

KRAJSOVSZKY GÁBOR

**A SZÜLŐI HÁZTÓL A SZÁMŰZETÉSIG
MEGALKUVÁS NÉLKÜLI HITVALLÓKÉNT**

Szemelvények tiszteletreméltó Mindszenty József bíboros,
hercegprímás, esztergomi érsek életéből és munkásságából
pappá szentelésének 110. évfordulójára,
esztergomi érseki kinevezésének 80. évfordulójára, valamint
halálának 50. évfordulójára ajánlva

Budapest, 2025

Krajsovszky Gábor

**A SZÜLŐI HÁZTÓL A SZÁMŰZETÉSIG
MEGALKUVÁS NÉLKÜLI HITVALLÓKÉNT**

**Szemelvények tiszteletreméltó Mindszenty József bíboros,
hercegprímás, esztergomi érsek életéből és munkásságából
pappá szentelésének 110. évfordulójára,
esztergomi érseki kinevezésének 80. évfordulójára, valamint
halálának 50. évfordulójára ajánlva**

**Budapest
2025**

© Krajsovszky Gábor

ISBN: 978-615-81287-1-1

Felelős kiadó: Krajsovszky Gábor

Tartalomjegyzék

Bevezető	7
Áttekintő tartalom	10
Mindszenty-Pehm József bíboros prímás érsek életének legfontosabb adatai	11
Mindszenty József szenttéavatási eljárásának fontosabb dátumai	14
Mindszenty-Pehm József családi eredete, gyermekkora, hivatásának kibontakozása	16
Mindszenty (Pehm) József családi eredetéről	16
Családi és történelmi indíttatások	18
„A gyermekkor – hősök és szentek bűvöletében”	19
Mindszenty-Pehm József ifjúkori Mária-tisztelete	20
Mindszenty-Pehm József lelkipásztori és gazdasági tevékenysége 1915 és 1944 között	21
Adriányi Gábor emlékezése	22
Mindszenty-Pehm József Zalaegerszegen	24
Zalaegerszegi sajtótevékenység	25
Kortárs nyilatkozatok	26
Vigyázatok az újsággal! Mindszenty-Pehm József sajtóröpirata	28
Aktuális párhuzamok – Mészáros Gábor SchP lelkigyakorlata	30
A Szombathelyi Egyházmegyei Zsinat	32
Pap és politika	34
Az Édesanya	36
Szemben a bolsevizmussal	38
Anekdoták	39
Búcsú Zalaegerszegtől	39
Mindszenty József 1944-es veszprémi püspöki kinevezése, itteni működése, fogsága, szabadulása	41
Adriányi Gábor veszprémi egyházmegyes pap, felsőörsi prépost emlékezése Mindszenty József veszprémi püspöki kinevezésére és azt követő tevékenységére	41
Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatása és fogsága Sopronban	45
Néhány epizód veszprémi püspöki működéséből	50
Az első veszprémi körlevél	50
1945-ös veszprémi körlevél-tervezet	51
Búcsú Veszprémtől	52
Mindszenty József esztergomi érseki kinevezése, prímási szolgálata egyház és haza védelmében	53
Személyes visszaemlékezések	57
Bölcsvölgyi Zoltán	57
Közi Horváth József	57
Erdős Mátyás	57
Varga László SJ	59
Major Sándor	60
Mindszenty-Pehm József az emberi szenvedésről, örök életről	61
Részletek Mindszenty hercegprímás 1945-1948 között elmondott beszédjeiből	61
Budapest, 1945. október 14. A budapesti Szent István Bazilika előtti téren az ifjúsági napon	61
Esztergom, 1945. október 18. Püspökkari körlevél a választások előtt	62
Budapest, 1945. december 31. Szilveszteri rádiószózat	62
Budapest, 1946. február 10. A budapesti Örökimádás templomban az engesztelő kilenced befejezésén	63
Esztergom, 1946. május 4. Püspökkari körlevél a katolikus iskolák ügyében	63
Esztergom, 1946. június 10. Az esztergomi bazilikában, papszenteléskor	64

1946. augusztus 25-én Székesfehérvárott	64
Zalaegerszeg, 1946. szeptember 15. Zalaegerszegen a Notre Dame apácák kertjében tábori mise alkalmából Zala és Vas megye híveihez	65
Esztergom, 1946. december 25. A püspöki kar körlevele a békéről	65
Budapest, 1947. február 10. A Szent István Bazilikában a párizsi békeszerződés aláírása napján	66
Győr, 1947. március 25. Győrött, az Ipartestület-terén a székesegyházi Mária-kép könnyezésének 250. évfordulóján	67
Esztergom, 1947. április 12. Püspökkari körlevél a hitoktatás védelmében	68
Budapest, 1947. augusztus 20. Budapesten, a Hősök terén a Szent Jobb körmeneten	69
Budapest, 1947. december 11. Elnöki megnyitó a Szent István Társulat évi közgyűlésén	69
Esztergom, 1948. január 1. Egyházmegyei körlevél újév alkalmával	70
Budapest, 1948. február 15. A Szent István Akadémia közgyűlésén.....	70
Budapest, 1948. szeptember 1. Püspökkari körlevél az új iskolai év kezdetén	71
Budapest, 1948. október 3. A domonkosok Rózsafüzér Királynéja ünnepén.....	72
Esztergom, 1948. november 18. Főpásztori szózat a személyes szabadság megsértése miatt.....	72
Esztergom, 1948. december 26. Papjaihoz intézett utolsó üzenete.....	72
Hatvan, 1947. június 8. A hatvani eucharisztikus kongresszuson	73
Chicago, 1947. június 27. A Chicagói magyar templomban, Szent László ünnepén	73
Esztergom, 1947. augusztus 15. A Boldogasszony év megnyitását, a püspöki kar jelenlétében.....	73
Esztergom, 1947. augusztus 15. A püspöki kar pásztorlevele a Boldogasszony év megnyitása alkalmából.....	74
Esztergom, 1947. szeptember 9. Püspökkari körlevél a kisebbségek védelmében.....	74
Esztergom, 1947. november 11. Püspökkari körlevél a könyvcenzúráról	75
Budapest, 1948. február 15. A Szent István Akadémia közgyűlésén.....	75
Esztergom, 1948. május 11. Püspökkari körlevél a katolikus iskolák védelmében.....	75
Esztergom, 1948. május 23. Püspökkari körlevél az iskolák védelmében.....	76
Budapest, 1948. május 29. Püspökkari körlevél az iskolák államosítása előtt	77
A hercegprímás szellemi útmutatása.....	77
Érsekként történő nyilatkozata a püspökkari konferencián.....	81
Mindszenty József bíboros vétója a köztársaság behozatala ellen 1945-1946-ban.....	82
Mindszenty és a magyar államforma	85
Boldogasszony éve	95
Bajai beszédrészletek	96
Gondolatok Mindszenty bíborosnak a Boldogasszony Éve zárandoklatain elhangzott beszédeiből.....	98
Mindszenty József emberi jogok terén folytatott küzdelmei	103
Mindszenty bíboros élethivatása	103
A kereszténység és a nemzettudat rombolása	105
A Párizs-környéki ország-csonkító szerződések és azok következményei	105
Mindszenty József a „Népbíróság” előtt	111
Letartóztatása, megkínzása, kirakatpere.....	111
Koncepció per és életfogytiglani fegyház.....	112
Mindszenty József az utolsó szó jogán	112
Major Kálmán veszprémi spirituális az utolsó szó jogán.....	113
Kommunista igazmondás	115
Péter Gábor és Décsi Gyula vallomása Mindszenty Józsefről.....	115

„Fiaim, ott fogom folytatni, ahol nyolc évvel ezelőtt abba kellett hagynom” – Mindszenty József 1956-os tevékenysége és hozzá kapcsolódó események	118
Mindszenty-Pehm József Felsőpetényből Rétságra hozatalának, valamint a Budapestre történt diadalmenetének emlékére ajánlva	118
Keglevich István önvallomása 1956-ról.....	121
Balás Béla püspök visszaemlékezése egyik nevezetes belügyi kihallgatására.....	122
Történeti nyilatkozatok 1956-ról.....	123
Mindszenty bíboros fogva tartása és kiszabadulása	127
Nyilatkozatok újságíróknak.....	129
Mindszenty József sajtónyilatkozata 1956-ról	132
Mindszenty bíboros rádióbeszédje	132
A november 3-i rádiószózat teljes szövege	134
Kik voltak „a bukott rendszer örökösei” 1956-ban?	137
Mindszenty József 1956-ban megáldotta a magyar fegyvereket.....	139
Szabad-e megölni a tirannust?.....	140
1956 okaihoz és eseményeihez	140
A békepapok visszatérnek	142
Mindszenty József Kádár Jánosról és a békepapokról	143
Az 1956-os szabadságharc és annak megtorlása	145
„Menekülök az amerikaiakhoz”	147
Nyilatkozatok a szabadságharc leverését követő száműzetés idejében.....	151
Levelek az amerikai elnökökhöz	153
Napi jegyzetek	154
A békepapi mozgalom visszaállítása és annak máig kiható következményei.....	154
„A magyar sors Isten kezében van”	162
Mindszenty bíboros az USA (nagy) követségén (1956-1971)	167
Levelek az amerikai követségről a Vatikán képviselői részére.....	167
Cáfolat és helyzetértékelés 1963-ban	167
Mindszenty bíboros levelei a bíboros államtitkárhoz 1964-ben	169
Az egyház sohasem politizál?	172
A papi békemozgalom megalakulásának 10 éves évfordulóján.....	173
Püspökkari körlevelek a magyarországi kommunizmus kerek évfordulóira	175
Cserháti József és Paskai László Miklós Imrének 1989-ben írt levelei	176
Kinek a hibájáért bűnhődünk?.....	180
Centralista confessorok	181
Egyezkedési kísérletek	188
Érseki székfoglaló 1969-ben Egerben.....	191
A magyar püspökök 1969 évi újévi körlevele.....	192
Az újvidéki partizánok vérengzéséről, és arról, ami utána következett	193
Levelek az amerikai követségről az Egyesült Államok képviselői részére	198
Közép-Kelet Európa gyarmati függéséről.....	199
Levelek a Szent Korona ügyében.....	199
Détente és keleti politika	203
Endrédy Vendel visszaemlékezése Angelo Rotta és Montini álláspontjára	204
Endrédy Vendel megkínzása az Andrássy út 60-ban	205
Az 1964-es részleges megállapodásról	206
Adriányi Gábor tanulmánya	206
Mindszenty bíboros realista meglátása	208
Szabó Ferenc jezsuita visszaemlékezései.....	208
Stefano Bottoni tanulmánya	209

Bolvári Pál visszaemlékezése.....	210
A tárgyalások szükségességéről	210
Vecsey József megemlékező tanulmánya 1970-ben	212
Mindszenty bíboros helyzetértékelése az Ostpolitikról 1971 őszén	213
Vatikáni ígéreték Mindszenty Józsefnek.....	218
Vatikáni garanciák a magyarországi bolsevik rezsimnek	219
Titkosszolgálati jelentések	220
Információs jelentések Rómából.....	221
Mindszenty bíboros száműzetése	224
Sorsok és végzetek	224
Mindszenty bíboros száműzetésének előzményei.....	225
Pápválasztási konklávé	225
A II. Vatikáni Zsinat.....	226
A II. Vatikáni Zsinat és kommunizmus.....	227
A száműzetés kezdete.....	230
Rövid történeti visszapillantás.....	232
Esztergomi működésének folytatása a szabad világban.....	233
Igehirdetési útjai.....	235
Bemutatkozás Bécsben.....	236
Találkozás a bécsi magyarokkal.....	236
Az „ideiglenes és életirtó” országhatár – első körlevél az emigrációban.....	237
Válogatott homíliák és sajtónyilatkozatok	240
Első nyilatkozata a német sajtónak	240
Riport a Pázmáneumban.....	241
Ezredévi magyar jubileum pánszláv uralom alatt	244
A kirakatper negyedszázados évfordulóján.....	244
Isten- és emberszeretet	245
Bérmálás.....	245
Ádvent	246
Karácsony ünnepe	246
Hatalom és felelősség.....	247
Az 1956-os magyarországi népfelkelésről	248
Kommunizmus és kereszténység.....	250
Hit és hitetlenség	251
A magyarság pusztulásáról.....	252
A magyar anyanyelv és a nemzeti öntudat megtartása	252
Imádság és bűnbánat	253
Petőfi Sándor és az 1848-as hősök.....	254
Fatima kegyelemteli gyermekei	255
Innsbrucki homília.....	256
Beszéd a kölni dómban	258
Pünkösöd a számkivetésben	261
Augsburg, Szent Ulrich püspök ünnepén.....	263
Bérmálás Münchenben.....	264
Anglia, Westminster székesegyház	264
A kereszténység egységért	267
Születésnap hálaadás.....	267
Ausztráliában és Új-Zélandon.....	268
Észak-Kaliforniában.....	269
Papszentelési évforduló.....	269

Válogatott sajtókonferenciák és nyilatkozatok.....	270
Montreali üdvözlés és sajtóértekezlet.....	273
Az emigrációs nemzettudat ébresztése.....	274
Papszentelési évforduló.....	276
Mindszenty bíboros szellemi végrendelete	276
A magyar hírszerzés Mindszenty bíborossal kapcsolatos ausztriai tevékenysége.....	277
Mindszenty bíboros jellemzése	285
Elfelejtett vértanúk	285
Föld feletti és föld-alatti egyház.....	286
Mit ért el az Ostpolitik?.....	287
„Te vagy és maradsz az esztergomi érsek” – Mindszenty bíboros hivatalfosztása.....	290
Az esztergomi érseki szék megüresedetté nyilvánításának előzményei és következményei	290
Bevezetés.....	290
Előzmények	290
A vatikáni keleti politika értékelésének rövid összefoglalása.....	296
Az angliai lelkipásztori út, az emlékiratok megjelenése és a hivatalfosztás	298
Mindszenty bíboros hivatalfosztása	303
A hivatalfosztást követő napok	307
A Divini Redemptoris enciklika.....	307
Tiltakozások a hivatalfosztás ellen.....	309
Fábián Károly levele Adriányi Gábornak	310
Következmények	313
Utódlás a prímási székben.....	315
Megjelennek az emlékiratok	321
Bevezető.....	321
Az emlékiratok megjelenésének előzményei	323
Az emlékiratok megjelenése	325
A bolsevizmus és a keleti politika károkozása.....	332
Az emlékiratok megjelenése és a hivatalfosztás	333
Politika, II. vatikáni zsinat és totalitárius rendszerek.....	335
Föld feletti és föld-alatti egyház.....	339
Mindszenty József Emlékirataim 2015-ös megjelentetése.....	339
Az utolsó napok.....	341
Mindszenty József halála	341
Szellemi végrendelete	342
Búcsúztatás a Stephansdomban, a máriacelli temetési beszéd és az Ostpolitik.....	345
Szőke János atya visszaemlékezése a máriacelli temetésre	345
Mindszenty bíboros boldoggá avatásáról	347
Werenfried van Straaten: Szentet jöttünk temetni.....	347
Imameghallgatások, csodás események, csodák	352
Mindszenty József halála utáni tisztelete	354
Utódok a prímási székben	356
A pápa magyarországi látogatása előtt.....	356
Mindszenty bíboros boldoggá- és szentté avatásáért	359
Végrendeletek.....	361
Mindszenty József végrendelete 1948-ból	361
Mindszenty József politikai végrendelete 1956-ból.....	362
Végrendeletek 1962-1975	363
Mindszenty bíboros szellemi végrendelete	368

Kovács Gergely okleveles posztulátor (Mindszenty József boldoggá avatása, Magyarországi Mindszenty Alapítvány) tanulmányai	371
Egy boldoggá avatás lebonyolítása	371
Szentté avatások az Egyházban	373
A boldoggá- és szentté avatás egyik volt hátráltató tényezője	375
Tartozás a hitvallók felé	377
Szabó Gyula plébános nyilatkozata	377
A vatikáni keleti politika kritikája	377
A mai valós magyar katolikus élet	380
Adriányi Gábor: A magyar katolikus püspöki kar a kommunista állambiztonsági szolgálat szorításában	381
Tollas Tibor: Mindszenty	403

Bevezető

Egy ország, egy közösség életében mindig megkülönböztetett felelősség hárul arra, aki annak vezetője. Mindszenty József a 20. századi magyar katolikus Egyház és az egész magyarság kiemelkedő egyénisége. Munkatársa, néhai Erdős Mátyás atya mondotta róla: Mindszenty József tanítása mindig határozott, lényegre törő volt, magasra emelte Krisztust, mint egy képet, amely iránymutató az egész magyarságnak és kereszténységnek.

Palágyi Natália nővér, kortanú, a Szociális Testvérek Társasága szerzetesrend tagja Mindszenty bíboros követésre buzdító jelleméről a következőket nyilatkozta:

„Nekünk, magyaroknak, igen gazdag a lelki örökségünk. Amióta Szent István és munkatársai, Szent Gellérttel az élükön, megnyitották nekünk az evangélium forrásait, ezer év óta a magyar szenteknek és példaadó egyéniségeknek hosszú sora mutatja számunkra a helyes utat. Nekünk, mai magyaroknak, Mindszenty József bíboros atyánk adatott. A mi feladatunk, hogy tanulékony lélekkel megfigyeljük egyéniségét, példáját, megfontoljuk szavait és a magunk sajátos életkörülményeire alkalmazzuk útmutatásait.

Gazdagon vannak olyan jellegzetességek bíboros atyánkban, melyek követésre buzdítanak; s ha komolyan törekszünk az ő nyomában járni, boldogabbak leszünk és megváltoztathatjuk a világ arculatát körülöttünk.”¹

Ti vagytok a föld sója – mondta Jézus. Mindszenty bíboros esetében ennek megvalósulása országot, egyetemes kereszténységet megmozgató tevékenységben mutatkozott meg.

„Századok óta nem volt a magyarságnak olyan nagy fia, aki az egész kereszténységnek annyit mondott volna, mint Mindszenty József esztergomi érsek. Más egyházi nagyjaink is gazdagították az egyetemes kereszténységet, de inkább csak egyedi és nemzeti vonással. *Mindszenty bíboros azonban egyetemes érvénnyel jelölte meg és fejezte ki az egész kereszténységnek egyedül lehetséges magatartását a jelenkor romboló áramlatával, a marxizmussal szemben.*”² Így emlékezett Vecsey József Mindszenty bíborosra 1955. szeptember 18-án elhangzott szentbeszédében.

1945-48 között, az istentelen marxista uralom kegyetlen évei alatt állott a poszton Magyarország hercegprímása. A „Mindszenty Okmánytár”³ három kötete lépésről-lépésre, korhű adatokkal, történelmi hűséggel tárja elénk az eseményeket és a primás magatartását. Dr. Vecsey József a 'Mindszenty harca' című kötet előszavában ezeket írja:

„Azt a harcot, amelyet Mindszenty hercegprímás a magyar katolicizmus élén a kommunizmussal vívott, a bolsevisták kényszerítették az Egyházra. Ez a küzdelem védekezés volt a mindjobban kommunista befolyás alá kerülő közhatalom vallásellenes intézkedései és a harcos istentelenség támadásai ellen. A kommunista rendszer mindent elkövetett, hogy az Egyházat megfossza annak lehetőségétől, hogy híveivel szabadon érintkezzék és a vallásos eszményt háborítatlanul ápolhassa. Ennek érdekében nem riadt vissza a legdurvább törvénysértésektől sem.

Mindszenty bíboros, az ország első főpapja, ebben a harcban a magyar nép elhivatott vezetőjeként emelkedik mindenki fölé, aki az alapvető emberi szabadságjogok rendíthetetlen védelmezője. Egyaránt védelmébe veszi a népellenes és háborús bűnök vádjával fogvatartott

¹ Palágyi Natália: Hűségesen követte az Urat. Mindszenty bíboros életútja és példája. Magyar Könyvnyomda, Ungarische Buchdruckerei, St. Gallen, 1976. 4. Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár <http://www.ppek.hu/k320.htm>

² Vecsey József: A szószék üzenete – Rádióbeszéd 1954-1955. München, 1956. 52. Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár <http://www.ppek.hu/k334.htm>

³ Mindszenty Okmánytár II. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München, 1957. 11-12.

tízezreket, az ősi otthonaikból kiűldözött szlovákiai magyarokat és a kitelepítéssel büntetett hazai svábságot. Ő emeli fel egyedül tiltakozó szavát a magyar nemzettel szemben igazságtalan és egész Közép-Európa őszinte megbékélését lehetetlenné tevő párizsi békeszerződés ellen. Az erkölcstelen eszközökkel, nem egyszer kíméletlen terrorral vívott hatalmi harcok közepette a közéleti tisztaságot és felelősségtudatot sürgeti. Személyes érdeme, hogy a papság és a hívek félrevezetését célzó körmönfont kommunista propagandát a kellő időben szervezett ellenakciókkal hatástalanná tudta tenni. A katolikus szülők mozgósításával megmentette a hitvallásos iskolákat az államosítástól és a kötelező vallásoktatás továbbra is érvényben maradt. Kiváló szervezőképessége, fáradhatatlan buzgósága és egyéni varázsa folytán soha nem tapasztalt mértékben erősödött meg a katolikus öntudat és egyre inkább elmélyült a vallásos élet.

Mindezek a nyilvánvaló eredmények engesztelhetetlen gyűlöletet váltottak ki a marxisták táborában. Főleg azért gyűlölték a hercegprímást, mivel vallásellenes célkitűzéseiket – elsősorban a Nyugat megtevesztésére – a törvényesség látszatával szerették volna elérni, de a hercegprímás lépten-nyomon leleplezte valódi szándékaikat és éles fénybe állította a kiáltó törvénytelenégeket. Világos volt, hogy amíg Mindszenty bíboros főpásztori székében marad, a marxisták minden erőfeszítése hiábavaló. E felismerés után a világkommunizmus egy minden eddigig felülmúló rágalomhadjáratot indított a magyar hercegprímás ellen.”⁴

Ha egy történelmi személyiség alakját ellenségei négy évtizeden keresztül folyamatosan meghamisítják, amint azt Mindszenty József bíboros primás esetében tették, akkor a jelen nemzedéknek kötelessége megismerni és megismertetni vele kapcsolatban a vitathatatlan igazságot. „Megmosta ruháját a Bárány vérében”⁵ – kezdetben az Ósegyházban hitvallóknak nevezték azokat, akik vallásos hitük miatt szenvedtek, jóllehet nem viseltek el halálos kínokat.

Jelen kiadványban⁶ Mindszenty bíboros, – aki a XX. század legnagyobb magyar főpásztora, és teljes életét az ország további létéért és megmaradásáért áldozta – hármasszázéves évfordulójához⁷ is részben kapcsolódó néhány esemény kerül bemutatásra, továbbá olyan (részben már közölt) dokumentumok is, amelyek tartalmazzák a Mindszenty bíboros-, illetve az ő szellemisége

⁴ Mindszenty Okmánytár I-III. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München, 1957.

⁵ Jel 7,14.

⁶ A jelen kiadványban szereplő fejezetek témakörei az alábbi helyeken saját szerzőségben, többek között társszerzős munkákban már részben közlésre kerültek:

Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Adriányi Gábor professzor úr 80. születésnapjára ajánlva. Budapest, 2015. Kiadja: a Hittel a Nemzetért Alapítvány I.

<https://mek.oszk.hu/18300/18324/18324.pdf>

Istennek hála, hogy szerény eszköz lehettem. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 105., esztergomi érseki kinevezésének 75., valamint halálának 45. évfordulójára. Adriányi Gábor professzor úr Gyémántmiséjére ajánlva. Budapest, 2021. Kiadja: a Hittel a Nemzetért Alapítvány II.

<https://mek.oszk.hu/23800/23867/23867.pdf>

Szobrodat kösziklából vésik, igazolnak a századok. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 110., esztergomi érseki kinevezésének 80., valamint halálának 50. évfordulójára. Adriányi Gábor professzor úr és Jelenits István tanár úr emlékének ajánlva a 2025-ös Szentévbén. Budapest, 2025 (megjelenés alatt). Kiadja: a Hittel a Nemzetért Alapítvány III.

Krajsovsky Gábor: Amíg Isten végtelen könyörületéből jó a virradat, éljetek hűségben Istenhez, Egyházhoz, történelmi magyar hazához! Szentés, 2012. <https://mek.oszk.hu/14700/14754/14754.pdf>

Krajsovsky Gábor: Nem vonakodom attól, hogy odaadjam magamat az egyházért, a hazáért. Szentés, 2013. <https://mek.oszk.hu/14700/14755/14755.pdf>

Krajsovsky Gábor: Egyházának, nemzetének támasza és védelmezője. Rákosszentmihály, 2018.

<https://mek.oszk.hu/19400/19420/19420.pdf>

⁷ Pappá szentelése: Szombathely, 1915. június 12. Érseki kinevezése: 1945. augusztus 16. Halála: Bécs, 1975. május 6.

elleni, a *saját egyháza* részéről történt negatív megnyilatkozásokat.⁸ Ezeknek a hibáknak az objektív, de kritikát nem mellőző elemzése is hozzájárulhat a magyar katolikus egyház egyre sürgetőbb és joggal igényelt teljes lelki megtisztulásához.⁹

Ezen összeállítás célja a nagy Egyház- és nemzetnevelő tiszteletének a növelése, emléke előtti tisztelgés a mielőbbi boldoggá-, illetve szentté avatás reménységében.

Létkérdés az, hogy a mai nemzedék is méltóképpen megismerje a kiváló egyházfő életét, és példáját követve építsen Egyházat és hazát: szellemi öröksége tisztességes magyar jövő építéséhez nélkülözhetetlen! A 2025-ös Szentévben jelen kiadvány is ennek a fontos célnak a megvalósulását kívánja szolgálni.¹⁰

⁸ Lásd ehhez még Krajsovsky Gábor: Mindszenty bíboros lelki számkivetettsége – egyházi megnyilatkozások Mindszenty bíboros és szellemisége ellen. Vasi Szemle 2015. LXIX. évf. 5. szám 287-307.

⁹ „Fájdalommal emlékezünk arra, hogy voltak olyan keresztények, sőt egyes egyházi vezetők is, akik a körülmények nyomása alatt nyilvánosan elhatárolódtak üldözött testvéreinktől, és elfogadták az ellenük gyakran felhozott koncepciós vádakot. A múlt sebeinek begyógyítását és Isten irgalmát kérjük egész magyar katolikus közösségünk számára.” Erdő Péter bíboros nyilatkozata Mindszenty József halálának 30. évfordulóján. <http://uj.katolikus.hu/cikk.php?h=322>

¹⁰ Krajsovsky Gábor közleményei (Katolikus teológia és egyháztörténet témakörben) az alábbi webhelyen szabadon elérhetők: <https://m2.mtmt.hu/gui2/?type=authors&mode=browse&sel=10055534&paging=1:1000>
Jelen kiadvány szorosan kapcsolódik egyrészt a fenti, saját publikációk anyagához (azoknak könyv formában történő másod-közlése), továbbá a Mária Rádióban elhangzott, annak hangtárában elérhető 21 részes, Mindszenty bíboros életéről szóló előadássorozathoz: Krajsovsky Gábor: Hűséggel az Egyházhöz és a Magyar Hazához – Mindszenty József bíboros életútja és munkássága. Mária Rádió, 2018-2019. [https://hangtar.mariaradio.hu/Huseggel az Egyhazhoz es a magyar hazahoz](https://hangtar.mariaradio.hu/Huseggel%20az%20Egyhazhoz%20es%20a%20magyar%20hazahoz)
Mindszenty József bíboros Bécsben (1971-1975). – József Kardinal Mindszenty in Wien (1971-1975). Szerkesztette: Szabó Csaba. Bécs 2012. – Herausgegeben von Csaba Szabó. Wien 2012. Publikationen der Ungarischen Geschichtsforschung in Wien. BD. IV. S. 163-176. Herausgeber Institut für Ungarische Geschichtsforschung in Wien Balassi Institut – Collegium Hungaricum, Wien. Ungarische Archivdelegation beim Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien (ebben *irodalomjegyzék*)

Az irodalmi hivatkozások digitális elérhetősége – amennyiben ismeretes – minden esetben csak az első hivatkozásnál kerül megadásra. Utolsó letöltések: 2025. 01. 25.

Áttekintő tartalom

Mindszenty-Pehm József családi eredete, gyermekkora, hivatásának kibontakozása
Mindszenty-Pehm József lelkipásztori és gazdasági tevékenysége 1915 és 1944 között
Mindszenty József veszprémi püspöki kinevezése, itteni működése, fogsága, szabadulása
Mindszenty József esztergomi érseki kinevezése, prímási szolgálata egyház és haza védelmében
A megalkuvás nélküli helytállás parancsa – Mindszenty József 1945-1948 közötti működése
Mindszenty József 1948-as letartóztatása, kommunisták általi megkínzása, kirakatpere, bebörtönöztetése
Fegyházak, börtönök és házi-őrizetek Mindszenty József életében 1948-1956 között
Szabadulás 1956-ban, a négy szabad nap eseményei
Az 1956-os rádióbeszéd, menedék az amerikai követségen
Kilátás a követség épületéből – Mindszenty József 1956-1971-es félrabsága
Levélváltások az amerikai követségről a Vatikánnal és az Amerikai Egyesült Államokkal
Mindszenty bíboros száműzetése
Apostoli utak az emigrációban
Mindszenty bíboros hivatalfosztása
Megjelennek az emlékiratok
Mindszenty bíboros halála, temetése, halála utáni tisztelete, boldoggá avatásának elindítása, annak hátráltató tényezői

Mindszenty-Pehm József bíboros prímás érsek életének legfontosabb adatai¹¹

1892. március 29. Mindszenty Pehm József születése Mindszenten, Vas megyében.

1903-1911: a szombathelyi premontrei gimnáziumban tanult.

1911-15: a szombathelyi papnevelő intézetben végezte el a teológiát.

1915. június 12. Gróf Mikes János, szombathelyi megyéspüspök pappá szenteli a szombathelyi székesegyházban.

1915-1916. Felsőpatyi káplán.

1917-től Zalaegerszegen gimnáziumi hittanár.

1919. február 9. A Károlyi-rendszer hatásai letartóztatják.

1919. október 1. Zalaegerszegen öt filát is ellátó adminisztrátora.

1921-től Zalaegerszeg plébánosa. Korszerű egyházközséget, elmélyült hitéletet teremtett. Fölépíttette a zalaegerszegi ferences templomot és kolostort, a Notre Dame nővérek anyaházát és tanítónőképzőjét, elemi és polgári iskolákat; modernizálta a plébániaépületet, szegények számára 34 főt befogadó szeretet-otthont alapított, tanévenként szegény sorsú falusi fiúkról gondoskodott gimnáziumi tanulmányuk idején. Kialakította a *házapostolok* hálózatát, hitbuzgalmi egyesületeket szervezett, fölújította a katolikus művelődési ház működését, részt vett a Göcseji Múzeum létrehozásában, nyomdát létesített. A szombathelyi egyházmegye zalai elmaradott részén 19 új templomot, 7 plébániaépületet, 9 miséző helyet, 12 iskolát építtetett s szervezte meg körülöttük a kat. közösségek életét. Fontosnak tartotta az országos és helyi sajtót, igyekezett a katolikus szellemiséget érvényesíteni a zalaegerszegi és vármegyei újságokban.

1924-től címzetes apát.

1937-től pápai prelátus.

1939-ben gr. *Teleki* Pál miniszterelnök fölkérésére a náci Volksbund- és nyilas hatásokat ellensúlyozni kívánó, a magyar keresztény nemzeti értékeket védő *Nemzetpolitikai Szolgálat* dunántúli vezetője.

1942-ben felvette szülőfalujának nevét.

1944. március 25. Serédi Jusztinián bíboros veszprémi püspökké szenteli az esztergomi bazilikában. Jelmondatául a „*Devictus vincit*” (legyőzötve győz) mondatot választotta. Szigorú és következetes munkája során számos iskolát és plébániát alapított.

¹¹ Joseph Széplaki: Bibliography on Cardinal Mindszenty (1892–1975) – Katolikus Magyarok Vasárnapja (Yongstown, Ohio, USA) 1977.

http://www.ppek.hu/konyvek/Joseph_Szeplaki_Bibliography_on_Cardinal_Mindszenty_1.pdf

Mészáros István: Mindszenty-bibliográfia szemelvényekkel. Eötvös József Könyv- és Lapkiadó Bt. 2011.

Lipthay Endre: Mindszenty József életrajzi kronológiája. In: Török József: (szerk.): Mindszenty József emlékezete. Budapest, Márton Áron Kiadó, 1995. 165-189.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/PazmanyHTK_StudiaTheologicaBudapestinensia_13_1995/?pg=0&layout=s VPA Hírporta

Csonka Emil: A száműzött bíboros. San Francisco-München, Új Európa, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 286-291.

Közi Horváth József: Mindszenty bíboros. Magyarországi Mindszenty Alapítvány, 2002.

<http://www.ppek.hu/k321.htm>

Kovács Gergely: Isten embere. Szentől szembe Mindszenty bíborossal. Új Ember Kiadó, Budapest 2005. 226-232. <https://www.mindszentyalapitvany.hu/kezdolap>

1944. november 27. A nemzetiszocialista kormányzat letartóztatja, Sopronkőhidán raboskodik.

1945. április 2. A front közeledtével fogva tartása véget ér.

1945. szeptember 8-án XII. Piusz esztergomi érsekké nevezte ki.

1945. október 7. Elfoglalja esztergomi érseki székét.

1946. február 21-én nevezték ki bíborossá.

1948. december 26. A kommunista rendszer koholt vádak alapján letartóztatja.

1949. február 8. Kegyetlen kínzások után kirakatperben életfogytiglani fegyházra ítélik.

1956. október 30. A szabadságharc alatt kiszabadul felsőpetényi rabságából.

1956. november 1. Elhangzik első rádiónyilatkozata.

1956. november 3. Elmondja híres – a kommunisták által meghamisított – körülbelül 20 perces rádióbeszédjét.

1956. november 4 – 1971. szeptember 28. Politikai menekültként a budapesti Amerikai Követség lakója.

1957. március 19-én bejelentették, hogy ítélete továbbra is hatályban van.

1962-ben távollétében 56'-os szereplése miatt is elítélték.

1971. szeptember 28-án eltávolítják Magyarországról. A Szentszék és a Magyar Népköztársaság megállapodásának megfelelően – szándéka ellenére, de a pápának fogadott engedelmesség okán – elhagyta Magyarországot. Amikor VI. Pál pápa találkozott vele, neki adta mellkeresztjét és gyűrűjét.

1971. október 23-tól 1975. május 6-án bekövetkezett haláláig száműzetésben él a bécsi Pázmáneumban, az utolsó, szabad magyar egyházi intézményben. Ezalatt szinte az egész világot bejárja, felkeresi a szétszóródott magyarokat.

1972. május 20-a és 23-a közt tette első körútját a Német Szövetségi Köztársaságban: München, Scheyern, Bamberg, Frankfurt, Würzburg, Oberhaching.

1972. június 15-én meglátogatta a bajorországi Burg Kastlban működő magyar gimnáziumot.

1972. augusztus 26. és 29. között Belgiumban járt: Brüsszel, Liege, Tongerlo, Banneaux és a magyar emlékekben gazdag német határváros: Aachen.

1972. szeptember 17-én először zarándokolt el, mint száműzött, Máriacellbe.

1972. október 11. és 26. között zajlott le portugáliai körútja: Lisszabon, Coimbra, Fatima, Madeira szigete.

1973. március 17-én és 18-án látogatás Innsbruckban, ahol a róla elnevezett magyar egyetemi otthonban magyar emigráns főiskolások fogadták.

1973. április 28-a és május 1-e közt látogatás Kölnben.

1973. június 30-án és július 1-én látogatás Augsburgban.

1973. július 14-e és 20-a közt missziós körút Angliában: London, Manchester

1973. szeptember 18. és 28. között Kanadában tett missziós körutat: Montreal, Toronto, Vancouver.

1973. szeptember 29-én New York érintésével New Brunswickba utazott, ahol felszentelte az ottani magyar katolikus egyházközség szépen renovált templomát.

1973. november 1-én VI. Pál pápa kérte, hogy mondjon le esztergomi érseki székéről.

1973. november 24-e és december 4-e közt Dél-Afrikai Köztársaság: Johannesburg.

- 1973. december 8-i** válaszában felsorakoztatja az érveket, amelyek lemondása ellen szólnak.
- 1973. december 18-án** a pápa közli vele, hogy érseki székét megüresedettnek nyilvánította.
- 1974. február 5-én** a Vatikán és Budapest egyidejűleg közli, hogy az esztergomi érseki szék megüresedett.
- 1974. február 6-án** Mindszenty nyilatkozik arról, hogy miért nem mondhatott le önként.
- 1974. május 6-a és június 29-e** közt héthetes missziós körút az Egyesült Államokban: New York, Philadelphia, Washington, Buffalo, Cleveland, San Francisco, San Diego, Los Angeles, Dallas, St. Louis, Chicago, Detroit, Pittsburg.
- 1974. június 29-én** rövid látogatás a németországi Stuttgartban.
- 1974. július 1-3-a** közt látogatás Münchenben.
- 1974. július 13-15-e** közt látogatás az észak-németországi Essenben.
- 1974. október 11-én** „Emlékirataim” című könyve német kiadásának bemutatása a frankfurti nemzetközi könyvvásár idejében.
- 1974. október 10-14-én** látogatás Frankfurtban, Regensburgban.
- 1974. október 24-e és december 12-e** közt missziós körút Ausztráliában: Perth, Adelaide, Sidney, Canberra, Brisbane, Melbourne.
- 1974. december 13-19-e** közt Új-Zéland: Wellington, Christchurch, Auckland.
- 1974. december 20-án** leszállás és rövid találkozás a Hawai szigetén élő magyarokkal.
- 1974. december 21-e és 23-a** közt második látogatás az Egyesült Államokban: Honolulu, San Francisco, New York.
- 1975. március 23.** Ausztria: Neuwaldegg.
- 1975. április 8-án**, útban Dél-Amerika felé, rövid látogatás Londonban.
- 1975. április 9-15-e** közt Venezuela: Caracas.
- 1975. április 16-26-a** közt Kolumbia: Bogota.
- 1975. május 6-án** halt meg a bécsi Irgalmasok Kórházában.
- 1975. május 15-én** Máriacellben eltemetik.
- 1989 végén** Mindszenty József ügyében a Legfőbb Ügyészség perújítási nyomozást rendelt el. Ezt a rehabilitálási eljárást hivatalosan **2012-ben** zárták le.¹²
- 1991. május 4-én** helyezik végső nyughelyére az esztergomi bazilika kriptájába, több tízezer ezer résztvevő jelenlétében.

¹² Zinner Tibor: Qui prodest? Miért menthette fel a Legfelsőbb Bíróság csak Nagy Imrét és társait, és miért nem Mindszenty Józsefet és társait is a rendszerváltás idején? <http://mek.oszk.hu/18300/18324/18324.pdf> 245-258.

Mindszenty József szenttéavatási eljárásának fontosabb dátumai¹³

1993. február 26. a bécsi érsek átadja illetékességét a szenttéavatási eljárásban Esztergom prímás-érsekének

1993. május 8. az első országos Mindszenty-zarándoklat, amelyet ettől kezdve Esztergomban a bíboros égi születésnapjához kapcsolódóan minden évben megrendez a magyar egyház

1993. június 15. a Szentszék nyilatkozata (Nihil obstat) rögzíti, hogy hivatalai semmi olyan adatot nem találtak, amely kizárná a szenttéavatási eljárás megindításának lehetőségét

1993. december 16. a Magyar Katolikus Püspöki Kar időszerűnek nyilvánítja, és egyöntetű támogatásáról biztosítja a szenttéavatási eljárást

1994. március 19. Budapesten, a Központi Papnevelő Intézet épületében, kezdetét veszi a szenttéavatási eljárás

1996. január 4. a teológus szakértők igazolják, hogy Mindszenty bíboros írásaiban nincs semmi, ami ellentétben állna a katolikus egyház hitelveivel és erkölcstanával; a felkért történészek rendszerezik és értékelik az összegyűlt forrásanyagot, és nyilatkoznak a bíboros személyiségéről, történelmi szerepéről

1996. július 2. az iratanyag véglegesítése

1996. július 31. a vizsgálat egyházmegyei szakaszának lezárulása

1996. október 22. az iratok hivatalos római átadása

1999. november 8. a Szenttéavatási Kongregáció elismeri az iratok hitelességét, és az egyházmegyei vizsgálat szabályszerű, az egyházi előírásoknak megfelelő lebonyolítását

1999. november 10. megkezdődik egy Mindszenty József közbenjárására történt, feltételezhetően csodás gyógyulás kivizsgálása

2000. november 16. a gyógyulás egyházmegyei vizsgálatának lezárulása (az iratanyag római értékelésére csak a bíboros életszentségének elismerését követően kerülhet sor)

2005. Isten Szolgája Mindszenty József szenttéavatási eljárásának előmozdítására a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia pertársaságra lép a kezdeményező Mindszenty Alapítvánnyal

2007. az eljárás jelenlegi római felelőse, P. Vincenzo Criscuolo OFM relátori kinevezése, a peranyag (Positio) összeállításának kezdete

2012. a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Állandó Bizottsága hivatalosan megerősíti a bíboros boldoggá és szentté avatására irányuló kérését

2016. november az egyházmegyei és római vizsgálatok tartalmi összesítése, az úgynevezett Positio kinyomtatása

2018. június 14. a Szenttéavatási Kongregáció teológus kongresszusának egyhangú állásfoglalása az életszentség megvalósulásáról

2019. január 15. a Szenttéavatási Kongregáció főpapi ülésének egyhangú döntése

2019. február 12. Ferenc pápa jóváhagyásával a hősiek erénygyakorlás elismerése (Tiszteletreméltó) Protokollszám: 1909

¹³ <https://www.mindszentyalapitvany.hu/isten-szolgaja/isten-szolgaja-mindszenty-jozsef>
<https://www.mindszentyalapitvany.hu/szentte-avatas/magyar-jeloltek/mindszenty-jozsef>

Egyházmegyei eljárás

Illetékes egyházmegye: Esztergom-Budapesti Érsekség

Illetékes főpásztor: Paskai László bíboros, Erdő Péter bíboros, prímás, érsek

Posztulátor: Szőke János SDB

Egyházmegyei eljárás lefolytatása: 1994. március 19. – 1996. július 31.

Szentszéki eljárás

Szentszéki posztulátor: Mons. Paolo Rizzi, Kovács Gergely

Az egyházmegyei eljárás érvényességének elismerése: 1999. november 8.

Hősies erénygyakorlásának pápai elismerése: 2019. február 12.

Mindszenty-Pehm József családi eredete, gyermekora, hivatásának kibontakozása

Mindszenty (Pehm) József családi eredetéről

Mindszenty József nemesi családban született Pehm József néven 1892. március 29-én a Vas vármegyei Csehimindszenten.¹⁴ Ősei III. Károlytól kaptak armális, vagyis birtokokkal nem járó nemesi levelet 1733-ban (ezek az úgynevezett kismemesek vagy hétszilvafás nemesek). 1942-ben tudatos döntéssel vette fel a Mindszenty nevet (Pehm vezetéknévét változtatta erre), mivel évek óta küzdött a német térnyerés ellen Magyarországon.¹⁵

Címerében, a pajzs kettéosztott mezejében baloldalon Árpád-házi Szent Margit, jobb oldalon a családi címerből átvett 3 rózsa (a nemességet egyik katona őse kapta a 18. sz. elején a török elleni harcokban tanúsított bátorságáért). Felirata: Pannonia Sacra (Szent Pannónia).¹⁶

Mindszenty József emlékirataiban¹⁷ a család eredetéről a következők olvashatók. Szülei szülő- és földművelők voltak, mintegy húsz holdnyi örökölt és szerzett területen. Édesapja, Pehm János fiatalon községbíró, közgyám s később, négy évtizeden át egyházközségi és iskolaszéki elnök. Egyik ősenek Zala megyében hirdették ki 1733-ban a nemességét azért a vitézségéért, melyet Kiskomáromnak¹⁸ a törökök kezéből történt visszaszerzésekor tanúsított. Édesanyja, Kovács Borbála felmenői a zalai Zrínyiek várjobbágysai voltak. Mindkét szülő ősei évszázadok óta éltek a színmagyar Hegyháton és Kemenesalján. Minden rokonsága erről a tősgyökeres magyar vidékről való, és mind az apai, mind az anyai ágon rokonságában csupa magyar nevek vannak, mint pl. Mátyás, Rigó, Csordás, Molnár, Varga, Zrínyi, Csáki, Takács, Vass, Eörszily stb. Volt köztük iparos, földműves, számadó juhász, nagyprépost, nagyüzemi vezető, ezredes, királyi kúriai bíró, plébános, pénzügyi tisztviselő.

Hatan voltak testvérek, kik közül egy nyolcéves korában,¹⁹ két iker²⁰ pedig egészen kicsi korban halt meg. Egyik húga²¹ nyolc, a másik²² hat gyermeket nevelt fel. Édesanyjának

¹⁴ A szülőfalu neve, számos más magyar településhez hasonlóan, a „minden szent” emlékét őrző hajdani templomára utal. S hogy az ország sok „Mindszent”-jétől meg lehessen különböztetni, nevét 1920-ban Csehimindszentre változtatták, utalva a földrajzilag tözsomszéd Csehre. Mindszent ősi magyar település, első okleveles említése 1314-ből származik, évszázadokon át szinte ugyanazok a földműves családok lakták. A Nyugat-Dunántúlon, Vasvár és Zalaegerszeg között fekszik lovas kocsival egyórányira az első, kettőre a második várostól. Egyutcás falu, kis barokk templommal. Lélekszáma száz évvel ezelőtt még ezer közelében járt, mára alig négyszáz. In: Balogh Margit: Mindszenty József (1892-1975) I. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Budapest, 2015. 25-27. <http://real-d.mtak.hu/1149/>

¹⁵ Pánczél Hegedűs János: Mindszenty József, a rejtett államfő. Demokrata 2012.07.25. <http://www.demokrata.hu/cikk/mindszenty-jozsef-rejtett-allamfo>

¹⁶ Diós István: A szentek élete. A Szent István Társulatnál megjelent két kötet elektronikus változata. A Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár állományának kiegészített feldolgozása.

http://www.ppek.hu/konyvek/Dios_Istvan_A_szentek_elete_I_1.pdf
http://www.ppek.hu/konyvek/Dios_Istvan_A_szentek_elete_II_1.pdf

Tiszteletreméltó Mindszenty József püspök:

<https://www.mindszentyalapitvany.hu/tiszteletremelto-mindszenty-jozsef>

¹⁷ Mindszenty József: Emlékirataim. Helikon Kiadó, Budapest, 2015. (Sajtó alá rendezte: Kovács Attila Zoltán és Soós Viktor Attila) 29.

¹⁸ A Nagykanizsától tizennyolc kilométerre észak-keletre fekvő, 1969-ben Kiskomárom és Komárváros egyesítésével létrejött Zalakomár település közigazgatási területén feküdt a Kiskomárom, Kiskomár, Komár néven is nevezett Végvár. Pehm András nemesi címerképe közölve: Johann Siebmacher: Wappenbuch des Adels von Ungarn. I-V. Nürnberg, 1885-1894.; III. kötet, 489. oldal, 358.

¹⁹ Pehm János (1896. február 9. – 1904. február 21.) tüdőgyulladásban hunyt el.

²⁰ Pehm János (1906. szeptember 15. – 1907. március 11.) gyermek aszályban hunyt el, Pehm Borbála (1906. szeptember 15. – 1907. október 14.) – hurut okozta halálát.

unokáiban és dédunokáiban sok öröme tellett. A nehéz időkben örömet és fénysugarat ezek hoztak életébe.

Az eredeti név Pehm, amely szudéta német név. A „*Böhm*” (cseh)-ből jön, rendes német kiejtéssel „*böhm*”, de dialektusban „*bém*”. Amikor megindult Magyarországon a német nemzetiszocialista politikai nyomás, akkor ő 1942-ben a családi nevét születési helye után (Mindszent) Mindszentyre változtatta és ezzel nyomatékot adott nemzeti hovatartozásának.²³ Mindszenty névváltoztatása tehát semmi esetre sem a németiség megtagadása végett történt, mivel (későbbi) ősei nem voltak német nemzetiségűek.²⁴ Nevét szülőhelyéről, Mindszentről Mindszentynek kérte és így adta meg a Belügyminisztérium az engedélyt. Y-ra történt a magyarosítás. Ezt csak akkor adták meg régen, hogyha nemesi származású volt valaki; az y tipikusan nemesi előnévhez tartozott. Így kapta meg a Mindszenty nevet és viselte haláláig.²⁵

Pehm József a névváltoztatási kérelemhez érdemként hozta fel többek között az 1919-es kommün alatti, kommunista börtönben töltött idejét, ugyanis akkor – főleg y-nal – nagyon nehéz volt nevet kapni, mivel az y nemesi származásra utalt. Amikor 1942-ben nevének Mindszentyre változtatását kérte a belügyminisztertől, kérelmét így indokolta: „*Nem hivatkozom egyébre: az őszirózsás és vörös forradalom alatt több mint három hónapig ültem.*”²⁶

Udvardy Jenőnének (a zalaegerszegi tiszti ügyész, kormányfőtanácsos feleségének) 1942. szeptemberében ezzel kapcsolatban Révfülöpre az alábbi levelet írta: „*A névváltozás sok gondot okozott. Úgy érzem, hogy áldozatot hozok. Ötven évig hordtam – úgy érzem – becsülettel. Ha ismertek, ezzel ismertek. Most már az új név inkább a fejfámra kell. Legjobb esetben enged Isten 10 évet munkára, ez már naplemente tollnak, szónak, tettnek. Megtettem. Németországban irtózatot propaganda folyik annak igazolására, hogy hazánkat nevek szerint német vér lakja. Egy vezető zalai tisztviselőt felszólítottak neve után: lépjen be a Volksundba. Az is igaz, hogy – bár csak veréb vagyok hozzá – óriási kár, hogy pl. Prohászkanak nem volt magyar neve. Hosszú ideig vívódtam. Édesanyám elintézte maradék nélkül édesapámmal, nem*

²¹ Pehm Anna (1902. március 13. – 1971. július 26.) házasságot kötött 1920. május 15-én Fukszberger Jánossal. Gyermekük: László, Mária, István, Imre, Anna, Erzsébet, Teréz, Ilona.

²² Pehm Teréz (1894. szeptember 30. – 1966. február 7.) házasságot kötött 1913. október 12-én Légler Józseffel. Gyermekük: József, István, Mária, Teréz, Anna, Margit.

²³ Adriányi Gábor: Mindszenty József bíborossal kapcsolatos személyes emlékeim. In: Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 8. <http://mek.niif.hu/18300/18324/index.phtml>

²⁴ Ellenkező állítások (vö. Deutsche Tagespost, 1. Juli 1975, 9.) nem megerősíthetők. Az első ősapa, „Pehm” kétségtelenül német volt, utódait azonban a magyarság teljes mértékben asszimilálta. In: Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 24. Adriányi Gábor: Az ellentmondás jele: Mindszenty József bíboros – kritika és méltatás. Professor Dr. Gabriel Adriányi: Ein Zeichen des Widerspruchs: Jozsef Kardinal Mindszenty 1892-1975. Vorträge im Katholischen Bildungswerk Bonn 44. (Vortrag vom 12. Dezember 1975 Bonn) német nyelvű kiadvány magyar nyelvű fordítása. A németből magyarra történő fordítást készítette: Krajsovsky Gábor <http://mek.niif.hu/18300/18324/index.phtml>

²⁵ Adriányi Gábor: Mindszenty József bíborossal kapcsolatos személyes emlékeim. In: Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 8. <http://mek.niif.hu/18300/18324/index.phtml>

²⁶ Belügyminisztérium, Állampolgársági Osztály 16.944/1942. sz. In: Ki volt Mindszenty József? Szerkesztette: Kahler Frigyes. Don Bosco Kiadó, Budapest, 2005. 33. Balogh Margit: Mindszenty József (1892-1975) I. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Budapest, 2015. 248.

bántódott meg. Nekem is megviselte a lelkeket. De ha ezt egyszer magyar érdekek láttam, meg kellett tenni, hisz az életet sem kellene sajnálni.”²⁷

A *Zalamegyei Újság* mindössze egy rövid hír keretében, 1942. augusztus 21.-i szám 3. oldalán számolt be az eseményről: „*Névváltoztatás. Pehm József pápai prelátus, zalaegerszegi apátplébános magyar nemesi, de idegenes nevét szülőfaluja után Mindszenty-re változtatta a belügyminiszter engedélyével.*”²⁸

Családi és történelmi indíttatások

„Igen gondos, jó példával erősített nevelést kaptam a szülői házbán. Meleg otthon volt az én szülői házam, az imának és az erényes életnek melegágya. És ennek a csendes falusi otthonnak tiszta lelkét és fényét édesanyánk sugározta ránk páratlan anyai szeretetéből. Eszes, csendes, finom asszony volt, aki odaadással végezte a házi teendőket, mintaszerűen nevelt, gondozott bennünket, s ugyanakkor apánk mellett is ott állt a nehéz mezei munkákban. Igen jellemző tulajdonsága volt, hogy – szívóssággal és körültekintéssel – csaknem minden életrevaló tervét végre tudta hajtani, nagy nehézségek előtt sem torpant meg. Neki köszönhetem, hogy az elemi iskola elvégzése után gimnáziumba kerültem.”²⁹

Mindszenty Pehm József gyermekkorának első példaképe szülei, akik mind a saját példájukkal, mind a gyermek Pehm József ismeretségi körének szigorú kiválasztásával csak a kedvező hatásokat engedik hozzá jutni. Apjában, aki községi bíróként működött, legfőbb karaktervonásaként az igazságosságát csodálja meg, azt a részrehajlás nélküli, személyre, érdekre nem néző ítélkezést, amely határozottságának és jellemzilárdságának a fundamentuma volt. Anyjában pedig a jóság és bölcs szeretet megtestesülését látta.³⁰ A később két kötetben napvilágot látott, az édesanya hivatásáról szóló, több részben és több kiadást megért munkáját is saját édesanyja életéről mintázta.³¹ Mindszenty József egyik nagy pap példaképe Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök volt, akivel párhuzamban a világtörténelmi káoszok közepette sürgette a visszatérést az idők próbáját kiállt erkölcsi alapelvekhez, a földi jólét méltányos igényeinek mindenkor kielégítése mellett.³² Amikor Zalaegerszegre, a megyeszékhelyre kapott diszpozíciót, gimnáziumi hittanári, majd plébánosi állásra, különösen érdekelték az egyházmegye azon települései, amelyekhez valamilyen történelmi esemény kapcsolódott. A megye történelmi szempontból is igen érdekes régió. Szent István alapította apátságát, később a Kanizsay-nemzetség Kanizsáról (Nagykanizsa), a

²⁷ Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára, F 75/107. In: Ki volt Mindszenty József? Szerkesztette: Kahler Frigyes. Don Bosco Kiadó, Budapest, 2005. 49. Balogh Margit: Mindszenty József (1892-1975) I. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Budapest, 2015. 247.

²⁸ Napi hírek. Zalamegyei Újság. XXV. évf. 187. szám 1942. augusztus 21. (péntek) 3. In: Nagy László: A névváltoztatás hátterében – Mindszenty a pángermán mozgalom ellen. Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 165. <http://mek.niif.hu/18300/18324/index.phtml>

²⁹ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 13-14. http://szit.ppek.hu/konyv/mindszenty_emlekirataim/?n=469

³⁰ Maróthy-Meizler Károly: Az ismeretlen Mindszenty – életrajz és korrajz. Buenos Aires, Pannónia Kiadó, 1958. 31. <http://www.ppek.hu/k355.htm>

³¹ Mindszenty-Pehm József: Az édesanya. Harmadik bővített kiadás. Zalaegerszeg 1940. Hunikum Kiadó, Budapest, 1990. II. kötet. Zalaegerszeg 1942.

³² Maróthy-Meizler Károly: Az ismeretlen Mindszenty – életrajz és korrajz. Buenos Aires, Pannónia Kiadó, 1958. 43.

Zrínyiek Csáktornyról igazgatták a megyét, Kehida pedig Deák Ferenc kúriájáról vált ismertté.³³

„A gyermekkor – hősök és szentek bűvöletében”³⁴

„Pehm József szülei szőlő- és földművelők voltak, 1891-ben kötöttek házasságot. Gyermekkoruktól ismerték egymást, a férj a 43.-as, a feleség az 51.-es házszám alatt lakott Mindszenten. Az édesapa, Pehm János (1864-1946) köztisztviselő álló polgár, már fiatalon községi bíró, majd közgyám (a gyámság, gondnokság alá rendelt személyek ügyeinek intézésével, illetve a gyámok és gondnokok ellenőrzésével megbízott köztisztviselő), s e választott funkciói révén a község elöljáróságának tagja, később négy évtizeden át a helyi egyházközség és katolikus iskolaszék elnöke, még később, 82 évesen bekövetkezett haláláig erdőmester volt. Egyik ősének, Pehm Andrásnak 1733-ban III. Károly magyar király adományozott nemesi oklevelet azért a vitézségeért, amelyet Kiskomárom törököktől való visszaszerzésekor tanúsított.³⁵ Az aktust Pehm József büszkén idézte fel, amikor prelátusi kitüntetését 1937-ben átvette: *„idegen nevű apai ősöm nemességét a török elleni harcaiért itt (Zalaegerszegen) hirdették ki a vármegyeházán.”*³⁶ A korán árván maradt édesanya, Kovács Borbála (1875-1960) mindössze 17 esztendő múlt, amikor bekötötték a fejét.

Az ő családjában a Zrínyi, Csáki, Szalay, Takács, Szijjártó, Horváth, Vas, Eörszily nevek fordultak elő. Felmenői a Zrínyieket szolgálták várjobbágyként, ők 1663-ban kaptak nemességet.³⁷ Ám erről a fiatal házaspár mit sem tudtak, csak évtizedekkel később mesélte el nekik a könyvéhez levéltárakban kutató gyermekük. A nemesi oklevél nem is jelentett egzisztenciális felemelkedést, az ősök között volt kétkézi iparos, földműves, számadó juhász, négyökrös gazda, de akadt tanult ember, mégpedig nagyprépost, plébános, tisztviselő, 1848-as honvédtiszt, királyi kúriai bíró is. A rokonok a színmagyar Hegyháton és Kemenesalján éltek, Pehm József is magyarnak azonosította önmagát. Az apai ősök között nyilván akadtak németek vagy osztrákok is (a 'Pehm' vezetéknev a 'Böhm' családnév osztrák-bajor variánsa, jelentése 'csehországi, bohémiai', ezért a 'Pehm/Pem'-eket általában elnémetesedett csehek – vagy a csehekkel szoros, például kereskedelmi kapcsolatban álló személyek – leszármazottainak tartják).

Pehm Jánosnak és Kovács Borbálának hat gyermeke született. József volt az első. A felnőttkort rajta kívül két, fiatalon megözvegyült leánytestvére, Anna és Teréz élte meg, velük még az amerikai követségen töltött másfél évtized alatt is tartotta a kapcsolatot (Anna unokája, Fukszberger Imre 1990 óta megszakítás nélkül Csehimindszent polgármestere)."

³³ Maróthy-Meizler Károly: Az ismeretlen Mindszenty – életrajz és korrajz. Buenos Aires, Pannónia Kiadó, 1958. 48.

³⁴ Balogh Margit: Mindszenty József (1892-1975) I. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Budapest, 2015. 25-27. Jelen alfejezet címe is fenti publikációból került kölcsönzésre.

³⁵ Primási levéltár (a továbbiakban PL) Processus Josephi Card. Mindszenty – Mindszenty-periratok (a továbbiakban Processus), 12.d. V-700/32.92-92f. fol. Pehm András helytartótanácsi titkár latin nyelvű nemeslevelének (Bécs, 1733. január 12.) fotója és magyar nyelvű fordítása a Magyar Országos Levéltár 44/1949.O.L. sz. a. Eredeti gépelt irat és az oklevél fotómásolata. – Kiskomárom Nagykánizsától 18 km-re, északkeletre fekszik (1969-től, Komárvárossal történt egyesítése óta a neve: Zalakomár). Várát 1591-ben a szigetvári pasa vezetésével elfoglalták a törökök, 1601-ben sikerült visszafoglalni.

³⁶ PL Mindszenty magánlevéltár (a továbbiakban Mm.) 33.d. Prédikációvázlatok: „Prelátusi üdvözlés, 1937.III.16.” Kézírás

³⁷ „Sváb-e a hercegprimást” A Szív, 31. évf. 33. sz. 1946. május 4. 2. „Magyar nemes vagyok. Eredeti családi nevem Péhm. A Péhm családnak nemességét 1732-ben [sic!] hirdették ki. Anyai ágon a magyar nemesi Kovács családból származom, amelyet 1663-ban emeltek nemesi rangra.” PL Processus, 1. d. V-700/1. 119. fol. Mindszenty József gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyve. Bp. 1949. január 11. A dokumentumokban többféle, Pehm, Péhm, Phem, Pem írásmód is előfordul.

Csehimindszenten a Fő utca 34. szám alatti szülőházból önkormányzati múzeum lett, ahol 2013-ban „*A magyarok lelkiismerete, Mindszenty József (1892-1975)*” címmel állandó kiállítás nyílt.

Mindszenty-Pehm József ifjúkori Mária-tisztelete

Mindszenty-Pehm József az elemi iskola öt osztályát elvégezve, 1903-ban a premonstreiek szombathelyi főgimnáziumában folytatta tanulmányait. Itt a premonstreik nagy hangsúlyt adtak az ifjúság vallásos és hazafias szellemű nevelésének, amelyre jó eszköznek bizonyult a Mária-Kongregáció és az önképzőkör. Mint a Mária-Kongregáció prefektusa, 1910. június 8-án, a Kongregáció évvégi ünnepségén szabad-előadás formájában többek között az alábbiakat mondotta:

„A Mária-Kongregáció az ifjúság életében – Amióta isteni Üdvözítőnk szavai elhangzottak a Genezáret-tó partján és ott Pétert, a köszált az emberek halászává tette, azóta tomboló viharok dacára is rendületlenül áll az egyház, hogy teljesítse hatalmas küldetését, a népek tanítását és nevelését. Igen! Az egyház tanításra és nevelésre van hivatva, csak hogy ma már igen sokan vannak olyanok, akik fennen hirdetik, hogy nekik nem kell az egyház középkori, bigott szelleme. – Korunk az élet és rombolás harcának korszaka, melyben világnézetek vívnak nagy tusát.

A romboló szellem kikezdte ifjúságunkat is, kiölte belőle a lelkesedést mindazért, ami szép és magas; gonosz kezek megfosztották idealizmusától és megakadályozták, lelkének magasba szárnyalását. Pedig az ifjúkor, ha egyszer elmúlik, többé vissza nem jő s keserves lesz annak az élete, aki az ifjúkorból, a legszebb korból is csak fájó emlékeket hozhat magával.”³⁸

³⁸ Kuntár Lajos: Mindszenty József Mária-tiszteletének ifjúkori dokumentuma. Vasi Szemle 2005. LIX. évfolyam 4. szám 405-407.

https://adt.arcanum.com/hu/view/MTA_DunantuliVasiSzemle_2005/?pg=428&layout=s

Mindszenty-Pehm József lelkipásztori és gazdasági tevékenysége 1915 és 1944 között

Mindszenty-Pehm József papi működése sok tekintetben nehéz történelmi korszakra esett. A két világháborút, az első és második kommunizmust, az ország német megszállását és a kétszeres országcsönkítést (Trianon és Párizs) megélt magyar nemzet „hivatott ébresztőjeként” kellett helytállnia a fent említett időszakban. Az egy évszázaddal ezelőtti időszakhoz sok tekintetben hasonló a mai közszellem, így ennek a fejezetnek a bevezetőjében az akkori és a mai Isten- és vallásellenes megnyilvánulások néhány eseménye kerül megnevezésre.

„Új világért már sok vér folyik, sok szó esik. Mi tudjuk a kinyilatkoztatásból, de a történelem tapasztalatából is, hogy nincs más név, amelyben üdvösségünket lelhetnők, mint a mi Urunk Jézus Krisztus drága neve (ApCsel 4,12). Boldog leszek, ha ebben magyar szentjeink közbenjárására Istenünk keze megsegít és a régi magyar erények – mesékre térés (2Tim 4,4) helyett – újból visszatérnek és az egyedül kipróbált, egyedül jónak bizonyult alapon, nehéz időkben egyéni, családi és nemzeti újjászületés következik el Egyház és haza kimondhatatlan javára, lelkünk örök boldogságára.”³⁹

Mindszenty-Pehm József fent idézett gondolatainak különös aktualitást ad az utóbbi években ellenséges szándékú fináncoligarchiák egyre nagyobb erővel megindított támadása és bosszúhadjárata Európa és az európai kereszténység ellen. Az Európai Unió hivatalosan is megtagadta alapokmányában a kereszténységet – ez teológailag is hittagadással ér fel. Bár a küzdelem emberileg esélytelennek tűnik és szívszorítóan aránytalan, mégis meg kell próbálnunk mindent megtenni ez ellen, mert ha meg se próbáljuk, akkor esélyünk sincsen ennek megfékezésére. A másik aktualitás a Magyarországra kitűzött Eucharisztikus Világkongresszusra⁴⁰ történő felkészülés. Az Oltáriszentségnek (és a papi hivatásoknak) magyar vértanúja is van, Brenner János, akit az akkori magyarországi isten- és emberellenes rendszer bérencei 1957. december 16-án öltek meg, 32 késszúrással.⁴¹ Lelki naplójából való a következő részlet: „Minél mélyebben átéled Krisztus lényegi valóságát az Oltáriszentségben, annál mélyebb lesz lelkiéleted. Ha nem megy az ima és az elmélkedés, éld át a Valóságot, hogy Krisztus éppen úgy ott van jelen, mint te. Nem elég a tökéletességet aprólékos gonddal teljesíteni, hanem tartalommal is meg kell tölteni, s ez a tartalom Jézus mélységes, benső, életigényként felbukkanó szeretete.”⁴² Az isteni Kinyilatkoztatáson alapuló tiszta, hamisítatlan hit megőrzése ebben a nagy aposztáziába egyre jobban belesüllyedő korban a megmaradás kulcskérdése. 1945-ben az országot megszálló, istentelen kommunizmus rombolása már akkor elkezdte sátáni működését. Ahogyan azt Major Kálmán, a veszprémi felosztatott szeminárium spirituálisa koncepciók perében – mert hol máshol is köthetett volna ki a kommunista „igazságszolgáltatás” karmainak jóvoltából – a következő bátor nyilatkozatot tette: „A legelső ügyészégi kihallgatás alkalmával, aminek jegyzőkönyvét nem voltam hajlandó aláírni, azt vágták a fejemhez: amit önök Veszprémben műveltek, az egyházi

³⁹ Mindszenty József püspök körlevele, 1944. április 3. (VÉL I.1.2. 1944/VI. 33.) In: Folytonos fegyverroppogás közepette – Források a veszprémi egyházmegye második világháborús veszteségeiről I. Szerkesztette: Varga Tibor László. Veszprém, 2015. 16.

⁴⁰ Az 1938-as budapesti Eucharisztikus Világkongresszus Emlékkönyve
<http://eucharisztikuskongresszus.hu/euchar.html>

⁴¹ Soós Viktor Attila: Papgyilkosság a nyugati határ mentén I-II.
JEL (16) 2004 229-232.

JEL (16) 2004 265-268.

⁴² Brenner János imafüzet. Martinus Kiadó, Szombathely 2009. 39.

<http://brennerjanos.hu/misc/news/40/brenner-janos-imafuzet-kis-meret.pdf>

mezbe bűjtatott reakció volt. Erre a vádra innen felelek: amit meg önök művelnek ellenem és ellenünk, az meg törvényes mezbe bűjtatott egyházüldözés!”⁴³

Adriányi Gábor emlékezése

>Még 1903-ban meghalt nyolcéves fiútestvére. Az apa ennek következtében úgy határozott, hogy Józsefnek kell a későbbiekben a szülői vagyont átvennie és azt az utasítást adta neki, hogy térjen vissza Mindszentre. De József már akkoriban a papság gondolatával foglalkozott és így sikerült is neki édesanyját erről meggyőzni. Így maradhatott. A nagy apostoli püspök, Majláth Gusztáv⁴⁴ tanácsára az érettségi vizsgát követően 1911-ben Mindszenty jelentkezett a szombathelyi szemináriumba. Jóllehet gróf Mikes János⁴⁵ megyéspüspök felsőfokú tanulmányokra Bécsbe akarta küldeni, azonban ezt Mindszenty – mivel édesapjától az ezzel járó pénzügyi többletkiadásokat nem várhatta el – nem fogadta el. Így ő az akkor szokásos, nem rossz, de nem is átlagfeletti vidéki papi szeminárium képzését élvezhette. Tanárai közül a páter spirituális, Rogács Ferenc,⁴⁶ egy nagyon szigorú és részletekbe menően pedáns pap volt rá a legnagyobb befolyással. Az, hogy Mindszenty egész életében szigorú ember maradt, gyakran másokra való tekintet nélkül, egész biztosan visszavezethető mind a spirituálisnak a személyére, mind a premontrei iskolára. A papszentelést követően, amely 1915. június 12-én történt, Mindszenty felsőpatyi káplán lett, azt követően 1917. január 26-án pedig a Zalaegerszegi Gimnázium hittanára. Már káplánként is, de még inkább hittanárként és ifjúsági lelkipásztorként különféle nyilvános szereplések által, nagymérvű személyes ténykedése és bátorsága, valamint jelentős sikerei révén nagy feltűnést keltett. Mint a megye egyetlen keresztény hetilapjának, a „Zalamegyei Újság”-nak társszerkesztője, leplezetlenül megjelentette kritikáját a Magyarországon 1918-1919 között végbement forradalmi irányváltásról.⁴⁷ 1919. február 9-én bebörtönözték, és ítélet nélkül három hónapig tartották fogva Szombathelyen. 1919. május 15-én hazautazhatott és csak a tanácskormány bukását követően, 1919. augusztus 2-án utazott vissza Zalaegerszegre. Ott időközben a városplébánost nyugdíjazták. Az egyházvezetés augusztus 20-án Mindszentyt egyhangúan javasolta utódként. Mikes püspök a 27 éves Mindszentyt 1919. október 1-én Zalaegerszeg városplébánosává nevezte ki. Pontosan 25 évet töltött itt. Mint 14.000 hívő plébánosa, őt filiális egyházközség, ugyanakkor, mint a Megyei Bizottság és a Városi Tanács tagja, majd azt követően 1927-től a püspökség Zala megyei részének felügyelője, nagyon áldásos tevékenységet fejtett ki. Egyházkerületében öt új plébániatemplomot, hét plébániai gazdaságot, kilenc ideiglenes miséző helyet, tizenegy ideiglenes plébániai gazdaságot és tizenkét felekezeti iskolát alapított. Magán Zalaegerszegen egy idősek otthona, egy új plébániatemplom, egy ferences templom és kolostor, és 1929-ben egy kolostor a *Notre Dame de Sion* nővéreknek épült. Támogatásában részesített egy tanítónőképzőt, egy nép-, fő- és háztartásvezetési iskolát. Az oktatást 70-80 szerzetesnővér látta el. Ezen kívül egy új

⁴³ Major Kálmán veszprémi spirituális az utolsó szó jogán. In: Krajsovsky Gábor: Harcold haláláig az igazság harcát. Rákosszentmihály, 2014. október 25. Konferencia előadás szerkesztett változata. 10. oldal <http://mek.oszk.hu/14700/14793/14793.pdf>

⁴⁴ Gróf Majláth Gusztáv Károly (1864-1940) 1897 óta volt Erdély püspöke, egy rendkívül tehetséges lelkipásztor és a katolikus megújulás nagy pártfogója. Vö. Magyar Életrajzi Lexikon (a továbbiakban: MÉL) 2. kötet, Budapest 1969. 124. <https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/>

⁴⁵ Gróf Mikes János (1876-1945) 1911-től 1936-ig szombathelyi megyéspüspök, nyugalomba vonulását követően címzetes érsek. Vö. MÉL 2. kötet, 208. <https://mek.oszk.hu/00300/00355/html/>

⁴⁶ Rogács Ferenc (1880-1961) lett később Mindszenty ajánlására pécsi koadjutor (azaz a püspökségben utódlási joggal rendelkező) segédpüspök, 1958-tól 1961-ig megyéspüspök. Vö. András, Emmerich-Morel, Julius: Bilanz des ungarischen Katholizismus. München 1969. 110.

⁴⁷ Az egyházpolitikai eseményekhez lásd: Adriányi, Gabriel: Fünffzig Jahre ungarischer Kirchengeschichte 1895-1945. Mainz, (Studia Hungarica, 6) 1974. 53-59.

kulturális centrumot is alapított, és a katolikus sajtót egy saját nyomdával is erőteljesen kiépítette. Az egyesületi életet is felvirágoztatta. Sikerei alapján Mindszenty 1924-ben címzetes apát lett és 1937-ben pápai prelátussá nevezték ki.

Ahogy 1943 nyarán a veszprémi püspöki szék megüresedett, Mikes püspök a pápai nuncius, Angelo Rotta⁴⁸ figyelmét Mindszentyre irányította. Jóllehet, a magyar kormányt a terv nem lelkesítette, később a pápa döntését mégis elfogadta, mivel a Szentszék másik két esetben engedményt tett a kormánynak.⁴⁹ Magyarország egykori hercegprímása, Serédi Jusztinián⁵⁰ Mindszenty kinevezését ezzel szemben elutasította. Egy 1943. december 23-án kelt bizalmas levélben azt írta a nunciusnak, hogy jóllehet, Mindszenty egy kiváló szervező, de szenvedélyes természete van. A papsághoz túl szigorú, és ezért népszerűtlen. Aggódik, hogy Mindszenty püspökként is túl szigorúan bána a beosztottjaival, és ennek következtében egy veszélyes elégedetlenség alakulna ki. Mindszenty püspökké történő kinevezése ezért veszélyes lenne.⁵¹ De a Szentszék más véleményen volt. Ismerte Mindszenty zalaegerszegi rendkívüli teljesítményeit, és a néhai magyar kormány az ő személyében fegyvert látott a nemzeti szocialista irányzatok ellen. Így XII. Pius pápa 1944. március 4-én Mindszentyt kinevezte veszprémi püspöknek.

1944. március 19-én a német csapatok megszállták Magyarországot (Margaréta II hadművelet), nyáron az ország nagy részét megszállta a Vörös Hadsereg, és miután Horthy kormányzó⁵² felvette a tárgyalásokat egy különbéke ügyében, 1944. október 15-én Magyarország nemzetiszocialista diktatúrába kényszerült. Mindszenty püspök, aki ez ideig a lelkipásztori aktivitásnak szentelte magát és rövid időn belül 34 új plébániát és tizenegy iskolát alapított, bekapcsolódott a politikába. A dunántúli püspökök 1944. október 31-én kelt emlékiratában, amelyet Mindszenty fogalmazott meg, a főpásztorok elutasítják a „megsemmisíteni vagy megsemmisülni” címszós totális háborút. Mindszenty maga nyújtotta át a memorandumot a kormánynak november 13-án. Őrizetbe vétele nem azonnal a helyszínen történt meg, hanem két héttel később november 27-én a veszprémi püspöki palotában, 26 papjával és kispapjával együtt. A tíz, utolsó éves kispapját Mindszenty 1944. december 7-én a börtönben pappá szentelte. December 24-én Mindszentyt 26 papjával együtt a Nyugat-Magyarországon elhelyezkedő sopronkőhidai fegyintézetbe szállították. Ott csak 1945. március végén került szabadlábra, miután a Vörös Hadsereg már majdnem elérte az osztrák határt. Mindszenty gyalog ment Veszprémbe, főpásztori kötelességei teljesítésére.⁵³

⁴⁸ Angelo Rotta (1872-1965), címzetes érsek, 1930-tól 1945-ig apostoli nuncius Budapesten. vö. Adriányi, i.m. 106-109.

⁴⁹ Salacz Gábor: A főkegyúri jog és a püspökök kinevezése a két világháború között. Budapest, Argumentum, 2002. 183-186.

⁵⁰ Serédi Jusztinián (1884-1945) O.S.B., neves kánonjogász, 1927-től Magyarország bíboros prímása.

⁵¹ Salacz Gábor: A főkegyúri jog és a püspökök kinevezése a két világháború között. Budapest, Argumentum, 2002. 200.

⁵² Horthy Miklós (1868-1957), admirális, 1919-től 1945-ig Magyarország kormányzója, vö. MÉL 1. kötet, Budapest, 1967, 741.

⁵³ Adriányi Gábor: Az ellentmondás jele: Mindszenty József bíboros – kritika és méltatás In: Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 29-30. <http://mek.niif.hu/18300/18324/index.phtml>

Adriányi Gábor: Egy élet nyomában. Önéletrajz. Kairosz Kiadó, Budapest 2007. http://www.ppek.hu/konyvek/Adrianyi_Gabor_Egy_élet_nyomaban_1.pdf

Mindszenty-Pehm József Zalaegerszegen⁵⁴

„Vigyázzatok az újsággal!” Ez volt a címe Mindszenty-Pehm József első nagyobb írott tanulmányának.⁵⁵ A Moszkva-bérenc bábkormány Budapesten 1949-ben, koncepció perben, mint primást vonja érte felelősségre. Az akkori, istenellenes, liberális-szabadkőműves irányzatú pesti sajtótermékek ellen – Prohászka Ottokárhoz és Bangha Bélához hasonló bátorsággal és szókimondással – óvja a keresztényeket az ezekben megjelent hazafiatlan, hitetlen írásoktól. Soha nem tűrte a félrebeszélést, bátor volt, tehát áldozatok árán is ragaszkodott az igazság kimondásához. Másik jelentős sajtótevékenysége a *Zalamegyei Újság* (huszonöt éven át) mindennap történt pontos megjelenése (ezen kívül még két napilap is megjelent a megyében). Mindszenty tehát kiváló szervezőképességét már a megyei sajtó fenntartásával is egyértelműen bizonyította.⁵⁶ 1930 körül – a világon kirobbant gazdasági válság következtében – különösen nehéz évek jártak az országban és így a vármegyében is. A Zalaegerszegen megkezdett építkezések folytatását – középületek, templomok, iskolák felállítása – személyi kölcsönökkel és saját jövedelmeinek felhasználásával folytatni tudta. Az építkezések pedig munkát biztosítottak az ottani lakosoknak. Ezen túlmenően szegény családok gyerekeit is támogatta, jómódú családok segítségének a bevonásával. De nem csak kosztot, hanem szeretetteljes bánásmódot, a családi élet melegét is biztosítani akarta számukra. Zalaegerszeg az ő idejében annyit fejlődött, mintha püspöki székhely lett volna. Az ő kezdeményezésére, az ő vezetése alatt létesült Zalaegerszegen többek között a katolikus legényegylet, a katolikus kultúrház színpaddal, valamint a *Notre Dame* apácákat is ő telepítette be a városba. Mindszenty József különös figyelmet és gondot fordított hívei két legnépesebb, legátfogóbb szervezetére: az ipartestületre és a gazdakörre. Így sokoldalú vezetőként végezte közeleti munkáját. Plébánosként és egyben szerteágazó közösségi feladatok véghezvivőjeként a templom és köznapi élet egységének kiváló példaadója volt.⁵⁷ Papi konferenciákon kiemelten mutatott rá a katolikus köteleességekre: „Az embereket mindig az elsődleges szükségleteik: a kenyér, ruha, lakás érdeklik, de ezek kielégítése után, mohón vetik rá magukat a lelki szükségleteikre is. Ha nem mi adunk vezetőket és vezéreket a tömegeknek, majd adnak ellenségeink, de akkor mi már nem csak földiekben, de lelkiekben is csatát veszítettünk.”⁵⁸ A földosztással kapcsolatos elképzelései sajnos nem valósulhattak meg. A terv mottója Prohászka Ottokár gondolatából indult ki: „A haza földje nem portéka. Ebben nemcsak magvak gyökeresednek, hanem abból lelkek is nőnek ki s akkor lesz hatalmas az ország, ha a kultúrája is ebből nő ki. Ezért kell a személytelen tőke helyett a munkásnépnek

⁵⁴ Maróthy-Meizler Károly: Az ismeretlen Mindszenty – életrajz és korrajz. Buenos Aires, Pannónia Kiadó, 1958. www.piar.hu/pazmany/k355.htm; „Isten szolgája” – Emlékkonferencia Mindszenty József bíboros életéről és munkásságáról. Lakitelek, Antológia Kiadó, 2007.; Mindszenty (Pehm) József közeleti tevékenysége. Magyarok Vasárnapja 2008.; Emlékező összeállítás Mindszenty József hercegprímás, esztergomi érsek (1892-1975) születésének 120. évfordulója alkalmából. Pannon Tükör 2012. szeptember-október 17. évfolyam 5. szám, 3-67. <https://docs.google.com/file/d/0BxLsDeRenmXITmdXbldVU0JVZkE/edit?pli=1>

Krajsovsky Gábor: Ut coelo assurgant – Hogy az égig emelkedjenek! Válogatás Mindszenty-Pehm József zalaegerszegi plébánosi időszakából elmondott szentbeszédeiből és elmélkedéséből. Budapest, 2022. <https://mek.oszk.hu/23800/23869/23869.pdf>

⁵⁵ Pehm József: Vigyázzatok az újsággal! Sajtóröpirat. 1921. Zalaegerszegi Sajtóbizottság. Berzsenyi Dániel Könyvtár Szombathely. Paksy Zoltán: Zalaegerszeg társadalma és politikai élete 1919-1939. Zalaegerszegi füzetek 13. Millecentenáriumi Közalapítvány Zalaegerszeg, 2011. 129-163.

⁵⁶ Maróthy-Meizler Károly: Az ismeretlen Mindszenty – életrajz és korrajz. Buenos Aires, Pannónia Kiadó, 1958. 60.

⁵⁷ Maróthy-Meizler Károly: Az ismeretlen Mindszenty – életrajz és korrajz. Buenos Aires, Pannónia Kiadó, 1958. 78-79.

⁵⁸ Maróthy-Meizler Károly: Az ismeretlen Mindszenty – életrajz és korrajz. Buenos Aires, Pannónia Kiadó, 1958. 93.

juttatni a földet, hogy nemzeti, szociális érték: haza legyen belőle.”⁵⁹ A földosztásra csak 1945-ben, a magyar nép érdekeivel ellentétes módon került sor, kommunista propagandacéllal. Az 1945. május 24-i püspökkari pásztorlevél még azt is elismerte, hogy az 1945-ös földbirtokrendelet figyelmet kívánt tanúsítani az egyházzal szemben. Viszont nem hallgathatta el, hogy válságos helyzetbe került az egyház kormányzata, iskolái, székesegyházai súlyos terheivel, amelyekre – a földek méltánytalan mértékű elvételével – immár nincs fedezete. Az egyház ősi intézményeinek fenntartását ezek után – mivel más lehetőség ezek után már nem állt rendelkezésre – híveitől várta, s erre kérte is őket. „Adja az Isten – írja a pásztorlevél –, hogy az új birtokosok boldogulása vigasztalja az Egyházat veszteségeiért és gondjaiért!”⁶⁰ Ennek ellenére nem visszakívánta, hanem áldását adta a kiosztott földekre és az új birtokosokra! A primás később, 1945. október 18-án, a választási pásztorlevélben, újra leszögezte, hogy: „nem a földbirtokreformot tesszük itt bírálat tárgyává, hanem a benne megnyilvánuló bosszúálló szellemet”.⁶¹ A primás ekkor még arra is figyelmeztetett, hogy az államot is kötik az isteni és világi törvények. Magára a reformra csak azt a megjegyzést tette még, hogy: „végrehajításában is nélkülözte a megfontoltságot (...) s ennek az elsietett, szenvedéllyel fűtött munkának gazdasági következményeit sínlyi az egész lakosság.”⁶² Mindezeket azért is szükséges hangsúlyozni, mert Mindszenty Józsefet 1948-as letartóztatása, valamint az 1956-ban elmondott – és a kommunisták által több mint harminc éven át meghamisított – rádióbeszédje után egyaránt azzal vádolta a magyarországi kommunista hatalom, hogy visszakövetelte az egyházi nagybirtokokat. *Az ismertett néhány dokumentum alapján is egyértelmű ezen állítások teljes valótlansága!*

Zalaegerszegi sajtótevékenység

„A szabadkőművesség ugyanaz szalonkabátban, mint a bolsevizmus mezítláb.”⁶³ Ezt a mondatot Mindszenty József több alkalommal nyilvánosan is kijelentette. Jelen összeállításban Mindszenty-Pehm József sajtótevékenységének egy részébe tekinthetünk bele, nevezetesen a magyarságot és kereszténységet az 1910-1920-as évek között teljességgel aláásni szándékozó, a kommunizmussal egy töről fakadó liberális-szabadkőműves irányzat elleni védekező tevékenységébe.⁶⁴ Ezen túlmenően nagynevű kortárs apológéták – Prohászka Ottokár és Bangha Béla – nyilatkozataiból is olvashatunk részleteket, az elvi és gyakorlati teendők sürgető megvalósításáról. A mai aktualitásokra vonatkozóan pedig Mészáros Gábor, néhai piarista tanár jól szerkesztett lelkigyakorlatának mondataival élesen világít rá bizonyos hírforrások manapság is változatlanul jelen levő romboló hatására.

Az I. világháborút megelőző, az alatti, illetve azt követő években Mindszenty-Pehm József bátor hangú nyilatkozatokban emelt szót a magyarság és a kereszténység védelmében a belső szétzilálódást okozó sajtóirányzatok, valamint az azokat tápláló politikai irányvonalak ellen. Jelen fejezetben a már hivatkozott, Zalaegerszegen megjelent sajtóröpiratából (1919-1920)

⁵⁹ Maróthy-Meizler Károly: Az ismeretlen Mindszenty – életrajz és korrajz. Buenos Aires, Pannónia Kiadó, 1958. 111.

⁶⁰ A magyar főpásztorok II. világháború utáni első körlevele, amelyet Mindszenty József szövegezett. Mindszenty Okmánytár I. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München, 1957. 34.

⁶¹ Pásztorlevél a választások előtt. Mindszenty Okmánytár I. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München, 1957. 74.

⁶² Pásztorlevél a választások előtt. Mindszenty Okmánytár I. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München, 1957. 74.

⁶³ Csonka Emil, Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat). 64.

⁶⁴ Krajsovsky Gábor: Vixit et vivat Pannoniae sacrae – élt és éljen a szent Pannóniáért! Mindszenty-Pehm József zalaegerszegi sajtótevékenységének egy szakaszáról a kortárs nyilatkozatok, aktualitások tükrében. http://eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/KG_Mindszenty_51.pdf

kerül kiemelésre néhány, általa súlyosan elítélt, a kereszténységet mélyen megvető és háttérbe szorító újságidézet, az akkori, keresztényellenes, nem-keresztény irányzatú sajtótermékekből. Mindszenty József jogos kritikáiban egy adott *szellemiség*-elleni állásfoglalásáról van szó.⁶⁵ *Ezekkel a nézetekkel, amelyek ellen Mindszenty József akkor tiltakozott, ma ugyanúgy a legkisebb mértékben sem azonosulhat egy magát kereszténynek, vagy bármilyen vallásúnak mondott személy. Különben az ilyen ember – ugyancsak Mindszenty József későbbi szavaival élve – idegen bandák kötelékében silány szegődmény lesz.* A sajtóröpiratról csupán néhány publikáció jelent meg,⁶⁶ viszont szövege teljes terjedelmében a megadott forrásokban hozzáférhető. A jelen összeállításban szereplő válogatott idézetek főként az akkori Pesti Hírlapból valók. A hozzájuk kapcsolódó kritika pedig mindennél többet mond. Mindszenty-Pehm József 1918 karácsonyán elindítja saját lapját, a Zalamegyei Újságot. Erről a sajtóröpiratban a következők állnak: „Föltétlen keresztény, megalkuvást nem ismerő, igazáért sokat üldözött újság. A »Pesti Élet« a megfojtandók közé számítja.”⁶⁷ A sajtó szerepéről szóban is közzétett nyilatkozataiból került válogatásra az alábbi idézetgyűjtemény.

Kortárs nyilatkozatok

Az I. világháborút megelőző, alatti, illetve azt követő években Prohászka Ottokár és Bangha Béla jezsuita apologéta bátor hangú nyilatkozatokban emeltek szót a magyarság és a kereszténység védelmében a belső szétfeláldást okozó sajtóirányzatok, valamint az azokat tápláló politikai irányvonalak ellen.

Prohászka Ottokár nyilatkozatai

Elsőként Prohászka Ottokár megjelent írásaiból olvashatunk részleteket az ateista-szabadkőműves szocialista irányzat, valamint az ebből fakadó magyar- és keresztényellenes sajtóhadjárat ellen.

„A szocializmus legsötétebb oldala a gyűlölködés és a terror. A tömegpsziché e két alacsony szenvedélye már magában véve is éles ellentétet jelent minden valláserkölcsi alapon álló kultúrával szemben, ugyanakkor pedig aggodalmat ébreszthet a gondolkodó emberekben, kik aligha kereszhetik a haladást és a nemesbülést a rabság és a tömeguralom útirányaiban.

⁶⁵ „Mindszenty bíborosnak feltették a kérdést: Miben látja az okát Eminenciád a zsidóság elleni hangulatnak? Mindszenty József válasza a következő volt: Helyes elvnek tartom: nem vizsgálja senki másnak a lelkiismeretét. A zsidóságnak magának kell lemérnie az ellene felhozott panaszokat és azokat önként orvosolnia. A válaszadás tehát az ő feladatuk. Esztergom néhai érseke semmi meglepőt, semmi újat nem mondott, csupán arra célzott, hogy ha van ok, akkor van okozat is, s ha ez utóbbi a panasz tárgya, akkor először az előbbi kell megvizsgálni.” In: <https://kuruc.info/r/6/143838/>

„A magyar keresztény egyházak is megmozdultak, hogy a deportálásokat leállítsák. Felejtethetetlen, hogy mit fáradozott a győri püspök és a veszprémi püspök, két igaz ember, hogy gátat vessenek a torlódo embertelenségeknek.” Stern Samu emlékirataiból. Terror Háza Múzeum: A magyarok lelkiismerete – Mindszenty József. Időszaki kiállítás, 2012 <http://www.terrorhaza.hu/idoszaki-kiallitasok/a-magyarok-lelkiismerete-mindszenty-jozsef-1892-1975>

⁶⁶ Paksy Zoltán: Zalaegerszeg társadalma és politikai élete 1919-1939. Zalaegerszegi füzetek 13. Millicentenáriumi Közalapítvány Zalaegerszeg, 2011. 53.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/ZALM_zf_13/?pg=0&layout=s

Tyekvicska Árpád: „Ahogy régen, most is boldog voltam velük.” Mindszenty (Pehm) József és Zalaegerszeg. In: Zala megye ezer éve 246-255. Szerkesztő: Kostyál László Zalaegerszeg, 2001. [https://library.hungaricana.hu/en/view/MEGY_ZALA_GZ_Sk_1996_Megye_Ezer_Eve/?query=SZO%3D\(iskola\)&pg=0&layout=s](https://library.hungaricana.hu/en/view/MEGY_ZALA_GZ_Sk_1996_Megye_Ezer_Eve/?query=SZO%3D(iskola)&pg=0&layout=s)

⁶⁷ Pehm József: Vigyázzatok az újsággal! Sajtóröpirat. 1921. Zalaegerszegi Sajtóbizottság. Berzsenyi Dániel Könyvtár Szombathely. 32.

Szegény szabadság s emberi méltóság, hányan veszik fel programjukba ez ideálokat, s hányan tapossák küzdelmeikben sárba őket!” (1918)⁶⁸

„Hogy egy ilyen mérkőzésben, melyben a nemzetek összes erőiket megfeszítik s minden hatalmukat a lét és nemlét serpenyőjébe dobják, a sajtónak is lesz okvetlenül szerepe, az világos volt előttünk; nem kételkedtünk arról, hogy ahol ily rémséges kavargás folyik a világon, ott nemcsak karddal, de tollal is vívni fognak; de méltán meglepett, mert kiszámíthatatlan volt, hogy a sajtó, mint a bonyodalom szálainak bogozója, mint a gyűlölködés szítója, mint az igazság elcsavarója, igazi végzete lett a világnak.” (1915)⁶⁹

„Mert hát úgy vagyunk a sajtóval, mint a fegyverrel. A technika kialakítja, tökéletesíti a fegyvert: csinál belőle végre is gépfegyvert. (...) A sajtó egy szellemi gépfegyverzet. A technikai, a forgalmi haladás, a fejlődés minden irányban kialakította ezt a monstre-hatalmat. Minden attól függ, hogy ki van az orgánus mögött, ki igazítja; vajon ellenünk fordítja-e, vagy pedig mi fordítjuk az igazság védelmében a tévelynek, a rossznak és az alávalóságnak a megtörésére.” (1915)⁷⁰

„A nagy világháború nem tereli el figyelmünket a szellemi világ nagy harcától, melyet az ember vív több igazságért és jóságért, voltaképpen egy jobb világért. (...) Épp azért minden párt és fél és hatalom a sajtót igyekszik jól szervezni s akciójának legfontosabb tényezőit időszzerű s megfelelő sajtóorgánusokban látja. (...) Mózesek és Illések szoltak ez utóbbi napokban hozzánk a katolikus sajtóügyről; szavaik visszhangot keltettek mindenütt, s újra alagyújtottak a katolikus öntudatnak s fölébresztették a közérdeklődést a kötelességteljesítésnek ez első nagy fejezete: a katolikus sajtó fejlesztése iránt. Ez az érdeklődés (...) éberebb, mint valaha; éberebb, mert fölébresztették s folyton ébresztgetik a napról-napra megismétlődő méltánytalan támadások a kereszténység nagy kincsei (...) s értékei, a hívő léleknek fölséges világa ellen. Nálunk is van határozottan kereszténység-ellenes irányzat a sajtóban – nemcsak papság-ellenes, hanem kereszténység-ellenes! Ez irányzat lapjaiból egy idegen világ hideg lehelete csap arcunkba (...) a valóság azt mutatja, hogy nem férnek a bőrükbe s szektárius dühvel gázolnak végig mindenben, ami másnak szent. (...) Ha a vallást védjük, felekezeti érzékenységgel vádolnak, voltaképpen pedig soha felekezeti érzékenyebb sajtó, mint a magát felekezetenlennek valló, szabadkőműves sajtó, nem volt. (...) A kereszténységet tehát szabad, sőt kell is támadni, de másokat, nevezetesen a szabadkőműveseket nem szabad bántani, mert ők az ész, a szellem, a kultúra virága. (...) Nem kell már bebizonyítanunk, hogy szükségünk van erőteljes sajtóra.” (1917)⁷¹

Nyisztor Zoltán és Bangha Béla megnyilatkozásai

Nyisztor Zoltán, pápai kamarás, a Magyar Kultúra szerkesztője Bangha Béla 1940-ben történt halálát követően a nagy apologéta életművét bemutató könyvében a következőképpen ír a XX. század 10-es, 20-as éveiben zajló szellemi válságról: „Azt ugyanis lehet mondani, hogy egyesekben vagy talán sokakban, de mindenestre csak a legjobbakban élt a vágy a keresztény összefogásra, a szabadkőműves, liberális (...) szellemi béklyóból való szabadulásra

⁶⁸ Prohászka Ottokár összegyűjtött munkái. Sajtó alá rendezte: Schütz Antal. XI. kötet: Kultúra és terror. Szent István Társulat Budapest, 1927. 268. <http://www.ppek.hu/k850.htm>
http://www.ppek.hu/facsimile/Prohaszka_11_Kultura_es_terror_facsimile.pdf

⁶⁹ Prohászka Ottokár összegyűjtött munkái. Sajtó alá rendezte: Schütz Antal. XXII. kötet: Iránytű. Szent István Társulat Budapest, 1929. 121. http://www.ppek.hu/facsimile/Prohaszka_22_Iranytu_facsimile.pdf

⁷⁰ Prohászka Ottokár összegyűjtött munkái. Sajtó alá rendezte: Schütz Antal. XXII. kötet: Iránytű. Szent István Társulat Budapest, 1929. 124. http://www.ppek.hu/facsimile/Prohaszka_22_Iranytu_facsimile.pdf

⁷¹ Prohászka Ottokár összegyűjtött munkái. Sajtó alá rendezte: Schütz Antal. XXII. kötet: Iránytű. Szent István Társulat Budapest, 1929. 146-147. http://www.ppek.hu/facsimile/Prohaszka_22_Iranytu_facsimile.pdf

(...) Akkor egy liberális kormány és közszellem uralkodott, mely nem segített, de még jóindulatot sem adott és egy háborús rendelkezésen keresztül elbukatta, illetve megakadályozta a kellő időben történő keresztény lapalapításokat, amik pedig talán a politikai összeomlást kivédhették és azzal együtt a forradalmak kivédését és a trianoni szerencsétlenség megelőzését is jelenthették volna. (...) A liberális kormány és az ellenséges közszellem mellett ott voltak a szabadkőművesség, liberalizmus (...) mesésül kiépített és bevehetetlennek hitt fellegvárai a sajtó minden területén. Egyeduralkodók voltak a szó szoros értelmében és az egész ország mit sem sejtő, életre-halálra eladott zsákmányuk. Az történt, amit ők akartak s a közszellem, mint a hipnotizált kígyó, az ő furulyájukra táncolt. Minisztereket buktattak vagy emeltek, tudósokat, írókat és művészeket kreáltak vagy csaptak le és becsstelenítettek meg s a megsemmisítés fegyvereit fogták rá mindenkire, akik hatalmuk vagy irányuk ellen szót mert emelni. A mai embernek már fogalma sem lehet arról, hogy ennek az akkori liberális magyar sajtónak milyen volt a hangja és mik voltak a módszerei, milyenek voltak a fegyverei és az a bizonyos pergőtűz, amit egy-egy vélt vagy tényleges ellensége ellen koncentrikusan megindított. (...) Jaj volt annak, aki nekik nem engedelmeskedett vagy éppen szembe mert szállni velük! (...) Bangha Béla volt az első, aki egy olyan sajtóvállalatot alapított, amelyik versenyképes, sőt félelmetes ellenfele tudott lenni a liberális sajtónak.”⁷²

Az alábbiakban Bangha Béla sajátkezű naplójából olvashatunk erre a kérdéskörre vonatkozó feljegyzéseket.

„A nagy, az összefoglaló gondolatokra kell vissza-visszatérni (...) A cél az, hogy ebben az országban belátható időn belül legyen mindenütt hitélet, korszerű pasztoráció, templomok, jó iskolák (...) buzgó és értelmes papok, hasonló világiak, (...) főleg legyen sajtónk, közéletünk, befolyásunk.” (1915. március 26.)⁷³

„Fél kilenckor kizörgetnek, hogy terrorfiúk keresnek. Kisült, hogy házkutatást tartanak. A (...) sajtó, melynek érthető okokból a begyében vagyok, megtett ellenforradalmárnak.” (1919. március 8.)⁷⁴

„Tegnap megírtam végrendeletemet. Figyelmeztettek, hogy mindenütt keresnek. A budapesti ház elhagyatott, a sajtó műve szintén. (...) Bizonyára életemnek egy új fejezete kezdődik, ha ugyan megmarad; a régi rezsimnek vége, a régi Magyarország eltűnik. A romokból is kell prófétálni. (...) csinálni egy új sajtóvállalatot, új Kultúrát. Bécsbe vagy Freiburgba menni és megszervezni egy központi sajtó művét és katolikus műveket. Az égből kapok majd erőt. Vagy egy magasabb misszióban dolgozik az ember, vagy ne is dolgozzék!” (1919. április 2.)⁷⁵

Vigyázzatok az újsággal! Mindszenty-Pehm József sajtóröpirata

Mindszenty-Pehm Józsefnek az ateista sajtó mérhetetlen károkozó tevékenységével kapcsolatos figyelmeztetése a mai korban ugyanúgy aktuális.⁷⁶ Ennek előzményeként került kiadásra 1919-20-ban az ugyancsak általa szerkesztett Sajtóröpirat, amely autentikus

⁷² Dr. Nyisztor Zoltán: Bangha Béla élete és műve. Budapest, 1941. Pázmány Péter Irodalmi Társaság kiadása. 230-231. http://www.korda.ppek.hu/konyv/nyisztor_zoltan_bangha_bela_elete_es_muve/?n=602

⁷³ Dr. Nyisztor Zoltán: Bangha Béla élete és műve. Budapest, 1941. Pázmány Péter Irodalmi Társaság kiadása. 241. http://ppek.hu/korda-pdf/Nyisztor_Zoltan_Bangha_Bela_elete_es_muve_facsimile.pdf

Molnár Antal – Szabó Ferenc SJ: Bangha Béla SJ emlékezete. Budapest, 2010. 192.

⁷⁴ Dr. Nyisztor Zoltán: Bangha Béla élete és műve. Budapest, 1941. Pázmány Péter Irodalmi Társaság kiadása. 253. Molnár Antal – Szabó Ferenc SJ: Bangha Béla SJ emlékezete. Budapest, 2010. 238.

⁷⁵ Dr. Nyisztor Zoltán: Bangha Béla élete és műve. Budapest, 1941. Pázmány Péter Irodalmi Társaság kiadása. 254. Molnár Antal – Szabó Ferenc SJ: Bangha Béla SJ emlékezete. Budapest, 2010. 239.

⁷⁶ Pehm József: Vigyázzatok az újsággal! Sajtóröpirat. Zalaegerszegi Sajtóbizottság (évmegjelölés nélkül) Berzsenyi Dániel Könyvtár Szombathely. Paksy Zoltán: Zalaegerszeg társadalma és politikai élete 1919-1939. Zalaegerszegi füzetek 13. Millecentenárium Közalapítvány Zalaegerszeg, 2011. 129-163.

idézetekkel helyezi éles fénybe az akkori időben is már gátlástalanul terjeszkedő, a baloldali-liberális irányzat határt nem ismerő, romboló törekvéseit.⁷⁷

>Jelen fejezetben Mindszenty-Pehm József Zalaegerszegen megjelent sajtóröpiratából (1919-1920) kerül kiemelésre néhány, általa súlyosan elítélt, a kereszténységet mélyen megvető és háttérbe szorító újságidézet, az akkori, keresztényellenes, nem-keresztény irányzatú, ateista sajtótermékekből.⁷⁸ Mindszenty József jogos kritikáiban egy adott *szellemiség*-elleni állásfoglalásáról van szó. Ezekkel a nézetekkel, amelyek ellen Mindszenty József tiltakozik, ma ugyanúgy a legkisebb mértékben sem azonosulhat egy magát kereszténynek, vagy bármilyen vallásúnak mondott személy, vagy egy olyan valaki, aki helyes szemléletű, természetes erkölcsi alapon áll. Különben az ilyen ember – ugyancsak Mindszenty József későbbi szavaival élve – idegen bandák kötelékében silány szegődmény lesz. A sajtóröpiratról csupán néhány publikáció jelent meg,⁷⁹ viszont szövege teljes terjedelmében a megadott forrásokban hozzáférhető. A jelen összeállításban szereplő válogatott idézetek főként az akkori Pesti Hírlapból valók. A hozzájuk kapcsolódó kritika pedig mindennél többet mond. Mindszenty-Pehm József 1918 Karácsonyán elindítja saját lapját, a Zalamegyei Újságot. Erről a sajtóröpiratban a következők állnak: „Föltétlen keresztény, megalkuvást nem ismerő, igazáért sokat üldözött újság. A »Pesti Élet« a megfojtandók közé számítja.”⁸⁰ A sajtó szerepéről szóban is közzétett nyilatkozataiból került válogatásra az alábbi idézetgyűjtemény.

„Elcsépelet mondás, de megdönthetetlen igazság: a sajtó nagyhatalom. (...) A sajtó irányítja a közvélemény néven ismert közfelfogást, közakaratot és közhangulatot.”⁸¹ „A legtöbb tanult embernek is egyetlen, de lemaradhatatlan szellemi élvezete (...) Elolvasása után (...) már a lapból és a lapról beszélnek az emberek és úgy beszélnek, ahogy az a lap beszélt nekik. (...) A hitetlen világ remegve emlegeti a szószerk, a gyóntatószerk hatalmát. De a pap szava nem ér messzebb a templom kapujánál, a falaknál. (...) A *Pesti Hírlap* naponként 70.000 prédikációban hirdeti az istentelenség és az erkölcstelenség evangéliumát. És csudáljuk a magyar közélet szomorú sivárságát, az intelligencia hitközönyét, a nép romlottságát, mikor ily óriási méretekben folyik a tévelyek elhintése. (...) Ne is csudáljuk aztán hogy a keresztény gondolat néma, hogy a keresztény közvélemény merő nulla, amikor a szabadkőműves, radikalizmus és szociáldemokrácia kalózlöbögői alatt nagyra nőtt tábor folytatja a harcot a legszentebb alapok ellen: a keresztény hit és erkölcs, a társadalmi rend és a haza teljes felforgatására.”⁸² „A »magyar« sajtó fáradhatatlan annak hirdetésében, hogy hit és tudomány összeférhetetlen, a hit a butasággal jár karonfogva. »A hit, a vallás oly méreg, mint az alkohol: butít, gyilkol, aljasít.« Így mutogatja a sajtó zúzáját a *Szabadgondolat*. (...) Sok jó, sok közönyös szülő megrendült, mikor a hittant eltörölték, mikor helyébe a kommunista káté jött, amikor nem engedték Jézushoz menni a kisdedeket.”⁸³ 1911-ben a Pesti Hírlap nekiront a

⁷⁷ In: Krajsovsky Gábor: Vixit et vivat Pannoniae sacrae – élt és éljen a szent Pannóniáért! Mindszenty-Pehm József zalaegerszegi sajtótevékenységének egy szakaszáról a kortárs nyilatkozatok, aktualitások tükrében. Rákosszentmihály, 2012. október 20. Konferencia előadás szerkesztett változata.

⁷⁸ Erre utalás történik már az 1927-es szombathelyi egyházmegyei zsinat alkalmával is.

⁷⁹ Paksy Zoltán: Zalaegerszeg társadalma és politikai élete 1919-1939. Zalaegerszegi füzetek 13. Millecentenáriumi Közalapítvány Zalaegerszeg, 2011. 53. Tyekvicska Árpád: „Ahogy régen, most is boldog voltam velük.” Mindszenty (Pehm) József és Zalaegerszeg. In: Zala megye ezer éve 246-255. Szerkesztő: Kostyál László Zalaegerszeg, 2001. 247.

⁸⁰ Pehm József: Vigyázatok az újsággal! Sajtóröpirat. 1921. Zalaegerszegi Sajtóbizottság. Berzsenyi Dániel Könyvtár Szombathely. 32.

⁸¹ Pehm József: Vigyázatok az újsággal! Sajtóröpirat. 1921. Zalaegerszegi Sajtóbizottság. Berzsenyi Dániel Könyvtár Szombathely. 3.

⁸² Pehm József: Vigyázatok az újsággal! Sajtóröpirat. 1921. Zalaegerszegi Sajtóbizottság. Berzsenyi Dániel Könyvtár Szombathely. 4-5.

⁸³ Pehm József: Vigyázatok az újsággal! Sajtóröpirat. 1921. Zalaegerszegi Sajtóbizottság. Berzsenyi Dániel Könyvtár Szombathely. 6.

gimnáziumok hitvallásos szellemének: „Miniszteri rendelettel kellene – írja – betiltani a szépen hangzó, de erkölcsi romlást okozó (!) fakultatív vallási gyakorlatokat is.”⁸⁴ 1919-ben pedig ezt írja: „Ki a hittannal az iskolákból, mert a hittan nyilvánvaló hazugságokat önt a gyermekekbe. (...) Hogy felsikoltottak akkor az édesanyák, mint a betlehemi anyák Heródes törére. És talán Heródes a törrel megint közel jár a beeresztett Pesti Hírlap és társai gúnyájában. (...) Tárcákban, regényekben, szerkesztői üzenetekben tervezett hadjárat folyik a dogmák ellen. Nem volt keresztény tan, amelyen ne mulattak, ne szellemeskedtek volna. A gúny választóvizével öntötték le s tették nevetségessé a gondviselésben való hitet, az imát, a gyónást, a misét, a szentséget, a Máriakultuszt – írja Kálvintéri* híres röpiratában. A Pesti Hírlap, Világ, Pesti Napló, Est, Nap, Friss Újság, Kis Újság, Népszava, Nyugat, Huszadik Század stb. szerint Jézus Krisztus, szentségek, Anyaszentegyház – mind hazugság. Éppen ezért a Fényes Samuk** és más újságírók szerint a keresztény egyházat igazán tüzzel-vassal ki kellene irtani a föld színéről. Mi a keresztény lapokban soha a Fényes Samuk vallásának kifigurázását nem olvastuk, de lám a keresztény földön, keresztény pénzen felhizlalt sajtó ki akarja irtani a kereszténységet.”⁸⁵

„Ennek a sajtónak pusztára a neve és félig-meddig a nyelve magyar, de a lelke nem a mienk, az nemzetközi, hazátlan bitang lélek, amelynek a magyar földön semmi sem tetszik: csak a magyar pénz és a magyar kenyér. A múltunk, a történelmünk előtte utálat és gúny tárgya. (...) Nincs az a szenny, az a piszok, amivel a magyarságot befesteni ne igyekeztek volna. Ezért is volt olyan veszett külföldön a hírünk. Megcsinálta a saját sajtó. (...) Ez a sajtó volt az, amely hidat vert a magyarság ellenségeinek.”⁸⁶

„Keseregtek véreim? Sírjon, sajogjon is a szív. Ki büne tette? A sajtóé! Nem, nem a sajtó a főbűnös. Jupiterhez, a főistenhez panaszra mentek az erdő fái a fejsze ellen, hogy az mind kipusztítja őket. Jupiter csitítja őket: »Ne bántsátok a fejszét, ti adtátok a kártékony fejszébe a nyelet.« Ezt a szörnyeteget, amelyik megölte Magyarországot, mi hizlaltuk nagyra. Mi vagyunk a haza, a kereszténység gyilkosai, amikor házukba eresztettük, pénzeltük. (...) A kommunizmus nem véletlenül csöppent ide négy és fél hónapra: pompásan dolgozó pionírok készítették neki az utat négy és fél évtizeden át. A kommunizmus a magyartalan és kereszténytelen sajtó dús vetése. Az utca csöcseléke, a Lenin-fiúk a cinkotai gyilkosokat eszményítő sajtón nőttek fel. Az úri betyárokat is nevelte valami: a szabadkőműves, liberális, Istent, felebarátot nem ismerő sajtó.”⁸⁷

Aktuális párhuzamok – Mészáros Gábor SchP lelkigyakorlata

Az alábbiakban – három lelkigyakorlatos beszédből válogatva – határozott útmutatást olvashatunk a manapság bizonyos tekintetben azonos helyzetben levő magyar társadalom, magyar ifjúság, keresztény nevelés, keresztényellenes sajtó és hírközlő eszközök világára vonatkozóan. Az elődök alkut nem ismerő példájából, valamint jelen kor kereszténységet védelmező erőiből merítve esélyt adhatunk a körülöttünk levő világ arculatának jó irányba történő változására.

⁸⁴ Pehm József: Vigyázatok az újsággal! Sajtóröpirat. 1921. Zalaegerszegi Sajtóbizottság. Berzsenyi Dániel Könyvtár Szombathely. 6.

⁸⁵ Pehm József: Vigyázatok az újsággal! Sajtóröpirat. 1921. Zalaegerszegi Sajtóbizottság. Berzsenyi Dániel Könyvtár Szombathely. 6. *Kálvintéri, azaz Bangha Béla (egyik álneve volt ez). **Fényes Samu ügyvéd, regény- és drámaíró, filozófiai, szociológiai és jogi író, a liberális polgárság szószólója. In: Paksy Zoltán: Zalaegerszeg társadalma és politikai élete 1919-1939. Zalaegerszegi füzetek 13. Millecentenáriumi Közalapítvány Zalaegerszeg, 2011. 133-134.

⁸⁶ Pehm József: Vigyázatok az újsággal! Sajtóröpirat. 1921. Zalaegerszegi Sajtóbizottság. Berzsenyi Dániel Könyvtár Szombathely. 10.

⁸⁷ Pehm József: Vigyázatok az újsággal! Sajtóröpirat. 1921. Zalaegerszegi Sajtóbizottság. Berzsenyi Dániel Könyvtár Szombathely. 12.

„Be kell vallani, hogy a háború utáni nevelés mondott csődöt. Amikor pedig ennek a csődnek az okát piszkálják, annyit mondanak: nem tudunk célokat, ideálokat adni az ifjúságnak. A feleletek között ott van az, hogy az előző generációkat még éltette a háború utáni újjáépítés, náluk beadták a társadalomnak, hogy egy ideális társadalmi rendet építünk – valaki ezt el is hitte. (...) Gazdagodtunk kívül, belül pedig eldurvultunk, és lettünk lekezelhető, infantilissá nevelt felnőttek? Be lehet adni nekünk mindent, csak legyen szépen tálalva, szépen csomagolva, csillogjon és mi azt hisszük, hogy értéket kapunk. Jó ez neked, ez kell neked, elég ez neked, ne akarjál többet, ne akarjál kiemelkedni!

Hogy adhatok én tovább emberi értéket, mikor az bennem sincs meg, és mit vegyen át az utánunk jövő nemzedék, milyen példát, mikor nem tudok példát mutatni vagy esetleg rossz példát mutatok? (...) Negatív szokásnak is lehet pozitív hatása, de az esetek többségében nem így van, hanem fordítva: ami rosszat látok odahaza, azt viszem én is tovább, illetve adom tovább. (...) Tehát nem tanulta meg a felnőtt generáció – most már generációk nem tanulták meg –, hogy kell helyesen élni, milyen értelmet adjunk a saját életünknek és így nem tud követendő példát mutatni vagy példát adni. A magunk alakítása az igazi kemény munka, az igazi árral-küzdés, és az ad igazi örömet, ha magamat legyőztem. És ez van olyan nagy munka, mint egy ország felépítése, újjáépítése, az anyagi jólét biztosítása.

Mitől van ez így? A légkör, a levegő romlott meg körülöttünk és lett reményvesztetté, és ezt a reményvesztettséget sugallja számunkra is. Ki-kí felteheti magának a kérdést: mit tartok életemben fontosnak, milyen értékekért futok? Mint minden függőségből kilábalni készülő, a saját erejét sokszor kevésnek tartja – igenis kell az ima, de igazán a mi erőfeszítésünkkel együtt hat, önmagában nem hat. Ki az én ideálom? Ideig-óráig tartó vagy örök érték? S ha ez utóbbi, merek-e érte bármilyen árral szemben is küszködni?

Furcsa eretnokség kezd ma úrrá lenni, illetve hódítani: az új az egyben jó is, és azért jó, mert új. A konzervatív szó sokakban rögtön negatív érzéseket kelt. Jelentése: értéket megőrző, amire szervesen építi az újat. Újabb szempont, ami sajnos sokakat megzavar és magával visz, ez pedig a divat. A divat azért is veszélyes, mert megfelelő hírveréssel fel lehet fűjni az értéktelent és tetszetős külsővel fel lehet kínálni és el is adható. Ha pedig megjelenik itt is az üzleti szempont, a művészetben, akkor az demoralizáló, pusztító és egy idő után eldobható. Tehát ott van a cirkusz: minél nagyobb a hírverés, annál hitelesebb a művész, annál kelendőbbek a művei. Sokan az elvontságba menekülnek. Fessünk absztrakt művet, fessünk foltokat, abból nem derül ki, hogy nem tudunk rajzolni, nem tudjuk a színelméletet, nem tudjuk a festéket normálisan felvinni a vászonra (feldolgozni, szó szerint véve). De a mű az »modern« és éppen ezért eladható. Mire a közönség – nehogy műveletlennek találják, lenézzék – okosan bólogat és hallgat, vagy ami még rosszabb, elhiszi, hogy amit lát, hall, olvas, az érték, az művészet. Kikerülnek a mai művészek az élet bonyolultságát, mert nem is igazi művészek vagy nem is műveltek: műveletlenek vagy félműveltek, ami még rosszabb, nem elég érzékenyek arra, hogy az emberi élet mélységéig lehatoljanak. Vagy olykor lemondanak a jobbik énjükről »jól felfogott« érdekből vagy félelemből, attól tartva, hogy bizonyos hatalmi érdekeket sértene, ha így dolgozna, éppen ezért megelégszik a szokvánnyal, a semmitmondóval. Mikus Sándor 1951-ben akkori értéken 200.000 adómentes Forintot kapott a Sztálin szobor elkészítéséért.

Jó nevű riportert megkérdeznek, miért vállalta el egy olyan műsor közvetítését, amiről meg volt győződve, hogy az semmi, nulla. Mire az illető válasza – ismerős nagyon: valaki elvállalta volna, meg azután jól meg is fizettek.

A mai művészek egy része roppant nagy öntudattal rendelkezik, öntudat-túltengésben van. Az öntudat az dübörög, csak nincs mögötte semmi! A művészetben ez emelni nem tud, mert maga is rokkant, silány!

A fő probléma az, hogy ki a felelős ezért az értékvesztésért, az értékes emberek elvesztéséért. Világítótoronynak kell lenni! Egy angol világítótorony felirata így hangzott: »Világítok, tehát életet mentek.« Örállónak rendelték, függetlenül attól, hogy figyelnek-e rá.

Mindig akad olyan, mindenre kapható újságíró, mesterségének szégyene, aki a jót sárba tiporja, kigúnyolja, nevetségessé teszi. A jó szándékú cselekedet mögött valami alantas anyagi érdeket keres, sejtet és kerestet, nyilván, mert magából indul ki, hisz »nem adhatok mást, mint lényegem«. Nem adhatnak mást, csak a romlott, züllött, félművelt vagy műveletlen belsőt.

Néhány szót arról a levegőről, illetve légszennyezésről, amit a rádió és a televízió áraszt. Akár tudatosan figyelünk oda, akár csak félszemmel, fél füllel, de mindenképp hat ránk és beépül. Ezért fontos, hogy a gyereket milyen TV műsor elé engedjük leülni, mert minél kisebb, annál veszélyesebb, annál nagyobb a veszélye annak, hogy elfogadja és idős koráig kiirthatatlan az a szófordulat, az a fogalmazás, amit egyszer hallott. Vegyük tudomásul, hogy amit nem is tudatosítunk, az is beépül és így vagy úgy hat. (...) A fő baj, hogy tizenéveseknél és naiv felnőtteknél tekintélye van az újságnak, rádiónak, televíziónak. Az ott elhangzottak ollóztak, nagyon ügyesen tálaltak, a megfelelő szövegkörnyezettel együtt. Azok, aki ezt véghez viszik, sok esetben hasonlítanak azokhoz a szülőkhöz, akik – hogy a bibliai képet idézzem – kenyér helyett követ, hal helyett kígyót, tojás helyett skorpiót adnak gyermeküknek. A valóság illúzióját kelti sokszor a TV és hányan és hányan hiszik el, hogy ők is ebbe a csillogó világba mennek be, amit Hollywood ad el nekünk. Megjelennek előttünk emberi sikerek, sikeres emberek, és ha ezek valóban értékesek, akkor nagyon építők és nagyon gondolatébresztők – és ezek a műsorok, amelyek jók, természetesen jó későn kerülnek adásba, hogy még véletlenül se lehessen végighallgatni, végig nézni. De hogyha satnya, silány emberek ugyanúgy megkapják azt a mikrofont, akkor az is hat arra a publikumra, aki ezeket esetleg tiszteli.

Itt is igaz, hogy »keltsd fel az igényeket és elégítsd ki«. Csinálj reklámot valamire, utána hivatkozz arra, hogy hányan kívánják, és akkor add el a bővlidat. Felkeltenek alantas igényeket, utána ezt kielégítik és utána cinikusan azt mondják: ez kell a közönségnek, mert ilyen igénytelen a közönségünk. Ez tehát az igazi árulás! Visszaélés a nyilvánossággal, a nyilvánosság-formálás lehetőségével! Ilyenkor a kultúra mond csődöt és teszi le a fegyvert a rosszal szemben. Meg kell őriznem függetlenségemet, a választási szabadságomat, és fontos, hogy legyen józan kritikám. Ne engedjem a negatívumot beépülni, belülről ugyanis rothaszt és az ellenálló-képességet leépíti.”⁸⁸

A Szombathelyi Egyházmegyei Zsinat

1927-ben került megrendezésre a szombathelyi egyházmegyei zsinat. Ennek egyik legjelentősebb dokumentumát Gróf Mikes János szombathelyi megyéspüspök felkérésére Pehm József, akkori zalaegerszegi apátplébános dolgozta ki. A hitterjesztésre és hithirdetésre vonatkozó, akkori elengedhetetlen intézkedések ma változatlan aktualitással bírnak. A következőkben az erről szóló részletes közlemény⁸⁹ releváns részeiből olvashatunk.

>Gróf Mikes János megyéspüspök kezdeményezésére 1927. október 5-8. között tartották meg a szombathelyi egyházmegye II. zsinatát a püspöki székvárosban. Pehm József zalaegerszegi apátplébános, a későbbi Mindszenty bíboros jelentős szerepet játszott a zsinat történetében. A zsinati előkészületek egyik legjelentősebb dokumentuma *"A plébániák szaporításának ügye a szombathelyi egyházmegye zalai részében"* című memorandum.

⁸⁸ Elhangzott az 1990-es évek második felében (időmegjelölés nélkül)

⁸⁹ Kováts Péter: Mindszenty József és az 1927-es szombathelyi egyházmegyei zsinat. Vasi Szemle 2005. 4. szám <http://www.vasiszemle.hu/2005/04/kovats.htm>

Pehm József fiatalon, 27 évesen került a zalaegerszegi plébániának és öt filiájának élére, 1919-ben, miután 1917-től már a zalai megyeszékhelyen működött gimnáziumi hittanárként.

Lelkipásztori munkássága mellett történeti kutatásokkal is foglalkozott, a XVIII. századi kiemelkedő veszprémi püspök, Padányi Bíró Márton életművével, s ahogy emlékirataiban lejegyzí: "(...) kutatásaim alatt, ahogyan megismerkedtem a török utáni lendületes újjáépítéssel, akaratlanul is sok új gondolatom támadt. Így lettem folytatója a XVIII. századi újjáépítésnek 150 év múlva, előbb Zalaegerszegen, majd a szombathelyi egyházmegye zalai részében 1927 után, mint püspöki biztos és még később, mint püspök a nagy terjedelmű veszprémi egyházmegyében".

A memorandum a szombathelyi egyházmegye zalai részének vallási és társadalmi viszonyait tárgyalja. Erről a területről a magyar közvélemény alig tud valamit. A vidék népe "tisztá magyar fajta".

Pehm a túlnyomó katolikus többségben látja annak a jelenségnek az okát, hogy hosszú idő óta Zala megyében a legkisebb az öngyilkosok száma, és bámulatos a családok erkölcsi épsége. Nem megy ritkaságszámba a tíz-tizenkét gyermekes család, a hat-hét gyermekes pedig teljesen megszokott. A nép anyagi viszonyai azonban elszomorítóak.

"Az iskolás gyermekek vasárnapi misehallgatása zalai utak és távolságok mellett jámbor óhaj. 1927. május 11-én iskolalátogatás alkalmával a Salomvárhoz tartozó Németfalu új iskolájában megkérdeztem, hogy a megelőző vasárnapon – gyönyörű időben – hányan voltak templomban. A 60 közül egy se. A szülők se, mint megtudtam. A távolság 6,04 km. Mi van télen, és mi van 10-14 km-es távolság esetén?"

Ilyen körülmények között a beteglátogatás, a "lelkipásztori éber örökös a hit és erkölcs terén" komoly akadályokba ütközik, vagy szinte egyenesen lehetetlen. Pehm leír egy megdöbbentő esetet, amikor az egyik filiában egy újszülöttet hetekig nem kereszteltettek meg a szülők, mert arra vártak, hogy az út végre járható lesz, és át lehet menni a plébánia székhelyére. Végül a csecsemőt édesapja tarisznyában vitte át oda, és a gyermeket az apja hátán, a tarisznyában keresztelték meg, "...ki így tarisznyában lett a kath. Anyaszentegyház tagja és az örök élet várományosa."

Pehm József ezt a következtetést vonja le az eddigiekből: "Intenzív lelkipásztorkodást korszerű keretek között Zalában várni nem lehet."

Pehm szerint elkerülhetetlen a plébániák számának szaporítása a vizsgált területen. Ennek két okát abban látja, hogy:

"1. A hívek száma általában megkétszereződött, a papság száma pedig nem változott. 2. Veszedelemes jelenségek merülnek fel, amiknek orvoslását a plébániák szaporítása hozhatná meg."

Melyek ezek a veszedelemes jelenségek? Ilyen az agrárszocializmus. Agitátorainak ténykedése nyomán nagyban terjed a papgyűlölet.

A sajtó terén is olyan jelenségek figyelhetők meg, melyekről Pehm negatív véleménnyel van. Baloldali, az egyház szellemiségétől távol álló lapok komoly olvasótáborral rendelkeznek a nép körében, a katolikus szellemiségük viszont jóval kisebb, mint várható lenne. Főképp Nova és Letenye környékén rossz a helyzet. "Egyetlen csendőrs körzetébe 31 Népszava járt 1922-ben egyszerű csizmás embereknek. (...) Egy évtized múlva már ez a sajtó üressé teheti a templomokat, sőt talán a provideáló papra is inzultus vár az utcán."

A statisztikák szerint a vizsgált területen növekszik a bűnözés. A lopás, testi sértés, gyilkosság, egyes helyeken a hamis eskü is hihetetlen mértékben elszaporodott, a közelmúltban pedig a magzatelhajtás is megjelent.⁹⁰

A püspök és a zsinat támogatta a memorandumban foglaltakat, és a következő időszakban sorra alapította a püspök a zalai lelkészségeket (kurációk). 1928-ban öt ilyen létesített.

A reform végrehajtását Mindszenty, mint zalai püspöki biztos felügyelte.

Október 5-én, a zsinat első tanácskozó ülésén tárgyalnak a küldöttek a törvénykönyv tervezetének 50. §-áról: "Az egyházmegye jelen állapota kívánatosá teszi több új plébánia felállítását, illetőleg egyes plébániák megosztását, mert nagy kiterjedésük és a hívek száma miatt nem lehet egy helyről eredményes lelkipásztori munkát folytatni." Ennél a paragrafusnál ismerteti Pehm a memorandumban foglaltakat a zsinat előtt. Kijelenti, hogy már majdnem elérkezett az utolsó óra a segítségre, melynek elmulasztása a zalai katolikus nép elvesztését jelentené az egyház számára.

Ugyancsak október 6-án, a negyedik tanácskozó ülésen Pehm javaslatára határozat születik a Szent Márton oltalma alatt álló egyházmegyei misszió-egyesület megalapításáról. Feladata többek között népmissziók, konferenciák szervezése.⁹¹

Az október 7-i hatodik (egyben utolsó) tanácskozó ülésen Pehm két javaslatot nyújt be. A zsinat mindkettőt elfogadja. Az elsőben azt indítványozza, hogy a tanítói körök minden évben tavasszal és ősszel tartsanak köri gyűlést a tanítás és nevelés kérdéseiről.

Pehm fentebb tárgyalt javaslatait a zsinat elfogadta, a püspök pedig megerősítette, így törvényerőre emelkedtek.<

Pap és politika

Manapság is sokszor hangoztatott kijelentés, hogy a hivatalos egyház egyáltalán ne foglaljon állást politikához kapcsolódó kérdésekben. Ez legtöbbször egyházellenes oldalról hangzik el: az egyház erkölcsi tekintélye ugyanis akadálya az Isten- és emberellenes rendszerek gátlást nem ismerő céljai elérésének. Az alábbiakban Mindszenty-Pehm József politikával és politizálással kapcsolatos, ma is teljes mértékben aktuális és iránymutató állásfoglalását olvashatjuk.

Pártpolitika és az ateista mozgalmak

"Magam csak lelkipásztor akartam maradni. A lelkipásztori életben a politikát szükséges rossznak tartottam. De mivel a politika ledöntheti az oltárt és romlásba viheti a halhatatlan lelkeket, – ahogyan az a történelem folyamán annyiszor megtörtént – súlyosan kötelező lelkipásztori feladatnak tekintettem a szavazó polgárok alaposabb tájékozottságát és felvilágosítását még a pártpolitika vonalán is elősegíteni. Az volt a felfogásom, hogy

⁹⁰ Mindszenty József később 1947-ben is nyilatkozott erről a kérdésről. „A gyermek felé kezek nyúlnak, és ezek a kezek nem Jézus kezei, nem az Egyház karjai, hanem az avatatlanok, a nevelésre nem termettek karmai. Ugyanaz a kéz, amely szűkebbre szabja a hittanórák ajtáját, sarkig kitarja a javítóintézetek, fogdák és fegyházak kapuit. Vallásszabadságot ígérni és a vallástalanság műveit intézményesíteni, az a képmutatás tobzódása.” In: „Alkudozás a hitoktatás körül” – ez a témája ennek a beszédjének és ezt annak idején Győrben mondta el Mindszenty József: Hirdettem az Igét, 141-143. Mindszenty József: Emlékirataim. Helikon Kiadó 2015. Szerkesztő: Soós Viktor Attila. 187-188.

⁹¹ >A hitetlenség gyökere sok esetben a vallási műveletlenség, éppen ezért ennek felszámolása a mai korban is elengedhetetlenül szükséges. Vallási ismeretek tekintetében a legtöbbször nem lehet „eléggé alacsonyra célozni”, hogy ennek ellenére ne lőjünk fölé.< (Salamon László felnőtt katekéziséből).

határozott kiállással és a lelkipásztoroktól jövő egyértelmű eligazítással megakadályozhatjuk a vallásellenes – vagy társadalmakat és a közerkölcsöket romboló – mozgalmak hatalomra jutását. A hit meggyengülésének a jele, ha az egyház ateista mozgalmakkal szemben a pártpolitikában semleges álláspontot foglal el és hívei ily módon megtévesztett lelkiismeretére hagyja a döntést."⁹²

Politika és vallás viszonya

"A politizálás csak abban az esetben volna elválasztható a papi hivatástól, ha a vallás és a politika is különválasztható lenne, vagyis, ha a vallás nem volna egyéb elvont elméletnél, égi vagy légi tüneménynél, melynek a földi, gyakorlati élethez semmi köze, és ha a politika ezt az elvont rendszert legalább békében hagyná. A vallás azonban nem pusztán elmélet, hanem élet és valóság, mely erkölcsöt irányít s ezzel együtt nemzetet, családot, egyént, igazságot, jogrendet, gazdaságot, szóval az egész életet. Viszont a politika is erősen beleavatkozik a vallás és vallás külső szervezeteinek dolgaiba, azért szükséges az ellensúlyozás, a vallás viszont-beavatkozása a politikába. Mivel pedig erkölcs és becsület nélkül elvesz a jogi és társadalmi rend, megdől a gazdasági rend és a nemzet ereje, a vallás politikájának kell az állam segítségére sietni azért, hogy lelket, fegyelmet, stílust vigyen be az emberi tevékenységbe és szavát, befolyását érvényesítse a társadalmi szervezetekben és a törvényhozás házában egyaránt. Pártot csak párttal lehet ellensúlyozni s a nemzeti ügynek nem szentimentális humanizmussal, nem általános frázisokkal, hanem hódoló, odaadó szeretettel való szolgálata mindig gondviselésszerűleg kijelöli a papság számára azt a pártot, amelynek programjáért harcolva, a politika fegyvereivel is meg kell védenie hazájának legszentebb érdekeit."⁹³

Politika, II. vatikáni zsinat és totalitárius rendszerek

1974 októberében pedig, emlékiratai megjelenése alkalmából a politizálás vádjára az alábbiakat nyilatkozta: "A vatikáni zsinat is kinyilvánította: az egyház mindig és mindenütt igénybe veheti a jogot, hogy a politikai jelenségek felett is ítéletet mondjon, amikor a személyes szabadságjogok és a lelkek üdve ezt megköveteli."⁹⁴ „Bármit mondok is, a jelenlegi rezsim azt fogja mondani: ez politika. Ha csak a Tízparancsolatot említem, a rezsim máris találva érzi magát. neki már az is politika, ha azt mondom: Uradat, Istened imádd, és csak neki szolgálj. Ha azt mondom: Ne öl, a rezsim mindjárt magára veszi. Ugyanez a helyzet, ha kimondom, hogy ne lopj! Ez is érinti őket, bár ők nem lopnak, csak »elkonfiskálnak«. Nem mondhatom, hogy ne rágalmazd, hamis tanúságot ne szólj felebarátod ellen, ne kívánjad se házáat, se mezejét, se másféle jószágát. Hitler idejében megkérdeztek egy német püspököt, hogy mi a baj a Harmadik Birodalommal? Ez azt

⁹² Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 28-29. http://ppek.hu/szit-pdf/Mindszenty_Emlékirataim_facsimile.pdf

⁹³ Mindszenty-Pehm József: Pap és politika. Zala Megyei Újság, 1926. január 31. In: Hóbor József: A keresztényszocializmus, mint eszme és ideológia Pehm (Mindszenty) József zalaegerszegi éveitől. <http://epa.oszk.hu/00600/00686/00001/pdf/6hobor.pdf>

⁹⁴ ZDF Magazin, 1974. október 10. In: Mindszenty-leveleskönyv. Összeállította: Mészáros István. Budapest, 1997. A kiadást gondozta: az Eötvös József Könyv- és Lapkiadó Bt. 103.

Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 201.

válaszolta: az, hogy ez a rendszer a Tízparancsolat egyetlen pontját sem tiszteli. Ezt mondhatom én is a magyarországi rendszerre.”⁹⁵

Az Édesanya⁹⁶

„Istennek legyen hála érte most és mindenkor. Tudom, Édes Fiam, hogy tövises úton kell haladni az élet folyamán, gondos és terhes neked is az élet keresztje. Csak azért mégis, hogy Istennek girákat (kincseket) nyerhess, híveidet jól neveld és szeretettel a Jézus Krisztus országába bevezethesd, ezt kívánom és kérem Istent, hogy így legyen.”⁹⁷

Az édesanya címmel 1940-ben és 1942-ban Pehm (Mindszenty) József újabb két könyvet jelentetett meg az 1916-os második kiadást követő harmadik kiadás első és második köteteként. Ezt követően, 1947-1948-ban a szerző egy újabb verzió (tulajdonképpen egy folytatáson) dolgozott, ami kéziratban maradt.⁹⁸ Mindszenty bíboros 1973-as kanadai körútján elhangzott beszédjében – a kommunizmusról szóló lényeglátó ismertetéséhez kapcsolódóan – az alábbi módon tesz említést a könyv II. kötetéről: „A kommunizmus nemcsak politikai párt, hanem legelsősorban világnézet; vallás ellen, Isten ellen, emberi lélek ellen, apostoli hitvallás ellen, Tízparancs és erkölcs ellen. Gyilkol, rabol, zsúfolja a börtönöket, a szibériai munkatáborokat. Lezülleszti az egyént, tönkreteszi a családot, csordává teszi a tömeget. Amely pillanatban valaki kommunista, abban a pillanatban megszűnt keresztény lenni. A keresztény Krisztushívő, a kommunista megtagadja az érte meghalt és föltámadt Jézus Krisztust, nem 30 ezüstért, csak egy csalásért. Hite az istentelenség, erkölce az erkölcstelenség. Ismerem a világtörténelmet. A történelem legkegyetlenebb rendszere ez. **Ezt megírtam már 1942-ben, a könyvet elkobozták, elégették, a szerzője sorsát ismeritek.** Kétszer voltam kommunista börtönben, de ha kell, megyek harmadszor is.”⁹⁹

Pehm (Mindszenty) József az édesanyjának ajánlott könyv eredetéről és céljáról az I. kötet előszavában a következőket írja: „Ez a könyv régi gondolat. 1909. február 22-én Erdélyi Iréneusz tanár úr a szombathelyi premontrei főgimnázium VI. osztályában ezzel a tétellel adott fel nekünk házi feladatként magyar gyakorlatot: »A gyermekének örülő és a gyermeke miatt kesergő anya«. Hat oldalon dolgoztam ki a tárgyat. Tanárom méltányolta, mert ezt írta rá bírálatként: »Érzése igaznak látszik; jól dolgozott. Jeles.« A kispapévekben irodalmi pályadíjat nyert a 100 oldalra kibővült művecske. A bírálat aranypénzre és nyomtatott betűre tartotta érdemesnek. A szerző szót fogadott. Könyvben harmadszor bocsátom útnak az édesanyát. Hogy ez megtörténhetik, nem a magam javára írom, hanem – a minden oldalról

⁹⁵ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 201.

⁹⁶ Mindszenty-Pehm József: Az édesanya I. • Harmadik bővített kiadás • Zalaegerszeg, 1940.

Mindszenty-Pehm József: Az édesanya II. • Harmadik bővített kiadás • Zalaegerszeg, 1942.

⁹⁷ Kovács Borbála levele fiának, Pehm Józsefnek. Fidelissimus Pastor kiállítás, Veszprém, 2012. augusztus. http://eucharisztikuskongresszus.hu/KG_Mindszenty_21.html

⁹⁸ Balogh Margit: Mindszenty József (1892-1975) I. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Budapest, 2015. 283-299.

Balogh Margit: Az Apát úr – Pehm (Mindszenty) József zalaegerszegi évei. Göcseji Múzeum Zalaegerszeg, 2019. 423-443.

Az ÁBTL 3.1.9. V–700/34–38. dossziék tartalmazzák az újabb, részben gépelt, részben kézírásban fennmaradt kéziratot (tehát ez a kézirat nem semmisült meg). Szándékát, hogy munkáját folytatni kívánja, Pehm (Mindszenty) József már a harmadik kiadás II. kötetének bevezetőjében is jelezte: „Az I. kötet filmszerűen pergette le az anya életét. Ez a II. kötet az anya értékelését szeretné adni: ember-szemek és Isten meglátásában, a Szűzanya nagyságának ragyogásában, az Egyház és haza vonatkozásában, a vallásos és magyar élet fényében. Boldog lennének ennek elérésében! A kitűzött anyagot nem tudta befogadni a II. kötet; egy része és az anyaköltészet antológiája, hogy Anyák napjára fontos forrás lehessen, harmadik és negyedik kötetre vár. Mindkettő kész is, csak a szedés kezdődhet. Zalaegerszeg, 1942. Nagybölgasszony ünnepén – a szerző.”

⁹⁹ Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 226-227.

elismeréssel nyilatkozó bírálat mellett is – annak, hogy a keresztény édesanya mindannyiunknak kedves és felette érdekel bennünket. Féltem őrizgetem a lilatintás, szabályos betűkkel és ceruzás alaktalanságokból összerótt leveleket. Magyar édesanyák írták hazánk minden tájáról. Ezek a levelek bátorítottak a harmadik kiadásra. A mű ismét jelentősen bővebb. (...) Az anyaság kérdése 1916 óta, amikor a második kiadás megjelent és elfogyott, nem vesztett fontosságából semmit; ellenkezőleg, óriásivá nőtt, künn és benn egyaránt. (...) Negyedszázad múltán az akkori kispapszerző helyében a nem keveset tapasztalt ezüstmisés lelkipásztor szólal meg. (...) Legyen a mű a lelkek áldása, ez az óhajításunk. Könnyekből, milliók verőfényes, csillogó és bánatos könnyeiből írtuk. Zalaegerszegen, az 1940. évben, Mária szent anyasága ünnepén – a szerző.”¹⁰⁰

Ennek a műnek az egyik fejezete „*A bolsevizmus*”, amelyből – a mai idők negatívumai előzményeinek hiteles megismerése érdekében – az alábbiakban olvashatunk részeket.

A bolsevizmus¹⁰¹

„Ha az édesanyai eszmény a fertőbe bukik le, ha valóra válik az Ember tragédiájának XII. színe, a falanszter-jelenet, szomorú világ-jövőnek néznénk elébe.”¹⁰²

>Ha a köztársasági szociáldemokrácia hadjáratot viselt az egyférjű, egynejű házasság, az anya és gyermek ellen, mit mondjunk a betetőzésről, a kommunizmusról? (...) Az új világ hite az istentelenség, erkölce az erkölcstelenség. Ily erővel sohasem lépett még küzdelembe a pokol. Öt és félmillió istentelen (bezbozsnik – безбожник) és a hivatalosan istentelen birodalom harcol egységesen, megállás nélkül és izzóan gyűlölő akarattal Isten, vallás, Egyház ellen az iskola, rádió, sajtó, irodalom, színpad, művészet, dobogó, falragasz, utca, képek, karikatúrák, rajzok, templomrombolások és szentségtelenítések révén. Magában Oroszországban 169 nyelven; külföldön 20 – közte magyar – nyelven. Behálózzák az egész világot. Az európai nyárspolgárok riadoznak a spanyol, mexikói szörnyűségek (...) hírére; elfelejtik, hogy (...) Dél-Amerika, Európa és az egész földkerekség a vulkán felett él. És hogyan izzik ez a vulkán! Lenin írja Gorkijhoz: „Minden isteneszme kimondhatatlan aljasság és tulajdonképpen a legundorítóbb leküzdése magunknak.”¹⁰³

>Az éhség fojtogatja csecsemőinket. Oganovszkij szovjet-statisztikus szerint az 1921-22. évben éhen halt muzsikok számát 5,2 millióra becsülik. Oroszország a koldusok és hajléktalanok százezreinek és millióinak a hazája. Az emberek csődjére rátelepszik az ásitás. De mi lesz az erkölcsi magvetésből? Az ifjúság, a szülők és az állam számára? A válasz adva van már a kiindulással. Az ifjúsági bűnözés elképesztő arányú. Sorokin professzor megállapítja, hogy az iskolák keretei közt működő ifjúsági egyesületek külön helyiséget tartanak fenn a nemi kicsapongások szabad üzésére. A gyermekotthonok piszkosak, valóságos poklok. Lakói engedetlenek, tiszteletlenek, dologtalanok. (...) Mivel 1934-ben hihetetlen

¹⁰⁰ Mindszenty-Pehm József: Az édesanya I. • Harmadik bővített kiadás • Zalaegerszeg, 1940. 5-7.

¹⁰¹ Lásd ehhez még az alábbi kiadvány kommunizmus lényegét nagyon találóan jellemző sorait: „A hitlerista Németországban püspök vette vizsgálat alá, hogy a Tízparancs mindegyike hogyan áll a birodalomban hivatalosan. Az ő válasza fokozottan áll valamennyi bolsevista államban: hivatalosan arcu csapják mind a tízet, az elsőtől az utolsóig! (...) A rothasztó akarja megállítani a rothadást? De mivel? (...) De hisz tagadhatatlan, hogy semmiféle rendszer nem bűnüldözőbb a kommunistánál. Az üldözés a legnagyobb, de az igazi bűn üldözése a legkisebb. Hamis bűnfogalommal dolgoznak. Ha egyszer Djilas jóslata beteljesedik és Isten kegyelmével – a gonosz ereje és a másik oldal vesztes tehetetlensége ellenére – új (azaz jobb – KG) világ érkezik, ki adja majd vissza a legmélyebb fogalmak és szavak értékét, erkölcsi tartalmát és komolyságát? A nagy világcsalás, mindent meghamisítás, a bolsevista propaganda második bábeli nyelvezavara, a határtalan fogalomrablások, kicsérélések és meghamisítások után?” In: Mindszenty József: Kommunista arcélek. Szépművés Kiadó 2019. 348-349., 353. Magyarországi Mindszenty Alapítvány, Kéziratár.

¹⁰² Mindszenty-Pehm József: Az édesanya II. • Harmadik bővített kiadás • Zalaegerszeg, 1942. 25.

¹⁰³ Mindszenty-Pehm József: Az édesanya II. • Harmadik bővített kiadás • Zalaegerszeg, 1942. 16-17.

mérven elszaporodtak a gyermek-bűnügyek, a Kalinin–Molotov-féle rendelet (1935) már 12 éves gyermekekre is behozta a halálbüntetést. (...) A CSEKA csapatait vezényelték ki gyermekbandák ellen. Ezt most már nem csak közbiztonsági, de közegészségügyi indokok is kívánták. Ez a had terjesztette a ragályokat. 30 millió orosz szenvedett kiütéses tifuszban, az áldozatok száma több mint 5 millió. (...) Oroszországban kiirtották az ellenzékét, a tanult elemet, a mérnököket, tudósokat, de a kulákokat (földműveseket) is; behozták a rabszolgaságot. Emberi vágóhidak, tömegmészárlások felett, vér- és könnyfolyamok, rémület és átokóceán hömpölygő hullámain egy fej, a diktátoré. Remeg ő, remegnek tőle, és ő állandósítja a vérfolyamot a bűn és bűnhődés földjén. Egy nép hangtalan átka övezi. (...) A propaganda külön művet íratott évekkel ezelőtt Oroszországban: „Gyermekeparadicsom Szovjet-Oroszországban, „A nő szabadság Oroszországban”. Sztálin maga, a gyermekvilág felelnek rá ... No és az a 11,600.000 ember, akiket a GPU meggyilkolt. A cári családon kívül 50 püspök, 4860 pap, 7824 tanár és tanító, 8920 orvos, 65.000 rendőrtisztviselő, 75.940 katonatiszt, 360.000 közkatoná, 120.600 tisztviselő, 420.000 értelmiségi, 48.000 csendőr, 892.000 munkás, 9,600.000 földműves. Az a világ, amely a Pronya Kolibin fiúkat a kitüntetésig megnevelte, spanyol földön az oda is megérkezett szovjetvilág idején „letépi a gyermekeket az anyjuk karjáról, bevagonírozza a pályaudvaron és viszi mind Oroszországba! Tévedés ne legyen: nem az elfogott és halálra szánt fehér családokkal bánnak így, hanem válogatás nélkül a saját híveikkel is. A madridi pályaudvaron őryöngve szaladgálnak a gyermekeiktől megfosztott spanyol nők, a különvonatok viszik drága élő rakományukat a tengerparton horgonyzó orosz gőzösök felé.” Elvitték művészi értékeiket, most viszik a még drágább jövődjét. „Nagykabátgomb szemükkel nem látják többé a madridi apróságok a perzselő napot, nem érzik többé az anyai szeretet oltalmazó melegét, szovjet-polgárok lesznek, a világ legszomorúbb, legridegebb, legszánandóbb kinasztítottjai.” Spanyol földön nem is egészen fél év alatt 200 felgyújtott templom, 80.000 elpusztított könyv, hét helyi lázadás, 9000 sztrájk, 5 államháztartási válság, 700.000 munkanélküli, 100,000.000 elveszett munkaóra az eredmény. Csak magából Madridból egy év alatt százmillió köbméter törmelékkel kellett elhordani, mint a bolsevizmus hagyatékát. (...) Ha valaki azt gondolná, hogy mindezt a förtelmet és borzalmat Lenin és Sztálin hozták az orosz és spanyol földre, tévedne. Az alapot lerakta erkölcsiekben a polgári társadalom és lerakta minden államban, nálunk is, a szalon-bolsevizmus alakjában.¹⁰⁴

Szemben a bolsevizmussal

1919. január 11-én egy magyarellenes szűk kisebbség az ezeréves királyság helyébe köztársaságot kényszerített a magyar nemzetre, amely azután egy hatalomátadással a bolsevisták kezébe került. Mindszenty Pehm József ezzel kapcsolatos állásfoglalását mélyen megalapozott történelemszemlélete hitelesítette. Egy későbbi, már esztergomi érsekként mondott beszédjében találjuk a következőket: „A történelmet eleget forgattam, különösen érdekelték azok a korok, amelyeknek homlokára azt próbálták felírni: a vallás magánügy.”¹⁰⁵ Az 1918-19-es évben Magyarországon is ez történt, de akkor még sikerült a nemzet javára – sajnos, nem végérvényesen – megszabadulni ettől, a magyarságot és kereszténységet teljesen tönkre tenni készülő totalitárius irányzattól. Ebből az időből maradt fent egy Mindszenty bátorságára és találékonyságára vonatkozó érdekes történet. Egyik napon, déltájban hazafelé tartott. Útja a főtéren egy tömeggyűlés mellett vezetett el. A fővárosból érkezett pártvezér kedvéért odavezényelték a dolgozókat. Amikor a fiatal pap a közelbe érkezett, hallotta, hogy a kommunista szónok éppen a „reakciós papság” ellen beszél. Erre megállt egy percre. A következő pillanatban megkondult a déli harangszó, ami észrevehetően megzavarta a

¹⁰⁴ Mindszenty-Pehm József: Az édesanya II. • Harmadik bővített kiadás • Zalaegerszeg, 1942. 20-24.

¹⁰⁵ Pécs, 1946. In: Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 133.

demagóg szónokot. Mindszenty, kihasználva a pillanatnyi helyzetet, messze hangzó, erős hangján imádkozni kezdte az Úrangyalát. És az első Üdvözlégy Máriát már a tömeg is vele együtt hangosan imádkozta. Az ima végén még keresztet vetett, azután ő is, meg a hallgatóság is hazamentek.¹⁰⁶

A zalaegerszegi hadifogolytábor 1918 végén kiürült. A hadifoglyok helyébe a kommün bukását követően 1919-ben a társadalomra veszélyes kommunista agitátorok kerültek. Mindszenty rendszeres látogatója lett a tábornak: gondozója és lelki vigasztalója a megtévedetteknek. Mély emberismeretével hamar megállapította, kit érdemes pártfogolnia – ezek az ő segítségével hamar visszatérhettek családjaikhoz és hálások voltak a fiatal papnak, akinek szabadulásukat és megtérésüket is köszönhették.¹⁰⁷

Anekdóták

Mészáros Tibor, Mindszenty József bécsi titkára örököltette meg naplójában a következő, a bíboros zalaegerszegi működésével kapcsolatos, a bécsi Pázmáneumban elhangzott beszélgetéseket.¹⁰⁸ „A reggelinél hárman vagyunk: a primás, Harangozó Feri és én. Valahogy szoba került Zalaegerszeg. Hogy a várost mennyire át- és kiépítették a kommunisták. Erre primásunk huncutul, hamiskásan megjegyzi: Talán engem akartak megtisztelni vele.” Egy másik alkalomra Mészáros Tibor így emlékezik: „A Károlyi-féle választások előtt Zalaegerszegen délelőtt az Arany Bányában a pártok gyűlést tartottak. Ő (Mindszenty – KG), mint zalaegerszegi hitoktató volt a tizenkettedik szónok. Ezzel kapcsolatban került szóba, hogy Franciaországban a Pleyel-féle teremben esetleg sok szónok lesz, s eminenciáját kimerítené végighallgatásuk, mivel a végén kerülne sorra – jegyeztem meg. Így jött elő a zalaegerszegi történet, ahol ő a tizenkettedik szónoknak volt jelölve. Persze állandóan belekiabáltak az emberek, türelmetlenek voltak, és annyira lehurrogták a különböző pártok szónokait, hogy szinte senki sem tudta befejezni a beszédét. Még a háztetőre is fölmásztak, és a szemben levő háztetőkről tüntettek a jelenlevő pap és az egyház ellen. Azt kiabálták oda Pehm hitoktátónak, hogy az egyház vagyonát védi. Erre elővette a bugyellárisát, s azt mondta nekik:

– Gyertek, cseréljünk bugyellárist! Én szívesen cserélek.

A végén, miután sok szónokot lehurrogtak, ő következett a tizenkettediknek. Ekkor már dél-felé járt az idő. Lassan beszélt, és csak a déli harangszóra várt. Amikor a harang megkondult, akkor fölállt, és azt mondta:

– Delet harangoznak, én katolikus ember vagyok, el szoktam mondani az Úrangyalát. Aki velem akar imádkozni, álljon föl, és mondjuk együtt. Ha pedig a szomszéd nem hajlandó levenni a süvegét, akkor segítsünk neki.

És elkezdtek leverni azoknak a kalapját, süvegét, akik nem voltak hajlandók levenni. Elmondták az Úrangyalát, csend lett, nyugalom lett. Aztán megtartotta hatásos beszédét.”

Búcsú Zalaegerszegtől

Mindszenty (Pehm) József 1917. február 1-től zalaegerszegi hittanárként működött, majd az 1919-es proletárdiktatúrát követően Gróf Mikes János szombathelyi megyéspüspök –

¹⁰⁶ Palágyi Natália: Hűségesen követte az Urat. Mindszenty bíboros életútja és példája. Magyar Könyvnyomda, Ungarische Buchdruckerei, St. Gallen, 1976.

¹⁰⁷ Maróthy-Meizler Károly: Az ismeretlen Mindszenty – életrajz és korrajz. Pannónia Kiadó, Buenos Aires, 1958. 55.

¹⁰⁸ Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972-1975). Lámpás Kiadó, Abaliget, 2000. <http://www.ppek.hu/k248.htm>

figyelembe véve a zalaegerszegi plébánia képviselőtestületének egyhangú kérését – 1919. október 1-től megbízta őt a zalaegerszegi plébánia vezetésével. Ebben az időszakban átépíttette a plébánia épületét, felépíttette a zalaegerszegi ferences templomot és kolostort, a *Notre Dame* nővérek anyaházát és tanítónő-képzőjét, elemi- és polgári iskoláját. A szegények számára 34 főt befogadó szeretetotthont alapított. Tisztséget vállalt a Keresztény Párt vármegyei elnökségében, püspöki biztосként felügyelte 9 új templom, 7 plébániaépület, 9 kápolna (miséző hely) és 12 iskola építését, felújította a katolikus művelődési ház működését. Ha tehát Mindszenty József élete már 1944-ben zárult volna is le, még akkor is a két világháború közötti legjelentősebb főpapok közé tartozna.¹⁰⁹ Részt vett a városi nyomda, valamint a Göcseji Múzeum létrehozásában. Kialakította a plébániai házapostolok hálózatát, hitbuzgalmi egyesületeket szervezett. A szombathelyi egyházmegye zalai részében általa, mint püspöki biztos által 1928 és 1941 között alapított tizennégy kuráciából (kurácia: önálló, de még plébániai rangra nem emelt lelkészség, önálló lelkipásztorral és javadalommal) később hét plébániai rangra emelkedett.¹¹⁰

Amikor XII. Pius pápa 1944-ben Mindszenty Józsefet kinevezte veszprémi püspökké, ő a következő szavakkal búcsúzott el zalaegerszegi híveitől: „Bent, a plébánia hivatal asztalán készen áll aláírásra egy okmány, amelyet nem akartam aláírni a mai szentmiséig és szentbeszédig, hogy jogom legyen még egyszer azt mondani nektek: Kedves Híveim! Az akta az én lemondásomat tartalmazza a zalaegerszegi plébániáról és erről a templomról. (...) Isten Igéjét hirdettem. Csak a kongregációs terem adatai vannak meg: itt 537 esetben mondtam szentbeszédet 10 esztendő alatt. Bemutattam évente 72 szentmise áldozatot és naponta másfél órát imádkoztam a városért. (...) A helyi nyilatkozatokból azt olvasom ki, hogy nagyon összefonódott a lelkünk. Megköszönöm a vármegyének, Zalaegerszeg megyei városának (...) ragaszkodó áldozatkészségét. Én Jézus útján igyekeztem szolgálni minden társadalmi réteg lelkében. Ha valakit megbántottam, azt a jónak szenvedélyes akarata idézte elő. Akik az Istent keresik, azoknál a hiba is jóra fordul.”¹¹¹

¹⁰⁹ Adriányi Gábor: Mindszenty József életművének értékelése, különös tekintettel püspöki, prímási kinevezésére. Mindszenty József veszprémi püspök 1944-1945. Veszprémi Múzeumi Konferenciák 7. Szerkesztette: T. Horváth Lajos. Veszprém, 1996. 104. https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_VESZ_Veszmuzkon07/?pg=0&layout=s

¹¹⁰ „Isten szolgája” – Emlékkonferencia Mindszenty József bíboros életéről és munkásságáról. Antológia Kiadó, Lakitelek, 2007. 62-64.

¹¹¹ Zalaegerszeg 1944. március 26. In: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 57-58.

Mindszenty József 1944-es veszprémi püspöki kinevezése, itteni működése, fogsága, szabadulása

*Adriányi Gábor veszprémi egyházmegyei pap, felsőörsi prépost emlékezése Mindszenty József veszprémi püspöki kinevezésére és azt követő tevékenységére*¹¹²

>Lesz belőle 25 év után veszprémi püspök. Nem akarok abba belemenni, hogy milyen kombinációk voltak. A lényeg az, hogy 1927-ben a magyar kormány elérte azt egy Rómával való egyszerű megegyezéssel, hogy jelölteket mutathatott be a Szentszéknél az üres püspökségekre. Hogy hármát, négyet vagy ötöt, az nem érdekes. Tény és való, hogy a két Világháború között 24 püspökségnek a betöltéséről, illetve 24 püspök kinevezéséről volt szó. Ezek közül, azt kell mondani, hogy 23-at a magyar kormány vagy először, vagy másodszor, de valamilyen módon javasolt. Egyetlen egy nem jött be, ez Luttor Ferenc volt, akit Horthy annak idején nagyon akart váci püspöknek, mert a gyermekeinek nevelője volt. Róma azonban kategorikusan elvetette. A hibát azzal követte el Luttor – nagyon tehetséges jogász volt –, hogy nagy házat vitt, mint a Pápai Magyar Intézet rektora Rómában, ezt pedig a monsignorék, akik szegények voltak nem tudták megbocsátani. Úgyhogy megakadályozták és a vége az volt, hogy Róma úgy válaszolt, hogy egyszer és mindenkorra kizárta a jelölésből. Az 1927-es megegyezést Serédi prímás aztán kiegészítette azzal, hogy három lista mehetett le Rómába: 1. a kormánylista, 2. a káptalannak a listája, 3. a püspöki karnak a listája.

Most a kombinációkba nem akarok belemenni, Salacz Gábor a munkájában kiokumálta az egészet. A lényeg az, hogy a végén a javaslat Mindszenty személyére a Mikes János volt szombathelyi püspöktől érkezik. Mikes először Szinyei Merse kultuszminiszternek írt, van egy javaslata stb. A kultuszminiszter visszaválaszolt, „*Hát, ha nagyon akarja az egyház, lehet róla szó.*” Ezt a választ adta. Ezt elküldte Mikes Serédi prímásnak, aki aztán válaszolt a nyugdíjas püspöknek: „*Ebből nem következik semmi, mert ugyan nincs ellene esetleg a kormány, de nincs mellette sem, úgy látszik, ilyen válaszból semmi sem következik.*” Angelo Rotta, aki a nuncius Magyarországon 1927 óta, külön megkérdezi a prímás véleményét. Serédi több mint 20 évig volt Rómában, a pápai államtitkárságon dolgozott, az államtitkár jobb keze volt, a kodifikálásnak az embere, majdnem olyan jól bírta az olasz nyelvet, mint a magyart. Ezért a nunciussal mindig olaszul levelezett. A vége az, hogy a prímás azt válaszolta olaszul Mindszentyvel kapcsolatban, hogy ő nem favorizálja kinevezését, még hozzá azért nem, mert „*impetuosus*”, szenvedélyes természetű. Ez feszültségeket okozhat mind a klérus, mind pedig a tanárok, a tanítók körében. Ezért nem tartja a választást, mondjuk a jelölést kifejezetten alkalmasnak. Impetuosus, igen szenvedélyes természetű. Ez az ösztönesség, ez a nyersesség benne volt. És itt most megemlítek valamit. Az amerikai követségen Mindszenty visszaemlékszik a napi jegyzetében, hogy: „*Engem nevezett ki XII. Pius pápa a magyar kormány akadékoskodása ellenére – ezt írja – veszprémi püspöknek. Emlékszem, hogy a nuncius azt mondta nekem, legyek paternális, atyai. Sajnos nem mindig sikerült.*” Itt is kijön, amit Serédi a nunciussal írt, hogy impetuosus, szóval szenvedélyes természetű. És legyen egy kicsit atyaiabb, szeretetteljesebb, megértőbb. Mindszentynek ez a karaktere, hogy kemény egyéniség, itt is kibontakozott. Ennek ellenére ő lett a veszprémi püspök. 1944. március 3-án

¹¹² Adriányi Gábor: Mindszenty József bíborossal kapcsolatos személyes emlékeim. Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 17-20.

lett kinevezve, és mint szervező, itt is azonnal komoly dolgokra képes, rövid idő alatt. Erről a szakirodalom is megemlékezik.¹¹³

>Személyi okok miatt, de talán ez is közrejátszott abban, hogy 1944. november 24-én a püspöki palotában lefogják, méghozzá Siberna Ferenc nyilas főispánnak az utasítására. A megokolás az, hogy árut rejteget. Való igaz, hogy egy nagyobb mennyiségű fehérneműt vásárolt, hogy a rászorulóknak ki tudja azt osztani. Azon kívül be akartak kvártélyozni a püspöki palotába nem tudom, hogy kiket. A vége az, hogy lefogják. A püspöki palotától 100 méter a bírósági épület és ott tartották fogva. Nem egyedül, mert a kispapok is mind mellé álltak. 26 pappal, kispappal vonult be reverendában a börtönbe. Mind ott fogták őket. És ott történt, hogy a kispapok közül tízet pappá szentelt ott a börtönben. Azután ott nem hagyták őket, hanem kiürítették az egész társaságot és vitték Sopronkőhidára, ahol fogházban tartották őket.¹¹⁴

Mindszenty emlékirataiban pontosan leírja, hogy volt, mint volt. A lényeg az, hogy jogtalanul fogták le. A főrendi háznak volt tagja és mentelmi jogot élvezett. Letartóztatása teljesen illegális volt, amellet meg sem tudták okolni. Ő fellebbezett a lefogása ellen. Jött aztán a válasz, hogy „Ja, hát akkor vizsgáljuk!” Erre föl, hogy „Kivizsgáljuk!”, áttették őt meg a papokat az Isteni Megváltó Leánya soproni házába, de tulajdonképpen házi őrizetben voltak. Később a papokat három kivételével elengedték. Ezek között van titkára, Lékai László – majd még szó lesz róla – és szertartója, Mészáros Tibor. Ők még mellette maradtak. Április elsején azután bejöttek az oroszok, a „felszabadulás”. Erre mondta Mindszenty: „*Engem nem szabadítottak föl, engem az ellenfeleim itt hagytak.*” Aztán fogja magát és 20-án gyalog elindul székvárosába, meg kocsival, úgy ahogy lehet. Megy Veszprémbe és próbálja összeszedni a dolgokat, ahogy lehet. Csinál egy terepfelvételt: hol mentek tönkre templomok, hol, mi történt, hol lőttek agyon papokat vagy hol haltak meg papok, mi történt az egész egyházmegyében. Látteleket készít az egész egyházmegyéről és közbejön az, hogy egy új primásra van szükség. Apor püspököt agyonlövik, illetve úgy megsebesítik, hogy három nap múlva sérüléseibe belehal. Aki a primási szék várományosa volt Serédi után. Serédi nem volt öreg, ha jól emlékszem 61 éves. Az nem kor. Ellenben súlyos szívbeteg volt. Így történt, hogy egy szívroham végzett vele.

És akkor szóba kerül a primási szék betöltése. Természetesen szóba kerül, hogy ki lehet az? Amikor Serédi temetése történik Esztergomban, és még a nuncius is le tudott Pestről jönni, szóba jön, hogy meg kellene csinálni a listákat, de hogyan és mit? Nem tudták még, hogy Apor püspök halott, mégis megtörténik a lista összeállítása. Két nap múlva (1945. április 4.) Voroliov marsall kiutasítja a pápai nunciust, Angelo Rottát. Azt szokták mondani – ez a hivatalos verzió – azért, ami egy nagy hazugság, hogy a nuncius elismerte a nyilas kormányt. Nem igaz, nem ismerte el. Az, hogy ő a helyén maradt, az az ő érdeme, nem az, hogy elismerte volna. Angelo Rotta ezeket mentett meg, zsidókat is, üldözötteket is és ez a hála érte? Vorosilov – Ispánki Béla írja emlékiratában – mert ott volt a társaságban, azzal indokolta meg neki a kiutasítást, hogy mivel a Szentszék nem tart diplomáciai kapcsolatot a Szovjetunióval és most Magyarország a Szovjetunió hatáskörébe tartozik, ezért a diplomáciai kapcsolatot nem tudja fenntartani. Tehát öneki el kell hagynia Magyarországot.

¹¹³ Adriányi Gábor: Mindszenty József bíborossal kapcsolatos személyes emlékeim. Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 15-16. Adriányi Gábor: Mindszenty József életművének értékelése, különös tekintettel püspöki, primási kinevezésére. In: T. Horváth Lajos: (szerk.): Mindszenty József veszprémi püspök 1944-1945. Veszprémi Múzeumi Konferenciák 7. Szerkesztette: Veszprém, 1996.

¹¹⁴ Soproni Szemle 2006. LX. évfolyam 1. szám 1-17.; História 1993-056

Hogy ez mondvacsinált ürügy volt, bizonyítja az, hogy a pápai nuncius mind Prágában, mind Bukarestben maradhatott. Pedig a Szentszéknek ott sem volt a Szovjetunióval semmilyen diplomáciai kapcsolata. Ez egy mondvacsinált ürügy volt, meg kellett szabadulni ettől az embertől, aki jól ismerte Magyarországot és a pápa követeként figyelemmel kísérte a fejlődéseket. Tanúra nem volt szükség, ezért kellett öneki mennie.

Mi és hogyan történik a listával. Itt van Nagy Töhötömnek is egy bizonyos szerepe. Nagy Töhötöm a KALOT-nak volt egyik vezéralakja. Tipikus jezsuita, zseniális ember, de ugyanakkor óriási fogatékosságokkal is. Ezt azért kell mondanom, mert később kilépett a jezsuita rendből, bár, jóllehet negyedik fogadalma is megvolt. Otthagytta a jezsuita rendet, megnősült és szabadkőműves lett. Írt aztán Argentínában egy könyvet „*Jezsuiták és szabadkőművesek*” címen. Azon töprengett, illetve azt akarta elérni, hogy a katolikus egyház ismerje el a szabadkőművességet. A végén visszajött Magyarországra. A pártállam tartotta ki feleségével együtt. De a végén ezt is megunta és 1956-ban újra kiment Argentínába. Ott halt meg.

Nagy Töhötöm járt Debrecenben is, átszökött a fronton. Amikor aztán megalakult az ideiglenes kormány Debrecenben, tárgyalt Vorosilovval is és másokkal is a KALOT érdekében és egyéb érdekében. Azután pedig leszökött Rómába. Elérte azt, hogy XII. Pius pápa személyes kihallgatáson fogadta. Ott előadta a dolgokat, például, hogy Magyarországon kik jöhetnek számításba a primási széket illetően. Egy nagyon érdekes jellemrajzot is adott Mindszentyről. Nem akarom ezt idézni, mert ismeretes a szakirodalomban. A lényeg az, hogy Nagy Töhötöm az, aki Mindszenty esztergomi érseki kinevezését Kalocsára hozza. Még hozzá szeptember 5-én. Itt kell megemlíteni, hogy az ideiglenes magyar kormány is csinált egy listát. Jól tudjuk, hogy első helyen Bánáss Lászlót jelölte, későbbi veszprémi püspököt, aki debreceni plébános volt. Kissé baloldali érzelmű ember, később az ő közreműködése mellett próbáltak az ellenfelek egyezkedni. Azután azt a Jánosi professzort, aki szintén egy tragikus személyiség. Jezsuita, aki a Szabad Európához került később tudósítónak és maig ismeretlen körülmények között halt meg. Kiesett a vonatból. Hogy ez gyilkosság, öngyilkosság vagy szerencsétlen baleset volt, ma már nem lehet tudni. Mindenesetre a kormánynak, illetve a baloldalnak ő volt az embere. A püspöki kar Mindszentyt jelölte első helyen, ez is biztos. Az esztergomi káptalan pedig Drahos Jánost, aki segédpüspök is lett, de még püspöki szentelése előtt meghalt.

XII. Pius pápa elébe ment ezeknek a dolgoknak. Meg sem várta a listák megérkezését, hanem egyszerűen kinevezte Mindszentyt esztergomi érseknek, magyar primásnak. Már most azt kell mondanom, amikor ez a levél megérkezett Grösz kalocsai érsekhez, ő azt írja naplójában – Török Jóska kiadta ezt a naplót – első dolga az volt, hogy elmenjen Veszprémbe. A püspököt nem találta otthon, úton volt és késő este 10 órakor ért haza és akkor adta át a pápa levelét és kérdezte, mi a válasz? És akkor Mindszenty – ez is tipikusan jellemző rá –, gondolkodási időt kért, legalább két napot, mivel ezt neki nagyon meg kell fontolnia. Előadta, milyen problémái vannak.

Most mondom Önöknek, amit sehol sem tudnak olvasni, hogy tudniillik amikor még tanítottam és tanítványaimmal 1982-ben Lékai bíborosnál jártam, az egyik tanítványom pimaszul feltette a kérdést: „*Hogyan is volt Mindszenty primási kinevezése?*” Lékai elmondta. Azt mondja: Nézzék, azt történt, hogy Grösz megérkezett a kinevezéssel, amihez Mindszenty beleegyezése volt szükséges. Mindszenty azt mondta, gondolkodási időt kér. Grösz erre lement a püspökségnek a csopaki villájába ott megvárni a választ. Ekkor Mindszenty többektől érdeklődött. Lékai szerint Mindszenty azt mondta: „*Nem tudom, hogy én alkalmas vagyok-e? Keménykötésű ember vagyok, énnekem a fehér az fehér, a fekete az fekete. Én nem alkudozom senkivel! Úgy néz ki a helyzet Magyarországon, hogy egy rugalmasabb emberre van szükség.*” Rugalmasabb emberre, gondolta ő. Azt mondja: „*Nem tudom, hogy el tudom-e*

ezt vállalni.” És akkor többen azt mondták, „Pontosan ilyen emberre van szükség, pontosan ilyen keménykötésűre, aki megmondja, mi az igazság, és aki amellet ki is tart!” Szóval, így azután kétnapi gondolkodás után Mindszenty értesítette Gröszt, aki ezután azonnal publikussá tette a kinevezést. Ehhez természetesen ezek után a magyar kormány is hozzájárult, csak hát nem gratulált.

Talán annyit még mondhatok, hogy az ideiglenes kormány a listáját próbálta Rómába az akkor még meglévő vatikáni magyar nagykövetnek, Apor Gábornak eljuttatni. Ő Apor Vilmos győri püspöknek volt a bátyja, a külügyminisztériumban magas rangú ember. Tulajdonképpen neki külügyminiszternek kellett volna lennie, hogyha a náci Németország meg nem akadályozza. Iratanyagát megtaláltam az akkor még a bonni külügyi levéltárban és publikáltam is. A lényeg az, hogy az amerikai követségre vitte Pálffy magyar politikus a kormány listáját azzal a kéréssel, hogy vigyék el Aporhoz Rómába. Az ügyvivő – mert akkor még nem volt amerikai követ Budapesten – tanácsot kért a State Departmenttől (amerikai külügyminisztérium). Azok meg azt tanácsolták, ne ártsa bele magát a dologba. Ez így megy később is és azt kell mondani, hogy az amerikaiak és Mindszentynek a viszonya egy külön fejezet volna.

A lényeg az, hogy ő esztergomi érsek lett. Rövidesen lemegy Rómába. Ennek is megvan az iratanyaga. Kitüntető szeretettel és tisztelettel fogadja őt XII. Pius pápa. Rövidesen, még hozzá december 25-én kinevezi bíborosnak. Lemehet Rómába újra, még hozzá amerikai repülőgéppel. Ott van a konzisztórium Rómában, ahol ünnepségek is vannak, de miután visszatér, megindul ellene – tulajdonképpen azt mondhatnám – a kommunista összeesküvés. Mindent elkövetnek nemcsak, hogy akadályozzák a működését, hanem azt is, hogy őt lehetetlenné tegyék. Még ki tudott menni 1946. június 13-án Kanadába a Mária Kongresszusra, ahová meghívták.

Ennek kapcsán kapott dolláradományokat. Miért mondom? Azért, mert ezekkel a dollár adományokkal hazatért. Átadta az adományokat illetékesnek, aki elment a pénzügyminisztériumba és ott megállapodtak abban, mennyi kap érte. Kérem szépen nincs az a minisztérium, amelyik nem menne bele abba, hogy nem a hivatalos árfolyamon, hogyha egyszer nagy összegről van szó, vegye át a valutát. Tehát egy megállapodás történt, hogyan legyenek a dolláradományok beváltva. A beváltást nem is ő csinálta. Ezt azért mondom, mert a perben a deviza is fő szerepet játszik. Nyakába akasztották azt, amihez neki semmi köze nem volt.

Mindszentyt 1948. december 26-án lefogják. Teljesen elő volt készítve. A mai szakirodalomból tudjuk – Gergely Jenő is mondta nekem – 1945-től megkezdődött a megfigyelése. Amikor Kanadában volt, még a WC-be is lehallgató készüléket tettek. Mindenről tudtak. Az egész családot, a családfát kikeresték. Amit csak fel lehetett hozni ellene a régi múltból, azt mind összegyűjtötték. Maga Nyisztor Zoltánt, akivel én barátságba kerültem annak ellenére, hogy 46 év korkülönbség volt köztünk, 1945 áprilisában lefogta az NKVD, a szovjet katonai titkosszolgálat. Őt hónapokig tartották fogva Budapesten egy villában. Majdnem éhen halt és megfagyott, aztán kire állították rá? Mindszentyre. A végén elfogadta azzal, igen, csinál valamit, de első dolga volt, hogyan tud menekülni. Megpróbált menekülni, de elfogták Bécsben és visszahozták. Akkor annak idején Bécs még orosz megszállási övezet volt; és akkor folytatódott kálváriája. Végén mégiscsak sikerült neki éppen Nagy Töhötöm segítségével Rómába menekülni. Rómába, onnan pedig Dél-Amerikába. A lényeg az, hogy Mindszenty ellen az anyag összeállítása megindul 1945 októberében. Az ő kinevezésével. Az egész jön Moszkvából. A Kreml irányítja a dolgokat. Ne legyünk naivak, nemcsak 1919-ben a Tanácsköztársaság idején, hanem azután 1945-ben is az a gárda, amelyik Moszkvából idejött Magyarországra, a Rákosi-féle társaság, pontos direktívákat kapott, pontosan ki volt oktatva, mit kell és hogyan csinálni, egyházpolitikai dolgok tekintetében is.

Szakembereket hoztak. A kihallgatások is az Andrássy út 60-ban, moszkvai káderek vezetésével történtek.<

Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatása és fogsága Sopronban¹¹⁵

>Mindszenty Józsefet Schiberna Ferenc nyilas főispán rendelkezésére 1944. november 27-én letartóztatták. Itt közölt levelében (lelőhelye: Fővárosi Levéltár Szálasi-per iratai Budapesti Büntető Törvényszék 19618/49) a püspök részletesen ismerteti körülményeit, fogságának történetét. (A szerk.)

Miniszter Úr!¹¹⁶

Folyó hó 26-án kértem Miniszter Urat, hogy engem, valamint a velem együtt őrizetbe vett 26 papomat és kispapomat sürgősen szabadlábra helyezni méltóztassék. Szükségesnek tartom, hogy Miniszter Úr tisztán lássa a tényállást, és ezért engedelmével itt írom le az eseményeket úgy, ahogyan azok valóban történtek.

Őrizetbe vételem körülményei november utolsó vasárnapja előtt beszélgetés jelent meg a Veszprém vármegye című hetilapban, amelyben Zarka Elemér főmérnök támadást intézett személyem, valamint a zirci apát¹¹⁷ ellen. A vád ellenem az volt, hogy nem értem meg az idők szavát és sem menekültnék, sem katonának lakást adni palotámban nem voltam hajlandó, úgyhogy a palota „kong az ürességtől”! Ez természetesen nem felelt meg a valóságnak, hiszen akkor már 58 állandó lakója volt palotámnak. (Püspök, 5 udvari pap, 1 tanfelügyelő, 5 teológiai tanár, 2 hitoktató, 17 teológus, 17 menekült apáca, 2 menekült diák, 1 inas, 1 magyar vezérezredes, 2 beutalt banktisztviselő, 3 német katonatiszt, 1 német altiszt.) Tehát 28 szobában 58-an voltak elszállásolva. Magam egyetlen szobában laktam, mely dolgozó-, fogadó- és hálószoba volt. Utasítást adtam ügyvédemnek, hogy a sajtótörvény alapján helyreigazító nyilatkozatot tegyen közzé. Erre azonban a bekövetkezett események folytán nem került sor.

November 27-én ebéd közben megjelent a palotában Zarka Elemér főmérnök, Zágón népművelési titkárral, vele volt a püspökségem előtti időből elbocsájtott portás (Tar Károly), és Bánky rendőrfogalmazó vezetésével 10 rendőr. A főmérnök főispáni rendeletet mutatott fel Szabadhegy Szabolcs házgondnokomnak, mely szerint a palotámban szemlét kell tartani. Én házgondnokomnak azt az utasítást adtam, hogy minden helyiséget meg kell mutatni.

A szemle simán folyt le. A főmérnököt házgondnokom és a közben vidékről hazaérkezett irodaigazgatóm, dr. Megyesi Schwartz Róbert kanonok kísérték. Udvariatlanság sem történt papjaim részéről. Amikor Zarka főmérnök szóvá tette, hogy „haza kell küldeni a szeminárium növendékeit”, papjaim figyelmeztették, hogy az állam részéről erre nincs lehetőség, mert megegyezés jött létre a bíboros hercegprímás¹¹⁸ és a kormány között, miszerint a szemináriumok nem tartoznak a bezárandó főiskolák közé. A főmérnök azt felelte, hogy Pesten, illetékes helyen erről nem tudnak semmit. Erre irodaigazgatóm azt válaszolta, hogy akkor a bíboros hercegprímás nem mondott igazat, mert ezt saját szájából hallotta Esztergomban. Én körülbelül november 17-én a szeminárium ügyében levélben fordultam

¹¹⁵ Sipos Péter: Mindszenty – antifasizmus, 1944. Dokumentumközlés

Szabó Csaba: Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatása és fogsága Sopronban 1944-ben

<https://www.mindszenty.hu/images/stories/szemle/konyvek/Szabo.Csaba-Mindszenty.letartoztatasa.pdf>

¹¹⁶ Vajna Gábor (1891–1946), a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom egyik vezetője, 1944. okt. 16–1945. márc. 28. között Szálasi Ferenc kormányának belügyminisztere.

¹¹⁷ Zircen cisztercita rendház működött. A zirci apát ekkor Endrédi Vendel volt.

¹¹⁸ Serédi Jusztinián (1884–1945), 1927-től esztergomi érsek, bíboros, Magyarország hercegprímása.

Szóllősi Jenő miniszterhelyettes¹¹⁹ úrhoz, aki már november 23-án felelt nekem, a levelet azonban csak őrizetbe vétele után kaptam kézhez. E levél értelmében csakugyan a szemináriumok nem tartoznak a szüneteltetendő főiskolák közé.

Későbbben felvetette a főmérnök azt a gondolatot is, hogy az udvari papok kettésével költözzenek össze egy-egy szobába. Erre udvari papjaim azt mondták, hogy ez nem lehetséges, mert sok bizalmas hivatalos és lelki ügygel jönnek ide. Az iroda annyira összeköltözött, hogy minden helyiségben többen dolgoznak, s így csak a magánszoba marad ilyen tárgyalásokra. A főmérnök azt felelte, hogy míg bent tárgyalnak, menjen ki a másik főtisztelendő úr a szobából. Erre papjaim megjegyezték, hogy ez igen nagy idővesztést jelentene. A főmérnök az egyik szobánál, ahol 4 menekült apáca volt elhelyezve, azon véleményének adott kifejezést, hogy oda 30 bakát is el tud helyezni. Papjaim felhívták a főmérnök figyelmét arra, hogy elhelyezés tekintetében az apácákat nem lehet összehasonlítani a bakákkal.

A szemle befejezte után mindenki a portához ment. Ott hirtelen megjelent dr. Schiberna Ferenc főispán és érdeklődött, hogy a palotában elhelyezett német tábornok a rendes interurbán telefont használja-e. Igenlő válasza utasítást adott a portásnak, hogy a telefonzárlatot oldja fel. Tehát a telefon is ki volt kapcsolva. Sőt, civil irodatisztjeim sem mehettek be a délután folyamán, mert a rendőrök a palotát megszállva tartották és nem engedtek be senkit.

Közben irodaigazgatóm feljött hozzám és jelentette, hogy a szemle megtörtént. Ekkor lépett be hozzám Szabadhegy Szabolcs püspöki szertartó házgondnokom és jelentette, hogy őt a főispán személyesen vette őrizetbe. Elbúcsúzott tőlem és áldásomat kérte. Távozása után irodaigazgatóm is lement, és amikor érzékenyen búcsút vett őrizetbe vett társától, a főispán őt is őrizetbe vette. Meg kell jegyezni, hogy mindkét papom egyetlen szót sem váltott a főispánnal. Szabadhegy Szabolcs házgondnokom csak annyit kért, hogy tőlem elbúcsúzhasson.

Tehát a házzszemlével kapcsolatban semmiféle ellenállás nem volt, és udvariatlanság sem történt. Az őrizetbe vételt a főispán személyesen mondta ki minden megokolás nélkül.

Két papom őrizetbe vétele rám nézve nem lehetett közömbös. Tehát lementem és Szabadhegy Szabolcstól azt kérdeztem: „Mutasd meg fiam azt az urat, aki téged őrizetbe vett.” A főispánt ugyanis még nem ismertem. Ez volt az első látogatása a palotámban. Majd feléje fordulva azt mondtam: „Tiltakozom két papom őrizetbe vétele ellen.” Többet nem mondtam. Erre elhangzott: „Püspök urat is őrizetbe veszem.” Nem feleltem semmit. Elmentem szobámba, ahol öltözködtem. Rendes püspöki reverendámra fölvettem a piros köpenyemet (pallium) és piros birétumot. Tehát úgy voltam felöltözve, ahogyan püspök előkelő helyre megy látogatóba. Természetesen nem püspöksüveget és pásztorbotot vettem, mert hiszen ehhez istentiszteleti díszbe kellett volna felöltöznöm. Közben általános püspöki helynököm és több kanonok is megjelent nálam.

Amikor a rendőrfogalmazó udvariasan felszólított, hogy induljak, írásbeli letartóztatási végzést kértem. Ez nem volt. Elsietett tehát a főispánhoz, majd kb. 10–15 perc mi visszajött azzal, hogy a Nemzetvezető¹²⁰ egyenes parancsára történt letartóztatásom. Őszintén szólva csodálkoztam, hogy ilyen rövid idő alatt sikerült összeköttetést találni az államfővel.

¹¹⁹ Szóllősi Jenő (1893–1946), a Szálasi-kormány tárca nélküli minisztere, miniszterelnök-helyettesi funkciót töltött be.

¹²⁰ Szálasi Ferenc (1897–1946), a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom vezetője, 1944. okt. 16–1945. márc. 16. között miniszterelnök, aki a november 3-án elfogadott 1944: X. tc. értelmében az államfői jogokat is gyakorolta „nemzetvezető” címmel.

Szobámat elhagyva a fölépcsőn lementem a bejáráshoz, ahol minden intézkedésem nélkül egybegyűlt az egész háznépem, apácák, teol. tanárok, kispapok. Áldást osztottam, majd elbúcsúzva egyedül két letartóztatott udvari papommal kiléptem a palotából. Ott állt a főispán által elszállításomra küldött magánautója. Nekem azt az utasítást adta a rendőrfogalmazó, hogy szálljak be, míg két udvari papom menjen a rendőrökkel gyalog. Én határozottan kijelentettem, hogy gyalog megyek. Tettem ezt két okból. Nem vehettem igénybe olyasvalakinek előzettségét, aki első látogatását tíz rendőrrel tette meg nálam, két papomat és engemet is őrizetbe vett. Jogos és szükséges önérzetem tiltotta, hogy igénybe vegyem a történetek után a felajánlott főispáni autót. Más lett volna, ha a saját kocsimat, illetve autómat küldik értem. A másik ok az volt, hogy gyalog akartam menni akkor, amikor két udvari papomat is gyalog viszik.

Kijelentésemre a rendőrök hozzám nyúltak és mint valami gonosztevőt, karhatalommal be akartak tuszkolni az autóba. Erre a csúnya jelenetre kispapjaim pillanatok alatt rendőrök és közém furakodtak és annyira körülvettek, hogy a rendőrök többé hozzám nem nyúlhattak. Így indultunk meg. A rendőrfogalmazó látván, hogy a rendőrök így nem jutnak közelembe, utasítást adott embereinek, hogy szakaszban kísérenek az egyik oldalon. Így rendben vonultam át a városon, a rendes úton. Megjegyzem, hogy már sötét volt és az utcai csökkentett világítás égett. (Kb. 3/4 6 órára érkeztünk a rendőrségre.) A rendőrség előtt áldást osztottam és intettem papjaimat, kispapjaimat, hogy csendben térjenek haza. Útközben semmiféle beszédet nem tartottam. Amikor a rendőrök egyszer az útközben a hozzám csatlakozott diákokat akarták elküldeni, szelíden csak azt mondtam: „Engedjék, hiszen atyjukat kísérik.”

Tehát tüntető felvonulást nem rendeztem. Ha akartam volna, lett volna alkalmam ezt megtenni. Hiszen a rendőrök csak az egyik oldalon meneteltek és így a másik oldalon könnyűszerrel állíthattam volna sok-sok hívót a menetbe. Ezt nem tettem. Izgatás részemről tehát nem történt.

A rendőrségen hamarosan kértem mentelmi jogom megsértésének jegyzőkönyvbe vételét, hiszen felsőházi tag vagyok. Minden sürgetésem ellenére a jegyzőkönyv felvétele nem történt meg.

Este házkutatást tartottak szobámban, majd másnap irodaigazgatóm hivatali helyiségében.

Többi kispapjaim és papjaim őrizetbe vétele. Ez november 29-én délelőtt történt. A palota összes lakóit az úgynevezett kisebédülőbe rendelte Zarka Elemér főmérnök és egy rendőrtiszt. Megkérdezte a főmérnök, hogy álljanak elő azok, akik nem kísérték el a püspököt a rendőrségre. Ezeket igazoltatás után elengedték. A többi Zarka Elemér főmérnök a főispán nevében őrizetbe vette. Este fél kilenckor a fogházba kísérték őket.

Mészáros Tibor püspöki levéltáros őrizetbe vétele alkalmával még ágyban fekvő beteg volt. Őt délelőtt még nem vették őrizetbe a többivel együtt. Délután azonban Zarka Elemér főmérnök a szobájába géppisztolyos katonát küldött azzal, hogy őt is letartóztatja. Majd később hívatta a főmérnök papomat és csak intett, hogy menjen a többi letartóztatotthoz. Többszöri kérdésére, hogy miért tartóztatja őt le, a főmérnök választ nem adott.

Kögl Lénárd dr. püspöki számvevőm szintén nem volt ott őrizetbe vétele alkalmával. Ő a püspöki jószágkormányzóságon dolgozott és ott is lakott. Csak másodkézből értesült a történetekről. Mindezek ellenére őt már 27-én éjjel vették szintén őrizetbe.

Langmár Lipót dr. kanonok, valamint Solymár István dr. lelkiigazgató csak útközben véletlenül találkoztak velem, amikor a rendőrségre mentem, őket is őrizetbe vették.

Főispáni internáló véghatározat.

November 30-i kelettel az összes őrizetbe vettek főispáni véghatározatot kaptak azonos szöveggel. A vádak a következők:

1. „Katonai beszállásolás érdekében folytatott helyszíni megállapítás alkalmával a hatósági rendelkezéssel szembehelyezkedtek.” – Ez a vád teljesen téves és hamis, mert semmi néven nevezendő ellenszegülés nem történt. Itt jegyzem meg, hogy a katonasággal mindig igen jó viszonyban voltam, és mint megyéspüspök, számtalanszor hívtam meg katonatiszteket, minden külső kényszer nélkül.

2. „Hatósági közeg ellen erőszakot követtek el.”

3. „A lakosság fellázítását kísérelték meg.” – Sem erőszakról, sem lázításról nem tudok. Még ha erőszaknak és lázításnak is minősítik azt, hogy engem kísértek a rendőrségre, ezt nem lehet ráfogni Mészáros Tibor püspöki levéltárosra, ezt nem lehet ráfogni Kőgl Lénárd dr. püspöki számvevőre sem, mert az első ágyban fekvő beteg volt, a második ott sem volt. Ugyanez áll Megyesi Schwartz Róbert dr. irodaigazgatóra és Szabadhegy Szabolcs püspöki szertartóra, akik éppen a rendőrfogalmazó utasítására gyalog mentek. Langmár Lipót dr. kanonok és Solymár István dr. lelkiigazgató csak útközben, mit sem sejtve találkoztak velem. Voltak azonban többek a papság közül, akik végig ott voltak, mégis szabadlábban maradtak.

A határozat szerint: „Ezen véghatározatom ellen további fellebbezésnek helye nincsen.”

Érdekessége ennek az ügynek még az, hogy egy elcsapott portás játszik benne szerepet.

Kihallgatás.

November 29-én Balassa Bálint csendőrfőhadnagy a Nemzeti Számonkérő Szervezettől¹²¹ nálam. Kihallgatott és végtelenül csodálkozott, tőle hallottam, hogy a Nemzetvezető számára szállást készítenek palotámban. Eddig semmiféle hatóság ezt nem közölte velem.

A főhadnagy átvette tőlem mentelmi jogom megsértése elleni felszólalásomat. Ez a jegyzőkönyv máig sem érkezett a felsőház elnökségéhez.

A főhadnagy kihallgatásom után azonnal Budapestre ment és ígérte, hogy még aznap este visszajön. Sőt azonnali szabadlábba helyezésemet is kilátásba helyezte, mert meggyőződött, hogy az ügy másként áll, mint ahogyan azt illetékes helyen tudják. Azóta a nevezettet nem láttam. Intézkedés nincs – ebben az ügyben több kihallgatás nem is volt.

Őrizetbe vételem alatt november 27-től december 5-ig a veszprémi rendőrségen, december 5-től 22-ig a veszprémi fogházban, december 22-től pedig a sopronköhídei fegyházban voltam, illetve vagyok papjaimmal és kispapjaimmal együtt.

Textil ügy.

Vádat akartak ellenem kovácsolni azzal, hogy 1800 inget és 1800 alsónadrágot vettem saját pénzemen, törvényes úton (akkor, amikor a textil már nem és újból még nem volt zárolva) szenvedő sebesült katonáink és híveim részére. A szétosztásra vonatkozó intézkedésem már kiment legalább jórészen az őrizetbevétel előtt. Sebesült katonák, Zircen tartózkodó menekült kolozsvári teológusok és tanárok, valamint szegény kispapjaim teljesen ingyen, a többiek önköltségi áron kaptak volna belőle. Az összes szállítási költséget azonban az utóbbi esetben is én fizettem. (4000 P) Ezt az ügyet a veszprémi királyi ügyészség lezárta és a vád képviselőjét nem vállalta.

Varga Béla¹²² képviselő levele.

¹²¹ 1944. október 26-tól a Nyilaskeresztes Párt felügyelete alatt működő nyomozó testület, parancsnoka Orendy Norbert csendőr alezredes volt.

¹²² Varga Béla (1903) római katolikus pap, a Független Kisgazdapárt alapító tagja, 1937–1945 között a párt alelnöke volt.

Találtak nálam egy összegyűrt, elfelejtett levelet, melyet Varga Béla képviselő írt nekem még Zalaegerszegre, mint ottani plébánosnak. A levélre vonatkozóan többet nem tudok, mint amit már Miniszter Úrnak írtam. A benne szereplő Eckhardt Tiborral¹²³ sohasem találkoztam. Egyénisége sohasem felelt meg nekem, a 20-as években levélben megfenyegetett engem, hogy lecsukat. Gróf Bethlen Istvánnal¹²⁴ politikai ellentétben voltam.

Varga Béla 1939-ben nálam járt a kisgazdapárt érdekében. Kerek elutasításban részesült, mert sehogy sem tudtam egyetérteni a pártpolitikával. Sokszor felhívtam figyelmét, hogy nem örülök, hogy ő ehhez a párthoz tartozik. Egyszer Győrben találkoztam vele, amikor az ottani püspök vendége voltam. Akkor Közi-Horváth József¹²⁵ képviselő igen élesen támadta Varga Bélát, mert pártja paktál a szociáldemokratákkal.

Miért írta Varga Béla a levelet? Talán azért is, mert közeli püspöki kinevezésemről értesült. Március 6-án kelt ugyanis a levél, március 5-én publikálták kinevezésemet és így érintkezést keresett leendő főpásztorával. Nem lehetetlen, hogy figyelmemet akarta felhívni politikai jólérsétségére és politikai súlyára.

Március végén nálam járt Veszprémben mármint főpásztoránál. Olyan rossz egészségi állapotban volt, hogy a kért szabadságot megadtam neki. Azóta nálam egyáltalán nem járt.

Semmiféle külföldi politikai kapcsolataim nincsenek, nem is törekedtem ilyenekre. A velem együtt őrizetbe vett papjaim és kispapjaim sosem vettek részt a politikában.

Iparkodtam világos és a valóságnak megfelelő képet adni Miniszter Úrnak.

Mindezek alapján s arra való tekintettel, hogy a veszprémi egyházmegye ellátása az én, valamint összes udvari papjaim, számvevőm őrizetbe vétele miatt teljesen megakadt (a papság már december hónapban sem kapott fizetést) tisztelettel megújítom kérésemet, hogy engem és a velem itt őrizetbe vett 26 papomat és kispapomat mielőbb szabadlára helyezni méltóztassék.

Fogadja Miniszter Úr őszinte, igaz tiszteletem nyilvánítását.

Sopron, 1944. évi december hó 30.

Mindszenty József

veszprémi püspök

¹²³ Eckhardt Tibor (1888–1972) kisgazdapárti politikus.

¹²⁴ Gróf Bethlen István (1874–1946) 1921–1931 között Magyarország miniszterelnöke.

¹²⁵ Közi-Horváth József (1903–1988) római katolikus pap, 1939-től az Egyesült Kereszténypárt országgyűlési képviselője.

Néhány epizód veszprémi püspöki működéséből

A ma rendelkezésre álló források alapján a pápa, az esztergomi érsek, valamint az akkori magyar kormány a veszprémi püspöki székbe más-más személyeket javasoltak. Serédi hercegprímás – Mikes János, volt szombathelyi püspök ajánlását is figyelembe véve – Mindszentyről a pápai nunciusnak, Angelo Rottának többek között a következőket írta: „Mindszenty szigorú, ezért a papság nem szereti. Volt néhány viszálya különböző politikai személyekkel (...) Nagyszerű organizátor azonban, és Zalaegerszeg, valamint Zala megye politikai életében is jelentős pártot tudott szervezni. De mégis félő, hogy Mindszenty szenvedélyes természeténél fogva, mint püspök is nagyon keményen bánná a papsággal (...) és ebből lassanként káros elégedetlenség származhatna. A nuncius azonban másként ítélte. Ismerte Mindszenty zalai munkásságának kiemelkedő eredményeit. Kállay Miklós kormánya is erős gátat láthatott benne a hitlerista nyilas törekvésekkel szemben, s így ő lett Veszprém új püspöke.”¹²⁶ Mindszenty később, 1965-ben erről az eseményről a következőt jegyezte fel: „Rotta adott szóbeli alapelveket püspöki kinevezésemkor: legyen *paternus* (atyai – KG). Sajnos, *inter arma* (fegyverek között – KG) nem mindig sikerült.”¹²⁷ Mindszenty József 1944. március 4-én kapta meg püspöki kinevezését, március 25-én szentelték püspökké az esztergomi bazilikában, majd március 29-én foglalta el veszprémi püspöki székét.

Az első veszprémi körlevél

Első körlevelében így köszöntötte az egyházmegyét: „Krisztusban Kedves Testvéreim! Amikor, mint apostol-utód közéték érkeztem, hogy isteni rendelésből, Krisztus nevében legeltessem és vezessem igaz pásztorként a rám bízott nyájat, a Szentséges Atya küldetéséből, vele egységben kormányozzam a veszprémi egyházmegyét, első szavam Hozzátok a püspöki szentmise köszöntése: »Pax vobis! Béke veletek!« Nem a világtól kívánom ezt, hisz a szüntelen vérző, forrongó világ nem adhatja azt, amije nincs, aminek hiánya okozza szenvedéses nyugtalanságát; hanem a Krisztus Királytól, a Béke Fejedelmétől. Lélekben bekopogtatok nálatok, Kedves Testvéreim, de összes papjaimhoz is és viszem Hozzátok az oltár csókját. Egy pillanatra elmerülök a Ti hivatások mélységébe, küldetések, életcélutak nagyságába. Nekünk kell elsősorban rádöbbenünk az átváltoztató és igehirdető ajak, az élőt és már haldoklót feloldozó kéz nagyságára és kötelezettségeire. A pap közvetítő Isten és ember közt, dolgozik a Szentháromság munkaközösségében. Rajta van a történelem kétezer éves pecsétje a papon, papi nemzedékek szentjeinek, hőseinek, tanítóinak, tudósainak, irgalmas jótevőinek, vértanúinak, száműzötteinek, meghurcoltjainak dicsőség-tökéje, a mindent Jézusért, a mindenkinek üdvözítéséért, a mindenkinek mindene gondolatával. Ehhez a papsághoz jöttem 1944-ben, miután voltam falusi káplán és hitoktató, gimnáziumi hittanár, városi és falusi hívek plébánosa. Veletek akarok munkálkodni, mint első a munkában és a munkához elengedhetetlen imádságban. Eszményem a hívekért buzgón munkálkodó és a saját lelkét is tökéletesítő, a Jézus Szíve szerint való papság. Kedves Híveim! Veszprémből kisugároznak mind a négy égtáj felé az Árpádház szentjeinek erényei. Ez van benne főpásztori címeremben, mivel Szent Margit szentté avatása idején kerültem kapcsolatba egyházmegyémme; másrészt alakja felidézi az összes magyar szenteket és Veszprém szent múltját is, a szent Pannóniát, a Pannonia sacrát. Oly hatalmas kisugárzása volt ennek a szent magyar világnak, hogy IV. Béla király szent családja négy szent gyermekben (köztük Szent Margiton) át négy országba viszi szét a magyar középkor vallásosságának ragyogó

¹²⁶ Salacz Gábor: A főkegyúri jog és a püspökök kinevezése a két világháború között Magyarországon. Argumentum Budapest 2002. Dissertationes Hungaricae ex historia Ecclesiae XVI. 185. Sorozatszerkesztő: Adriányi Gábor

¹²⁷ Mindszenty József: Napi jegyzetek – Budapest, Amerikai Követség 1956-1971. Mindszenty Alapítvány, Vaduz 1979. 376. (1965. február 17.)

bizonyosságát. És ma? Új világért ma sok vér folyik, sok szó esik. Mi tudjuk a kinyilatkoztatásból, de a történelem tapasztalatából is, hogy nincs más név, amelyben üdvösségünket lelhetnők, mint a mi Urunk Jézus Krisztus drága neve. Hitben, erkölcsben kell megújulnunk, a veszprémi egyházmegye szentjeinek példáját követve. A hitbuzgalom, erkölcsi erő, Veszprém szentjeinek erényvilága egyéni és családi életünkben nem egy helyen pusztulóban van. Nemzeti érdek, hogy mi, magyarok szentek legyünk. Boldog leszek, ha ebben, magyar szentjeink közbenjárására Istenünk keze megsegít és a régi magyar erények újból visszatérnek, és az egyedül kipróbált, egyedül jónak bizonyult alapon, nehéz időkben egyéni, családi és nemzeti újjászületés következik el Egyház és Haza kimondhatatlan javára, lelkünk örök boldogságára.”¹²⁸

Rövid veszprémi püspöksége alatt 34 új plébániát, 11 új falusi iskolát alapított. Jelentős szerepe volt a püspöki kar 1945. május 24-i, a háború utáni új helyzetben kiadott, fentebb már hivatkozott első közös körlevele megfogalmazásában. XII. Pius pápa 1945. augusztus 16-án kinevezte esztergomi érsekké, a kinevezési iratot Grösz József kalocsai érsek, a püspöki kar elnöke szeptember 5-én kapta kézhez és szeptember 8-án személyesen adta át Mindszentynek, aki több napos meditáció után azt elfogadta.

1945-ös veszprémi körlevél-tervezet

Mindszenty József veszprémi püspök 1945 májusában körlevél-tervezetet állított össze a Világháborút követő erkölcsi és anyagi romokból való talpra álláshoz. A körlevélnek több fogalmazványa maradt fenn. Az alábbiakban ebből olvashatunk részleteket.

„Népünk gyásza a mi gyászunk, hogy az általános gyászban rámutathatunk három életre és három sírra, amelyek mindegyike a magyar püspöki kar és a magyar katolikus Egyház fájdalma, de büszkesége és dicsősége is. Báró Apor Vilmos győri püspök az a jó pásztor, aki életét adta juhaiért (Jn 10,11). Élete, halála szeretet, óvás és atyai védelem a gyengébb irányában. Egy győri püspök áldozatát kívánta Muhi is, Mohács is, de 1945 is. Női kezek hála-virágai bizonyára állandóan virítanak a sírján. Közvetve a háború izgalmai vitték el hercegprímásunk világraszóló egyéniségét a Magyar Sion ormáról, mert szíve nem bírta már népe gyötrelmes vergődését: gr. Mikes János címzetes érseket, akit szintén szívbaja vitt el a dunántúli előrenyomulás idején. A hadak útján kiterített holttestük mellé nem mehettünk oda, de áldott legyen emlékü, mint a több százezer magyar háborús áldozatáé is! Életáldozatuk legyen engesztelés a haragvó ég felé a magyar siralomvölgyből.

De éppen a nagy veszély közepette nem szabad magunkat átengednünk a fájdalomnak, mert az csüggeteg tétlenségbe süllyeszt. Ma pedig tettekre és önfeláldozó munkára van szükség. Ebből a munkából nekünk, katolikusoknak nagymértékben ki kell vennünk részünket. Sohasem volt még itt, ezen a földön elismerésre méltó, fejlődőképes magyar élet a katolikus Egyház támogatása nélkül, nem is lesz soha. Fontoljuk meg tehát feladatainkat és adjuk át magunkat a célravezető, megfontolt munkának.

Szent István kora óta először fordul elő, hogy az ország alapvető újjárendezésének kérdésében szóra sem méltatták a püspökeiteket. nem is vállaljuk a történelmi felelősséget. Óvást emelünk a tudás és képzettség értékének a lekicsinylésére valló jelenségekkel szemben. A nyugati demokrácia szelleme azt kívánja, hogy a színvonalat emeljük és ne épp az emelésre szoruló szintjét tegyük élre. Európa mai sorsa semmit sem mutat annyira, minthogy – minden foglalkozás iránti teljes tisztelettel mondjuk – egyes altisztek fővezérsége, kézművesek államfősége hova vezetett? Kinek milyen nincs, azt nem adhatja; de törekedhetik és

¹²⁸ Veszprémi Érseki és Főkáptalani Levéltár, Litterae Circulares, 1944. VI. 31-33.

igyekezzék is mindenki megszerezni a maga és a köz javára azt a szellemi értéket, amivel ma még nem rendelkezik. Ezen a téren az Egyház a példa, amely minden társadalmi rétegből kiemeli vezetőit, nagyjait és szentjeit. Ennek az Egyháznak nem kell népiségről és demokráciáról leckéket vennie, történelme a legjobb útmutatás mindkettőre.

A demokráciát sokan hirdetik, de igazi jelentésével nem akarnak tisztában lenni; a személyiség tisztelete és a polgári szabadság elválaszthatatlan tőle.

Nem szándékozunk – kedves Hívek! – ezek feltárásával és megállapításával bizalmatlanságot ébreszteni a kormányzat iránt. Ahol vallásellenes törekvések mutatkoznak, azt ti magatok is látjátok, azt ti magatok s lelkiismeretek szerint az ilyen alakulatokat elkerülitek. Ahol viszont ilyen kisiklások nincsenek: ott közreműködtetek eddig is s dolgozhattok tovább. Arra akartunk tehát csak rámutatni, hogy a keresztény okosság az ország mai helyzetében olyan szempontok mérlegelésére figyelmeztet, melyek a napi gondok és a hangos tülekedés zűrzavarában könnyen feledésben merülnek. (...) Mi azonban a világ és a történelem előtt nem merjük viselni azért a felelősséget, hogy Szent István országának pusztulását könnyelmű hallgatással és szemhunyással előmozdítottuk.”¹²⁹

Búcsú Veszprémtől

Veszprémben így búcsúzott papjaitól, híveitől: „Kedves Papjaim! A Szentatya rendelkezéséből búcsúznom kell tőletek. Szívesen dolgoztam volna veletek koporsóm zártáig, örömmel vettem volna részt a háborúban elpusztult szentegyházak, plébánia-lakok, katolikus iskolák, temetők újjáépítésében, és helyreállításában, új intézmények felélesztésében, a megviselt hívő lelkek újjárendezésében. Megszerettem az egyházmegye helytálló, népéhez hű, komoly, munkás papságát. Úgy érzem, hogy a további együttműködés előfeltételei meg voltak közöttünk. Köszönöm ragaszkodástokat, imádságtokat, segítségteket. Rövid volt a mi együttlétünk, de emlékét az idő nem törli ki lelkemből. Úgy remélem, hogy a jogi kapcsolaton túl az ima közössége is összefűz majd minket. Kedves Híveim! Rövid másfél esztendő egyházkormányzata után búcsúsom Tőletek a Szentatya parancsára. Az egyházmegyét történelmén át szerettem meg, még 1927-1934. táján, amikor múltjával tudományosan foglalkoztam. Azóta, hogy a Szentatya az ősi veszprémi egyházmegye kormányzatára rendelt, az a szeretet csak nőttön-nőtt irányotokban. A bérmaút nekem öröm volt, mert köztetek lehettem; de szívesen jártam az egyházmegyét más alkalmakkor is. Ilyenkor voltam boldog, mert lélek lélekkel állt szemben úgy, mint negyedszázados zalaegerszegi plébánoskodásom idején. Most, hogy búcsúsom Tőletek, arra intelek benneteket, hogy legyetek hűek drága Anyaszentegyházunkhoz, édes hazánkhoz, és mindahhoz, amire tanítottalak Benneteket. De ne felejtsetek, hogy nemzetünk jövője a családi élet tisztaságán, katolikus erkölcsi levegőjén áll, vagy bukik; az ifjúságra úgy vigyázzatok, mint a szemünk fényére. Annyi értéket jelentetek hazátoknak, mint aminő értékű katolikusok vagytok. Nincs az életnek egyetlen pontja, vonala, amelyen ne katolikusokként, az ősi, belénk gyökeredzett Egyház tagjaiként kellene, vagy lehetne viselkednetek.”¹³⁰

¹²⁹ Mindszenty József közös püspökkari körlevél tervezete, 1945. május (VFL I.1.44.a. 2367/1945. 1r-7v, gépelt) In: „Püspök urat is őrizetbe veszem” – Források a veszprémi egyházmegye második világháborús veszteségeiről II. Szerkesztette: Varga Tibor László. Veszprém (Veszprémi Főegyházmegye kiadványa), 2018. 641-645.

Útkeresés két korszak határán – A Katolikus Szociális Népmozgalom 75. évfordulójára. Közi Horváth József Népfőiskola 2019. Felelős kiadó: Szalai Viktor. 117-118.

¹³⁰ Veszprémi Érseki és Főkapitányi Levéltár, Litterae Circulares, 1945. IX. 47-48.

Mindszenty József esztergomi érseki kinevezése, prímási szolgálata egyház és haza védelmében

„A legmélyebb tisztelettel fogadtam Szentséged magas kegyelmét, amellyel engem, érdemtelen szolgát, az esztergomi érseki székbe emelni méltóztatott. Jóllehet alkalmatlan vagyok e méltóságra, és gyenge e teher viselésére, nem vonakodom sem a munkától, sem attól, hogy odaadjam magamat a juhokért – az Egyházért, hazáért – a körülöttünk ólálkodó farkasok között.”¹³¹ Ezt írta Mindszenty József XII. Pius pápának, amikor kinevezte őt esztergomi érsekké. Gondos megfontolás után, de viszonylag gyorsan kellett döntenie ennek a magas, és abban a korban különösen nehéz és felelősségteljes egyházi pozíciónak az elfogadásáról. Ezzel kapcsolatban később, egyik végrendeletében a következőt nyilatkozta: „A hercegprímási trónust 36 órás töprengés és vergődés, két főpap és gyóntatóm meghallgatása után vállaltam, hogy a nehéz viszonyok közt esetleg további fél esztendőre ne késsék a betöltés abban a tudatban, hogy vagy fogság- vagy gyalázatviselő kell most ide, és erre – Isten segítségével – való vagyok.”¹³² Esztergomi érsekként szabadon Magyarországon mindössze három esztendőn át működhetett; „1948. december 26-án a világ legkegyetlenebb zsarnokainak csatlósai Magyarországon letartóztatták, és bebörtönözték az esztergomi érseket. Küzdelme, hősie magatartása, élve átszenvedett vértanúsága azóta világtörténelmi távlatot nyert.”¹³³

Az esztergomi érseki kinevezést 1945. szeptember 14-én hirdették ki, a pápa szeptember 16-án közölte a magyar kormánnyal. Drahos János, esztergomi káptalani helytartó a főpásztor kinevezéséről szóló szeptember 17-i körlevelében a következőket írta: „Istennek hála, megszűnt az ősi esztergomi főegyházmegye árvasága. Van új főpásztorunk, van atyánk, van a magyar katolicizmusnak feje, van az országnak hercegprímása. A kinevezés örömdetes hírének jelen hivatalos közlésekor nyomban új főpásztorunk elé viszem a főegyházmegye összes papjai és hívei nevében és részéről a hódoló tiszteletet. Bizalommal kérjük, fogadjon minket atyai szeretetbe, szeressen minket úgy, miként szerette volt plébániai híveit, miként szerette veszprémi papjait és híveit, akik között a legsúlyosabb időkben fáradhatatlanul és minden nehézséget leküzdve járt-kelt, hirdetvén az üdvös tanítást, szüntelenül hintvén a buzdítás és vigasztalás ígét és cselekedvén a jót. Isten hozza mielőbb ősi székhelyére új főpásztorunkat! Imádságainkkal mindig mellette leszünk, és ostromolni fogjuk a Mindenhatót, hogy nehéz munkálkodásában a legbősegebb kegyelmeivel kísérje.”¹³⁴

A kinevezési bulla kelte október 2. Érseki székfoglalója október 7-én volt az esztergomi bazilikában. 1946. február 21-én a pápa bíborossá kreálta a római Szent Péter-bazilikában.¹³⁵

Mindszenty József 1945. január 1-én Sopronban,¹³⁶ még a világháború alatt kelt újévi pásztorlevelében többek között az alább idézett gondolatokat írja. Ez ad eligazítást ma is, ebben az Istentől és józan gondolkodástól egyre inkább elrugaszkodó korban és világban.

¹³¹ Mindszenty József XII. Pius pápának, 1945. szeptember 20. Időszaki kiállítás Mindszenty Józsefről, Esztergom 2010.

¹³² Mindszenty bíboros végrendelete, Esztergom, 1948. január 7. Vigília 1990/5 387. https://vigilia.hu/pdfs/Vigilia_1990_05_facsimile.pdf#page=64

¹³³ Palágyi Natália: Hűségesen követte az Urat. Mindszenty bíboros életútja és példája. Magyar Könyvnyomda, Ungarische Buchdruckerei, St. Gallen, 1976. 21.

¹³⁴ XII. 2900. sz. Főpásztor kinevezése. Esztergom, Főszékesegyházi Könyvtár 1945. 46095/49

¹³⁵ <http://www.mindszenty.hu/index.php>

¹³⁶ Mindszenty József – akkor veszprémi püspök – 1944. december 28-tól 1945. április 1-ig Sopronban, az Isteni Megváltó Leányai zárdájában raboskodott. Szabó Csaba: Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatása és fogsága Sopronban 1944/45-ben. In: Soproni Szemle 2006. LX. évfolyam 1. szám 4. http://epa.oszk.hu/01900/01977/00230/pdf/EPA01977_soproni_szemle_2006_1_001-018.pdf

„De bízom a legzordabb megpróbáltatások közepette is a felettünk őrkdő, gondviselő mennyei Atyában, a mi Atyánkban, akinek mi féltett kincsei, gyermekei vagyunk, és akinek a tudtán kívül egyetlen hajszál se eshetik le fejünkről (Mt 6,25-26). Örkdik felettünk az ide-oda hullámozó harcok és megaláztatások gomolyagában is. Mi hívők a történelmet inkább hatalmas szövőszéknek látjuk, amelyen, mintha ilyen és olyan hatalmasok szőnék a történelem új vásznát vérvirágokkal; pedig Isten vászna készül, a szövő takácslegények az ő művén dolgoznak engedelmesen vagy ellene lázadva. Isten szöttese készül vérben, szenvedésben, vonaglásban és Isten keze játszik a világtörténelem ma orkánban süvöltő nagy orgonáján. Dolgozik vérben, kereszttel a lelkünk javán. Bízunk törhetetlen bizalommal a Magyarok Nagyasszonyában; könyörgő, sokszor tapasztalt, lehajló anyai jósága révén feltűnik majd nemzetünknek viharon-vészen át az a part is, amelyet mi most nem is látunk, de még elgondolni sem tudunk. Igaz ugyan, hogy mi nagyon megfogyatkoztunk a gyermeki kegyeletben; de ő mégsem szűnt meg édesanyának lenni. Jézus és Mária szíve lesz a menedékünk! A két drága Szív hoz békességet és szabadságot Anyaszentegyháznak, Hazának.”¹³⁷

Körmendi József „Mindszenty József veszprémi püspöki tevékenysége” című írásában az esztergomi érseki kinevezés előzményeiről így számol be: >Mindszenty Józsefet a prímási kinevezés híre bérnálási körútján érte. Éppen (...) Nyárádon bérnált 1945. szeptember 20-án, amikor megérkezett a hír, hogy XII. Pius pápa a veszprémi püspököt esztergomi érsekké nevezte ki. A bérnálás utáni fogadáson (...) már mint Magyarország hercegprímását köszöntöttük.<¹³⁸

>Mindszenty József 1945. szeptember 29-én Szent Mihály főangyal ünnepén körlevélben búcsúzott el az egyházmegye papságától és híveitől. Megköszönte a papság ragaszkodását, imádságát és bízott abban, hogy az imádság továbbra is összeköti a veszprémi egyházmegyével, amelyben szívesen dolgozott volna haláláig (...). Búcsúzóul lelkére kötötte híveinek, hogy legyenek hűek az Egyházhhoz, a hazához és mindahhoz, amire mint megyéspüspök tanította őket. „Ne felejtsetek, hogy nemzetünk jövője a családi élet tisztaságán és erkölcsi levegőjén áll, vagy bukik; az ifjúságra, mint szemetek fényére vigyázzatok.”<¹³⁹

1945-48 között, az istentelen marxista uralom kegyetlen évei alatt állott a posztan Magyarország hercegprímása.¹⁴⁰ A Mindszenty Okmánytár lépésről-lépésre, korhű adatokkal, történelmi hűséggel tárja elénk az eseményeket és a prímás magatartását. Az esztergomi érseki székhelyéről ezeket írja: „1945. október 7-én foglalta el Mindszenty József hercegprímás Esztergomban érseki székét. E napon nyilvánvaló lett, hogy a megkínzott, kifosztott és alélt nemzet megkapta hivatott vezetőjét.”¹⁴¹

¹³⁷ Mindszenty József püspök újévi pásztorlevele, 1945. január 1. (VÉL I.1.2. 1945/I. 2-3.) In: Folytonos fegyverpogás közepette – Források a veszprémi egyházmegye második világháborús veszteségeiről I. Szerkesztette: Varga Tibor László. Veszprém, 2015. 31.

¹³⁸ Török József: Grösz József érsek. Szeged, 1992. 31-33. In: Mindszenty József emlékezete. Szerkesztette: Török József. Márton Áron Kiadó, Budapest, 1995. 15.

¹³⁹ Veszprémi Püspöki Levéltár 1945. IX. In: Mindszenty József emlékezete. Szerkesztette: Török József. Márton Áron Kiadó, Budapest, 1995. 15.

¹⁴⁰ Palágyi Natália: Hűségesen követte az Urat. Mindszenty bíboros életútja és példája. Magyar Könyvnyomda, Ungarische Buchdruckerei, St. Gallen, 1976. 26.

¹⁴¹ Mindszenty Okmánytár I. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München 1957. 46.

A kinevezési folyamat kronológiája a következő: XII. Pius pápa 1945. augusztus 16-i kelettel levélben értesítette Grósz József kalocsai érseket, a magyar püspöki kar elnökét, hogy Mindszenty Józsefet kinevezte esztergomi érsekké, az ő feladata, hogy ehhez Mindszenty beleegyezését megszerezze. Ez szeptember 14-én érkezett meg Grószhoz, ekkor közzétették a kinevezést. A hivatalos érseki kinevezés pápai bulláját október 2-án írta alá a Vatikánban a Szentatya. Érseki székhelyét Mindszenty október 7-én tartotta az esztergomi Bazilikában. A korabeli dokumentumok azt mutatják, hogy egyöntetű rokonszenvvel, nagyrabecsúlással fogadták őt a primási székhelyen a magyar katolikus egyház vezetői és hívő tömegei, elismerve főpásztori tekintélyét, vezetői képességeit, alapos közéleti tájékozottságát, az egyházért és a hazáért végzett addigi tevékenysége alapján, jól érzékelve, hogy e pozitív személyiségi tulajdonságok mély imádságos lelkiségbe, emberközelű lelkipásztori magatartásba és az örök erkölcsi parancsok iránti szilárd hűségbe ötvöződtek.¹⁴²

Mindszenty bíboros emlékirataiban a „Székhelyfoglalás Esztergomban” című fejezetben¹⁴³ mindezekre így emlékezik: „Új székvárosomba, Esztergomba 1945. október 6-án este érkeztem meg. Szülőfalumból édesanyám kísért el (...) Este Esztergomban a főkaptalan tagjai, az érseki hivatalok fejei és tisztviselői, a városi papság a plébánosokkal az élen, a bencések, a ferencesek és a számos női szerzet tagjai fogadtak. Itt voltak már jórészt, főként Budapestről, a katolicizmus országos szervezeteinek, egyesületeinek és intézményeinek a képviselői is. Másnap az ideiglenes kormány is képviseltette magát Vörös János honvédelmi miniszterrel az élen. Sőt még a Vörös Hadseregnek is megjelent egyik magyarul tudó tagja, Szviridov alezredes, aki később Vorosilov utódaként a SZEB elnöke lett. Esztergom háború utáni képe lehangoló volt. Magának a Bazilikának, mely, mint valami anyamadar ül a városon és védte az aknátűzben fiait, összes ablakait elvitte a német-országi hadműveletek idején a háborús vihar. Ezen az emlékeztető napon is vihar dúlt. A Dunáról és az elszakított észak-magyarországi hegyekből orkánszerűen előtörő (...) viharral szinte versenyre kelve mondom el székhelyfoglaló beszédemet.”¹⁴⁴

„(...) Székhelyfoglaló beszédemben is csak azt hangsúlyoztam, amit a nemzet egésze 1945-ben elvárt tőlem: készen állok magyar népem érdekeinek és az alkotmányban biztosított állampolgári és emberi szabadságjogoknak a megvédésére.”¹⁴⁵

A székhelyfoglaló beszéd teljes szövege mind a bíboros Emlékirataiban,¹⁴⁶ mind a Mindszenty Okmánytárban¹⁴⁷ teljes terjedelemben olvasható. Ezt a beszédet – a kronológiai adatok ismeretében – Mindszentynek nagyon rövid idő alatt kellett megfogalmaznia. Álljon itt most belőle néhány igen fontos, a primás lelki programját tartalmazó részlet; „Mint legkegyelmesebben kinevezett új főpásztorotok, lélekben elszállok Rómába, a világegyház fejéhez, szenvedve is dicsőségesen uralkodó XII. Pius pápához, akinek lábánál hívő és vergődő magyar lelkünk megnyugszik.” „Ma a világ omladékaiban révedező emberiség fáradt tekintetét emeli Szent Péter sziklája felé. Bűnbánattal és bizalommal. Csak az ott hirdetett örök igazságok gyógyítják meg a jerikói úton halálosan megsebesített emberiséget és nemzetet. Amikor a világ fiai világszerte rohamoznak a hazugság fejedelmének zászlaja alatt,

¹⁴² Mészáros István: Mindszenty-mozaik. Ecclesia, Budapest, 2002. 59.

¹⁴³ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 79.

¹⁴⁴ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 79.

¹⁴⁵ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 82.

¹⁴⁶ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 82.

¹⁴⁷ Mindszenty Okmánytár I. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München 1957. 46.

jólesik a hitből tudnunk: van egy hatalom a földön, amelyen a pokol kapui nem vesznek erőt (Mt 16,18.)”. „(...) Hozzatok jövök, Híveim és az örök Főpásztor húsvéti köszöntését hozom Nektek a békétlenség szomorú esztendejében: Béke veletek! (Jn 20,21.) Majd kérdést intézek magamhoz, mint Szent Bernát a kolostor ölén: Mi végre jöttél? A feleletet hangosan adom meg. A hézagosan fennmaradt történeti adatok szerint, mint kilencedik főpásztor jövök a magyar királynék városából (Veszprém) a királyok városába (Esztergom)”. „Atyátok akarok lenni, még a nehéz idők súlyos kísértései között eltévelyedett tékozló fiúknak is. Még nem léphetek be a közjogi harcok dandárjába sem, mert közjogi örvényben élünk (...) de az elődök helyén van már az ország primása. Ha a balszerencse elmúltával a nemzet józansága hidat ver az örvény felett, mint Pontifex, mint hídverő és több mint 900 év jogán az ország első zászlósura, a Ti érseketek, az ország primása is ott lesz közjogi életünk helyreállításában és továbbvitelében.” „Nem jövök Széchenyi és Kopácsy dúsgazdagságával, pedig de jó volna ez a török időknél koldusabb, levérzettebb magyar nemzetnek. *Mondom ezt anélkül, hogy sírnék a földiek miatt, de anélkül is, hogy ami jogalap nélkül történt, jogosnak elismerném.*” „De, ha a veszprémi sor nagysága együtt is volna egyetlen utódban, úgy ahogy nincs, 1945-ben ez is kevés, jaj, de kevés volna! (...) Zsoltárunk a De profundis, imádságunk a Miserere, prófétánk a siralmazó Jeremiás, világunk az Apokalipszis. *Babilon vizeinél ülünk és elpattogott hárfahúrokon idegen énekekre akarnak tanítani minket.*” „Könnyelmű élvhajhászattal indult meg itt valami egészen újszerű, testünknek-lelkünknek idegen ifjúságnevelés. (...) vér és könnyek völgyében, romok és sóhajok felett vigadnak azok, akik nem tudják, mit cselekszenek.” „Akarok jó pástor lenni, aki, ha kell, életét adja juhaiért (Jn 10,15.), Egyházáért, hazájáért!” „Ha Isten-Atyánk és Mária-Anyánk segít, *akarok lenni népem lelkiismerete*, hivatott ébresztőként kopogtatok lelketek ajtaján, a föltetsző tévelyek ellenében az örök igazságokat közvetítem népemnek és nemzetemnek. Ébresztgetem nemzetünk megszentelt hagyományait, amelyek nélkül egyesek talán igen, de a nemzet nem élhet.” „Róma és hazám, ti lesztek életem útmutató csillagzatai, céljai és boldog leszek, ha ebben a gondolatban éljük le életünket és a két erővel megújul még a magyar föld színe és a két erőért jutunk el az örök élet boldog révpartjára.”

A hercegprimás székfoglaló beszédje meglepte a kormányt és zavarba hozta a moszkovitákat. A székfoglaló beszédből kiderült ugyanis, hogy Mindszenty tisztában van a marxizmussal. Tudja, hogy a bolsevizmus legelsősorban világnézet, mindenestől ateista, egyház- és vallásellenes mozgalom. Mindszenty végigtekintette ezt az utat és levonta az irtózatot tanulságokat. Tudatában volt annak, hogy az ország és a magyar katolicizmus történelmének legsúlyosabb korszakába jutott.¹⁴⁸

Adriányi Gábor, bonni egyháztörténész professzor részletes dokumentációval ellátott munkájában beszámol Mindszenty József primási kinevezésének körülményeiről.¹⁴⁹ Ebben Mindszenty bíboros hároméves esztergomi érseki tevékenységéről ezeket írja: >Mint a „nemzet lelkiismeretének”, csak három év állt rendelkezésére. De ez alatt a három év alatt olyan nagyarányú tevékenységet fejtett ki, amelyre évszázadok óta nem volt példa, és amely gyakorlatilag az egész magyar népet felrázta. Éjjelt nappallá téve dolgozott. Nagyarányú jótékonyági mozgalmat indított, hogy (...) a kimondhatatlan nyomort enyhítse. Szót emelt az igazságtalanul deportált magyarok, kitelepített németek ügyében. Felkereste Magyarország minden zegét-zugát. Mindenütt tízezrek, sőt százezrek gyűltek össze, hogy vigasztaló, bátorító szavait hallgassák.” „Mindszenty az országot szinte újraevangelizálta. Mindszenty az

¹⁴⁸ Mindszenty Okmánytár I. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München 1957. 50-52.

¹⁴⁹ Adriányi Gábor: Mindszenty József életművének értékelése, különös tekintettel püspöki, primási kinevezésére. Mindszenty József veszprémi püspök 1944-1945. Veszprémi Múzeumi Konferenciák 7. Szerkesztette: T. Horváth Lajos. Veszprém, 1996. 103.

igazság, a hithez való hűség és a kommunista eszmék elutasításának a szimbóluma lett. Éppen ezért kellett őt (...) az útból eltávolítani.¹⁵⁰ Mindszenty azonban elvéhez, a kommunizmus teljes elutasításához következetes maradt haláláig. És az idő neki adott igazat. Ő maga mondta Agostino Casaroli érseknek, a vatikáni új keleti politika diplomatájának: „Meglátja excellenciád, az idő nekem fog igazat adni.” És igaza lett!<

Személyes visszaemlékezések

Bölcsvölgyi Zoltán

Az első visszaemlékezőt, Bölcsvölgyi Zoltán atyát 1946-ban Mindszenty József szentelte pappá Esztergomban, aki aztán papi élete folyamán az ÁVO jóvoltából kénytelen volt némileg osztozni a szentelő Főpásztor mártír sorsában. Ő így emlékezik az érseki kinevezés utáni fogadásra: >Elmúlt a háború. 1945 októberében Mindszenty József lett az esztergomi érsek. Beiktatása után a szemináriumban volt a nagy fogadtatás. Káptalan, papok, meghívott világiak. Nekem kellett mondanom az ünnepi beszédet. Mindszenty édesanyjával, a fejkendő Borbála nénivel együtt érkezett. Ez már imponáló volt. Izgultam. Beszédembe – prefektusom unszolására – beleszóttam, hogy ünnep lesz számunkra, valahányszor közénk jön a szemináriumba a Főpásztor (Serédi ugyanis igen ritkán látta kispapjait). De utaltam Graf von Gallen münsteri püspökre is, aki letartóztatásakor díszben, gyalog ment az SS rendőrségre. Ő is így tett Veszprémben. A beszéd végén megcsókoltam a gyűrűjét. Ő csak ennyit mondott: „No, jól van!”<¹⁵¹

Közi Horváth József

Közi Horváth József, volt országgyűlési papképviselő Mindszenty bíboros szónoki képességeiről, tiszta, egyenes megnyilatkozásairól így emlékezik: >Nekem, valahányszor beszélni hallottam, mindig imponált, hogy (...) nem szakított teljesen szűkebb hazájának, a vasi Hegyhátnak tájszólásával.” „Nem túloznak azok, akik szerint Mindszenty bíboros már érsek-prímásságának idején korunk legnagyobb keresztény igehirdetői sorába emelkedett, aki a két szent érzelmnek, a vallásosságnak és hazafiságnak felkeltésével és azoknak összekapcsolásával egészen letartóztatásáig eredményesen tartotta a kereszténység és a magyarság védősáncait a marxista ateizmus és a szovjet imperializmus dühödt rohamai ellen.” „Szentbeszédein kívül Mindszenty bíboros érseki és prímási körleveleivel is hirdette az Igét. (...) Aki ezeket a körleveleket elolvassa, annak nem kell bizonyítani, hogy Mindszenty Józsefnél korábban és bátrabban senki sem szállt síkra az emberi jogok védelmében.”<¹⁵²

Erdős Mátyás

Erdős Mátyás atya, Mindszenty bíboros egykori munkatársa a letartóztatás előzményeire így emlékezik: „1948. december elején egy aulista Mindszenty bíborostól nagy borítékot hozott hozzám azzal a meghagyással, ha valami baj történik a bíborossal, bontsam fel a borítékot, a benne levő kisebb borítékokra írjam rá a dátumot és juttassam el a címzettekhez. A nagy borítékot elrejtettem. Akkor még nem tudtam, hogy Brückner József rektor és Vajda József

¹⁵⁰ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 210-211.

¹⁵¹ Bölcsvölgyi Zoltán atya visszaemlékezéséből. Szent Gellért Plébániatemplom, 1991, Budapest. „Hösi helytállással”. JEL, 2001. május, 21. https://mek.oszk.hu/14700/14792/pdf/14792_melleklet.pdf

¹⁵² Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 26-27.

vicerektor is kapott elrejteni való iratokat, beszédeket, püspökkari jegyzőkönyveket. December 27-én reggel két kispap szokás szerint lement a prímási palotába, hogy ministráljon a főpásztornak. Hamarosan azzal jöttek vissza, hogy a prímást az éjjel elvitték. Ezt jelnek vettem. Fogtam a nagy borítékot, lementem Vajda barátomhoz és mondtam neki: elő a nagyollót, és vágd fel ezt. Öt darab kis boríték volt benne, Grósz József kalocsai, Czapik Gyula egri érseknek, Svoy Lajos fehérvári és Péteri József váci püspöknek, valamint Drahos János esztergomi általános helynöknek címezve. A borítékok felső jobb sarkán ez a dátum állt: „Esztergom, 1948 december...” - nekem csak a 26-ot kellett odaírnom. Aztán betettük a borítékokat külön-külön egy másik borítékba és fiktív címet írtunk rá, majd a kispapok személyesen vitték el a valóságos címzetteknek. Ez az óvatosság megérte, a Kalocsára igyekvő növendékpapot útközben igazoltatták, átkutatták, de csak egy kalocsai osztálytársának címzett levelet találtak nála, az őket nem érdekelte. A Drahos úrnak címzett levelet gondosan elrejtve ruhámba magam vittem le a helynöki irodába. Elolvasta és azt kérdezte: tudja, mi van benne? Mondom, nem tudom. Erre ideadta, hogy olvassam el. Ez állt benne: nem vagyok, összeesküvő, nem mondok le, bármit is hirdetnek rólam, az megtévesztés és hitelt nem érdemel. Ha emberi erőt felülmúló erőszak miatt mást vallanék, az eleve érvénytelen. Esztergom, a boríték kelte. A helynök úr visszaadta a levelet és azt mondta, vigye haza és délben hozza át a lakásomra. Másnap a Szabad Európa Rádió már ismételten bemondta a levél tartalmát, mint Mindszenty végrendeletét, hogy nem fog vallani. Ki juttatta el a rádióhoz, nem tudom. Valószínűnek tartom, hogy a hercegprímás máshova is juttathatott hasonló nyilatkozatot. Rövidesen jöttek is ávósok Esztergomba és mindenhol kutattak Mindszenty végrendelete után. Sehol nem találták, senki nem tudott róla semmit. Én meg hallgattam, természetes. Ezekben a napokban hozták Esztergomba az illető aulistát (Fábián János) is, hogy mutasson nekik még elrejtett dolgokat. Egy óvatlan pillanatban az aulista odasúgta Drahos helynöknek: én mindent bevallottam, maguk se tagadjanak semmit. Mivel Drahos úr tudta, hogy nálam voltak elrejtett dolgok, azt mondta: ha kérdezik, mindent mondjon el nekik. Hogy másoknál is voltak letéve írások, arról az általános helynök nem tudott, így nem is figyelmeztethette őket. Január 7-én újra megjelentek az ÁVH-sok Esztergomban. Felszólították Brückner Józsefet, hogy adja elő az elrejtett dolgokat. Brückner - a titoktartáshoz híven - azt mondta: ő ilyenekről nem tud. Erre azt felelték: maga egy barna táskában ezeket az iratokat kapta elrejtésre. Erre a rektor előadta. Majd Vajdához mentek, aki hasonlóképpen válaszolt. Neki is felolvasták a levéltáros vallomását. Erre Vajda hívatta a kispapot, akire az iratok elrejtését bízta és kérte, hozza elő az elrejtett dolgokat. A kispap egy dobogó aljából elő is kotorászott egy csomag iratot. Mire az ávós: ott még valaminek kell lennie. A kispap azt is megtalálta. Ezután az ÁVH-sok zsákmányukkal lementek a prímási palotába Erdőshöz; azt hitték, ott lakom. Vajda éppen nálam volt és beszámolt a vele történetekről, amikor dühösen bejöttek a szobámba. Vajdát egy elutasító gesztussal kitessékelték. Nekem felmutatták az elfogatási parancsot: ha nem vallok, elvisznek. Elővettek egy listát és felolvasták, milyen címekre kaptam szétküldendő leveleket. Elsoroltam, ők kipipálták papírjukon. Az utolsó címmel akadtak meg. Erre megint letartóztatással fenyegetőztek. Mondom nekik, hiába fenyegetőznek, én mást nem tudok mondani, én ilyen címet nem kaptam. Ellenben kaptam egy másik címre. Akkor tisztázódott, hogy a helynöknek és a káptalannak címzett levél ugyanaz. Akkor mondták, majd Mindszenty is úgy fog vallani, mint maga. Azt persze nem mondtam, miért vallok olyan simán. Megnyugodtak. Kérdezték, rágyújthatnak-e egy cigarettára. Mondtam, ha udvari a cigaretta, akkor nem. Hogyhogy, ők nem urak! Mondom, ha olyan bűdös, hogy csak udvaron lehet elszívni. Ne vicceljek velük, mondták, ők már kora hajnaltól fent vannak és dolgoznak, nincs kedvük tréfálkozni. Erre én: akkor maguk mégis csak előkelőbbek nálam, én csak hatkor keltem fel. Később hallottam, hogy voltak a címzetteknél és összeszedték a leveleket; csak a váci püspök nem adhatta oda, mert már elégette. Engem még kétszer rendeltek be a Gyorskocsi utcába kihallgatásra és

házkutatást is tartottak nálam. De semmit sem tudtak belőlem kihozni és nem is találtak semmit. Így elkerültem a megtiszteltetést, hogy ingyen, állami költségen üd-üljek.”¹⁵³

Varga László SJ

>Nem tudjuk, mi lett volna Mindszentyből, ha annak idején Mikes püspök kívánsága szerint a bécsi egyetemre kerül és ragyogó tehetségét tudományos munkába fekteti. Hajlama és képessége megvolt hozzá és aligha tévedünk, ha azt gondoljuk, bizonyára a történelmet választotta volna szaktárgyának. A mai kor szellemi fejlődése fölötté érdekelte, sokat olvasott tudományos műveket is, amint a beszédében használt sok idézetből kitűnik, észjárása és okfejtése azonban sajátosan magyar. Az élet és a kereszténység igazságát nem az elvont bizonyításban kereste, ő azt a valóságban és hatásaiban szemlélte és az elvont érvelés csak megerősítette abban, amit már régóta értett. Ez a kimondottan meglátó a valóságot a maga egészben, amúgy melegében ragadja meg. A finom értés képessége ez, amint Pascal elnevezte. Alig fejezte be a főiskolát, a kezdő káplán mindjárt könyvet ír az édesanyjáról.

Hitének bizonyossága zavartalan, nincsenek úgynevezett problémái s ezért minden erejét a föladatakra fordítja. Körülbelül úgy tanít, mint a szentatyák: az ész meg a szív természeténél fogva keresztény. Ezt mutatja a történelem meg a mindennapi tapasztalás, mert csak a hitből fakadó élet boldog és erős. Gyermekkorától világít benne a keresztény család példája, az édesanya rengeteg áldozata, amelyet azért vállal, hogy fia követni tudja az Isten hívását.

Alkotásra termett s azért sajátja volt az okosan számító gondolkodás. Ez a higgadt és éles elme óriási akarat szolgálatában állt. Mennyi volt ebben a természet ajándéka és mennyi a nevelés meg a gyakorlás hatása, aligha lehet eldönteni.

Hívei félve csodálták, de szerették is nagyon, mivel Mindszentynek szemefénye volt az elhagyott szegény. Mindegyiket számon tartotta és karácsonykor személyesen vitte nekik a bőséges ajándékot szíves köszöntéssel. A háború után országos arányban szervezte meg a nagyvonalú küzdelmet az éhínség ellen. Otthon és külföldön minden követ megmozdított, hogy élelmezni tudja főleg a Budapest romjai közt nyomorgó népet.

Bámulatosan ismeri a magyar történelmet. Mindszenty bíboros meg volt győződve, hogy a magyar egyháznak helyt kell állnia abban a küzdelemben, amely a kereszténység és az újpogányság között folyik. Akkoriban mondotta: „Fölriasztani az emberiséget és figyelmeztetni a fenyegető veszélyre, ez a mi történelmi helytállásunk értelme. És ez mindenképpen fontosabb annál, mint hogy átmenetileg megalázó egyezkedések árán enyhítsünk szenvedésünkön és javítsunk valami keveset a sorsunkon.” Erről ma csak annyit mondhatunk: a roppant helyzet és a primás egyénisége nyilván megfelelt egymásnak és az ellenség kudarca teljes volt, de abban a pártban már a legelemibb fogékonyság is hiányzik, hogy az ilyen szégyent érezzék. Talán az bántaná csak őket, ha valami előnyös aljasságra kínálkozó alkalmat elszalasztanának (itt egyértelműen a *kommunistákról* van szó – KG).

A néhai kispap, Sztálin egy napon elvégezte magával, hogy gazember lesz és nekivaló csatlósnak talált Rákosiban. Azóta a cinkos cseléd száműzött, a vörös párt pedig egykori rabszolgái állították pellengérre, akik életében reszketve táncoltak előtte. Mindszenty pedig fővárosa szívében hallgat, imádkozik és vasárnaponként angol nyelven hirdeti néhány idegennek az örök igazságokat. Dante kellene most, hogy ezt a pokoli és isteni színjátékot megírja. Úgy látszik, a mai művészet csenevész ahhoz, hogy ekkora mélységet meglátni és megjeleníteni tudjon.

Bármennyire rendkívüli Mindszentyben az akaraterő, pontosan tudja, hogy erre a magaslatra senki nem képes fölemelkedni az élő Isten segítségével.¹⁵⁴

¹⁵³ Erdős Mátyás atya visszaemlékezése 1991. április 12. www.ppek.hu/k528.htm

Major Sándor

„1948-ban az ávosok már készültek, hogy letartóztatják Mindszenty bíborost. Szó szerint körülvették a primási palotát.

– *Mikor látták őt utoljára?*

– Egy személyes élményemet mondok el vele kapcsolatban. Akkoriban minket, végzősöket jelöltek ki, hogy minden második héten felváltva menjünk ministrálni a primás miséjére. A szentmisék után a bíboros úrnak az volt a szokása, hogy leült velünk a folyosón, kérdezősködött, beszélgetett, próbált erősíteni bennünket. Soha életemben nem készült rólam annyi fénykép, mint akkor, hiszen ahányszor csak beléptünk a primási palotába, vagy kijöttünk onnan, mindig lefotóztak minket az ávosok, rögzítették, ki megy be, ki jön ki. Az egyik ilyen alkalommal, karácsony napján osztálytársaimmal együtt ministráltam neki. A mise után aztán a bíboros különösen hosszú ideig ott tartott bennünket. Arról beszélt, hogy őt most letartóztatják, ki fogják végezni, mert útban van a kommunistáknak, minket pedig arra biztatott, hogy tartsunk ki az Úristen mellett, és ne ijedjünk meg semmitől. Amikor elbúcsúztunk, és mentünk lefelé a lépcsőn, még utánunk szólt, és ez volt az utolsó mondata, amit hallottunk tőle: Fiaim, ne felejtsetek el, hogy ezekkel nem lehet alkudni! Mi elmentünk, őt másnap letartóztatták. Ez volt tehát az utolsó találkozásunk – akkor.

– *Később újra találkozott vele?*

– Jóval később, amikor már kismarosi plébános voltam, és megkaptam a nyugatra szóló, kék útlevelemet, egyszer meghívott magához Bécsbe az egyik korábbi osztálytársam, aki akkoriban ott volt káplán. Úgy döntöttem, kimegyek hozzá. Abban az időben az a Gianone Egon prelátus¹⁵⁴ volt a bécsi Pázmáneum igazgatója, aki valamikor, újmiséskorában Nagymaroson volt káplán, és Kismarosra is gyakran kijárt. Amikor meghallották Kismaroson, hogy megyek Bécsbe, a régi ismerősei szóltak nekem, hogy menjek fel Gianone atyához, és adjam át az itteniek üdvözlését, mert nagyon jó szívvel vannak iránta. Így is történt, elmentem hozzá, elbeszélgettünk. Nem akartam kellemetlen helyzetbe hozni, nehogy zaklassák miattam, de annyit megkérdeztem tőle, hogy itt van-e a bíboros úr. Azt mondta, hogy igen, itt lakik éppen fölötte, a felső emeleten. Többet nem is kérdeztem róla, majd, amikor befejeztük a beszélgetést, kikísért a külső kapuig, és ott elbúcsúztunk. Ekkor elmentem a legközelebbi utcasarokig, ott vártam egy kicsit, és amikor már úgy gondoltam, hogy fölmehetett a szobájába, visszafordultam. Ismét bementem a Pázmáneumba, a második emeletre. bekopogtam, egy nővér nyitott ajtót. Biztos vagyok benne, hogy nem mondtam meg a nevemet, annyit mondtam csupán a nővérnek, hogy magyar pap vagyok, és a bíboros úrtól két perc kihallgatást szeretnék kérni. Bement, én az előszobában maradtam. Egészen rövid idő telt csak el, amikor az ajtó kinyílt és ott állt velem szemben a bíboros. Szájára tette kezét, hogy ne

¹⁵⁴ Varga László SJ megemlékezése Mindszenty Józsefről 70. születésnapja alkalmából. In: Varga László SJ: Mindszenty egyénisége. Magyar Papi Egység 1962 Húsvét 3-13. <http://www.ppek.hu/k1030.htm>
http://www.ppek.hu/facsimile/Magyar_Papi_Egyseg_1962_19_facsimile.pdf

¹⁵⁵ Beke Margit: Az Esztergomi (Esztergom-Budapesti) Főegyházmegye papsága 1892–2006. Budapest, Szent István Társulat, 2008. 229.; Dr. Gianone Egon <http://lexikon.katolikus.hu/G/Gianone.html>
https://hu.wikipedia.org/wiki/Gianone_Egon

Valentiny Géza: Gianone Egon prelátus (1910 – 1999).

Életünk 2000. január XXXII. évf. 1. szám (32. Jahrg. Nr. 1) 7. www.ungarische-mission.de/eletunk/2000jan.pdf

szóljak, nézett egy darabig, majd azt mondta: *Te vagy az a kispap, aki az utolsó esztergomi misén minisztráltál.* A döbbenettől alig jutottam szóhoz. Annyi szenvedés után még emlékszik ilyesmire. Bevitt, beszélgetni kezdtünk. Rögtön megkérdezte, mit adhat nekem, mit tud segíteni. Akkor én azt feleltem: *nem kérek semmit, megvan mindenem, inkább én hoztam ajándékot.* Kérdezi: *Mit?* Erre mondom: *Talán tetszik emlékezni, mit mondott nekünk az utolsó beszélgetésünknel.* „*Fiaim, ne felejtsetek el, ezekkel nem lehet alkudni.*” Én most csak azt szeretném mondani, hogy ezt a leckét, hála Istennek, sokan tudjuk. És ekkor ez a nagyon kemény ember egy pillanatra elhallgatott, elcsöndesült, majd láttam, amint elejt egy pár könnycseppet. Nem sokkal később, talán néhány hónap múlva halt meg.”¹⁵⁶

Mindszenty-Pehm József az emberi szenvedésről, örök életéről

>Egy olyan világnézet, amely semmit sem tud mondani a szenvedő embernek, akinek nincs a kezében és a szívében az irgalmas szamaritánus bora és olaja, amely az erősítő kenyér helyett a szenvedő embernek egy hideg kődarabot nyújt, és megrabolja szenvedésében az erkölcsi erőtlől, az a világnézet halványnak bizonyul és önmagában omlik össze. Egy olyan világnézetnek – hívják azt akár materializmusnak, akár buddhizmusnak –, amely csak az evilágot ismeri el létezőnek, számolnia kell azzal, hogy ajtaja küszöbén ott állnak a sírások, akik csak a pillanatra várnak, hogy kötelességüket teljesíthessék. Minden materializmus, ha tetszik, ha nem, következetesen végiggondolva nihilizmusban és pesszimizmusban végződik.^{<157}

>Tény és igaz, hogy lelkünk építi itt a földön testünket és a világot, de ugyanúgy hatnak vissza a világ és a test a lélekre. Tehát kölcsönhatás van közöttük. A feltámadásban a lelkünk ugyanazt a testet fogja kapni átformálva, megdicsőítve, átszellemesítve, amelyet itt a földön hordott. Így fogja végleges létmódját a szeretetben elnyerni, a teljes érettség állapotában. A kegyelem által megvilágosított értelem számára is, Isten titok marad. A kegyelem lehetővé teszi számunkra, hogy beléphessünk a misztérium végtelenségébe, de nem teszi lehetővé, hogy azt úgy ragadjuk meg, úgy öleljük át, hogy teljesen birtokunkba vegyük és úrrá legyünk fölötte. Fantáziánknak minden működését kapcsoljuk ki. Csak annyit tudunk és hiszünk, amennyit Szent Pál mond: „Szem nem látta, fül nem hallotta, emberi szívbe nem hatolt, amit Isten azoknak készített, akik Őt szeretik.”^{<158}

Részletek Mindszenty hercegprímás 1945-1948 között elmondott beszédeiből

Budapest, 1945. október 14. A budapesti Szent István Bazilika előtti téren az ifjúsági napon

De üdvözlő szavatokból kérdés is csendül felém: merre menjünk? Hát merre, merre, magyar ifjúság? A széthullásba? A szétmállásba? Avagy mint tömeg, olvadjunk bele egy úgynevezett se nem vallásos, se nem vallástalan rétegződésbe? A sem fű, sem fa, a sem hideg, sem meleg nem a mi eszményünk. De maga az Úr Jézus is utálja a langyosságot. Még inkább eltűri a hideget. Azután ilyen se nem vallásos, se nem vallástalan a gyakorlatban nem is létezik! Amint kimondtam a nem vallásost, abban a pillanatban a szívem mutatója a vallástalanra

¹⁵⁶ Réti József: Kilencven év a kereszt alatt – Major Sándor atya élete. Szerzői kiadás Kismaros, 2010. 55-57.

¹⁵⁷ Mindszenty-Pehm József: IV. Elmélkedés: A szenvedés. Veszprémi Érseki és Főkapitányi Levéltár, Hagyatékok/Mindszenty József hagyatéka, 1. doboz 5. csomó

¹⁵⁸ Mindszenty-Pehm József: X. Elmélkedés: A feltámadás és az örök élet. Veszprémi Érseki és Főkapitányi Levéltár, Hagyatékok/Mindszenty József hagyatéka, 1. doboz 5. csomó

mutat és áll. Álljunk azokhoz, akik – mint fogadkoznak – teljesen kisöprik a múltat? A seprőnek dolga – úgy gondolom – a szemét és a korrupció körül van.¹⁵⁹

Esztergom, 1945. október 18. Püspökkari körlevél a választások előtt

A zsarnokságtól eleget szenvedett a világ. A zsarnokság eme visszaélésével számol le a demokrácia. Természetesen nem az a demokrácia, mely az egyik személy korlátlan uralma helyébe egy másikét állítja, nem az, amelyik az egyik embercsoport önző és féktelen uralmát egy másik csoport hasonlóan önző és féktelen hatalmaskodásával váltja fel. Ez az öröm és bizalom indított arra, hogy májusi körlevelünkben megértést tanúsítsunk a magyar demokrácia jelentkezése iránt. Várakozásunk hosszú és türelmes volt. Többször úgy éreztük már, hogy kellene szólanunk, de nem akartuk a kibontakozást megzavarni, nem akartuk jószándékú emberek bizalmas és szorgos fáradozásait nyílt állásfoglalásunkkal nehezíteni. De most, a választások előtt nem hallgathatunk már. Meg kell mondanunk, hogy a magyar közéletben sok, nagyon sok oly jelenséget tapasztalunk, melyek a tiszta demokrácia elveivel éles ellentétben vannak. Meg kell mondanunk, hogy ez az irányzat újabb veszélyekbe sodorhatja szerencsétlen és súlyosan megpróbált hazánkat. Meg kell mondanunk, hogy keresztény választó nem adhatja a szavazatát olyan irányzatra, mely újabb elnyomást, újabb erőszakos uralmat, a természet törvények mellőzését felelőtlenül és sűrűn elköveti. Éppen elég szégyen volt az országra, hogy egy évvel ezelőtt az akkori vezetők gyengeségéből tág teret engedtünk idegen megszállók erőszakoskodásának. Legalább most kellene a múlt hibáit az emberi jogok lelkiismeretes tiszteletben tartásával jóvá tennünk, hogy a világ becsületét valamiképpen kiérdemeljük.¹⁶⁰

Budapest, 1945. december 31. Szilveszteri rádiószózat

Számvetés kell az óév estéjén és pedig lélekből lélekre az elkövetett bűnökről, az elmulasztott jótettekről. Mintha nem ez (a magyar) nép bánt volna a legemberségesebben, legmelegebben a fogoly lengyel és francia katonákkal a német katonaság dühe ellenére és mintha nem itt, Balatonbogláron működött volna éveken át a 30 milliós lengyel népnek az egész világon egyetlen gimnáziuma. Elkoptatták már egészen nálunk, Magyarországon magyar ajkak a magyar népnek a külföld számára gyártott bűnlemezét, amit torzító lencsével készítettek és hálás forrásanyag is sokak kezében. Én ezt a lemezt hívő és magyar lelkiismerettel forgatni nem tudom. Én csak 1945-től hívom a nemzet egyéneit lelkiismeret-vizsgálatra.

Mivel emberek éltek benne és emberek alakították a képét, 1945 sem volt büntelen esztendő, a nemzettel szemben sem. Másoknál fennen elítélt bűnökben nem fetrengtünk-e magunk is? Az a tudat, hogy az apa Keleten vagy Nyugaton, az anyag rabságban, az apró gyerekek küszöbről küszöbre hányódnak?

Magyar Véreim! Az idő rokkáján 1945 keserve fonala sietve lefogy. Hálánk kíséri a legkisebb örömért, de a viszonytagságokat megbíró és elbíró kegyelemért is. Kíséri bánatunk is azt a fonalat, amelyre bűneinket, mulasztásainkat írta fel 1945. Amikor fölkel az 1946 és új kereszteteket, szenvedéseket hoz nekünk, az ég alján a földdel összefolyva feltűnik a nagybetűvel írt Kereszt, a mi menedékünk, üdvünk és lobogónk, mert fénylik a titka 1946-ban

¹⁵⁹ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei I. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Esztergomi Főegyházmegye kiadása, Esztergom, 1991. 22.

¹⁶⁰ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei I. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Esztergomi Főegyházmegye kiadása, Esztergom, 1991. 32-33.

is a Keresztfának. Azt hirdeti: magyar ember, küzdj és bízva bízzál! És az Isten kegyelme lesz mindnyájatokkal, akik a hitben szerettek, a valamivel tán enyhébb 1946-ban.¹⁶¹

Budapest, 1946. február 10. A budapesti Örökimádás templomban az engesztelő kilenced befejezésén

Újjáépítésre szükség van, csak az a félő, hogy az építésből elengedhetetlen, súlyos tételek és elemek kimaradnak. Az építéshez kell téglá és cserép, mész és cement, vas és fa; kell munkáskéz és munkalendület; az izmokon és rostokon túl kell mérnöki terv és műszaki irányítás, mint szellemi elem; de kell ima is, hogy a szükséges felsőbb segítség, a kegyelem ne hiányozzék. Az anyag és erő mögött egy még hatalmasabb tényező működik: a lélek, a szellem. csak imádkozó emberiség építhet egy jobb világot. Nemcsak a külső világot, házakat, hidakat utakat és huzalokat kell újjáépítenünk, hanem a mi belső világunkat is.

Az imádság elhagyása a lélek és élet széttzillesztésének a kezdete; az imádsághoz visszatérés Isten és a lélek, az élet megtalálása. Imádkozunk az egyéni lélek mélyén, a családi szentélyben és hívek közösségében – a magyarság legyen az imádság nemzete. Imádkozunk az Anyaszentegyház szabadságáért és felmagasztalásáért, hazánk sorsának jobbrafordulásáért.¹⁶²

Esztergom, 1946. május 4. Püspökkari körlevél a katolikus iskolák ügyében

Az Egyház mindig a nép Istentől rendelt tanítójának tartotta és vallotta magát és azért kötelességet érzett magában, hogy ne csak a hit és erkölcs kinyilatkoztatott tanait hirdesse, hanem iskolákat is létesítsen, melyekben a tudás minden fajtáját közvetítse, felhasználva a világi tudományokat is arra, hogy az embereket Istenhez vezesse. Krisztus után 800 körül, plébániai iskolákat létesített az Egyház. A XII. századtól kezdve az Egyház egyetemek létesítésével tündöklött. Az állam csak jóval később, nálunk a XVIII. század végén látott az iskolák alapításához. És mégis ez az állam, mely oly elkésve ébredett népnevelő feladatának tudatára, hamarosan a hitvallásos iskolák visszaszorítására, sőt kiirtására törekedett, főleg elemi iskoláink államosításával. Nagy igazságtalanság volt ez az Egyházzal szemben, mely századokon át mérhetetlen áldozatokat hozott az iskolaügy érdekében és becsületes, művelt nemzedékek hosszú sorának felnevelésével elévülhetetlen jogot szerzett iskoláihoz.

Az Egyház ezen szerzett jogánál azonban sokszorosan erősebb, mert vitathatatlan az Istentől szerzett joga a neveléshez. Lehet, hogy ez a jog nem részesül figyelemben azoknál, akik Istenben nem hisznek vagy Krisztust és az Ő evangéliumát el nem fogadják, de kötelez Titeket, Kedves Híveink, akik Krisztus követői vagytok. Mert ha a nevelésre természetfölötti síkon az Egyházé az elsődleges jog, a természetes síkon a Tiétek és csak Ti utánatok jön az állam, melynek jogát az Egyház szintén mindig elismerte és elismeri. A szülőknek elsődleges joga az állammal szemben kétségbe nem vonható, mert hisz ők adtak a gyermeknek életet, ők táplálják, ruházzák és a gyermek élete mintegy az ő életük folytatása. Ti, katolikus magyar szülők, alapjogotokban éreznétek magatokat megsértve, ha nem járathatnátok gyermekeiteket katolikus iskolába egyszerűen azért, mert az állam egy zsarnoki rendelettel az ilyeneket bezáratta, illetve elvette vagy fenntartásukat lehetetlenné tette.

¹⁶¹ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei I. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Esztergomi Főegyházmegye kiadása, Esztergom, 1991. 62.

¹⁶² Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei I. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Esztergomi Főegyházmegye kiadása, Esztergom, 1991. 74-75.

Nem vonjuk kétségbe más iskolák érdemeit. Egy hiányuk azonban van: a bennük élő katolikus meggyőződést és hitelveket nem érvényesíthetik maradék nélkül tanítói és nevelői munkájukban, mert mindig tekintettel kell lenniük másvallású tanítványaikra.

De ha nem is bántják valamely iskolában a vallást, ha az úgynevezett semlegesség nevében csak hallgatnak Istenről, mintha nem is léteznék vagy mintha jelentéktelen tényező volna az életben – már akkor is vallásellenes volna az iskola. Mert Istenről hallgatni, Istent tudomásul nem venni, az Ő szent fölségét bántó, mélyen sértő közöny.

A katolikus szülők meg vannak győződve azon kötelességükről, hogy gyermekeiket vallásosan kell nevelniük, mert erről egykor felelnek Istennek, aki gyermekeinket nem csak testét, hanem lelkét is rájuk bízta.

És ha a katolikus iskoláinkat kiéheztetni akarják, megvonván tőlük az államsegélyt és mondván: tartsák fenn azokat a maguk erejéből a katolikusok, akkor mi erre azt feleljük: a katolikus iskolának adott államsegély nem kegyadomány, hanem a katolikus szülők adójának visszajáró része. Ismételjük, nem kegyképpen, hanem igazság alapján!¹⁶³

Esztergom, 1946. június 10. Az esztergomi bazilikában, papszenteléskor

Utoljára másfél évvel ezelőtt szenteltem papokat; Veszprémben, a törvényszéki fogház föld alatti, katakombaszerű, sötét helyiségében. Különös papszentelés! Fogoly volt a szentelő, foglyok voltak a szentelendők. A 10 kispapnak volt egy gyertyája, egy karingje és egy miseruhája, de mindegyikre jutott külön fegyveres fogházőr. Történt pedig ez a szentelés az Egyház nagy szabadságvédőjének, Szent Ambrus püspöknek ünnepén, 1944. december 7-én. Azon a veszprémi szentelésen mondtam az Üdvözítővel a szentelteknek: „Íme, úgy küldelek titeket, mint a bárányokat a farkasok közé.” Ma nektek sem mondhatok fiaim egyebet. Főegyházmegyénk túladunai gyönyörű részében meghaltak az emberi jogok akkor, amidőn az egész világra életbe léptették sokféle chartákkal azokat. Vásári barmok sorsára jutottak ott szegény katolikus és egyéb magyarok. Nagy szenvedés azon töprengeni, miként lehet, ha kell, magunkkal vinni a temetőkből 30 nemzedék hamvait. Ha a világ 5-10 feje üdvözülni akar, akkor elétek térdel. A világ akadékoskodik nektek, ti kaput tártok neki érte az örökkévalóság felé a keresztséggel, a bűnbánat szentségével. A reverendába sok sáros csizmát beletörölhetnek, nem számít, a reverenda volt és marad a legedzettebb emberi ruha.¹⁶⁴

1946. augusztus 25-én Székesfehérvárott Mindszenty József bíboros, Magyarország hercegrímása ünnepélyes keretek között Szűz Mária Szeplőtelen Szívének oltalmába ajánlotta hazánkat. A bíboros országfelajánló imádságának szövegét a számkivetett magyarok által építtetett fatimai Szent István-kápolna alapkövében is elhelyezték.

Boldogságos Szent Szűz, Nagyasszonyunk és Édesanyánk!

Szent István király halála óráján Neked ajánlotta életének nagy művét, a zsenge magyar kereszténységet, országát és koronáját. Beléd helyezte minden reményét, és nem csalatkozott: Te megvédted történelmének legválságosabb perceiben kilenc századon keresztül a magyart.

Első szent királyunk példájára mi is Hozzád fordulunk, s ma újólá Neked, a Te Szeplőtelen Szívednek ajánljuk a magyar kereszténységet, édes magyar hazánkat. Történelmünk mai sorsdöntő órájában gyermeki bizalommal zárjuk szeplőtelen édesanyai Szívedbe országunkat

¹⁶³ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegrímás szentbeszédei I. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Esztergomi Főegyházmegye kiadása, Esztergom, 1991. 91-97.

¹⁶⁴ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegrímás szentbeszédei I. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Esztergomi Főegyházmegye kiadása, Esztergom, 1991. 154-155.

és népünket – egyesítve felajánlásunkat Szentséges Atyánk, XII. Piusz pápa felajánlásával – s esedezve kérünk, vedd oltalmadba örökségedet.

Ne tekintsd vétkeinket, melyekkel Szent Fiad Szívét és a Te Szeplőtelen Szívedet annyiszor megszomorítottuk. Te a tévelygő gyermekeidnek is jóságos Édesanyja vagy, és Szeplőtelen Szíved a bűnösök menedéke. Megbocsátó édesanyjai szeretettedben bízva, s első szent királyunk érdemeire hivatkozva, töredelmes lélekkel kérünk az egész magyar nép bűneiért bocsánatot.

Ígérjük, hogy Szeplőtelen Szíved tiszteletét és engesztelését hazánkban minden erőnkkel előmozdítjuk. Szent István király példájára apostolkodunk, hogy eljöjjön a lelkekbe az Isten országa: az igazság és élet országa, a szentség és kegyelem országa, az igazságosság, a szeretet és a béke birodalma, melyben Krisztus a király, és Te vagy a királynő, ó, Édesanyánk és Világ Királynője!

Alázattal kérünk, áraszd ki mindnyájunkra édesanyai Szíved túlárado szeretetét, mely a jókat buzgókká, a bűnösöket igazakká teszi. Te, aki minden kegyelem közvetítője vagy, eszközöld ki számunkra az Egyház szabadságát, a lelkek békéjét és az ország felvirágzását. Adj szentéletű papokat és apostoli lelkületű világiakat, hogy rajtuk keresztül meginduljon a kegyelem áramlása Szent István országában, mely a Te országod.

Ne nézd méltatlanságunkat, hanem édesanyai Szíved mérhetetlen jóságát, s fogadd kegyesen felajánlásunkat, mint egykor Szent István felajánlását kegyesen fogadtad. Szánakozzál rajtunk, szegény, meggyötört, elesett magyarokon és ne késlekedjél kiesdeni számunkra Istentől az igazságosság és szeretet diadalát. Ámen.¹⁶⁵

Zalaegerszeg, 1946. szeptember 15. Zalaegerszegen a Notre Dame apácák kertjében tábori mise alkalmából Zala és Vas megye híveihez

Ha a hitetlenség polgárjogot nyer, fölséges, nyilvános hitvallás kell. Ha ölnek, fajtalanoknak, lopnak, rágalmaznak és még csak nem is rejtik, sürgessétek és érvényesítsétek a két kőtábla polgárjogát. Ha van pöffeszkedő és szemérmetlen korrupció, legyen tógája a hódító útra induló tisztességnek is.¹⁶⁶

Esztergom, 1946. december 25. A püspöki kar körlevele a békéről

Hiába várunk békét, hiába várjuk a borúfellegek távoztát, hazánk sorsának jobbrafordulását, keresztjeink könnyebbségét, a világ minden égtájáról sűrűsödő fohászok meghallgatását, a foglyok szabadulását. Hiába várjuk a magyarüldözés megszűnését, a kétségek és bizonytalanságok eloszlását, mezeink termőerejének visszatérését, a törvény és igazság diadalát, a kemény szívek megenyhülését, az éhezők kielégülését, a kolduscondrák eltűnését, a sorvadók életre kelését, a betegek gyógyulását, a bűnösök észre térését, a szomorúak vigasztalását, a végsőt vonaglók visszatérő életét. Amíg a bűnös Magyarország fölé nem magasodik az imádkozó-bűnbánó arccal - minden más helyett - az Isten felé forduló, a természetfelettihez visszatérő, a lelkileg megújuló Magyarország, addig hagyjunk fel ezekkel a reményekkel.

¹⁶⁵

<https://www.mindszentyalapitvany.hu/alapitvany/alapitonk/szovegtar/mindszenty-biboros-imai/orszagfelajanas>

¹⁶⁶ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei I. Összegejtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Esztergomi Főegyházmege kiadása, Esztergom, 1991. 192.

Most más időknek kell jönniük az egész nemzet életében. Hívjuk csak vissza ide annyi hiábavaló próbálkozás csődje után az imádság világát. Újat, lehetetlent kívánunk talán? Ó, nem! A kinyilatkoztatás és a magyar történelem tanúsága szóljon és adja meg az Újév lelki irányát!

Vegyük fontolóra, hogy minden bajnak a gyökere az istentől és törvényeitől való elidegenedés és hogy a kevélyek gonoszsága megsokasodott felettünk. Jó az Úr és jobb nekünk az ő szája törvénye sok ezer aranyból és ezüstből.¹⁶⁷

Budapest, 1947. február 10. A Szent István Bazilikában a párizsi békeszerződés aláírása napján

Most írják alá Párizsban a magyar békét, a világ-békemű legnagyobb parcellázását címerben, földben, lelkekben, házakban, temetőben, iskolákban, templomokban, a Nagyasszony és Szent István ezeréves örökségében. Akik aláírták, élvezik a pillanat történelemszerűségét, az aláírók a történelembe, a tollak a múzeumokba kerülnek; de mi tudjuk, hogy ezek a tollak gyémánttüknél sebezőbb vastollak, amelyek millió szívek táblájára írnak (Jer 17) a Duna, a Hernád, a Laborc, Latorca, Küküllő, Dráva és a Lajta mentén. Szívek vére, szemek könnye buggyan, serked és csordul a nyomukban. Sőhajok szállnak, életek vonaglanak.

Muhinál átsapott rajtunk a történelmi végzet nagy sújtása. Nemzeti nagylétünk nagy temetője Mohács. 1920. június 4-én Trianonban mind a négy égtáj magyar földjét, magyar népét erőszakosan ki- és letépték a történelmi, néprajzi, földrajzi és gazdasági egységből. Eltörték az Isten legszebb kelyhét, elszedték bort, búzát, békességet összefogó peremét. Elvették lakossága 63,5, földje 71,3 százalékát, adtak helyébe életképtelen, holteleven életet és nagy koldustarisznyát az új, árva, maradék siralomvölgybe.

Ez a második megcsonkítás sokkalta súlyosabb az elsőnél. Újabb területet vettek el. Nyomasztó, megrokkasztó fizetések raktak ránk. Most még papíroson sincsenek különleges kisebbségi jogok az elhasított magyarok számára. Törvényen kívül állnak, mintha magyarnak lenni már magában is bűn és nem emberi lét volna. A Duna, Garam mentén kegyetlenül bontják már nagy világrészvéltlenség közepette az ősi magyar tömböt. Ki tudja, mit tartogat még számunkra az emberi elvadulás? Isten óvja több csapástól mi magyar hazánkat!

Az ítélet módját nem ítéljük meg; önmagában hordja az ítéletet. De nem hallgathatjuk el, hogy a Te isteni és a mi emberi jogunkat súlyosan megsértették. Nem ezt ígérték, nem ezzel biztattak. Nincs joguk az Egyesült Nemzeteknek sem, még büntetés címén sem, valamely nemzetcsalád Isten-alkotta közösségét erőszakosan, barátságok jutalmazására széttepedni.

Töredelmesen megvalljuk: Megfeledeztünk rólad (Jer 2,32) és törvényeidről: káromkodtunk, feleséget csereberéltünk, a jövő életet eltapostuk, vallási kötelességeinket, ah, de hányszor elhanyagoltuk! Bocsáss meg esengő, összetört népednek, bármi sokat is vétkezett. Vedd el népednek gyalázatát. (Iz 25,8) Te légy Istenünk és mi a Te néped (Jer 11,4), amely most ugyan sötétben ül, de kegyelmedből világosságot lát. (Mt 4,16) Ezentúl a felülvalókat keressük (Kol 3,1) és járjuk egységben és állhatatosan azt az utat, amelyet az Újév hajnalán püspökeink az engesztelés művében mutattak meg nekünk. Nálad kérni és zörgetni soha meg nem szűnünk a közel és távol, minden világtájon gyötrelmes keresztutat járó magyar testvéreinkért. Szakítsd el már, Uram, ennek a gyötrelmeknek fonalát. Múlják el ez a pohár milliók kezéből! Mária Nagyasszonyunk, hajolj le mindenkor tapasztalt irgalmasságoddal életünk tengerének örvénye fölé és mutasd meg, hogy édesanyánk vagy!

¹⁶⁷ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei I. Összegegyítette, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Esztergomi Főegyházmege kiadása, Esztergom, 1991. 248-253.

A jövőben nem alacsonyítjuk le magunkat azzal, hogy – mintha nem is magyarok volnánk és az erkölcsi alapot felejtve – az idegenekkel versenyre kelve ócsároljuk nemzetünket. Nem, nem sietünk ezzel a más népek méltán megérdemelt megvetésére.

Ha a nagy csákányütés alatt Téged, Istenünket, a nagyhatalmú és irgalmas Nagyasszonyt, az Egyházat, az embertestvért, önnön halhatatlan lelkünket a tévelygések után megtaláljuk, a nagy megaláztatás még nemzeti javunkra és lelki üdvünkre válik. Amen.¹⁶⁸

Győr, 1947. március 25. Győrött, az Ipartestület-terén a székesegyházi Mária-kép könnyezésének 250. évfordulóján

És ha mindenkor könnyes anyák neveltek gyermekeket, ma titkon, bővebben peregnék az édesanyai könnyek, mert a gyermek felé kezek nyúlnak, de ezek a kezek nem Jézus kezei, nem az Egyház karjai, hanem avatatlanok, nevelésre nem termettek karmai. Mindnyájan megnyugodtunk már abban, hogy a gyermekek vékonyabb anyagi örökséget kapnak utánunk, mint amit szüleik kaptak. De azt a szent kötelességet érezzük, hogy biztosítsuk a már élőknak és az ezután érkezőknek lelkiekben mindazt, amit mi kaptunk egykoron, a felülről jövő hét fénysugarat: Istent, önnön lelkét, a hívő édesanyát, édesapát, az égi édesanyát, az evangéliummal és két kőtáblával tanító egyházat és embertestvért, a hitoktatáson keresztül.

Akik mindezt nem akarják, azok nem a szabadsággal, de ártó szándékkal kúsznak a bölcsők és az iskolapadok felé és a fénysugarat el akarják rabolni a gyermektől.

A nyugati államokban a romlás láttára mindenütt erősítik a hitoktatást. Magyarország felett Szent Pál méltatlankodó szavai tolnak ajkunkra: „Eszeveszett galaták, valaki valamivel megigézett titeket, hogy ne engedelmessédjétek az igazságnak.” (Gal 3,1) Itt még inkább fel akarják húzni a zsilipeket, hogy csatornaöntvény, az iszap, a szennyvíz elöntsön mindent. Az ösztönök forró leheletéhez még tűzhányók hevét, tűzét adják. Sivataggá akarják tenni az országot, amelyben aztán szellem, lélek, áhítat nem lenne többé, Mert jegyezzétek meg: erkölcsöt, kultúrát Isten, Egyház és kegyelem nélkül nem fakasztanak és jó néhány régebbi kísérlet már rájött arra, hogy a világi, az állami erkölccs az iskola és a nevelés farsangja. Csak arra jó, hogy kiszorítsa a hittant ezeréves jogából és az ifjúságot besegítse a gengszterek, öngyilkosok, a fegyencek világába. Szent István országát pedig börtön-Magyarországgá, gyalázat-országgá tegye. Ugyanez a kéz, amely szűkebbre szabja a hittanórák ajtaját, sarkig kitarja a javítóintézetek, fogdák és fegyházak kapuit.

A lepecsételt hittankönyvek mihamar majd elburjánzó fiatal akasztófavirágokról beszélnek. Vallásszabadságot ígérni és a vallástalanság műveit intézményesíteni, ez a képmutatás tobzódása.

Ez az Egyház támaszkodik Jézus Krisztusra, és itt a magyar földön egymillió hívő családra. Ezekben a kis erődökben a hit megvilágosodott szemével, a kegyelemmel megacélozott akarattal szítsátok fel a hitet, reményt és szeretetet, az imádság szellemét. Ahogy Szent József és a Szent Szűz védte a Gyermekeket Heródes törétől, védjétek minden szülői és állampolgári jogot igénybe véve azt, aki a tettek, csont a csontokból, vér a véretekéből, lelkekből leledzett; és neveljétek Istennek, Egyháznak, Hazának!¹⁶⁹

¹⁶⁸ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye kiadása, 1994. 15-17.

¹⁶⁹ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye kiadása, 1994. 30-33.

Esztergom, 1947. április 12. Püspökkari körlevél a hitoktatás védelmében

A kötelező hitoktatás megszüntetését a pártközi megegyezés a lelkiismereti szabadság érdekében kívánja. (Minden szabadság forrásával, a vallással szemben akarjuk megvédeni a szabadságot?) A lelkiismereti szabadságot, miként ezt egy évvel előbb a nevelésről szóló püspökkari körlevélben kifejtettük, a kötelező vallásoktatás épp oly kevésbé sérti, mint a kötelező földrajz- vagy történelem-, vagy természetrajz oktatás, avagy a laikus erkölctan (a laikus erkölctannak erőtlenségét és a vallástalan nevelésnek a csődjét azonban elfogulatlan elmék és kiváló pedagógusok már régen megállapították) és az állampolgári kötelességek kötelező tanítása. A vallásoktatás ugyanis szabadságára hagyja minden embernek azt, hogy a hittanórákon hallott igazságokat elfogadja-e vagy sem, azok szerint cselekszik-e vagy sem, és a tapasztalat azt mutatja, hogy némelyek élnek is ezzel a szabadságukkal és a kötelező vallásoktatás ellenére is vallástalanok lesznek.

Azt se feledjük, hogy hogy más az, behozni a fakultatív hitoktatást ott, ahol eddig semmilyen hitoktatás nem volt, és más az, a kötelező hitoktatást lefokozni fakultatívvá úgy, hogy a tanulók ne vegyék azt komolyan, a tanügyi hatóságok talán még a rendes órarend keretéből is kiemelik és elsorvasszák, a bizonyítványban pedig a hittant az első helyről az utolsó helyre tehetjük.

És pedagógiai szempontból miféle haladás lesz az, ha ahelyett, hogy a gyermeket és ifjút minden képességével nevelnők, elmulasztjuk egyik legfontosabb képességének, a lelkiismeretnek kiművelését, mely nélkül pedig az ember az erkölcsi kérdésekben helyesen eligazodni nem tud?

Nem állítjuk, hogy minden hitetlen gonosz. Szomorú volna, ha az emberi természetből a jóérzés teljesen ki tudna veszni. Mindig lesznek, akik a legnagyobb romlottság közepette is különös adottság alapján az erkölcsi jóhoz vonzódnak, azaz, erkölcsi érzékkel vannak megáldva, mint ahogy mások a művészi szép iránt bírnak esztétikai érzékkel. Az általános erkölcsi nivó hanyatlása azonban vallásos nevelés nélkül elkerülhetetlen. Nem véletlen, hogy akik szörnyűségek elkövetésére vállalkoztak, azoknak előzőleg a vallást meg kellett tagadniuk.

Sokszor hangoztatják az Egyházzal szemben, hogy híveinek a másvilágon ígér boldogságot, „míg mi – mondják a materialisták – ezen a világon akarjuk boldoggá tenni az embereket. Hogy pedig igazán boldogok lehessenek - folytatják - el kell vonni a figyelmet a másvilágtól és ide kell összpontosítani azt a földi javakra. Meg kell szüntetni a vallást és hitoktatást, mely ég felé irányítja a tekintetet, hogy annál zavartalanabban élvezhessék az ideig valókat.” Innen az ellenkezés a hitoktatással szemben. A valóságban azonban az igazán boldog embereket nem azok közt találjuk, kik a földi örömeikbe merülnek, mert a múltó és bizonytalan földi javak sok csalódás és keserű kiábrándulás forrásai és a vallási korláttól mentesített ösztönök és szenvedélyek már rengeteg bajt és nyomorúságot okoztak. Viszont nekünk, akik hiszünk, senki sem tiltja a tisztas földi örömeiket és boldogságot. Ha azonban ezt nem találjuk, megmarad számunkra az örök boldogság reménye, mely lelkünket békével és megnyugvással tölti el. A hitetlenek keresik minden áron a földi boldogságot, mint egyedüli lehetőséget és nem nyerik el sem ezt, sem a túlvilági boldog életet. Mi keressük elsősorban az örökkévalókat, és a földiek – az Úr ígérete szerint - hozzáadottnak nekünk (Mt 6,33). Gyermkeinket is boldoggá akarjuk tenni, itt a földön is, és a másvilágon is, ezért ragaszkodunk a kötelező hitoktatáshoz.¹⁷⁰

¹⁷⁰ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye kiadása, 1994. 38-43.

Budapest, 1947. augusztus 20. Budapesten, a Hősök terén a Szent Jobb körmeneten

Az államférfiak élete milliók életébe szövődik be, és milliók lelkéért felelősek is. A vallás és erkölcs támogatása vagy háttérbe szorítása körül nehéz lesz az ítélet egykoron. Ha egyetlen hiábavaló szóért a magános meglakol az ítéleten, mi lesz a következése egyetlen szabadjára engedett, ifjúságrontó könyvnek, újságnak, felülről erőltetett egyesületnek (a MADISZ-ról van szó)? Szent István az ilyenekért nem felel.¹⁷¹

Budapest, 1947. december 11. Elnöki megnyitó a Szent István Társulat évi közgyűlésén

A magyar nyelvű sajtó tekitélyellenes közszellemet segít és a bírói ítéleteket igyekszik különböző módokon kialakítani. Ezzel kártékonyként és illetékesként jelentkezik. Amit kihangsúlyoz, azzal az erkölcsi lápok felé viszi olvasóközönségét, főként az ifjúságot. Kéjgyilkosoknak oly mérvben ad teret és nyilvánosságot, hogy ezeknek – tudósokat, államférfiakat felülhaladó – szerepeltetésével a gengszterizmus mérgező romantikáját viszi bele a közvélemény, főleg az ifjúság könnyen és súlyosan fertőződő gondolatvilágába. Ide vezet, ha két héten keresztül nem egy lap a két első oldalon kettős gyilkost szerepeltet női bűntársával. A nemzeti Mária-kongresszus hatalmas megnyilatkozásaival ezeknél a lapoknál egyetlen sort és képet nem kapott. A Mária-kongresszus ezzel nem lett kisebb. De az ember hajlandó arra gondolni, hogy demokratikus berendezkedés mellett az ország több mint kétharmadát jelentő 6 millió katolikus a mai sajtónak nincs annyira fontos, mint egyetlen gyilkos, akit száz rendőr és három rendőrkutya kerget, és az a nő, akinek egyetlen jelentősége az, hogy – a sajtó szerint – bűnben él egy gyilkossal.

Az Egyház, krisztus misztikus teste is mondhatja: „Ha rosszul szóltam, bizonyítsd be a rosszat; ha pedig jól, miért versz engem?” De hogy bizonyítás helyett csak a poroszló keze járjon szüntelen, ez is a felelősség mezeje.

Az Isten ítélőszéke előtt való felelősség és számadás a különíteleken és a világítéteken következik be. Az ítélet a földön érik. Az első azután a legbehatóbb kivizsgálása minden gondolatnak, szónak, tettnek, mulasztásnak úgy, ahogy csak a szívek és vesék vizsgálója (Jer 11,20; 17,10) tud mindent. A másodiknál minden idők emberei előtt jön napfényre minden. Az első a lelkiismereti felelősség, a második a történelmi felelősségnek is betetőzése és szankciója.

A különítelek a halál, vagyis a test és lélek elválása után (Zsid 9,27) következik a büntetésnek vagy jutalomnak azonnali kiadásával. A bíró Jézus Krisztus (Jn 5,22). A bírói tárgyalás úgy megy végbe, hogy az értelem villámszerű átvilágítást kap: quidquid latet, apparebit. A sorsunk: a tisztítótűz, az örök boldogság, örök kárhozat egyike. A világ végén az általános feltámadásra következik az utolsó, vagy világítélet (Mt 25,31-33; Jel 20,12). Ismerjük, mint és miért hívja az Úr Atyja áldottait a világ kezdetétől nekik készítette ország bírására, mint és miért taszítja az átkozottakat az örök tűzre. Ezek az örök kínra mennek, az igazak pedig az örök életre (Mt 25,34-46). Ezt a két ítéletet nem sikerül a Szentírásból kitörölni. Mindkettő az isteni igazságosságnak, Krisztus megdicsőülésének követelménye.

A világítéletet kívánja az embernek már említett „társadalmi lény” jellege is. Az emberi tetteknek nemcsak személyi jellegük, értelmük és terhük van, hanem társadalmi is. Ahogy az Egyház erkölcsstanában is, az ítéleten is az embernek törekvései, szándékai kerülnek

¹⁷¹ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye kiadása, 1994. 116-117.

elsősorban a mérlegre. Az alanyi lelkiület, a szándék, mégis inkább a különítélet, a történetbe érő tárgyi teljesítmény a végítélet tárgya.¹⁷²

Esztergom, 1948. január 1. Egyházmegyei körlevél újév alkalmával

Sorsdöntő, mérlegre állító, nehéz időkben immár a harmadik újévet köszöntöm rátok, ezúttal a Boldogasszony újévét. Fülünkben cseng az esztergomi Bazilika augusztus 15-i ünnepi nagyharangja. De kérdezhetjük: átjön-e ez a fény az újévbe, amelynek az elmúlt év csak ünnepi harangszója és vecsernyés, Magnificatos előestéje volt? Átvonul-e az eljövendő magyar történelembe úgy, ahogy 910 évvel ezelőtt Szent István királyunk augusztus 15-i végrendeleti felajánlása hatalmas, történelemalakító Mária-tisztelet volt? Meghozza-e a várt lelki megújódást, a lelkek gyökeréig lehatoló bűnbánatot, a kegyelem világát, a lelkek benső békéjét és Krisztusban újjászületését, amelytől egyedül várhatjuk a Nagyasszony lehajlását sebhedt nemzetünk, tépett, éktelen országunk fölé? Jaj nekünk, ha mindez görögtűz és magyar szalmaláng csupán; ha az idő múlása, a nehéz hétköznapiak gyötrelme, küzdelme, a vészes szárnyakkal ránk települni siető közöny, kishitűség, valamint a fásultság hamuja, pernyéje a szívek fellobbanó tüzeit, paraszát elfojtaná, és a Nagyasszony fölséges, egyedül biztató alakja – a mi hibánkból, lanyhaságunkból és langyosságunkból – ködbevész.

Ahogy 1947-ben a nagy központokban ünnepélyes hűség-vallomást tettünk Nagyasszonyunk iránt, és kezébe helyeztük földi és örök sorsunkat, egyéni, családi, nemzeti életünket, az újévben, a tulajdonképpeni Boldogasszony Évében folytassuk ugyanazt plébániáról plébániára, egyházközségről egyházközségre, családról családra, szent, nemes versengéssel, mint ahogy a család jó gyermekei versenyeznek édesanyjuk kedvének keresésében.

Lankadatlanul gyakoroljuk az engesztelést a magunk és mások, különösen a magyar föld bűneiért. Bűnbánatban, áldozatban, hangtalan keresztviselésben mossuk tisztára bűn-szenyes földünket, népünket. Hogy eredményes és üdvös legyen ez a szent igyekezet, Mária Szeplőtelen Szívén vezessük át! Jézus a szőlőtő, mi a szőlővesszők. Nem akarunk tőle távol száraz venyigék lenni.¹⁷³

Budapest, 1948. február 15. A Szent István Akadémia közgyűlésén

Hány fohász szállt az igazságért a földről az égre évezredek át! Mennyit bukdácsolt az emberiség a világtörténelem Ember tragédiájának a színeiben, az egész történelem folyamán, és de kevesen és keveset voltak a lázasan keresett igazság birtokában! Az igazság hatalmas ereje mellett is szerény; nem erőszakolja magát, hisz épp az igazság szabadít meg titeket. Az igazság mindig igazság marad, ha időlegesen itt-ott zsellér is a szerepe, ha a hangját elveszti is. A hazugság viszont festi, kelletti magát. De a hazugság hazugság marad, ha milliók hirdetik, milliók erőszakolják és százmilliók veszik is be. Lehet eszményesíteni minden kitűzött célt, de ha rothadt eszközöket használnak hozzá, a megvalósított cél is megrothad. Lehetetlen a célt az eszközök fertőzésétől megóvni. A hazugság végül is olyan, mint a bumeráng. Visszavág arra, aki eleresztette.

De itt le kell leplezni – úgymond – a ferdítéseket, le kell rántani az álarcot. Az a jegy, amelyet korunk homlokán hord és amelynek szétesés, széthúzás, az ürbe való lezuhanás az oka, egyre

¹⁷² Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye kiadása, 1994. 182-185.

¹⁷³ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, 1997. 14-16. https://library.hungaricana.hu/hu/view/EsztergomKonyvek_424/?pg=0&layout=s

jobban kiütözik a törvényes őszinteség elsikkasztásán; az igazmondás hiánya rendszeressé vált és hadászati fokra emelkedett. A szavak és tények értelmének kiforgatása, az ámítás klasszikus fegyver.

Hogy kijussunk a szakadékokból, a hazugság igájából, vissza kell térnünk az igazmondás szelleméhez és gyakorlásához. Amikor mi a hit igazságát és szabadságát védjük, ezzel az ország újjáépítésében is a legnagyobb erővel részt veszünk.¹⁷⁴

Budapest, 1948. szeptember 1. Püspökkari körlevél az új iskolai év kezdetén

Ez az első tanévnyitó, amikor azok, akik közel ezer esztendeje álltak a magyar gyermek mellett az iskolában, most már nincsenek ott. Ámde az adott tények és a fejlemények erkölcsileg lehetetlenné teszik ottmaradásukat.

Márpedig mi a marxizmus? A feleletet adják csak meg maguk a marxisták. Adja meg az az 1947-ben Moszkvában megjelent könyv, amelynek szerzője Lenin, a címe: „Marx, Engels, marxizmus”, és amelyben a következőket olvashatjuk: „A marxizmus materializmus. Mint ilyen, kérelhetetlen ellensége a vallásnak. Alapelve: a vallás ellen harcolni kell, a vallásos hitet le kell rombolni. Ahogy ateista, istentelen az anyagelvűség, a materializmus, a marxizmus is minden vallással szemben határozottan ellenséges beállítással. A mai ifjúság egész nevelésének, kiképzésének és oktatásának arra kell irányulnia, hogy ezt az ifjúságot kommunista erkölcsre nevelje.”

De ha ígérnék nekünk, hogy az iskola nem lesz vallásellenes, hanem semleges marad, tehát továbbtanítás esetén szerzeteseink nem kerülnek lelkiismeretükkel ellenkezésbe, kérdezzük, hogy hol a garancia, hogy ez valóban úgy is lesz? Az Egyháznak vannak már tapasztalatai az ilyen ígéretek igazi értékéről. Egy félszázad előtt Franciaországban is megindult a harc az egyházi iskolák ellen és ugyanakkor ott is hangoztatták, hogy a vallást nem bántják, hanem az iskola szigorúan semleges lesz. Ámde Viviani miniszter 1906-ban már beismerte: „Az iskolai semlegesség nem volt egyéb, mint diplomatikus hazugság és a körülményektől sugallt kétszínűség. Azért hivatkoztunk rá, hogy elaltassuk az aggódókat és félénkeket, de most nincs erről szó; játsszunk nyílt kártyával. Nekünk sohasem volt más célunk, mint vallásellenes közvéleményt kialakítani, és pedig tevékeny, küzdő és harcias vallástalanságot.” Vajon négy évtized múltán szelídült-e az anyagelvűség, az istentelenség?

Isten kitüntető bizalommal rábízta a szülőkre nemcsak gyermekeik testét, de halhatatlan lelkét is: minden szülő viseli Isten előtt a nagy felelősséget gyermekei örök üdvösségéért. Ezt a lelket az ítéleten tőlük visszaköveteli, számonkéri az Evangélium ismert szavával az Úr: „Adj számot sáfárkodásodról!”¹⁷⁵

¹⁷⁴ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Összegegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, 1997. 20-22.

¹⁷⁵ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Összegegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, 1997. 125-130.

Budapest, 1948. október 3. A domonkosok Rózsafüzér Királynéja ünnepén

Az én vágyam: egymillió csonka-hazai katolikus magyar család térdreereszkedése és rózsalánca Mária felé határon innen, határon túl.¹⁷⁶

Esztergom, 1948. november 18. Főpásztori szózat a személyes szabadság megsértése miatt

Hetek óta azonos „határozatokat” hoznak ellenem Csonka-Magyarország helységeiben. Elítélik az 1947-48-as években az ország gócpontjain rendezett Mária-napokon általam „szított ellenforradalmat és népellenességet.” Panaszkodnak az Egyház és állam közt a megegyezés elmaradása miatt. Követelik a „káros tevékenység” megakadályozását.

A kitűzött célt a Mária-napok elérték. Az ítélethozatalra hivatott magyar püspöki kar november 3-án köszönő iratában ezt megállapítja. A Mária-napokkal kapcsolatos támadásokkal szemben azonosította magát velem. Ugyanezt tanúsítják az ország közvéleményét jelentő azok a milliók, akiknek hőiesen áldozatos kitartásával szemben az alkalmazókat mélyen lealacsonyító, a demokratikus törvényekben biztosított vallásszabadsággal össze nem egyeztethető annyi eszközt kellett igénybe venni és mégis sikertelenül.

Ami a „sérelmeket” illeti, mint kezdettől mindig, most is adósok a cáfolattal. Már kértük, hogy a kormány tegye közzé panaszolt leveleimet és bocsássa országvilág közvéleményének ítélete alá. Ez se történt meg. Ragaszkodnak az ingoványos általánosságokhoz.

Ám nyugodtan nézem a mesterségesen felkorbácsolt hullámokat. Azon a helyen, ahol nem pártok, de az Apostoli Szentszék kegyéből és bizalmából őrt állok, a tajtékzó hullámok nem szokatlanok, a történelem változatos. Két elődöm a harctéren esett el. Kettőt összes javaitól konfiskálással megfosztottak. Vitéz Jánost fogságba vetették. Martinuzzi a hatalmasoktól fölfogadott orgyilkosok kezétől esett el. Pázmányt, a legnagyobbat, száműzték. Károly Ambrus a betegek látogatása, gondozása közepette a valóban pusztító ragály áldozata lett. Elődeim közül senki sem állott ennyire eszközök híjával, mint én. Annyi célzatosan megszótt, százszor megcáfolt, de konokul tovább hirdetett valótlanság nem tajtékzott mind a 78 elődöm körül együttvéve sem, mint körülöttem.

Állok Istenért, Egyházért, hazáért, mert ezt a kötelességet rója rám a nagyvilágon legárvább népem történelmi szolgálata. Nemzetem szenvedése mellett a magam sorsa nem fontos.¹⁷⁷

Esztergom, 1948. december 26. Papjaihoz intézett utolsó üzenete

Mindig és mindenütt csak az történhetik velünk, amit az Úr rendel vagy megenged. Tudtán kívül még egyetlen hajszál sem esik le fejünkről. Az aláíratások terén könnyítettem a hívek lelkiismeretén. Ez természetesen nem vonatkozott egyetlen papra, szerzetesre és szerzetesnőre. A jövőben ilyen könnyítési eshetőség a hívekkel szemben is aligha nyílik; helyt kell állani! A Boldogasszony Éve kegyelmei, mint erőtartalék segítenek ebben.

A Jézusért bizonyságul helytállás terén a példaadásra mindenkit megelőzően a papok, szerzetesek és apácák hivatottak. Hitvallásuk semmi kétséget nem hagyhat a hívek,

¹⁷⁶ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Összegegyítette, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, 1997. 147.

¹⁷⁷ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Összegegyítette, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, 1997. 163-164.

másvallásúak és hitetlenek számára. Érezniük kell sokkal inkább, mint bármikor: látványossága lettünk a világnak, angyaloknak is, embereknek is.

A kegyelmi élet birtokában nem megy soha feledésbe az egy szükséges, erejével szemben a kísértés nem ejthet meg: sokan fognak majd jönni az én nevemben, mondván, hogy én vagyok és sokakat megtévesztenek. „Gyümölcsseikről ismeritek meg őket.” A kegyelem birtokában felemelkedhetünk az apostolok magaslatára, akik örülni is tudtak annak, hogy Jézus nevéért gyalázatot, megvesszőzést szenvedhettek.

Ragyogjon fel előttünk az örök élet reménye, amelyet az Úr megígért. Bízhatok, én meggyőztem a világot!¹⁷⁸

Hatvan, 1947. június 8. A hatvani eucharisztikus kongresszuson

Az Oltáriszentség, Jézus Szíve kell most nekünk! Mindegyik a szenvedés emlékezet; fájó szív ez, ha fájó kell. Az Oltáriszentség mindenekelőtt áldozat. Az Oltáriszentség az áldozat gyümölcse is, amikor magunkhoz vesszük. Minden szentáldozás, akármelyik nép fia végzi, egyesülés Jézusnak és az embernek. Senkinek úgy nem kell ma, mint a magyarnak.¹⁷⁹

Chicago, 1947. június 27. A Chicagói magyar templomban, Szent László ünnepén

Csak oktalán állatnak nincs múltja, csak sötét múltú emberek ítélik halálra a múltat.¹⁸⁰

Esztergom, 1947. augusztus 15. A Boldogasszony év megnyitásán, a püspöki kar jelenlétében

És itt lépünk rá a Boldogasszony évére. Az 1948-t kimondottan a Boldogasszony évének szenteljük. Nem akadályozza és keresztezi ez a Boldogasszony éve a már szintén meghirdetett 1848 centenáriumának a megünneplését? A legkevésbé sem!¹⁸¹ Nem mindent ünneplünk meg az 1848-ból. Amit az 1848-ban katolikus meggyőződéssel lehet ünnepelni, mi a 6 millió katolikus, részt kérünk annak megünnepléséből. Zúgjon csak az új márciusi ifjúság, csattogjanak itt a szabadság büszke lobogói és hirdessék a nagyon időszerű 12 pontot a pesti Kígyó utcán. „Mit kíván a magyar nemzet? Legyen béke, szabadság és egyetértés! 1.

¹⁷⁸ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, 1997. 165-166.

¹⁷⁹ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye kiadása, 1994. 80-81.

¹⁸⁰ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye kiadása, 1994. 89.

¹⁸¹ Mindszenty regalista (királypárti) és az 1848-as hősokeket is tiszteli – ebben nincsen semmi ellentmondás. Megmozdult az ármány – azaz V. Ferdinándot a szentesítő királyt (1848-as magyar országgyűlés által kimondott 12 pontot szentesítette, de néhány hónap múlva saját maga visszavonta, hogy mégse legyen akkora szabadsága a magyaroknak – ez volt a Szabadságharc kiváltó oka, ami ellen joggal harcoltak azok, akik azután vértanúk lettek; de nem volt ésszerű a Monarchia elleni harc; ha IV. Károly király marad, vagy Habsburg Ottó lett volna, akkor a mi sorsunk Ausztriához lett volna hasonló) félreteszik és Ferenc Józsefet, 18 évesen léptetik trónra. Ebben nagy szerepe volt anyjának, Zsófia hercegnőnek. A délen és keleten megmentett seregeket (Mindszenty jól ismerte a magyar történelmet) – azaz a románokat, szerbeket – lázították ellenünk. Azután Ferenc József seregei – Windisch-Grätz tábornok vezetésével (mivel Ferenc József /1830-1916/ még csak 18 éves volt) – behívták I. Miklós cártól kérve (akinek a tábornok kezét csókolt és akit később Ferenc József kitüntetett) Paszkievics Parancsnoksága alatt a cári seregeket. Halálból Paszkievics 1849. augusztus 22-én Ferenc Józseftől megkapta a Katonai Mária Terézia Rend nagykeresztjét, 1849. december 31-én pedig Haynauval együtt Pest díszpolgára lett. (Adriányi Gábor szóbeli közlés alapján)

Kívánjuk a sajtó szabadságát. 4. Törvény előtti egyenlőséget. 11. A politikai státusfoglalók bocsáttassanak szabadon.” Zúgjon a Nemzeti dal refrénje! Nincs ellentét a két ünnepi év között. Ha a gyökerüket nézzük, mintha mindkettő ugyanoda torkolnék az ősevangélium sántátipró asszonyához.

Mit akarunk a Boldogasszony évvel; semmi egyebet, mint a karlbadi magyarok. Mind-mind deportált magyarok vagyunk. Ha a Duna, Garam mellől nem is vittek ki minket, hát kivettek magunkból, ezeréves múltunkból. Vissza! Vissza! nem a természethez, hanem a történelmi materializmus lobogója alatt száműzött, deportált természetfelettséghez, annak Isten után következő tündöklő ormához, Máriához. És amit 1038, 1317, 1697 és 1896 magyarja hűségnyilatkozatként elmondott a Magyarok Nagyasszonyának, azt elmondjuk az örvények örvényléséből mi, 1947-48 magyarjai is, „áthatva attól a tudattól, hogy hogy csak az a nemzet számíthat fennmaradásra, amely kegyelettel tekint vissza őseire és megszívleli ama nagy tanulságokat, amelyeket a Gondviselés írt be: mi a jövő útjait a múlt tapasztalataival akarjuk járni.” Egyént, családot, nemzetet nem engedünk beöltöztetni testünktől, lelkünktől idegen gondolatokba. Imádkozunk a lelki Szahara hordozóiért, azokért is, akiknek nincs hitük, Máriájuk; akik nem akarják tudni, hogy ez a föld nem adok-veszek bővli áru, hanem a Boldogasszony birtoka.¹⁸²

Esztergom, 1947. augusztus 15. A püspöki kar pásztorlevele a Boldogasszony év megnyitása alkalmából

Meg kell tanulnunk, hogy az élet legfőbb értéke nem a foglalkozásban, a hírnévben, a jómódban van, hanem az Isten iránti hűségben. A mi nagyságunk is attól függ, vajon megbecsüljük-e a kegyelem életét, törődünk-e azzal, hogy szerény életünk s jelentéktelen munkánk között az Isten szeretetét semmi ne homályosítsa szívünkben.

Nemzetünk Édesanyja, a Boldogságos Szűz, e titokzatos Kenyér erejével akar bennünket átalakítani, hogy erőssé, nagygyá tegyen. Legyen ezért a Boldogasszony évében lelki életünk egyik fő igénye az Oltáriszentség. Nélküle nincsen átalakulás. A mai bajok bűnökből táplálkozó gyökerét csak az Oltáriszentség szeretetének tüze tudja kiperzselni lelkünk mélyéből.

Isten csak a törvényeihez fenntartás nélkül ragaszkodó családokra enged szebb jövőt épülni. Olyan népért, ahol sok a gyermek, sok az örök élet várományosa, sok az őrzőangyal – az Isten megtesz mindent. Isten csak azt a nemzetet törli el a föld színéről, mely önmagát népteleníti el.¹⁸³

Esztergom, 1947. szeptember 9. Püspökkari körlevél a kisebbségek védelmében

Csehszlovákiában deportálják vagy kiűzik a kereken hétszázezer létszámú magyarságot. A kitelepítés, ha mindjárt némi részében kínos állami megegyezés alapján történik is, valójában kiűzés, és körülményei sok esetben nagyon kegyetlenek. A másik: eltávolítják országunkból a hazához hű német származású tömegeit. Ez a gyászos művelet, amelyet a történelem szintén kitörölhetetlenül fog lapjain feljegyezni, most ismét nagy erővel folyik.

Ám büntessék a bűnösöket bűnük egyéni tárgyilagos kivizsgálása és szabályszerű megállapítása után akár deportálással, akár kitelepítéssel. Ez ellen senkinek szava nincsen és

¹⁸² Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye kiadása, 1994. 102-103.

¹⁸³ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye kiadása, 1994. 108-110.

nem is lehet. De a minden válogatás nélkül, kollektív alapon történő kitelepítés ellen a legkiáltóbban szót kellett és kell emelnünk, mert az ilyen kitelepítés, történjék az bárminő címen – embertelenség, az emberi jogok éles hangoztatása idején különösen is az.¹⁸⁴

Esztergom, 1947. november 11. Püspökkari körlevél a könyvcenzúráról

És lám, amikor az ország, mint hirdették a hivatalos körök, a béke ratifikálásával visszanyerte a szabadságát és amikor visszhangzott és visszhangzik az ország az alapvető új jogok közé is ünnepélyesen beiktatott vallásszabadság hirdetésétől: a kormányzat törvénytelen sajtórendeletet adott ki, amely szerint semmiféle nyomtatás, sokszorosítás nem kerülhet az emberek elé a kormányzat előzetes engedélye és hozzájárulása nélkül. Törvénytelennek mondjuk azért, mert a legegyszerűbb szabadságjogot még világi viszonylatban is sérti és mert a törvényhozástól erre felhatalmazást nem kapott, de nem is kaphatott. Az 1947. évi 16. t.c.-ben adott felhatalmazás nem terjed ki a közjogi jogviszonyok szabályozására. A sajtójog pedig kifejezetten közjogi természetű. Azóta már adott esetben is beigazolódott, hogy a Hitleréktől ittmarasztott állami mindenhatóság lába alá akarják gyűrti a püspöki körleveleket is, ami Magyarországon és a világon eddig csak igen ritkán és csak egyházüldöző kormányzatok részéről fordult elő. Mi az illetékeseknek az értésére adjuk, hogy az ilyen rendeleteknek nem vetjük alá magunkat.¹⁸⁵

Budapest, 1948. február 15. A Szent István Akadémia közgyűlésén

Könnyű dolog elvetni történetünknek „úri” részét, s megtartani belőle az erdélyi, vagy magyarországi parasztlázadásokat, de ez nemcsak történelmunktől, de irodalmunktól, költőink remekműveitől és műveltségünkötől is megfosztana bennünket. Magyarágunkból vetköznénk ki, a nemzet végét jelentené.¹⁸⁶

Esztergom, 1948. május 11. Püspökkari körlevél a katolikus iskolák védelmében

Az Egyháznak ez az iskolákhoz való joga összhangban van – kedves Hívek – a ti szülői jogotokkal. Mert ha a nevelésre természetfölötti síkon az Egyházé az elsődleges jog, a természetes síkon a tiétek és csak ti utánaatok jön az állam, amelynek jogát az Egyház szintén mindig elismerte és elismeri. A szülőknek elsődleges joga az állammal szemben kétségbe nem vonható, mert hisz ők adták a gyermeknek életet, ők táplálják, ruházzák, és a gyermek élete mintegy az ő életük folytatása. Joguk van tehát megkívánni, hogy gyermekeiket az ő hitükben, az ő vallásos felfogásuk szerint neveljék. Joguk van gyermekeiket visszatartani olyan iskolától, ahol a hitük és vallásos meggyőződésük nemcsak tiszteletben nem részesül, de talán becsmérlés vagy lekicsinylés tárgya.

Nem vonjuk kétségbe más iskolák érdemeit. Az állami és a községi iskolákban is sok derék katolikus tanítónk és tanárunk működik, valamikor maguk is katolikus iskolákban nevelkedtek. Egy hiányuk azonban van: a bennük élő katolikus meggyőződést és hitelveket

¹⁸⁴ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye kiadása, 1994. 124.

¹⁸⁵ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye kiadása, 1994. 163.

¹⁸⁶ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, 1997. 24-25.

nem érvényesíthetik maradék nélkül, mert mindig tekintettel kell lenniük más vallású tanítványaikra.

És ha katolikus iskoláinkat kiéheztetni akarják, megvonván tőlük az államsegélyt és mondván: tartsák fenn azokat maguk erejéből a katolikusok, akkor mi erre azt feleljük: a katolikus iskoláknak adott államsegély nem kegyadomány, hanem a katolikus szülők adójának visszajáró része.

Különösen joguk van erre a fenntartásra szerzetes iskoláinknak, amelyeket a földreform létalapjuktól fosztott meg. Mikor az állam a szerzetesrendeknek földjét a nép számára igénybe vette, akkor ünnepélyes, törvényes formában kárpótlást ígért, és ezen ígéret és törvény értelmében joguk van szerzetes iskoláinknak az államtól személyi és anyagi terheik kiutalására – ismételjük, nem kegyképpen, hanem az igazság alapján!

Talán úgy tetszik – kedves Híveink –, hogy aggódás szól szavainkból, amikor a katolikus iskolák és hitoktatás mellett valóságos védőbeszédet tartunk. Bár alaptalannak bizonyulna aggódásunk! Előttünk azonban az Úr szava lebeg: *Lelkek pásztora, őrökjétek! őrökjétek és imádkozzatok! És felhívunk titeket - kedves Híveink -, ti is őrökjétek, ne aludjatok, mint az apostolok a Getszemáni kertben. őrökjétek és imádkozzatok, hiszen a ti ügyetekről, gyermekeitek és unokáitok leikéről és rajtuk keresztül a haza jövőjéről van szó! Oly vigasztaló számunkra látni buzgóságot a templomban, de üresek lesznek a templomok, és csak négy fal között fogják bemutatni a legszentebb áldozatot, ha iskoláinkhoz és a hitoktatáshoz nem ragaszkodtok, és gyermekeitek vallás nélkül fognak felnőni. Sőt papjaitok sem lesznek a legszentebb áldozat bemutatásához, a szentségek kiszolgáltatására, mert vallás nélkül nevelt ifjúságban hogyan támadjanak papi hivatások?*¹⁸⁷

Esztergom, 1948. május 23. Püspökkari körlevél az iskolák védelmében

A szülőknek állásfoglalását a vallásos nevelés biztosítása mellett az a körülmény tette oly erőteljessé, mert idegenkednek, sőt elzárkóznak a vallásos szellemmel szemben álló materialista, tehát Isten nélküli, sőt Isten- és hitellenes neveléstől. A hitoktatás, még ha kötelező is, egyenlőtlen és bénított küzdelmet tud folytatni a többi tárgy és az egész nevelési irányzat teljesen ellentétes szellemével szemben. Tehát nem az igazi demokratikus neveléssel, hanem az Isten-nélküli neveléssel szemben védekezik a szülő és az Egyház. A mi evangéliumi nevelésünk igazi demokratikus nevelés.

Az Egyház, amikor iskoláit védi, az általános emberi jogokat, köztük a tanítási és tanulási, a lelkiismeretszabadság jogait védi. A szülőknek elidegeníthetetlen joga van gyermekeik vallásos szellemben való neveléséhez. Eddig volt joga és lehetősége a szülőknek választani az iskolák közt. Az állami iskola-monopólium behozatala után az állami iskolát semmi sem menti meg attól, hogy a pártpolitika és a materializmus, hitközöny melegágyává süllyedjen. Múltunkban alapvető gondolat volt, hogy a családi és iskolai nevelés közt törés ne legyen.¹⁸⁸

¹⁸⁷ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Összegejtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, 1997. 60-63.

¹⁸⁸ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Összegejtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, 1997. 74.

Budapest, 1948. május 29. Püspökkari körlevél az iskolák államosítása előtt

Az Egyház világos és indokolt álláspontjával szemben érveket felhozni nem tudnak, mégcsak meg sem próbálják; ehelyett a kérdést mellékvágányra viszik. Elismerik az Egyház múltbeli iskolai érdemeit, de most újabban – mondják – az államosítás a helyes. Ám vannak alapelvek, amelyek felett sohasem jár el az idő. Ilyen az egyszeregy, a Tízparancsolat, a valláserkölc. Az érdemet meg kell becsülni. Csak hálátlan fiatal szokott túladni világra hozó, felnevelő édesanyján. „Jézus Krisztus ugyanaz tegnap és ma és mindörökké.”¹⁸⁹

A hercegprímás szellemi útmutatása

„A megmaradt kevésből újra kell építenünk a hazát. Lelki megújulásból lehet csak nemzeti feltámadás. Az Isten titeket magyaroknak teremtett és ezt a teremtő rendelkezést nekünk sohasem szabad elfelejtenünk. Legyünk most az imádság nemzete! Ha újból megtanulunk most imádkozni, lesz honnét erőt és bizalmat meríteni. Ne veszítsétek el bizalmatokat!”¹⁹⁰

Mindszenty József

A hitvallásos iskolák és a kötelező hitoktatás védelme

A Szent István Akadémián, megnyitó beszédében (1946. május 21. Budapest) Mindszenty bíboros arról beszélt, hogy minden megkeresztelt gyermek szellemi síkon az Egyházé és ebből következően az iskolai oktatás állami, de egyben egyházi feladat és jog is.

„A megkeresztelt gyermek nemcsak a szülőké, hanem az Egyházé is, mivel a keresztség által az Egyház a természetfeletti rendben az atyaságot is megszerzi, sőt mint Krisztus jegyese, a szentségek közvetítésével az anya szerepét is betölti. (...) Feladata és joga tehát, hogy az oktatás szerepét vállalja, éppen ezért abszolút elvi alapon elutasít minden beavatkozást, gátlást és korlátozást e joga gyakorlásában. (...) Az államot jóval megelőzően Európa minden népének gyermeke az Egyház nevelőintézményeitől kapott oktatást.”¹⁹¹

Az 1947. április 12-i püspökkari körlevél részletesen foglalkozik a kötelező iskolai hitoktatás ellen felhozott kifogásokkal, a kommunisták be nem vallott szándékaival és az Egyház ide vonatkozó álláspontjával.

„Sokszor hangoztatják az Egyházzal szemben, hogy híveinek a másvilágon ígér boldogságot, »míg mi - mondják a materialisták - ezen a világon akarjuk boldoggá tenni az embereket. Hogy igazán boldogok lehessenek - folytatják - el kell vonni a figyelmet a másvilágtól és ide kell összpontosítani azt a földi javakra. Meg kell szüntetni a vallást és a hitoktatást, mely az ég felé irányítja a tekintetet, hogy annál zavartalanabban élvezhessék az ideig valókat.« Innen az ellenkezés a hitoktatással szemben. A valóságban azonban az igazán boldog embereket

¹⁸⁹ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, 1997. 79.

¹⁹⁰ Mindszenty József megnyilatkozása

¹⁹¹ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei I. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Esztergomi Főegyházmegye kiadása, Esztergom, 1991. 124.

nem azok közt találjuk, kik a földi örömekbe merülnek (...) Viszont nekünk, akik hiszünk, senki sem tiltja a tisztas földi örömeiket és boldogságot. Ha azonban ezt nem találjuk, megmarad számunkra az örök boldogság reménye (...) A hitetlenek keresik minden áron a földi boldogságot, mint egyedüli lehetőséget és nem nyerik el sem ezt, sem a túlvilági boldog életet. Mi keressük elsősorban az örökkévalókat és a földiek (...) hozzáadtnak nekünk. Gyermekeinket is boldoggá akarjuk tenni itt a földön is, és a másvilágon is, ezért ragaszkodunk a kötelező hitoktatáshoz.”¹⁹²

Az alábbiakban a kötelező hitoktatás megszüntetésének egyenes következményeiről ad tájékoztatást a bíboros az 1974-es torontói sajtókonferencián, ahol az egyik feltett kérdés így hangzott: „A nyáron Budapesten jártam. Azt tapasztaltam, hogy a templomok mindig tele vannak, köztük rengeteg a fiatal. Hogyan egyeztethető ez össze a kommunista vallásellenességgel?”

Mindszenty válasza az alábbi volt: „A magyar kereszténység és az ifjúság hitét a kommunizmus 25 év alatt sem tudta megtörni. Ezt a hitet a családi nevelés biztosítja. De hivatalosan 1948 óta a magyar iskolák szelleme ateista. Hittanórák az iskolákban nincsenek, csak a templomokban folyhat hittanoktatás. Csak egyetlen adatot hozok fel annak a tragikus ténynek bizonyítására, hogy az ateista nevelés milyen szörnyű károkat okoz a magyar fiatalság lelkében: a múlt évben 15 ezer 18 éven aluli kislány kért abortuszt!”¹⁹³

Magyarország jövője: a keresztény családok

Szentgotthárdon 1947-ben a család megtartó erejét erős várhoz hasonlítja: „Csodálatos erős vár a család, ha küszöbe összenyílik a templom és a katolikus iskola megszentelt világával. Ez a három a mi váróvezetünk. Ebben (...) élünk, virrasztunk és értük tusakodunk (...)”¹⁹⁴

Egy 1974-es, Frankfurtban megtartott sajtókonferencián a bíboros a magyarság katasztrofális önpusztítását állítja éles fénybe, mint a kinyilatkoztatott-, illetve a természettörvények elleni egyik legsúlyosabb vétet: „A magyar történelem mostani fázisában a rendszer 15 év alatt kiirtott 3.150.000 magzatot. Ehhez hozzáadhatom azt a jó másfélmillió emigránst, akiket túlnyomórészt ez a rendszer tett hazátlanná és számkivetetté. Ez együtt több mint öt és félmillió magyar, azonos az 1490-beni Mátyás halála-kori lakosság létszámával! Maga Kádár János, 15 év alatt elpusztított 3.150.000 méhmagzatával - mellyel sajnos világelsőkk lettünk - több embert pusztított el, mint 22 török szultán 456 éven keresztül. Ha valahol létezik az emberi jogoknak csúffá tétele, akkor Magyarország tipikus példája ennek.”¹⁹⁵

A fizikai gyilkosság ezen formája ellen végrendeletében is erőteljesen tiltakozik: „Ne engedjétek a szovjet érdeket a magyar anyaméhig esküszegő »orvosok« és »gyógyszerészek« kezével. Aki teszi, engedi, megtagadja magyarságát, ártatlan magyar életek útonállója.”¹⁹⁶

¹⁹² Mindszenty József, Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 177.

¹⁹³ Mindszenty József: Életem utolsó percéig harcolok. Sajtókonferencia Torontó, 1974. szeptember 21. Magyar Élet, 1973. október 6. In: Mindszenty József: Szentbeszéd III. Vasárnapi Levél, Wien, 1973. (11/12), 50-53.

¹⁹⁴ Mindszenty József, Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 146.

¹⁹⁵ Frankfurt, 1974. október 10. In: Mindszenty Breviárium. Magyarok Mindszenty Mozgalma, 1998. 36. <https://docplayer.hu/2605442-Magyarok-mindszenty-mozgalma-mindszenty-breviarium.html>

¹⁹⁶ Mindszenty bíboros itt idézett végrendelete Budapesten, az amerikai követségen készült 1962. október 19-én. Ez a bíboros szellemi végrendelete tartalmazza a Csonka-országban élő, valamint a világon szétszóródott valamennyi magyar számára. Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972-1975). Lämpás Kiadó, Abaliget, 2000. 663-664.

New Yorkban, 1974-ben a Szent Patrik székesegyházban anyák napi szentbeszédében a bíboros az anyai hivatásról, a keresztény családok feladatairól, a helyes módon értelmezett gyerekszeretetről így tanította hallgatóságát: „Minden emberi élet Isten szándéka szerint jó és üdvös, az Istennel való legbensőbb, boldog közösségre van teremtve. Nincs átkos élet önmagában, csak embertől átkossá tett élet van. (...) Térjete vissza az anyaság, az élet jóságához, megbecsüléséhez (...) Itt, ebben a világ legnagyobb városában, ahol éjjel-nappal forgatják a metszőkést az anyaméhekben, (...) ahol kezdődő emberi életeket (...) tízezrével dobnak plastik zacskókban a szemétdombra, itt kell magasra tartanunk az élet szentségének és istenadta jóságának zászlaját. (...) Az élet mellett és az abortusz ellen fölhozott érvek közül kifelejtik a legfontosabbat: jaj annak az embernek, akit csak ezért az életért hoztak a világra. (...) Az anya hivatása nemcsak evilági, hanem szól mindenkorra. A gyereket Istennek szüljük, nem a konzumnak, a fogyasztásnak. (...) Legyetek édesanyák, édesapák Isten miatt és ne csupán evilági okokból (...) Nincs megoldás az Egyház egyetlen problémájára sem jó édesanyák (...) nélkül.”¹⁹⁷

A magyar ifjúság valláserkölcsei nevelése

Mindszenty bíboros magyarországi szabad működése alatt is elsődleges hangsúlyt helyezett az ifjúság, a felnövekvő nemzedékek valláserkölcsei nevelésére. Az alábbiakban a megakasztott keresztény nevelés teljes jogtalanságáról és annak napjainkra beérett mérhetetlen lelki károkozásáról a következőképpen tanít: „A keresztény nevelés az egész emberi nem tengelykérdése. Az újkor elején beáradt reneszánsz és azóta a bölcsélet tévedéseinek egész sora – a nominalizmustól, a racionalizmustól egészen a német idealizmusig és a materializmusig, legújabbán, 1917 óta a politikai hatalom fegyvereibe öltözködött istentelenség és embertelenség – elárasztotta az emberek öntudatát. A nevelés eszköze Lenin kiagyaltásából, 1917 óta a kényszermunka lett. E kényszer igájába hajtottak 66 millió férfit, nőt, gyermeket, és csak a Fehér Csatorna kiásása 250.000 emberéletet követelt. A keresztény nevelést sarkaiból kiforgató módszerek kényszerbe és gyilkolásba torkollanak. Az alapértékeknek tagadásával szemben nekünk keresztényeknek kell annyi bátorságunknak lenni, hogy a nevelés középpontjába állítsuk ismét Isten létét, a halhatatlan lélek örök rendeltetését, az emberi méltóságot és az emberi lelkiismeretnek ezekre épített szabadságigényét. Nem szabad meginognunk a nagy ellenkezések láttára sem: a tízparancsolat érvénye, a családi szentély tiszta légköre, a szülői tekintély fenntartása, minden gyermek Gyermek-Jézustól származó méltósága – ezek hirdetése az Egyház küldetésének alapja és vele együtt minden emberi társadalomé. Az »aki bírja, marja«, az erőszak, a rablás, a terror nem lehet és nem válhat jogforrássá. Az elmondottak nem elképzelések, hanem a világ nagyobbik felének – közte a 120 milliós közép-európai szovjet gyarmatbirodalomnak – mindennapi valósága. Az Egyház a családok és egyének nevelésének jogán áll. Ezért folytat harcot a lengyel püspöki kar, ezért harcoltak 1948 végéig a magyar püspökök is. Itt nem békés együttélés, a *detente* meg a turizmus segít, hanem az elvek fenntartása, a gyakorlati szembehelyezkedés, különben az út csak lefelé vezet. Az Üdvözítő mondotta: »Gyümölcseikről ismeritek meg őket.« Az ifjúság bűnözési statisztikája mellé bevonul a gyermekbűnöké. A legtöbb országban ez annak előtte ismeretlen volt. Észbe kell kapnunk; ragaszkodnunk kell az Isten és ember együtteséhez. Az emberi nem mivoltához, léte első pillanatától kezdve, a nevelés szabadságához, családban, iskolában. Ne rettenjünk meg, hanem az Isten és Egyház embereinek hitével, mély bizalmával, amely századok válságait

¹⁹⁷ Mindszenty József, Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 235-237.

bírta le: legyen bátorságunk és hitünk nekiállni a holnapi jobb, emberibb és istenesebb világ megteremtésének.”¹⁹⁸

Útmutatás a papságnak

Az esztergomi bazilikában az 1946-os papszenteléskor a szentelő főpásztor így emlékeztette a szentelendőket a papsággal járó feladatokra, hivatásra: „Azon a veszprémi (1944-ben – a szerző megjegyzése) szentelésen azt mondtam az Üdvözítővel a szenteltekhez: »Íme, úgy küldelek titeket, mint bárányokat a farkasok közé.« (Mt 10,16.) Ma nektek sem mondhatok, fiaim, egyebet. (...) Mindenesetre ti ma is fönséges, nagy hatalommal mentek ki a világba. Még cseng, de csengjen is fületekben: *sacerdotem oportet offere* (a papnak áldozatot kell bemutatni), de magatokat, életeteket is áldozzatok fel, *benedicere* (megáldani), de áldjátok meg bántalmazókat és üldözőket is, *praeesse* (előljárni) – ha a világ 5-10 feje üdvözülni akar, akkor elétek térdel, *praedicare* (hirdetni, prédikálni) – a Megfeszítettet és mellette a Fájdalmas Anyát, aki népetek vigasztaló Nagyasszonya, *baptizare* (keresztelni) – a világ akadékoskodik nektek, ti kaput tártok neki érte az örökkévalóság felé a keresztséggel, a bűnbánat szentségével. (...) Maradjatok ebben a lelkiségben továbbra is. A reverendába sok sáros csizmát beletörölhetnek, nem számít, a reverenda volt és marad a legedzettebb emberi ruha.”¹⁹⁹

Letartóztatásának napján papjaihoz pedig az alábbi üzenetet intézte: „Tisztelendő papjaim! Komoly idők komoly intelmével jövök az Úr Jézus nevében és az ő követtségében hozzátok. Mindig és mindenütt csak az történhetik velünk, amit az Úr rendel vagy megenged. (...) Kérlek benneteket (...) legyetek szilárd és tántoríthatatlan bátorsággal. (...) helyt kell állani! A Boldogasszony Éve kegyelmei, mint erőtartalék segítenek ebben. A Jézusért bizonyágul helytállás terén a példaadásra mindenkit megelőzően a papok, szerzetesek és apácák hivatottak. Hitvallásuk semmi kétséget nem hagyhat (...) Érezniük kell sokkal inkább, hogy mint bármikor: látványossága lettünk a világnak, angyaloknak is, embereknek is. Világító oszlopok legyünk! (...) nem felejtjük Tertullián szavait: bizonyos vádlók vádjá nekünk dicsőségünk. (...) a kísértés nem ejthet meg: sokan fognak majd jönni az én nevemben, mondván, hogy én vagyok és sokakat megtévesztenek. Gyümölcseikről ismeritek meg őket! (...) Imádkozunk pástör és nyáj, szüntelen egymásért.”²⁰⁰

Hűség az Egyházhoz

Mindszenty bíboros a szeme előtt végbement erkölcsi rombolás miatt sokkal többet szenvedett, mint az Andrassy úton való megaláztatásért. A teljes erkölcsi lezüllesztésről szóló próféciája is beteljesedett. Élete legnagyobb keresztyét viszont akkor vette magára, amikor az akkori pápa, VI. Pál – ígérete ellenére – megfosztotta őt esztergomi érseki címétől. Mindszenty bíboros ezzel – a pápának és a világnak kiadott határozott állásfoglalása mellett – magára vette élete talán legnagyobb keresztyét. A Pázmáneumban, a címfosztás után ezeket a

¹⁹⁸ Dallas, 1974. június 18. A gyermeknevelés feladatairól a Dallasi Egyetemen díszdoktorrá avatásakor. Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat). 91-92.

¹⁹⁹ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei I. Összegegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Esztergomi Főegyházmege kiadása, Esztergom, 1991. 154-155.

²⁰⁰ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Összegegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmege és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, 1997. 165-166.

szavakat mondotta: „Szegény pápa, mennyi baja van velem.” Egyrészt – még a pápa intézkedését megelőzően, de arról már előzőleg értesülve – felhívta a pápa figyelmét arra, ha ezt a lépést megteszi, számíthat a személye és a Vatikán elleni támadásokra. Másrészt pedig, a letételt követő nyilatkozataiban a pápa és az Egyház iránti hűségre szólított fel. Ebben a nagyon nehéz és nagyon súlyos helyzetben tanúsított magatartása az Egyházhoz való hűségének legékesebb bizonyítéka!

Nemzete és népe szolgálattevője

„Hálásan köszönöm azokat a meleg üdvözlő szavakat, amelyeket Szent Gellért utódja (Hamvas Endre akkori csanádi püspök – KG), bizonyára az Alföld népének, a szegedi híveknek szívéből, hozzám intézni szíves volt. Lelki örömmel jöttem az Alföld metropolisába. Különös örömmel jöttem ide, mert itt lelkünket megfüröszthetjük a szent hajdan gyönyörű értékeiben. Azt mondotta egy magyar költő a nemzetre vonatkoztatva: »Múltadban nincs öröm, jövődben nincs remény.« (Bajza József: Sóhajtás) Nem írom alá egyiket sem! Mert a magyar múltban annyi dicsőség, annyi erkölcsi érték van, hogy ilyet még költői szabadsággal sem mondhatunk magunkról. Akármilyen nehezek az idők s akármennyire átszántott is rajtunk a történelem nehéz ekéje, mégis azt mondom: fel a fejekkel és fel a szívekkel! Amíg áll felettünk a Magyarok Nagyasszonya és Árpádházi szentjeink, addig nekünk elcsüggedni nem szabad. Mindaddig, amíg a magyar népben él a hit, ez a hit nagy erőt ad a nemzetnek a talpra álláshoz. Ami az én szerény személyemet illeti, nem tekintem magamat egyébnek, mint a nemzet és népem szolgálattevőjének. Ezt a szolgálatot teljesíteni akarom, akármilyen árat követeljen is. Tinektek, szegedieknek azt mondom, amit a nemzet lelkét igazán kifejező magyar költő mondott: Rendületlenül! Az Egyházhoz való ragaszkodásban, az erkölcsi elvek tiszteletben tartásában és a magyarsághoz való ragaszkodásban legyetek rendületlenek.”²⁰¹

Érsekként történő nyilatkozata a püspökkari konferencián

Mindszenty József, mint esztergomi érsek-prímás, a Budavári Prímási Palotában 1945. október 17-én megtartott püspökkari értekezleten a jegyzőkönyvi feljegyzés szerint következőkben határozta meg hivatását: „A hercegprímás válaszában megköszöni az üdvözlést és (...) megállapítja, hogy lecsúszásunk tavaly óta folytatódott lefelé. (...) Az ország ilyen helyzetében következett be, hogy a Szentatya reá bízta az emberfeletti feladatot, amikor őt esztergomi érsekké és Magyarország hercegprímásává kinevezte. Engedelmességből vállalta, hogy harmincéves papi múltjával ellenkezésbe ne jusson. Szeretettel viszonzozza a püspöki kar nevében elhangzott üdvözlést és munkatársi ajánlkozást. A pasztoráció programja áll előtérben, de nagy fontosságot tulajdonít a közéletben való részvételnek is.”²⁰²

²⁰¹ Szent Gellért ünnepségek Szegeden. Szeged, Dóm-tér 1946. szeptember 21. In: Mindszenty Okmánytár II. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München, 1957. 246-247.

²⁰² Dissertationes Hungaricae ex Historia Ecclesiae XIV. Beke Margit: (szerk.): A magyar katolikus püspökkari tanácskozások története és jegyzőkönyvei 1945-48 között. Argumentum Köln • Budapest 1996. 52.

Mindszenty József bíboros vétója a köztársaság behozatala ellen 1945-1946-ban²⁰³

Az alábbiakban Mindszenty József utolsó magyar hercegprímás két levelét közöljük, amelyekben vétót emel a köztársaság kikiáltása ellen, 1945 szilveszterén és a tényleges kikiáltáskor, 1946-ban. A levelek - úgy érezzük nem egyszerűen csak "kordokumentumok" vagy éppen "történelmi érdekességek", hanem a *Magyar Királyság utolsó alkotmányos, közjogi képviselőjének törvényes vétói a köztársaság bevezetése* (ahogyan Mindszenty fogalmaz, helyes képpel élve: "behozatala") ellen. Törvényesnek érezzük őket, mert Mindszenty József hangsúlyozottan nem egyházi, hanem közjogi méltóságként lépett fel ebben az esetben, mint ahogyan egész végig, lényegében halála napjáig, fenntartotta ezt a szerepét. Ez a közjogi méltóság – a német megszállás, a nyilas puccs után, a szovjet megszállás közben, a kormányzó távollétében, az örökös király akadályoztatottsága lévén – a legfőbb tisztség volt a Magyar Királyságban *de iure* és *de facto*, a történelmi alkotmányunk szerint. Az akkori hercegprímás lényegében *államfői* szerepet birtokolhatott volna, az "alkotmány őre", a "király helyettese", "kancellár" címeken, amelyekre korábban, pontosan a király akadályoztatottsága kapcsán, ha kevésszer is, de volt példa a magyar történelemben. A helyzet azonban akkor igazán rendkívüli volt. Mindszenty ennek tudatában is volt, ezért közölte már székfoglalása előtt a bábkormányfővel 1945-ben, Dálnoki Miklós Bélával, hogy ő az "*első közjogi méltóság*" az országban, tehát az államfő, felette. Ezt természetesen sem ő, sem a demokratikus és a marxista pártok nem vették tudomásul, mint a kibontakozás lehetséges kiindulópontját.

Törvényesek ezek a cselekedetek azért is, mert rávilágítanak az 1944. október (és lényegében március) óta kialakult sokszorososan törvénytelen helyzet (a jogfolytonosság, állami és nemzeti szuverenitásunk több lépcsőben történő felszámolása, 1944 és 1949 között) tarthatatlanságára, és ezzel szemben a törvényességet, nemzeti függetlenséget képviseli – *egyértelműen a királyság pártján állva*. Mindszenty József esetében ugyanis a királyság és a nemzet függetlensége egy és ugyanaz, nem szétválasztható egymástól. Különösen perspektívikusnak érezzük ezt azért is, mert köztudott, hogy a hercegprímás példásan dinasztia-hű (Habsburg-Lotaringiai Ház) személy volt, ugyanakkor nagy hazafi, aki a forradalmak és diktatúrák minden formáját (kommunista, nyilas, náci) elvetette. Érvkészlete, amellyel a köztársaságot az idegen megszállás és az azzal együttműködő (a hercegprímás szóhasználatában: *kollaboráns*) demokrata és baloldali kormányzat terhére rója fel és a nemzet ítélőszéke elé helyezi, a mai napig muníciót jelenthet és továbbgondolásra ad okot minden magyar királyságpártinak. A levelek címzettjei (Tildy Zoltán akkori miniszterelnök, később az I. Magyar Köztársaság elnöke; Varga Béla – a Nemzeti Főtanács tagja, a Nemzetgyűlés későbbi elnöke) nem válaszoltak a hercegprímásnak, a köztársaság kikiáltása megtörtént, ahogyan a szovjetizálás és a jogfolytonosság teljes felszámolása is bekövetkezett pár éven belül. Varga Béla személye különösen fontos, hiszen ő a Nemzeti Főtanács tagja is, akit korábban Mindszenty bújtatott a nyilasok elől. Később az I. Magyar Köztársaság Nemzetgyűlésének az elnöke lett (legitimista múltja ellenére), aki a "megbízását" az 1990-es magyar országgyűlésnek adta át, ezzel létrehozva egyfajta "republikánus folytonosságot" itthon 1946 és 1989 között.

²⁰³ 2013.05.25. Regnum Portál <http://regnumportal.hu/regnum2/node/177>

Ezek a nyilatkozatok alapot képeznek az ezeréves magyar múlt jogszerűségének és jogfolytonosságának a helyreállítására felé! Másodközlésben idézve - Krajsovsky Gábor: „Hűek leszünk Hazánkhoz és az ősök hitéhez” – Szerkesztett előadás Mindszenty-Pehm József családi eredetéről, az államformákkal és a Szent Koronával kapcsolatos állásfoglalásáról. Máriaremete, 2019. szeptember 7.

Videó felvétel az előadásról: <https://www.youtube.com/watch?v=l5QJrKA7JHE>

Miniszterelnök Úr!

Hivatalosan ugyan nem kaptam eddig erről tájékoztatást, de mert a hír komoly helyeken is erősen tartja magát, kénytelen vagyok rá kitérni, és amennyiben való alakja lenne, a *terv ellen súlyos okból óvást emelni*.

Úgy értesülök, hogy a Nemzetgyűlés a közeljövőben napirendre szándékszik hozni az alkotmányreformokat, köztük a köztársaság behozatalát az ezeréves magyar királyság megszüntetésének tervével.

Ha ez a hír megfelel a valóságnak, ha nem is kaptam erről hivatalos tájékoztatást, a *magyar primások több mint 900 éven át, állandóan gyakorolt közjogi tisztjéből folyóan óvást emelek eme tervek ellenében*.

Nem merem feltételezni, hogy külső nyomás érvényesülne ez irányban; ha esetleg mégis, akkor *ünnepélyesen tiltakozom ellene*, mint az ország belügyeibe történt illetéktelen beavatkozás ellen.

Ha egyes belső tényezők erőszakolják ezt a kérdést, akkor az erőszakolókkal szemben ezekre a súlyos érvekre kell mutatni.

1944. október 15. óta elég sok történt máris az ország ősi alkotmánya ellenében; kár magyar embereknek tovább vinni a Szálasiék által könnyedén és könnyelműen megkezdett utat és betetőzni ezzel a lépéssel az eddigi szomorú folyamatot. Sztálin a szovjet városok újjáépítésének alapelvevé azt tette, hogy minden városhoz, mint történelmileg kialakult organizmushoz kell nyúlni. Ennyi figyelmet az ezeréves magyar alkotmány is megérdemel komoly magyarok részéről abban a tudatban, hogy a magyar nép lelkialkatának az ilyen változás nem is felel meg. Nagy tévedés azt gondolni, hogy ezzel egyetlen lépéssel is előbbre visszük az ország és népünk ügyét vagy külső jóakaratot biztosítunk magunknak.

Ez a kérdés (a köztársaság behozatala – KG) ma felette időszerűtlen. Időszerűbb volna az ország kétségbeejtő gazdasági, közellátási, pénzügyi és erkölcsi életének a helyreállítása, a pusztuló hadifoglyok és a Nyugaton halálosan vergődő menekültek, az itthon üldözöttek megmentése, a magyarság életéből az egekig csapkodó gyűlölet és szeretetlenség száműzése, a mérhetetlen magyar szenvedés enyhítése itt benn, és a trianoni határokon túl magyar százezrek, véres üldözésének megállítása. Mindezzel szemben a köztársaság nem gyógyszer, nem segítség, sőt a meglévő bajok növelését és a további zavarok felkeltését, a gyógyulás elakasztását eredményezheti, mint 1918-ban.

Majd, ha ezeket a gyötrő kérdéseket vagy magunk, vagy az idő megoldja, lesz alkalmunk az egyáltalán nem égető alkotmányjogi kérdésekkel foglalkozni. Az építés nehéz munkájával szemben ne adjunk elsőbbséget a múlt megszentelt értéke terén való, semmi esetre sem építő jellegű tevékenységnek.

Annál kevésbé lehet ezt tenni, mert hiszen erről kifejezetten is illik, sőt meg kell kérdezni népünket. A választáson szó sem esett választóközönség előtt erről hadifoglyaink, nyugati menekültjeink, szabadságukban korlátozott polgártársaink összesen mintegy kétmilliónyi tömege, tehát lakosságunk 1/4-e ki volt zárva ilyen fontos kérdés intézéséből.

Az újjáépítésben önzetlen lendületet látna népünk, ezekben a reformokban kevésbé.

Alkotmányunk kényes épületéhez ezer éven át a nemzet mindig akkor nyúlt, amikor künn és benn más rendezetlen kérdésünk nem akadt. A terv különben nagyon meglep, mert amikor folyó évi november 16-án Miniszterelnök Úrhoz és Varga Béla úrhoz, a Nemzeti Főtanács tagjához szerencsém volt, már érintettem ezeket a szempontokat és Miniszterelnök Úr azt felelte ezekre: *"Én is úgy gondolom!"*.

Abban a reményben, hogy Miniszterelnök Úr kitart illetéknépp közös álláspontunk mellett, vagyok Miniszterelnök úrnak őszinte, hazafias tisztelettel

Esztergom, 1945. december hó 31.

Mindszenty József

(saját kezű aláírás)

bíboros hercegprímás

esztergomi érsek

Miniszterelnök Úr! Nemzetgyűlési Elnök Úr!

Az államforma tárgyában benyújtott törvényjavaslat kapcsán közjogi tisztem szerint, tehát kötelességszerűen megállapítom, hogy annak tárgyalása *idegen megszállás alatt* a magyar nép megkérdezése nélkül, a képviselők szólásszabadságának korlátozásával folyt le; következésképp a nemzet ezek figyelembevételével *gondolkozik és ítélkezik* a történteken.

Amikor megállapításomról Miniszterelnök, Nemzetgyűlési Elnök Urat van szerencsém értesíteni, fogadja hazafias tiszteletemet.

Esztergom, 1946. február hó 1.

Mindszenty József

bíboros, hercegprímás

esztergomi érsek²⁰⁴

²⁰⁴ ÁBTL 3. 1. 9. V-700/15A. 305-307. és V-700/56. 184-186.; ÁBTL 3. 1. 9. V-700/15A. 311. Közli: Somorjai Ádám – Zinner Tibor: Majd' halálra ítélve - Dokumentumok Mindszenty József élettörténetéhez. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.

Mindszenty és a magyar államforma²⁰⁵

Ah, hol vagy magyarok Tündöklő csillaga, Ki voltál valaha Országunk istápjá?! Hol vagy István Király? Téged magyar kíván. Gyászos öltözetben Teelötted sírván. Rólad emlékezvén Csordulnak könnyei, Búval harmatoznak Szomorú mezei... (István királyról való ősi ének) A zalai miliő felfokozta Mindszentynek a történelemmel szemben való rendkívüli érzékenységet. Csányi Lászlónak, a 48-as szabadságharc kivégzett miniszterének, Egerszeg szülöttének a szobra, a zalai táblabírónak, Deák Ferencnek itt lezajlott egész élete és szobra visszatérő mindennapos indítékként figyelmeztette a szabadságharcunkra és a kiegyezésre. Históriánk e két döntő eseménye, e két történelmi személy emlékein át, perszonális élményévé szövődött. Mint plébánosnak prédikációs példatárában legelől tündöklött e két név. Az egyik mártír hőse a szabadságnak, a másik üldözöttje, de végül győzelmes megsemmisítője az önkényuralomnak s a magyar alkotmányosság Európa-hírű helyreállítója. E két sziklaszilárd férfiú emléke elmélyítette Mindszentynek a velük mindenben rokon lelkivonásait. Csányi szobrának ércmémisége, Deák arcának szigorúan is barátságos komolysága, puritánizmusa, alkotmánytisztelete odarögződött az egerszegi apátúr lelkiképére is. Deák családjában az övével közös Zrínyi-emléket talál. Deák őse, Deák Balázs, a szigetvári Zrínyivel halt hősi halált. A húszas években naponta találkozik Deák dédunokaöccsével, Tarányi Ferencel, aki a kereszténypárt főispánja Zalában. Ez Deák nővérének és annak az Osztenhuber-Tarányinak az unokája, akit Deák annyit emleget leveleiben kedves sógornak és hű barátnek. Amikor Mindszenty Tarányi látogatására Sümeg mellé, a százados fákkal körülvett nyirlaki kastélyba utazik, Deák-birtokra megy. Itt Kisfaludy Sándor és Szegedy Róza emlékei között megtalálja a fiatal Deák képét: fehér mellényben, fekete zsinóros atillában és Deák bútorai közé ültetik le. Éppen neki érdekes az is, hogy e birtok egykor azé a Verancsics családé volt, amelyből a híres kancellár és hercegprímás is származott. Ez a Tarányi nem méltatlan Deák-leszármazott. Az ő főispánsága és Bődy alispánsága idején, e két szociálisérzésű idősebb barátjával, akik azonban világnézeti vezetését szívesen vették, együtt irányította a megyét. Ez időben igazságosság, méltányosság és befolyásolhatatlan közérdek, népi érdek hatotta át a közigazgatást. Mindszenty Deák unokaöccsén át még személyes kapcsolatba is jutott azzal a gigantikus szellemi örökséggel, amelyet Deák jelentett Zalának. Könyvtárába gyűjtötte a reá vonatkozó irodalmat és elmerült a Cincinnatushoz, Washingtonhoz, Bismarckhoz, Garibaldihoz és nálunk Hunyadihoz hasonló és hasonlított monumentális egyénisége és jellemnagysága csodálatában. Jólesően olvasta róla a világ minden tájának elismerő méltatását, de – ellenére a közmondásnak, hogy senki sem lehet próféta a saját hazájában, – ő úgy látta, hogy Deák mégis leglenyűgözőbb a zalai vármegyeház tövéből nézve, ahogyan a fejedelmi folyam nagysága a forrásával való összevetéséből tűnik ki leginkább. A zalai vármegyeház, ahonnan Deák indult és a templom, ahonnét Mindszenty indult, száz lépésre sincs egymástól. A párhuzamba állítójuk úgy hiszi, hogy nincsen nagyobb távolság az emberi nagyság ama csúcsai között sem, ahova mindketten felértek. Ugyanaz a föld, nép, Nap termette, ugyanaz a szókincs, nyelvjárás, levegő, ugyanaz a pannon-magyar szellemiség, ugyanazok a princípiumok, sőt ugyanazok a jellemsajátságok éltették őket. Mindkettő népe ősi tradícióit, köztisztességét, közbátorságát, közbiztonságát, alkotmányát, szabadságát, függetlenségét védi egy külföldi nagyhatalom és ennek belföldi szoldateszkájával szemben. A nemzeti ügy elbukása után nem menekülnek.

²⁰⁵ Maróthy-Meizler Károly Az ismeretlen Mindszenty – életrajz és korrajz. Editorial Pannonnia, Buenos Aires, 1958. 163-173.; Pánczél Hegedűs János: Mindszenty József, az ismeretlen monarchista. Tanulmány a Mindszenty Társaság folyamatos pályázatára – 2009. április. https://docplayer.hu/22736120-Mindszenty-jozsef-az-ismeretlen-monarchista.html#show_full_text

Balogh Margit: Mindszenty József (1892-1975) I-II. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Budapest, 2015.

Kossuth ezt mondja: Rettenetesen fog szenvedni a nemzet a bosszúállás nyomán, de kibírja. Deák és Mindszenty 96 év távolságából is együtt mondják: Nem hagyhatjuk magára a nemzetet. Ha kibírjuk, együtt bírjuk ki! Sőt: pusztuljunk mi, de a nemzetnek élnie kell! A nemzetért mindent kockáztathatunk, de magát a nemzetet semmiért sem kockáztathatjuk! Szabad szólás, szabad sajtó, emberi jogok! – mondja Deák 1840-ben, Mindszenty 1947-ben. Népük egyetlen nagy család számukra, amelybe származásuknál fogva, de lelkük szerint is, beletartoznak. Nem a hatalmat keresik, szolgálni akarnak és felemelni népüket. „Honszeretet és önérdék” – énekli Arany a Széchenyi-ódában. Nálunk nincs önérdék: csak önfeláldozás van. Önzés, nagyravágyás nélkül való honfrierények hősei. Szerénységük nem tettett. Szívből jövő. Nem vádaskodnak, legfeljebb önmagukra. Nem pártemberek, de pártjuk az egész ország. Reformok emberei: szabad nép, szabad föld, igazságos teherviselés, jogokban osztozkodás a néppel. De irtóznak az anarchiától. Deák 1848. március 31-én mondja: Az országgyűlés most részeg! Kossuthot figyelmezteti, hogy a francia ügynök, kivel tárgyal, Bécs kéme. Fedezi Kossuthot roppant népszerűségével, vele tart a forradalomban. De 1867-ben, két évtized kitartása után, kiegyez, hogy egy nagyhatalom biztonságát élvezhesse a magyarság és közben biztos keretek között megoldhassa nemzetiségi problémáit. Ezért ad „fehér lapot” a horvátoknak és népi jogokat minden nemzetiségnek, hogy ezek önként, jobsorsukat találva Szent István országában, ne engedjenek a határontúl csábításainak, ahogy Svájc három népe sem enged. Amit a maga népe számára követel Bécstől, azt nem tagadja meg a nemzetiségektől sem. Csak a *primus inter pares*, az egyenlők között első szerepét akarja fenntartani a magyarságnak. Deák megszavazza a Nemzeti Színház államsegélyét, de ugyanilyen államsegélyt indítványoz az újvidéki szerb nemzeti színház számára is! Mindszentyt ugyanez a méltányosság vezeti az üldözésbe került nemzetiségeinkkel szemben: 1944-ben a zsidósággal és 1946-ban a svábsággal szemben. Mindkét esetben népszerűségét teszi kockára. De ugyanilyen figyelmet gyakorol esperesként és püspökként a vendek és a horvátok felé is. Tudja, ha a Tiszák végrehajtják Deák tökéletes nemzetiségi törvényét, nem kerülünk abba a helyzetbe, hogy nemzetiségeink ellenségeinkké váljanak. Tudja, hogy ez nem liberalizmus Deáknál, de keresztény szolidaritás, istengyermekei testvériség, a keresztény etika értékskáláján a Szentségek és a három isteni erény után közvetlenül következő fő- vagy sarkalatos erénynek: az okosságnak és igazságosságnak következménye. Meggyőződése Mindszentynek, hogy megtakaríthattuk volna az 1849-et, Debrecent, Világost, Aradot és az abszolutizmus két borzalmas évtizedét! Amikor a negyvennyolcas szabadságharc százéves évfordulója bekövetkezik és Rákosiék nem átalják ezt a kommunista uralmuk történelmi előképeként kisajátítani, Mindszenty lapja jubileumi évkönyvében visszautasítja a történelmünket megbecstelenítő moszkvai okvetlenkedést. Rákosi elkoboztatja az évkönyvet, a lapot betiltja és népgyűlésen pedig nyílt hadüzenetet küld a primásnak: vagy megtér Moszkva mellé, vagy likvidálja. Megtalálta ehhez a most már nemzetiszín ürügyet is: a „primás megsértette negyvennyolc szellemét.” Pedig Mindszenty csak azt az ítéletet mondotta ki, amely Trianon szomorú tanulságai fényénél kiderült és amely eldöntötte a Széchenyi-Kossuth, Deák-Kossuth vitát is. Kossuthnak keserű tanulság volt: fegyverrel verni le a nemzetiségeket és utána évtizedek múlva visszakanyarodni, a Duna-konföderációba beinvitálni őket! Még keserűbb volt belelátni a Turinban nála járó szerb küldöttség tervébe, ebben észrevenni az országcsönkítés szándékát, és erre ismét kossuthi választ adni: „Akkor a kard döntsön közöttünk!” Ez az, amit Deák nem akart soha! Széchenyivel együtt veti el Deák mindig az erőszakos megoldást. Kossuth kisebb alkalomkor is válaszol így: „Lövetek!” Széchenyi egy ilyen alkalomkor írja naplójába róla: „Marat!” E kérdéseket még Zalaegerszegen, Deák pátriájában tisztázza maga előtt az apátúr. Ha Deák törvényére és szellemére épülnek évtizedeink, Magyarország épen kerül ki az első világháborúból. Bezzeg beérnénk most, Trianon után, a Kárpát-medence *primus inter pares* szerepével! Most, amikor a nemzetiségeinkkel gyarapodott szomszédállamok acélgyűrűje roppantja össze

országcsönkunkat is! 1722-ben a rendek felajánlották a női ág örökösödését a Habsburgháznak „*contra vim externam*” a külső erőszak ellen való védelem miatt. Most Ázsia már nem a kapunk előtt topog, de benne áll a Kárpát-medencében, hiszen Csehszlovákia nem más, mint Moszkva hídfője! Nem kellene-e ellene legalább a Szent Korona népeit újra összegyűjteni és federációvá összeragasztani? – tanakodik az apátúr. Azt mondják, az államférfiú nem érheti túl korát. 1918-ban megszűnt az Osztrák-Magyar Monarchia, ezzel megszűnt a haza bölcsének bölcsessége is. Valóban 1918-ban Ausztria köztársaság lett, sőt elvitte nyugati határszélünket is. Fraknói püspök, történész 1920-ban az országgyűléshez intézett nyílt levelében Ausztriával való kapcsolatunkat eltemeti és olasz uralkodóházból való királyt ajánl. Apponyi Albert, aki Apponyi Györgynek, a király 1848 előtti kancellárjának fia, 1920-ban, az emlékiratai első kötetében megállapítja, hogy Ferenc József a magyar népképvisellel szemben érvényesítette hatalmát a nemzeti bank, az osztrák ipart segítő magas vámtarifa és az okkupáció kérdésében. Emiatt, valamint amiatt, hogy a hatvanhetes politika kétértelműsége és hozzátapadó kontraszelekció a nemzet erkölcsi erejének megrontásához és így a Károlyi-forradalomhoz vezetett: levonja a következtetést – vissza kell térnünk a szabad királyválasztásra. Viszont emlékiratai második kötetében revideál és újra hajlik Ausztriával való kapcsolatunk felvételére. Bevallom, hogy a húszas években valami érthetetlen makacsságot láttam abban, hogy Mindszenty Fraknói és az általa nagyra becsült Apponyi vélekedése után is változatlanul kitartott Deák ósdinak látszó konstrukciója mellett. Apponyi iratai első kötete után ezt mondotta egyik beszélgetésünk során: – Államférfiaink, politikusaink tisztánlátását gyakran zavarja az az árnyék, amelyet saját maguk vetnek az eseményekre. Nekünk a Kárpát-medencét kitöltő és még nyugat felé is kapaszkodó valami megoldásra mindig szükségünk lesz. Ez nem vámtarifa kérdése, hanem a történelem tanította életfeltétel. Apponyi második kötete után sem volt véleményében önhittség, a legszerényebben ebben foglalta össze ítéletét: Mindent megérünk és mindennek az ellenkezőjét is. A negyedszázadossá kövült közjogi provizóriumunk, Gömbös sokat emlegetett öncélúsági elve és a külső események elfeledtették velünk Deák konstrukcióját. Magam is csak akkor gondoltam ismét rá, amikor már a Tiszánál száguldoztak a szovjet hadsereg tankjai. Az államférfiú maga elenyészhet, de szolgálhat örök eszményeket, igazságokat, amelyek tovább élnek. Innét az emigrációból még jobban látjuk, hogy Deák ötven évre biztosította Közép-Európa békéjét s alkotását Nyugat tájékozatlanjai felrobbanthatták, de Deák műve helyén káosz maradt: a kettészakadt földkerekség ütközőpontja, amelyben élete árán is ismét magyar védi Nyugatot és a zalai táblabíró után most a zalai plébános, a világpanteonba jutott Mindszenty néz szembe népe élén a szovjet tankokkal és egy új deáki államfederációval akarja terjeszkedésüket megállítani. Deák 1867-ben roppant bölcsességével, tudásával győz Bécs felett. 1947-ben Mindszenty már csak roppant hittel, mártírsággal tud győzni Moszkva felett. Furcsák ezek a nyugati magyarok: a haza bölcse se magában bízik: a liberalizmus hitetlenségében is édesanyjától kapott Mária-érmet hord a nyakában fekete szalagon haláláig; a másik pedig imahadjárral visel hadat az állig felfegyverzett világbolsevizmus ellen.

1938 februárjának egyik vasárnap estéjén Balatonszentgyörgyön, a befutó római gyorsan együtt kerestünk helyet Mindszenty apátúrral. Egy félfülkében egyedül találtuk a betegen délről jövő Ernszt Sándort. Hozzá szálltunk be. A kereszténypárt ősz vezére utolsó vatikáni látogatásáról érkezett. Az apátúr Egerszegről, magam a kerületemből, Keszthelyről. Fáradtan, panasznapiom és gyűléseim után, félálomban hallgattam Ernszt és Mindszenty egész Budapestig tartó diskurzusát a magyar királyságról. Én a párt keresztényszocialista szárnyához tartoztam, amelynek a jelszava a királykérdéssel szemben a kenyérkérdés volt. Ebben az ellenségesen ható beállításban a fiatalok igazságtalan ingerültsége jelentkezett az „öregekkel” szemben, akik a párt régi tömeg- és mandátum-állományát nem tudták megőrizni. De a királykérdés ekkor már a politikai életben csak kihűlt emlék volt: merő elmélet a

kormányzóság stabilitása mellett. Most mégis érdekes, szuggesztív volt ez a párbeszéd, mert a kérdés történelmi fejezeteit, mint színes, éles filmkockákat feszítette elém: évszázadok mélyéről. Így lett világos előttem, hogy a gyakorlati politika értéksorozatában a napi kérdések előbbre állanak a nemzet hosszútávlatú, fontosabb kérdéseinél. Ernst és Mindszenty dialógusát így rekonstruálom: Mindszenty: Új érsek volt Pázmány 1618-ban, amikor a Habsburgok örökösödési jogát a magyar trónra elfogadta és a nemzettel is elfogadtatta. A keleti magyar, a váradi alispán fia, hidegen mérlegelt: a királyban segítséget keresett a török ellen. Előtte állt Mohács és a kettős királyválasztás minden szomorú eseménye. Mit látott Pázmány 1618-ban? A trónért való versengés felszabadította a főurak kapzsiságát és busásan fizettették meg magukat, támogatásukat a két ellenkirállyal: birtokokban és a jobbágyság terhére adott jogokban. Pázmány látta, hogy a magyarságnak soha többé helyre nem hozható tragédiája Mohács: a királyi hatalom hanyatlásából és ennek folytán a parasztság védtelenségéből keletkezett. Elég Hunyadi nándorfehérvári győzelmét szembe állítani Moháccsal. Nándornál még az önkéntes keresztes vitézeknek és a parasztságnak a saját szabadságát is védő hősiessége győzött. Mátyás is a legértékesebb osztályként védte a parasztot, gömöri és kolozsvári igazságtévései máig is forrásai parasztságunk királyhűségének. Utána a lehanyatló királyi hatalom nem tudta védeni őket, a földesurak elnyomták s amikor a török ellen fegyvert adtak a kezébe, ezt urai ellen fordította. A Dózsa-lázadást követő megtorló bosszú, a parasztok költözködési jogának az elkobzása, a feneketlen gyűlölet és vak osztályharc, ezek mellett a hatalomra éhes pártok tusája: vad örvényként sodorják a nemzetet Mohács pusztulásába. A király gyengesége, a főúri vetélkedés odáig süllyesztették a helyzetet, hogy a királynak a konyhájára sem volt pénze, nemhogy a török ellen hadserege lett volna. Ezóta él népünk száján a történelmi ítélet: erős király: erős parasztság: erős ország. A nemesi kiváltságok és a paraszti elnyomás három évszázadra érvénybe maradt törvénykönyvének, a Hármaskönyvnek a szerzője: Werbőczy nem a török ellen, hanem a pórok leverésében és a felvidéki bányászsztrájk letörésében vitézkedett és országbírói székében a peres felek, a pártvezéri tisztében az ellenkirályok kétoldali megvesztegetéseiből szerez magának hatalmas birtokokat. Ilyen alantas motívumok indítják útjukra a nemzetet évszázadokra megosztó pártharcokat. Közben a török megszállás csak egy keskeny, védhetetlen országszalagot hagyott nyugaton. Ebben a külső helyzetben a belső bajok, a megosztottság érlelték meg Pázmányban az örökös királyság gondolatát. Ernst: No és talán nem éppen ilyen szomorú az, hogy Rákóczinak a szabadság mellett a jobbágyság felemeléséért is kibontott zászlaja a nagymajtényi síkon olyan kompromisszumokba, alkuba hullik bele, amelyet sem a császár, sem Rákóczi nem akart, csak a rendek, s amely alku az ő jogaikat biztosította a jobbágyság terhére! Mindszenty: A 18. század jogtudósai már előírják az államnak a minimális emberi jogok biztosítását, a jura connatákat, az illő megélhetés biztosítását minden ember számára. Mária Terézia ezeknek a természeti jogoknak a védelmére kel és odáig megy, hogy revízió alá veszi a rendi kiváltságokat védő koronázási esküjét és az eskünek e kitételét: „a nemzet hagyományos jó szokásait megtartja”. Úgy ítéli, hogy a rendi jogok nagy része ellenkezik a nép vele született jogaival, így nem jó, hanem rossz szokásnak minősül, tehát nem kell megtartania. Meg is védte a jobbágyságot a földesurával szemben! Ernst: Igen! Ezek miatt a történelmi élményhagyományok miatt ragyog ma is elhomályosíthatatlanul Szent Koronánk fénye a tiszta paraszti szemekben. Mindszenty: Sőt minden magyar és társnépeinek szívében, hitében! Hiszen Szent István Krisztus földi helytartójától nyeri a Szent Koronát, ezt csodás események veszik körül, a Korona felajánlása által lesz Isten anyja az ország Pátronája. István fiához intézett intelmei a keresztény állam alaptörvényeivé lesznek. Az Árpád-ház szentjeinek hosszú sora növeli a Korona fényét. A koronázás, a hitlevél, az eskü szent szertartás, ezek nélkül nem király a király! Ernst: Ezek a fiatalok – bökött felém tréfálkozva – azt hiszik, hogy a Szent Korona valami Habsburg-dolog, pedig messze felette áll az uralkodóházak felett, még az Árpád-ház,

sőt a nemzet felett is. Mindszenty: Kossuth amikor 1867-ben nyugati támogatással új szabadságharc lehetőségét látta felvirradni, bankjegyeket nyomtatott, de a koronás, angyalos címerrel, mert – amint megindokolta a császár által ellene indított perben – a koronás címer nem a királyé, hanem a nemzeté. Élő szimbólum, amely összesíti a nemzet minden tagját. De összefogja Szent István birodalmát, egyenlő országait, népeit jelenti: e népek szuverenitását, függetlenségét és jogai összességét is. Népünkben és társnépeinkben is él az ezeréves együvé tartozásunk, közös történelmünk, sorsunk tudata. Ezzel szemben futó percek gyökértelen, szerencsétlen kísérletei voltak a respublikás törekvések. Persze a huszadik század új tartalmat, új alkotmányt, új hitlevelet ad a Szent Korona számára. Ha a szociális igazság és a népjogok fényébe állítjuk a Koronát, ez a Kárpát-medence új évezredét fogja bevilágítani. Ernst: Egy törpe kisebbség szeretné csak vallási ereklyévé, emlékké lefokozni, hogy élő múltja nagy értékeitől fossa meg a nemzetet. Mindszenty: Azt mondják, hogy az a törpe, aki az óriás vállára áll, tovább láthat az óriásnál. Mi is tovább látunk Kossuthnál a halála óta eltelt negyven évvel, Trianonnal. Érvei ma már nem meggyőzők a respublika mellett. Hogy a királyság költséges, felesleges és hogy ellenkezik a szabadsággal? De nem éppen így tévedett-e Kossuth a nemzetiségi kérdésben is? Hogy a köztársaság demokratikusabb? Nem fordult-e ez nálunk Károlyi után az ochlokráciába, a csőcselékuralomba? Vagy ez a demokrácia valóban demokrácia-e? Nem plutokrácia-e, a pénzuralma-e inkább? Nem bankvezérek, kartellfőnökök és szabadkőműves páholyok diktátorsága-e inkább? – Az igaz, hogy 1914-ben még csak három köztársaság volt Európában és ma kevesebb a királyság. De az új köztársaságokban nem virágzott-e ki egy új államforma: a tekintélyuralom, a Führerstaat, az alkotmányos despotizmus? Ahol az államfő minden hatalmat összegyűjt magának és egy új pártelittel, az új timokráciával személyes uralmat gyakorol? Minden királyénál nagyobb! Maróthy: Szabad a főpapok vitájába egy szegény laikusnak beleszólni? Ernst: Persze, a Führerstaatra felébredtél? Nos? Maróthy: Csak ennyit: Ha a kormányzás jó, akkor senki sem kifogásolja az államformát. Az államforma csak külső megnyilvánulása az államnak, csak héj, melynél fontosabb a mag: a belső, a tartalmi működése, a kormányzás formája. Wilson, amikor átjött Európába, meglepődött, hogy itt mily kevés hatalma van a királyoknak. Az ismert szólásmód szerint Anglia köztársaság – királlyal az élén. Az alkotmányos király különben is – Thiers szerint – csak uralkodik, de nem kormányoz. Az államforma, mint elmélet, mint bölcséleti kérdés sohasem lesz eldönthető. Annál inkább tradíció és nemzeti kultúra kérdése marad mindig. Mindszenty: Valóban, új törvénye van a királyoknak is már: nem szabad tévedniök. Aki téved: lemond. 1937-ben VIII. Edward is ezért mondott le. És hogy ne tévedjenek, tartózkodjanak a tévedés alkalmaitól: minél kevesebbet éljenek a jogaikkal! Az angol királyról azt tartják, az a joga csak, hogy mások tanácsot kérhessenek tőle, ő pedig intéssel, bátorítással szolgálhat. Nemde köztársaság volt az ólomkamrákkal, kínzóeszközökkel kormányzó Velence is, de a mindig demokratikus Svájc is? Vajon nem gyakorol-e kormányzónk most is több jogot, mint az angol király? Mert ez IV. Vilmos óta nem él e vétőjoggal. A francia köztársaság elnöke pedig MacMahon óta nem él az országgyűlés feloszlatási jogával, úgy látszik, hogy az államformák régi bírálatai: az arisztoteleszi, a montesquieu-i vagy a kossuthi egyformán időszerűtlenek. Hát teóriákért aztán igazán nem érdemes a mi misztikus történelmi erőt sugárzó Szent Koronánkat félretenni! Ebben méltán hisz a nemzet túlnyomó többsége. Ernst: Hisz, mert a monarchiákban erkölcsi és metafizikai erőt tételezünk fel, a respublikában pedig csak jogi konstrukciót látunk. Mindszenty: Persze az államforma kérdésénél társadalmi, érzelmi, gazdasági, világnézeti szempontok is felmerülhetnek, sőt még felekezeti szempontok is, habár ezek érvényesítésének inkább van helye a kormányzati funkciókban, ahogyan ezt tapasztalhattuk is 1867-től 1944-ig. Az államformáról vallott felfogásban inkább a nemzet egységének kell kifejeződnie, ahogy az jelentkezik a Skandináv-államokban és Angliában még a marxisták s munkáspártok részéről is. Ernst: Nálunk az 1918-as év nem az államforma, de még az uralkodóház krízise sem volt,

hanem a kettős monarchiáé. IV. Károly a demokratikus népkirály típusa, aki a parlament szűkmarkú többségével szemben is kívánt reformokat. Két évi trónörökösége alatt nem nevelhették félre és amikor egy hatvannyolc évig uralkodó nyolcvanhétéves előd széthullóban levő birodalmát huszonnyolc éves fejével átvette, volt bátorsága új emberekkel, új módszerekkel kormányoztatni. A háború kellős közepén, a nemzetiségek évszázados törekvéseinek végcéljában, e végcéljának az ellenséges hatalmak által való kihasználásában, alig is tehetett valamit a rendelkezésére álló két év alatt. A csehek már végig kilincseltek a Nyugatot azzal, hogy a „Habsburgok zsarnokok, a monarchia a népek börtöne, segítsetek szétzúzni”! Megtett mindent a birodalma háborúból való kiragadására és a belső reformok keresztülvitelére. Mindszenty: Benesék Prágában még a trónunk romjaitól is reszkettek! Nem szomorú-e, hogy a csehek kezdeményezte külhatalmi kényszer alatt kellett hoznunk detronizációs törvényt. Nem szomorú-e, hogy a nemzeti függetlenségünk hiányát kénytelenek voltunk elismerni s belefoglalni ebbe a törvénybe és ezt az elismerést csak annyival enyhítettük, hogy egy mondatban kifejezhettük óhajunkat: „Magyarország a királyság ősi államformájához a jövőben is ragaszkodni kíván.” Hozzánk méltó válasz a cseheknek és e szégyentörvényre csak egy lehet: erős magyar királyság! Ernszt: Kossuth is keserű csalódások után jött rá arra, hogy kisebb rossz a Monarchia, mintha a nemzetiségek elviszik az országot. „Béccsel nagyobb a terület és kevesebb a diszmembráció” – írta. Hátha még megéri a Benesnek is kiszolgáltatott trianoni törpeségünket! Szívesen tette volna maga a király fejére a Szent Koronát, amely mégis csak a Kárpátoktól az Adriáig fényeskedett minden népeknek. Mindszenty: Fog is fényeskedni a népek korszerű federációja felett!... A kalauz: Kelenföld következik. Szabad segítenem a poggyászt? Ma már alig rúghat két tucatra azoknak a száma, akik még emlékeznek Mindszenty egy érdekes és jellegzetes népi akciójára, amely a királyság visszaállítását célozta. Igazi kilátástalan, amolyan deákferenci „süker reménye nélküli” dolog volt ez, de őt annál inkább jellemző bátor kiállítás, egyéni kezdeményezés, mint annyszor máskor: egyes egyedül az egész uralmi rendszer felfogása ellen. No az bizonyos, hogy állásfoglalásait legkevésbé szokta a konjunktúrához mérni! Amikor ez történt, 1942-öt írtunk. Az előző év még a hitleri Németország fényes harctéri győzelmeinek büszke éve. Horthy, a magyar államfő, is hatalma és dicsősége csúcspontján: Felvidék, Kárpátalja, Erdély után Délvidék is visszatért. Benne éltünk a „mindent vissza!” elragadtatásában. Ez év elején zajlott le az államfő fiának „közfelkiáltással” kormányzóhelyettesé történő megválasztása is. Az idő így semmiképpen sem látszott kedvezőnek a királyság visszaállításának a felvetésére, amely a kormányzó kétévtes, most már dicsőségessé vált államfőségét kívánta – ha a jövőben is – mégis csak érinteni. De az akciója könnyen félremagyarázható volt az Ausztriával való kapcsolatunk újrendezésére is, ami pedig az Ostmarkként bekebelezett államrész által már a Harmadik Birodalom érdekeit is sértette, őt azonban az ilyen éppen nem kicsi nehézségek sem tartották vissza. Sőt meglepő, hogy azokat az eseményeket, amelyek még pillanatnyilag mindenkit megnyugtatnak és örömmel töltenek el, ő egyszerűen átlépi, túlhaladja és mint egy történelempolitikai érzékeny szeizmográf, belejelez a jövőbe és a két év múlva csakugyan bekövetkező államrengést, államfőváltást, Horthy lemondását, az alkotmányjogi vákuumot előre látja és ezt szeretné az ősi magyar alkotmányosság szellemében, a királysághoz való visszatérésünk előkészítésével megelőzni, elkerülni. Mindszenty ekkor az ország 1600 plébániája közül csak az egyiknek vezetője, nem törvényhozó, csupán a félszázazereze rugó értelmiségünknek egyik tagja s mégis csak egyedül benne támad felvillanó előrelátás, szorongó aggodás és tetterekészség: rendezni alkotmányjogi káoszunkat, betömni a közjogi réseket, előre tatarozni az öreg államhajót a közelgő világviharok előtt! Olyan, mint egy szent próféta, akinek ki kell kiáltania a nemzet veszélyét, ha utána tengerbe vagy börtönbe vetik is. Célja a törvény szerint fennálló, de csak elméleti királyság állapotából a tényleges királyságra való visszatérésnek az előkészítése. Hiszen az ideiglenesség már huszonnégy éve(!) áll fenn, sőt éppen az imént nyert megerősítést a kormányzóhelyetteséssel. Ideje tehát gondoskodni arról,

hogyan lábalunk ki ebből az egyre súlyosbodó államjogi rendezetlenségből. Sokan mások is aggódtak emiatt, de aggodalmukat kifejezni még az államférfiak is rejtetten merték. Teleki Pál, a történelmi összefüggéseket vizsgáló tudós, hosszú éjszakákat töpreng át efelett s – nagyon lehet, hogy Mindszenty tanácsára – a nádorság visszaállításáról tervez törvényjavaslatot, de erről akkor még a kormány tagjai sem tudnak. Bárdossy László, egyik legképzettebb feje korának, volt miniszterelnök, ugyane kérdés tragikus veszélyére egy mélyenszántó történelmi tanulmánnyal hívja fel a nemzet figyelmét s ebben a Trianon utánihoz annyira hasonló Mohács utáni állapotokat, a kettős királyválasztás megosztottságát megdöbbenő élességgel vetíti az új végzete felé haladó ország elé. De, aki aggodalmát akcióvá merte kibontani, az csak Mindszenty volt. Talán annak a rendkívüli megérzéséből is, hogy nemcsak a nemzetre veszélyes ez az alkotmánytalanság, de az ő személyes terhévé is válik és pár év múlva lényegesen hozzájárul életfogytig tartó fegyházra keltetéséhez. Érdekes az is, hogy e mozgalmában sem az úgynevezett legitimistákkal, sem a kisgazdapárttal, sem a liberálispárttal nem működött együtt, holott e két párt ekkor már szintén a királyság tényleges visszaállítása mellett volt. A pártokkal azért nem kollaborált, mert ezek összeköttetésben állottak a szociáldemokratákkal, ezek pedig a földalatti kommunistákkal. Inkább változatlanul megmaradt a pár képviselőre zsugorodott kereszténypárt keretében. Népi mozgalmat kezdeményezett, újat és nem mások árnyékával takartat. Dunántúl legszélesebb és legszegényebb néposztályaiban: a parasztság, mezőgazdasági és ipari munkásság körében gyűjtetett embereivel aláírásokat és szerveztetett tömegeket a királyságra való visszatérésünk érdekében. Ez az ügy váratlanul, meglepetésszerűen merült fel a képviselőház külügyi bizottsága előtt, ennek zárt ülésében. Azért itt, mert kényes bel- és külpolitikai vonatkozásai miatt a parlament nyilvánossága elé nem kerülhetett. Az ülésen Baky László alföldi nemzetiszocialista képviselő kérdéssel fordult a kormányelnökhöz: – Van-e tudomása miniszterelnök úrnak arról, hogy Mindszenty József zalaegerszegi prelátus éppen most találja alkalmasnak az időt arra, hogy az államfő magas személyével szemben, aki két évtizedes eredményes országglásával a nemzet legteljesebb háláját érdemelte ki, mozgalmat kezdeményezzen és ezzel súlyos időkben megzavarja a belpolitikai békét, sőt esetleg külpolitikai bonyodalmakat idézzon fel egy velünk szövetséges nagyhatalommal szemben. Mit óhajt tenni ez ügyben a miniszterelnök úr? A kérdésről előzetesen senki sem tudott, általános érdeklődést keltett, mindenki kíváncsian fordult a kérdező felé. Kállay ezt a választ adta: – Ez a mozgalom a prelátus úr egyéni vállalkozása. Nem látom olyan jelentőségűnek, hogy a kormány intézkedését vonná maga után. Ez helytállónak látszott. De meg már a budaörsi csatahelyet is rég felszántották. Az államfő pozíciója évről-évre szilárdabbá vált. Ellenben annál fontosabb volt az, hogy Dunántúlon valaki ellensúlyozza a nemzetiszocialistákat. Okos a népi mozgalmakat egymással semlegesíteni. Ha kellemetlen és kényes is a dolog, s ha a kormányzó dinasztikus törekvései ellen is van, de egy fecske nem csinál tavaszt és egy prelátust internálni még sem lehet. Nem sokkal ezelőtt történt, hogy Wirth Károly nemzetiszocialista képviselő szervezetével a kormányzó Gödöllő felé futó autóját tervezte feltartóztatni, őt elfogni és rezsimváltozásra akarta kényszeríteni. Most fegyházban van társaival együtt. Mindszenty azonban távol állott minden törvénytelenségtől. Lehetséges, hogy Bakynak interpellációjával éppen az volt a célja, hogy enyhítse a Wirth-ügyet. Magam a külügyi bizottság tagjaként hallgattam a vitát. A mozgalmat persze a hatóságok igyekeztek minél kisebb mederbe szorítani. Ám Mindszenty mégis elérte vele célját: az alkotmányjogi rendezetlenségre felhívta a figyelmet, a nemzetiszocializmustól a királyság felé fordította a zalai szegénység egy részét, s bebizonyította, hogy az ősi államformának mély gyökerei népünkben kiirthatatlanok. Egyébként a kormányzás huszonöt éve alatt ez volt egyetlen megmozdulása a királyság érdekében, ez is a legdemokratikusabb formában, a legnagyobb nyilvánosság előtt történt nemcsak a törvények tiszteletében, de éppen ezek realizálása szellemében, a jövő biztosítására. Amikor három év

múlva, 1945 végén, a kommunisták törnek az ősi államformára, kemény ellenállást tanúsít a primási székből. Tudja, hogy a királyság eltörlése csak a kezdet és *in principiis obstat!* Kezdetben kell ellenállani. A szentistváni örökség kereszténységéhez és magyarságához 1945-ben még nem mertek hozzányúlni a moszkvai ügynökök. Először csak a királyságot akarták lebontani, a történelmi gyökereket elvágni. Rákosiék első erőpróbának szánták az idegen államforma, a köztársaság keresztülerőszakolását. „Először a Korona hullt le, aztán a Hatalom, aztán a Kettős Kereszt, aztán a Jog!” (Reményik) Mindszenty próbálja szervezni az ellenerőket, 1945 novemberében, mint primás fogadja az államfőt helyettesítő háromtagú nemzeti főtanács tagját, Varga Bélát és a miniszterelnököt Tildy Zoltánt. Varga katolikus, Tildy református lelkész. Mindszentynek megfogadják, hogy kitartanak a királyság mellett. Tildy becsvágyó és hiú, Rákosi, a főkomisszár megígéri neki a köztársaság elnöki székét, a karriervadász boldogan kap utána, Horthy örökébe még Moszkva kegyéből is! Hogy csak kétéves lesz a királysága, utána Rákosi elhajtja, lecsukhatja, erre nem gondol. Mindszenty azonban figyel és figyelmezteti Tildyt, átiratot intéz hozzá, óvást emel a köztársaság ellen. Átirata másolatát megküldi Vargának is hivatalosan. Bizalmasan pedig figyelmezteti ígéretére: „a közéletben az elvekért való kiállás szükséges!” De Tildy elvitte a többségi pártot, amely a Mindszenty-irányította nemzettől abszolút többséget kapott. A primás újra egyedül maradt az ősi királyság védelmében. Rákosi halálbüntetést hozat azokra, akik a kilencszázötven éves államformához, a királysághoz ragaszkodnak. Biztosra veszi, hogy e törvény mellé vádat is tud hamisítani a primás ellen. De diplomatikusabbnak is véli elleplezni azt a szembenállást, amely a krisztusi hit és a bolsevizmus között van, áttolni egy másik ellentétpár mögé: a „reakció és haladás”, a „királyság és köztársaság” mögé. Rákosi tudja, mit csinál, ő is „történelmi” nyomokon halad. Az első világháború alatt az antant riadót fújt a császárok frontja ellen: Vilmos, Ferenc József, a szultán (ő a keletrómai császár) ellen, akik „népeiket nemzetiségi és szociális elnyomásban tartó zsarnokok.” Most Rákosi, Moszkva porkolábja, Mindszentyt festi a császár színére, a fekete-sárga színekre, a színeket tényleg ki is fejezi, a kirakatperéről kiadott két könyv fedőlapját feketére és sárgára készítteti, élclapjaiban ilyen színű képekben, zászlókkal rajzoltatja. A vádlottak padjára Mindszenty mellé ültetné legszívesebben Habsburg Ottót és Trumant is, de legalább, aki kéznél van, Eszterházyt, a nagybirtokost, aki „visszaveszi a paraszttól a földet.” A hazai protestánsok számára magyarellenés Kollonits Lipótnak öltözteti be a primást és Rómával szeretné Moszkva mellé ijeszteni őket. A munkást pedig azzal rémíti, hogy „az egyház a kapitalizmus védőformációja.” A vádak zuhatagját nyitja meg ellene, bizonyítékokat hamisít, biztosra megy, mert a „beismerést” moszkvai mintára úgyis kipréselik, így tálalhatják lapjai Mindszenty „vallomását”: „A magyar köztársaságnak amerikai segítséggel való megdöntését terveztem. Ennek érdekében követtem el mindent külföldön és itthon: a köztársaságellenes erők tömörítésével”. E hamis vádatokat aztán így kürtölteti tovább: „A Primás megállapodott Ottóval, Magyarország újra Ausztria gyarmata lesz!” A „főtárgyaláson” azonban a vádak túlnyomó része mégsem nyert „beigazolást”. Minden testi és lelki preparálás után is maradt annyi ereje a hercegprimásnak, hogy tiltakozzék a köztársaság megdöntésének vádjá ellen. Ugyan mivel is döntötte volna meg? A pásztorbotjával? Kettőszázezernél több orosz és közel százezernyi honi fegyveres kommunista katonával szemben? Ellenkezőleg, azt állította, hogy a királyságot nem tartotta aktuálisnak, sem pedig realizálhatónak, és ugyanígy nyilatkozott Amerikában Spellman kardinális társának is. Mindszenty mindig kivált reális ítéleteivel. Nagyon is ismerte az éppen ellene hozott köztársaság védelméről szóló törvényt. Tudta, hogy életbelépte után alkalmazkodnia kell hozzá. Ezt is tette. Ahogyan a trianoni korszakban is csak a huszonkettedik évben emelte fel a szavát és akkor is a törvényi rendezésért. A püspöki kar pedig a kormányzóság teljes huszonöt éve alatt egyetlen egyszer sem sürgette a királyság tényleges helyreállítását. Még kevésbé jutott az eszébe a Vatikánnak. Nem egy uralkodóház restaurációja, de még az államforma elvi kérdése sem érdekelte a Vatikánt. XIII. Leónak a

félszáz év előtti üzenete nem csak a francia monarchistáknak szólt, de minden nemzet és kor katolikusainak: – Ott a nép! – mondta a nemes demokrácia hangján a pápa – Apelláljatok hozzá! Igyekeztek, hogy megértse elveteket! Mert ha megért: tiétek a győzelem! A Szentszék ezúttal is szükségesnek tartotta, hogy 1949 januárjában, Mindszenty pere előtt, tényként megállapítsa, hogy a hercegprímás a püspöki karral együtt a demokráciát ismételten elfogadta, sőt szívből kívánta. Megállapítja azt is, hogy a magyar katolikusok jó katolikusok voltak ezer éven át a királyságban s jó katolikusok akarnak maradni a köztársaságban is. Idézi erre 1883-ból XIII. Leó körlevelét (a Liberté-t): Az egyház a különféle államformák egyikét sem veti el, ha azok önmagukban alkalmasak az állampolgárok javát szolgálni. Mindszentynek a törvény meghozatala előtt való tiltakozása egy idegen megszálló hatalom pressziójával szemben nem csak jogos, ősi alaptörvényen nyugvó volt, hanem egyenesen méltóságával járó kötelessége is volt. Elítéltetése ebben a vonatkozásban is kiáltó justizmord! A jövőre nézve: az ősi állameszme, mint federációs alkotmány alapja látszik elfogadhatónak. 1919-ben Károlyi Mihályék és Kun Bélák elmenekültek, a kincstári és magánértékekkel együtt magukkal vitték államformáikat is: a köztársaságot és tanácsköztársaságot. Arra senki sem gondolt, hogy a megszököttek, a farkastorkú gróf és Moszkva ügynökei valóban megdöntötték volna Szent István ezeréves királyságát. Alkotmányjogi garázdálkodásuk, közjogi anomáliájuk felett egyszerűen napirendre tért a nemzet és teljes, tökéletes konszenzussal, erre vonatkozó törvény nélkül fogadta el ideiglenes államfőként József főherceget, mint régebben megbízott *homo regiust* és az általa kinevezett Friedrichkormányt. Csak később, cseh sugalmazásra, a párizsi béketanács diktátuma, külhatalmi erő mozdította ki egyenes vonalából ősi alkotmányunkat ennek szükségmegoldásába, az ideiglenes kormányzásba. Magyarország új felszabadulása esetén a moszkvaiak gyűjtött értékeikkel újra magukkal viszik államformáikat is. A szovjet megszállás előtt érvényes ősi törvényeinkhez és ezek szerint a királysághoz való elvi visszatérésünk ismét elintézettnak volna tekinthető a nemzet konszenzusával. Mégis megnyugtatóbbnak látszik a vörös propaganda semlegesítése után ezt a konszenzust népszavazással is megerősíteni és kifejezni. Úgyis kell alkotmányozó nemzetgyűlésünket foglalkoztatni az államforma kérdésén túl egy másik közjogi kérdéssel is. Ugyanis most már nemcsak a trianoni országkerettel kell számolnunk, hanem a Kárpátmedence szabad népei számára is meg kell találnunk a közös együttélés törvényeit. 1920-ban a mindenáron „függetlenségi” bús magyar azzal az akasztófahumorral vigasztalta magát, hogy ha Trianon egyharmadára csonkította is az országot, de legalább most végre „megszabadultunk Ausztriától is és nemzetiségeinktől is.”! „Függetlenségünkben” kiduhajkodhattuk magunkat és nem győztünk csodálkozni Mindszentyt, a fiatal plébánoson, aki népszerűtlen, svecgelb dolgokat emlegetett arról, hogy még szívesen látnánk Ausztriát is és nemzetiségeinket is. Csakugyan elég hamar vakartuk fejünket, amikor blokád zárta körül az országcsonkot, majd pedig a nemzetiségeinkkel gyarapodott kisantant gyűrűje is és a legbelsőbb dolgainkat, ebben a nagy „függetlenségben”, – Prága szája íze szerint kellett megoldanunk. Mindszentyről azt hittük akkor, hogy egy letűnt történelmi kor álmaiban él. Kiderült, hogy mi éltünk a véres napok bűvöletében és mi veszítettük el történelmi látásunkat. Elfelejtettük, hogy földrajzi helyzetünknek, gazdasági adottságainknak, a Kárpát-medence közös kultúrájának és közös múltjának függvényei vagyunk, és hogy a kettős monarchia nagyhatalmi állást, kifelé védettséget, befelé hegemoniát jelentett a tizennégy megyére zsugorodott országcsonkkal szemben. 1918 óta, négy évtized alatt a magyarság is, kárpát-medencei néptársaink is, sokat tapasztaltak. Az érzelmi és pártszempontokat az értelmi belátás váltja fel. Két Trianon és Yalta tanulságaképpen a népek önrendelkezési jogát, amellyel Prága szétrobbantotta történelmi országunk egységét, nekünk kell új államfederáció fundamentumává építenünk. Az Európa-unió csak a tagállamok belső békéjén alapulhat és a béke előfeltétele a szeszélyes néprajzi határokkal teli Kárpát-medence rendezése: A jövő kialakításában nem lehet figyelmen kívül hagyni a következő tényeket:

hogyan az 1956-os októberi forradalom Kelet-Európa vezérnépévé emelte a magyarságot; hogy e forradalom lelki vezetője, magvetője Mindszenty volt; hogy a forradalom kiszabadította, visszahelyezte hercegprímáságába annak bizonyosságául, hogy Moszkva összes rágalmai után is őt tartja vezérének; hogy Mindszenty tanítása átjárta, megszentelte népünket és konzerválta hitében, tradícióiban. Ezekből a tényekből viszont az következik, hogy népünk a jövő terveiben is figyelembe veszi a primás irányelveit, így a birodalmat szervező szentistváni állameszmét is, amely már az első király idejében is a soknyelvű népiség közös államiségét tartotta szem előtt s amely a Kárpát-medence államfederációjának is legalkalmasabb és bevált alapeszméjeként kínálkozik. Viszont a minden nemzettagra, állampolgárra kiterjesztett Szent Korona-tana biztosíthatja a keresztény testvérnépek belső békéjét, adhatja meg az együttélés morális tartalmát és a krisztusi demokrácia közös nevezőjét. Végül az alkotmányos királyság mutatkozik a Kárpát-federáció megvalósítható, tradicionális államformájaként olyképpen, hogy a királyi szék a federáció közös szuper-szenátusának választásával töltendő be. Így lesz az az ősi állameszme, amelyért Mindszenty mártíriumot szenvedett, korszerű alkalmazásban a kárpát-népek összefogó alkotmánya. E népeknél ez az állameszme élményemlékekben, hagyományokban és kultúrában közös, mélygyökerű és gazdag. De nincs is más közös eszme, amellyel helyettesíthető volna.

Boldogasszony éve²⁰⁶

Ahogy az előzőekben láttuk, Mindszenty-Pehm József Mária-tisztelete már premontrei diák korában megmutatkozott. 1945-ben esztergomi érsekké történt kinevezése után, 1947-ben látogatást tett az ottawai Mária-kongresszuson, amelyet követően határozta el a magyar Boldogasszony Év megrendezését.²⁰⁷

>Mindszenty József bíboros hercegprímás 1947. június 13-án – 12 nappal Nagy Ferenc miniszterelnök lemondása után – indult el Kanadába, hogy ott részt vegyen a június 18–22 között megrendezendő ottawai Mária-kongresszuson. A hercegprímás felfigyelt a kanadai katolikusok példás Mária tisztelete, akik „minden alkalommal hatalmas tömegekben jelentek meg a Világkongresszus ünnepségein.” Mindszenty – amint azt emlékirataiból tudjuk – hazatérőben, a repülőgépen, az óceán felett átgondolta az Ottawában támadt ötletét: „egy megrendezendő magyar Boldogasszony-év tervét.” A püspöki kar július 25-i ülésén elfogadta a bíboros Mária-év hirdetésére vonatkozó javaslatát, s augusztus 15-re kitűzték az országos Boldogasszony-év megnyitását. Augusztus 15-én az ország minden templomában felolvasták a püspöki kar körlevelét, amelyben a főpapok felhívják a hívek figyelmét: „a Boldogasszonynak szentelt esztendő csak akkor éri el a célját, ha a magyarság lélekben is újra Mária nemzetévé lesz.” Esztergomban a nyitó szentmisét 60 ezer zárandok hallgatta.²⁰⁸

A több mint egy év alatt a hercegprímás számtalan alkalommal vett részt a Mária-napi rendezvényeken és tartott nagy tömeg előtt szentbeszédet. A kommunisták a hercegprímás nyilvános fellépéseiben provokációt láttak és ennek megfelelően mindent megtettek, hogy korlátozzák azokat. Természetesen nem minden esetben sikerült a rendezvények menetét megzavarni, onnan az embereket távol tartani, ekkor viszont a helyi kommunista vezetés – a felsőbb utasításokat szem előtt tartva – igyekezett minél több információt összegyűjteni a Mária-napi eseményekről.²⁰⁹

Ilyen „információgyűjtés” eredménye az a néhány oldalnyi, alábbiakban – tudomásunk szerint – elsőként közölt szövegrész is, amely Mindszenty bíborosnak a Bajai Mária-napokon elmondott beszédjeiből való. A korábban megjelent szövegkiadások²¹⁰ a beszédeknek ezeket a részeit nem tartalmazzák.

A Kalocsai Főegyházmegyei Levéltár /*Archivum Archidioecesis Colocensis*/ elektronikus anyagában található könyvrészlet 1948-as évről szóló kronológiai részében két cikkelyben olvasható rövid ismertetés a Bajai Mária-napok eseményeiről.

>”Április 10. Grósz érsek körlevélben közölte az egyházmegyei Mária-napok bajai programját. A június 12-13-ra tervezett program a Boldogasszony Éve legfontosabb egyházmegyei eseménye volt. Az első, szombati nap az ifjúságé volt, a második a felnőtteké.

²⁰⁶ (1947. augusztus 15 – 1948. december 8). A Magyar Kurír 1948. december 12-i jelentése szerint a Boldogasszony Év ünnepségein és zárandoklatain 4 601 322 hívő vett részt. In: Mindszenty Okmánytár III. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München, 1957. 246.

²⁰⁷ Ezzel kapcsolatban megemlítendő még, hogy az Actio Catholica elnöksége 1947 januárjában arról tárgyalt, hogy a következő év vezérgondolata „Máriával Jézushoz!” legyen, és az év során szervezzenek Mária-kongresszust. <http://www.jelujsag.hu/a-maria-ev-mint-politikai-esemeny>

²⁰⁸ Medgyesi Konstantin: Mindszenty Bíboros Makón. Makó, 2003.

A Makói Keresztény Értelmiségi Szövetség füzetei 36

http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/egyhaztortenet/Makoi_kereszteny_fuzetek/pages/036/001_mo.htm

²⁰⁹ Czetz Balázs: Mindszenty Bodajkon. Egyháztörténeti Szemle 9. évfolyam 1. szám A. D. MMVIII (2008) 20-28. <https://egyhaztortenetiszemle.hu/ojs/index.php/e/issue/view/17/18>

²¹⁰ Mindszenty Okmánytár III. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München, 1957. 22-223. Egyházam és Hazám III. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta: Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, Budapest, 1997. 90-94.

A programban ifjúsági- és ministráns találkozó, hangverseny, fogadások, gyertyás körmenet és esti szentségimádás is szerepelt, Mindszenty bíboros minkét nap programján részt vett. (2269/48. Körl.)”

„Június 12-13. Baján Mária-napokat tartottak Mindszenty bíboros, a püspöki kar számos tagja, a zirci apát, 135 pap és hatalmas hívőssereg részvételével. (BM-GJ) Grósz érsek körlevéli beszámolójából kiderül, hogy ő maga betegség miatt végül nem tudott részt venni a rendezvényen. Mindszenty bíboros a vasárnapi misén a becslések szerint 75 ezer ember előtt prédikált, de a program csúcsát a létszám tekintetében a vasárnap esti gyertyás körmenet és szentségimádás jelentette, melyen 80 ezren vettek részt. (4151/48. Körl.)”²¹¹

Bajai beszédrészletek²¹²

„Amióta a magyar földön törvényeket hoztak 1917-ig, hétezer a magyar törvények száma. Ezek közül a legelső, a legszebb a most is fennálló magyar törvénykönyvben Szent István királynak Szent Imréhez adott nevelési oktatása és Szent István alakján keresztül az egész magyar ifjúsághoz adott nevelése. Mint ahogyan a két kötéletben van a Tízparancsolat, Szent István oktatásából összefogva egy tízparancsolatot, a magyar nemzet ifjúságának tízparancsolatát lehetne levonni. Én nem mondom el nektek emellett a mikrofon mellett mind a tízet, beérem, ha ötöt meghallgattok belőle, de elmondom legalább azt az ötöt, melyet ez a mikrofon nem akar közvetíteni. Első: tisztelni kell az Egyházat! S én tudom, hogy minél jobban ócsárolják az édesanyákat, ti annál jobban ragaszkodtok hozzá. Az Egyház Krisztustól kapott égi adomány, aki itt tevékenykedik a földön, a bölcsőtől a sírig átkísér, átnevel bennünket az örökkévalóságba. Második törvény: becsüld az Egyháznak papjait! S ha hallanátok, elhinnétek-e, hogy a leggonoszabbak a világon az egyház főpapjai? A harmadik törvény pedig: tiszteljétek az ősöket a magyar történelemben. S mindenkivel meg kell követetni azt, amit a törvény megkövetel. Az igazságos nép ítéletében is igazságos, és mindenütt az igazságot keressétek. Az igazságos ítélethez tartozik az is, hogy ha a veréb ambicionálja a fecske fészket, ne felejtsetek el, hogy a fecske tisztességes munkája tapad a fészkekhez, a veréb csak bearcátlankodik. Imádság és jócselekedet. Az utolsó két parancsolat. Magyar ifjúság, imádkozzál! Itt az idő, hogy tegyünk minél több jót magyar testvéreinkkel, különösen a leginkább rászorulókkal. Ha ezt a tízparancsolatot odatesszük a másik kötélet Tízparancsolata mellé, akkor valóban a Mária-tisztelet mindennek az alapja. Nem csak a Mária-tisztelethez és a hazához fog szorosan odakapcsolni minket, hanem összekapcsol a két erényen keresztül utunk céljával, Krisztussal.”²¹³

²¹¹ A Kalocsai Érsekség 100 esztendeje. A Kalocsa-Bácsi Érsekségtől a Kalocsa-Kecskeméti Főegyházmegyéig 1909-2009. Kalocsa-Kecskeméti Főegyházmegye, 2009. I/ rész – Lakatos Andor: A változások évszázada. Fejezetek a Kalocsai Főegyházmegye 20. századi történetéből.

<http://archivum.asztrik.hu/?q=oldal/1948-az-egyhazi-iskolak-allamositasa-szazezrek-a-katolikus-rendezyenyeken>

²¹² ÁBTL 3.1.5. O-13405/1 Magyar Római Katolikus Püspöki Kar. Megnyitva: 1950. XI. 16. javaslat objektum dosszié nyitására. Budapest, 1950. szeptember 13. Alulírott Ipper Pál áv.ny. hdgy (államvédelmi nyomozó hadnagy – KG) /beosztva I/2 b. alosztály/ a magyar r. katolikus püspöki karra vonatkozó, a hatóságoknál meglevő és beérkezett terhelő anyagokat átvizsgáltam. Megállapítottam, hogy a magyar r. kath. püspöki karban működő ellenséges elemek felderítésére és a rájuk vonatkozó terhelő adatok összegyűjtésére objektum dosszié felfektetése és nyilvántartásba vétele szükséges. Ipper Pál áv.ny.hdgy I/2 b. alosztály Jövőhagyta: Rajnai Sándor áv.szds. alosztályvezető. Megerősítette: Szöllősi György áv.ales. osztályvezető (szds: százados; ales: alezredes – KG) ÁBTL 3.1.5. O-13405/1 Magyar Római Katolikus Püspöki Kar 31. Az értékes szakmai konzultációért, valamint a dokumentumok előkészítéséért és rendelkezésre bocsátásáért köszönetet mondok Vörös Gézának és Pöcz Erzsébetnek, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára levéltárosainak.

²¹³ 1948. június 12. szombat ½ 6 – Ifjúsági gyűlés a Szentháromság téren
ÁBTL 3.1.5. O-13405/1 Magyar Római Katolikus Püspöki Kar 134-135.

„Az Egyházzal sokat mondanak, és sokat kitalálnak. Azt is mondják, hogy eljárt felette az idő, azt is mondják, hogy csődbe jutott; hát én itt, ezen a nagy téren nemigen látom a csődöt. Azt is mondják, hogy az az Egyháznak nincsenek történelmi eredményei. Mi ezt másképp tudjuk. A történelem tanítja azt is, hogy amikor a XVI. században pogány humanizmus vallástalanná tette az olasz fejedelmeket, az olasz fejedelmek nem mertek mást enni, csak héjában főtt tojást. II. Bajazzo egy napon hatvan szolgáját kivégeztette kedvtelésből. Előtte lenyúzták valamennyinek a talpát, betüzesített éles köveken sétáltatta őket, ő pedig vigyorgott hozzá. Ahol nincs vallás, ahol nem tevékenykedik az Egyház, ez lesz a sorsa egyéneknek és nemzeteknek. Mi az Egyháznak a munkáját meg tudjuk mutatni. Hogy Európában édesanya szeretet, gyermekértékelés, édesapa méltóság és egynejlőség van, ez minden esetben az Egyház eredménye. Hogy letűnt a rabszolgaság és testvérek lettünk mindnyájan az Úr Jézus Krisztusban, és így kialakult az emberi méltóság bármelyik osztálynak keretében – ez az Egyház rejtélyes munkája. Velencében sok rabszolga vette fel az emberi méltóságot, ezért azonban ne bántsátok a mi papjainkat, hogy a munkának becsülete van az emberek szemében; úgy a szellemi, mind a testi munkának. Ez annak az Egyháznak a műve, amely vándorló magyarokat állandó hazába telepítette, házakat épített, ekét, ipart adott a kezébe és megtanította a magyar népet, hogy a világ egyik legszorgalmasabb népévé legyen. Amely pillanatban az Egyháznak lelkeket művelő szerepe megszűnik, megint veszedelemben van az egynejlőség, fenyeget a rabszolgaság, fenyeget az ember méltóságának elvesztése. Ezt a munkát teljesítette az Egyház papjain, templomain és iskoláin keresztül.

Egyszer utaztam a Dunántúlon és a vonatban arról beszéltek az emberek, milyen termés lesz a gyümölcsből. S mindenütt örvendeztek az emberek. Azt mondja egy öreg gazda: nálunk nem lesz az idén termés. Miért? – kérdezték. Azért, mert amikor meghalt a jó esperesünk, akkor virágoztak a fák és mi minden virágos ágat letörtünk és koporsójára tettük. Ilyen érték volt az esperes. S a katolikus tanító, katolikus tanárok, szerzetesnővérek, akik életüket adják a gyermekek neveléséért, azok is értékek, előttünk felbecsülhetetlen értékek.

Régen volt, amikor megláttam én a katolikus nevelés értékét. Ötödik gimnazista voltam, amikor hazatértem szülőföldemre a tanév végén és akkor azt mondotta az én apám, hogy a jövő vasárnap elmegyünk Sárvárra, mert ott él az én és édesanyád tanítója, a jó Fehér mester, és be akarlak mutatni benneteket, és megmutatod a bizonyítványod. Elmentünk és ott állt előttem a tiszta ősz, jóságos ember. Apám, anyám kezet csókoltak neki, és mi gyerekek is valamennyien. Mikor újmisé voltam, 80 éves fejjel eljött az újmisére és az egész falu, a nála esetleg öregebbek is és fiatalabbak, mindnyájan kezet csókoltak neki. Utána viharban történt a halála, szüleim nem mehettek a temetésére, később elmentek a sírjához és elvittek minket is. Azok a könnyek, amit ott ejtettek, azok csillogtak, ragyogtak. Fehér mesternek, az Üdvözítővel együtt mesternek nevezett drága értékéért. Valahányszor a tájon jártam, soha el nem hagytam, hogy a sírjához be ne menjek, el ne mondjam szüleimnek hálaimádságát, mert egy jó nevelő nem egy nemzedéket nevel, hanem nemzedékek sorozatát. Minden hűséges katolikus nevelőnek itt az oltár előtt, a ti szívetek előtt is ezt a hálás köszönetet fejezzük ki: áldottak ők. Kedves Híveim! A mi jeleink az Oltáriszentség – járuljatok hozzá sokszor –, azután a Boldogságos Szűzanya; legyenek első-szombatok és áldozatok érte. Harmadik az Egyházhoz való hűség. Azt semmi és senki meg ne törhesse. A tenger fenekén vannak a gyöngyragyók, bennük van a drágagyöngy. Felettük sok métermázsza víz súlyosodik, de a ragyó a gyöngyöt nem hagyja. A ragyó a gyöngyöt őrzi és fedi az örök élet számára.”²¹⁴

„Örömet kell, hogy kifejezzem az itt egybegyűlt hívőknek a Mária napok alkalmával, bár a hirtelen beállott állati betegségek ellenére is ilyen szép számmal jelentek meg, habár mi nem rendelkezünk különvonatokkal, mint egyesek szoktak ilyen alkalomkor különvonatot indítani.

²¹⁴ 1948. június 13. vasárnap 9 – Szentmise a Szentháromság téren
ÁBTL 3.1.5. O-13405/1 Magyar Római Katolikus Püspöki Kar 137-139.

A kegyesség mégis elhozta a magyar hívők tízezreit és tízezreit, innen a helyről kérem a családapákat, hogy fiaik vallásos nevelésére a jövőben hirtelen beálló változás esetén is szem előtt tartsák fiaiknak és gyermekeiknek vallásos nevelését. Gyermekeinket a jövőben csak úgy tudjuk megmenteni, ha azokat Krisztus tanai és tanításai szerint neveljük. Ez pedig akkor lesz, ha gyermekeinket keresztény katolikus nevelők nevelik, keresztény katolikus szellemben, keresztény katolikus iskolában. Bízunk a Szűzanyában, aki nem fog bennünket elhagyni, de ha mégis veszélyben leszünk, az ő segítségét kérjük.”²¹⁵

A Bajai Mária-napok eseményeit az Új Ember a következőképpen értékelte: „Még két hét távlatából is szinte érthetetlen, hogyan jöhetett össze százezernyi embertömeg Bajára, ebbe a 30 ezres lélekszámú határszéli városba a megsokasodott utazási akadályok ellenére. Magyarázatát megtalálni véltük abban a roppant fegyelemben és áhítatban, amellyel két napon át körülvették a szabadtéri oltárt zsúfolásig megtöltve a még alföldi viszonylatban is legnagyobb városteret. Éjszaka a templomokban vigiliáztak, megostromolva száznál több gyóntatószéket. Azok a pompás külsőségek, amelyekkel ez az ünnepelni tudó város elhalmozta a zarándokok tízezreit, mintegy elhalványultak a lelkeségnek ebben az éjt-napot egybeolvasztó hőségben és áradásában. Talán ezért nyugozott le itt a mérhetetlenségnek az érzése, pedig az emelvény magasságából tekintetünkkel átfoghattuk a tömeg határait és amúgy is megszoktuk már a mi százezres tömegeinket. (...) Nem kell hozzá különös sejtelemszerű megérzés észrevenni, hogyan bontakozik ki Boldogasszony évében a magyarság természetfölötti küldetésének útja. (...) Egy-egy táj ünnepének jelentőségét növeli az egész magyar katolicizmusnak eddig alig tapasztalt együttérzése, amelyet jelképez és szentesít az ország főpásztorának részvétele.”²¹⁶

Gondolatok Mindszenty bíborosnak a Boldogasszony Éve zarándoklatain elhangzott beszédeiből

(1947. augusztus 15 – 1948. december 8.)

Mindszenty József primásságának legátfogóbb és legeredményesebb utolsó nagy hitéleti megmozdulása a „Boldogasszony Éve” volt 1947/48-ban. Ennek horderejét a résztvevők száma mindennél meggyőzőbben bizonyítja: „Az országos triduumon, amelyet a Boldogasszony Évében (...) tartottunk, 3 218 000 hívő járult szentáldozáshoz. Amikor a szentévet hivatalosan bezártuk, 1948. december 8-án, megállapítást nyert, hogy a Mária-év ünnepein és zarándoklatain 4 600 000 hívő vett részt.”²¹⁷

„A magyar kereszténység és a vele sorsközösségbe kapcsolódott magyar nép, de a világ sincs még túl a megpróbáltatásokon. Érezzük, milyen áldozat Egyházunkhoz hűnek, elveinkhez ragaszkodva, ősi erkölcsünkben erősnek maradni. Isten nem kényezteti Egyházát és híveit. Engedi, hogy bajba, viharba jussanak. A megpróbáltatások nyitják ki szemünket, hogy

²¹⁵ 1948. június 13. vasárnap 6 – Férfiak gyűlése a Szentháromság téren
ÁBTL 3.1.5. O-13405/1 Magyar Római Katolikus Püspöki Kar 140-141.

²¹⁶ Boldogasszony a Bácskában. Új Ember, 1948. június 27. 2.

²¹⁷ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 201.

megértsük, mennyire nem ez a föld nem ez a világ a mi szövetségünk, hanem egészen máshonnan van a mi erőnk és egészen másfelől kell várnunk győzelmünket.”²¹⁸

„A Szentírás útmutatása alapján az Egyház minden hívét szeretetteljes kapcsolatba hozza Krisztus anyjával, Máriával. A magyarság azonban a történelem folyamán, mint nemzet is találkozott Máriával, Szent István ország-felajánlása révén. Történelmi kútfőnk legősibb és leghitelesebb lapjai beszélnek Szent István király utolsó napjairól, midőn az egyedül kivezető utat az isteni Gondviselésben látta és a Szűzanya keze által arra bízta koronáját. Máriának adta országát örökbe. Ettől kezdve nevezték őseink magukat Mária népének, Máriát pedig királynőjüknek, régi magyar nyelven Nagyasszonyunknak.”²¹⁹

„A külső hódolatot kövesse az Isten akaratának a lélekben való elfogadása. Újuljon meg az egyén élete! Meg kell tanulnunk, hogy az élet legfőbb értéke nem a foglalkozásban, a hírnévben, a jó módban van, hanem az Isten iránti hűségben. A mi nagyságunk is attól függ, vajon megbecsüljük-e a kegyelem életét, törődünk-e azzal, hogy életünk s munkánk között az Isten szeretetét semmi el ne homályosítsa szívünkben.”²²⁰

„A kanadai és esztergomi Mária-napok után a tiszai Mária-napok lelki melegében, hatalmas hívő együttesében a Mária tisztelet ősi erényét ébresztgetjük a pusztulás utálatosságában. (...) Krisztus helytartója mutatja az irányt viharon, vészen át, tiszavirág délibáb bálványok fölött és a csüggeteg fejeket odaemeli a Tenger csillaga, a Nagyhatalmú és Nagyirgalmú Szűz felé. (...) Azok, akik ma Mária napokat rendeznek, 30 nemzedéken keresztül lelki-eggyé lesznek Szent István csongrádi magyarjaival. Eszerint kilenc és fél évszázada a Tisza folyton azt csobogja, temetőitek világa néma szószékként azt hirdeti a ti vallásotokkal: Hiszek egy Istenben, Mindenható Atyában, a Jézus Krisztusban, Szentlélekben, szent katolikus Anyaszentegyházat és örök életet. Csodálatosan szép vonása az ősi múltnak a Mária tisztelet. Egymást érik itt a Nagyboldogasszony templomok. (...) A századvégén sziklaként állt itt a csongrádi pap, kezében látom a kubikusok kezét. 1947-ben az Egyház kezében van-e a kubikus, a földműves, a kisiparos, az iskolázott keze? Hány fele van ma a kezetek? Hány felől verik a kezetekkel az Egyházat és hazát, patkolják a magyar jövőt? Hányféle fejszenyél a kezetek az ellenségek fejszéjeként? Azt is látom a történelmetekből, hogy egyszer az ősök feje felett 40.000 Forintért eladták ezt a várost vigyázatlanságból, és csak későn vették észre. »Vigyázzatok és imádkozzatok«, mert a sötétség óráját éljük, hogy teljes legyen a Getszemáni éjszaka; akinek fülei vannak a hallásra, értse meg. Mária-nap: katolikus megerősödés. Óvakodjatok a hamis prófétáktól, akik juhok ruhájában közelítenek. Gyűlöletet hirdetnek, és maguk érdekvetését aratják. Magyarok legyetek, az Úr népe és juhái, Szent István és a Nagyasszony népe egyéni, családi és közéletben.”²²¹

„Az államférfiak élete milliók életébe szövődik be, és milliók lelkéért felelősek is. A vallás és erkölcs támogatása vagy háttérbe szorítása körül nehéz lesz az ítélet egykoron. Ha egyetlen hiábavaló szóért a magános meglakol az ítéleten, mi lesz a következménye egyetlen szabadjárá

²¹⁸ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye kiadása, 1994. 105.

²¹⁹ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye kiadása, 1994. 106.

²²⁰ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Összegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye kiadása, 1994. 108-109.

²²¹ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Esztergom, 1994. 112.

engedett, ifjúságrontó könyvnek, újságnak, felülről erőltetett egyesületnek? Szent István ilyenekért nem felel. Szent Istvánt imádsága és erényelete tette naggyá. Igazságos volt alattvalóival, alázatos az Istennel szemben, szigorú a bűnhöz, könyörülő az üldözöthöz, özvegyhez, árvához, szegényhez. Erős a balsorsban, szerény a szerencsében. A kormányzó hatalomnak hét ékességét és támaszát sorolja fel. Az első három az igazi krisztusi hit, az Egyház és a főpapság rendje. Ezeket Isten rendelte örökké, kegyelmeinek osztogatóivá, a kötés és oldás hatalmának kezelőivé: »Aki titeket hallgat, engem hallgat, és aki titeket megvet, engem vet meg.« Nincs Egyház tanítóhivatal nélkül. Akik a tanítóhivatal nélkül akarnak katolikusok lenni, az élet bármely viszonylatában futóhomokra építenek.”²²²

„Magyar Véreim! Ne hiányoljuk az anyai segítséget a gyermeki hálátlanságok földjén. Ez a nép hét nagy történelmi hűtlenséget követett el Nagyasszonyával, édesanyjával szemben.

1. Az első felajánlás után nyolc évre a nemzet pogányai kegyetlenül meggyilkolták Szent Gellért püspököt, aki pedig népünket a Mária-tiszteletre vezette.
2. Mátyás király korában és azt követőleg úrrá lett itt a pogány erkölcstelenség, ami egyértelmű a Szeplőtelen számkivetésével.
3. A török jöttekor szinte meghalt az az Egyház, amelyben Mária otthon van.
4. Ez a nemzet századokon keresztül önmagát marcangolta, felejtve a közös édesanyát és testvériséget.
5. Megtanulta az egeket hasogató förtelmes káromkodásokat idegen, hordalék népektől.
6. 1895-ben irtóztatós vágást mért a nemzet életfájának a gyökerére, a házasság szentségére, a családra. Ebben az időben fellendült a válás és a leánykereskedelem, a nemzetgyilkos egyke.
7. Szent Fia imádása helyett sokszor esett bálványimádásba a gyanútlanúság és a hiszékenységek nemzete.

Nem kellene csodálkozni azon, ha úgy elpusztulunk, hogy bezárul a sír felettünk, mikor hét ilyen sírásót állítottunk életünkbe. A mohácsi csatatéren 400 sírásó dolgozott, de ez a hét sebbel többet vitt el tőlünk. És mégis élünk, mert bár mi megfogyatkoztunk a gyermeki kegyeletben, ő nem szűnt meg édesanyánk lenni. Hét sebbel élünk, de mégis élünk: ez az ő csodája. Nélküle a magyar történelmet, életben maradásunkat megmagyarázni nem lehet. A Nagyasszony védi országát és ez a titka Magyarország csodás fennállásának. Azt sem merném mondani, hogy más népek életét csak emberek intézik; de a mi történelmünket ismerem annyira és a viszontagságokat is fel tudom mérni annyira, hogy megállapíthassam, a Nagyasszony tartott életben minket.”²²³

„Az Oltáriszentség, a szeretet közelsége kell nekünk. Az Oltáriszentség a szeretet melegét árasztja, mint valóságosan, lényegesen és igazán jelenlevő Jézus, mint a szeretet lángoló tűzhelye. Mint oltáráldozat, akár a Golgota áldozata, de lelki eledel, táplálék is. Soha ennyire nem éheztek és szomjúhozták az emberek az igazságot; soha annyian nem járultak a szentáldozáshoz, mint ma. Érezzük, hogy az Oltáriszentség Magyarország élete. A földi kenyeret el lehet venni, de az angyalok kenyere számunkra készen áll.”²²⁴

²²² Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei II. Összegegyűjtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye kiadása, 1994. 116.

²²³ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, Budapest, 1997. 86-87.

²²⁴ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, Budapest, 1997. 92.

„Zala derék népét élteti Mária Édesanyánk tisztelete, és nincs az a hulló, égető lávahamu, amely ezt a hit-világot maradéktalanul kiégetni és elborítani tudná. A Mária-tisztelet erő és vigasztalás. A legerősebb szálakkal fűz a természetfelettséghez, Egyházhoz, továbbá hazához és letűnt nemzedékeknek. Vigasztaló igazságként gyűjtja a jelen, vergődő magyarságnak azt a hitéleti és nemzeti fényforrást, hogy Mária nagyhatalmú, de lehajló irgalmú Édesanyánk, nemzetünk védelme.”²²⁵

„Rossz néven veszik a Mária-napoknak, hogy ezeken nem dicsérünk ma élő embereket és tetteiket. Hát a Mária-napokra mi nem emberek, hanem Mária dicséretére jövünk össze. A mi énekünk így szól: »Máriát dicsérje lelkünk, Máriát dicsérje szánk.« Mária mellett mi dicsérjük a szenteket: Szent Istvánt, Szent Lászlót, Szent Imrét, akik a Mária-tiszteletben példáink. De, akik Máriát nem tisztelik vagy éppen akadályozzák a tiszteletét, azokon nincs nekünk mit dicsérnünk.”²²⁶

„Az a nép, amely Szent István keresztsége után, Szent István útmutatására, Szent Adalbert ígehirdetésére évszázadokon át a kereszténység védőbástyája szerepét töltötte be, rákerült a történelem taposó útjára és épp azon az égtájon, ahonnan Szent Adalbert sebekkel megrakva hozzánk jött. A kiújult féktelenség, embertelen kegyetlenség, siralomvölgyé, hajszott vadak tanyájává tette a Duna, Garam és Ipoly táját. Szent Adalbert, a védelmed alatt álló főegyházmegyét szétépték! Te eljöttél egykor hirdetni őseinknek az Evangéliumot. Magad érezted, mily nehéz tolmácsok közvetítésével Evangéliumot, törvényeket hirdetni, szentségeket kiszolgáltatni. Nézd, most Evangélium-távolban élnek a Szudétákban is, a másvallású alföldi falvakban is. Egyházmegyédben nincs magyar hitoktatás, sokszor még a templomban sem engedik. Elsőáldozók vagy kénytelenek elmaradni az Úr Jézustól vagy a szükséges előismeretek híjával járulnak oda. Papjaikat munkatáborokba viszik vagy kiűldözik. Széttépik a családot, elveszik a családi házat. Szent István és Szent Adalbert: hajoljatok le a szenvedőkhöz és vigyék közelebb az Evangélium szeretetvilágát népetekhez.”²²⁷

„És az egyházüldözők is megdicsőítik a Krisztus Királyt? Akár jobb lator lesz a végén, akár bal lator, Krisztus dicsőségét szolgálja. Napóleon, aki két pápát fűzött rabláncra és letiporta a francia egyházat, Szent Ilona szigetén bűnbánó, alázatos hitvallással fejezte be életét Krisztus előtt. Az a Hitler, akinek hallatlan gögje előtt elnémult a fél világ, aki tombolt Európa homlokán, aki úgy gondolta, semmi sem akadályozza meg, hogy ezer évre ő szabja meg Európa arcát és az Egyházat pár év alatt kiirtsa azzal, hogy papjait összeesküvés- és valutavádakkal közönséges bűnözőkké nyilvánítja: pár év alatt ő omlott össze egy saját kezűleg magára mért irányított golyó alatt. A horogkereszt lebukott, és Hitler porba omlott műve felett fénylik titka a keresztfának. Az Egyház pedig ma egyetlen ereje és vigasza a szerencsétlen német népnek. Krisztus Királynak is, aki maga is életét, vérét áldozta üdvösségünkért, életünkkel, vérünkkel tartozunk. Nem minden pillanatban kívánja az egész életet és vért, de a készséget erre elvárja. A földi hódítók is beérték a vár helyett nem egyszer a kulccsal. A pásztorok szerény ajándékot, a napkeleti bölcsek aranyat, tömjént, mirhát vittek a jászolhoz lelkük várkulcsaként. A ti várkulcsotok ez a szívetek áldozatával szépen megújított plébánia-

²²⁵ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, Budapest, 1997. 131.

²²⁶ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, Budapest, 1997. 144.

²²⁷ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, Budapest, 1997. 144-145.

templom (Esztergomban – KG), amely hitvallóan hirdeti, hogy életünket, vérünket se sajnáljuk Krisztustól, Krisztus folytatásától, az Egyháztól, amelytől édesanyánk, hitoktatónk ajkán át tanultuk és éljük: Hiszek krisztusban, Isten egyszülött Fiában, a mi Urunkban. Ő utunk, igazságunk és életünk most és mindörökké.”²²⁸

A Boldogasszony Évében 1948. január 1-én Mindszenty bíboros újévi körlevelet bocsátott ki, amelyben e sorsdöntő évet az előző év hitéleti tevékenységének folytatásaként nyitotta meg, felfedve mindennek hitbeli biztosítékát: „De kérdezhetjük: átjön-e ez a fény az újévbe, (...) átvonul-e az eljövendő magyar történelembe úgy, ahogy 910 évvel ezelőtt Szent István királyunk augusztus 15-i végrendeleti felajánlása hatalmas történelemalakító Mária-tiszteletté vált? Jaj nekünk, ha mindez görögtűz és magyar szalmaláng csupán; ha az idő múlása, a nehéz hétköznapiok gyötrelme, a vészes szárnyakkal ránk települni siető közöny (...) a szívek fellobbanó tüzeit, parázsát elfojtaná és a Nagyasszony fölséges, egyedül bízató alakja – a mi hibáinkból, lanyhaságunkból és langyosságunkból – ködbe vész. (...) észbontóan fájó gondolat volna, ha az ősi Máriás magyar földről (...) az Isten anyját száműznők, és Szent István történelmi érvényű szerződését botorul felbontanók (...) Ennek a kapcsolatnak a megbontása népi öngyilkosság volna. Ez lenne a végső haláltánc, és nemzethalál, az örvény, amiből nem volna menekvés, kiemelkedés. (...) Lankadatlanul gyakoroljuk az engesztelést a magunk és mások, különösen a magyar föld bűneiért. Bűnbánatban, áldozatban, hangtalan keresztviselésben mossuk tisztára bűn-szenyes földünket, népünket. Hogy eredményes és üdvös legyen ez a szent igyekezet, Mária szeplőtelen Szívén vezessük át!”²²⁹

Mindszenty bíboros beszédeiben többször is idézte a katolikus Egyház Szűzanyához szóló felkiáltását: „Mutasd meg, hogy édesanyánk vagy!” Ehhez azonban hozzákapcsolta ennek ikermondátát, a Szűzanya ajkaira adva a szót: „És ti mutassátok meg, hogy az én gyermekeim vagytok!” *Ezt mondja Mária nekünk is, ma élő magyaroknak!*

²²⁸ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, Budapest, 1997. 161.

²²⁹ Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei III. Az Esztergom-Budapesti Főegyházmegye és a Szent Gellért Kiadó és Nyomda közös kiadása, Budapest, 1997. 14-16.

Mindszenty József emberi jogok terén folytatott küzdelmei

Mindszenty bíboros élethivatása

„Azt gondoltam, hogy a Jóisten a cselekvést szánta nekem, de azt kell tapasztalnom, hogy az Úr inkább a szenvedések útján vezet, legyen meg az ő akarata.”²³⁰

Mindszenty József

103

Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek az ország első főpapjaként, a magyar nép elhivatott vezetőjeként 1945 és 1948 között az alapvető emberi szabadságjogok rendíthetetlen védelmezője volt. Kiváló szervezőképessége, fáradhatatlan buzgósága és egyéni karizmája folytán soha nem tapasztalt mértékben erősödött meg Magyarországon a katolikus öntudat, mélyült el a vallásos élet az 1945-ben bekövetkezett, Magyarország számára teljesen testidegen és az országot, nemzetet porig alázó ateista bolsevizmus idejének kezdetén.²³¹ A kereszténység első 300 évében az egyház első 32 pápája vértanú volt. Amikor Mindszenty bíboros 1946-ban Rómában XII. Pius pápától megkapta a bíbort, a pápa a következőt mondta neki (akkor 32 új bíborost kreált a pápa): „A harminckét új bíboros közül te leszel az első, akinek vállalnod kell a bíbor színnel jelzett vértanúságot!” Ezzel egy próféta igazság pillanata érkezett el és teljesült be a későbbiekben. Jézus Krisztus mondotta apostolainak: „Ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak.”²³² Más alkalommal pedig ezt mondta: „A jó pásztor életét adja juhaiért.”²³³ Mindszenty bíboros élete utolsó másfél évében – a vatikáni

²³⁰ Fidelissimus Pastor Kiállítás (Bécs–Veszprém)

²³¹ „A II. Világháború súlyos sebeket ütött Magyarországon. Emberben és anyagban szörnyű a veszteség. A vörös hadsereg ellepi az országot. Katonái, mint győztesek tobzódni és felszabadítóként ünnepeztetik magukat. A nyugati szövetségesek csak kis létszámú politikai és katonai misszióval képviseltetik magukat. A tényleges hatalmat sok százezer főnyi megszálló seregükkel az oroszok tartják kezükben. Az ideiglenes magyar kormány, melynek még csak negyed része áll kommunistákból, Miklós Béla tábornok vezetésével ennek ellenére megkísérli a Jaltai Megállapodás szellemében ország jogainak biztosítását. A háttérben azonban már készen áll Moszkva fő ügynöke Rákosi Mátyás. Míg az amerikaiak visszahozzák a Nyugatra mentett szent jobbot az ország fővárosába, a kommunisták titokban arra készülnek, hogy magukhoz ragadják a hatalmat. Az újonnan kinevezett esztergomi hercegprímás, Mindszenty József személyében rettegett ellenfélre talál. Aszkéta lelke, hitének tüze, hazája és a magyar nép iránti szeretete révén ő személyesíti meg a nép előtt az erkölcs, a szabadság és a béke eszméjét. (...) Rákosi még a joviális demokrata szerepét játssza. Tito marsall látogatása a kommunistákat akarja erősíteni. A formailag még polgári kormány kénytelen Moszkva kegyencét ünnepi pompával fogadni. A magas vendég mellett ott áll a fanatikus kommunista belügyminiszter, Rajk. Alig egy év múlva már kítaszítják a pártból és Rákosi akasztófára juttatja. Az általa szervezett politikai rendőrség azonban megmarad és kiterjeszti rémuralmát az egész népre. Az ázó állam az államban és még a hivatalban lévő miniszterelnököt, Nagy Ferencet is kényszeríti, hogy külföldre meneküljön. A látszólag demokratikus színezetű ország teljesen a kommunista terror nyomása alá kerül. Mégis megüli a 48-as szabadságharc emlékűnnepét. Az oroszok porhúntésül másodszor is visszaadják az 1849-ben zsákmányul ejtett honvéd zászlókat. A magyarok a szovjet részvételét szabadság ünnepük megcsúfolásának tekintik. Vorosilov marsall, a mostani orosz államfő megkoszorúzza Kossuth Lajos szobrát és kijelenti: a mai Oroszország nem azonos a cári Oroszországgal, amely kozák lovakkal tiportatta el a magyar szabadságot. Mintegy bizonyítékául Vorosilov szavainak, a kommunista ázó a megkínzott Mindszenty kardinális ellen kirakatpert indít, és életfogytiglani börtönre ítéli. A kommunisták hatalmuk csúcspontján. Rákosi az élen. Államosítások, az életszínvonal süllyed, a világ egykor leggazdagabb és legboldogabb országa nyomorba merül.” In: Magyarország lángokban. Archiv gyűjtemény. Gyűjtötte: Vitéz Molnár János Imre. <https://www.youtube.com/watch?v=m7lcMhfOrrk> (hang- és mozgóképanyag)

http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/1956_7.html (szöveganyag)

²³² Jn 15,20.

²³³ Jn 10,11.

keleti politika következtében bekövetkezett hivatalfosztása miatt – nem volt az esztergomi főegyházmegye érseke; halála pillanatában sem, máriacelli temetése és esztergomi újratemetése idején sem.²³⁴ Az esztergomi érsekek között nyugszik a bazilika kriptájában, jöllehet VI. Pál pápa 1973. december 18-i dekrétuma ma is érvényes. Ennek a döntésnek a felülvizsgálata, valamint a rehabilitáció a Vatikán részéről – *függetlenül a boldoggá avatási eljárástól* – mind a mai napig nem történt meg!

A Vatikán keleti politikájáról megjelent, kortanú által írt visszaemlékező könyv előszavában ez áll: „Ez az újfajta megoldás a Vatikán keleti politikája (...), bár szándékában egyenes volt, gyakorlati megvalósulásában már nem mondható mindig evangéliumi hűségűnek. (...) Jézus tanította: »az igazság megszabadít titeket« (Jn 8,32.) ezért nem félünk még az egyház sebeit sem feltárni, mert ez is bizonyítja isteni eredetét, hogy emberi gyarlóság és bűn sem tudta tönkretenni. (...) Ez a könyv arról győz meg bennünket – nem vetve követ a tárgyalásos megoldásokra –, hogy a történelem a diplomáciai megoldás helyett az igazi kiállást, a mártíromságot igazolta. Azoknak a tanúknak kell hinnünk, akik üldöztetést, börtönt is viseltek Isten országáért.”²³⁵ Tehát engedményekkel nem lehet elérni mindazt, ami az Ösegyházban a hitvallók és vértanúk véréből sarjadt: éppen ezért, *nem ez utóbbi a tévút, hanem ez az egyetlen igazolt útja* a kereszténység mindenkori létének és megerősödésének!²³⁶

Mindszenty-Pehm József már gimnazista korában, majd azt követően szeminaristaként is kitűnt tehetségével. Negyedszázados zalaegerszegi tevékenységével pedig máig maradandót alkotott a város életében.²³⁷ A veszprémi érsekként eltöltött ideje alatt (mialatt Szálasi Ferenc börtönében is raboskodott), valamint esztergomi érsekként, mint főpap nagy felelősséggel vezette a reá bízottakat. Súlyos börtönévek után – az 1956-os Szabadságharc ideje alatt négy napig volt szabad ember –, majd az amerikai (nagy) követségen való kényszertartózkodását követően a nagyhatalmak és a Vatikán egyezkedése következményeként élete hátralevő részét, három és fél esztendőt száműzetésben élt le, bejárva szinte valamennyi világrészt, keresve a magyarokat. Ezek az utak is – amelyek diadalutak voltak – apostoli céllal történtek. Egon Gianone prelátus, a Pázmáneum (Mindszenty bíboros emigrációs lakóhelye) akkori rektora²³⁸ a következőt mondta róla: „Ha viszont a magyar nép gondjairól, szenvedéseiről esett szó, akkor megmozdult benne valami: a keresztény eszmék szerinti magyar embertípus eszménye lázba hozta.”²³⁹

²³⁴ Mészáros István: Állok Istenért, Egyházért, Hazáért. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2000. 147.

²³⁵ Szabó Ferenc SJ: A Vatikán keleti politikája közéről – Az Ostpolitik színes és visszaja. Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya – L'Harmattan Kiadó Budapest, 2012. 11-12. Bábel Balázs kalocsa-kecskeméti érsek ajánlása.

²³⁶ Mindszenty bíboros a következőképpen vélekedett a kommunista rezsimekkel való tárgyalások lehetőségéről: „Elvileg nem vonom kétségbe ezeknek a kontaktusoknak sem szükségességét, sem hasznosságát. Maga a tény, hogy a kommunista államok elismerik a Szentszékkel illetékes tárgyalófélként, pozitíve esik latba. Maga a tudat, hogy a Szentszék figyeli a helyi egyház helyzetét, mérséklőleg hathat az elnyomókra, és serkentőleg a helyi egyházra. Ahhoz sem fér kétség, hogy a Szentszéknek kötelessége keresni minden alkalmat, hogy az elnyomott egyházak sorsát enyhítse. Ha tehát a következőkben kritikai elemzés alá veszem a Szentszék politikáját a kommunista országok felé, azt nem elvi szempontból teszem, hanem az elfogadott elveknek kevésbé megfelelő módon való alkalmazása miatt, mely nemcsak a várt eredményt nem éri el, hanem – indirekte – sokszor káros lehet az egyházra.” In: Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 125-126. <http://www.ppek.hu/k1212.htm>

²³⁷ Emlékező összeállítás Mindszenty József hercegprímás, esztergomi érsek (1892-1975) születésének 120. évfordulója alkalmából. Pannon Tükör 2012. szeptember-október 17. évfolyam 5. szám, 3-67.

²³⁸ Krajsovsky Gábor: Személyes emlékeim dr. Egon Gianone áldozópapról, a Bécsi Pázmáneum rektoráról. Budapest, 2024. <https://mek.oszk.hu/25500/25566/25566.pdf>

²³⁹ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco – München, 1976. 275.

A kereszténység és a nemzettudat rombolása

A magyarországi kereszténység és nemzettudat gerince a 20. század második felétől, az 1956-os szabadságharc leverését követően – amikor az ország újra magyar- és keresztényellenes megszállás és terror alá került – igen erősen megroppant. A 120 millió embert gyarmati sorban tartó kelet európai superhatalom – az akkori vezéralakjuk cinikus szavai szerint – ígéretet tett arra, hogy két évtized múltán be fogja mutatni az utolsó vallásos embert.²⁴⁰ Ez a rendszer a csatlósain és helytartóin keresztül már az ország megszállását megelőzően, illetve közvetlenül azt követően – a jaltai-, illetve potsdami értekezletek döntéseivel – mindent megtett a magyarság nemzeti és vallási öntudatának teljes szétzüllesztése érdekében.²⁴¹ Ehhez pedig szorosan hozzátartozott az 1947-ben Párizsban megkötött, a Közép-Európa népeinek őszinte megbékélését lehetetlenné tevő szerződéskötés.²⁴² A 20. századi első, Magyarországra mért nemzetgyilkos csapás pedig a trianoni „béke”-diktátum volt.²⁴³

„Mi, ha tapasztalatból nem tudnók, tudjuk a Jó Pásztortól az Evangéliumból: a ragadozó farkasokból sohasem lesz szelíd bárány, még ha kölcsön kapott vagy önkézzel szabott báránybőrben jelenik is meg. Maga az ördög is illegeti magát anygali ábrázattal. De akkor a legveszedelmesebb, ha kölcsönzött szép képpel mutatkozik. (...) A XX. század hatalmasainak két világháborúja és békéje és a mai, nem embernek való, lelkiismeretlenül készült tákolmánya mutat-e gyűszűnyi bölcsességet?”²⁴⁴

Mindszenty József

A Párizs-környéki ország-csonkító szerződések és azok következményei

Mindszenty József emlékirataiban, valamint egyik kanadai körútján tartott beszédében a trianoni diktátumról, a Magyarországot kétharmados részében megcsonkoló, el nem évülő igazságtalanságról így nyilatkozik: „Ifjúságom nagy élménye volt a Kárpátoktól védett ép és egész Magyarország. Diákkorom óta történelmi valóságként élt és visszhangzott bennem Vasary Kolos hercegprímás milleneumi beszédének megállapítása; hogy bár kard szerezte meg, de a kereszt tartotta fenn Magyarországot. (...) Hosszú életemben nagy magyar tragédiák tanúja lettem. (...) Az első kommunizmust, mint fiatal hittanár éltem át, s éppen elfoglaltam a zalaegerszegi plébániát, amikor nemzetünkre rákényszerítették a trianoni békeparancsot. Trianonban darabokra tépték a Máriának felajánlott Országot. Aki a természetfölötti hit szemével meri nézni vagy mérni a nemzetek és népek tragédiáját, (...) az jogosan gondolhat arra, hogy az ország talán azért került lejtőre, mert szellemében sokakban már elpártolt a szentistváni alapoktól a századforduló óta; úgy, mint a Muhi és a Mohács előtti években is. Keresztény hívők ítéletében az analógiák itt elgondolkoztatók. (...) Később Európában és az Amerikai Egyesült Államokban politikusok és államférfiak is beismerték, hogy a békekonferencia »elfogult« és »részhajló« volt s a bosszúvágytól fűtött békeparancs sok igazságtalanságnak lett okozója, ugyanakkor részben hozzájárult ahhoz a folyamathoz, amely a második világháború kitöréséhez vezetett. Sajnos, – ígéretük ellenére – a szerződő

²⁴⁰ Bölcsvölgyi Zoltán visszaemlékezése alapján

²⁴¹ Magyar Katolikus Lexikon <http://lexikon.katolikus.hu/J/jaltai%20%C3%A9rtekezlet.html>
<http://lexikon.katolikus.hu/P/potsdami%20%C3%A9rtekezlet.html>

²⁴² <http://lexikon.katolikus.hu/P/p%C3%A1rizsi%20b%C3%A9ke.html>

²⁴³ <http://lexikon.katolikus.hu/T/trianoni%20b%C3%A9ke.html>
<http://www.trianon.hu/keret.phtml?trianon/triutan/trut1/trut13/>

²⁴⁴ Mindszenty József, Szentbeszéd VI. Vasárnapi Levél, Wien, 1974. 29. évfolyam, 130-132.

felek elmulasztották az igazságtalan békeszerződés revízióját, s így csak – a hitlerizmus hódításával egy időben – a második világháború küszöbén és annak első éveiben kaptunk vissza elszakított területeket: 1938-ban a Felvidéket, 1939-ben a Ruténföldet, 1940-ben Erdély egy részét és 1941-ben a szerbektől megszállt területeket. Mindezekről a területekről 1945. január 20-án az ideiglenes kormánynak, amikor aláírta a fegyverszüneti szerződést, le kellett mondania.”²⁴⁵ „Az I. világháború után a nagyhatalmak elvették Szent István földjének 68%-át, meghagyták 32%-át, 1/3-nál is kevesebbet, a vádlott meghallgatása nélkül. A II. világháborúba a Sztálin-szövetséges Hitler hajszolta bele az országot. A szintén Sztálin-szövetséges hatalmak odaajándékozták a 32%-os csonkot is a nemzetiség-irtó Sztálinnak, akinél mi is nemzetiség lettünk.”²⁴⁶

Palágyi Natália nővér Mindszenty Józsefről szóló életrajzi összefoglalójában pedig így ír a hercegprímásról, amikor ő megválasztása után a katolikus magyarok szellemi vezetőjeként kezdte meg apostoli munkásságát; „Mindszenty bíboros, az ország első főpapja, ebben a harcban a magyar nép elhivatott vezetőjeként emelkedik mindenki fölé, aki az alapvető emberi szabadságjogok rendíthetetlen védelmezője. Egyaránt védelmébe veszi a népellenes és háborús bűnök vádjával fogvatartott tízezreket, az ősi otthonaikból kiűldözött szlovákiai magyarokat és a kitelepítéssel büntetett hazai svábságot. Ő emeli fel egyedül tiltakozó szavát a magyar nemzettel szemben igazságtalan és egész Közép-Európa őszinte megbékélését lehetetlenné tevő párisi békeszerződés ellen. (...) Kiváló szervezőképessége, fáradhatatlan buzgósa és egyéni varázsa folytán soha nem tapasztalt mértékben erősödött meg a katolikus öntudat és egyre inkább elmélyült a vallásos élet.”²⁴⁷

Ritka közlést olvashatunk egy emigrációban megjelent forrásban,²⁴⁸ amelyben Mindszenty József 1945-ben a pápához intézett leirataiban messzemenően elítéli az ország újbóli megcsonkítását, illetőleg teljességgel elismeri és védelmébe veszi a II. világháború alatti magyar területek visszanyerésének jogosságát.

„Alig állították vissza a Csehszlovák Köztársaságot – írta –, első diplomáciai tétével már is átadta (mármint a Csehszlovák Köztársaság – KG) a Szovjet hatalmába Magyarország azon szerves részét, amit Kárpátjának neveztek el és így ürügyet, ál-jogcímet biztosított a hatalmas orosz terjeszkedésnek arra vonatkozólag, hogy a maga uralma területét a Kárpátok hegykoszorúján átlépve, előretolhassa. E cselekedet jelentőségét és az abból eredő veszélyt fölösleges részletezni.” Ugyanitt említi az újabban annyiszor kétségbevonat münchener döntés jogosultságát, hangsúlyozva, hogy „Európa nagyhatalmai 1938-ban a münchener értekezleten, egyetértően mérlegelve a trianoni békeszerződés revíziójának szükségességét, azt óhajtották, hogy az érdekelt országok kölcsönös megállapodásokkal – békés úton – rendezzék a határok kérdését. Csehszlovákia és Románia előterjesztette, hogy Német- és Olaszország döntőbírákként ítéljen. E javaslatba Magyarország is belenyugodott. Magyarország tehát a bírák döntése nyomán és a másik fél beleegyezésével kapta vissza a legigazságosabb módon területeit Csehszlovákiától és Romániától.”

²⁴⁵ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 186-187.

²⁴⁶ Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 226-227.

²⁴⁷ Palágyi Natália: Hűségesen követte az Urat. Mindszenty bíboros életútja és példája. Magyar Könyvnyomda, Ungarische Buchdruckerei, St. Gallen, 1976.

²⁴⁸ Mindszenty József 1945. november 8-án és november 15-én a pápához írt leveléből
In: Magyar politikai írások 1951-1976. Szerkesztő: Pécsi Kornél. Gilde Barna Duna Könyvkiadó
Fahrwangen 1978. <http://hunhir.info/index.php?pid=hirek&id=65447>

„A Magyarországtól elvett területnek Csehszlovákia és Románia alig egyharmadát, Jugoszlávia alig egytizedét adta vissza [az 1938-1941 közötti különböző döntőbírósi intézkedések folytán – P. K.], Ausztria pedig semmit. A visszatért területek nemcsak történelmi jogon, hanem a lakosság nemzetiségi számaránya miatt is Magyarországot illetik. A legnagyobb igazságtalanság lenne, ha a békét teremtő békeszerződés ismét elszakítaná Magyarországtól azon területeket, amelyek – a trianoni békeszerződés igazságtalanságainak jóvátételére – az európai nagyhatalmak tanácsára s az érdekelt országok kölcsönös megegyezésével visszatértek az anyaországhoz. (...) Az új államok, amelyek Magyarország területeinek és magyar népességének elszakításával jöttek létre, még fokozottabb mértékben kevertek, mint volt Magyarország, ezen kívül nincsenek történelmi hagyományaik, s hiányzik náluk a történelmi együvé tartozás érzése s így a legelső megrázkódtatást sem tudták elviselni”.

A Mindszenty Okmánytár részletesen bemutatja Mindszenty bíborosnak a felvidéki magyarsággal és a magyarországi svábsággal szemben elkövetett barbár jogsértések elleni tiltakozó megnyilatkozásait. Az alábbiakban ezekből kerülnek idézésre megdöbbentő részletek, az okok feltárásával.

A második világháború befejezése után Csehszlovákia arra törekedett, hogy megszabaduljon nemzetiségeitől. Benes elnök 1945-ben Kassán kijelentette, hogy „Csehszlovákia a csehek és szlovákok állama és senki másé.” A németeket és magyarokat megfosztották csehszlovák állampolgárságuktól és nyomban hozzáálltak eltávolításukhoz. A magyar férfiak egy részét „háborús bűnösség” címén internáló- és munkatáborokba gyűjtötték, lakásaikat feldúlták és a vagyonosabbak birtokaiba szlovák partizánok ültek bele. Bezárták a magyar iskolákat, megtiltották a magyar nyelv használatát, teljesen megszüntették a magyar sajtót, elbocsátották állásaikból a magyar alkalmazottakat, sok helyütt még a magyar nyelvű istentiszteletet is lehetetlené tették. Mindszenty hercegprímás megrázó hangú pásztorlevelekben és nyilatkozatokban tárta a hívek és a világ elé az üldözött szlovákiai magyarság helyzetét.²⁴⁹

„Hónapok óta, a nap minden órájában, különösen pedig éjnek idején, ezrek és ezrek feszült idegekkel várják, mi lesz velük. Egy híradás szerint egyedül Ipolyság környékéről több mint 500 üldözöttnek kellett elindulnia – délután öt és reggel fél hat óra között – a bizonytalanság felé. Közöttük voltak csecsemők és aggok, szülők négy-öt kicsiny gyermekkel és nem engedték meg nekik, hogy valamit is magukkal vigyenek. (...) Miért közlöm ezt a fájó helyzetet veletek, Kedves Híveim? Nem azért, hogy a gyűlölet lángra lobbanjon bennetek. Elég a gyűlölet már! A szabadságjogok semmibevevésének, a gyengébbekkel való bánásmódnak kiáltó, vádoló és elrettentő példája ez, amely sorsát magában hordja.”²⁵⁰

„Távol van tőlünk más állam belső rendes kormányzati ügyeibe beleszólni akarni. De itt most korántsem ez az eset. Nem téveszt már meg ugyanis senkit a törvényerőre is emelt, közmunka-rendszeresítési, belső állami rendeletre való utalás, hivatkozás, magyarázkodás és szépíteni akarás. (...) Nem hallgathatunk arról, hogy sorozatos, erőltetett birtokelkobzások, teljes vagyonfosztások történtek; öregeket, gyermekeket, terhes, szoptatós anyákat hurcolnak el túlzóan kegyetlenül. (...) Adja Isten, hogy azok, akiknek kezében van a hatalom, és akik

²⁴⁹ Mindszenty Okmánytár I. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München, 1957. 61-62.

²⁵⁰ Esztergom, 1945. október 15. Mindszenty József s.k. In: Mindszenty Okmánytár I. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München, 1957. 63-64.

annak gyakorlásáért ugyanannak a Mindenhatónak felelősek, e segélykiáltásunkat meghallják!”²⁵¹

A csehszlovák hatóságok a magyarok üldözését és széttelepítését a hideg téli hónapokban is folytatták. 1947. február 5-én Mindszenty bíboros a Csehszlovákiában folyó kegyetlen magyar üldözés megszüntetése érdekében táviratot intézett VI. György angol királyhoz és Trumanhoz, az USA akkori elnökéhez, továbbá Giovanni Montini (a későbbi VI. Pál pápa – KG) vatikáni helyettes államtitkárhoz annak érdekében, hogy a Szentszék is interveniáljon a barbár deportálások ellen.²⁵²

1948. június 13-án a magyar kormány megállította a magyar-szlovák lakosságcserét, de az erről szóló sérelmes és hátrányos megegyezés „a szakközegek és külügyminiszteri tárgyalás mellőzésével csak pártvonalon” került megkötésre. Benes csehszlovák győzelemként ünnepelte az első megegyezést. A magyar parlament megállapította marxista ajakkal is, hogy az első egyezmény a csehszlovákok kedvezményeinek és a magyarok hátrányainak nemzetközi okmánya.²⁵³

Mindszenty József a külügyminiszternek szóló levelében többek között ezeket írja: „Isten és a történelem előtt tiltakozom ártatlan népem gyötrése ellen. A megállapodás nélküli a hozzáértést, lelkiismeretet, a magyar érdekekkel szemben idegen érdekeket szolgál. Az újabb rengeteg szenvedés az égre kiált. Az előidézőket Isten ítélőszéke elé idézem.”²⁵⁴

1948-ban, már a kommunista hatalomátvételt követően egy minisztertanácsi nyilatkozat azt állította, megrágalmazva a hercegprímást, hogy a szlovákiai magyarság helyzetében küszöbön álló kedvező fordulatot a bíboros hercegprímás sovinizmusa és a közügyekbe való illetéktelen beavatkozása akadályozza. Erre a teljességgel alaptalan vádra illetékes egyházi hely az alábbiakat válaszolta; ha a kormány most már engedi a sajtóban közzétenni a sérelmezett iratokat, akkor azokból ki fog tűni, hogy ennek a hazug állításnak éppen az ellenkezője igaz: az emberi jogok védelme nem sovinizmus! Sovinizmus kezdettől fogva csak egy szerepelt ebben a kérdésben, amit a magyarországi kormányzat oldaláról is elítéltek. Az egyháznak pedig joga van állást foglalni a közélet minden kérdésében.²⁵⁵

1945 júniusában a potsdami konferencián a csehszlovákok a győztes nagyhatalmaktól a magyarországi német (és a felvidéki magyar) lakosság kollektív kitelepítésére kértek engedélyt. A szudéta-németeket így kitelepíthették (a magyar lakosság eltávolítására nem kaptak engedélyt, de ennek ellenére velük ugyanezt tették – lásd a tanulmány megelőző részét), Vorosilov, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság orosz elnöke e megállapodásra hivatkozva 1945 nyarán felszólította az ideiglenes magyar kormányt, hogy indítsa meg a svábok kitelepítését. A kormány azonban az oroszok parancsára hozott határozatot nem hajtotta végre. A kollektív megtorlás ellen – ami ezután mégis bekövetkezett – a püspöki kar 1945-ben felemelte szavát. A nyilatkozatban hivatkozott az ezt egy évvel megelőző,

²⁵¹ Esztergom, 1946. december 21. Mindszenty József. In: Mindszenty Okmánytár II.

Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München, 1957. 95-96.

²⁵² Mindszenty Okmánytár II. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München, 1957. 105-106.

²⁵³ Mindszenty Okmánytár II. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München, 1957. 125., 127.

²⁵⁴ Mindszenty Okmánytár II. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München, 1957. 125.

²⁵⁵ Mindszenty Okmánytár II. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München, 1957. 131-132.

ugyancsak embermentő tevékenységére: „Ha valaki ellen az arra illetékes bíróság bizonyító eljárás után jogerős ítéletet nem hozott, azt vagyonától megfosztani, ősi hajlékából, ősei és a maga veritékével öntözött földjéből, családjából hatalmi szóval kiszakítani nem szabad. Ha helytelen volt csendőrökkel kísértetni a zsidókat, helytelen rendőröket vezényelni ilyen ténykedésekhez is. (...) A magunk számára cselekszünk rosszat, ha jóbarátok helyett ellenségeket szerzünk magunknak. Ki tudja, hogy amit elkövetünk a folyó egyik partján, a másikon nem fordítják-e ellenünk?”²⁵⁶

1945-ben, Potsdamban az oroszok vitték keresztül azt, hogy Magyarország engedélyt kapjon németajkú lakosságának kitelepítésére. A svábok deportálását azonban minden sürgetés ellenére csak 1946-ban kezdte meg a magyar kormány – Rajk László kommunista belügyminiszter irányítása mellett – Németország *amerikai* megszállás alatt levő zónájába. Az amerikai megszálló hatóságok azonban gazdasági nehézségekre hivatkozva megtagadták a további kitelepített csoportok befogadását. A magyar kormány 1947 nyarán orosz „engedéllyel” tovább folytatta a deportálást, most azonban már Németország *szovjet* megszállási övezetébe. 1947. augusztus 8-án Mindszenty hercegprímás a püspöki kar nevében Dinnyés Lajos miniszterelnöknél erőlesen tiltakozott a kitelepítések folytatásának terve ellen. Ezt követően még további tiltakozások történtek. 1947. október 2-án pásztorlevél útján történik az újabb tiltakozás a deportálások ellen; „Eltávolítják országunkból a hazához hű német származásúak tömegeit. Ez a gyászos művelet, amelyet a történelem szintén kitörölhetetlenül fog lapjain feljegyezni, most ismét nagy erővel folyik. Ám büntessék meg a bűnösöket bűnük egyéni tárgyilagos kivizsgálása és szabályszerű megállapítása után (...) Ez ellen senkinek szava nincsen, és nem lehet. De minden válogatás nélkül, kollektív alapon történő kitelepítés ellen a legkiáltóbban szót kellett és kell emelnünk, mert az ilyen kitelepítés – történjék az bárminő címen – embertelenség, az emberi jogok éles hangoztatása idején különösen az.”²⁵⁷

1947. február 10-én, a párizsi békeszerződés aláírásának napján – amely a mai napig egyik helyrehozhatatlan okozója annak, hogy Magyarország az egyetlen olyan ország, amelyet határain kívül is a saját, volt területei vesznek körül – Mindszenty József a budapesti Szent István Bazilikában saját maga vezette a szentségimádási órát. Ennek keretében elmondott, megindító imájából olvashatunk részleteket: „1920. június 4-én Trianonban mind a négy égtáj magyar földjét, magyar népét erőszakosan ki- és letépték a történelmi, néprajzi, földrajzi és gazdasági egységből. (...) Ez a második megcsonkítás (1947. Párizs – KG) sokkalta súlyosabb az elsőnél. Újabb területeket vettek el. Nyomasztó, megroskasztó fizetéseket raktak ránk. Most még papíroson sincsenek különleges kisebbségi jogok az elhasított magyarok számára. Törvényen kívül állnak, mintha magyaroknak lenni már magában is bűn és nem emberi lét volna. A Duna, Garam mentén kegyetlenül bontják már nagy világrészvétlenség mellett a magyar tömböt. Ki tudja, mit tartogat még számunkra az emberi elvadás? (...) Az ítélet módját nem ítéljük meg; önmagában hordja az ítéletet. De nem hallgathatjuk el, hogy a Te isteni és a mi emberi jogunkat súlyosan megsértették. Nem ezt ígérték, nem ezzel bíztattak. Nincs joguk az Egyesült Nemzeteknek sem, még büntetés címén sem, valamely nemzetcsalád Isten-alkotta közösségét erőszakosan, barátságok jutalmazására szét tépni.”²⁵⁸

²⁵⁶ Mindszenty Okmánytár I. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München, 1957. 64-68.

²⁵⁷ Mindszenty Okmánytár II. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München, 1957. 110., 117.

²⁵⁸ Mindszenty Okmánytár II. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München, 1957. 140-141.

A párizsi békeszerződés nemcsak érvényben hagyta a Trianoni szerződést, hanem még újabb területeket is csatolt el, amelyet Csehszlovákia kapott meg hídfőként a Duna jobb-partján, három és félmillió magyart hagyott idegen megszállás alatt és *azoknak még kisebbségi jogokat sem biztosított*. Ezen felül, az ország erejét felülmúló jóvátételt állapított meg, melynek címén *az oroszok gazdaságilag teljesen tönkretették Magyarországot. Az új békeszerződés érvényben hagyta a jaltai és a potsdami megállapításokat, melyek Magyarországot politikailag is a bolsevizmus martalékává tették*. Ez történt Magyarországgal a sokat emlegetett Atlanti Charta 2. pontja ellenére: „nem akarunk olyan területi megállapítást, amely nem egyezik meg az érdekelt népek szabadon kifejezett kívánságával.”²⁵⁹

²⁵⁹ Mindszenty Okmánytár II. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München, 1957. 134-135.

Mindszenty József a „Népbíróság” előtt

Letartóztatása, megkínzása, kirakatpere

Mindszenty bíboros közvetlenül a letartóztatása előtt az alábbiakat nyilatkozta, amelyek már előre halomra döntötték kirakatperének aljas vádjait: *„Annyi célzatosan megszöött, százszor megcáfolt, de konokul tovább hirdetett valótlanosság nem tájékozott mind a hetvennyolc elődöm körül együttvéve sem, mint körülöttem. Nem vettem részt semmiféle összeesküvésben. Nem mondok le érseki tisztemről. Nincs vallani valóm, és semmit nem írok alá. Ha mégis megtenném, az csak az emberi test gyengeségének következménye s azt eleve semmisnek nyilvánítom.”* A 39 napon át történő kegyetlen kínzások Budapesten, az Andrássy út 60-ban zajlottak, amely ma már múzeum és ahol minderről külön megemlékezés is látható.

111

A letartóztatást követő első éjszaka és az azt követő változatlan bánásmód a történelem legkegyetlenebb rendszerének, a bolsevizmusnak igazi arcát tárja fel, Mindszenty József visszaemlékezésében.

„Décsi alezredes megfenyeget, cinikusan mondja: ha úgy viselkedik, mint tegnap, jön a gumibot! Ezen az éjszakán talán kétszer is megveret. Megint csak a hajnal vet véget kínjaimnak. Egyik következő éjszaka a kihallgatók nem is kérdeznek. *Egész éjjelre átengednek a kínzóknak.* Egy nagy üres teremben csak ketten vagyunk együtt. A szokatlan mély csendből következtetem, hogy talán senki sincs a közelben. Az őrnagy felszólít, hogy vetközzem. Én nem vetközöm, mire ő a fülhallgatóban levetkőztet. Elém áll és felteszi az első kérdést. Nem felelek. Újra rám rivall. Én megint hallgatók. Erre előveszi kihallgató szerszámaikat: egyik kezében van a gumibot, a másikban kinyitott, hosszú, éles kést tart. Parancsokat ad, nagyot kiált, és mint lovardában a lovat, ügetésre fog. Hátamra és lágyékomra hullanak a gumibot-ütései. Hatalmában van egész testem; kerget, űz. Percig szünetet tart s így fenyeget: *>Szétverlek, felaprítalak reggelig. Hulládat darabokban a kutyáknak vetem és a csatornába dobom. Most mi vagyunk az urak!<* A lábamat fájósan szúrják a szálkák. Kimerülten lihegek a futástól; de futok, mert így kevesebb botot kapok. Gyenge vagyok, kimerültem, minden idegszálam és egész testem kínban van. Lehet úgy éjfél után 2-3 óra, amikor belátja, hogy az ütlegetés és a futás, bár elcsigáz és gyötör, nem hozza meg az eredményt az ő számára. De tanúja volt két héttel előbb a prímási palotában, ahogy fájdalmasan és könnyekkel a szemében édesanyám búcsúzott tőlem, amikor elhurcoltak. Nyilván erre emlékezve mondja: *>Ha meg nem vallod (kínzás közben máskor is élvezettel letegez), hajnalra ideszállítatom az anyádat. Meztelenül állítalak eléje. Anyádat itt üti meg a guta, de meg is érdemli, mivel téged hozott a világra! Te leszel a gyilkosa!<* Aztán tovább ütleget, miközben nyargalnom kell. Én azonban hallgatók. Emlékszem, rettegés fogott el a gondolatra, hogy idehozhatja szegény édesanyámat. A félelemérzések befolyása alatt kezdem elhinni, hogy ezt megteszi. Csak arra a gondolatra nyugodtam meg végül, hogy édesanyámat Mindszentről - 200 km távolságból - lehetetlen lesz idehozatnia hajnalig. *A vallató tovább kérdez és ver.* A szívem, a lábam már nem bírja. Idegrendszerem szinte vitustáncba kezd. Senki sem ismerne rám, aki csak egy hónappal is előbb látott. Sokat elbírunk, de mégis véges az erőnk. *Ez a nyargalás és a gumibotolás hajnalig tart.* Ebben az idegállapotomban gondolok arra később a nap folyamán, hogy a következő éjjel vetek valami csontot nekik. Így a második éjjel megnevezek két halottat és egy emigránst. Időt akarok nyerni. Vontatva, adagolva adom elő a dolgot. (A megnevezetteknek volt valami közük az ügyhöz.) Kínzóm megörül a neveknek. Én pedig megkönnyebbülten reméltem, hogy talán egy hét is eltelik, amíg rájön, hogy a megnevezettek régen sírban nyugsznak vagy a vasfüggönyön túljutottak. A „felültetésre”

azonban korábban rájött. *Ezért a következő éjszakán is úgy ütleget és kínzott, mint az előzőn tette.* Az itt elmondott éjszakai futtatást később a fegyházban állítottam össze emlékezet-foszlányokból, amidőn ott ráléptem este egy szálkára és lábamban meg emlékezetemben működni kezdtek a >korábbi szálkák<. Éjjel két-három óra lehet, amikor azt hallom, mintha valakinek a teste lehullott volna az akasztófáról. Imádkozom a kivégzettek lelki üdvéért, azután eléjszakázom azzal a gondolattal: mikor kerül a rablógyilkosok után hasonló sorsra a Római Szent Egyház bíborosa? Szemben állok én is a kivégzéssel, a halállal. Azt pedig, hogy teljesen egyértelmű vallomást tegyek és a rendszert dicsérve hálálkodjam vezetőinek, mint ez az oroszországi kirakatperekben annyiszor megtörtént, még 39 nap alatt sem tudták elérni.”

Koncepció per és életfogytiglani fegyház

A koncepció per főtárgyalása 1949. február 3-án kezdődött, az ítéletet – az életfogytiglan tartó fegyházbüntetést - február 8-án hirdették ki.²⁶⁰ A bíboros először a gyűjtőfogházban raboskodott, majd az ország különböző fegyházaiban, legutoljára - az 1956-os szabadságharc kirobbanásakor - a Nógrád megyei Felsőpetényben, a volt Almássy kastélyban. Ezen az őrzési helyén talán még kifejezettebben érezte azt, hogy a falubeliek, és tágabb értelemben egy terror által elnémított ország áll mögötte. Erről így emlékezik: „A falubeliek egész idő alatt tudtak ittlétemről: ősszel, télen amikor a séta közben a sövényen át tudtam látni, több mindent észrevettem. Néha egy-egy arra jövő puttonyos asszony ledobta terhét. Megállt és feszülten meredt a reverendás sétálóra. Hogy én mit gondoltam, vagy mit éreztem, azt tudom. Azt azonban csak sejtem, hogy mi zajlott le ilyenkor bennük, akik csendesen, hangot nem adva érzelmeiknek, néztek, egyre csak néztek vissza reám. De tudom, hogy amikor esténként, a kukorica- és tollfosztóban, vagy kapálásnál, kaszálásnál, aratásnál a petényi kastély rejtélyét tárgyalták – én ott voltam köztük.”²⁶¹

Mindszenty József az utolsó szó jogán

„Tisztelt Népbíróság! Az utolsó szó jogán egy férfi áll a magyar népbíróságnak a színe előtt, jelentős országos állásban és vádaktól terhelt. Félévszázados adottsággal állok itt; egy határozott neveléssel és alapelvekkel. Ez a nevelés és ezek az alapelvek ugyanúgy vannak beépítve egy emberi életbe, mint ahogy a földre rá van építve a vaspálya. Ez a vaspálya visz és megmagyaráz sok mindent. Ahogy ezt a vaspályát, éppúgy az emberi életbe beépített alapelveket úgy szokták egymásba venni, ahogyan vannak.

Most több mint 40 napja állunk és állok a rendőrhatalom és bíróságnak a színe előtt, kérdeznek és felelek. A kérdések és feleletek, nemcsak a kihallgatókat illetik, hanem az ember a maga lelkének is válaszokat ad, ezen az időn keresztül.

Ezekből a válaszokból, amit magamnak adok, a külső válaszok mellett azt látom, – s ezért hálát adok az Istennek, – hogy életem folyamán a jó szándékot nem veszítettem el.

²⁶⁰ Vörös Géza: Mindszenty József és az államvédelem, 1945-49. 231-240.

Csonka Emil: Az egyházak likvidálása – a Mindszenty-per. 34-67.

Kahler Frigyes: A Mindszenty-per tanulságai. 93-110.

In: Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest, 2015. <https://mek.oszk.hu/18300/18324/18324.pdf>

Zinner Tibor: Kik hurcolták meg a bíborost – Rákositól a titkosrendőrhöz.

In: Istennek hála, hogy szerény eszköz lehettem Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 105., esztergomi érseki kinevezésének 75., valamint halálának 45. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest, 2021. 136-188. <https://mek.oszk.hu/23800/23867/23867.pdf>

²⁶¹ Mindszenty József: Emlékirataim. Szent István Társulat Budapest, 1989. 416.

Nem akartam sohasem ütközni az állami törvényekkel. Ha akár körülem, akár kívülem lévő okokból itt vagy ott megtörtént, ez az összeütközés azt a minap itt ezen a helyen minden szépítés nélkül megvallottam, sajnáltam, most is sajnálom és úgy gondolom, hogy az alapelvekhez, amiket említettem, azokhoz való becsületes hűség mellett is, bizonyos dolgokat talán hasonló helyzetben másként fognék meg.

Megállapíthatom másodszor azt is, hogy Istennek hála lelkiismeretem szerint nem voltam és nem vagyok a magyar népnek az ellensége. Nem volt és nincs bajom a magyar munkássággal, a magyar földműves társadalommal, amelyhez családommal együtt tartozom. Semmiféle megillető, megjáró jogot nem akarok elvenni egyik társadalmi osztálytól sem. Csak reám, a második világháborús összeomlás után egy nehéz történelmi szerep várt és ez abban állott, hogy nekem kellett az evangélium összefogó világosságának és szeretetének a meghirdetője lenni.

És itt most méltóztassék megengedni, hogy egy percre kikapcsolódjam az utolsó szóból. De logikailag idetartozik. Több ízben volt szó itt, a földreform és a magyar katolikus egyháznak a viszonyáról. Éppen ezért kötelességemnek ismerem, hogy én itt erre most zárójelben, de mégis zárójelet mellőző fontossággal nyilatkozzam. 1945 májusi körlevelében a püspöki kar áldását küldötte azokhoz, akik földhöz jutottak. Utána még négy alkalommal tett deklarációt belföldön és külföldön, s ennek a tartalma rövidre fogva az, hogy az egyház nem kérte és nem kéri vissza az érdemes, szorgalmas, a magyar földet szerető kisemberektől, azokat a szántókat, amelyek a kezében vannak. A püspöki karnak ezt az álláspontját a Vatikán soha nem rosszallotta.

Most folytatom tovább az utolsó szót, azért is hálát adok az Istennek, hogy vizsgálódásaim alkalmával a magam szigorú lelkiismerete előtt nem bizonyultam a béke ellenségének. Egyház és állam megbékélésének idején nem voltam a béke ellen, csak az előfeltételeket aláhúzottan említettem és nagyon komolynak tartottam azt, hogy ha békét kötünk, akkor az időálló és tartós legyen.

Ami azt illeti, hogy az állami törvényekkel egyben-másban előzetes akarati elhatározás nélkül összeütköztem, összeütközés történt, azt mind mondtam, megvallottam. Az anyagiak terén pedig a jóvátételt is felajánlottam. És ezt én komolyan veszem.

Ma reggel ez az imádság jött az ajkamra: *Da pacem, Domine, in diebus nostris, in diebus istis!* Uram! Adj békét ezekben a napokban. Nem a közeli vagy távoli jövőben, hanem – érdekes – ez az ősi imádság azt mondja: ezekben a napokban.

És ezt a békét én kértem az én egyháznak, amelynek szeretetét elhoztam ide is. Ezt a békét kértem a magyar államnak, amely iránt való engedelmisségemet megmutattam. És ezt a békét kérem a magam lelkének is.

A népbírósnak pedig azt kívánom, az Egek Ura adja azt a bölcsességet, hogy azt az ítéletet hozhassák, amely külföldön és belföldön a kibontakozásnak, a szerencsés kiútnak a reményét, zálogát hozza.”²⁶²

Major Kálmán veszprémi spirituális az utolsó szó jogán

Nem csak az esztergomi érseket, hanem a többi egyházmegye vezetőjét, szemináriumi előjáróit is erőszakkal az ellenőrzése alá vonta vagy bebörtönözte az idetelepített bolsevik hatalom, amelynek – az ártó szándékon és tetteken kívül – semmi köze nem volt se a magyarsághoz, se a kereszténységhez. Az alábbiakban Major Kálmán, veszprémi spirituális

²⁶² Mindszenty József a Népbíróság előtt. Pannon Kiadó Budapest, 1989. 224-226.
https://www.eucharisztikuskongresszus.hu/KG_Mindszenty_17.html

1952-ben az utolsó szó jogán elmondott beszédéből olvashatunk részleteket, amelyet a Budapesti Megyei Bíróság előtt, a veszprémi kispapok perében mondott el. Ebben igen bátor hangon leplezi le az ellene és az egyház ellen felhozott vádak teljes valótlanágát.

„Tisztelt Megyei Bíróság! Az én világnézetem legelső és legfőbb képviselőjét, Jézus Krisztust kettőezer évvel ezelőtt bíróság elé állították és ott azzal vádolták, hogy fellázítja a népet és uszít a fennálló jog meg államrendszer ellen. E súlyos vádak hatására még a néptömeg is akkor inkább követelte a többszörös gyilkosnak, Barabásnak a szabadon bocsátását, sem, mint Jézus felmentését.

Most én is bíróság előtt állok (...) a krisztusi világnézetet hirdetem elhajlás és megalkuvás nélkül, munkám során is, az élet egész területére vonatkoztatva.

Ennek a világnézetnek a hirdetése közben magától értetődő természetességgel különös tekintettel voltam Rómára, az Apostoli Szentszékre, úgy, mint ahogyan egy becsületes marxista is, gondolom, hogy különös tekintettel van a maga ideológiájának hirdetése közben még innen Magyarországról is, még 1952-ben is, világnézetének központjára, Moszkvára. Azonban a krisztusi világnézetet nem csak egyszerűen hirdetem, hanem olyan meggyőződéssel hirdetem azt, amelyik szerint a krisztusi világnézetten kívül nincs még egy világnézet, amelyik helyesen tudná ma megváltani a ma ezer és százezer problémával küszködő emberiséget. Mert az én felfogásom, meggyőződésem és vallásom szerint ennek a világnak nincs több Megváltója, csak egy, és ez Jézus Krisztus és senki más. Amíg az ÁVH őrizetbe nem vett, addig azt gondoltam, hogy szabad nekem ezt a krisztusi világnézetet hirdetnem ebben az országban, hiszen itt alkotmány biztosította vallásszabadság jár ki minden egyes állampolgárnak. Amíg le nem tartóztattak, azt is gondoltam, hogy ezt a krisztusi világnézetet lehet nekem Róma irányítása és interpretálása szerint terjesztenem, hiszen ebben az országban a magyar püspöki kar és a kormány között létrejött megállapodás értelmében a római katolikus egyháznak is, ismétlem és az ismétlésben egy szót különösképpen hangsúlyozva a római katolikus egyháznak is működési szabadsága van. Azt meg, hogy több kérdésben más feleletet adtam, sokszor homlokegyenest ellenkezőt azzal, amit Magyarországon a pillanatnyilag államalkotó marxista világnézet ad, az említettek után inkább természetesnek és magától értetődőnek tartottam, tartom és tartani fogom, sem, mint államellenesnek. Ezzel csak akkor lennék államellenes, lázító és izgató, ha itt Magyarországon nem szabadna hirdetni a krisztusi világnézetet, mert itt nincs vallásszabadság, ha itt tilos a krisztusi világnézetet Róma irányítása és interpretálása szerint terjesztetni, mert itt nincs működési szabadsága a római katolikus egyháznak. De mivel itt vallásszabadság van, azért, amiket Veszprémben a papnövendékeket képző önképzőkörben műveltünk, legfeljebb megengedett kritika, de nem lázítás. Vagy ha a tisztelt bíróság ezeket lázításnak veszi, akkor ezzel implicite azt jelenti ki, hogy Magyarországon nincs vallásszabadság, hogy itt Magyarországon nincs működési szabadsága a római katolikus egyháznak, hogy itt Magyarországon a vallásszabadság csak frázis, a római katolikus egyháznak adott működési szabadság csak mézesmadzag, hogy itt a véleménynyilvánítási és szólásszabadság csak külföld felé pufogatott propagandafrázisok, de nem olyan valóságok, amelyekből az állampolgárnak haszna lehetne. És a Rómához való hűséget is nemcsak én hirdetem, hanem engedtem és jó néven vettem, hogy ezt papnövendékeim is hirdetik önképzőköri munkájuk során, különösen itt, Magyarországon, 1952-ben, amikor a katolikus papok békemozgalmában olyan szervezkedést látunk, amelyik szervezkedésben nem annyira a békén, mint inkább a mozgalmon van a hangsúly, a mozgalmon, amely előbb-utóbb Rómától, a Krisztus rendelte főtől és sziklától fogja őket elszakítani. *Utinam falsus vates sim!* (Bárcsak rossz jós lennék – KG.)

Mi naivul azt hittük, hogy itt Magyarországon 1952-ben csak van annyi joga egy római katolikus magyar papnak, hogyha valaki szemközt köpi, akkor azt a köpetet letörölhesse

magáról anélkül, hogy azzal államellenességet követne el. De ha a Magyar Népköztársaság nem szívleli azt, hogy a magyar katolikus papok törölt arccal járjanak az utcán, akkor kijelenthetjük, hogy annak a leköpött képű római katolikus papi arcnak a történelem ítélőszéke előtt sokkal nagyobb becsülete és értéke lesz, mint mások megberetvált és szappannal mosott arcának.

Jézus Krisztus 2000 évvel ezelőtt természetfeletti világnézetet hirdetett itt a földön, s amikor emiatt a bíróság elé állították, ott mégis azzal vádolták, hogy fellázítja a népet és uszít a fennálló jog és államrendszer ellen. Néró az első század második felében halomszámra végeztette ki a keresztényeket, de nem hivatalosan, nem azért, mert keresztények voltak, hanem azért, mert az volt a vád ellenük: felgyújtották Rómát.

A legelső ügyészégi kihallgatás alkalmával, aminek jegyzőkönyvét nem voltam hajlandó aláírni, azt vágták a fejemhez: amit önök Veszprémben műveltek, az egyházi mezbe bűjtatott reakció volt. Erre a vádra innen felelek: amit meg önök művelnek ellenem és ellenünk, az meg törvényes mezbe bűjtatott egyházüldözés!

De nemcsak nyugodt vagyok, tisztelt bíróság, hanem ugyanakkor örülök is annak, hogy a vádban hasonló voltam az én Mesteremhez. (...) A szenvedések pedig remélem, hogy eddigi elveimet csak még jobban megacélozzák, és ez az elv a következő: (...) soha nem mondani az árnyékot fénynek, sem pedig a fényt árnyéknak; soha és semmiféle körülmények között sem hajtani ezen a földön térdet senkinek sem, csak Jézus Krisztusnak. Köszönöm a bíróság türelmét. Többet szólni nem kívánok.”²⁶³

Kommunista igazmondás

Az alábbiakban a Magyarországra 1945-ben idegenből erőszakkal idetelepített bolsevik rendszer két volt potentátorának, Péter Gábornak²⁶⁴ és Décsi Gyulának a Mindszenty per koncepciók voltának megállapításához tett tanúvallomásait olvashatjuk, Mindszenty bíboros emlékirataiban történt visszaemlékezéseivel párhuzamba állítva. Kádár János – Mindszenty bíboros 1948-as letartóztatása idején kommunista belügyminiszter – nyilatkozta 1949-ben: „Minden eszközzel kell tudni ütni.” Ezt a kommunista elvet Mindszenty hercegprímás Andrassy út 60-ban történt fogva tartásánál is következetesen alkalmazták.²⁶⁵

Péter Gábor és Décsi Gyula vallomása Mindszenty Józsefről

„Péter Gábornak itt volt a hivatala az Andrassy út 60-ban, ahová most engem is bezállítottak. Szobájában éjszakánként hallgatta a gyötrött emberek jajkiáltásait, nyögését és halálhörgését.

²⁶³ Ágotha Tivadar: Megalkuvás nélkül. Veszprémi Kisapok az ateista hatalom börtöneiben. Márton Áron Kiadó, 1995. <http://www.ppek.hu/k125.htm>
http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/AT_szemin_88.html

A veszprémi egyházmegye múltjából sorozat 21. kötete. Huchthausten Lajos: Bilingérezések. Történetek a veszprémi egyházmegye XX. századi életéből. Balatonkiliti - Veszprém 1995-2009. 143-146.

Krajsovsky Gábor: Harcold halálig az igazság harcát. Konferencia kiadvány Rákosszentmihály, 2014. október 25. <http://www.ppek.hu/k814.htm>

²⁶⁴ Személyes információkból, néhai piarista atyáktól értesülve, amikor Péter Gábort a budapesti Kútvölgyi úti Kórházba (volt „Pártkórház”) szállították idegrendszeri gyógykezelésre, állapotából kifolyólag „önmagától mondta fel a történelemleckét”, azaz ismerte be a valóságot, embertelen büntetéseit.

²⁶⁵ Lásd ehhez még az Endrédy Vendel megkínzásáról szóló leírást is: Endrédy Vendel fogságának hiteles története. Szerkesztette: Endrédy F. Csanád OSB. Kiadó: a „Szent Benedek” Idősek Háza Alapítvány. Sopron, 2002. https://www.eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/EV_szemin_139.pdf

Hetényi Varga Károly: Szerzetesek a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában I. Márton Áron Kiadó, Budapest 2000. 215-217.

Parancsára gumibottal kezelték vallomásuk előtt a vádlottakat, veséiken, legérzékenyebb szerveiken ütlegelték őket, szeget vagy tűt vertek a körmük alá, leégették szemöldöküket, cigarettával, kábító- és izgatószerekkel tették idegroncsokká őket, nem engedték aludni őket, amíg végleg összetörve úgy vallottak, amint azt a politikai rendőrség szóról-szóra előírta nekik. A vérszag megtöltötte az egész épületet. Ebbe émelyítően keveredett bele a közömbösítésre alkalmazott klórmész és karbol fanyar illata.”²⁶⁶ **Mindszenty József**

„A vizsgálat lefolytatásáról nekem részletes ismereteim nem voltak, bár a vizsgálat vezetője, Décsi Gyula szervezetileg közvetlenül hozzám tartozott. (...) A vizsgálati módszerekről sem volt tudomásom, bár néhány esetben eljutottak hozzám olyan hírek, hogy a gyanúsítottakat bántalmazták. Én ezeknek mindig ellene voltam és mindig azt mondtam, hogy az így megszerzett bizonyíték nem használható fel. Azt egyértelműen kijelentem, hogy én soha utasítást nem adtam kényszerítő eszköz alkalmazására.”²⁶⁷ **Péter Gábor** tanúvallomása Mindszenty József perújítási nyomozása kapcsán

„Décsi: Jegyezze meg, hogy itt nálunk a vádlottak nem azt vallják, amit ők akarnak, hanem amit mi akarunk. Intett a fejével és kiadta az utasítást: Tanítsátok meg vallani! Az őrnagy visz be a cellába. (...) gumibotot vesz elő. Legyűr vízszintesen s elkezd ütlegelni. Talpamon kezdi és megy mindig feljebb. (...) egymás után méri rám az ütések; bár kimerülten liheg, de nem hagyja abba kínzásomat, hiszen nagy gyönyörűsége lehetett abban, hogy végre elérkezett az óra, amikor Magyarország hercegprímását levetkőztetve botozhatja.”²⁶⁸

„Újra követelik, írjam alá a jegyzőkönyvet. Megtagadom, s mondom, hogy ami itt előttem van, az nem az én vallomásom. Décsi erre dühödten kiadja a rendelkezést: Vissza vele! A gumibotozás újra kezdődik. Utána megint visszavisznek a kihallgató szobába. Décsi most ordítva követeli a jegyzőkönyv aláírását, s amikor megtagadom, harmadszor vitet vissza a cellámba »külön kezelésre«. Az őrnagy harmadszor gumibotoz meg. A kihallgató szobában Décsi utolsó kísérletet tesz arra, hogy aláírassa velem a hamisított jegyzőkönyvet. Válaszom újra csak az, hogy ha az általam előadottakat veszik be a jegyzőkönyvbe, akkor aláírom, különben nem. Eerre megint tudtomra adják, hogy ezen a helyen nem azt vallják a vádlottak, amit ők akarnak, hanem amit a rendőrség megparancsol nekik. Közben az idő elmúlt. Hajnalodik s úgy látszik, a kihallgatók is kifáradtak. Visszavisznek cellámba.”²⁶⁹

„Décsi (...) nyomatékkel felszólít, hogy írjam alá a jegyzőkönyvet. Amikor ezt megtagadom, int az őrnagynak. Kezdődhet a botozás. (...) Levetkőztetnek, mint előző éjjel. Az őrnagy leteper, és talpamon kezdve végigveri egész testemet a gumibottal. A szomszéd szobákban és folyosón ugyanaz a gúnyos nevetés hallatszik, – úgy, mint előző éjjel – miközben fájdalomban nyöszörögni kezdek. Amikor az őrnagy távozik, magamra hagynak. Feltápáskodom. Nagy nehezen magamra veszem a testemről lerángatott alsóneműt és a bohóc-ruhát.”²⁷⁰ **Mindszenty József**

²⁶⁶ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 235.

²⁶⁷ Kanyó András: Igazságtétel – Mindszenty másik arca. Divald Bt., Budapest 2010. 376–377.

²⁶⁸ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 240–241.

²⁶⁹ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 242.

²⁷⁰ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 248–249.

„Egyébként ennek az alosztálynak nagyon jó híre volt, és nagyon szolid, normális alosztály volt, ahol erőszakot nem alkalmaztak. Ismételten azt tudom elmondani, hogy a Mindszenty-per idején ilyen bántalmazások nem voltak, ilyenről nem hallottam. (...) Ugyancsak sohasem hallottam arról, hogy a gyanúsítottakkal szemben a vallomás kicsikarása érdekében gyógyszeres kezelést alkalmaztak volna az ÁVH nyomozói. (...) Meggyőződésem szerint törvénybe ütköző cselekményt nem követtem el, munkámat lelkiismeretemnek megfelelően végeztem. Ennek ellenére több visszaemlékezésben személyemet nagyon elmarasztalóan említik, ezeknek túlnyomó többsége rágalom, hazugság.”²⁷¹ **Décsi Gyula** tanúvallomása Mindszenty József perújítási nyomozása kapcsán

„Az igazság mindig igazság marad, ha időlegesen itt-ott zsellér is a szerepe, ha a hangját elveszti is. A hazugság viszont festi, kelletti magát. De a hazugság hazugság marad, ha milliók hirdetik, milliók erőszakolják, és százmilliók veszik is be. Lehet eszményesíteni minden kitűzött célt, de ha rothadt eszközöket használnak hozzá, a megvalósított cél is megrothad. Lehetetlen a célt az eszközök fertőzésétől megóvni (Thibon). A hazugság végül is olyan, mint a bumeráng. Visszavág arra, aki eleresztette.”²⁷² **Mindszenty József** beszédéből

²⁷¹ Kanyó András: Igazságtétel – Mindszenty másik arca. Divald Bt., Budapest 2010. 380.; 385.

²⁷² Mindszenty Okmánytár III. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München, 1957. 130.

„Fiaim, ott fogom folytatni, ahol nyolc évvel ezelőtt abba kellett hagynom”²⁷³ – Mindszenty József 1956-os tevékenysége és hozzá kapcsolódó események

***Mindszenty-Pehm József Felsőpetényből Rétságra hozatalának, valamint a Budapestre történt diadalmenetének emlékére ajánlva*²⁷⁴**

„Itt nem voltak altábornagyok, itt nem volt stratégia és taktika, itt csak halálba menő tizennégy-húszéves gyerekek voltak, lányok is, akik betelven egy istentelenség szörnyű ürességével, a jelszavak csatornalevesével, a hazugság emészthetetlen maszlagával, és nekimentek felborítani a hegyet, megfordítani a történelmet, eszméletlen céltudatossággal élni vagy meghalni.”²⁷⁵

„1956. október 23-a. Csendes, őszei nap. A világ még nem sejti, hogy ezen az estén és a következő napokon visszafojtott lélegzettel figyeli majd az eseményeket, amelyek Európa szívében egy kicsi országban lejátszódik. De a nagy hírügynökségek gépei már kopogni kezdenek. Forradalom Magyarországon! Már dübörögnek a hatalmas rotációs gépek és a sok millió példányszámú újságok és különkiadások első oldalán egy szó: Magyarország, Ungarn, Hungary, La Hongrie, Hungária. Diáktüntetések és a diákok követeléseiből forradalom lett. Egy nép, amelynek az életénél is fontosabb a szabadságharc az elnyomók ellen. A budapesti barikádokon vállvetve küzdenek diákok és munkások. A világ szorongva figyeli a Magyar Szabadságharc eseményeit. Csodálattal, bámulattal és együttérzéssel adóznak a bátor kicsi magyar nép iránt.

Az első orosz támadások összeomlottak a felkelők tüzeiben. De az irtózatossággal támadással a szabadságharcosok nem tudnak tartósan szembeszállni. Napokon át tovább küzdenek szétszórva, magányos támpontjaikon. A szovjet páncélosok elárasztják a várost. Az oroszok a katonai megszállással egyidejűleg átveszik a politikai vezetést. Szolnoki főhadiszállásukon megbízzák Kádár Jánost, a kommunista párt első titkárát a kizáróan kommunistákból álló kormány megalakításával. Nagy Imre hiába próbál Maléter Pállal összeköttetést kapni, míg végre felismeri, hogy hadügyminiszterét az oroszok kelepcébe csalták és elfogták. Nagy Imre hívei sürgetésére a jugoszláv követség védelme alá helyezi magát. Mindszenty hercegprímás az amerikai nagykövetségen kénytelen menedéket keresni. A fővárosra és az országra komor, kétségbeesett hangulat nehezedik. A főútvonalakon látszólagos nyugalom uralkodik. Az emberek igyekeznek legsürgősebb teendőiket elvégezni. De alig néhány 100 méterrel arrébb, itt is, amott is mind untalan fellángol a harc és újabb áldozatok követel. A pusztulás leírhatatlan. 50.000 lakás dőlt romba, 200.000 ember vált hajléktalanná. A sebesültek ezreinek nem jut ágy a kórházakban. A korán beköszöntő szürkülettől hajnalig senki sem tartózkodhat az utcákon. Az oroszok figyelmeztetés nélkül, azonnal lönek.

Mélyszégyen a csalódás a nemzetközi szervezetek tehetetlensége miatt. A szabadságharc mégis folyik tovább. Új harci eszköze a sztrájk. A világ ma mélyen megrendülve tekint a magyar szabadságharcra. Halottakat és könnyeket, romokat és csalódást lát. Senki sem segített ennek a népnek, hogy a maga akarata szerint, szabadságban éljen. A magyar szabadságharcos rádió utolsó felhívását intézi a szabad világhoz: »Világ népei! Az ezeréves Magyarország

²⁷³ Mindszenty József felsőpetényi kiszabadulásakor mondott szavai. Magyar Nemzet 1956. október 31. 2. In: 1956 a sajtó tükrében. Kossuth Könyvkiadó 1989. 166. Összeállította és szerkesztette: Izsák Lajos és Szabó József

²⁷⁴ 1956. október 30-31.

²⁷⁵ Fekete István: Levél Bécsbe. Literatura – a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetének folyóirata 1989. 1-2. 262-263. Akadémiai Kiadó 1989. http://real-j.mtak.hu/1434/1/LITERATURA_1989.pdf

őrtornyait kezdnek kihunyni az utolsó lángok. A szovjet hadsereg megpróbál szétzúzni bennünket. Páncélosaik és ágyúik Magyarországon dübörögnek át, asszonyaink, anyáink leányaink veszélyben vannak. Mentsétek meg lelkeinket! SOS! SOS! Lehet, hogy most szólal meg utoljára az utolsó szabad magyar rádió. Világ népei! Hallgassatok meg! Segítsetek! Ne tanáccsal, ne szavakkal, hanem tettekkel! Ne feledjétek, hogy a szovjet barbár támadását nem lehet feltartóztatni. A következő áldozatok ti lesztek! Segítsetek! SOS! SOS! Világ népei! Az igazság nevében segítsetek! A hajó süllyed, a lángok kihunynak, óráról órára sötétebbek lesznek az árnyak Magyarország felett. Haljátok meg kiáltásunkat, nyújtsatok testvéri kezet! Mentsétek meg! Segítség, segítség! SOS! SOS! Isten veletek és velünk!»²⁷⁶

Az ausztráliai Perthben az 1956-os hősök emlékére 1974. október 23-án elmondott szentbeszédében Mindszenty József bíboros éleslátóan így elemzi a szabadságharc erkölcsi erejét: „Sok veszett ügy volt a világtörténelemben eddig. Nem mindig a veszett ügyek az értéktelenek. Sokszor ahhoz, hogy milyen szándékkal történik valami, sokkal inkább sikernek tekinthető a veszett ügy, mint a rossz szándékkal végzett – mondjuk – semleges ügy. Vigyázzunk erre, mert a történelemnek ez a tanulsága, tanítása. A veszett ügy is, ha a lelkiismeret tiszta és nyugodt, több erkölcsi előnyére van a nemzetnek és a nép sokaságának, mint a legnagyobb siker, amit a gonoszság sugallt és hozott létre.”²⁷⁷

A kommunizmus morálisan megbukott, de uralmát fegyverrel fenntartotta.

A szabadságharc fegyveresen elbukott, de erkölcsileg győzelmet aratott!²⁷⁸

Mindszenty József bíboros az 1956-os szabadságharcról, az azt követő eseményekről emlékirataiban a következőképpen nyilatkozott:

„A nagyvilág nagyhatalmai attól a Szovjet-hatalomtól féltek, amelyet a kis Magyarország fiatal iskolásai oly csúffá tettek egy egész héten keresztül a pesti utcákon. S aztán a kétségbeesett kiáltásokra már semmi visszhang nem érkezett a nagyhatalmaktól. Az UNO úgynevezett határozatait csak a nyugati nemzetek veszik komolyan. A Szovjet markába nevet. Így a magyar szabadságharc két vesztese: az erkölcsileg lezüllött világkommunizmus és a tétlen, megbénult, erejét veszített Nyugat lett, az Egyesült Nemzetek Szövetségével az élen”.²⁷⁹

Egy 2016-ban megjelent, Mindszenty bíboros 1956-ról lejegyzett, eddig még nem publikált visszaemlékezéseit tartalmazó kiadványban²⁸⁰ a bíboros a következőképpen írja le és minősíti a szabadságharc eltiprását, az USA és az UN (United Nations: Egyesült Nemzetek Szervezete) magatartását.²⁸¹

²⁷⁶ Magyarország lángokban – Egy nép harca a szabadságért (Ungarn in Flammen) 1956. <https://www.youtube.com/watch?v=CMel2hzkzQw>

²⁷⁷ Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 284.

²⁷⁸ Mindszenty József 1956-os rádióbeszédjében kétszer is bukott rendszernek nevezte a kommunizmust – mint ahogyan az is volt! In: Krajsovsky Gábor: Isten játszik a történelem orgonáján http://eucharisztikuskongresszus.hu/KG_Mindszenty_34.html

²⁷⁹ Krajsovsky Gábor: Akik igazságra tanítottak sokakat, tündökölnék örökkön-örökké, miként a csillagok (Dán 12,3.) I-X. Válogatás Bölcsvölgyi Zoltán atya beszédeiből és elmélkedéseiből. 71. <http://www.ppek.hu/k620.htm>
Mindszenty József: Emlékirataim. Magyarországi Mindszenty Alapítvány, Budapest, 2002. 465-466.

²⁸⁰ Mindszenty József 1956 – írások a hagyatékából. Szépművészeti Kiadó 2016. Magyarországi Mindszenty Alapítvány, Kéziratár

²⁸¹ A második szovjet intervenció legfőbb indítóokáról Csonka Emil is részletes elemzést ad könyvében. „A magyar forradalom irodalmában, főleg a leveretés hatása alatt, megszülettek olyan tézisek is, hogy a második orosz beavatkozást a forradalomnak ez vagy az a mozzanata, elietett gesztusa vagy radikális követelése váltotta ki. Jogos a kérdés, hogy akkor október 30-án miért hirdette meg egész kelet-európai politikája revízióját (az

>A nagyvilág együttérzése szabadságharcos népem iránt felemelő, a hatalmak szőfecsérlése és mozdulatlan tehetetlensége lehangoló. „*El kellett kerülni a világháborút*” – ez az érvelés volt az egyedül lehetséges, de ezért még gyűlöletesebb. Magyarország kétségbeesett felszólítása hősiességének példája után minden elzárkózás vagy lagymatagság nem más, mint megszégyenítő gyávaság. A nagyvilág hatalmai féltek attól a Szovjet hatalomtól, amit a megcsönkített Magyarország iskolásai csúffá tettek a pesti utcákon. A kiáltásra semmi visszhang. Tudták, hogy én benn vagyok a nagy hallgatásban, számonkérés nélkül. (...) Luxemburg delegátusa mondotta: az UN jelszava: várni türelemmel, de közben Magyarország agóniája megtörtént. A civilizált világ keserűen bírálja a magyar ügyben az UN-t. Ha nem akart háborút kirobbantani – amit a Szovjet már kirobbantott –, mégis több megértést tanúsíthatott volna.

Jackson W. Baldwin, egyik legtekintélyesebb amerikai katonai író elítéli ezt a magatartást. „Magyarország magára hagyása szégyenteljes, gyalázatos eseménye történelmünknek. Szavak voltak, tettek nem. Ezalatt az orosz tankok letiporták a felkelőket, noha azok ügye a mi ügyünk volt. Támadó állásba rendelhattük volna hadiflottánkat a Földközi-tengeren. Amikor a Szovjet rakétákkal fenyegetőzött, ugyanazzal felelhettünk volna neki. Katonai készséget vagy legalább részleges mozgósítást rendelhattunk volna el.

Amerikai repülők fegyverekkel, hadianyaggal és gerilla háborúra kiképző szakemberekkel siethettek volna a szabadságharcosok segítségére. Megszakíthatták volna Moszkvával a diplomáciai összeköttetést. Ez kellett volna a morális álláspont mérvéig.”

Mennyivel más ez, mint Eisenhower volt elnök szánalmas mentegetőzése a morális kötelességgel szemben mindjárt a mulasztás után: „*Nem ígértünk segítséget.*”

Az USA a múltban oda is adott segítséget, ahová nem ígért, ahonnan nem kérték. Fájdalom, nem csak ölbe tett kéz volt mifelénk, de pozitív segítség Moszkva, és ezzel Kádárék felé. A State Department (Külügyminisztérium – KG) Tito közbeiktatásával értesíti Moszkvát a magyar szabadságharc győzelme után, kábeltávírral: „*The Government of the*

orosz impérium), s november 4-én miért indított mégis támadást Magyarország ellen? A szovjet vezetőséget még Suez sem bátorította fel annyira, mint egy másik körülmény, nevezetesen az, hogy meggyőződött: az Egyesült Államok *semmit sem kockáztat Magyarorszáért*, vagy a többi közép-kelet európai nép szabadságáért, a Szovjetunió nyugodtan megindíthatja a támadást, Amerikától nem kell tartania. *Ez volt a döntő!* Mihelyt Moszkva látta, hogy Magyarország leverése nem jár kockázattal, habozás nélkül megindult. A magyar forradalom irodalmának a nemzetközi aspektusokat vizsgáló számos műve olyan eszmefuttatást tartalmaz, amely abból indul ki, hogy nyugati, amerikai katonai beavatkozás nélkül is eredményesen lehetett volna segíteni Magyarországon, ha Amerika diplomáciája erélyesebb, s ha Amerika legalábbis katonai erejének és fölényének a tudatában, azzal arányosan kel a magyar ügy diplomáciai védelmére. A magyar szabadság és ezzel a közép-kelet európai népek szabadságának ügyét azonban Amerika a *pszichológiai csatatéren* veszítette el. Sok múlt azon, hogy melyik fél tudott hatásosabban fenyegetni vagy ijesztgetni, akkor is, ha fenyegetését nem is akarta beváltani. Oroszok, az orosz polgárjogi mozgalom tagjainak véleménye szerint azonban *korántsem volt szó arról, hogy háború tört volna ki*. Elég lett volna, ha a Nyugat félreérthetetlenül tudtára adja a szovjet vezetőségnek, hogy nem tűri Magyarország eltiprását. A szovjet vezetőség semmiképp sem kockáztatta volna meg a világháborút. Az a feltevés és érvelés tehát, hogy a magyar forradalom nyugati megsegítése világháborúhoz vezetett volna, meglehetősen önkényes, s egyformán igazolni akarja a nyugati passzivitást és a szovjet intervenciót. Az adott esetben és időpontban a Szovjetunió nagyon is szorult helyzetben volt, háborúja népszerűtlen lett volna, így a tényleges háború veszélye meglehetősen kicsi volt. Ebben a helyzetben a határozott amerikai fellépés nem mulasztotta volna el hatását s Amerikának *a háborún kívül egy sor más diplomáciai-katonai eszköz állt rendelkezésére* ahhoz, hogy a Szovjetunióra nyomást gyakoroljon. Ehelyett Eisenhower elnök közvetve tudtára adta a Szovjetuniónak, hogy nincs mitől félnie. A magyar forradalom és szabadságharc nemzetközi hatása és jelentősége számos vonatkozásban azonnal megmutatkozott. A forradalom pusztá tényre arra kényszerítette a szovjet kormányt, hogy csatlós-övezetében kevésbé radikális módszereket alkalmazzon. 1956 óta a Kreml egyik politikai maximája volt, hogy még egy Budapest, még egy magyar forradalomhoz hasonló esemény ne történhessék.” Csonka Emil: A forradalom oknyomozó története 1945-1956.

Veritas München 1981. 498-508. http://eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/CSE_Mindszenty_25.pdf

USA does not look with favour upon governments unfriendly of the S.U. on the borders of the S.U.” („Az amerikai kormány nem szívesen látna a SZU-val barátságtalan kormányt a SZU határán.”)

1956. november 2-án ez az állam csak Magyarország lehet. A távirat értelme: Tito megsúghatná a Kremlnek, nyugodtan leteperheti Magyarországot. A State Department cáfolta az ilyen távirat létét. Mr. Feighan népgyűlésen felolvasta a „nem létező” távirat szövegét. A State Department hallgatott.²⁸²

Azóta a távirat hitelességét senki nem cáfolta meg. Az USA nem csak nem adott diplomáciai és gazdasági szankciókat, de a Magyarországra legellenségesebb állam hivatott közegén át egyenesen felbízta a Szovjetet Magyarország leverésére. Eisenhower nem csak szövetséges nem volt, amiben védekezik, hanem menlevelet küldött az agresszornak: indíts, fordulj vissza (Magyarország felé – KG)! Ennek megfelelően az UN-ban tudatosan eltagadta az időt. Az 5 napos vákuumban még a nagy-kormány elismerésére, a semlegesség elismerésére sem volt idő.

Robert Murphy az US külügyet vezette, és úgy mondja: Álnok hitszegés történt! Nem mulasztás, közügy volt, hanem tevőleges bűn, borzalmas következményekkel. Az idegen bűn mindegyike összesűrítve a kábeltáviratban, Lenin, Sztálin, Hruscsov. És tetteik ismeretében tevőleges felbujtás. A fő és tanácsa követte el ezt.²⁸³

Keglevich István önvallomása 1956-ról

„Nehéz feladat, mert időt álló állásfoglalást akarok formába önteni, mely azonban megegyezik eddigi kinti állásfoglalásommal”. Továbbá: „(...) tekintet nélkül arra, hogy milyen következményekkel jár, mely állásfoglalásomat emberségem megtagadása nélkül nem hagyhattam volna el, s nem is hagyhatok el. (...) Olyat, amelyet kívülálló elfogulatlan ember mindig korrekt, helyes állásfoglalásnak fog találni még száz év múlva is.”

„Mert azért azokat a kommunistákat is becsültem, akik bár tévesen, de meggyőződésük mellett, ha kellemetlenségek és inzultálások is érték miatta, s ha azt vezetőik egészen lejáratták, kitartottak. Nem veszem azonban ide azokat, akik azért maradtak meg csak régi álláspontjuk mellett, mert úgy látták, hogy nekik úgylát hiába az átállás színlelése, tetteikért úgylát felelősségre vonják őket, egyetlen út a régi rendszer fenntartása.”

„Azokat az embereket nem bírtam, akik mindig akkor jönnek rá, hogy „tévedtek”, amikor az állásfoglalásuk kellemetlen kezd lenni. Akik október 23-án rájöttek, hogy rossz volt a kommunizmus, decemberben meg rájöttek, hogy mégis jó (illetve pontosabban hasznos). Ezeket méltán és joggal elvtelen haszonlesőnek tartottam. A meggyőződéses ember, még ha

²⁸² Lásd ehhez még a következőket: i) >Hogy a szovjet gőzhenger meginduljon, arról gondoskodott az amerikai külügyminisztérium, amikor a Moszkvában levő követének elküldte az alábbi két táviratot. Ezekkel a táviratokkal biztosították a Szovjet kormányt arról, hogy: „Az Egyesült Államok kormánya nem tekinti Magyarországot, vagy a szovjet blokk bármely tagját potenciális katonai szövetségesnek.” (Charles Bohlen, az Egyesült Államok moszkvai nagykövetének emlékirataiban / Witness to History, 413.) „Az Egyesült Államok kormánya nem tekinti jó szemmel azokat a kormányokat, amelyek barátságtalan viszonyban vannak a Szovjetunióval.” (Brian McCauley, Hungary and Suez 1956. Journal of Contemporary History, 1981, 16, 777-800.)< In: Pongrácz Gergely: Corvin köz, 1956. 20-21. http://www.magtudin.org/Corvin_koz.pdf
ii) Borhi László: Hadüzenettől rendszerváltásig. Az Egyesült Államok és Magyarország, 1941–1991. Akadémiai doktori értekezés, Budapest, 2010. 125-142. http://real-d.mtak.hu/369/4/borhilaszlo_5_mu.pdf
iii) Borhi László: Nagyhatalmi érdekek hálójában. Az Egyesült Államok és Magyarország kapcsolata a második világháborútól a rendszerváltásig. Osiris Kiadó – MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet Budapest, 2018. 149-172.

²⁸³ Mindszenty József 1956 – írások a hagyatékból. Szépmíves Kiadó 2016. 70-73.
A kötet forrása: Magyarországi Mindszenty Alapítvány, Kézirattár

ellenségem is, még ha téved is, becsülöm, ha elveire mindent rátett, de szívből megvetem azokat, akik azért álltak be a pártba, hogy azt „felhígítsák” s így azért jelezzék, hogy nagy áldozatot hoztak az „ügyért”, melynek azért ők így is hű emberei. Ezek tényleg felhígították a pártot, de senki sem vesztett velük, de senki sem nyert velük.”

Így nyilatkozott Keglevich István²⁸⁴ 1956-ról tett önvallomásában 1961-ben, vizsgálati fogsága idején.²⁸⁵

Balás Béla püspök visszaemlékezése egyik nevezetes belügyi kihallgatására

Anyanyelvünk

„Akkor történt, amikor már órák óta hallgattam a BM-ben. Arra még emlékeztem, hogy a Gyorskocsi utcáról léptem az épületben. Felkísértek egy emeleti irodába, szembeültettek az ablakkal, úgy, hogy a Kacska utca felé bámulhattam a semmibe. Mögöttem a párnázott ajtó, kulcsra zárva, előttem az otromba íróasztalon vészjósló akták. Reggel óta záporoztak a kérdések, ki szólt kinek, és ki volt a vezetőnk, meg hogy mit csináltunk, mire gondoltunk. Közben – az idő múlásával fordított arányban – lassan, de biztosan esett a „dráma” feszültsége. Délutánra a „szigorúan titkos” eljárás már határozottan kezdett unalmassá válni. Sajnáltam a körülöttem fontoskodó, egymást váltogató tiszteket. Nehezen tákolták össze ezt az ügyet, az ő ügyüket, amitől a keresetük függött. És akkor – magam sem tudtam, miféle erő szállt meg –, váratlanul megszólaltam:

– Szeretnék valamit elmesélni.

Mintha villanyáram érte volna, úgy felelevenedett erre kihallgatóm:

– Na végre! Beszéljen csak!

– Olvastam valahol, az amerikaiak a II. világháború vége felé navahó indiánokat is besoroztak. Szegénykék az égvilágon semmihez sem értettek. A csendes-óceáni egységekhez osztották be őket, a hírszerzőkhöz. A híreket – mivel még angolul sem tudtak – saját nyelvükön, a navahón továbbították, és csak a célállomáson fordították vissza angolra. A japán kémelhárítás természetesen észlelte az adásokat. A háború végéig megfeszítve dolgoztak, hogy megfejtsék, miféle titkos kódot, milyen jelrendszert használnak az amerikaiak. Nem jöttek rá, hogy nincs titok, nincs trükk, csak az anyanyelvüket beszélik... Na már most – tértem vissza a jelenbe –, maguk évek óta lázasan keresik a Regnum „titkát”, lehallgatják telefonjainkat, felbontják leveleinket, figyelik minden lépésünket. Ha valaki a világon ismer minket, akkor önök biztosan. Maguk tudják a legjobban, politikával nem foglalkoztunk, valutát nem csempésztünk, és eddig, hála Istennek, semmi komolyabb ballépést nem követtünk el. Egyet azonban nem vettek észre.

– Mi az? – csapott le mohón az én tisztem.

– Csak annyi, hátha azért nem találtak eddig se titkot, se trükköt, mert az nincs. Más viszont van. Hátha mégiscsak van Isten, és mi Őbenne mégiscsak hiszünk, és ezért tettük, amit tettünk, mi az „anyanyelvünkön” beszéltünk!

²⁸⁴ Keglevich Istvánt 1957-ben indokolás nélkül 2-2 hétre őrizetbe vették. 1960 novemberében a magyarországi kommunista rendszer államellenes összeesküvés előkészítésében való részvétel vádjával letartóztatta, majd 1961 júliusában a „Werner-féle Regnum”-perben a Budapesti Fővárosi Bíróság 5 év börtönbüntetésre ítélte. 1963 márciusában közkegyelemmel szabadult. 1964 decemberében több regnumos pappal együtt ismét letartóztatták, majd 1965 áprilisában az „Emödi”-perben (második regnumi per) ismét 5 évre ítélték, amit a Legfelsőbb Bíróság helybenhagyott. 1971: szabadult. Ezt követően beosztáson kívüli, majd nyugdíjas lelkes volt.

In: Magyar Katolikus Lexikon – Keglevich István címszó <http://lexikon.katolikus.hu/K/Keglevich.html>

²⁸⁵ Krajsovsky Gábor: Keglevich István kihallgatási jegyzőkönyve és önvallomása 1956-ról. Betekintő 2016/3. 1-24. https://epa.oszk.hu/01200/01268/00039/pdf/EPA01268_betekinto_2016_3_4.pdf

Filmezni kellett volna azt az elképedt arcot, azt az örökkévalóságnak tűnő pár másodpercnnyi csendet. Egyszerre csak megrázkódott. Hatalmasat ordítva, ököllel rávágott az asztalra, csak úgy ugrált az üveg hamutartó.

– Ugyan kérem! Én nem hiszek Istenben, én itt a földön élek, Magyarországon! Itt pedig proletárdiktatúra van. Itt az lesz, amit mi akarunk!!! Érti?

– Értem én – válaszoltam halkán, visszahúzódva melankóliámba – csak arra gondoltam, a jó detektív az összes lehetőséget végig vizsgálja. Csak segíteni akartam.

Most, sok év múltán még mindig ámulok, ha erre a jelenetre visszaemlékszem. Mitől döbbsen meg ennyire az a hivatalnok?

Amikor a csillagászok a Neptunusz „pályazavarain” töprengtek, hamar rájöttek, kell ott még valami más erőnek is lenni, ami nem látszik, de hat. Így találtak rá az addig ismeretlen bolygóra, a Plútóra. Hasonlóságot érzek az ismeretlen bolygó és a Regnum között.

Ma már nyugodtan bevallhatjuk, mi szemlátomást „pályazavarokat” okoztunk a hatalmas államgépezetnek. Igen ám, de mivel? Én csak játékokra, tábornüzekre, izgalmas akadályversenyekre emlékszem. A hajnali misére a füzéri várkapolnában és az éjszakai szentségimádásra a Börzsönyben. Az jut eszembe, hogy a Regnumban tanultam evezni, teniszezni és táncolni; itt kezdtem ismerni magamat és szeretni a másikat. Ezek közül vajon melyik lehetett a „bűncselekmény”? Mi sohasem jöttünk rá, de nyilván a Hatóság sem erre gondolt. A méta vagy a vándortábor nem ütközött paragrafusba. Nem a tetteinkkel volt a baj, hanem a pusztá létünk fájt egyeseknek. Okkal.

Ma már – megilletődve, a méltatlanságunk tudatában –, tudjuk, az „erő túlárado nagyságát” (2 Kor 4,7) hordoztuk. Rajta kívül más titkunk nem volt. Az Ő nyelvét beszéltük ..., és ez volt az a pont, ahol az a régi belügyis feladta a nyomozást.”²⁸⁶

Történelmi nyilatkozatok 1956-ról

Az alábbiakban többek között Balogh Margit történész²⁸⁷ interjúnyilatkozatából olvashatunk Mindszenty bíboros és az 1956-os forradalom viszonyáról.²⁸⁸

– Hogyan reagált az egyház a forradalom hírére?

– Az első napokról a vidéken élő püspökök rádióból szerezhették az információikat. A katolikus egyház részéről elsőként a népszerűtlen békebizottság elnöke, Horváth Richárd szólalt meg. „Kedves magyar testvéreim” Nagy Imre iránti bizalomra, fegyverletételre és a termelő munka folytatására szólította fel. Ám sokkal inkább figyelték az emberek Grósz József kalocsai érsek nyilatkozatára, amely a Kossuth Rádióban hangzott el 1956. október 24-én este: „A katolikus egyház álláspontja nyílt és világos. Mi elítéljük az öldöklést és a pusztítást! Híveink tudják ezt. Ezért bizton remélem, hogy híveink ilyen üzelmekben nem vesznek részt, hanem példát adnak a rend és nyugalom megőrzésére és békés munkával igyekeznek biztosítani a magyar jövőt.”²⁸⁹

²⁸⁶ Balázs Béla – Bolberitz Pál: Regnum Marianum. Éghajlat Könyvkiadó, Budapest, 2016. 143-144.

²⁸⁷ Balogh Margit az MTA Társadalomkutató Központjának igazgatója

²⁸⁸ Mindszenty vállalta volna a halált a diákok helyett:

<https://web.archive.org/web/20160923062655/http://mindennapi.hu/cikk/tarsadalom/mindszenty-vallalta-volna-a-halalt-a-diakok-helyett/2010-11-03/268>

²⁸⁹ Mindszenty József az alábbi érdekes esettel emlékezik vissza Grósz Józseffel a felsőpetényi fogságban együtt töltött idejére: „A Felsőpetényen gyakorolt szigorú ellenőrzés miatt több mint háromhavi együttlét alatt rabtársammal, Grósz érsekkel nem találkozhattam. Szobáink közt volt az „előtér” az ÁVO-sok állandó őrhelye. A gondnok kihirdette, hogy déli 12 órára tüzték ki napi sétámat a kertben. Az ablakon át persze láttam, hogy a magányos Grósz érsek 11-kor indul sétára. Sétaidőben is folyt az ÁVO-sok hangos kártyázása az előtérben.

– **Ez sem épp forradalmi kiállítás...**

– Grósz (1956-ban, kiszabadulását követően, az eseményekről való nyilatkozatában – KG) igyekezett mérték- és távolságtartó lenni.²⁹⁰ Sem reakciónak, sem forradalminak nem nevezte a történeteket, megmaradt a kétes „üzelmek” kifejezésnél. Grósz nyilatkozatával hasonló szellemű körlevelet bocsátott ki október 25-én Hamvas Endre csanádi püspök. Olyannyira, hogy a forradalom után, egy 1957 áprilisában készült jelentés a püspök magatartását értékelte a „legpozitívabban”: „Higgadt, nyugodt viselkedést tanúsított, kispapjait nem engedte ki tüntetni a diákok köz. Az ellenforradalom alatt olyan pozitív körlevelet sikerült kiadatni vele, hogy még a Pravda is leköszölte.”

– **Ezt inkább nem kommentálnánk. Mikor került Mindszenty a képbe?**

– Hat nappal a forradalom kitörése után, október 29-én, a Központi Papi Szeminárium diákjainak jutott eszébe. A kispapok kiadtak egy rölapot, amely a teljes vallásszabadság mellett Mindszenty szabadon bocsátását követelte. A lelkesedésüket az is szította, hogy XII. Pius október 28-án kiállt a forradalom mellett.²⁹¹

Már a forradalom első napjaiban széles körben felvetődött a bíboros kiszabadításának igénye.²⁹² A felsőpetényiek már október 28-án eredménytelenül kérték az Almásy kastélynál a bíboros szabadon bocsátását. Másnap délután Horváth János, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke érkezett Felsőpeténybe azzal a megbízással, hogy az érseket biztonságosabb helyre szállítsa, de Mindszenty ellenállása miatt a dolga végezetlenül távozott.²⁹³

A közvetlenül utána történetekre Mindszenty bíboros a következőképpen emlékezik: „Egy óra múlva belép a kastély kapuján a petényiek küldöttsége. A falubeliek egész idő alatt tudtak ittlétemről: ősszel, télen, amikor séta közben a sövényen át tudtam látni, több mindent észrevettem. Néha egy-egy arra jövő puttonyos asszony ledobta terhét. Megállt és feszülten meredt a reverendás sétálóra. Hogy én mit gondoltam vagy mit éreztem, azt tudom. Azt

Grósz érsek, aki fiatalabb korában – kifogástalan keretek közt – maga sem volt kártya-ellenes, úgy háromnegyed 12-kor néha elhagyta a kertet, elnézelődött az előtéri csatán és ilyenkor – olykor a szobámban is hallottam, hogy hozzászólt a játékhöz. Így támadt gondolatom egy találkozóra. 12.05-kor kiléptem a hallba, hogy sétára induljak. Tudtam, hogy ott találok Grósz érseket. Ráköszöntem:

– Érsek testvérem is Petényben időzik? Mintha villám ütött volna az ÁVO-seregbe. Lecsapták kártyájukat az asztalra, felugráltak. Az érsek pedig sietve eltávozott szobája felé. Sétáról visszajövet a helyettes parancsnok szobámba jön, és haragtól felgerjedve kifogásolja „fegyelmezetlenségemet.”

– Úgy hirdették ki, hogy déli 12-kor kezdődik a sétám - feleltem. – Hány órakor léptem ki? Nekem nem mondták, hogy amikor maguk nézőközönség előtt kártyáznak, úgy elmarad a sétám. Szótlatlanul otthagytam.”

In: Mindszenty József: Emlékirataim. Budapest, Szent István Társulat, 1989. 398.

²⁹⁰ Grósz József kalocsai érseket „Lajtai Márton” fedőnéven szervezte be a börtönben az állambiztonság 1951 és 1955 között. In: Tabajdi Gábor – Ungváry Krisztián: Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956-1990. Corvina, 1956-os Intézet. Budapest, 2008. 288, 291.

²⁹¹ XII. Piusz pápa Luctuosissimi Eventus (Gyászos események) kezdetű enciklikája. Róma, 1956. október 28. http://www.ppek.hu/konyvek/XII_Pius_Magyar_vonatkozasu_megnyilatkozasai_1956-ban_1.pdf

²⁹² Katolikus Papok Róma-hú Csoportja 1956. október 23., Szabad Európa Rádió október 25., Központi Papi Szeminárium október 29., Virágh Ferenc pécsi püspök enciklikája október 29., Keresztény Demokrata Néppárt október 31. In: Balogh Margit: Mindszenty József (1892-1975) II. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Budapest, 2015. 1003-1005. <http://real-d.mtak.hu/1149/>

²⁹³ Balogh Margit: Mindszenty József. Budapest, Elektra Kiadóház, 2002. 272. In: Szabó Csaba: Mindszenty József bíboros a budai várban, 1956. Hűséggel az egyházhöz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 219-227.

„A prímás és a párhivatalnok (Horváth János – KG) tárgyalása inkább alkudozás lehetett, mert Mindszenty e szavakkal válaszolt az ajánlatra: „Amíg te a ló hátán ülsz, én pedig annak patái alatt vagyok, addig nem fogok megegyezésre törekedni. csak akkor fogom elhagyni ezt a helyet, ha vagy Esztergomba, vagy pedig a budai bíborosi [sic!] palotába megyek. Inkább az utóbbiba, mert az az a hely, ahol népemnek leginkább szüksége van rám.” In: Balogh Margit: Mindszenty József (1892-1975) II. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Budapest, 2015. 1007.

azonban csak sejtem, hogy mi zajlott le ilyenkor bennük, akik csendesen, hangot nem adva érzelmeiknek, néztek, egyre csak néztek vissza reám. De tudom, hogy amikor esténként, a kukorica- és tollfosztóban, vagy kapálásnál, kaszálásnál, aratásnál, a petényi kastély rejtélyét tárgyalták – én ott voltam köztük.”²⁹⁴

A Legfőbb Ügyészségen is napirenden volt a bíboros helyzete. Október 30-ról 31-re virradó éjszaka a Legfőbb Ügyészség forradalmi bizottmányának tagjai értesítést kaptak, hogy Mindszenty Józsefet Felsőpetényben magára hagyta az Államvédelmi Hatóság őrszemélyzete. Az értesülést a polgári ügyészek megosztották a katonai ügyészekkel (a Legfőbb Ügyészség katonai főosztályának munkatársaival) is, akik elhatározták, hogy Mindszentyért küldenek egy személyautót és Budapestre szállítják. Felhívták Rétságot, ahonnan azt a választ kapták, hogy a bíboros nem kíván katonai ügyészekkel tárgyalni.²⁹⁵ Vezető politikusok és a külföldi sajtó is szorgalmazta a bíboros szabadon bocsátását.²⁹⁶ Tildy Zoltán 1956. október 30-án fogadott a parlamentben egy munkásküldöttséget, az eseményről a Kossuth Rádió is hírt adott. Az államminiszter kijelentette, hogy kíváncsún tartaná, ha Mindszenty József mielőbb visszatérne Esztergomba és közreműködne a politikai átalakulásban.²⁹⁷

– Látva a nemzetközi vihart, a főpapoknak nem jutott eszükbe a karakánabb megnyilatkozás?

– Virág Ferenc pécsi püspök elsőként, öt év óta először cenzúrázatlanul, közzétett egy pásztorlevelet, amelyben összefoglalta a katolikus egyház legkirívóbb sérelmeit, mi több, kérte az ártatlanul bebörtönzött Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek szabadlábra helyezését és rehabilitációját. Mindazonáltal a katolikus főpapok közül ezekben a napokban csak a 87 éves, betegeskedő pécsi püspök mert kívánságokkal előállni.²⁹⁸

²⁹⁴ Mindszenty József: Emlékirataim. Budapest, Szent István Társulat, 1989. 416.

²⁹⁵ Magyar Országos Levéltár (MOL) M–KS 288. f. 30/1957/12. ő. e. MSZMP Központi szervei. Adminisztratív osztály. Legfőbb Ügyészség. 76–84. In: Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 219–227. Szabó Csaba: Mindszenty József bíboros a budai várban, 1956.

²⁹⁶ Tildy Zoltán közbenjárásáról Mindszenty József szabadon bocsátása érdekében, a Nagy Imre kormány véleményéről és a külföldi sajtóviszhangról részletesen ír Tyekvicska Árpád: A bíboros és a katona. Mindszenty József és Pálkás-Pallavicini Antal a forradalomban. Budapest, Századvég Kiadó, 1956-os Intézet, 1994. 6–10. In: Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 219–227. Szabó Csaba: Mindszenty József bíboros a budai várban, 1956.

²⁹⁷ Kenedi János: (szerk.): A forradalom hangja. Magyarországi rádióadások 1956. október 23–november 9. Budapest, Századvég Kiadó, Nyilvánosság Klub, 1989. 232. Továbbá, Szalay Hanna (szövegeket válogatta): 1956 sajtója. Október 23.–november 4. Válogatás. Magyar Krónika, Budapest, 1989. 166. In: Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 219–227. Szabó Csaba: Mindszenty József bíboros a budai várban, 1956.

²⁹⁸ „XII. Piusnak a rádióban is közölt enciklikáját követően egyházi részről az első hazai megnyilatkozásnak tekinthetjük a forradalom kitörése után Virág pécsi püspöknek már másnap, október 29-én, öt év óta az első, az ÁÉH cenzúrája nélkül kiadott, következő pásztorlevelét, mely feltárta és összefoglalta a magyar katolikus egyház kirívó sérelmeit: (...) „Kívánjuk, hogy az elmúlt évek kirívó sérelmei haladéktalanul orvoslást nyerjenek. Nevezetesen: az ártatlanul bebörtönzött Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek helyezettessé szabadlábra, teljesen rehabilitáltassék és nyolcévi szenvedés után végre elfoglalja érseki székét. Hasonlóképpen a többi, fogságban tartott vagy egyébként akadályozott egyházfők is azonnal visszatérhessenek székhelyeikre. (...) Felelősek vagyunk mindnyájan a magyar jövő előtt! Ne mondhassa senki, hogy amikor megmondhattuk volna, mi fáj, akkor nem szóltunk. (...) Mi pedig bátor hitvallással, katolikus öntudattal tegyük meg azt, amit a mai helyzet megenged, de meg is követel.” Pécs, 1956. október 29-én Ferenc s.k. pécsi püspök

In: Salacz Gábor: A Magyar Katolikus Egyház tizenhét esztendeje (1948–1964). Dissertationes Hungaricae ex Historia Ecclesiae IX. Görres Gesellschaft München 1988. 142–144. Sorozatszerkesztő: Adriányi Gábor

Mindszenty József bábort hét évvel a letartóztatását (1948. december 26.) követően, 1955. november 2-án átszállították a Nógrád megyei Felsőpeténybe, ahol az Almássy család egykori kastélyában a külvilágtól elzárva tartották. 1956. október 30-án az őrzésével megbízott ÁVH-sok forradalmi bizottságot választottak, és közös döntéssel megszüntették őrzését.²⁹⁹ Miután a bábort ily módon szabaddá vált, megérkezett a rétsági páncélos tiszthelyettes kiképző ezred különítménye, hogy (október 30-án) magával vigye Mindszenty Józsefet a rétsági laktanyába.³⁰⁰ A Pálincás-Pallavicini Antal³⁰¹ vezette rétsági páncélosok kíséretében október

²⁹⁹ Mindszenty József: Emlékirataim. Budapest, Szent István Társulat, 1989. 416–417. Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 219–227. Szabó Csaba: Mindszenty József bábort a budai várban, 1956.

Mindszenty József szabadon töltött napjai 1956-ban. In Okváth Imre: (szerk.): ÁVH – Politika – 1956. Politikai helyzet és az állambiztonsági szervek Magyarországon, 1956. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Budapest, 2007. 223–234.

³⁰⁰ A rétsági laktanya tisztjei – Vajtai Gyula, Tóth József, Stifft Róbert főhadnagy és Galajda Béla hadnagy – szállították Rétságra a főpapot. Bár a jelenleg rendelkezésre álló, ismert dokumentumokkal nem igazolható, mégis voltak olyan feltevések, hogy Mindszenty Józsefet eredetileg nem Rétságra akarták szállítani, illetőleg voltak, akik nem ezt akarták. Ezzel kapcsolatban a következők ismeretesek. 1/Mindszenty bábort a következőképpen emlékezik vissza arra, amikor Felsőpetényben a falu küldöttsége – azok erőteljes követelésére – bebocsátást nyert hozzá (akkor még az őrség nem szüntette meg a bábort őrzését): A petényiek küldöttsége „megtapint, itt vagyok-e, hogyan érzem magam, nem raboltak-e el? Félték, aggódva kételkedtek sorsom felett; tudták, hogy nemzeti zászlóval díszített tankon orosz és ÁVH-fegyveresek jöttek értem, de ezeket egyelőre úgy látszik, elrejtették előlem.” Mindszenty József: Emlékirataim. Budapest, Szent István Társulat, 1989. 416. 2/„A szabadítási szándék híre még Balassagyarmatra is eljutott, ahol Magyar Pál, a forradalmi bizottság titkára, már lépéseket is tett egy esetleges fogadás előkészítésére a katolikus plébánián.” Tyekvicska Árpád: A bábort és a katonát. Mindszenty József és Pálincás-Pallavicini Antal a forradalomban. Budapest, Századvég Kiadó, 1956-os Intézet, 1994. 40. 3/Mindszenty József saját visszaemlékezéséből való a következő idézet: „Lengyelországban a prímást maga Gomulka szabadította ki, engem a kormány egyik része leplezett szovjet páncéloson akart átadni a kivonuló orosz seregeknek.” Mindszenty József: 1956 – Írások a hagyatékából. Szépművés Kiadvány, 2016. 39. 4/„Galajda Béla ekkor jött haza Budapestről és újságolta, hogy útközben találkozott egy szovjet páncéloskocsival, amiben Horváth János, az ÁÉH elnöke ült és Mindszentyt voltak. Ezt olyan beállításban mondta el, hogy az oroszok el akarják vinni Mindszentyt.” Petrovics József tanúkihallgatási jegyzőkönyvéből 1957. III. 29. In: Pálincás Antal és társai V-147842 Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára. 5/Garami Lajos bírósági vallomásából való a következő idézet: „Bemutatkozás után (Mindszenty József) azt mondotta: »katonák urak, ugye nem fognak agyonlőni?«” Balogh Margit: Mindszenty József (1892-1975) II. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Budapest, 2015. 1013. 6/Vác Város Forradalmi Nemzeti Bizottsága nevében Pétery József váci megyéspüspököt egy Vácra induló csoport Hejcére szabadította ki. Ennek kapcsán merült fel az, hogy Mindszenty bábort is Hejcére szállítják. „Az akció megtervezői tisztában voltak azzal, hogy nem lehet indulás előtt pontos információkat beszerezniük az útvonalon lévő helyzetről. Általában az 56-os források kiemelik, hogy 25-30 km-re is alig tudták, hogy milyen esemény történik, itt pedig egy 250 km-es útra indultak Vácra. Hejcére menet a Vác-Aszód-Encs-Gibárt útvonalon haladtak, a visszatérés útvonalát pedig a miskolci eseményektől függően tervezték, esetleges kerülő útként Balassagyarmaton keresztül kívántak hazaérkezni.” Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára 3.1.5 O-18635/1 (= Váci püspökségén lévő reakció.) 122.

„Az épület, ahová tartottak, nem volt a püspöki aula számára ismeretlen, mivel Petróczi Sándor, volt titkár több alkalommal járt püspökénél, aki ebben az időszakban 60 volt szerzetes nővér között élt. Tehát tudták, hogy ha csak nem változtak meg a körülmények, akkor nem kell számítaniuk fegyveres ellenállásra. A település közelében jelentős erőt képviselt ebben az időben a Tornyosnémetiben található határőrség, amelynek Mindszenty József esetleges Hejcére kerülésekor biztosítania kellett volna rendkívüli körülmények esetén az erősítést a prímást őrző személyek számára.” Magyar Országos Levéltár. M-KS 276. (= MDP Központi szerveinek iratai.) 53. fond. 240. cs. 59. öe. (Javaslat Mindszenty József elítélt ügyében.) In: Hornyák Máté János: Egy katonai akció Pétery József váci püspök kiszabadításáért. Egyháztörténeti Szemle 12. évfolyam (3) 63-67. 2011. https://epa.oszk.hu/03300/03307/00031/EPA03307_egyhaztorteneti_2011_03_063-067.htm

³⁰¹ A laktanyában töltött éjszaka után, október 31-én reggel, katonai kísérettel, a kormány utasítására kísérték Budapestre a prímást. A páncélos menet parancsnoka Pálincás-Pallavicini Antal őrnagy, a rétsági forradalmi katonai tanács elnöke volt.

31-én korán reggel a fővárosba indult az esztergomi érsek, a budai várba, az Úri utcai primási palotába. Útközben mindenütt harangzúgás és tisztelgő, éljenző tömeg fogadta.³⁰²

Mindszenty József szabadulására és rehabilitációjára így emlékezett: „Október 30-án az ÁVO-különítmények a tömegtől megfélemlítve kijelentették: az ítélet törvénytelen, elhagyhatom a börtönt. Felkészültem, hogy elmegyek. Október 31-én, miután a szabadságharcosok kiszabadítottak, a kormány (egyik tagjuk Kádár) beolvasta a rádióba teljes rehabilitációmát, mert az ítélet alapja a justizmord. Maga a miniszterelnök olvasta be. Ha ez a gondolat Kádártól van, aki az én üldöztetésem, kivizsgálásom és elítélésem fő tettese, akkor csak taktikai manőver. A részleges megegyezés alapján új intrikákat sző. Így akar érvényt szerezni álláspontjának, beleértve a Le Monde-ot és a L'Humanitét. Imádkozom ezért a Kádárért, de tudom, ki Ő. Irántam tanúsított »jóakarata« ördögi póz.”³⁰³

A forradalom leverését követő megtorlást a rétsági ezred tisztjei sem kerülhették el. Pálinkás Antal őrnagyra a legsúlyosabb büntetést mérték: a katonai bíróság halálra ítélte. A végrehajtásra 1957. december 10-én került sor, mint azt a felvett jegyzőkönyvben, hazug módon megfogalmazták: „törvényes keretek között”.

A testőrökre több év börtönt szabtak ki. Az alakulat parancsnokát, Garami Lajos ezredest 10 év börtönbüntetéssel sújtották.

Idekívánczik még egy történet három évről későbből. Amikor Mindszenty az amerikai követség menedékében arról értesült, hogy a kiszabadítására 1956. október 30-án Felsőpeténybe érkezett újpesti fiatalokat is letartóztatták, 1959. november 27-én egy üzenetet fogalmazott meg az amerikai külügyminiszternek, amiben a fiatalok szabadságáért cserébe felkínálta saját maga szabadságát, sőt az életét is. Azt írta, hogy amennyiben komoly garanciákat adnak, akkor megadja magát a rezsimnek, és vállalja a fiatalokra kiszabott kivégzést. Az amerikaiak csak 1960 januárjában foglalkoztak ezzel az önfeláldozó javaslattal, s végül arra jutottak, hogy azt nem továbbítják a magyar kormányhoz.

Mindszenty bíboros fogva tartása és kiszabadulása

Mindszenty bíboros emlékirataiban így emlékezik szabadulására: „S amint most a falvakon lassítva és áldást osztva haladunk át, mindenütt megszólalnak a harangok, hull a virágese és örömmámor ujjong felénk. Vácott, Újpesten megállunk; lépésben tudunk csak hajtani, a tengernyi nép mindenütt lelassítja a menetet. Ledöntött orosz emlékeket, sérült épületeket, szünetelő gyárakat látok – és boldog, megkönnyebbült emberi arcokat. Pillanatra felvillant bennem egy másik menet emléke előttem: 1948. december 26-án esti sötétségben egy ÁVH-s gépkocsikaraván robogott velem Esztergomból az Andrássy út 60. felé. Elhessegetem a sötét képet.”³⁰⁴

³⁰² Mindszenty bíboros emlékirataiban erre a diadalmenetre így emlékezik: „Október 31-én reggel 6 órakor indulunk a rétsági honvédkaszárból: katonai diadalmenetben, virágot hintő, ujjongó közönség sorfala közt. Katonai autón megyek. Impozáns a menet; harcokcsik, rohamlövegek, ragyogó arcok. S amint most a falvakon lassítva, és áldást osztva haladunk át, mindenütt megszólalnak a harangok, hull a virágese és örömmámor ujjong felénk. Vácott, Újpesten megállunk; lépésben tudunk csak hajtani, a tengernyi nép mindenütt lelassítja a menetet. Ledöntött orosz emlékeket, sérült épületeket, szünetelő gyárakat látok – és boldog, megkönnyebbült emberi arcokat.” Mindszenty József: Emlékirataim. Budapest, Szent István Társulat, 1989. 420-421.

³⁰³ Mindszenty bíboros levele a (vatikáni) bíboros államtitkárhoz (H. J. Cicognanihoz) 1964. június 30. In: Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: A Szabadság térről Washingtonon át a Vatikánba – és vissza. Mindszenty József bíboros, primás, esztergomi érsek követségi levelezése az Apostoli Szentszékkal 1956-1971. Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló • Budapest, 2016. 217-218.

³⁰⁴ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 420-421.

Mindszenty József bábort hét évvel a letartóztatását (1948. december 26.) követően, 1955. november 2-án átszállították a Nógrád megyei Felsőpeténybe, ahol az Almássy család egykori kastélyában a külvilágtól elzárva tartották. 1956. október 30-án az őrzésével megbízott ÁVH-sok forradalmi bizottságot választottak, és közös döntéssel megszüntették őrzését.³⁰⁵ Miután a bábort ily módon szabaddá vált, megérkezett a rétsági páncélos tiszthelyettes kiképző ezred különítménye, hogy (október 30-án) magával vigye Mindszenty Józsefet a rétsági laktanyába. A Pálincás-Pallavicini Antal vezette rétsági páncélosok kíséretében október 31-én korán reggel a fővárosba indult az esztergomi érsek, a budai várba, az Úri utcai prímási palotába. Útközben mindenütt harangzúgás és tisztelgő, éljenző tömeg fogadta.³⁰⁶

Már a forradalom első napjaiban széles körben felvetődött a bábort kiszabadításának igénye.³⁰⁷ A felsőpetényiek már október 28-án eredménytelenül kérték az Almássy kastélynál a bábort szabadon bocsátását. Másnap délután Horváth János, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke érkezett Felsőpeténybe azzal a megbízással, hogy az érseket biztonságosabb helyre szállítsa, de Mindszenty ellenállása miatt a dolga végezetlenül távozott.³⁰⁸ A Legfőbb Ügyészségen is napirenden volt a bábort helyzete. Október 30-ról 31-re virradó éjszaka a Legfőbb Ügyészség forradalmi bizottságának tagjai értesítést kaptak, hogy Mindszenty Józsefet Felsőpetényben magára hagyta az Államvédelmi Hatóság őrszemélyzete. Az értesítést a polgári ügyészek megosztották a katonai ügyészekkel (a Legfőbb Ügyészség katonai főosztályának munkatársaival) is, akik elhatározták, hogy Mindszentyért küldenek egy személyautót és Budapestre szállítják. Felhívták Rétságot, ahonnan azt a választ kapták, hogy a bábort nem kíván katonai ügyészekkel tárgyalni.³⁰⁹ Vezető politikusok és a külföldi sajtó is szorgalmazta a bábort szabadon bocsátását.³¹⁰ Tildy Zoltán 1956. október 30-án

³⁰⁵ Mindszenty József: Emlékirataim. Budapest, Szent István Társulat, 1989. 416–417.; Szabó Csaba: Mindszenty József bábort a budai várban, 1956. In: Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 219–227.

Mindszenty József szabadon töltött napjai 1956-ban. In: Okváth Imre: (szerk.): ÁVH – Politika – 1956. Politikai helyzet és az állambiztonsági szervek Magyarországon, 1956. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, Budapest, 2007. 223–234.

³⁰⁶ Mindszenty bábort emlékirataiban erre a diadalmenetre így emlékezik: „Október 31-én reggel 6 órakor indulunk a rétsági honvédkasznárnyából: katonai diadalmenetben, virágot hintő, ujjongó közönség sorfala közt. Katonai autón megyek. Impozáns a menet; harcokcsik, rohamlővegek, ragyogó arcok. S amint most a falvakon lassítva, és áldást osztva haladunk át, mindenütt megszólalnak a harangok, hull a virágosó és örömmámor ujjong felénk. Vácott, Újpesten megállunk; lépésben tudunk csak hajtani, a tengernyi nép mindenütt lelassítja a menetet. Ledöntött orosz emlékeket, sérült épületeket, szünetelő gyárakat látok – és boldog, megkönnyebbült emberi arcokat.” Mindszenty József: Emlékirataim. Budapest, Szent István Társulat, 1989. 420–421.

³⁰⁷ Katolikus Papok Róma-hű Csoportja 1956. október 23., Szabad Európa Rádió október 25., Központi Papi Szeminárium október 29., Virágh Ferenc pécsi püspök enciklikája október 29., Keresztény Demokrata Néppárt október 31. In: Balogh Margit: Mindszenty József (1892–1975) II. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Budapest, 2015. 1003–1005.

³⁰⁸ Balogh Margit: Mindszenty József. Budapest, Elektra Kiadóház, 2002. 272. In: Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 219–227. Szabó Csaba: Mindszenty József bábort a budai várban, 1956.

³⁰⁹ Magyar Országos Levéltár (MOL) M–KS 288. f. 30/1957/12. ö. e. MSZMP Központi szervei. Adminisztratív osztály. Legfőbb Ügyészség. 76–84. In: Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 219–227. Szabó Csaba: Mindszenty József bábort a budai várban, 1956.

³¹⁰ Tildy Zoltán közbenjárásáról Mindszenty József szabadon bocsátása érdekében, a Nagy Imre kormány véleményéről és a külföldi sajtóvisszhangról részletesen ír Tyekvicska Árpád: A bábort és a katona. Mindszenty József és Pálincás-Pallavicini Antal a forradalomban. Budapest, Századvég Kiadó, 1956-os Intézet, 1994. 6–10. In: Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá

fogadott a parlamentben egy munkásküldöttséget, az eseményről a Kossuth Rádió is hírt adott. Az államminiszter kijelentette, hogy kíváncsún tartaná, ha Mindszenty József mielőbb visszatérne Esztergomba és közreműködne a politikai átalakulásban.³¹¹

November 1-jén Mindszenty József a következő rövid rádiónyilatkozatot tette: *„Hosszú fogság után szólok a magyar haza valamennyi gyermekéhez. Senkivel szemben nincs gyűlölet szívemben. Csodálatra méltó hősiesség szabadítja meg most a hazát. A világtörténelemben páratlan ez a szabadságharcunk. Minden dicsőséget megérdemelnek fiataljaink. Hála és imádság az áldozatokért, honvédségünk, munkásságunk, földműves népünk példát mutatott az együttes hazaszeretetre. Az ország helyzete rendkívül súlyos. Napok óta hiányzik az élet folytatásának minden közös feltétele. A legsürgősebben meg kell találnunk a kibontakozást. Most tájékozódok, két napon belül a kibontakozás útjáról személyes szótartat intézek a nemzethez.”*³¹²

Nyilatkozatok újságíróknak

Mindszenty bíboros, kiszabadulását követően, francia, német és olasz újságírók hozzá intézett kérdéseire németül válaszolt. Az ebből megjelent nyilatkozatok olvashatók az alábbiakban.

„Élek és egészséges vagyok. Azt hiszem, ebben a pillanatban tennivalóim szempontjából ez a legfontosabb. Nehezen is tudnék mást mondani, mert a megpróbáltatás éveiről beszélni most már időszerűtlen. Távol tartottak a külső zajló világtól. Idő kell ahhoz, hogy részletesen nyilatkozhassam, de pénteken (november 2. – KG) délelőtt ezt meg fogom tenni. Köszönöm az érdeklődést. Különösképpen köszönöm most önökön keresztül – fordult a külföldi újságírók felé – elsősorban a francia és olasz nemzetnek, hogy a legsúlyosabb órákban annyi rokonszenvvel és megértéssel viseltetnek a magyar nemzet szent ügye iránt, és hogy annakidején olyan sokat tettek egyéni ügyem igazságának védelmezésére is. Kérem önöket, tárják föl hazájuk népe előtt igazsággal és őszinteséggel, hogy milyen szent az az ügy, amelyért most a magyar nép harcol. Legyen ez is (rövid fényképezés – KG) bizonyíték az egész világ előtt, hogy korom és a hosszú raboskodás ellenére is teljes egészségben vállalom újra a magyar katolikus hívők nagy táborának lelki vezetését, irányítását. Most veszem majd fel a kapcsolatokat egyházam eddigi vezetőivel, és az ő tájékoztatásukból alkotok majd képet magamnak nemcsak az elmúlt történelemsokról, hanem az általános helyzetéről. Az így kapott tájékoztatásból szűröm majd le, hogy a jövőben mi lesz a legmegfelelőbb módja, hogy egyházam és a magyar nemzet ügyét és egyszersmind ezzel az egész magyar nép további lelki és fizikai emelkedését is szolgáljam.”³¹³

Mindszenty bíboros az elsők között fogadta a szemináriumi kispapok Szabó Imre vezette küldöttségét, akik az Állami Egyházügyi Hivatal megszüntetését és irattárának megszerzését,

szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 219-227. Szabó Csaba: Mindszenty József bíboros a budai várban, 1956.

³¹¹ Kenedi János: (szerk.): A forradalom hangja. Magyarországi rádióadások 1956. október 23–november 9. Budapest, Századvég Kiadó, Nyilvánosság Klub, 1989. 232. Továbbá, Szalay Hanna: (szövegeket válogatta): 1956 sajtója. Október 23.– november 4. Válogatás. Magyar Krónika, Budapest, 1989. 166. In: Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 219-227. Szabó Csaba: Mindszenty József bíboros a budai várban, 1956.

³¹² A forradalom hangja, 361. In: Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 219-227. Szabó Csaba: Mindszenty József bíboros a budai várban, 1956.

³¹³ Magyar Nemzet 1956. november 1. 2. In: 1956 a sajtó tükrében. Összeállította és szerkesztette: Izsák Lajos és Szabó József. Kossuth Könyvkiadó 1989. 279. 198.

valamint a rendszert kiszolgáló békepapok³¹⁴ felelősségre vonását követelték. Mindszenty József Csepregi Ignácnak, volt szertartójának kijelentette, hogy egyik kezében az egyház jogkönyvével, a másikban pedig a Szentírással teremt rendet az egyházmegyéjében.³¹⁵

Ugyancsak az elsők között³¹⁶ találkozott P. Werenfried van Straaten (Speck páter) belga premontrei szerzetessel, az Osterpriesthilfe vezetőjével, aki a magyar egyház és nép megsegítésére elindított nyugati katolikus segélyszállítmányokról tájékoztatta a fáradt, de tekintetével erőt sugárzó hercegprímást.³¹⁷ A Német Máltai Rend Segítő Szolgálata és az Osztrák Máltai Rend részéről Széchenyi Beatrix grófnő, Lichtheim herceg és Eltz gróf felkeresték a magyar bíborost, és utána ígéretükhöz híven hatalmas szállítmányokat indítottak útnak. A két ifjabb Hoyos gróf, az egyik leggazdagabb magyar főúri család tagjai segítettek a segélyszállítmányok átjuttatásában a magyar határon.³¹⁸ A bíboros néhány nagyobb lap újságíróját külön is fogadta, többek között Thomas Schreibert, a *Le Monde* Franciaországban élő, magyar származású újságíróját, aki több mint öt évtizeddel később megrendülten idézte fel 1956. november 1-i találkozásukat.³¹⁹

A bíborosnál tisztelgők között volt Matheovits Ferenc, a Demokrata Néppárt 1947 és 1949 közötti országgyűlési képviselője és támogatást kért a párt újjáalakításához. Mindszenty közölte vele, hogy nem látja itt az idejét a pártalakításoknak, a helyzet nagyon zavaros, s egyúttal kifejezte azon véleményét, hogy a különböző keresztény elnevezésű pártok gomba módra történő szaporodása megbontja és szétforgácsolja az erőket. Ugyanakkor hozzátette,

³¹⁴ „Magyarországon 1948-ig tűrhető volt az egyház helyzete, 48-tól 53-ig borzalmas, majd 53-tól 56-ig kis enyhülés volt tapasztalható. 56 leverését használták fel arra, hogy újból megszigorítsák az egyház elleni intézkedéseket. (...) 1977-től adtak egy bizonyos intézkedési szabadságot a püspöki karnak, visszaszorították a prominens békepapok szabad garázdálkodását és hazudozásait. Azért vigyáztak (a pártállam – KG), hogy ne legyen semmiféle reneszánsz, csak pici enyhülés, nem több.” In: Szent Kereszt – Ökumenikus Magazin 2004. 5. szám 14-15. Beszélgetés a békepapi mozgalomról Nagy Imrével, a Bosnyák téri Szent Antal plébánia néhai plébánosával. <https://szentkereszt.net/2004-5-tuba-marian.html>

Az 1956. november 3-én tartott püspöki tanácskozás döntése alapján Mindszenty primás felszólította az egyházmegyéik ordináriusait, hogy bocsássanak el minden békepapot a vezető állásokból, s a joghatóságuk alá tartozókat rendeljék vissza egyházmegyéjükbe. Ez volt az a rendelkezés, ami pillanatok alatt romba döntötte az Állami Egyházügyi Hivatal öt éves munkáját, s a forradalom leverése után hosszú hónapokba tel, míg újra kiépült a kollaboráns papok láncolata. In: Balogh Margit: Mindszenty József (1892-1975) II. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Budapest, 2015. 1026-1027. A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai 1949-1965 között Dokumentumok II. kötet. Boróczy József gyűjtésének felhasználásával összeállította Balogh Margit. METEM, Budapest, 2008. 803. Vezető békepapok elmozdításáról szóló levéltári dokumentumok – Rosdy Pál: (szerk.): A katolikus egyház 1956-ban. Budapest, Új Ember, 2006. 135-139.

³¹⁵ Balogh Margit: Mindszenty József (1892-1975) II. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Budapest, 2015. 1024.

³¹⁶ 1956. október 31-én. In: Rosdy Pál: (szerk.): A katolikus egyház 1956-ban. Budapest, Új Ember, 2006. 132.

³¹⁷ Mindszenty bíboros az alábbi levelet adta át Speck páternek a következő szava kíséretében: „Atya, ha visszatér Nyugatra, nem szabad elfelejteniük minket! Mondja meg nekik, hogy kitartóan kell imádkozniuk érettünk, mivel nagy küzdelem áll még előttünk.” A levél a következő: „A világ katolikus püspökeinek! Mélyen megindított az a nagy együttérzés, amelyet az egész világ katolikussága a sokat szenvedett magyar nép iránt mutatott. Mivel szükségünk és szegénységünk igen nagy, szeretettel kérem a katolikus egyház minden főpásztorát, buzdítsák híveiket, hogy ne lanyhuljon el segítőkész erőfeszítésük, és továbbra is támogassák anyagilag is a Magyar Katolikus Akciót. Megragadom ezt az alkalmat, hogy kifejezzem mély hálámat az eddig nyújtott nagylelkű segítségért. Újonnan visszanyert szabadságunk első napján testvéri szeretettel küldöm üdvözléseimet a világ katolikus püspökeinek Magyarországi fővárosából.” In: Rosdy Pál: (szerk.): A katolikus egyház 1956-ban. Budapest, Új Ember, 2006. 132-133.

³¹⁸ Rosdy Pál: (szerk.): A katolikus egyház 1956-ban. Budapest, Új Ember, 2006. 133.

³¹⁹ Balogh Margit: Mindszenty József (1892-1975) II. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Budapest, 2015. 1028-1029. Mindszenty hercegprímás ezekről a napokról így nyilatkozott: „Azokban a napokban rendkívüli volt az igénybevételem, alig álltam lábon, alig aludtam.”

hogy a helyzet konszolidálódása után egy egységes keresztény párt létrehozását feltétlenül szükségesnek tartja.³²⁰

A katolikus egyházfő nemcsak az ország sorsával, de egyháza helyzetével is kiemelten foglalkozott a forradalom napjaiban. November 2-án találkozott Ordass Lajos evangélikus és Ravasz László református püspökökkel, és áttekintették az ország politikai, vallási, egyházi helyzetét.

Bölcsvölgyi Zoltán,³²¹ volt esztergomi egyházmegyes áldozópap ezekre a napokra a következőképpen emlékezett: „November 2-án Debrey Vili, jó barátom és Ikvay Laci, szintén az, sietve kerestek. Azonnal menjünk a várba, a bíboros vár ránk. Izgatottan siettünk, nem tudtuk, mi lesz. Egy-két ismerős pap között ott láttuk Dominek Gyurit. De ő nem velünk tartott. Akkor már híre járta, hogy Endrey püspök úrnak üzente a bíboros, hagyja el az AC-t (Actio Catholica, Katolikus Akció – KG), de ott tudtuk meg a bíboros úrtól, hogy az AC Karitást Debrey főnökségével ránk akarja bízni. >Vegyétek át gyorsan, és amit tudtok, mentsetek és kezdjétek el a szeretetszolgálatot. Debrey vezetésével ti hárman veszitek át Endreytől, aki már megkapta intézkedésemet. Menjen Egerbe, ő egri segédpüspök. Az írást napokon belül megkapjátok, most sok sürgős dolgom van még. A kinevezéssel járó egyházi kitüntetésről majd később intézkedem.< (Megmondta, ki milyen kitüntetést kap, erről azonban szólni tilos volt.) Kezet fogott, segítséget ígért, mi pedig tanácstalanul elmentünk. **Tanácstalanságunkat azonban az orosz tankok hamarosan eloszlatták.** Minderről azonban később az ÁVO értesült. Debrey idegileg ennek lett áldozata. De Ikvay és az én későbbi sorsomban is előkerült az ügy.”³²²

November 2-án Mindszenty József utasította Turchányi Albertet (aki azokban a napokban titkára volt), hogy a kormány által a katolikus egyház számára kiutalt Pasaréti úti ÁEH villát foglalja le. A bíboros körültekintően kívánt eljárni. Kérte titkárát, hogy vegyen maga mellé néhány papot és lehetőleg egy katonaviselt embert is, hogy minden rendben történjék. Arra nézve is világos utasítást adott a primás, ha az ajtók zárva lennének. Fel kell őket törni, úgy kell eljárni, „mintha a sajátunkról lenne szó”. Meg kellett szerezni a kulcsokat és az „irattár személyi vonatkozású részét”, azt Budára kellett szállítani, az épületet pedig további behatolástól meg kellett óvni.³²³

Az Állami Egyházügyi Hivatal épületének Mindszenty József nevében történő lefoglalására november 3-án került sor. Az akcióban Turchányi Albert segítségül hívta Németh János bazilikai káplánt és a Hittudományi Akadémia három hallgatóját, valamint Lieszkovszky Pál volt huszár alezredest. A csoportot a Mindszenty József védelmére rendelt rétsági páncélosok közül hárman biztosították (Galajda Béla, Tóth József és Vajtai Gyula).³²⁴

³²⁰ Magyar Katolikus Egyház 1956 – A Lénárd Ödön Közhasznú Alapítvány évkönyve 2007. Új Ember Kiadó, Budapest, 2006. 38. Mindszenty József november 3-i rádiószózatában erről a kérdéssel a következőképpen nyilatkozott: „Mert az országnak sok mindenre van most szüksége, de minél kevesebb pártra és pártvezérre.”

<http://www.rev.hu/sulinet56/online/szerviz/dokument/mindszts.htm>

³²¹ Lásd ehhez: Krajsovsky Gábor Bölcsvölgyi Zoltán atyáról írt visszaemlékezései: <https://mek.oszk.hu/14700/14792/index.phtml>

³²² Hősi helytállással – az 1991. április 12-i Mindszenty József szobor megszentelésének ünnepe a budapesti Szent Gellért Plébániatemplomban. Összeállította: Krajsovsky Gábor, Budapest, 1999. 11.

http://mek.oszk.hu/14700/14792/pdf/14792_melleklet.pdf

³²³ Turchányi Albert 1957. január 30-i kihallgatási jegyzőkönyve. BFL XXV. 4. f. 4016/1957 (680/1990). In: Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 219-227. Szabó Csaba: Mindszenty József bíboros a budai várban, 1956.

³²⁴ Az ő sorsukra nézve lásd Tyekvicska Árpád: A bíboros és a katona. Mindszenty József és Pálkás-Pallavicini Antal a forradalomban. Budapest, Századvég Kiadó, 1956-os Intézet, 1994. 128. és 144. Galajdát és Vajtait három évi, Tóthot egy évi börtönre ítélte elsőfokon a katonai bíróság. Az ítéletet másodfokon is helybenhagyták. In: Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá

November 2-án és 3-án délelőtt Mindszenty József ezen túlmenően a november 3-án este elmondandó rádióbeszédjének megszövegezését is elvégezte. November 3-án szűkebb körű püspökkari értekezletet is tartott, amelyen csupán Grösz József kalocsai érsek, valamint a hozzá legközelebb álló Shvoy Lajos székesfehérvári és Pétery József váci püspök vett részt. Hamvas Endre csanádi püspök is felutazott Szegedről, de őt Mindszenty József csak nagyon rövid ideig fogadta (feltehetően azért, mert Mindszenty nagyon helytelenítette Hamvas Endrének a kommunista rezsimmel szemben tanúsított nagyfokú lojalitását).³²⁵

A megbeszélés eredményeként felszólította az ordináriusokat, hogy egyházmegyéikben minden békepapot helyezzenek el a vezető pozíciókból, és a joghatóságuk alá tartozó békepapokat azonnal rendeljék vissza egyházmegyéikbe.³²⁶ A rendelkezés első felét a püspökök egy része már a forradalom első napjaiban önként teljesítette, majd az 1956. november 2-ai intézkedést követően minden főpap elbocsátotta az aulákból a kompromittált békepapokat.³²⁷

Mindszenty József sajtónyilatkozata 1956-ról

„Tegnap (november 3. – KG) délelőtt 11 órakor Mindszenty József hercegprímás az Úri utcai érseki palotában fogadta a sajtó képviselőit és az alábbi nyilatkozatot tette: »Csodálatos, ami Magyarországon október 23-a óta történt. Ifjúságunk, munkásságunk, honvédeink és sok orosz harcos is felkelt a népelnyomó rendszer ellen. Tízezerre tehető a halottak, és tízezerre a súlyos sebesültek száma. A gyárak nem dolgoznak, a munka áll. Egész Magyarország követeli, hogy az orosz csapatok vonuljanak ki az országból. Ez a nép önmagának akar dolgozni a nemzet életéért. Kérjük a nyugati nemzetek, különösen a nagyhatalmak politikai és gazdasági segítségét, támogatását. Nyolc év után volna mit mondanom, de most nincs erre idő. Egy hét múlva majd több kérdésre tudok válaszolni.«³²⁸

Mindszenty bíboros rádióbeszédje

Mindszenty József november 3-án még stilizálta, kiegészítette beszédvázlatát, és este negyed nyolckor találkozott Tildy Zoltán államminiszterrel a parlamentben. A mintegy 25 percig tartó négyszemközi megbeszélésük után együtt mentek át az országházban kialakított rádióstúdióba, ahol Mindszenty József nyolc órakor élő adásban elmondta a kommunista

szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 219-227. Szabó Csaba: Mindszenty József bíboros a budai várban, 1956.

³²⁵ Balogh Margit: Mindszenty József (1892-1975) II. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Budapest, 2015. 1026-1027. A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai 1949-1965 között Dokumentumok II. kötet. Borovi József gyűjtésének felhasználásával összeállította Balogh Margit. METEM, Budapest, 2008. 803.

³²⁶ Mindszenty József: Emlékirataim. Budapest, Szent István Társulat, 1989. 435. In: Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 219-227. Szabó Csaba: Mindszenty József bíboros a budai várban, 1956.

³²⁷ Szántó Konrád: Az 1956-os forradalom és a katolikus egyház. Miskolc, Szent Maximilian Lap- és Könyvkiadó, 1992. 100-101. In: Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 219-227. Szabó Csaba: Mindszenty József bíboros a budai várban, 1956.

³²⁸ Egyetemi Ifjúság 1956. november 4. 2. In: 1956 a sajtó tükrében. Összeállította és szerkesztette: Izsák Lajos és Szabó József. Kossuth Könyvkiadó 1989. 279. 394.

propaganda által később teljesen meghamisított beszédét.³²⁹ Az adás végeztével Tildy Zoltán kifejezte a primásnak a nemzet háláját, majd behívta dolgozósobájába, ahol röviden beszámolt a szovjet csapatok magyarországi előrenyomulásáról érkezett újabb hírekről. Mindszenty rövidesen elbúcsúzott, és titkárával, Turchányi Egon Alberttel és a védelmükre rendelt rétsági páncélosokkal visszaindult a budai várba, az Úri utca 62. szám alatti primási szállásra.³³⁰

November 4-én hajnalban azzal ébresztették fel Mindszenty Józsefet, hogy Tildy Zoltán sürgősen várja a parlamentben. A primás kérte, hogy értesítsék a közelben lakó Turchányi Albertet, és menjen be ő is utána a parlamentbe. A nyugalmazott lelkészért, „érseki titkáráért” fél hétkor érkezett autó, gyorsan összekapolt és elindult az országházba.³³¹

A bíboros erre később így emlékezett vissza: „November 3-án a parlamentben elmondott rádiószózatom után fáradtan értem haza. Éjfél után jár már az idő, mikor ledőlök. Kevés ideig pihenhetek csak, mert Tildy helyettes miniszterelnök titkára sürgősen visszahív a parlamentbe. A telefonon azt is közli, hogy a szovjet csapatok megindították a támadást és tüzet nyitottak a fővárosra.”³³² A parlamentben a primást általános fejetlenség fogadta. Nagy Imre és miniszterei már eltávoztak. Csak Tildy Zoltán, Bibó István és B. Szabó István államminiszterek, valamint Vas Zoltán próbáltak a kaoszban valamit tenni.

Ezen a ponton egy újabb emberi sorsot kapcsolt be a történelem az eseményekbe. 1956. november 4-én hajnalban Nagy Kálmán nyugállományú alezredes, a Zrínyi Akadémia Hadtörténeti tanszékének előadója erős ágyúszóra ébredt budai lakásán. Felöltözött és elindult Pestre a Honvédelmi Minisztériumba, hogy tájékozódjék az eseményekről. A minisztérium épületét éppen akkor szállták meg a szovjet csapatok, amikor odaért. Nagy Kálmán ezután minél előbb igyekezett hazajutni. A Honvéd utcában csatlakozott hozzá az ugyancsak Budán lakó Ács Tihamér gyalogsági őrnagy. Közvetlenül a parlament mellett haladtak el, amikor az egyik bejáratnál katonák és civilek társaságában megpillantották az éppen megérkező Mindszenty József esztergomi érseket. A két katonatiszt odament a csoportosuláshoz és közölték, hogy mit láttak a Honvédelmi Minisztériumnál. Mindszenty és a vele levők bementek a parlament épületébe, Nagy Kálmán és Ács Tihamér pedig folytatták útjukat hazafelé. Az akkor még álló Kossuth híd közepéig jutottak, amikor észrevették, hogy a Margit híd felől egy jelentős szovjet harckocsioszlop érkezik a Kossuth térre. Az alezredes javaslatára visszafordultak, hogy tanácsot adjanak Mindszenty József esztergomi érseknek, kérjen menedékjogot az Amerikai Egyesült Államok követségén. A tanácstalan primást már Turchányi Albert társaságában találták a parlament egyik folyosóján, egy padon ülve. Nagy Kálmán előadta javaslatát, amit a bíboros titkárával félrevonulva megbeszélt, majd közölte: „akkor megyünk”. A parlamentet már körbezárták a szovjet páncélosok. Nagy Kálmán köztük vezette át az érseket. A harckocsiknak nem volt tűzparancsuk, nem reagáltak a gyalogos

³²⁹ A Szabad Kossuth Rádió (Budapest), illetve a Szabad Petőfi Rádió (Győr) keresztül sugárzott mintegy 23 perc időtartamú beszéd teljes szövege megtalálható Mindszenty József emlékirataiban; Mindszenty József: Emlékirataim. Budapest, Szent István Társulat, 1989. 437-441.

<http://mek.niif.hu/01900/01937/html/szerviz/dokument/mindsts.htm>

³³⁰ Turchányi Albert 1957. január 24-i kihallgatásának jegyzőkönyve. BFL XXV. 4. f. 4016/1957 (680/1990). In: Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 227. Szabó Csaba: Mindszenty József bíboros a budai várban, 1956.

³³¹ Turchányi Albert perében az 1957. december 3-án tartott nyilvános tárgyalás jegyzőkönyve. BFL XXV. 4. f. 4016/1957 (680/1990). In: Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 227. Szabó Csaba: Mindszenty József bíboros a budai várban, 1956.

³³² Mindszenty, 1989. 442. In: Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 227. Szabó Csaba: Mindszenty József bíboros a budai várban, 1956.

társaságra. A legrövidebb útvonalon, a Báthory utcán, érintve a Vértanúk terét, majd a Vécsey utcán jutottak a Szabadság térre. A követség épületénél Turchányi Albert csengetett, majd angolul közölte jövetelük célját. Az ajtót nyitó civil Mindszenty Józsefet azonnal beengedte, de Turchányit nem akarta, csak Mindszenty kérésére. Nagy Kálmán és Ács Tihamér, miután a bíboros kezét fogott velük és megköszönte segítségüket, hazatértek.³³³ Mindszenty bíboros emlékirataiban erre így emlékezett: „Az elkerülhetetlen lefogás és a Szovjetunióba hurcolás helyett így reméltem még tartalékolni magamat hazám és Egyházam további szolgálatára. Ezt a nagy célt emlegette a parlament kapujában hozzám csatlakozó rokonszenves katonatiszt is...”³³⁴

Nagy Kálmánt a Budapesti Katonai Bíróság 15 évre ítélte első fokon, nyolcra másodfokon, négy és fél évet le is töltött. Katonai rangjától megfosztották. Ács Tihamért a Nagy Kálmán elleni perben egy év börtönre ítélték, amit három évre felfüggesztettek, és lefokozták.³³⁵

Amikor Mindszenty József bíboros mögött 1956. november 4-én bezárult a követség kapuja, talán még maga sem gondolta, hogy 15 évig tartó önkéntes száműzetése vette kezdetét. Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek minden eshetőségre felkészülten, valószínűleg 1956. november 5-én éjjel „irtózatosszerű ágyúzás mellett a fővárosi Szabadság téren vergődő lélekkel” elkészítette politikai végrendeletét, szellemi, erkölcsi örökhagyását. Ezzel is nemzetének akart útmutatót adni a fennmaradáshoz, túléléshez.

A november 3-i rádiószózat teljes szövege³³⁶

Igen gyakori mostanában annak a hangsúlyozása, hogy a nyilatkozó a múlttal szakítva őszintén beszél. Én ezt így nem mondhatom: nem kell szakítanom múltammal. Isten irgalmából ugyanaz vagyok, mint aki voltam bebörtönöztetésem előtt.

Ugyanazzal a testi és szellemi épséggel állok meggyőződésemmel, mint nyolc éve, bár a fogság megviselt.

Azt sem mondhatom, hogy most már őszintén beszélek, mert én mindig őszintén beszéltem; vagyis kertelés nélkül mondtam azt, amit igaznak és helyesnek tartok. Ezt csak folytatom itt, amikor közvetlenül, személyesen, tehát nem magnetofon-hangfelvétel útján szólok az egész világhoz és a magyar nemzethez.

Rendkívül súlyos helyzetünkről külföldi és belföldi viszonylatban kell szólnunk. Oly távlatból kívánok megállapításokat tenni, ahonnan áttekintés nyílik, de sorsunkhoz viszont oly közel hajolva, hogy mondanivalómnak meglegyen a gyakorlati érvénye mindnyájunk számára.

³³³ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) 3. 1. 9. Központi operatív nyilvántartást végző szervezeti egységek által kezelt dossziék. Vizsgálati dossziék. V–144889. Nagy Kálmán és társa. Nagy Kálmán 1958. október 23-i kihallgatásának jegyzőkönyve. In: Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 227. Szabó Csaba: Mindszenty József bíboros a budai várban, 1956.

³³⁴ Mindszenty József: Emlékirataim. Budapest, Szent István Társulat, 1989. 443. In: Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 227. Szabó Csaba: Mindszenty József bíboros a budai várban, 1956.

³³⁵ Hadtörténelmi Levéltár (HL) XI. 22. Nagy Kálmán és társa pere. Továbbá: ÁBTL 3. 1. 9. V–144889. Nagy Kálmán és társa. 014/B.II./1959 elsőfokú ítélet. Legfelső Bíróság Katonai Kollégiuma 026/1959 másodfokú ítélet. In: Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 227. Szabó Csaba: Mindszenty József bíboros a budai várban, 1956.

³³⁶ Mindszenty József 1956. november 3-án elmondott rádióbeszéde. Szabad Kossuth Rádió Budapest, Szabad Petőfi Rádió Győr.

A külföld felé előszóval ma első ízben köszönhetem meg azt, amit nekünk nyújt. Mindenekelőtt a Szentatyának, XII. Pius pápa Őszentségének fejezem ki személyes hálámat, hogy a magyar katolikus Egyház fejről oly sokszor megemlékezett. Mellette mély hálámat küldöm azoknak az államfőknek, a katolikus Egyház vezetőinek, a különböző kormányoknak, parlamenteknek, közéleti és magántényezőknak, akik a börtönömben töltött idő alatt hazám és sorsom iránt részvétellel és segítő szándékkal viseltettek. Isten jutalmazza meg őket ezért. Ugyanígy hálát érzek a világsajtó képviselői és a rádiók világhálózata iránt, amelynek elektromos hullámai a humánus egyetlen légi nagyhatalmát alkotják. Örülök, hogy ezt most végre szabadon megmondhatom.

Másrészt arról óhajtok beszélni, hogy az egész kultúr világ, a külföld, úgyszólván osztatlanul mellénk állt és segít. Ez számunkra ugyanis nagy erőt jelent, nagyobb, mint amennyi magunknak van. Mi kis nemzet vagyunk. Kis ország a földgömbön. Am valamiben mégis elsők vagyunk: egy nemzet sincs, amely ezeréves történelme során nálunk többet szenvedett volna. Első királyunk, Szent István uralkodása után nagy nemzetté fejlődünk. A nándorfehérvári győzelem után, amelynek 500. évfordulóját üljük, nemzeti létszámunk egyezett az akkori Angliáéval. Am folyton szabadságharcokat kellett vívnunk. Legtöbbször a nyugati országok védelmében. Ez megakasztotta a nemzetet, s mindig újra saját erőnkől kellett felemelkedést keresnünk.

Most történt először a történelem folyamán, hogy Magyarország a többi kultúr nép valóban hathatós rokonszenvét érdemli. Mi meg vagyunk illetődve s egy kis nemzet minden tagja szívből örül, hogy szabadságszeretetéért a többi nép felkarolja ügyét. A Gondviselést látjuk benne, amely a külföld szolidaritása által valósul meg úgy, ahogy himnuszunk zengi: Isten áldd meg a magyart (...) Nyújts feléje védő kart.

Himnuszunk így folytatódik: ha küzd ellenséggel. De mi rendkívül súlyos helyzetünkben is azt reméljük, hogy nincsen ellenségünk. Mi sem vagyunk ellenségei senkinek sem. Minden néppel és országgal barátságban akarunk élni. Egy olyan nemzetnél, mint a magyar, amelynek történelmi törzse mélyen gyökeredzik a múltban, különböző korszakok ismerhetők fel abban az érzésben, amivel helyet foglal a többi nép között. Fordulatairól, árnyalatairól le lehet olvasni fejlődésének jegyeit. Korunknak azonban általános jellemzője, hogy minden népnél egy irány felé halad a fejlődés. A régi nacionalizmusokat mindenütt át kell értékelni. A nemzeti érzés ne legyen többé harcok forrása az országok közt, hanem az igazság fundamentumán a békés együttélés záloga. A nemzeti érzés virágozzék az egész világon a népek közös kincseit képező kultúrártékek területén. Így az egyik ország haladása a másikat is előreviszi.

Természetszerű okoknál fogva, fizikai életfeltételeik szerint is mindjobban egymásra utaltak a népek. Mi magyarok, az európai népek családi, bensőséges békéjének zászlóvivőiként akarunk élni és cselekedni. Nem mesterségesen hirdetett, de valódi barátsággal mindegyikkel. Sőt még további tájak felé emelve szemünket: mi, a kis nemzet, barátságban, zavartalan, békés, kölcsönös megbecsülésben kívánunk lenni a nagy Amerikai Egyesült Államokkal és a hatalmas orosz birodalommal egyaránt. Jósomszédi viszonyban Prágával, Bukaresttel, Varsóval és Belgráddal. Ausztriát pedig ebben a tekinteten úgy kell megemlítenem, hogy mostani vajúdasunk kapcsán tanúsított testvéri magatartását máris minden magyar a szívébe zárta.

Egész helyzetünket azonban az dönti el, hogy a 200 milliós orosz birodalomnak mi a szándéka a határainkon belül lévő katonai erejével. Rádiójelentések adták hírül, hogy ez a fegyveres erő növekszik. Mi semlegesek vagyunk, mi az orosz birodalomnak nem adunk okot a vérontásra. De nem merül fel az orosz birodalom vezetőiben a gondolat, hogy sokkal jobban fogjuk becsülni az orosz népet, ha nem igaz le bennünket? Csak ellenséges népre szokott

rátörni a megtámadott másik ország. Mi most nem támadtuk meg Oroszországot! Őszintén reméljük, hogy az orosz fegyveres erők mielőbbi kivonása országunkból megtörténik.

Belső helyzetünket azonban az is válságossá teszi, hogy az előbb mondtak miatt a munka, a termelés országosan megállt. Közvetlen éhínségbe kerültünk. Szabadságharcát egy csontig soványított nemzet vívta. Ezért a munkát, a termelést, a helyreállítási feladatok elvégzését mindenütt azonnal fel kell venni. Saját összességünk, nemzetünk érdekében s a nemzeti életének folytatásához szükséges ez – haladéktalanul.

Amikor ezt meg tesszük, ne tévesszük szem elől a következőket: tudja meg mindenki az országban, hogy a lefolyt harc nem forradalom volt, hanem szabadságharc. 1945-től egy vesztett, számunkra céltalan háború után, erőszakkal épült ki az itteni rendszer, amelynek örökösei most a megtagadás, megvetés, undor és elítélés izzó bélyegét ütik annak minden porcikájára. A rendszer az egész magyar nép söpörte el. Az örökösök ne kíváncsiak erről még egy bizonyosságot. A világon páratlan szabadságharc volt ez, a fiatal nemzedékkel népünk élén.

A szabadságharc azért folyt, mert a nemzet szabadon akart dönteni arról, hogy miképpen éljen. Szabadon akart határozni sorsa, államának igazgatása, munkájának értékesítése felől. Ennek a ténynek valóságát maga a nép semmiféle illetéktelen előny érdekében nem engedi elcsavarni, kiaknázni. Új, visszaélésmentes választás szükséges, amelyben minden párt indulhat. A választás történetjék nemzetközi ellenőrzés mellett. Én pártokon kívül és – állásom szerint – felül vagyok és maradok. Ebből a tisztetből figyelmeztetek minden magyart, hogy a gyönyörűséges egység októberi napjai után ne adjanak helyt pártviszályoknak és széthúzásoknak. Mert az országnak sok mindenre van most szüksége, de minél kevesebb pártra és pártvezérre. Maga a politizálás ma másodrendű ügy: a nemzet léte és a mindennapi kenyér a mi gondunk.

A bukott rendszer örököseinek eddigi visszatekintő leleplezései feltárták, hogy a törvényes felelősségre vonásoknak minden vonalon, és pedig független és pártatlan bíróság útján kell bekövetkezniök. Magánbosszúkat el kell kerülni, ki kell küszöbölni. A bukott rendszer részesei és örökösei külön felelősséget viselnek saját tevékenységükért, mulasztásért, késedelemért vagy helytelen intézkedésért. Leleplező vallomásokhoz nem fűzhetünk egyetlen megállapítást sem, mert az országos munkafelvételt és a termelés folytatását hátráltatná. Ha a kibontakozás az elhangzott ígéretek szerint tisztességesen halad előre, ez nem is lehet feladatunk.

Hangsúlyoznom kell azonban a tennivalók tárgyi foglalatait: jogállamban élő, osztály nélküli társadalom, am demokratikus vívmányokat fejlesztő, szociális érdekektől helyesen és igazságosan korlátozott magántulajdon alapján álló, kizárólag kultúrnacionalista szellemű nemzet és ország akarunk lenni. Ez akar lenni az egész magyar nemzet. Mint a katolikus Egyház feje viszont kijelentem, hogy – amint azt a püspöki kar 1945-ben közös körlevélben kijelentette – nem helyezkedünk szembe a történelmi haladás igazolt irányával, sőt az egészséges fejlődést mindenben előmozdítjuk. Azt a magyar nép természetesnek találja, hogy nagy múltú és nagy értékű intézményeinkről gondoskodni kell. Ugyanebben a minőségemben továbbá megemlítem az ország hat és fél millió katolikus híveinek tájékoztatására, hogy a bukott rendszer erőszakának és csalárdságának minden nyomát egyházi vonalon felszámoljuk. Ez nálunk ősi hit- és erkölcstanunkból és az Egyházzal egyidős jogszabályokból önként adódik.

A nemzethez intézett mostani szózatom más részletekre tudatosan nem terjed ki, mert amit mondtam, világos és elég.

De végezetül egy kérdés felvetése mégsem hagyható el: Mit gondolnak a bukott rendszer örökösei? Ha az általuk megbélyegzett elődeik vallás-erkölcsi alapon álltak volna,

elkövették volna-e mindazt, aminek következményei elől menekülni kényszerülnek? A keresztény hitoktatás szabadságának azonnali rendezését, a katolikus Egyház intézményeinek és társulatainak, köztük sajtójának visszaadását joggal elvárjuk.

Ettől a pillanattól kezdve figyeljük, hogy ígéretetek és cselekedetek fődik-e egymást, és ami ma keresztülvihető, azt senki se halassza holnapra. Mi, akik figyelünk és előmozdítani kívánjuk az egész nép javát, bízunk a Gondviselésben. – S nem hiába.

Kik voltak „a bukott rendszer örökösei” 1956-ban?

„Budapesten sokan, és tüntető tömegek is azt kívánták, legyen ő, Mindszenty a miniszterelnök. Miért nem vállalta? »Nem vállaltam, kérem, mert az én feladatom nem a kormányalakítás, az én szerepem magasabb ennél. Ez volt az egyik ok. A másik, amiért nem vállaltam, mert értékelem az azóta kivégzett, boldogult Nagy Imrét. Ő lett a miniszterelnök s én nem akartam eltolni a helyéről. Ő ezt nem érdemelte meg. Kommunista volt, de megtért, jó úton volt.«”³³⁷

Mindszenty József

„A Magyar Nemzeti Kormány megállapítja, hogy Mindszenty József bíboros, hercegprímás ellen 1949-ben indított eljárás minden törvényes alapot nélkülözött, az akkori rendszer által ellene emelt vádak alaptalanok voltak. Mindezek alapján a Magyar Nemzeti Kormány kijelenti, hogy Mindszenty hercegprímás ellen elrendelt jogfosztó intézkedések érvénytelenek, ennek következtében a hercegprímás minden állampolgári és egyházi jogát korlátozás nélkül gyakorolhatja. *Nagy Imre miniszterelnök*”³³⁸

„*Nagy Imre* kormányát ismerem el Magyarország kormányának. Kádár Jánost idegen katonai hatalom erőszakolta az országra. Abszolút törvénytelennek tartom és elutasítom.”³³⁹

Mindszenty József

„Amikor *Nagy Imre* lett a miniszterelnök (...) a magyar nép országosan megmutatta gondolkozását. Őt Rákosinál, Titót Sztálinnál inkább szívelte, de csak, mint kisebb rosszat az adott helyzetben. Akárki, csak Moszkva és Rákosi ne! (...) *Nagy Imre* a lelkek jelentős megkönnyebbülését hozta pusztán azzal, hogy ő már nem Rákosi.”³⁴⁰

Mindszenty József

³³⁷ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 205.

³³⁸ Hetényi Varga Károly: Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában I. Lámpás Kiadó, Abaliget 1992. 187.

³³⁹ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 445.

³⁴⁰ Mindszenty József: Emlékirataim. Helikon Kiadó, Budapest 2015. 445.

Ebben az alfejezetben Mészáros István tanulmányának³⁴¹ idézetei alapján kapunk tájékoztatást az alcímben megfogalmazott kérdés tisztázásához.

>Mindszenty József 1956. november 3-án este elmondott rádióbeszédében többször is említésre került ez a szókapcsolat: *"a bukott rendszer örökösei"*. Mind az e témával foglalkozó szaktörténészek, mind az újságírók és politológus-komentátorok kezdettől fogva máig úgy írtak, írnak erről, hogy a bíboros e kifejezéssel Nagy Imre reform-kommunista körét, illetve az 1956 októberében hatalomra került "Nagy Imre-kormányt", tehát "a forradalom vezérkarát" illette. S azt is hozzáfűzik, hogy a bíboros bizalmatlan volt Nagy Imrével szemben, s hogy beszédében az ő és munkatársai felelősségre vonását is követelte, a "bukott rendszerben" való tevékeny közreműködésük miatt. A történészek és publicisták e tartalmi értelmezése azonban nem fedi a valóságot. A forradalom napjaiban ugyanis *Mindszentynek semmi ellentéte nem volt Nagy Imrével*, ennek semmi nyoma, semmi dokumentuma nincs. Ellenkezőleg: *szimpátiával tekintett Nagy Imrére, a maga eszközeivel támogatta ekkor közzétett kormánytörekvéseit*.

Rákosi kommunista rendszere 1956. július 18-án megbukott; s e *"bukott rendszer örökösei"* vagyis *Gerő Ernő és pártvezetőtársai* három és fél hónapon át, október végéig töltötték be a maguknak vindikált legfőbb ország- és társadalomirányítói funkcióikat.

Ekkor folyt le *Mindszenty 1956-os négy napja*. Felsőpetényi "kényszerlakhelyéről" kiszabadulva október 31-én, szerda reggel érkezett a budai prímási székházba. Ott töltötte a csütörtöki, pénteki és szombati napot, ahonnan november 4-én, vasárnap hajnalban távozott. Vajon mit tudhatott Mindszenty ekkor, ezekben a napokban Nagy Imréről? Legelső emléke róla alighanem 1948. június 16-ról való volt: a magyar országgyűlés ekkor döntött az egyházi iskolák államosításáról. Az ezt a törvényt megszavazó parlamenti ülést Nagy Imre vezette: ő volt ekkor a magyar országgyűlés elnöke. Majd hosszú évek elteltével felsőpetényi rabságában juthatott róla friss hírekhez a bíboros: 1956 elejétől ugyanis naponta megkapta a *Szabad Nép* és a *Magyar Nemzet* című újságokat (az első a kommunista párt, a másik a Népfront lapja volt). Ezeket rendszeresen olvasta. Egészen biztosan kellő ismeretekkel rendelkezett az 1956. július 18-21-i kommunista Központi Vezetőség-üléstről, a legfelső párt döntésről, Gerő Ernő első titkárrá megválasztásáról. Pontosan tudta, hogy a kommunista párt első titkári tisztségének betöltője ezekben az időkben Magyarországon *a legfőbb politikai tényező* volt. 1956. november 4-én Mindszenty a budapesti USA-követség Szabadság téri irodaházában kapott menedéket. Sok itt keletkezett írásos feljegyzése maradt ránk. 1956 decemberében egy meg nem nevezett újságcikkéről írt, amely 1956. november 3-i rádióbeszédét szerinte meghamisítva kommentálta. Ebben többek között megmagyarázta az általa használt *"a bukott rendszer örökösei"* kifejezést: *"Ezek nem a Nagy-kormány tagjai. Rákosival bukott a rendszer, örökösei Gerőék, akiket nem vontak felelősségre"* - szögezte le a bíboros a legnagyobb határozottsággal.³⁴² Korrekt, pontos a megfogalmazás, amely az 1956-os év októberét megelőző hónapokban lefolyt politikai események alapos, sőt aprólékos ismeretét bizonyítja.

Mindszenty tudta róla (Nagy Imréről – KG) *a legfontosabbat*: azt, hogy kommunista politikus, aki most többpárti, demokratikus kormányt alakított, amelynek támogatására ő elmondta előző esti rádióbeszédét; aki ma hajnalban a rádión keresztül a világ nagy nyilvánossága előtt kinyilvánította Magyarország függetlenségét, s a világ közvéleményéhez fordult a szovjet hadsereg támadása ellen.

³⁴¹ Mészáros István: Kik „a bukott rendszer örökösei”? Adalékok Mindszenty és Nagy Imre viszonyához. Vasi Szemle 2006. 5. szám 591-610. <http://www.vasiszemle.hu/2006/05/meszaros.htm> Mészáros István: A Conti utcától Recskig. Újabb Mindszenty-kutatások. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest 2007. 25-49.

³⁴² Szalézi Majthényi-ház Mindszenty Archívum, 20/a. dosszié. Közölve: Mindszenty-leveleskönyv. Gondolatok a bíboros leveleiből 1938-1975. Szerkesztette: Mészáros István. Budapest, 1997. 235. sz. levél, 51.

Mindszenty számára alighanem rokonszenvenessé tette Nagy Imrét annak 1956. október 28-29-i jó irányú "pálfordulása". A miniszterelnöknek a forradalmat "kezelő" politikája ugyanis ekkor 180 fokban, gyökeresen megváltozott. Korábban Gerőék harcostársa volt az "ellenforradalom" erőszakos-fegyveres leverésében. Október 28-án viszont fegyverszünetet ajánlott a felkelőknek, lépéseket tett a szovjet hadsereg kivonása érdekében és megvalósítandó politikai céljaként kezdte említeni a szabad parlamenti választást, a többpártrendszert, az ország függetlenségének szükségességét és hasonlókat. Ezzel szemben Nagy Imrében – minden valószínűség szerint – a forradalom alatt is ugyanaz az ellenségkép élt az egyházat, vallást, Mindszentyt illetően, mint korábban: *a bíborost és egyházát kétségtelenül politikai riválisának tekintette*. Érdekes adatot közölt a közelmúltban ezzel kapcsolatban a korszak kutatója, Rainer M. János. Vajon mi volt Nagy Imre miniszterelnök elgondolása az 1956 utáni, a győztes forradalmat követő jövőbeli hazai társadalmi berendezkedést illetően? Vásárhelyi Miklós egy későbbi visszaemlékezése szerint 1956 forradalmi napjaiban Nagy Imre terve "egy koalíciós rendszer volt, amelyben vannak pártok, és a pártoknak jelentőségük van, de a pártok lényegében a transzmisszió szerepét töltik be [a kommunista párt oldalán, annak szolgálatában]." Tehát *a kommunista párt hegemoniája továbbra is megmarad*.

Mindszenty rokonszenvvvel tekintett Nagy Imrére. November 3-i rádióbeszédével is támogatta őt, mert *úgy gondolta, hogy gyökeresen akar változtatni az addigi kommunista politikán*. A forradalom viharos négy napjában a bíboros nem tudhatta azt, hogy Nagy Imre továbbra is a kommunista párt hegemoniájára törekszik. Ezért jó emlékeket őrzött meg róla élete későbbi folyamán.<

Mindszenty József 1956-ban megáldotta a magyar fegyvereket³⁴³

„A jogos önvédelem mindenkor jogi birtoka minden egyes embernek, minden egyes családnak, minden egyes nemzetnek. A jogos önvédelem jegyében tették azt, amit tettek.”³⁴⁴

Az alábbiakban a jogos önvédelemről olvashatunk két megnyilatkozást, Mindszenty bíboros és XII. Pius pápa erkölcsi útmutatása alapján. Mivel az 1956-os magyar szabadságharc a magyarok részéről védekező háború volt, így az önvédelmi harc is teljes mértékben jogos volt, erkölcsileg helyénvaló.³⁴⁵

„A magyar fegyverekre főpásztori áldásomat küldöm, azt kívánom, hogy azt a dicsőséget, amit a magyar fegyvereknek szereztek, sokasítsák, gyarapítsák majd, amikor arra szükség lesz.” Ha Mindszenty helyeselte a jogos önvédelmet, akkor nyilván annak eszközeit is helyeselte. *Ha van igazságos önvédelem, akkor az eszköz is jogos.*³⁴⁶

Ha egyszer valakit megtámad egy másik ország, annak joga van védekezni. Az 1956-os szabadságharc jogos volt, ez *jogos* háború (hiszen az orosz támadta meg Magyarországot). Ágyúk megáldása is létezik a régi Rituáléban.³⁴⁷ Valakik azt mondják erre: ott van a Tízparancsolatban, hogy ne ölj. És akkor az abortusz? Ott hogy tartják be a „ne ölj” - t? Ők akkor miért nem tartják be? 5. parancs – saját magam életét megvédeni: jogom van hozzá, de

³⁴³ Magyar Honvéd, 1956. október 31. szerda. In: 1956 a sajtó tükrében 1956. október 22. – november 5. Kossuth Könyvkiadó 1989. Szerkesztette: Izsák Lajos és Szabó József. 187.

³⁴⁴ Mindszenty József homíliája 1972. október 23. Bécs, Kapucinus-templom. P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010. 100-103.

³⁴⁵ Krajsovsky Gábor: Jogos önvédelem, igazságos háború, halálbüntetés. http://eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/KG_hit_59.pdf

³⁴⁶ Krajsovsky Gábor: Válogatott közlemények a katolikus dogmatika, a hitvédelem és a XX. századi egyháztörténet témaköréből. Szerzői kiadás Budapest, 2014. 148-150. <http://mek.oszk.hu/14700/14736/>

³⁴⁷ Rituale Romanum 1884, 68-71. (Bibliotheca Strigoniensis 33292.) In: Krajsovsky Gábor: Erdős Mátyás atya elmélkedései, beszédei, előadásai II. Budapest, 2014. 145-149. <http://mek.oszk.hu/14700/14781/14781.pdf>

nem kötelességem (például, én már öreg vagyok). De ha családapa vagyok, másoknak szüksége van rám, akkor **kötelességem** megvédeni a magam életén túl például a leányom szüzességét, a vagyonomat is. A védelem csak arányos lehet – *cum moderamine inculpatе tutelae*: a bűnös mértéket ne üsse meg (a bűntelen fegyelem mértékével). Tehát, ha egy pofonnal elháríthatom a veszélyt, akkor ne vágjam le a fejét.³⁴⁸

Szabad-e megölni a tirannust?

Tirannus = a császár, ebben az esetben az igazságtalanul uralkodó „államfő”. Erre a kérdésre XII. Pius pápa egyik beszédjében adja meg a feleletet, hirdeti meg a zsarnok jogos megölésének a feltételeit – ezt ő a **kommunizmus megdöntésére** hirdette meg, azért hallgattak róla. Ez egyben az *igazságos háború (azaz a védekező háború, a kollektív önvédelem) elmélete* is. A szempontok a következők: először is, *gondolják át, hogy érdemes-e az erőszakot alkalmazni*. Ehhez az alábbi *feltételeknek* kell teljesülniük:

1. **A rendszer legyen jogtalan.**
2. **Az egész nép morálisan (erkölcsileg) álljon mögötte – tehát ne csupán egyéni kezdeményezés, akarat legyen, hanem tömegek álljanak mögötte.**
3. **A fegyveres legyen az egyetlen út a rendszer megsemmisítéséhez.**
4. **Biztosak legyenek abban (érezzék azt), hogy nyerni fognak a zsarnok megtámadása esetén (komoly esély legyen a győzelemre) és azt, hogy a következő rendszer nem lesz rosszabb. A felkelő érezze az erkölcsi győzelmet is.**
5. **Arányos eszközök legyenek. Tehát a főnököt öljék meg csak és ne az egész népet. És ne atombombát alkalmazzanak, hanem enyhébbet. (XII Pius pápa)**

Erkölcsi és fizikai győzelmet érezze. Ha akkora a túlerő, akkor ne indítsa el a zsarnok megölését, különben óriási lesz az emberveszteség. Ugyanis veszteség esetén a zsarnok bosszút áll. *És mi a helyzet 1956-tal – az védekező háború volt, tehát mindenképpen védekezni kellett, még a túlerővel szemben is*. Erre tehát a 4. kitétel nem vonatkozik. Ha ezek teljesülnek, akkor megtehetik! (Például 1989-ben a román diktátor kivégzése.)

„XII. Pius pápa 1956-ban minden rendelkezésre álló eszközzel küzdött értünk, és egyetlen napon háromszor állt a világ elé Magyarorszáért. Nyíltan a szemébe mondta a hatalmaknak, hogy a védelmi háború ilyen embertelen támadással szemben: *jogos*.”³⁴⁹

1956 okaihoz és eseményeihez

„A nemzeti kommunizmus ugyanis nem annak a tünete – mint Nyugaton beállítják –, hogy a kommunisták nemzeti platformra helyezkednek, hanem az ellenkezőjét jelenti: a nemzetiek helyezkednek kommunista platformra.”³⁵⁰

³⁴⁸ Dr. Erdős Mátyás esztergomi volt dogmatikatanár megnyilatkozásából.

³⁴⁹ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 448. Pongráz Gergely (aki 1956-ban a Corvin-köz parancsnoka volt) közlésében jelent meg az a két távirat, amelyben Eisenhower amerikai elnök szabad kezet ad az oroszoknak a magyarországi események vérbefojtására. „Azonban, hogy a szovjet gőzhenger meginduljon, arról gondoskodott az amerikai külügyminisztérium, amikor a Moszkvában levő követének elküldte azt a táviratot, melyet mélyen elhallgatnak úgy Keleten, mint Nyugaton. Ezzel a távirattal biztosították a Szovjet kormányt arról, hogy: »Az Egyesült Államok kormánya nem tekinti Magyarországot, vagy a szovjet blokk bármely tagját potenciális katonai szövetségesnek.« Charles Bohlen, az Egyesült Államok moszkvai nagykövetének emlékirataiban (Witness to History) 413. oldal; »Az Egyesült Államok kormánya nem tekinti jó szemmel azokat a kormányokat, amelyek barátságtalan viszonyban vannak a Szovjetunióval.« Brian McCauley, Hungary and Suez. 1956. Journal of Contemporary History, 1981 volume 16, 777-800. oldal In: Pongráz Gergely: Corvin köz – 1956. 20-21.

A következőkben Mindszenty József néhány gondolatát olvashatjuk az 1953-ban történt hatalomváltásról, Nagy Imre miniszterelnök személyéről.

„A magyar nép sohasem volt nyáj-nép, hanem egyénekből, családokból, törzsekből alakult nemzet. Magyarországot erőszakkal és álnoksággal letörte Moszkva és Rákosi. De nem hódolt be soha nyáj-jellegétől irtózó egyénisége, kereszténysége, nyugatisága és nemes magyar rátartisága. Moszkvát tudomásul kellett vennie, de egyetlen pillanatra sem esett vele szerelembe. Az első években nem jelentkezett, nem jelentkezhetett nyílt ellenkezése. De akkor is akadtak tüntetések, és nem a népvézérek pórása szerint. A fővárosban a külföldi sport-botrány alkalmulvételével 100 000 tüntető viharzott át az utcákon, és úgy mellékesen megbuktatta Gerő minisztert, Rákosi ideológiai ikerhelyettesét. Amikor Nagy Imre lett a miniszterelnök 1953. július 4-én, a magyar nép országosan megmutatta gondolkozását. Őt Rákosinál, Titót Sztálinnál inkább szívelte, de csak, mint kisebb rosszat az adott helyzetben. Akárki, csak Moszkva és Rákosi ne! Micsoda Rákosi-undor volt itt, hogy a halott Rajk, a bűnös eszköz is inkább... Nagy Imre a lelkek jelentős megkönnyebbülését hozta pusztán azzal, hogy ő már nem Rákosi.”³⁵¹

>Mindszenty József a szabadságharc után egészen konkrét jellemzést fogalmazott meg Nagy Imréről, amit eredetileg az emlékirataiban akart megjelentetni, azonban ez a többszörös átszerkesztés során kikerült belőle (nagy valószínűséggel az amerikai nagykövetségen keletkezett iratrész):

„Nagy Imre [1896–1958] a Millennium évében, Kaposvárott született, református kispap családából. Az osztályvonások sokban azonosak földijével, Nagyatádi Szabó Istvánéval, Nagy Ferencével, az itt sihederkedő faluvégi kovácslegénnyel, Kádár Jánoséval. A XX. században nem Pest, Zala, Sopron, de Somogy adja az élt. Ez a somogyi réteg általában kossuthista, Széchenyivel szemben, és egykés, hogy a birtok, a bálvány egyben maradjon. Jön aztán olyan egyke-nemzedék, amely a bűnnel rangos bálványt, a földet unottan otthagyja, elmegy borbélynak vagy gyári munkásnak, mert így 'küzdelem és adó nélkül' élhet. A politika terén visszakanyarodnak az elhagyott faluhoz, és – akarva, nem akarva – eszközök a magántulajdon kiirtásában... Az is alaptalan vád, hogy Nagy – nem értve a pillanatot – átlépett a határ Rubiconján, míg Lengyelország innen maradt, és a liberális kommunizmus életét választotta. Akik ezt hirdetik, maguk is bevallják már, hogy a lengyelek ma elégedetlenek Gomulkával. A lengyel primás végigpanaszolja-tiltakozza a 9 évet a szerződő

Gomulka és a Párt szószegései miatt... 3-4 ún. 'szovjet-ingerlő' okot hoznak fel Nagy ellenében: a többpártrendszer bevezetése, a szabad választás meghirdetése, a semlegesség kimondása és a varsói paktumból való kilépés, Mindszenty bíboros november 3-i rádiós beszéde. A kilépés nem oka, hanem következménye a beavatkozásnak. Nagy egyenesen utal egyidejűleg újabb csapatok beáramlására, Nagy férfiasan viselkedett... Az orosz beáramlás nem a semlegesség kihirdetése (november 1.) után kezdődött. Arra már inkább befejeződött... A Szovjet a semlegesség és a kilépés kihirdetése idején már körülvette a fővárost. Ugyanez (és egyéb) okból még kevésbé lehetett oka az interventionnak a bíboros november 3-i esti rádiószózat... A hiba nem Nagyban, hanem a moszkvai imperializmusban és a szószegésben ... az UN (ENSZ) és a nagyhatalmak siralmas tehetetlenségében, Gomulka lengyel-megtévesztésében és Kádárnak Gomulkára olcsójánosként rálicitáló árulásában van. Nagy háta mögött egy nemzet állott, amelyet Rákosiék, Gerőék, a 'degenerált, despotizmusba és nemzeti rabszolgaságba' vivő párt (Kádár) teljesen kiábrándítottak, és nem tudott lengyel

³⁵⁰ József Mackiewicz: A Vatikán a vörös csillag árnyékában. Attraktor Kiadó, Máriabesnyő, 2012. 205.

³⁵¹ Mindszenty József: Emlékirataim. Helikon Kiadó, Budapest, 2015. (Sajtó alá rendezte: Kovács Attila Zoltán és Soós Viktor Attila) 444-445.

mérvben hiszékeny lenni a párt és Moszkva ígéreteivel szemben. Nagy különb emberi értéknek bizonyult, és még inkább bizonyul a megpróbáltatást hozó jövőben, mint a sokarcú Gomulka... Egyenesen a történelmi tények ellen van Nagy Imrét megtámadni éles jelzősorr... Ő tragikus sorsú, de felelőssége a történetekért nem egyedüli, és nem is a legnagyobb. Ahogy a győztes sem marad felelősség nélkül...

Nagynak voltak emberi gyengéi. Legnagyobb tévedése, hogy Rákosi, Gerő tettei után még tudta tűrni a kommunizmust, bár kevesen látták annyira bűneit, mint ő. Ám messze felette áll azoknak, akik halálba vitték a hazugságok, ferdítések és rágalmak garmadájával. Ki tudja, mik voltak utolsó gondolatai? Nagy Imre egyénisége rejtély, ha megmaradt utolsó lehetőséig kommunistának, és így fejezte be életét. Utolsó életműve, tanbeli csalódása, kiábrándulása, Rákosi és Kádár, Sztálin, Hruscsov és Mikoján előtte mindenkinél élesebben jelentkező arcképe, a csoportjabeli kommunisták magatartása, de különösen a Fehér könyv elolvasása után mi lehetők tartjuk, hogy az emberi hitványság csömörében búcsút mondott a kommunizmusnak, mint javíthatatlan rendszernek. A rendszer csak a 'megtéréseket' hirdeti kifelé, ezeket a lelkesedést felváltó undorokat soha. Nagy elválaszthatatlanul összefonódik a szabadságharccal. Az ő neve kezdeti zászló. De Nagy vezér nem volt. A szabadságharcnak nem volt vezére, kipattantja a gyűlölt rendszer szembehelyezkedése (rádió), az ÁVH-tűz, amelynél lángot fog a szabadságvágy, inkább, mint a jobb élet. Általános, de nem szervezett népfelkelésről van szó...

Nagy hibái inkább a bolsevista örökségből eredtek, amellyel aktív politikusok annyira nehezen tudnak szakítani, mint ő, ha lelke mélyén utoljára nem szakított volna. Somogy XX. századi politikai termésében, annyi vitatott politikusa között, ő mérhető komoly mértékkel...

A saját ideáljait nem tagadta meg, kitartott az orosz és kádári kommunizmus ellen, 'bűntudat' nélkül, haláláig. Hős volt. Arról azonban folyik a vita, hogy nemzeti hős volt-e. Mi nem tagadjuk ezt meg tőle. Emléke – korábbi nagy tévelygései és kezdeti némely rossz szolgálatai után is – tiszteletet érdemel. Tiszteletreméltó nemzeti megmozdulásnak volt zászlótartója és áldozata. Messze felette áll azoknak, akik azonban hóhérok, Nagy pedig tiszta."³⁵²

A békepapok visszatérnek

„Egész máig az a tudat vigasztalhatta őket (a hűségeseket – KG): az állam üldöz engem, de az Egyház az én oldalamon áll. Félek, hogy egyesek össze fognak omlani, és ez a rezsim és a békepapok tapsa kíséretében fog megtörténni. Ez a dolog aggaszt engem. Ők kitartanak testi és lelki nyomorúságban, még a megaláztatásban is, az utolsó pillanatig. Ha most magas hivatalt foglalnék el ily módon leírt háttérrel, kemény kritikának tenném ki magamat és gondtalan életemet."³⁵³

³⁵² In: Pánczél Hegedűs János: Mindszenty 1956. Nem forradalom, hanem szabadságharc. Nemzeti Közszerológiai Egyetem – Molnár Tamás Kutató Központ, Budapest, 2015. 98-100. https://ejkk.uni-nke.hu/document/akk-uni-nke-hu/MTKK_PanczelHJ_Mindszenty_1956.pdf

Az irat Tyekvicska Árpád gyűjtése, lelőhelye a Mindszenty Levéltár.

³⁵³ Mindszenty bíboros levele a (vatikáni) bíboros államtitkárhoz (H. J. Cicognanihoz) 1964. március 25. In: Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: A Szabadság térről Washingtonon át a Vatikánba – és vissza. Mindszenty József bíboros, primás, esztergomi érsek követségi levelezése az Apostoli Szentsszékkal 1956-1971. Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló • Budapest, 2016. 196.

Mindszenty József Kádár Jánosról és a békepapokról

„Amint azt több mint fél évszázada tudjuk a gyakorlatból, bárhol is arasson diadalt a kommunista forradalom, rögtön bevezetik a minden képzeletet felülmúló önkényuralmat, amilyen még nem volt a történelemben, a totalitarizmust. Tehát nem »engedi szabadjára« az emberi személyiséget, szembeszállva Istennel, ellenkezőleg, megbéklyózza az ember minden élettevékenységét, gondolatát, szavát, térbeli mozgását, döntési szabadságát. Ezen felül szellemi rabságba taszítva rendszerint anyagilag is kisemmizi, ezzel is fokozva az evilági lét nyomorúságát.”³⁵⁴

„Ausztriát kivéve az összes szomszédok megijedtek a magyar tüztől, mi lesz velük: Tito, csehek, románok. Mutassanak fel a történelemben még egy ilyen Kádár-szerepet valamelyik tragikus vezető körül, aki az árulásban és kétszínűségben idáig vitte. Kádárban nem volt szervezőképesség. Elföldelte Rákosi züllő pártját. Elment az oroszokért. Ez nem képesség, hanem elvetemültség. Kádár »jótéteményé«-nek dicséretében, vagy tudomásulvételében a két – szélső bal és belső bal – irány csak fokozatban tér el.”³⁵⁵

Mindszenty bíboros még 1946-ban, a Váci Székesegyházban Pétery József váci megyéspüspök palliumának átadásakor mondott beszédjében utalt egy kegyetlen uralkodóra. Idő és idő közt párhuzamot vonva, mindez vonatkoztatható az 1956-os megtorlást követő magyarországi diktatúra moszkvai helytartójára is.

„Vannak azonban – különös –, akik nem szeretik az édesanyát, sőt akik gyűlölni tudják azt. Furcsa szerzet, de ilyen is van. Ezeknek eszményét a történelem lapjain találom meg. E lapnak címe: Földnélküli János uralkodó. Ha valaki, ez az uralkodó tudta igazán gyűlölni az Egyházat. Kifosztotta s utálta az Egyházat. Az élete szakadatlan gyilkosságözön, s nagy fajtalanosságözön volt. Meggyilkolta saját kezüleg unokatestvérét, mert az volt a jogos örökös, meggyilkolta a walesi édesanyáknak a gyermekeit. Egyszerre 28 gyermeket akasztatott fel és minden akasztófával szembeállította az édesanyát. És amikor látta az édesanyák szenvedését és a gyermekük vonaglását, kárörömmel járatta a tekintetét ide-oda, anya és áldozat között. Gyűlölte a saját szülő édesanyját is. És amíg ezt tette, országa egyre fogyott és egyre kisebb lett. Ő azonban nem engedett szenvedélyeinek viharából és a legelőkelőbbeket összefogatta az országban és százezer fonsterlinget szedett ki mindegyikből. Aki nem tudott fizetni, annak kitepette fogait. Egyszer csak ez az élet is elmúlt. Mert az egyházüldözők élete is befellegzik, azok sem örökéletűek. És ennek a Földnélküli Jánosnak a történelem megörökítette a sírfeliratát: »Itt nyugszik egy uralkodó, János volt a neve. Egész élete a gaztetteknek a láncolata volt, és amikor megérkezett a pokolba, azt is bemocskolta önmagával.«”³⁵⁶

Mindszenty bíborosnak a vatikáni bíboros államtitkárhoz, H. J. Cicognanihoz 1964. október 1-én az amerikai követségen keresztül intézett levelében részletesen jellemzi a magyarországi kommunista pártfőtitkár ellene és az ország ellen irányuló nemzetgyilkos ténykedését.

„Igazi vendéglátóm (az amerikai követség – KG) nem informált engem fogolycseréről. Én nem vagyok »hidegháborús probléma«. Engem már a hidegháború előtt fogadtak a követségen, amikor Kádár mint progresszív, véres Ephialtész behívta és bevezette a szovjet imperialista hadsereget, Kína sürgetésére, hazája és saját kormánya ellenében. Akkor történt

³⁵⁴ József Mackiewicz: A Vatikán a vörös csillag árnyékában. Attraktor Kiadó, Máriabesnyő, 2012. 26.

³⁵⁵ Mindszenty József: 1956 – Írások a hagyatékból. Szépművészi Könyvkiadó, 2016. 196.

³⁵⁶ Krajsovsky Gábor: Legyőzött is ő győzött! Szemelvények Mindszenty József bíboros írásaiból és beszédeiből. Hittel a Nemzetért Alapítvány Budapest, 2008. 91.
<http://www.mek.oszk.hu/14700/14753/14753.pdf>

Egyházam és Hazám. Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei I. Összegejtötte, bevezette, jegyzetekkel ellátta Beke Margit. Esztergomi Főegyházmegye kiadása, Esztergom, 1991. 89.

Pálos Frigyes: Mindszenty József bíboros, hercegprímás és a Váci Egyházmegye kapcsolata.
<http://www.palosfrigyes.hu/> <http://www.palosfrigyes.hu/pdf/Mindszenty.pdf> 46.

ez, amikor a szovjet ágyúkat az Egyesült Államok követségére irányították. Ez nem hidegháború volt.

Magyarországon nemcsak én nem vagyok saját helyemen. Nagyon sokan vannak ilyenek: 3 püspök, kb. 1000 pap, akiket elmozdítottak jogos pozíciójukból. 180 16 éves fiatalot öltek meg és kb. 35.000 fiút és leányt deportáltak Szibériába. 2 millió magyar van Erdélyben, akiket letartóztattak, deportálták őket a gyilkos malária régiójába. 2 millió magzat nem találta helyét Magyarországon, akiket ő, a szalonmészáros kiirtott. És az egész magyar nép nincs a helyén. Mint a nagy migrációs nyugtalanság idején a nomádok, 1945 óta a magyarok is mindig úton vannak kenyér után, de leginkább a nyomasztó helyzet miatt. Ez nem okoz lelkiismereti problémát Kádárnak.

Kádárnak tudnia kell, hogy én talán már nem lennék a követségen 18 hónap múltán, sőt korábban sem, ha az ő helyzete jogilag rendben volna, és nem lenne diktatórikus (ideológiai szempontból hidegháborús). Tudja, hogy az Egyház még a leigázott Magyarországon is szabadságot követel – amint a kommunista alkotmány is vallja. Kádár az oka, hogy ez a feltétel nem, vagy csak alig valósult meg. A bűnösök nem lehetnek meg bűnbakok nélkül.

Kádár, mint belügyminiszter és később diktátor négyszer esett exkommunikáció alá: letartóztatásom miatt, elítélésem miatt, később, mint második Rákosi, püspökök, papok tömeges üldözése miatt. Értem, hogy ki akar engem zárni az ő csatlós területéről.”³⁵⁷

„Kádár János egy döntő forrás (néhány emberek) szerint az Egyesült Államok követségéről való távozásomról és annak módjáról nyilatkozik. Úgy beszél, mintha rendelkezne az Egyesült Államok követsége felett és tulajdonosa lenne a háznak, vagy vendéglátóm lenne. Kádár nekem nem vendéglátóm. Ő 1948 óta az én üldözöm. Később együtt voltunk az ő Rákosijának foglyai. Nem vagyok a vendége. Hogy nem a házamban vagyok, annak az az oka, hogy ő az ország után házamat is megszállta, előbb az orosz imperialista hadsereggel, majd házi szolgálóival, a »békepapokkal«.”³⁵⁸

„Aki a helyzetet nem közvetlen közléről ismeri, az képtelen hű képet alkotni magának erről a megalázó és perverz helyzetről, a segédhadként felhasznált békepapok szolgálékúságáról, felelőtlenségéről és nem ritkán gátlástalan lelkiismeretlenségéről. Még ha kezdetben nem is vezette őket kimondottan romlott szándék, csak erkölcsi gyengeség és az üldözéstől való félelem; később, mint az Állami Egyházügyi Hivatal vallásgyűlölő megbízottainak belső munkatársai, s azok papokhoz nem illő szórakozásainak részesei, imaéletük teljes elhanyagolásával hitüket veszítik. Ebben a romlott szerepükben, ahogy megpróbálják elhallgattatni a lelkiismeret szavát, legfeljebb valamilyen egyénileg kialakított hitbeli felfogáshoz igazodnak. De vannak köztük párttagok, pártiskolát, pártakadémiát végzett rangos pártfunkcionáriusok, ÁVH tisztek, amit persze titokban tartottak, de azután nyilvánossá vált a szabadságharc alatt. Kiképzésük is titokban történik a különleges feladatokra, s mint hitehagyott papok érkeznek meg valamelyik idegen egyházmegyébe, hogy ott átvegyék a püspöki helynöki vagy irodaigazgatói állást.

Külföldi utazásaikkal és szerepléseikkel is a bolsevizmus érdekeit szolgálják. Ilyenkor az a feladatuk, hogy hamis tájékoztatást adjanak az Egyház és a kommunizmus viszonyáról a szabad világ keresztényeinek. Legtöbbször külföldi kapcsolatokkal rendelkező papokat,

³⁵⁷ Mindszenty bíboros levele a (vatikáni) bíboros államtitkárhoz (H. J. Cicognanihoz) 1964. október 1. In: Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: A Szabadság térről Washingtonon át a Vatikánba – és vissza. Mindszenty József bíboros, prímás, esztergomi érsek követségi levelezése az Apostoli Szentszékkal 1956-1971. Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló • Budapest, 2016. 254-255.

³⁵⁸ Mindszenty bíboros levele a (vatikáni) bíboros államtitkárhoz (H. J. Cicognanihoz) 1964. október 1. In: Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: A Szabadság térről Washingtonon át a Vatikánba – és vissza. Mindszenty József bíboros, prímás, esztergomi érsek követségi levelezése az Apostoli Szentszékkal 1956-1971. Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló • Budapest, 2016. 254.

püspököket hoznak magukkal, akik ismerőseiknek az ő jelenlétükben beszélnek (csevegnek) a magyar egyházi életben uralkodó normális állapotokról. De az is megesik, hogy magas állású egyháziak ezek nélkül a kísérők nélkül is leadják külföldön az előírt tájékoztatást a »normális« hazai egyházi helyzetről.”³⁵⁹

Bízunk a Gondviselésben – s nem hiába! Ezzel a mondattal zárul Mindszenty József esztergomi érsek 1956-ban a magyar nemzethez és a világhoz intézett híres, a kommunisták által meghamisított rádiószózata.³⁶⁰

Ennek a beszédnek az ismeretében feltehetjük a kérdést, milyen kilátásaink vannak, és egyáltalán mi lehet a vigasztalásunk ebben a mai helyzetben? Ehhez meg kell gondolnunk azt, hogy egyrészt a földi élet nem a végső igazságszolgáltatás helye. Másrészt, bármilyen hatalommal is kell szembenézni, mindig igaz az állítás, amit Jézus Pilátusnak mondott, amikor az őt – gúnyruhába öltöztetve – az alábbi szavakkal kérdőre vonta: „Hát nem tudod, hogy hatalmam van rá, hogy szabadon bocsássalak, de hatalmam van arra is, hogy keresztre feszíttesselek?” (Jn 19,10.) Jézus erre csak ennyit mondott: „**Nem volna fölöttem hatalmad, ha onnan felülről nem kaptad volna!**” (Jn 19,11.) Bár a rossz az Istennek nem kifejezett szándéka, hanem csak megengedése, így nem alaptalan az irgalmában való töretlen bizakodás. *Az Istent szeretőknek minden a javára válik!*

Ennek gyakorlati kivitelezését Mindszenty bíboros 1974-ben egy sajtókonferencián így jelölte meg: „1956. november 4-én reggel, amikor a szovjet tankok támadása elől – mint akkor gondoltam: ideiglenesen – menedéket kerestem az amerikai követségen, személyemben a magyar szabadság szimbólumát köszöntötte a követ. A volt Magyarország elmúlt, a történelem nem állt meg. Az eljövendő Magyarországnak alapvető emberi jogokon, szabadságon, önrendelkezésen kell felépülnie. Mivel a jelen magyar uralom nem erre épült, nem tehetek mást, mint küzdök a leendőért, az eljövendőért.”³⁶¹

Az 1956-os szabadságharc és annak megtorlása

„Isten különféleképpen teremtette a nemzeteket, az egyeseket és azt akarja, hogy mindegyik a maga sajátos módján, sajátos értékei élésén keresztül jusson el a neki szánt célhoz. Tehát nem egymás ellen, hanem egymással kell tennünk mindent.”³⁶²

Mindszenty József

Mindszenty József 1956-os rádióbeszédjében nagyon megfontoltan és mindenki számára eligazításként fejtette ki álláspontját nemzetekről, nemzetiségekről, nacionalizmusokról.

„Mi kis nemzet vagyunk. Kis ország a földgömbön. Ám valamiben mégis elsők vagyunk: egy nemzet sincs, amely ezeréves történelme során nálunk többet szenvedett volna. Első királyunk, Szent István uralkodása után nagy nemzeté fejlődtünk. A nándorfehérvári győzelem után, amelynek 500. évfordulóját üljük, nemzeti létszámunk egyezett az akkori

³⁵⁹ Mindszenty József: Emlékirataim. Budapest, Szent István Társulat, 1989. 434. Lásd ehhez még: Krajsovsky Gábor: Mindszenty bíboros lelki számkivetettsége – egyházi megnyilatkozások Mindszenty bíboros és szellemisége ellen. Vasi Szemle 2015. 5. 804-824. <http://www.vasiszemle.hu/2015/05/krajsovsky.htm>

³⁶⁰ Mindszenty József: Emlékirataim. Budapest, Szent István Társulat, 1989. 437-441.

³⁶¹ Mindszenty-leveleskönyv Gondolatok a bíboros leveleiből 1938-1975 Összeállította: Mészáros István Budapest, 1997. 99.

³⁶² 1974. január 16. New Brunswick-i magyar iskolának írt levél. Válogatott levelek, Magyarországi Mindszenty Alapítvány Levéltára

Angliáéval. Ám folyton szabadságharcokat kellett vívnunk. Legtöbbször a nyugati országok védelmében. Ez megakasztotta a nemzetet, s mindig újra saját erőnkől kellett felemelkedést keresnünk. Most történt először a történelem folyamán, hogy Magyarország a többi kultúrnép valóban hathatós rokonszenvét élvezi. Mi meg vagyunk illetődve, s egy kis nemzet minden tagja szívből örül, hogy szabadságszeretetéért a többi nép felkarolja ügyét. A gondviselést látjuk benne, amely a külföld szolidaritása által valósul meg úgy, ahogy himnuszunk zengi: Isten áldd meg a magyart; nyújts feléje védő kart. Himnuszunk így folytatódik: ha küzd ellenséggel. De mi rendkívül súlyos helyzetünkben is azt reméljük, hogy nincsen ellenségünk. Mi sem vagyunk ellenségei senkinek sem. Minden néppel és országgal barátságban akarunk élni. Egy olyan nemzetnél, mint a magyar, amelynek történelmi törzse mélyen gyökeredzik a múltban, különböző korszakok ismerhetők fel abban az érzésben, amivel helyet foglal a többi nép között. Fordulatairól, árnyalatairól le lehet olvasni fejlődésének jegyeit. Korunknak azonban általános jellemzője, hogy minden népnél egy irány felé halad a fejlődés. A régi nacionalizmusokat mindenütt át kell értékelni. A nemzeti érzés ne legyen többé harcok forrása az országok között, hanem az igazság fundamentumán a békés együttélés záloga. A nemzeti érzés virágozzék az egész világon a népek közös kincseit képező kultúrértékek területén. Így az egyik ország haladása a másikat is előreviszi. Természetszerű okoknál fogva: fizikai életfeltételeik szerint is mindjobban egymásra utaltak a népek. Mi, magyarok, az európai népek családi, bensőséges békéjének zászlóvivőiként akarunk élni és cselekedni. Nem mesterségesen hirdetett, de valódi barátsággal mindegyikkel. Sőt, még további tájak felé emelve szemünket: mi, a kis nemzet, barátságban, zavartalan, békés, kölcsönös megbecsülésben kívánunk lenni a nagy Amerikai Egyesült Államokkal és a hatalmas orosz birodalommal egyaránt. Jósomszédi viszonyban Prágával, Bukaresttel, Varsóval és Belgráddal. Ausztriát pedig ebben a tekintetben úgy kell megemlítenem, hogy mostani vajadásunk kapcsán tanúsított testvéri magatartását máris minden magyar a szívébe zárta.”³⁶³

„A szabadságharc 1956. október 23-án robbant ki, de jóval korábban kezdődött – valójában akkor, amikor az első szovjet katona átlépte a Kárpátok gerincét és nyomában megjelent az első moszkovita agitátor.”

Csonka Emil

A második szovjet intervenció legfőbb indítóokáról, a szabadságharc végső leveréséről Csonka Emil ad részletes elemzést könyvében. „A magyar forradalom irodalmában, főleg a leveretés hatása alatt, megszülettek olyan tézisek is, hogy a második orosz beavatkozást a forradalomnak ez vagy az a mozzanata, elsietett gesztusa vagy radikális követelése váltotta ki. Jogos a kérdés, hogy akkor október 30-án miért hirdette meg egész kelet-európai politikája revízióját (az orosz impérium), s november 4-én miért indított mégis támadást Magyarország ellen? A szovjet vezetőséget még Suez sem bátorította fel annyira, mint egy másik körülmény, nevezetesen az, hogy meggyőződött: az Egyesült Államok **semmit sem kockáztat Magyarorszáért**, vagy a többi közép-kelet európai nép szabadságáért, a Szovjetunió nyugodtan megindíthatja a támadást, Amerikától nem kell tartania. *Ez volt a döntő!* Mihelyt Moszkva látta, hogy Magyarország leverése nem jár kockázattal, habozás nélkül megindult. A magyar forradalom irodalmának a nemzetközi aspektusokat vizsgáló számos műve olyan eszmefuttatást tartalmaz, amely abból indul ki, hogy nyugati, amerikai katonai beavatkozás nélkül is eredményesen lehetett volna segíteni Magyarországon, ha Amerika diplomáciája erélyesebb, s ha Amerika legalábbis katonai erejének és fölényének a tudatában, azzal

³⁶³ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 438-439.

arányosan kel a magyar ügy diplomáciai védelmére. A magyar szabadság és ezzel a középkelet európai népek szabadságának ügyét azonban Amerika a *pszichológiai csatatéren* veszítette el. Sok múlt azon, hogy melyik fél tudott hatásosabban fenyegetni vagy ijesztgetni, akkor is, ha fenyegetését nem is akarta beváltani. Oroszok, az orosz polgárjogi mozgalom tagjainak véleménye szerint azonban *korántsem volt szó arról, hogy háború tört volna ki*. Elég lett volna, ha a Nyugat félreérthetetlenül tudtára adja a szovjet vezetőségnek, hogy nem tűri Magyarország eltiprását. A szovjet vezetőség semmiképp sem kockáztatta volna meg a világháborút. Az a feltevés és érvelés tehát, hogy a magyar forradalom nyugati megsegítése világháborúhoz vezetett volna, meglehetősen önkényes, s egyformán igazolni akarja a nyugati passzivitást és a szovjet intervenciót. Az adott esetben és időpontban a Szovjetunió nagyon is szorult helyzetben volt, háborúja népszerűtlen lett volna, így a tényleges háború veszélye meglehetősen kicsi volt. Ebben a helyzetben a határozott amerikai fellépés nem mulasztotta volna el hatását s Amerikának *a háborún kívül egy sor más diplomáciai-katonai eszköz állt rendelkezésére* ahhoz, hogy a Szovjetunióra nyomást gyakoroljon. Ehelyett Eisenhower elnök közvetve tudtára adta a Szovjetuniónak, hogy nincs mitől félnie. A magyar forradalom és szabadságharc nemzetközi hatása és jelentősége számos vonatkozásban azonnal megmutatkozott. A forradalom pusztá ténye arra kényszerítette a szovjet kormányt, hogy csatlós-övezetében kevésbé radikális módszereket alkalmazzon. 1956 óta a Kreml egyik politikai maximája volt, hogy még egy Budapest, még egy magyar forradalomhoz hasonló esemény ne történhessék.”³⁶⁴

„Menekülök az amerikaiakhoz”³⁶⁵

„Arról beszéltünk, hogy sokkal jobb lett volna 5-600 embert halálra ítélni, akkor 30 ezer emberrel kevesebbet kellett volna börtönbe csukni.”³⁶⁶

Kádár János

„Vendég vagyok az önök követségén és ugyanakkor menekült a saját hazámban. Vendégszeretetük a biztos haláltól mentett meg engem.”

Mindszenty József

Mindszenty bíboros 1956-ban, a szabadságharc leverésekor – *mivel akkor más ésszerű lehetőség nem volt kilátásban* – az Amerikai Egyesült Államok budapesti követségén talált menedéket, ezáltal is tartalékolva magát a magyar egyház és haza számára. Többször és többféle okból kifolyólag gondolt rá és tett komoly elhatározást arra vonatkozóan, hogy elhagyja az amerikai követség épületét. Erre végül is csak 1971. szeptember 28-án, az országból való kiutasításának kapcsán került sor.

Az amerikai követségre való menekülését a következőképpen írja le: „Az elkerülhetetlen lefogás és a Szovjetunióba hurcolás helyett így reméltem még tartalékolni magamat hazám és Egyházam további szolgálatára. Ezt a nagy célt emlegette a parlament kapujában hozzám

³⁶⁴ Csonka Emil: A forradalom oknyomozó története 1945-1956 Veritas München 1981. 498-508.

<https://www.ekonyv.org/termek/csonka-emil-a-forradalom-oknyomozo-tortenete-1945-1956/>

³⁶⁵ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 442. (Alfejezet címe)

³⁶⁶ <http://www.csongradihirek.hu/portal/index.php/szubjektiv/563-a-valos-kadar-rendszer-s-ami-moegoette-volt>
<http://tothilonka56.hu/> (Tóth Ilonka életéről szóló kiállításon szereplő egyik felirat, Árpádföld)

csatlakozó rokonszenves katonatiszt is.”³⁶⁷ Két katonatiszt, Nagy Kálmán és Ács Tihamér volt ebben Mindszenty bíboros segítségére.

Nagy Kálmánt a Budapesti Katonai Bíróság 15 évre ítélte első fokon, nyolcra másodfokon, négy és fél évet le is töltött. Katonai rangjától megfosztották. Ács Tihamért a Nagy Kálmán elleni perben egy év börtönre ítélték, amit három évre felfüggesztettek, és lefokozták.³⁶⁸

Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek minden eshetőségre felkészülten, valószínűleg 1956. november 5-én éjjel „*irtózatosságyúzás mellett a fővárosi Szabadság téren vergődő lélekkel*” elkészítette politikai végrendeletét, szellemi, erkölcsi örökhagyását. Hatalomról, ingóságokról nem rendelkezhetett, mert nem birtokolt ilyeneket. Számított arra, hogy a szovjetek esetleg elhurcolják Magyarországról és megölik. Nemzetének akart útmutatót adni a fennmaradáshoz, túléléshez. Mindszenty József rövid 1956. novemberi végrendelete méltón illeszkedik a nagy történelmi politikai végrendeletek sorába.

Mindszenty József politikai végrendeletének végrehajtására XII. Pius pápát és David Dwight Eisenhower, az Amerikai Egyesült Államok elnökét jelölte ki. A végrendeletet saját kezűleg írta, de sem az eredeti fogalmazvány, sem pedig a tanúk előtt aláírt példány nem ismeretes, csupán az alább közreadott gépelt másodlat.

Végrendelet³⁶⁹

Ha az oroszok az Egyesült Amerikai Államok budapesti követségéről elrabolnának, életemtől megfosztanának vagy bármi módon cselekvőképességemet megbénítanak, én, Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek, Magyarország hercegprímása azt hagyományozom nemzetemnek:

A szabad, független Magyarországhoz, októberi és novemberi hőseinek sírjához legyetek hűek.

Az oroszokkal és magyar-nevű cselédekkel szemben rideg tartózkodással viseltessetek.

Húzódjatok vissza a véres, zord időkben a családi körbe, az legyen tiszta és evangéliumi. Apa, anya, gyermek eszményét Názáretben találja meg. Ilyen családokból épül újra hazánk.

Addig is mindig a magyar a magyart részvétellel szeresse, és ne ártson egymásnak.

Mindnyájan ragaszkodjatok a valláshoz, mert megtapasztaltátok, hogy mennyire felette áll a vallásos ember a vallástalannak. A katolikusok tekintsenek Rómára, a Szentatyára, a Kősziklára a nagy omlás között. Bízatok gyermekien a mindenkor segítő Patrónában, a magyarok Nagyasszonyában, aki Isten Anyja s immár ezer éven át a mi édesanyánk is.

³⁶⁷ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 443.

³⁶⁸ Hadtörténelmi Levéltár (HL) XI. 22. Nagy Kálmán és társa pere. Továbbá: ÁBTL 3. 1. 9. V–144889. Nagy Kálmán és társa. 014/B.II./1959 elsőfokú ítélet. Legfelső Bíróság Katonai Kollégiuma 026/1959 másodfokú ítélet. In: Szabó Csaba: Mindszenty József a budai várban, 1956. Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 219. Jelen tanulmány egy átdolgozott, bővített másodközlés. Első megjelenése: Mindszenty József szabadon töltött napjai 1956-ban. In: Okváth Imre: (szerk.): ÁVH – Politika – 1956. Politikai helyzet és az állambiztonsági szervek Magyarországon, 1956. Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára, Budapest, 2007. 223–234.

³⁶⁹ Mindszenty József irathagyatéka a budapesti szalézi Majthényi-házban. 26. dosszié. Gépelt, hitelesítés nélküli másodlat. A politikai végrendeletet német fordításban közli Szabó Csaba: *Die katholische Kirche Ungarns und der Staat in den Jahren 1945–1965*. Verlag Ungarisches Institut, München 2003. 160–161. Magyarul megjelent: *Mindszenty József politikai végrendelete 1956-ból*. In: Rosdy Pál: (szerk.): *A katolikus egyház 1956-ban*. Budapest, Új Ember, 2006. 141–146.

Sötét éjjel, irtózatossággal mellett a fővárosi Szabadság téren vergődő lélekkel írok most, mikor orosz katonák által gyilkolt magyar nők halálsikolyait hallok.

Végrendeleti végrehajtóként, mint leghivatottabbakat, megnevezem és felkérem a Pápa őszentségét és az Amerikai Egyesült Államok elnökét, akik a közzététel idejéről és módjáról határoznak.

Ezt a végrendeletet saját kezűleg írtam, és felolvastam az aluljegyzett tanúk előtt, jelenlétükben saját kezűleg aláírtam.

Budapest, az Amerikai Egyesült Államok

Követségén, 1956. november 6-án.³⁷⁰

Mindszenty bíboros két alkalommal különösen fontolóra vette, hogy kijön az amerikai követségről, számolva azzal, hogy újból a rendszer foglya lesz. Ha kint marad, semmilyen tevékenységet nem tudott volna tovább kifejtetni – és ahogyan írta is emlékirataiban, ezáltal tartalékolni tudta magát a magyar egyház és haza számára. *Igy nem megalapozott az a kritika, hogy miért menekült oda, miért nem maradt a „hívei körében”*. Először 1959-ben, cserébe saját magát akarta felajánlani a lefogott és a legsúlyosabb (halálos) bírósági ítéletek előtt álló fiatal szabadságharcosokért, tehát akár *az életét is feláldozta volna!* Második alkalommal pedig 1967-ben az amerikai követség nagykövetségi rangra emelése indította ilyen elhatározásra. Az alábbiakban ennek a két esetnek a dokumentációiból olvashatunk részleteket.

Amikor Mindszenty bíboros az amerikai követségen hírt vett annak, hogy az újpesti szabadságharcos fiatalok a legsúlyosabb büntetésnek néznek elébe, cserébe érték át akarta adni magát a kommunista hatóságoknak. Ő nem tudhatta azt, hogy ezeknek a fiataloknak az élete már hónapokkal azelőtt bevégeztetett.³⁷¹

Mindszenty bíboros 1959. december 3-án közleményt bocsátott ki Herter amerikai külügyminiszter részére, amelynek tartalma a következő volt: „Mivel újpesti fiatalok is szerepelnek a névsorban, feltételezhető, hogy »bűnük« annyi, hogy segítséget nyújtottak Mindszenty bíborosnak. 1956. október 30-án, délután 17 órától 24 óráig több fegyveres szabadcsapat érkezett Felsőpeténybe, később Rétságra, közöttük újpestiek is. Ők későn érkeztek, mert a bíborost már elengedték az ÁVH őt őrző csapatai, amelyek egyik részlege átállt a fölkelők oldalára, mert – ahogy ők kifejezték – »illegálisan tartották őt őrizetben«. Ezért ártatlan embereket ítélték el, vagy várnak kivégzésre. Azért, hogy ezeknek az ártatlan fiataloknak ne kelljen miatta meghalni, a bíboros primás felajánlja, hogy megadja magát helyettük, az ő szabadságukért és *salvus conductus*-ukért (szabad oltalom – KG) cserébe, amelyeknek azonban több biztosítékkal kell rendelkezniük, mint amelyet Nagy Imre miniszterelnöknek adtak. Ha a helyi rezsim nem tudja ezt garantálni, akkor garantálja az egyik nagyhatalom, amely illegálisan van jelen és ellenőrzi itt a hatalmat. Amennyiben komoly garanciákat adnak, a bíboros megadja magát a rezsimnek, és vállalja a fiatalokra kiszabott kivégzést.”³⁷²

³⁷⁰ Szabó Csaba: Mindszenty József bíboros a budai várban, 1956. In: Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 219-227.

³⁷¹ Az újpesti „ellenforradalmárok” ügyében 1959. március 15-én és július 28-án hangzottak el az ítéletek, öt főt július 30-án, egyet-egyet augusztus 5-én és szeptember 23-án végeztek ki. In: Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: Szeizmográf a Szabadság téren – Mindszenty bíboros levelezése az USA elnökeivel és külügyminisztereivel 1956-1971. Hamvas Béla Kultúrkutató Intézet, Budapest 2010. 13, 77.

³⁷² Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: Szeizmográf a Szabadság téren – Mindszenty bíboros levelezése az USA elnökeivel és külügyminisztereivel 1956-1971. Hamvas Béla Kultúrkutató Intézet, Budapest 2010. 76-77.

„Meditáció közben arra gondoltam, hogy hagyok hátra egy levelet, majd kimegyek és megadom magam a követség körüli ÁVO-s öröknek. Ők aztán majd megkínóznak, mint korábban tették. Ez is elmúlik majd, de sokkal nehezebben, mint odakint a szenzáció, amely ennek nyomán várható. De el kellett vetnem ezt az ötletet: ma nem szolgálnék vele magasabb érdeket, mint 1957-ben vagy 1958-ban tettem volna. Az erkölcsi törvény pedig megtiltja, hogy magasabb célok nélkül feladjuk életünket.”³⁷³

A második eset akkor történt, amikor is Agostino Casaroli 1967. szeptember 22-én közölte a római magyar nagykövettel, hogy értesüléseik szerint az új amerikai nagykövet³⁷⁴ október 15-18-a között elfoglalja budapesti állomáshelyét és a követség rangját nagyköveti szintre emeli.³⁷⁵ Mivel ez az illegitim kommunista rezsim Amerika által történő fokozottabb elismerését jelentette, Mindszenty bíboros tiltakozásul önként el akarta hagyni a nagykövetség épületét és át akarta adni magát a magyar rendőrségnek, vállalva a börtönbe való visszatérést is. Tekintettel arra, hogy Mindszenty bíboros azt a véleményét közölte a Szentszékkal, hogy az amerikai-magyar viszony helyreállása után nem maradhat a jelenlegi helyén, számítani kellett arra, hogy Mindszenty bíboros a saját elhatározásából elhagyja az amerikai nagykövetség épületét.³⁷⁶ Ez új helyzetet teremtett, amelynek mindenki számára kellemetlen következményeit el kívánták kerülni. Casaroli hozzáfűzte, hogy a pápa bízik abban, hogy Mindszenty bíboros Rómába jön, és meg tudja győzni őt arról, hogy tartsa magát a megállapodásban vállaltakhoz.

A jelentésről szóló vitában (ez alkalommal a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának titkársága is foglalkozott a kérdéssel) Kádár kijelentette, hogy a Politikai Bizottság által az előző ülésen elfogadott álláspont a helyes, nem kell változtatni. Szerinte az a lényeg, hogy „Mindszenty szűnjön meg esztergomi érsek lenni”. Ha megszűnik esztergomi érsek lenni, teljesen alárendelt kérdéssé válik, hogy hol van. Ennek alapján kell tárgyalni. A következő kérdés, hogy „Mindszenty innen úgy nem mehet el, hogy a Vatikán érte valamiféle garanciát ne vállaljon. Harmadik: ha úgy alakul a helyzet, hogy ezt nem sikerül rendezni, Mindszenty kijön az amerikai követségről az utcára, akkor mi Mindszentyt börtönbe nem csukjuk, hanem közigazgatási eljárás alá vonjuk.”³⁷⁷

1967. december 13-án Mindszenty bíboros a Vatikánnal történő levelezéseket követően, valamint König bíboros látogatásának hatására az alábbiakat írta Washingtonba, az elnöknek: „Ezért hálásan elfogadom az Ön felajánlott, további kedves vendégszeretetét. Nincs más megoldás, mert már meghajoltam a Szentatya kérése előtt, hogy tartózkodjam a rendszernek történő kapitulációtól.”³⁷⁸ Figyelemre méltó a Zágon József által írt levél azon részlete, amely

Somorjai Ádám: Mindszenty bíboros követségi levelei az Egyesült Államok Elnökeihez 1956–1971. METEM, Budapest, 2011. 83-84.

³⁷³ A budapesti amerikai követségen tartózkodó Mindszenty bíboros levele az USA elnökéhez menedéke ügyében. 1959. november 13. In: Somorjai Ádám – Zinner Tibor: (szerk.): Majd' halálra ítélve: Dokumentumok Mindszenty József élettörténetéhez. (CD-melléklettel). Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2008. 861. Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: Szeizmográf a Szabadság téren – Mindszenty bíboros levelezése az USA elnökeivel és külügyminisztereivel 1956-1971. Hamvas Béla Kultúrkutató Intézet, Budapest 2010. 73.

³⁷⁴ Martin J. Hillenbrand budapesti nagykövetről van szó. Somorjai Ádám: Sancta Sedes Apostolica et Cardinalis Ioseph Mindszenty, III/2. Documenta 1967-1971. METEM, Budapest, 2012. 33.

³⁷⁵ M. Szebeni Géza: A Mindszenty-ügyek 2. (1949-1971) Magyar Szemle XVII. évfolyam 1-2. szám 2009. február

https://adt.arcanum.com/de/view/MagyarSzemle_2009/?pg=53&layout=s&query=Szebeni+G%C3%A9za+A+Mindszenty-%C3%BCgyek

³⁷⁶ Somorjai Ádám: Sancta Sedes Apostolica et Cardinalis Ioseph Mindszenty, III/2. Documenta 1967-1971. METEM, Budapest, 2012. 17, 24.

³⁷⁷ M. Szebeni Géza: A Mindszenty-ügyek 2. (1949-1971) Magyar Szemle XVII. évfolyam 1-2. szám 2009. február

³⁷⁸ Mindszenty bíboros követségi levelei az Egyesült Államok elnökeihez 1956-1971. Edited by Ádám Somorjai. METEM Budapest 2011. 307; Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: Szeizmográf a Szabadság téren –

Mindszenty bíboros döntésében fontos szerepet játszhatott: „a követségről és az országból való távozásnak – ha erre sor kerül – bele kellene illeszkednie Eminenciád eddigi vonalvezetésébe: nem önmagáért, nem politikai szempontból, hanem az egyház érdekében szenvedett, s ha most szabad földre lép, ezt sem egyéni, sem politikai, hanem vallási érdekből kívánja tenni.”³⁷⁹

Nyilatkozatok a szabadságharc leverését követő száműzetés idejében

Mindszenty bíboros az amerikai követség (később nagykövetség) épületében szigorú napirendet tartva, a lehetőségekhez képest minél inkább tájékozódva írta páratlan éleslátással többek között az alábbi nyilatkozatokat a magyar nemzet védelmében, az amerikai külpolitika ismeretében.

Elsőként részletek olvashatók abból a levélből, amelyben a négy nagyhatalom (amerikai, szovjet, francia és angol) tervezett, de különböző okok folytán meg nem valósult konferenciájára³⁸⁰ Mindszenty bíboros az amerikai követségről 1960-ban Ackerson követségi ügyvivőn keresztül nyilatkozatot fogalmazott meg a konferenciához. Az ebből való részletekben Mindszenty József az Egyesült Államokat szólítja fel a szovjet imperializmus elleni határozottabb fellépésre. „A fölöttébb kényes és láthatóan elkerülhetetlen találkozóra sor fog kerülni. Attól lehet tartani, hogy hosszú távon ez a konferencia ugyanolyan sikertelen lesz, mint a korábbiak: Jalta és Genf. Pillanatnyi siker is csak akkor várható, ha a Nyugat veszélyes engedményeket tesz. A másik oldal már jóval a konferencia előtt nyilvánosságra hozta nem éppen ígéretes álláspontját. A pártfőtitkár (Hruscsov – KG) beszédére 1800 újságíró ment le Genfbe. Most is várható legalább ugyanennyi. Valószínűleg a televízió is ott lesz, és ez a varázsló hatással lesz százmillió nézőre és hallgatóra. Már csak ez elég lesz a párttitkár sikeréhez. Szerény javaslatom az, hogy ne a politika legyen az első téma, hanem az emberiség. Az Egyesült Államok megmaradhat nemes, történelmileg megalapozott álláspontján, amennyiben feltételként kiad egy rövid, komoly nyilatkozatot. Jobb lenne erre alapozni a konferenciát, mint bármi másra. Ha így tesz, az Egyesült Államok emelt fővel távozhat. Az emberiség gondolkodó fele meg fogja érteni. Isten kegyelme idővel megerősíti az emberi fajt, és ez túljut a fájdalmas válságon. Negyven évvel a tizennégy pont és tizenhét évvel az Atlanti Charta semmivé vált nyolc pontja után az emberiség garantálásának meg kellene előznie az egymás mellett élés politikáját. Ez talán közös nevezőre hozná a Nyugatot és garantálná erejét., Egy komoly, nemes ügy mellett tenné le a voksát, és kiemelné a kormányzatokat a letargiából.”³⁸¹

Később, de még ugyanebben az évben az Egyesült Nemzetek Szervezetéhez Mindszenty bíboros az alábbi beadványt intézte a gyarmatosítás felszámolásához kapcsolódó kérdésben. „Az Egyesült Államok nemcsak a nyugati országok, hanem a semleges és afroázsiai államok javaslatait is el akarja fogadtatni. A gyarmatosítás vége természetesen nemcsak Ázsia és Afrika népeire vonatkozik, hanem Európa népeire is. (...) A Nyugat köthet kompromisszumot: elfogadhatja a gyarmatosításnak véget vető javaslatot, de követelheti

Mindszenty bíboros levelezése az USA elnökeivel és külügyminisztereivel 1956-1971. Hamvas Béla Kultúrkutató Intézet, Budapest 2010. 279-282.

³⁷⁹ Somorjai Ádám: Sancta Sedes Apostolica et Cardinalis Ioseph Mindszenty, III/2. Documenta 1967-1971. METEM, Budapest, 2012. 80, 82.

³⁸⁰ Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: Szeizmográf a Szabadság téren – Mindszenty bíboros levelezése az USA elnökeivel és külügyminisztereivel 1956-1971. Hamvas Béla Kultúrkutató Intézet, Budapest 2010. 88.

³⁸¹ Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: Szeizmográf a Szabadság téren – Mindszenty bíboros levelezése az USA elnökeivel és külügyminisztereivel 1956-1971. Hamvas Béla Kultúrkutató Intézet, Budapest 2010. 90.

annak kiterjesztését is. A »nagylelkű« szovjetek kicsinyesnek fognak látszani, míg a »kicsinyes« Nyugat nagylelkűnek. Úgy hiszem, egy ilyen nyilatkozatot a jelen közgyűlés előtt (1960. október 3. ENSZ közgyűlés – KG) kellett volna aláírni. Teljes egyetértésünk egy ilyen elvvel kapcsolatban jónak és helyesnek tetszett volna a világ népei szemében. (...) Elfogadhatatlan az a szovjet álláspont, miszerint Közép-Európa népei már meghozták döntésüket. Valójában ennek az ellenkezője bizonyított: Kelet-Németország általános sztrájkja és a berlini felkelés; folyamatos menekültáradat. 1944-ben Észtország 1.100.000 fős lakosságából majdnem 100.000 fő kísérelt meg (...) Nyugatra szökni. Magyarországon 1945-ben csak a szavazatok 16,6%-át adták a Kommunista Pártra (már ha valóban leadták, nemcsak hamisították). Később 193.000 fő hagyta el hazáját, mert nem akart kommunista uralom alatt élni. Ukrajnában és Grúziában (...) folyamatos a fegyveres elnyomás, a tisztogatás, a deportálás. Míg a szovjetek azt állítják, hogy alávetett népeik »szabadon elfogadták« a kommunizmust, nem mondják meg, képtelenek megmondani, pontosan mikor, hogyan és hol történt ez a »szabad elfogadás«. Valójában a viszonylag kicsi és gyenge népek kivételével mindannyian még mindig ellenállnak a szovjet-rendszernek. A szovjetek erőszakkal börtönözték be ezeket a népeket és vették körül őket a Vasfüggönnyel, elintézve a dolgot azzal, hogy »belügy«. Képmutatóan kijelentik, hogy bárki elmehet, de mivel senki nem mehet el, megoldottnak tekintik az ügyet. Összefoglalva: Európa, Közép-Kelet és Ázsia is nyerne a volt gyarmatok függetlensége ügyében hozott határozattal.»³⁸²

„A Hruscsov számára legégetőbb témák közül (...) a közép- és kelet európai orosz gyarmattartás a legégetőbb. Az ENSZ közgyűlés legutóbbi ülése során is kitűnt, amikor annak ellenére, hogy soha ilyen alkalom még nem kínálkozott, néhányan – kevesen, nagyon kevesen – a szabad világ küldöttei közül válaszoltak a gyarmattartással kapcsolatos szovjet javaslattal, azzal a természetes megjegyzéssel, hogy a Kremlnek kellett volna jó példával elől járni azzal, hogy lemond közép-kelet európai gyarmatairól. Egy ilyen pillanatban, pontosabban a filippin küldött bátor felszólalása alatt, Hruscsov teljesen kiment a sodrából és levetette cipőjét, hogy a szónok felé dobja. Hruscsov nagyon jól tudja, hogy nincs igaza, a keleti csatlósok kérdésében. Ezért – ő, a békés versengés és párbeszéd zászlóvivője – nem engedi vita tárgyává tenni a »népi demokráciák« ügyét.»³⁸³

Egy évvel később, 1961-ben Mindszenty bíboros Rusk amerikai külügyminiszter nyilatkozataival kapcsolatban fogalmazza meg véleményét: „Rusk külügyminiszter megjegyzése, hogy »Közép-Európa tizenhat éve békében él; a szovjetek félelmei nem reálisak«, kellemetlen szillogizmus. Egy másik forrás szerint Rusk külügyminiszter azt mondta, hogy »a nyugati hatalmak tizenhat éve békésen élnek együtt a kelet-európai helyzettel«. Ez a béke sajnos a temetők békéje. Egy börtönnel csak azok lehetnek elégedettek, akik a rácsokon kívül vannak.»³⁸⁴

³⁸² Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: Szeizmográf a Szabadság téren – Mindszenty bíboros levelezése az USA elnökeivel és külügyminisztereivel 1956-1971. Hamvas Béla Kultúrkutató Intézet, Budapest 2010. 104-106.

³⁸³ Nicolae Mirescu közleményének magyar fordítása a La Discussione kereszténydemokrata hetilapban 77. In: Az olasz polgári sajtó Magyarországról /1960. IV. negyede/ – Külügyminisztérium Sajtóosztály. Magyar Országos Levéltár ÁEH TÜK XIX-A-21-d 12. d.

³⁸⁴ Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: Szeizmográf a Szabadság téren – Mindszenty bíboros levelezése az USA elnökeivel és külügyminisztereivel 1956-1971. Hamvas Béla Kultúrkutató Intézet, Budapest 2010. 140.

Levelek az amerikai elnökökhöz

„Ma semmi sem fontosabb (és talán még nem késő) az emberiség számára, mint az, hogy vezetői és a vezetettek megtanulják, mi a bolsevizmus úgy, ahogy mi, szegény, nyomorult csatlósai testünkön és lelkünkön tapasztaljuk. Ez a nagy tanúság felérhet hatásában a Függetlenségi Nyilatkozattal. (...) A kommunizmus reménytelen nihilizmus.”³⁸⁵

Mindszenty József

153

„Hadd mutassak rá, hogy Közép-Európa ügye elsősorban nem politikai ügy, hanem inkább komoly, felelős és teljes mértékben erkölcsi, természeti jog kérdése. A jelenlegi helyzet elismerése éppen az amerikai államférfiak szótárában felbukkant fogalmak szentesítését jelentené: a szervezett gyilkosságát, a vég nélküli deportálásokét, a zsúfolt börtönökét, a növekvő kényszermunkatáborokét, az intézményesített rablását, a hazugságét, az emberi jogok semmibe vételét, értékes társadalmi osztályok megsemmisítését, a vallás kiirtását. Nem kérdés, hogy az Egyesült Államok 200 év alatt megalapozott erkölcsi hírneve ezen a morális, természeti jogokat illető kérdésen áll vagy bukik. Annál is inkább, mert az I. világháborút követő Tizennégy ponton alapuló béke, valamint a II. világháborús Atlanti Chartán alapuló béke kiigazításra szorul, ha Közép-Európa egyes népeire egyforma erkölcsi mércével tekintünk – ahogy azt tennünk kell. Figyelemre méltó újfajta közvélemény van kialakulóban: Közép-Európát egyszerűen el lehet adni, léte nem oszt, nem szoroz. Közép-Európa jobb sorsra érdemes népei viszont kétségbeesetten figyelik ezt a fejleményt. Minden komolytalanságot és kétségbeesést félre téve az erkölcsös álláspont csak a következő lehet: a tévedés következményeinek megjelenése után nem az elhatárolódás vagy a taktikai visszavonulás a helyes megoldás, s ezáltal a lerombolt területek átengedése egy még rosszabb sorsnak, hanem a helyben maradás és a hibák helyrehozása. Nem az elvek hangoztatása, hanem komoly törekvések a célok elérése és a hibák kijavítása felé. A bejelentett elvekkel ellentétben mindenütt ugyanaz a helyzet van kialakulóban: embereket tüntetnek el kérdezés nélkül, pedig Berlinben, Poznanban, és Budapesten nem hagytak kétséget afelől, hogy nem akarnak mást, mint amit a Nyugat ismételten megígért és követelt számukra. Lelkiismeretem követelésére írom ezt a levelet. Kilenc-tíz közép-európai ország vezetőit ölte már meg a hatalom várományosa a függetlenség kezdete óta. Ha az Egyesült Államok szívessége folytán én maradok az utolsó mohikán, utolsó evilági célom kell, hogy legyen, hogy segítségért kiáltsak a közép-európai államok érdekében. Ha a szovjet proletárdiktatúra utánunk nyúl, nem marad kiút, nem segít a felelősséget megkerülő, ingatag baráti érzés.”³⁸⁶

„Ma Magyarországon van a legalacsonyabb születési arány, és az alkoholizmus terén a világranglista hatodik helyén állunk. Az ország nagyobb részének püspökei távol vannak egyházmegyéjüktől, akárcsak én. A hívők kisebb részéhez eljutó püspökök nem azt teszik és mondják, amit a lelkiismeretük diktál, hanem amire az ateista állam utasítja őket. Budapesten, mely az én érsekségemhez tartozik, a második, legnagyobb, új templomot (a Regnum Marianum templomról van szó – KG) hivatalosan felrobbantották, hogy elfoglalhassa a helyét

³⁸⁵ Mindszenty bíboros levele Eisenhower elnökhöz Budapest, 1960. június 23. Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: Szeizmográf a Szabadság téren. Mindszenty bíboros levelezése az USA elnökeivel és külügyminisztereivel 1956-1971. Hamvas Béla Kultúrakutató Intézet Budapest, 2010. 95.

³⁸⁶ Mindszenty bíboros levele Eisenhower elnökhöz Budapest, 1959. október 1. Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: Szeizmográf a Szabadság téren. Mindszenty bíboros levelezése az USA elnökeivel és külügyminisztereivel 1956-1971. Hamvas Béla Kultúrakutató Intézet Budapest, 2010. 66.

Sztálin hatalmas szobra. 1956-ban (Mikus Sándor 1951-ben akkori értéken 200.000 adómentes Forintot kapott a Sztálin szobor elkészítéséért – KG). 1956-ban, közvetlenül a forradalom alatt és után 200.000 (100%) katolikus iskolás kapott vallási oktatást. 1959-ben mindössze 10.000 (5%), 1960-ban pedig 5000 (2,5 %). Ennek a hanyatlásnak az oka a csendes terror, a gazdasági nyomás és az, hogy nem jut be a felsőoktatásba az, aki vallási nevelést kapott. Az ateista állam teljes mértékig megszabja, ki kaphat munkát, kinek jut étel, ki tanulhat. A belátható jövőben az állam képes lesz teljesen megszüntetni az iskolai vallásoktatást azon a címen, hogy nincs elég jelentkező. Ez néhány ipari központban már meg is történt, mind városon, mind falun. A kommunista terror folytán sok 16 év alatti fiatal és 70 év fölötti öreg került továbbá börtönbe, a temetőbe és szibériai kényszermunkatáborba.”³⁸⁷

Napi jegyzetek

Mindszenty József az amerikai (nagy) követségen 15 esztendei félrabságában rendszeresen naplót vezetett. A napló sok esetben rövid, de annál sokatmondóbb részletet tartalmaz az adott időszakhoz kötődő eseményekhez. Az alábbiakban ebből olvashatunk két rövid részletet.

1962. május 27. „Kádár 50 éves, hős lett. Dobi nyújtott neki hazugságból font koszorút, a magyar nép töviskoszorúját elfelejtette átadni. Szegény diplomaták, mi mindenhez nem asszisztálnak!”³⁸⁸

1962. június 7. „A lengyel püspökök pásztorlevele az ateizmus ellen. Hol vagyunk mi ettől? Az alkoholizmus ellen Hamvas körlevele, ez a maximum.”³⁸⁹

A békepapi mozgalom visszaállítása és annak máig kiható következményei

Az 1956-os kommunista megtorlásokkal párhuzamosan rövid idő alatt visszaállították a kommunista terrorrendszer egyházi bázisát képező békepapi mozgalmat.³⁹⁰

Az 1990-es politikai fordulat évében sokan szinte eufórikus reménykedéssel tekintettek az eljövendő évek elé, mind állami, mind egyházi vonalon is remélve a rég várt felemelkedést és az erkölcsi igazságtételt, Mindszenty bíboros 1956-ban elhangzott rádióbeszéde, illetve végrendelete értelmében: „A bukott rendszer örököseinek eddigi visszatekintő leleplezéseit feltárták, hogy a törvényes felelősségre vonásoknak minden vonalon, és pedig független és pártatlan bíróság útján kell bekövetkezniök. Magánbosszúkat el kell kerülni, ki kell küszöbölni. A bukott rendszer részesei és örökösei külön felelősséget viselnek saját tevékenységükért, mulasztásért, késedelemért vagy helytelen intézkedésért egyaránt. Azt a magyar nép természetesnek találja, hogy nagy múltú és nagy értékű intézményeinkről gondoskodni kell. Ugyanebben a minőségemben továbbá megemlítem az ország hat és fél

³⁸⁷ Mindszenty bíboros levele Kennedy elnökhöz Budapest, 1961. január 12. Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: Szeizmográf a Szabadság téren. Mindszenty bíboros levelezése az USA elnökeivel és külügyminisztereivel 1956-1971. Hamvas Béla Kultúrakutató Intézet Budapest, 2010. 111.

³⁸⁸ Mindszenty József: Napi jegyzetek – Budapest, Amerikai Követség 1956-1971. Mindszenty Alapítvány, Vaduz 1979. 271.

³⁸⁹ Mindszenty József: Napi jegyzetek – Budapest, Amerikai Követség 1956-1971. Mindszenty Alapítvány, Vaduz 1979. 272.

³⁹⁰ <http://www.vasiszemle.hu/2015/05/krajsovszky.htm>

http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/KG_Mindszenty_127.pdf

http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/KG_Mindszenty_140.pdf

Székely Tibor: „Kisapilázadás” (1957-1961) Kézirat, 2011. 3.8.1. sz. melléklet (402-407. oldal)

<http://mek.oszk.hu/09500/09579/>

<https://ujember.hu/kalman-peregrin-ofm/>

millió katolikus hívőjének tájékoztatására, hogy a bukott rendszer erőszakának és csalárdságának minden nyomát egyházi vonalon felszámoljuk. Ez nálunk ősi hit- és erkölcsstanunkból és az Egyházzal egyidős jogszabályokból önként adódik.”³⁹¹ Végredeletében pedig így ír: „Ha Isten ránk tekint, (...) csak a sietve visszaállítandó független és magyar bíróság lehet illetékes a számonkérésben.”³⁹² Az azóta eltelt több mint negyed század sajnálatosan azt bizonyítja, hogy az igazságot szolgáltató és elégtételt adó számonkérés *sem állami-, sem egyházi vonalon* mind a mai napig nem történt meg!³⁹³

Nagyon tanulságos Bognár Lajos esztergomi egyházmegyei áldozópap visszaemlékezése, amely őszintén és leplezetlenül tárja fel mindezen problémák okait. Csak egy rövid idézet belőle: „1989. a változás éve. Nem is tudjuk kellően értékelni! Nagyobb, mint a tatárjárás után IV. Béla második ország-alapítása. És nagyobb 1686-tól, a törökök kiűzésének évéről kezdődő élete országunknak. ***Ekkor az ellenség egy szálig kitakarodott. Most egy pofon nélkül megúszták, és itt maradtak. Hangjuk és hatalmuk van! A tőlük való megszabadulás kötelező feladatunk!***”³⁹⁴

Szendi József, néhai veszprémi érsek Számvetés³⁹⁵ című visszaemlékező könyvében a következőket írja le – két bátor hangú levélben közzétéve – egy akkor nagyon óhajtott, de eleinte igen nagy belső egyházi ellenállásba ütköző (de később kényszerűségből elfogadott) eseménysorozatról. Visszaemlékezésének előszavában így ír: >Az istentelen kommunista rezsim nemcsak hazug propagandával, hanem elhallgattatással, is igyekezett megakadályozni az igazság megismerését. Ezért úgy gondolom, eleget kell tennem azok kérésének, akik arra bíztattak, írjam le mindazt, ami velem történt attól kezdve, hogy az Egyház szolgálatába szegődtem. A történelemkönyvek száraz adatait jól kiegészítheti, élményt keltővé teheti egy ilyen személyes vallomás. Általa jobban megérthetjük hazánk és Egyházunk történelmét 1940-től napjainkig. Elmondhatjuk Szent Pállal, hogy rossz napokat éltünk (Ef 5,10). Olyan idők, amikor a Gonosz nem csak titkos lehallgató készülékekkel, hanem a legfelsőbb egyházi tisztségviselők beszerzésével és közreműködésével is igyekezett az Egyház életére romboló befolyást gyakorolni. A számvetésben megemlített és félrevezetett személyek legnagyobb részt már nincsenek életben. Ennek ellenére buzgón kell imádkoznunk a 89. zsoltár kérését: „Taníts meg számot vetni napjaink sorával, hogy bölcsességre neveljük szívünket.” (Zsolt 89,12) <³⁹⁶

A „Számvetés” így folytatódik:

„Május 26-án Paskai László primás-érsek felkérésére javaslatot készítettem a nyári püspöki konferencia napirendjére, 13 pontban. A következőket kérem:

Veszprém, 1989. május 26.

Eminenciás Bíboros, Érsek-Prímás Úr!

Magyar papi egység: Eminenciád már korábban meghirdette a magyar papi egység helyreállításának és megszervezésének szükségességét. Ennek legfőbb akadálya, a párt által létrehívott békepapi mozgalom, mely egyrészt azt sejtette jogtalanul, hogy az a pap, aki nem tagja mozgalomnak, az nem híve a békének, másrészt megosztotta a papságot, ahogy arra a

³⁹¹ Mindszenty József rádióbeszéde – 1956. november 3. (Szabad Kossuth Rádió Budapest, Szabad Petőfi Rádió Győr) <http://mek.niif.hu/01900/01937/html/szerviz/dokument/mindsts.htm>

³⁹² Füzér Julián: Szentnek kiáltjuk! Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1987. 77.

³⁹³ http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/KG_Mindszenty_6.pdf

³⁹⁴ Bognár Lajos: Az Esztergomi Egyházmegye fél évszázada – élmények, érzések, értesülések. Egyháztörténeti segédkönyv. Hitoktatási Bt. Kiadó, 2001. 69. http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/Mind_147.pdf

³⁹⁵ Szendi József: Számvetés. Szendi József érsek emlékezései. Veszprém, 2003.

³⁹⁶ Szendi József: Számvetés. Szendi József érsek emlékezései. Veszprém, 2003. 5.

múlt évi vatikáni *ad limina* látogatásunkkor hivatalos helyről figyelmeztetést kaptunk. Ez a mozgalom sem az Isten, sem a magyar Egyház, hanem csak a párt érdekeit szolgálta annyira, hogy még az előadók tiszteletdíját és a résztvevők útiköltségeit is a párt, illetve az általa irányított Hazafias Népfront fedezte. Kérem, hogy a magyar katolikus püspöki kar hozzon döntést arról, hogy erre a békepapi mozgalomra nincs szüksége, és mert megosztja a papságunkat, szólítsuk fel papjainkat, hogy lépjenek ki belőle. Minden katolikus pap Krisztustól kapott küldetése miatt a béke papja. természetesen nem azé a békéé, amit a világ ad, hanem az Úr Jézus békéjéé (Jn 14,27). Tegyük meg ezt annál is inkább, mert (...) ezeknek a gyűléseknek a kiadásai ablakon kidobott pénzek. Egyúttal azt is javaslom, hogy a püspöki kar is azonnal szüntesse meg Opus Pacis mozgalmának működését is, mert arra ugyanis csak látszatkeltés miatt volt szükség.

Mindszenty-ügyről: Eminenciád legutóbbi televíziós riportjában úgy nyilatkozott, hogy a katolikus ember nem áll ki becsületének megvédésére és ezért nekünk, katolikusoknak semmit sem kell tennünk Mindszenty József bíboros úr ügyében. Szabadjon ezzel kapcsolatban az Úr Jézus példájára hivatkoznom, hogy mikor kihallgatása alkalmával az egyik poroszló arcul ütötte, azt kikérte magának és nem fogadta bambán, bárgyú alázattal (Jn 18,21-24). Szerintem a püspöki karnak igenis kérnie kellene a magyar kormánytól Mindszenty bíboros úr ártatlanságának hivatalos elismerését, hisz a kormány megígérte a koncepciók perек felülvizsgálatát és a rádióban újra közölt 1956 novemberében elmondott beszéde fényes cáfolata volt az őt ért rágalomnak. Tegyük ezt meg annál is inkább, mert ő már nem tudja megvédeni magát, és mert hite mellett tanúságot tevő hősiessége vértanúsága miatt ő a magyar katolikus egyház büszkesége.”³⁹⁷

Szendi érsek beszámolója a következőképpen folytatódik (kiemelések tőlem): >A nyári püspökkari konferencián lett is nagy felhőrdülés, az egymást ellenem felhangoló hangadók részéről. *Azzal fenyegettek, hogy feljelentenek a római püspöki kongregációnál.* (Később Szendi érsek javaslatai mind megvalósultak, ezért okafogyottá vált a feljelentéssel való fenyegetés – KG.) Kifogásaikra a következő levelet írtam:

Veszprém, 1989. június 12.

Eminenciás Bíboros, Érsek-Prímás Úr!

Úgy érzem, nem hagyhatom szó nélkül a legutóbbi püspökkari konferenciára benyújtott napirendi javaslataimat tartalmazó nyílt levelemre való reagálást. Az a szenvedélyes hang, ahogyan velem beszéltek, azt a benyomást keltette bennem, hogy összebeszélve felhúzták egymást ellenem. Meglepett, amit a nyílt levélről tetszett mondani, hogy azt az ellenségnek írják. Hazajövet kikerestem a Magyar Értelmező Kéziszótárból a következőket: Nyílt levél; valakinek újságban intézett közlés, nyilatkozat. Nem azt mondja, hogy ez ellenfélhez, vagy pláne az ellenséghez intézett közlés. Én úgy érzem, hogy amit benne írok, az közérdek és ezért nem csak a püspöki karnak, hanem mindazoknak megküldtem, akiket érdekel, anélkül, hogy Eminenciádat ellenségnek tartanám. Nagyon furcsállottam, hogy szememre hányta a miniszterelnökhöz intézett felszólalásomat (amiért nekem Miklós Imre utóda az idei Emmausz alkalmával gratulált, hogy igazat mondta benne, és hogy minden kérésem zöld utat kapott!), külföldre juttatását, illetve odatelefonálást, amiért Miklós Imre is szemrehányást tett, mondván, nem az a baj, hogy elmondta, hanem hogy közzétette!³⁹⁸ Kérdezem, mi a szólás- és gondolat szabadság? Miért nem mondhatom el bárkinek, amit gondolok? Különben is csak belföldi címekre küldtem el felszólalásomat. Hogy ki küldte ki külföldre, arról fogalmam

³⁹⁷ Szendi József: Számvetés. Szendi József érsek emlékezései. Veszprém, 2003. 102-103. Polgár Portál – Stoffán György: In memoriam Szendi József érsek.

³⁹⁸ Dr. Szendi József püspök levele Grósz Károly miniszterelnökhöz.

sincs, arról pedig végképp nincs, hogy ki fordította le és juttatta el a külföldi sajtóirodának és adta át az Osservatore Romano német kiadású szerkesztőjének, hogy azt pont azon a napon jelentesse meg, mikor a pápával Darázsfalván találkoztunk, 1988. június 24-én. Sokan azt mondták, hogy időszerűtlen volt felszólalásom. Ki állapíthatja meg ezt tévedhetetlenül? Az egész ország olvasta, egymás kezéből kapkodva a sokszorosítást. Az egyetemen civil tanárok adták diákjaik kezébe. Húgom is így tudta meg, hogy mit mondtam: egyik vizsgázó hozott neki másolatot az egyetemről. ***Egy püspök nem mondhatja el eszméit, ha eszmecserére hívja a miniszterelnök? Vagy aki nem békepap, annak nem lehet igaza, csupán azért, mert más az uralkodó eszmeáramlat?! Nagyön*** megdöbbenett ez az antidemokratikus viselkedés. De aztán a többi kommentár is beadványom egyes pontjaihoz.

Amit a békepapi mozgalomról írtam, hogy megosztja a papi egységet, az csak szerény megfogalmazása volt annak, amit a Vatikáni Rádióban ma reggel hallottam a magyar adásban Szennay főapát úr cikkének ismertetésében. De hogy a püspöki karban éppen a békepapi mozgalomban szereplők kritizálták szenvedélyes hangon, nem törődve a Vatikánban kapott figyelmeztetéssel, az mindennél jobban igazolta, hogy nem én és a többi nem békemozgalmi püspök osztja meg egységünket, hanem az engem kritizálók, hogy lázítok, hogy csak megjátszom magam, stb. Az egészben az döbbenett meg, hogy a mozgalmat nem Isten országa szempontjából, hanem egyéni, személyes presztízből nézték.

Eminenciás televíziós nyilatkozatát a mai vatikáni rádiós közlésből újra olyannak találtam, mint amilyennek levelemben leírtam. ***Eminenciádnak lehet az a véleménye, hogy hivatalosan ne kérjük Mindszenty hercegprímás úr rehabilitálását. De nekem is lehet más véleményem, hogy igenis kérjük.*** Annál is inkább, mert ahogyan olvastam a levéltári dokumentumokból, 1956. szeptember 12-én, tehát még a forradalom kitörése előtt, négy nagyon derék magyar püspök azt kérte. Tehát engem sem lehet elmarasztalni azért, mert az ő véleményükön vagyok. Azért a kérésért sem, hogy a hercegprímás holttestét hozzuk haza és temessük el Esztergomban. Annál is inkább, mert ugyanezt kéri Cserhádi József pécsi megyéspüspök úr is (...) Persze, ha ezt ő mondja, az más, mint ha Szendi József mondja.

Ami a kulcspozíciókba jutott, oda alkalmatlan emberek eltávolítását illeti, az nem bosszúállás, nem megtorlás, hanem egyszerűen az Egyház érdekeinek megvalósítása. Csak rosszindulat magyarázhatta bele azt soraimba. Aki józanul olvassa, nem akadhat fenn rajta.

Ami a kispapok besúgóként való beépítését illeti, az egészen friss élményem. Egyik kispapom sirva jött hozzám lelki-atyja utasítására elmondani, mivel fenyegették meg és mit ígértek neki. Az ügyet szóvá tettem a Veszprém megyei első párttitkárnál tett látogatásomkor is. Egyébként a kispapok mindig tudatában voltak katonai szolgálatuk alatt és utána a szemináriumban is, hogy vannak köztük beépített „tégglák”.

Ezekben szerettem volna Eminenciád előtt megvilágítani nyílt levelem szempontjait, melyek merőben mások, mint azoké, akik szenvedélyesen bíráltak. (...) témáim felhozatalában nem önérték, hanem Egyházunk érdekei vezettek, ahogyan azokkal mostanában a hozzám érkező személyektől vagy levelekből értesültem. Hozzászóltam, hogy kritizálnak. De úgy gondolom, egy püspöknek nem azzal kell törődnie, mit szólnak a szavaihoz, hanem álljon elő azokkal, akár alkalmas, akár alkalmatlan, akár időszerűnek tartják azt, akár időszerűtlennek. A fő az, hogy Isten országa épüljön és a rá vonatkozó javaslatokat jóindulattal, építeni akaró szándékkal vitassuk meg.³⁹⁹

³⁹⁹ Szendi József: Számvetés. Szendi József érsek emlékezése. Veszprém, 2003. 105-107.

Dr. Szendi József püspök levele Grósz Károly miniszterelnökhöz⁴⁰⁰

Tisztelt Miniszterelnök Úr!

Köszönöm meghívását a találkozóra. Bizalmával tisztelt meg minket, püspököket, hogy megossza velünk gondjait, és lehetőséget biztosítson gyümölcsöző együttműködésünkhöz. Ahhoz azonban, hogy soha vissza ne térhessenek a most már mindenki által sajnálatosnak tartott múltbeli események, tisztelettel kérném egy olyan új megegyezésnek az Alkotmányba vételét és törvényerőre emelését az egyház és az állam viszonyáról, amit a katolikus egyház részéről *nem egy megfélemlített kalocsai érsek ír alá*, hanem ami méltó egy huszadik századi demokratikus államhoz, amely az Egyesült Nemzetek tagja. Szeretném kihangsúlyozni, hogy ezzel az egyház nem kiváltságokat kér, hanem olyan emberi jogok törvényerőre emelését, amelyek biztosítják biztonságát és békéjét ahhoz, hogy minden akadálytól mentesen hatékony partnere lehessen az állami szerveknek hazánk és magyar népünk felemelkedésének és gyarapodásának szolgálatában.

Tudjuk, hogy nagy gond a betegek, testi és szellemi fogyatékosok, az ifjúság, az alkoholizmus, a kábítószer-élvezet, az öngyilkosságok, a széthullott házasságok országos problémája. Szabadjon ehhez felkínálnunk szerzetesrendjeink szolgálatát, akik több évszázados tapasztalattal bizonyítják, hogy ezen problémák megoldásában mennyire hatékony és áldásos működésük. Ha manapság a peresztrojka, a glasznosztj és a desztalinizáció idején annyian részesülnek rehabilitációban, miért nem lehetne rehabilitálni az 1950-ben megszüntetett magyar szerzetesrendeket? Ma már a rádió és televízió is beismeri, mennyire szégyenletes és embertelen volt a szerzetesrendek szétszórása, miért kell megállni ennek a ténynek a beismerésénél, de semmit sem tenni annak orvoslására? Ha ui. ez elmarad, az annyit jelent, hogy a sajnálkozás csak kényszerű képmutatás. Ha ma hazánkban lehetőség van arra, hogy akár a homoszexuálisok egyesületi engedélyért folyamodjanak természetellenes hajlamaik csoportos kiélésére, miért kell nemzetközi ügyet csinálni abból, hogy néhány vallásos férfi vagy nő szerzetesi közösségben élje meg vallásos igényét imádságban, tisztaságban, igénytelen szegénységben, hogy természetes családi életükről lemondva a magyar nép nagy családjának szentelje tehetségét és munkáját. A fent jelzett országos problémák elleni eredményes küzdelemre a plébániák területéhez kötött világi papság képtelen. De a szerzetesrendek még ma, 38 évvel a feloszlatásuk után is, sok jó szolgálatra lennének képesek, ha ezt számukra lehetővé tennék szerzetesrendjük helyreállításával.

Kérem, tessék odahatni, hogy az egyházak szabad működése ne csak a templom falain belül, hanem azokon kívül is biztosított legyen. Ne féljenek tőlünk: mi nem fegyverekkel és erőszakkal, hanem a szellem és szeretet erejével szeretnénk népünk javát előmozdítani. Szabadjon kérni, hogy az Egyház szabad kezét kapjon az ifjúsággal való foglalkozásra. Kérjük, hogy minden beiratkozási procedúra nélkül hitoktathassunk, és ahhoz tetszés szerint használhassunk szemléltető eszközöket. Szabadjon vallásos ifjúsági egyesületeket alakítanunk folyóiratokkal és összejöveteli lehetőségekkel. Kérjük, hogy senkit se érjen hátrányos megkülönböztetés azért, mert gyermekét hittanra járattja. Fájdalmas dolog, hogy intézményeink csak akkor adnak anyagi támogatást a lakodalomhoz vagy a temetéshez, és csak akkor tekintik magukénak a megholtat, ha nem kérnek számára egyházi szertartást. Kérjük annak is lehetővé tételét, hogy egyházi középiskoláink annyi osztályban taníthassanak, ahányra beiratkozzuk van.

Kérjük, hogy a sajtó, rádió és a televízió a vallásos lakosság arányának és igényének megfelelő műsorokat adjon, és hogy nyilvánvalóan, téves vagy rosszindulatú

⁴⁰⁰ Szendi József: Számvetés. Szendi József érsek emlékezése. Veszprém, 2003. 94-96.

Beszélő Online 24. szám 1988/2.

<http://beszelo.c3.hu/cikkek/dr-szendi-jozsef-puspok-levele-grosz-karoly-miniszterelnokhoz>

tömegkommunikációs megnyilvánulások megcáfolására vagy az ellenük való védekezésre az egyházak is megfelelő nyilvánosságot és lehetőséget kapjanak. Kérem, szüntessék be a papi békemozgalom tájékoztató jellegű, úgynevezett békegyűléseinek szorgalmazását, mivel azokon semmi több nem hallható, mint amiről már a sajtóból, a rádióból vagy a televízióból értesültünk.

Megalázó annak még a látszata is, hogy amit egy segéd munkás a három hírközlő forrásból megérthet, azt a főiskolát végzett papoknak még egyszer meg kell magyarázni, időt és pénzt pocskéolva. Pedig most mindkettővel meg kell tanulnunk takarékoskodni.

Ezzel szemben kérem, hogy hívjanak meg minket minden olyan megbeszélésre, ahol megtárgyalhatjuk, mit tehetnénk a szegényekért, a munkanélküliekért, az elhagyatottakért, a rászorulókéért, mert szerintem ez az igazán papoknak való, és nem a mondvacsinált békemunka. Ehhez viszont tessenek megengedni, hogy szabadon járassunk be a kórházakba, szociális otthonokba, nevelőintézetekbe, fegyházakba, hogy lelki beszélgetéseinkkel, valamint diszkrét szentség-kiszolgáltatásainkkal segítsük elő az emberek megbékélését Istennel és egymással.

Tisztelt Miniszterelnök Úr! Meghívójában véleményemet és javaslataimat tetszett kérni. Én őszintén és félelem nélkül mondtam el azokat, mert tömegkommunikációs megnyilvánulásaival rokonszenvet és bizalmat keltett bennem. Ezért remélem, hogy szavaimat nem negatív kritikának, hanem építő szellemű, segíteni akaró javaslatoknak veszi, amiket bizalommal terjesztek elő, alkalmas intézkedések meghozatalához magyar hazánk és népünk javára.

Őszinte tisztelettel:

Dr. Szendi József veszprémi megyéspüspök

Budapest, Parlament. 1988. március 14.

Ehhez kapcsolódik Mindszenty József bíboros korábbi (1945-1948) esztergomi munkatársának, *Erdős Mátyás* atyának a békepapságról szóló riportrészlete, a „békemunkával” kapcsolatos, 1953-ban írott levele.⁴⁰¹

>Szemináriumon kívül, a lelkipásztori életben

Mindszenty elítélése után megkezdte a rendszer a békepapi mozgalom szervezését, amely lojális, értsd: a kommunista-ateista államot támogató papokat akart. Aki nem értett ezzel egyet, azt fokozatosan elmozdították a helyéről. Az Esztergomi Szeminárium, a Hittudományi Főiskola előljárói és tanárai papképző intézetben dolgoztak, Krisztus képmására papokat akartak képezni, nem kommunista szemináriumban a rendszert támogató papokat nevelni. Ezért váltotta le a rendszer 1952-ben először az előljárókat: Brückner József rektort, Sima János prefektust és engem, a spirituálist.

Nekem Dr. Hamvas Endre csanádi püspök, esztergomi adminisztrátor 1952. aug. 10-én (2357/1952.sz) ezt írta: „Az esztergomi szemináriumban a kispapnevelés terén 13 esztendőn keresztül kifejtett tanári és buzgó spirituális munkájáért főpásztori köszönetet mondvá, szeptember 1-i hatállyal felmentem teológiai tanári és lelkiigazgatói tiszte alól, és kinevezem Sóshartyánba plébánosnak.” Közben erdőgyújtás vádjával Deák József epöli lelkészt becsukták. Ide sürgősen „ideiglenes” vezető kellett, ezért engem az apostoli adminisztrátor úr aug. 21-én (fenti sz. alatt) Epöltre disponált. „Folyó évi szeptember hó 1-i hatállyal megbízom

⁴⁰¹ Krajsovsky Gábor: Erdős Mátyás atya elmélkedései, beszédei, előadásai II. 12-14. Budapest, 2014. <http://mek.oszk.hu/14700/14781/14781.pdf>

nagyon tisztelendőségedet az epöli lelkeszség ideiglenes vezetésével, s ezzel egy időben a Sósartyánba történt kinevezését hatálytalanítom. A lelkeszséget szabályszerűen vegye át elődjétől, Bednárík Dénestől, a kerületi esperes közreműködése mellett.” A kinevezésemnek megfelelően következetesen „ideiglenes lelkesz”-ként írtam alá a hivatalos iratokat, míg Beresztóczy vikárius generális rám nem írt, hogy nem vagyok „ideiglenes lelkesz”.

Valóban nem voltam ideiglenesen Epölön. Deák József a börtönbüntetése letöltése után Budapestre került káplánnak. Engem Epölön hagytak. Epölön derék, szorgalmas emberek éltek, akik a kommunizmus alatt is vallásosak maradtak. Ezek az ötvenes évek voltak a legnehezebbek népünk, híveink számára. A kötelező terménybeadás, a tsz-be kényszerítés, a kulákok zaklatása, az iskolák államosítása, a békemozgalom szervezése, a szerzetesrendek feloszlata, az '56-os forradalom utáni megtorlások, állandó megfigyelések, ellenőrzések. Nálam is volt házkutatás, ismételten berendelték a Gyorskocsi utcába kihallgatásra. Az első évben, 1952–53-ban nem kaptam hitoktatási engedélyt, a helyi tanácselnök nem javasolta. A szomszéd Szomorról Csermely Endre járt át hittant tanítani. A következő évtől kezdve mindig megkaptam az engedélyt. A tanácselnök most sem javasolta, a megye viszont megadta az engedélyt. Utána mondta nekem az iskolaigazgató, aki a tanácsgyűlés jegyzője volt, hogy csak azért kaptam meg az engedélyt, mert ő írta meg a felterjesztést, és a szövegből „véletlenül” kifejejtette a „nem”-et. Így a tanácselnök elvtárs többé már nem mert ellenkezni. Ilyen „tévedéseket” az igazgató máskor is elkövetett, a hittanra 61 helyett csak 16-an iratkoztak be, de az órán mindig mindenki ott lehetett.

Később egy másik iskolaigazgató jött. Ahhoz okos volt, hogy ne legyen vérbeli kommunista, de bátoratlan volt ahhoz, hogy a hitét megvallja. Amikor meghalt, a községi párttitkár a búcsúbeszédet titokban velem íratta meg. Körülbelül ezeket mondtam vele: „Ha idős, korhadt fa dől ki, azt nem sajnáljuk, de ha a vihar fiatalabb fát dönt ki, sajnáljuk, mert még sok gyümölcsöt hozhatott volna...” Az üzemi párttitkár is hívem volt. Családjával rendszeresen járt a templomba. Amikor ezért felelősségre vonták, azt mondta „Maguk mondták, hogy a nép közé kell mennem”. Le is váltották. Ilyen volt a helyzet a helybéliekkel.

Nem ilyen „békés” volt a helyzet a feletteseimmel. Nem jártam békegyűlésekre. Az esperesnek kéthavonta jelentést kellett volna tennem, hogy milyen békemunkát végzek. Egyszer és mindenkorra küldtem neki ezt a jelentést:

„Főtisztelendő Esperes, Kedves Oltártestvér!

46/1953.sz. alatt kelt köriratodra a következőkben válaszolok. Gyakran hallja és olvassa az ember az ilyen vagy ehhez hasonló elveket: „Jó tanulással a békéért!”, „Több termeléssel a békéért”, vagyis mindenki azzal szolgálja legjobban a béke ügyét, ha a maga munkahelyén 100%-osan, vagy azon felül dolgozik. Lelkipásztor vagyok, tehát a lelkipásztori munka fokozásával, az Isten háza iránti buzgósággal szolgálom – éppen a fenti elvek szerint is – a legalapvetőbben a békét. Már lelkipásztori működésem elején feltettem magamban, hogy jó lelkipásztor akarok lenni – és erről az elhatározásról, minden emberi gyöngeségem, napi gyarlóságaim és sikertelenségeim ellenére sem akarok letenni. Dolgozni akarok a lelkekért, „többet termelni” az Úr szántóföldjén, szőlőjében, azon akarok lenni, hogy legyen több imádkozó és kevesebb káromló, több áldozó és kevesebb tisztátalan, több misehallgató (ezért a hétköznapi miséket már reggel 6-ra tettem, sőt aratási idő alatt ötkor lesznek, a litániák hétköznapon pedig a nyári időszakban este 9-kor vannak), és kevesebb rendezetlen házasság, minél több beteget látogassak, és minél kevesebb ember éljen békétlenségben Istennel, vagyis halálos bűnben, ezért mindig alkalmat adok a szentgyónás elvégzésére. Mert vallom, hogy az Istennel való kibékültség minden igazi béke aranyfedezete és hogy a béke „csak a keresztyén elveken és parancsolatokon, melyeket becsületesen és hívő lélekkel megtartunk, épülhet” (XII. Pius Summi maeroris). Legnagyobb lelkipásztori szomorúságom az volna, ha valaki az

én hibáim miatt élne békétlenségben felebarátjával, vagy pláne az Istennel – és ilyen békétlen lélekkel kerülne a békétlenség örök hazájába, a kárhozatba. De mivel tudom, hogy a lelkekért való munka csak az egyik oldala a lelkipásztori teendőknek, kell hozzá a lényeg, az Isten kegyelme, miként a szentségek materiájához kell a forma, az ima, hogy a kegyelem eszközzé váljon, azért azt is elhatároztam, hogy „plus orare et mortificare”. Ha így végezzük lelkipásztori munkánkat, akkor szóval is és tettel is a leghatásosabban kiáltjuk az Úr Jézus, a Princeps pacis felé: „parce Domine, parce populo tuo... da pacem, Domine, sustentibus te... illum, quam mundus non potest dare pacem.”

Ezek mellett természetesen – éppen az Úr Jézus intelméhez híven – megadom a császárnak, ami a császáré. Adómat már szeptemberig kifizettem, és a beszolgáltatásban sem vagyok elmaradva.

Mivel a jelzett teendők egyúttal havonként, sőt gyakrabban erősítendőek lelki elhatározásaimat is képezik, azért őket ezen túl is – in quantum pro mea tenuitate licuerit – egyrészt minden esperesi buzdítástól függetlenül is meg akarom tartani, másrészt feleslegesnek tartom velük kéthavonta írásban kérkedni. Ezeket az elveket meditando et cogitando megfontoltam és követem. Deus providebit!

Oltártestvéri üdvözléssel! Oremus pro invicem Frater in Smis Cordibus

Epöl, 1953. június 9-én, Szent Primus és Feliciténus vértanúk ünnepén.<

Az alábbiakban egy hiteles kortanúval, Nagy Imre plébánossal történt beszélgetésből olvashatunk részleteket a békepapi mozgalomról.

Nagy Imre plébános nyilatkozata a papi békemozgalomról

„Kiket tudtak beszervezni a mozgalomba?”

A békemozgalom számára mindenütt, nemzetközi szinten is azokat pécézték ki, akik erkölcsileg elbukott, pénzügyi nehézségekkel küszködő papok voltak, ők voltak az első renegát áldozatok, akikről kicsikartak mindent. Összeugrasztották a püspököt a pappal, papot a pappal, a nemzeti egyházat a Vatikánnal. Bizalmatlanságot hintettek el a papok és hívők között.

Milyen itthon a helyzet?

Magyarországon 1948-ig tűrhető volt az egyház helyzete, 48-tól 53-ig borzalmas, majd 53-tól 56-ig kis enyhülés volt tapasztalható. 56 leverését használták fel arra, hogy újból megszigorítsák az egyház elleni intézkedéseket. (...) Mindszenty bíboros 1975-ben bekövetkezett halála és Lékai primás kinevezése 1976-ban (...) ezek a történések mind azt jelezték, hogyha a pártállam nem akar eszmei káoszt, rendezni kell a kapcsolatát az egyházakkal. Később adtak egy bizonyos intézkedési szabadságot a püspöki karnak, visszaszorították a prominens békepapok szabad garázdálkodását és hazudozásait. Azért vigyáztak, hogy ne legyen semmiféle reneszánsz, csak pici enyhülés, semmi több.

Kik voltak személy szerint a békepapok?

Az első Balogh páter (Balogh István) volt, aki túlon túl ismert a magyar történelemből, közéletből, a másik Horváth Richárd ciszterci szerzetes volt, aki a múltbeli állítólagos félreállítását bosszulta meg ezzel. A harmadik pedig Beresztóczy Miklós, akit embertelenül megkínóztak, összetört, vállalt mindent.

Volt még egy gonoszabb összefonódás, amiről most már nyugodtan lehet, sőt kell is beszélni. nem azok voltak a főbb békepapok, akik a világ felé vállaltak közéleti szereplést – hogy miképpen egyeztettek össze a lelkiismeretükkel, ezen most ne rágódjunk –, hanem az a

néhány, körülbelül tíz pap, akik sehol sem tűntek föl, sehol nem szerepeltek, de a belügynek dolgoztak. (...) ők voltak tulajdonképpen a nagy halak, a véres cápák, akikről függött sokszor, most szó szerint mondom, egy papnak a léte vagy nemléte.

Hol jöttek össze a békepapok?

A Dezső utca 3. nem gittegylet volt. Ott találkoztak a vezető békepapok, kártyaparti, nagy beszélgetések, vacsorák közepette. Gyakorlatilag az volt a papság elosztásának hivatalos helye, 1951-től 1980-ig, tehát Lékaiig. Ide akárki nem mehetett, csak a hivatalosan meghívottak. Végeredményben Horváth Richárd volt a főmufti. Beresztóczy szintén bejárt oda, és Mag Béla is. Ők hárman határozták meg gyakorlatilag az egész mozgalmat. De voltak vidéki tagok is. Az egyik ilyen hírhedt alak például Száva János, miskolci plébános volt, akitől úgy féltek, mint a tűztől. A másik nagyágyú Várkonyi Imre, aki később mindenki fölé nőtt, és a végén, szó szerint élet-halál ura lett azzal, hogy az egész országra kinyújtotta csápjait. Szomorú dicsőségünk, hogy a kommunista rendszer utolsó foga akkor tört ki, amikor az AEH-t megszüntették jogutód nélkül, vagyis a békepapi mozgalomnak, az ÁVÓ III/III-as ügyosztályának a megszűnésével, 1990. február 15-én lett vége. Ezzel a magyar katolikus egyház teljes jogú, alkotmányos, törvényes egyházzá vált.”⁴⁰²

„A magyar sors Isten kezében van”⁴⁰³

1956 – pannonhalmi vonatkozások

Az alábbiakban közlésre kerül Söveges Dávid igazgató (Pannonhalmi Bencés Gimnázium) visszaemlékezése, bemutatva egy kis szeletét annak a kegyetlen megtorlás-áradatnak, amely az 1956-os szabadságharc kommunista részről történt véres leverését követte.

„Mikor az ebédlőből kijöttünk, már ott álltak négyen, visszavezettek az irodába. Közben a postás letette ott a napi postát, ennek is nekiestek. A matematikai versenyfeladatai csomagban, ráírva a napot, amikor fel lehet bontani, a verseny napján. Mondtam, mi van benne, de a rendőrnek gyanús volt, felbontotta azonnal. Aztán szóbelileg, minden írás nélkül, kijelentette, hogy le vagyok tartóztatva, vegyem le a szemüvegem, s lekent három hatalmas pofont. Megengedte, hogy átöltözzem, az aktatáskába beletegyek breviáriumot, inget, zsebkendőt. [...] Az iroda kulcsait a portán tettem le Lajos bácsinál, feltuszkoltak egy teherautó nyitott hátsó platnijára, maguk is felszálltak, vagy tízen, és indultunk Győrbe.»

A történelmi teljesség miatt leírjuk, hogy a teherautón Söveges Dávidot annyira összeverték, hogy Győrben azonnal kórházba szállították, felgyógyulása hetekig tartott. Nem sokkal később lázításért 2 év börtönre ítélték, amit le is töltött. Egyik fő tárgyi bizonyítéka a lázításnak a Pannonhalmi Hírek „megjelentetése” volt.”⁴⁰⁴

Az 1956-os szabadságharc 5. évfordulóján, ugyancsak Pannonhalmán, a Bencés Gimnáziumban történt meg a következő eset. 1961. okt. 23-ikán a gimnázium III/A. osztályában Karsai Géza tanár magyar óráján a tanulók a „nemzeti gyász”-ra hivatkozva csendben egy Miatyánkot és Üdvözlégy Máriát imádkoztak a szabadságharc áldozataiért és utána elénekelték a Himnuszt. Ezt követően a hatalom részéről azonnali vizsgálat történt, amelynek a következménye az alábbiakban közölt dokumentumban olvasható kizárások lettek. A Püspöki Karnak a – kommunizmusra mindig is jellemző tipikus, hazug

⁴⁰² Szent Kereszt – Ökumenikus Magazin 2004. 5. 14-15. Beszélgetés a békepapi mozgalomról Nagy Imrével, a Bosnyák téri Szent Antal plébánia néhai plébánosával.

⁴⁰³ Mindszenty József hercegprímás levele Rómából a müncheni magyarok egyházközségének és lelkészeinek, 1971. október 12-én. In: Cserháti Ferenc: Magyarok a bajor fővárosban. METEM Budapest, 2016. 154.

⁴⁰⁴ Szalai Béla: Szegletkő – a pannonhalmi bencés gimnázium és diákokthoz története I. kötet. Az első negyedszázad 1939-1964. Budapest, 2014. 196-197. <https://real.mtak.hu/143976/>

ideológiájához való – lojális nyilatkozata és határozata sem maradt el: „Felelőtlen elemeket, akik akár szóval, akár magatartással a demokrácia ellen izgatnak, tartsanak távol vagy távolítsanak el.” Az ilyen egyházi megnyilatkozások ugyancsak a nemzetellenes kommunizmus – *egy morálisan eleve halálraítélt rendszer* – fegyveres hatalmát erősítették.⁴⁰⁵

>1961. október 23-án a szokásosnál jóval többen voltak a diákonthon kápolnájában a reggeli szentmisén, köztük páran ünnepi sötét ruhában. A III.a diákjai az első órán, Karsai Géza magyar óráján sötét ruhában jelentek meg. Karsai Gézával közösen egy Miatyánk és egy Üdvözlégy elmondásával emlékeztek meg az 1956-os forradalom halálos áldozatairól és elénekelték a magyar himnuszt. A következő óra kezdetekor, amit Szabó Zerind tartott, újra elénekelték a himnuszt.

1962. március 8-án az Állami Egyházügyi Hivatal 3 kiküldöttje jelent meg a gimnáziumban. Bejelentették, vizsgálatot tartanak az 1961. október 23-án az ellenforradalom szervezett megünneplése ügyében, ami a III.a osztályban történt.

Akik érkeztek, szinte mindent tudtak, ami történt, kivéve, hogy volt-e ötletgazdája és voltak-e szervezői a történeteknek. Az állami szervek hírforrása a bencés tanárok egyike, az állambiztonsági szolgálat Rieger József (később Marosi Zoltán) fedőnevű ügynöke már november elején részletesen beszámolt tartótisztjének a történetekről. Az ügynök azonban hiába próbálkozott további részleteket megtudni, érdemi eredményre nem jutott. A Belügyminisztérium nem látta elégségesnek az ügynök jelentéseiből összegyűjtött adatokat egy politikai bűnügy elindításához, ezért Papp János belügyminiszter 1962. február 21-én átadta az ügyet további vizsgálatra és intézkedésre az Állami Egyházügyi Hivatalnak.

Az ÁEH emberei két napig vizsgálódtak Pannonhalmán, kihallgatták Vályi Hugó igazgatót, Karsai Gézát és Szabó Zerindet. több más tanárt, és kétszer is találkoztak Legányi Norbert főapáttal. A diákok közül a III.a-ba járó Gergely Kálmánt, Kormányos Józsefet, Kovács Tádét, Nemeskéri Edvint, Hajdók Zsoltot, a negyedikes Harkay Mátét és másodikos Kreis Istvánt hallgatták ki, tőlük a szervezők neveit próbálták megtudni. Vályi Hugó azt állította, nem tudott az egésztől, Karsai Géza elismerte a történeteket és bizonyos mértékű felelősségét a történetek miatt, Szabó Zerind szerint a diákok a sötét ruhával és a himnusszal az ő október 23-án lévő névnapjáról emlékeztek meg. Domnanovich Ábel, az osztályfőnök nem tartózkodott ekkor Pannonhalmán, őt nem tudták kihallgatni. A diákoktól semmi érdemlegeset nem tudtak meg.

Legányi az ÁEH embereinek eltávozása után fegyelmi vizsgálatot rendelt el az ügyben. A fegyelmi bizottság március 23-án és 25-én meghallgatta az érintetteket és jegyzőkönyvbe foglalta az eredményt. Ezek szerint a III.a osztály diákjai „erkölcsi-politikai vétséget követtek el”, amivel „a helyes állampolgári magatartást sértették meg” amiért „az osztály egyetemlegesen felelős”. Büntetésként a magatartás jegyek lerontását javasolták. Karsai Géza fegyelmi vétséget követett el, mert lehetőséget adott a tanulóknak tettük elkövetésére, fegyelmi büntetésként a tanári állástól egy időre történő felmentését és Pannonhalmáról való elhelyezését javasolták.

⁴⁰⁵ „Püspökök, papok, de rendtagok szeminaristák és a 8 katolikus gimnázium tanulói kénytelenek voltak bizonyosságot tenni a kommunista békeakarata mellett. Aki a kommunista békét nem kész elfogadni, azt a béke ellenségének bélyegzik. E nyilatkozatok ismétlődtek a következő időkben gyakran és igazolták, hogy a papi békemozgalom célja az egyház messzemenő politizálása. A kommunista törvények előírása szerint mindenkit a legszigorúbban meg kell büntetni, akik az egyházzal vagy a vallással politikai célokra visszaél. Ha ezeket a törvényeket betartanák, akkor valamennyi békepapot Magyarországon be kellene zárni.”

Carlo Navalis (alias Fábián Károly): Béke békepapok révén? In: Vecsey, Josef, Navalis, Carlo, Franzel, Emil: Kardinal Mindszenty – Das Gewissen der Welt. Verlag Johann Wilhelm Naumann, 1972 Würzburg. 16. MNL OL XIX-A-21-c 60. d. ÁEH Adattár 17.1 Mindszenty József hercegprímás. 1-101. 17.1 Mindszenty (1966-1971)

Az igazgató Vályi Hugót nem terheli felelősség, azonban a Bizottság „szükségesnek látja figyelmeztetését az állandó ellenőrzésre” és a gimnáziumban, különösen a III.a osztályban „az általános nevelési eljáráson túlmenően a helyes hazafias magatartásra”. Az osztályfőnök Domnanovich Ábel bár nem felelős a történetekért, a „tapasztalatairól jelentést kellett volna tennie”, ennek elmulasztásáért írásbeli feddést érdemel.

Március 26-án Legányi Norbert a fegyelmi bizottság jegyzőkönyvét megküldte Prantner Józsefnek. Az ÁEH elnökétől személyes találkozót is kért, hogy az AEH vizsgálat és a Fegyelmi bizottság eredményeit összevetve meghozhassa fegyelmi döntéseit. A találkozóra április 10-én került sor, annak eredményeit Legányi Norbert másnap ismertette az összehívott rendtársaival. Elmondta, hogy az ÁEH döntése szerint Karsai Gézát azonnal fel kell menteni a további tanítástól, de maradhat Pannonhalmán, Vályi Hugót, mint igazgatót le kell váltani, helyette Monsberger Ulrik legyen az igazgató. Domnanovich Ábelt és Szabó Zerindet két évre ki kell zárni a rendi keretből, de ez alatt egyházmegyei szolgálatot vállalhatnak. A diákok egyetemenlegesen nem büntethetők, de 3-4 hangadót ki kell zárni 2 évre a katolikus iskolákból. Hozzátette, a főapátnak a büntetéseket, mint saját kezdeményezését és döntéseit kell feltüntetnie. Még hozzáfűzött mindehhez egy megjegyzést, amit Prantner mondott: „ha nem a mondottak szerint jár el, úgyis megtudjuk”. Legányi ugyan azt mondta, nem gondolja, hogy a renden belül spicli van, de mint mondta Pannonhalmán „sokat és felelőtlenül fecsegnék”. Feltehetően nem csak a bencésekre, hanem a többi alkalmazottra is gondolt. A bencések megdöbbenek, az elhangzottakat mindenki úgy értette, ahogy akarta. A köztük lévő ügynök is, aki erről a megbeszélésről is részletesen beszámolt megbízóinak.

Az ügygel a püspöki kar is foglalkozott, hiszen az ügy közvetetten valamennyi egyházi iskolát is érintette, Papp Elemér piarista tanár, a katolikus iskolák főigazgatója szerint Pannonhalmán a kérdést rosszul kezelték. Véleménye szerint azonnali házoni belüli vizsgálatot követően Karsai Gézát rögtön fel kellett volna menteni, a diákokat megbüntetni, és ezzel az ügyet lezárni. Nagy valószínűséggel igaza volt, legalább is az ügy eltusolását, ami az egyik legnagyobb vád volt a bencések ellen, nem lehetett volna felhozni.

Legányi Norbert 1962. április 14-én kiadta a főapáti diszpozíciót, mint saját döntését, és abban az érintettek rendi munkakörét az AEH kívánságainak megfelelően változtatta meg, Vályi Hugó helyett Monsberger Ulrik lett az igazgató, Karsai Géza többet nem taníthatott, Domnanovich Ábelnek és Szabó Zerindnek pedig legalább 2 évre el kellett hagynia a bencés rendet. Addigra már minden bencés tudta, sőt a diákok is, hogy a büntetéseket az ÁEH határozta meg.

A diákok megbüntetése azonban elhúzódott, és ebben az a szándékosság is lehetett, hogy a tanévet még mindenki befejezhesse. A diákokat újra, többször kifaggatták, hogy a szervezők nevét megtudják, az osztály azonban összezárt, és senki nem mondott egyetlen nevet sem.

Domnanovich Ábel hivatalos eltávolítása után egészen május 8-ig tovább tanított az ÁEH tiltakozása ellenére, mert helyére a IV. osztályba nem tudtak orosz tanárt állítani.

Végső soron a kommunista hatalom ebből a jelentéktelennek tekinthető ügyből, bolházból elefántot csinálva (ez nem volt idegen a diktatúrától) rengeteg hasznot húzott. Eltávolított Pannonhalmáról két fiatal tanárt, Domnanovich Ábelt és Szabó Zerindet, akiket a rendszerre veszélyesnek tartottak, megfélemlítették a bencés közösséget és meggyengítették az általuk nem kedvelt Legányi Norbert főapáti tekintélyét a bencés renden belül.

Csak a kép teljességéért említjük, nem Marosi Zoltán volt az egyetlen ügynök Pannonhalmán a bencések között. Már az 50-es évek elejétől két másik ügynök is volt, igaz, ők nagyon ritkán jelentettek. 1960-tól pedig egy fiatal, egyetemi tanulmányait folytató bencés írta rendkívüli buzgósággal egyházellenes, az egyházi iskolákat és rendtársait gyalázó jelentéseit.

A diákok Vályi Hugó távozása miatt (Győrbe helyezték át tanárnak) nem nagyon szomorkodtak. Vályi Hugó a diákok körében nem volt népszerű, többségük nem is kedvelte, mert nem találta a hangot a diákokkal, igazgatói intézkedései gyakran merevek és ellenszenvesek voltak. A két fiatal tanár elmenetelét azonban sajnálták, akárcsak Karsaiét, aki nem szigorúságáról volt híres.

Június 13-án volt az utolsó tanítási nap, 14-én az osztályozó értekezlet, 15-én reggel 8 órakor a hálaadó szentmise a Te Deum-mal, utána évzáró bizonyítványosztással. Délben már elutazhattak a diákok a nyári szünidőre.

A III.a osztályból két diáknak, Cserhádi Károlynak és Szabó Péternek a tanév elvégzését igazoló bizonyítványában magatartásból az 1-es érdemjegy szerepelt. A gimnázium anyakönyvében nevüknél a következő záradék olvasható: „A Katolikus Középiskolai Főhatóság 12/1962 számú határozatával a tanulót az összes katolikus általános gimnáziumokból kizárta. Pannonhalma, 1962. jún. 15.” Mindkét bejegyzésnél ott a gimnázium pecsétje, ám csak Szabó Péternél látható Monsberger Ulrik igazgató aláírása. Szabó Péternél még egy megkezdett mondat szerepel, amit azonban hivatalosan töröltek: „[*A demokráciaellenes megnyilatkozás miatt] * törölte Keleinen Szulpic of”. Az osztályból további három diák 2-es, egy pedig 3-as magatartási osztályzatot kapott. Hogy minek alapján bizonyultak ezek a felsorolt diákok az október 23-i megemlékezés fő bűnöseinek, máig rejtély.

A két diák katolikus iskolából történő kizárása komoly büntetés volt. A kihallgatások okozta félelmeken és bizonytalanságon túl pár diák magatartási jegyét az év végi bizonyítványban, mint láttuk, lerontották. Feltehetően büntetésből maradt el az osztály tavaszi kirándulása is. Mégis, a bencés rendhez képest a III.a diákjai összességében viszonylag olcsón megúszták az ügyet.

A diákok cselekedete mögött hiába volt egy tiszteletre méltó gondolat, a lehetséges következményeket nem gondolták át, pedig ismerhették az akkor felerősödő egyházüldözést. Tettük akár a pannonhalmi gimnázium bezárásával is járhatott volna. Erre hivatkoznak azok, akik szerint a III.a osztály „megemlékezése” nem hőstett, hanem felelőtlenség volt. Mások nem így értékelik a történeteket. Szerencsére a kommunista hatalomnak pillanatnyi érdekét akkor jobban szolgálta egy megrémisztett és meggyengített szerzetesrend, mint egy iskola bezárás. Egy viszont cáfolhatatlan tény: az ügy igazi árát a bencés rend és elsősorban az ügyben ártatlan két fiatal tanár fizette meg.⁴⁰⁶

A Püspöki Kar említett határozata is teljes mértékben „mélyen fájjalja s szigorúan elítéli a történeteket”.

>Jegyzőkönyv – Rk. püspökkari gyűlés jegyzőkönyve 1962. március 29. A gyűlés fő tárgya, amely véget az összehívott, a pannonhalmi eset. Ez esetet Legányi Norbert főapát a következőkben ismerteti:

1961. okt. 23-ikán a pannonhalmi gimnázium III/A. osztályában Karsai Géza tanár magyar óráján a tanulók a „nemzeti gyász”-ra hivatkozva csendben egy Miatyánkot és Üdvözlégyet imádkoztak az ellenforradalom áldozataiért és utána elénekelték a Himnuszt. Ez esetnek híre kiszivárgott és az ÁEH küldetésében megjelentek Pannonhalmán Herling Jakab és Baji László osztályvezetők, valamint Szabó László megyei főelőadó, akik vizsgálatot tartottak. De

⁴⁰⁶ Szalai Béla: Szegletkő – a pannonhalmi bencés gimnázium és diákothon története I. kötet. Az első negyedszázad 1939-1964. Budapest, 2014. 224, 226-230.

vizsgálatot tartott 1962. márc. 23. és 25-ikén a bencések fegyelmi bizottsága is dr. Jámbor Mike főiskolai igazgató, elnök, dr. Monsberger Ulrik főmonostori perjel, Esztergályos Tibor és Faggyas Edvin pannonthalmi gimnáziumi tanárok és dr. Kelemen Athanáz győri bencés igazgató részvételével. A bizottság megállapította, hogy Karsai Géza tanár fegyelmi vétséget követett el azzal, hogy a magyar órán a tanulóknak lehetőséget adott tüntetésszerű viselkedésre. A fegyelmi bizottság ezért Karsai Gézát tanári állása alól egy időre felmenti és Pannonthalmáról elhelyezi. Az osztályt minden tanuló magaviseleti jegyének lerontásával és a kedvezmények megvonásával bünteti.

Határozat: A püspöki kar sajnálattal értesült a pannonthalmi gimnáziumban 1961. október 23-án a III/A. osztályban történt tüntetésszerű esetről.

Ebben az ügyben a mai napon (március 29.) rendkívüli ülést tartott, amelyen meghallgatta a pannonthalmi főapátnak részletes jelentését, Karsai Géza tanárnak az ÁEH elnökéhez írásban benyújtott önbírálatát, a főapát által kiküldött fegyelmi bizottság jelentését és javaslatát.

A püspöki kar mélyen fájlalja s szigorúan elítéli a történeteket, és felkéri a pannonthalmi főapát urat, hogy az esettel kapcsolatban szükségessé vált fegyelmi intézkedéseket tárgyalja meg az Állami Egyházügyi Hivatallal.

A püspöki kar a történetekből kifolyólag felhívja a tanító rendek főnökeit, igazgatóit és oktatóit, hogy intézeteikben az állam és egyház jó viszonyának szellemében tanítsanak és neveljenek. Felelőtlen elemeket, akik akár szóval, akár magatartással a demokrácia ellen izgatnak, tartsanak távol vagy távolítsanak el.⁴⁰⁷

⁴⁰⁷ A Püspöki Kar 1962. március 29-én tartott tanácskozása. In: A Magyar Katolikus Püspöki Kar tanácskozásai 1949-1965 között Dokumentumok II. kötet. Borovi József gyűjtésének felhasználásával összeállította Balogh Margit. METEM, Budapest, 2008. 1101-1102.

Mindszenty bíboros az USA (nagy) követségén (1956-1971)⁴⁰⁸

Levelek az amerikai követségről a Vatikán képviselői részére

Cáfolat és helyzetértékelés 1963-ban

A budapesti amerikai követségén tartózkodó Mindszenty bíboros a magyarországi kommunista pártfőtitkárnak, Kádár Jánosnak az AP (Associated Press, New York) hírügynökség részére adott rágalmainra és félrevezetéseire válaszként hiteles tájékoztatót juttatott el 1963. július 13-i keltezéssel Amleto Cicognani vatikáni bíboros államtitkárnak.⁴⁰⁹

A pártfőtitkár vádjai többek között az alábbiak voltak: „A Mindszenty-kérdésnek nem a valláshoz, hanem a politikához van köze, mivel tiltakozott az egyház és állam szétválasztása és a nagybirtokok felosztása ellen és követelte primási jogait a közéletben.” Ehhez Mindszenty bíboros válaszában még hozzáveszi három, tengeren túli katolikus napilap valótlanságokat közlő állításait is: „Legalább három amerikai és kanadai katolikus napilap elmegy odáig, hogy elfogadja, én vagyok az egyház üldözésének és kedvezőtlen helyzetének az oka Magyarországon. Kádár szerintük az egyház jótévője, és bárcsak én ne akadályoznám magasröptű szándékaikat azzal, hogy rugalmatlan vagyok.”

Mindszenty József nyilatkozatának fontosabb részei a következők: „Kádár maga főleg, mint rendőrfőnök, később, mint belügyminiszter Rákosi idején megakadályozta az egyházi körmeneteket, (...) kitiltotta az apácákat a kórházakból és más intézményekből, (...) még a saját iskoláikból és otthonaikból is, melyeket saját áldozataik árán építettek. Elvette a katolikus ifjúság főiskoláit. Ráadásul rendőri erővel beleszólt az egyházi oktatásba 1957-ben, bebörtönzött papokat, hívőket és több püspököt is. A szülők, akik részt vettek a szentmiséken, állandó terrornak voltak kitéve. Népiirtást hajtott végre az által, hogy tucatjával, százával, ezrével ölt meg embriókat. Fiatal embereket Szibériába küldött vagy többek között gonosz propagandájával otthon rontotta meg őket. (...) Hozzá képest én nem értem el sokat. Ő volt az és nem én, aki a győzedelmes Vörös Hadsereget az országa ellen vezette (...) én nem kaptam csókokat Hruscsovtól semmilyen tettemért. Én nem állítottam be hamis színben a szabadságharcot. Én nem vagyok felelős 2 millió magzat haláláért; én nem adtam parancsot egyetlen ellenség vagy barát megölésére. Én nem vettem hasznát olyan szélsőséges figuráknak, mint Sztálin és Rákosi. És nem is én voltam később kapcsolatban velük, mint Kádár, aztán meg hirtelen úgy otthagya őket, hogy csak na. (...) hírek terjengenek rólam az utóbbi időben Budapesten. Kádár nem passzív. Két püspök jelent meg az ő küldötteként a Vatikánban, sürgetve, hogy alulírottat szállítsák át »a nép gyűlése miatt«, lévén teher a lelkiismeretükön és másokén. Szeretném látni azt a magyar népet, aki gyűlöl engem. Nem úgy

⁴⁰⁸ Deák András Miklós – Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: Menedékben – amerikai diplomaták Mindszenty bíborosról 1957-1970. Magyar Napló • Írott Szó Alapítvány, Budapest, 2019.

Igehirdetésem. Mindszenty József bíboros szentbeszédei az amerikai követségén 1957-1961. Szerkesztette, jegyzetelte és a bevezető tanulmányt írta: Fejérdy András. Fordította: Csímma Ágnes. Sorozat- és képszerkesztő: Kovács Gergely, Magyarországi Mindszenty Alapítvány, 2020

<https://www.mindszentyalapitvany.hu/alapitvany/kiadvanyok>

Igehirdetésem. Mindszenty József bíboros szentbeszédei az amerikai követségén 1962-1965. Szerkesztette, jegyzetelte és a bevezető tanulmányt írta: Fejérdy András. Fordította: Barva László, Brdar-Szabó Rita, Brdar Teréz Mirjam, Csímma Ágnes. Sorozat- és képszerkesztő: Kovács Gergely, Magyarországi Mindszenty Alapítvány, 2024 <https://www.mindszentyalapitvany.hu/alapitvany/kiadvanyok>

⁴⁰⁹ Somorjai Ádám – Zinner Tibor: (szerk.): Majd' halálra ítélve: Dokumentumok Mindszenty József élettörténetéhez. (CD-melléklettel). Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2008. 988-997.

szolgáltam és nem úgy védelmeztem őket. (Kétségtelenül lehetséges, hogy a hatóságok rá tudnának kényszeríteni 10-100 000 embert az aláírásra.)

A szabadságharc idején is át akart engem szállíttatni egyik börtönből a másikba, hogy közben, mivel akkoriban miniszter volt, át tudjon adni engem a távozó orosz hadseregnek azzal az ürüggyel, hogy »a börtön falainál álló csőcselék megtámadott«. Elküldte hozzám az Egyházügyi Hivatal fejét (Horváth Jánost – KG). A szabadságharc idején nem volt csőcselék, nem volt gyűlevészhad. Ha bárki támadott volna, az nem ellenem, hanem értem történt volna. Mikor a szabadítók megjelentek, megjelentek a védelmemre is emberek botokkal és mezőgazdasági szerszámokkal. És a szabadítók orosz katonákat is találtak rejtőzködve a cellámban magyar katonai egyenruhában. (...) Kádár hallgat három hiányzó dologról: – *vallásoktatás*. Budapesten az 1964-65-ös tanév elején megadott nevek száma 1,9 százalék volt az általános és középiskolák 3000 tanulója között. Azt, hogy ez a szám a megfélemlítés folytán mekkorára csökkent a tanév végére, egyik egyházi hivatal sem tudja vagy akarja tudni. (...) Napról napra azokat a körzeteket dicsérik, ahol már egyáltalán nincs oktatás. Ahol kevesebb, mint 10 diák volt, eltörölték az oktatást Budapesten és vidéken is. Az oktatás immár kihalt. 1,9 százalékból tíz diák rengeteg. Egy »külön pedagógus« egy-kettőt megfélemlít, és kilenc másíknak megszűnik az oktatás. (...) Prantner, az Egyházügyi Hivatal vezetője összehívta az összes tanárt Tolna megyében, hogy »ideológiai kérdéseket« vitassanak meg, mielőtt a jelentkezésre Sióagárdon sor került volna.

Az egyházmegyék igazgatása – a betolakodó plébánosok közül csak Rozsály mondott le. Győrben ellentétes volt a helyzet. Ott teljes lett volna a győzelem, ha visszatért volna saját egyházmegyéjébe (Eger). De ő csak a második egyházmegyét (Győr) hagyta el, hogy utána egy harmadikat is beszennyezzen (Esztergom).

A *papképzés* nehezebbé vált a megállapodás után. Minden kis szemináriumot bezártak. Olyan nagy egyházmegyékben hiányoznak a szemináriumok, mint Veszprém. (...) Nem szűnhetünk meg követelni a visszaállítást még akkor sem, ha nem gyakorolhatjuk jogainkat.”

A magyarországi kommunista pártfőtitkár nyilatkozata azt a tipikus, hazug kommunista ideológiát tükrözi, miszerint állam és egyház közti megegyezés egyedüli akadály a Mindszenty József esztergomi érsek. Holott éppen a bíboros volt az, akinek mindvégig való kitartása, ellenállása miatt vált lehetővé néhány nagyon apró, kizárólag propagandacélok érdekében az egyház részére adott látszatengedmény.

A megfogalmazott vádak között (mint az sok egyéb esetben is, például a bíboros 1956-ban mondott rádióbeszédjének meghamisításánál is) újra szerepel a nagybirtokokkal kapcsolatos rágalom. Ezzel szemben az igazság az, hogy Mindszenty-Pehm József volt az, aki ezt a kérdést már az 1920-as években – merítve Prohászka Ottokár nagy ívű szociális reformterveiből – igyekezett megoldani (az elképzelést sajnos nem sikerült keresztülvinni).⁴¹⁰

Prímási jogai érvényre juttatásának igénye pedig mind természetjog, mint valláserkölc alapján teljesen helyénvaló volt.

Mindszenty bíboros nyilatkozatainak igazsága kiváltképpen megmutatkozik a következőkben idézett, részben már az amerikai nagykövetség elhagyását követő időkből való dokumentumok tükrében is; az alábbi egyházi megnyilatkozások ugyancsak a nemzetellenes kommunizmus – egy morálisan eleve halálraítélt rendszer – fegyveres hatalmát erősítették.

⁴¹⁰ Együtt a néppel! Mindszenty földreformterve. In: Maróthy-Meizler Károly: Az ismeretlen Mindszenty. Életrajz és korrajz. Editorial Pannonia, Buenos Aires 1958. 99-107. <http://www.ppek.hu/k355.htm>

Mindszenty bíboros levelei a bíboros államtitkárhoz⁴¹¹ 1964-ben

Mindszenty bíboros fent ismertetett, 1971-ben Bécsben megfogalmazott Pro memóriáját az amerikai követségen töltött 15 esztendő alatt – az ottani helyzet adta korlátozott lehetőségeken belül – többek között a Magyarországon megjelent, a pártállam által erősen cenzúrázott egyházi lapokból származó értesülései alapján állította össze. Az ezen időintervallum alatt a Vatikánba küldött és onnan vissza is igazolt (tehát ott elolvasott) leveleiben sokszor adott ismertetést a magyarországi katolikus egyház kommunista rendszerhez teljesen lojális, a korábbi, XI. Pius pápa idején az egyház védelmében a kommunizmus ellen kiadott Divini Redemptoris⁴¹² enciklikával homlokegyenest ellenkező egyházi tevékenységekről és megnyilatkozásokról. Tehát a Vatikán ezek által is – hiteles tanútól – pontos és részletes tájékoztatást kapott a magyarországi valós állapotokról.

Alább egy, a Hittudományi Akadémián Gál Ferenc professzortól a kispapok részére 1964-ben elhangzott, a magyar emberek megnyomorított állapotáról tudomást nem vevő, a pártállamot egekig magasztaló szónoklatot olvashatunk, amely hemzseg a valótlan állításoktól. A sorok magukért beszélnek – a párt se dicsérhette volna jobban magát és diktatórikus kommunista rendszerét!

Ezt követően Mindszenty József (az Új Ember hetilap vonatkozó számának olvasását követően) a bíboros államtitkáron keresztül erről azonnal tájékoztatta a Vatikánt. Mindszenty bíboros levele a bátor és logikus, hazugságokat nem tűrő álláspontjának egyértelmű kinyilvánítása volt.

Idézetek az Akadémián elhangzott, Mindszenty bíboros által teljes joggal elmarasztalt beszédből: „Ezekben a napokban a kis Magyarország kétségtelenül a világpolitika nézőterébe került. A felszabadulás 19. évfordulójának rendkívüli jelentőséget adott a Szovjetunió miniszterelnökének (Nyikita Szergejevics Hruscsov – KG) látogatása. (...) A világsajtóban pedig különös visszhangra talált (...) beszédének az a kitétele, amellyel jellemezte az egész szocialista tábor felfogását: A szocialista forradalomnak nem lehet más a célja, mint hogy az ember életét jobbra tegye. (...) meg vagyok győződve, hogy a szívélyes hangnem, az egészséges humor és a komoly felelősségérzet kicsillanása mindenütt serkentőleg hatott az emberekre. (...) A bábolnai tsz baromfitelepe éppúgy a köznek dolgozik, mint (...) bármelyik nagyüzem. Az összetartozásnak és a felelősségnek a tudatát kezdi átélni a bodrogházi tsz elnök éppúgy, mint a MOM üvegcsiszolója vagy a dunaújvárosi cellulóz-feldolgozó mérnöke. (...) A mai kor papja nem engedhet meg magának szűk látókört, de érdektelen közömbösséget sem. (...) A kormányzat rátért az amnesztia és rehabilitálás politikájára (...) a február 20-22-i párthatározatban újra állást foglalt a békés egymás mellett élés és a békés fejlődés politikája mellett. A párthatározat elítéli azokat, akik ideológiai kérdésekben politikai harcot akarnak folytatni, nem elvi vitát. Elveti a gyűlölködő hangot és a szitok módszerét. Az az álláspontja, hogy ki kell javítani azokat a súlyos hibákat, amelyek a személyi kultusz idején nagy károkat okoztak a nemzetközi munkásmozgalomnak. Ennek a szellemnek hatását látjuk a külföldi utazások megkönnyítésében, az ellenőrzés és a bizalom egyensúlyában, és főleg abban, hogy a pártonkívüliek tudásuk és munkájuk alapján éppúgy (sic!) vezető álláshoz juthatnak, mint a párttagok. (...) ha mi a régi propaganda színeiben látjuk a szocialista államrendet, akkor természetesen idegenkedést érzünk s hasonló idegenkedést kapunk cserébe, amíg a privilegizált középkori egyház ruházatában mutatkozunk. Azért van szükség kapcsolatokra, párbeszédre, hogy mindkét oldalon meglássuk a lényegét és értékeljük a jóakaratot. A

⁴¹¹ Amleto Giovanni Cicognani bíboros

⁴¹² <https://katolikus.hu/dokumentumtar/divini-redemptoris>

különbség emlegetése csak az űrt mélyíti, és a bizalmatlanságot táplálja. (...) Mi nem akarunk más életformát, mint amit a magyar nép (sic!) választ és megvalósít.”⁴¹³

Mindszenty bíboros a Vatikánnak küldött levelében pedig az alábbiakat válaszolta minderre: „A koegzisztencia vallásos tábora most nagyon aktív. Az egyik feltörekvő (Gál Ferenc; lásd fenti idézetek – KG) kijelentette a kispapoknak a Központi Szemináriumban tartott »felszabadulási« ünnepségen és a »katolikus sajtóban« (lásd fenti idézet forrását – KG) az egész országnak: »Ma már nem létezik (az egyéni és) a nemzeti történelem.« Dicsérte, hogy a 70 éves nagy öreg (Nyikita Szergejevics Hruscsov – KG) magát a »magyarok nagy barátjának« nevezte. (...) Ez a meglepő beszéd aligha szándék nélküli: nagy naivitással a megcsonkított ország kispapjainak destrukciója.”⁴¹⁴

„Megértem, hogy a terror alatt a papoknak hallgatniuk kell, ha ez a tanítás és az erkölcsi elvek sérelme nélkül történhet, de kilépni az Egyház, a nemzet szolidaritásából és belépni a gonosztevők és brigantik szolidaritásába, valamint szörnyűséges és rettenetes bűnök dicsérőjévé válni nevelői minőségben: a történelemi magyar pap sohasem sülyedhet ilyen mélyre. Vizsgálat nélkül feltételezi, hogy a magyarok sora kitűnő, mert Kádár azt mondja. Ha ez így lenne, annak ára a nemzet halála. 10 millió lakosból Rákosi és Kádár 2.233.542 embriót irtott ki (1945-1963), állandóan növekvő számban. Húsz év múlva nem lesz munkás. Az életszínvonal miatt? Létezik életszínvonal? A lakosok 90%-a számára jobb lenne egy másik kontinens nyomornegyedében lakni, munkanélküliként, akinek az állam havonta 50 dollár segélyt ad. Magyarországon 1963-ban 4.661.200 aktív keresőből csak néhány bányász keresett 50 dollár felett, azaz 2500 forintot havonta, meg persze a pártarisztokrácia vezetői.

A kolhozokban (3660) 1963-ban 1.069.677 családból 19%-nak van havonta 1125 forint felett (47 dollár). 966.438 családnak (81%) évente 1125 forint alatti a jövedelme. (...) Ezek a szónokok nem tanulmányozzák azokat a témákat és kérdéseket, amelyekről nyilatkoznak. Forrásuk a humbug pártpropaganda. Ők nem ismerik a nagycsaládosok kétségbeesett helyzetét és nyomorát, két keresővel és mégis kevés fizetéssel, nem tudnak a drága árucikkekről, a gyermekek hiányzó családi neveléséről, a szegyetlen és okatlan családi pótlékról. (...) Rosszul működik a kereskedelem, a fuvarozás, a mezőgazdaság. Csak kevésbé ismerik a nagyipart, de teljes mértékben a terrort és a rablást. Ezen túl gyakorlatilag írástudatlanok. A katolikus hetilap (Új Ember – KG) dicsőíti ezt a szónokot (Gál Ferenc – KG) és nyilatkozatát.”⁴¹⁵

Egy másik alkalommal a pártállami érában történt magyarországi püspöki kinevezésekről tájékoztatta a Vatikánt, amelynek szinte kizárólagos célja volt a mindenáron történő püspöki kinevezések előmozdítása.⁴¹⁶

⁴¹³ Az Új Ember hetilap 1964. április 19-i száma az alábbi címmel és kommentárral közölte Gál Ferenc dékán ünnepi beszédét „a papnövendékek felszabadulási ünnepén”: „A Hittudományi Akadémia hallgatóinak felszabadulási ünnepségén hangzott el Gál Ferenc professzor, ez idei dékán beszéde. A neves hittudós és népszerű hitszónok fejtegetései olyan világosak és gondolatai olyan mélyen járók, hogy kikíváncsognak a házi ünnepség zárt köréből. Az alábbiakban ezért közöljük.” Hasonló megnyilatkozás látott napvilágot Félégyházy József hittudományi akadémiai tanár tollából, a Vigília 1964. áprilisi számában (232-235.) is, „Napló – nemzeti sorsforduló” címmel: https://vigilia.hu/pdfs/Vigilia_1964_04_facsimile.pdf#page=42

⁴¹⁴ Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: A Szabadság térről Washingtonon át a Vatikánba – és vissza. Mindszenty József bíboros, prímás, esztergomi érsek követségi levelezése az Apostoli Szentzsékkal 1956-1971. Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló • Budapest, 2016. 202. Mindszenty bíboros levele a bíboros államtitkárhoz 1964. április 29.

⁴¹⁵ Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: A Szabadság térről Washingtonon át a Vatikánba – és vissza. Mindszenty József bíboros, prímás, esztergomi érsek követségi levelezése az Apostoli Szentzsékkal 1956-1971. Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló • Budapest, 2016. Mindszenty bíboros levele a bíboros államtitkárhoz 1964. április 29. 204.

⁴¹⁶ Ehhez lásd még jelen írás Föld feletti és föld-alatti egyház című részét.

„A szentségek kiszolgáltatásán túl a vezetés és kormányzás is nagyon fontos a megyéspüspök esetében. Kormányzásról itt nem beszélhetünk. A püspökök hiánya volna sebeink legnagyobbika? Nem! Ez csak tünete annak, hogy az Egyház nem szabad. Bizonyára kisebb baj, mint a bolsevizmus idejövetele és fennállása. A fő seb a hiányzó vallásszabadság. Mivel ez nem létezik, a tünetek kezelése csak felületi kezelés. Ezért elsősorban ennek a szabadságnak kell eljőnie Magyarországra. Ha ez nem fog hamarabb eljőni, a püspökök számának növelése nem vezet el a célhoz. A Vasfüggöny mögött a püspök nem azonos azzal, ami Nyugaton volt a múltban, és ami a jelenben. A püspök az első számú közellenség, akinek a ruhája az új világ minden szennyét magára vonja. A főpásztor a mennydörgés gyűjtője. Értéke a rezsinnél nulla. Ilyen módon a püspökök személyisége nem konzisztens álláspontjával, nagymértékben sújtják az adminisztratív intézkedések, börtön, deportáció, házi őrizet, amíg a maradék elfogadta a helyzetet és »építi a szocializmust« a lelkek ellenében. Moszkva szocializmusa egyenlő az ateizmussal. A püspök nem kap utánpótlást (népirtás minden mértékben), nincs hitoktatáson részt vevő diákja, nincs béralkozó ifjúsága. Nincsenek kispapjai (Kádár numerus clausust szab meg); nem intézhet fontosabb körlevelet a nyájhoz. A püspök akkor létezhet, ha nyilatkozatai hálát fejeznek ki Kádárnak, aki megengedte három megyéspüspöknek a Zsinatra utazást*; ha támogatja minden tevékenységét, nem kivéve az igazságtalanságot, ha idézi Kádár és Kállai nyilatkozatait, hogy dicsérje a helyzetet, amely jó, sőt napról napra javul. Ezért a püspök állami autót és havi fizetést kap.”⁴¹⁷

* „Hamvas Endre, Kovács Sándor és Brezanóczy Pál⁴¹⁸ a zsinatra *állami* megbízással érkeztek. Ez pedig a következőkben állott: el kellett érniük, hogy a zsinat ne ítélje el a kommunizmust, valamint »el kellett intézni« a Mindszenty-ügyet. 1962. október 9-én XXIII. János pápa magánkihallgatáson fogadta a három magyar főpapot. Az említett kihallgatáson a pápa a látogatók üdvözlése után azonnal a Mindszenty-ügyre terelte a szót és azt mondta: »Volo quamprimum casum Cardinalis Mindszenty liquidare« (A Mindszenty-ügyet mielőbb fel akarom számolni.) Az audiencia végén Brezanóczy Pál még a pápai rezidencia folyosóján ujjával csettintve azt mondta társainak: »Látjátok, többet értünk el, mint reméltük.«”⁴¹⁹

„Következményeiben még végzetesebb lépése volt a Szentszéknek több, a rendszert kiszolgáló beépített ügynöknek a püspöki kinevezése, illetve előléptetése. Köztük a legprominensebb a már többször is említett Brezanóczy Pál volt, 1959 óta az egri érsekség kormányzója. Püspöki kinevezése az 1964-es megállapodásnál úgy jött létre, hogy a kormány kijelentette, nélküle nincs megegyezés. Alapos teológiai képzettsége és intelligenciája ellenére karrierista, gátlástalan törtető volt. »Kékes Pál« fedőnéven 1958 óta beépített ügynök. Botrányos erkölcsi viselkedéséről már volt szó.** Mint a békepapi mozgalom egyik vezetője és Miklós Imrének tegező barátja, nemcsak azt tette lehetővé, hogy a pártállam a legnagyobb mértékben egyházmegyéjét áshatta alá, hanem azt is, hogy a püspöki kar többnyire behódoló, szégyenletes nyilatkozatai 1964 és 1972 között az ő tollából jelenhettek meg.” In: Adriányi Gábor: *A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 71-72. ** „Még szomorúbb volt az a tény, hogy Brezanóczy, akit

⁴¹⁷ Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: A Szabadság térről Washingtonon át a Vatikánba – és vissza. Mindszenty József bíboros, prímás, esztergomi érsek követségi levelezése az Apostoli Szentszékkel 1956-1971. Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló • Budapest, 2016. 198. Mindszenty bíboros levele a bíboros államtitkárhoz 1964. március 25.

⁴¹⁸ Brezanóczy Pál egri érsek „Kékes Pál” fedőnévvel szerepel a beszervezett püspökök listáján. In: Tabajdi Gábor – Ungváry Krisztián: Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956-1990. Corvina, 1956-os Intézet. Budapest, 2008. 288, 291.

⁴¹⁹ Mester István római prelátus közlése Adriányi Gáborral, 1971-ben. Értesüléseit Kovács püspöktől kapta. In: Adriányi Gábor: *A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 36.

1958-ban »hazafias alapon« szerveztek be, egy széles papi körben közismert intim viszonyt folytatott egy házasság nővel.” – Adriányi Gábor: *A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy*. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 53.

A Központi Szemináriumban a magyar egyház tehetséges utánpótlásának 1959-ben előjárói segédlettel történt „lefejezését” követően, 1961-ben egy, ugyancsak a pártállamhoz teljesen lojális, a külföldi újságírókat, de még az ott dolgozó személyzetet is megbotráncóztató sajtókonferenciát tartottak, amelyről Mindszenty bíboros szintén beszámol a Vatikánnak, hozzátéve még a gyermekeik vallásos neveltetéséért komoly áldozatokat vállaló édesapák pártállam által történő otromba gyalázásának ismertetését is.

„A Központi Szeminárium, az Új Ember helyzete nem megnyugtató. (...) A Központi Szeminárium előjárói 1961. november 2-án sajtókonferenciát tartottak főleg az olasz újságok számára. Csábító volt. November 5-én elítélte őket még az Il Corriere della Sera is (Egisto Corradi). A rendszer, vallási szempontból szerintük eszményi. Corradi ironikus válasza ez volt: ha ez így van, imádkoznunk kell, hogy a bolsevizmus minél hamarabb meghódítsa a Nyugatot is. Az olasz lapok szerint a bejáratnál álló hívő konyhásokat is megbotráncóztatták előjáróik magatartása és válasza. A Központi Szeminárium, ez a neves intézmény tömegesen elirtja a klerikusokat. A világ csak a 85 kispap sztrájkjáról értesült. A kiközösített békepapok matinéján az előjáróság megkívánta, az ifjúság megtagadta az együttműködést. Az ifjakat részben kirakták, részben büntették. (...) A sajtókonferencián jelen volt az Új Ember is. Néhány szám, kivéve a katolikus nevet és zászlót, nagyon szomorú szerepben. Dicsérik a Moszkva-barát és békepapi tevékenységet. A megyékben a pártlapok nyílt leveleket tesznek közzé a nem párttag édesapák ellen, akiknek gyermekei a bérmlás szentségében részesültek – durva kifejezésekkel illették őket.”⁴²⁰

Az egyház sohasem politizál?

„Püspökök, papok, de rendtagok szeminaristák és a 8 katolikus gimnázium tanulói kénytelenek voltak bizonytságot tenni a kommunisták békeakarata mellett. Aki a kommunista békét nem kész elfogadni, azt a béke ellenségének bélyegzik. E nyilatkozatok ismétlődtek a következő időkben gyakran és igazolták, hogy a papi békemozgalom célja az egyház messzemenő politizálása. A kommunista törvények előírása szerint mindenkit a legszigorúbban meg kell büntetni, akik az egyházzal vagy a vallással politikai célokra visszaél. Ha ezeket a törvényeket betartanák, akkor valamennyi békepapot Magyarországon be kellene zárni.”⁴²¹

Hogy mennyire igazak, és *egyáltalán nem alaptalanok* Mindszenty bíboros fent ismertetett nyilatkozatai, arra eklatáns példák az alábbiakban bemutatott, az akkori magyarországi rezsimmel együtt tett hivatalos egyházi nyilatkozatok.⁴²² Amikor Magyarország kommunista

⁴²⁰ Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: A Szabadság térről Washingtonon át a Vatikánba – és vissza. Mindszenty József bíboros, prímás, esztergomi érsek követségi levelezése az Apostoli Szentzsékkal 1956-1971. Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló • Budapest, 2016. 209-210. Mindszenty bíboros levele a bíboros államtitkárhoz 1964. május 27.

⁴²¹ Carlo Navalis (alias Fábián Károly): Béke békepapok révén? In: Vecsey, Josef, Navalis, Carlo, Franzel, Emil: Kardinal Mindszenty – Das Gewissen der Welt. Verlag Johann Wilhelm Naumann, 1972 Würzburg. 16.

MNL OL XIX-A-21-c 60. d. ÁÉH Adattár 17.1 Mindszenty József hercegeprímás.

⁴²² Lásd ehhez még a következő forrásokat is:

Amikor a katolikus Egyház az elnyomók oldalán állt I-V.

https://www.eucharisztikuskongresszus.hu/DA_szemin_107.html

https://www.eucharisztikuskongresszus.hu/MG_szemin_108.html

https://www.eucharisztikuskongresszus.hu/szemin_109.html

https://www.eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/KG_szemin_110.pdf

megszállásának időtartama alatt a rendszerrel lojális, azt sokszor az egekig dicsérő hivatalos egyházi nyilatkozatok láttak napvilágot, akkor az sem a kommunista rezsim részéről, sem hivatalos egyházi részről nem minősült politizálásnak, hanem hazafias tettnek. Ha viszont a még szabadon tevékenykedő Mindszenty bíboros vagy őt követően még néhány püspök (akik azután szintén börtönben, internálva, vagy jobb esetben „csak” perifériára szorítva léteztek) a kommunizmus által tönkretett életekért, százmilliók számban meggyilkolt áldozataiért, a kommunizmus rombolása, terrorja ellen emeltek szót, akkor az ilyen jellegű nyilatkozatok a negatívan érintett fél – a tettesek, azok utódai, vagy azokkal kapcsolatban levők – részéről rögtön „politikai nyilatkozatnak” minősültek és elmarasztalást, megtorlást vontak maguk után. Ezt a jelen tanulmányban közölt dokumentumok is egyértelműen alátámasztják.

Ezzel párhuzamosan, 1961-től kezdődően (Domenico Tardini bíboros, államtitkár halála után) a Vatikán keleti politikájának esetében is ugyanez volt a helyzet; ha akkor bármilyen „baloldali” rendszer mellett egyházi-, vatikáni fórumok pozitívan nyilatkoztak (ami nagyon sok esetben megtörtént), az ebben az esetben is „haladó, hazafias” tettnek számított azok részéről, akikre ezek a pozitív nyilatkozatok vonatkoztak.⁴²³ Az ezzel ellenkező megnyilatkozások (például tiltakozások) pedig az együttműködést sértő politizálásnak. Mindszenty bíboros hivatalfosztásának is ez az elv volt az egyik fő mozgatórugója.

Mivel mind a Vatikán részéről, mind a magyar (és a többi közép-kelet európai) katolikus egyház részéről sok olyan dokumentum keletkezett, amellyel a fenti alcímben feltett kérdést a megadott szempontok szerint meg lehetne válaszolni, szükséges volt néhány olyan dokumentum kiválasztása, amely a közelmúltban vezető szerepet betöltő egyházi személyektől származik, valamint fontosabb eseményekhez, szituációkhoz köthető. Az alábbiakban néhány ilyen írás kerül bemutatásra.

A papi békemozgalom megalakulásának 10 éves évfordulóján

A bolsevik diktatúráknak mindig is elsőrendű presztízskérdést jelentett és jelent az, hogy egyházi vonalon (a rendszerrel lojális személyektől, egyházi vezetőktől) lehetőség szerint feltétel nélküli elismerésben részesüljenek. Ennek egyik kiemelt eszköze volt Magyarországon a papi békemozgalom, amelynek 10 éves fennállásakor nagyszabású állami ünnepség megrendezésére került sor. Ezen természetesen felszóltak az ebben legtevékenyebben részt vevő egyházi személyek is. Így elsőként az említett évfordulón 1960-ban elhangzott, a párthoz teljes lojalitással megfogalmazott és elmondott egyik beszédből olvashatunk részleteket. Ebben az évben, de a későbbiekben is számtalan, a kommunista rendszer szemében ellenségnek tekintett, ám Krisztushoz hűséges lelkipásztor letartóztatására, igazságtalan és jogtalan bebörtönzésére került sor, a koncepciós perekben nem mellőzve a leghazugabb vádak sem. Ebben a felszólalásban – célját érve a bolsevik módszer – lelkipásztor beszélt ellenségesen, valótlan, félrevezető állításokat megfogalmazva azok ellen, akik (beleértve az akkori főpáoszt, Mindszenty Józsefet is) hitükért börtönben szenvedtek és tettek tanúságot Krisztus mellett.

https://www.eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/KG_szemin_111_.pdf

Lénárd Ödön: Koncentrált támadás a „hallgató egyház” ellen I-IV.

https://vigilia.hu/pdfs/Vigilia_1991_06_facsimile.pdf#page=4

https://vigilia.hu/pdfs/Vigilia_1991_07_facsimile.pdf#page=30

https://vigilia.hu/pdfs/Vigilia_1991_08_facsimile.pdf#page=29

https://vigilia.hu/pdfs/Vigilia_1991_09_facsimile.pdf#page=53

Lénárd Ödön: Erő az erőtlenségben

<http://www.ppek.hu/k156.htm>

⁴²³ József Mackiewicz: A Vatikán a vörös csillag árnyékában. Attraktor Kiadó, Máriabesnyő, 2012.

„Tisztelt Békegyűlés! Mindannyian tudjuk, hogy az a tizenöt év, amely Hazánk felszabadulása óta eltelt, a mélyreható szociális változások időszaka volt. Ezek a változások lényegében három ütemben játszódtak le. Első lépés volt a földreform, amely kisajátította a nagybirtokot, és a földet azoknak adta, akik megművelik. A második lépésben, az államosításban, a dolgozó nép az ipart vette ki a tőkések kezéből s a termelőeszközök a közösség tulajdonába mentek át. A harmadik lépés, amely jelenleg folyamatban van, a mezőgazdaság szocializálása, a nagyüzemi mezőgazdálkodás kialakítása. (...) Elsősorban meg kell állapítanunk, hogy híveink lelki gondozását senki sem akadályozza. Népköztársaságunk alkotmánya biztosítja a vallásszabadságot, s még egyetlen papnak sem esett azért bántódása, mert hitünk igazságait hirdette, híveit az örök boldogság felé vezette, vagy gyermekeket a vallás igazságaira oktatta. A közben-közben előforduló nehézségek mindig abból származtak, ha egyesek a papi munkát összetévesztették a rosszul értelmezett politizálással, s a papi reverenda mögött olyasmit cselekedtek, ami nem egyeztethető össze hazánk és híveink érdekével, azok földi boldogulását akadályozza. (...) Ne féljünk attól az egyre kisebb számú töredéktől, amely összetéveszti a vallásosságot a reakcióssággal, s józan esze helyett (...) visszafelé akarja forgatni a történelem kerekét. A mi helyünk a jövő szocialista Magyarországnak életében lesz (...) Lelkipásztori munkánk megkönnyítéséhez szeretnék rámutatni arra, mennyire fontos, hogy a pap jó viszonyban legyen az államigazgatás helyi szerveivel, és a társadalmi szervezetek vezetőivel. Hiszen ők irányítják híveink földi életét, s mindkét félnek hasznos, ha a másik nem gördít akadályokat az útjába. (...) Néhány szót szeretnék még szólni a hitoktatással kapcsolatban. Három éves működésemből két és fél évig, mint hitoktató dolgoztam. Hat iskolában tanítottam, de nyugodtan állíthatom, hogy sehol sem volt összeütközésem az iskola vezetőivel. A tanmenetek és óravázlatok pontos elkészítése, a hitoktatásra vonatkozó rendeletek pontos megtartása, az egyes osztályokban esetleg felmerülő nehézségek az igazgatókkal való megbeszélése, amelyet ők is a bizalom jeleként könyveltek el, mindig megoldották a problémákat és mi a magunk kis világában megvalósítottuk a békés egymás mellett élést. Ez a mi feladatunk nagyban. Nem a világnézeti ellentéteknek – amelyeknek létezésével mindannyian tisztában vagyunk – kiélezése, hanem közös érdekeinknek, a világbéke megvalósításának, hazánk és dolgozó népünk jóléte fokozásának a szolgálata. Ehhez a munkához kérjük továbbra is az Országos Béketanács Katolikus Bizottságának segítő vezetését, s erre a munkára kérjük a Mindenható áldását.”⁴²⁴

Később, 1964. szeptember 15-én a magyar kommunisták és a Vatikán között létrejött, kizárólag a párt érdekeit szolgáló egyezség aláírását követően a békepapi mozgalmat a párt a kezdetekhez hasonló mértékben már nem támogatta. Ennek okait Adriányi Gábor így elemzi: „Az agrément bebetonozta ezeket az állapotokat. A békepapi mozgalmat, amely az egyházat megosztotta és belülről emésztette, az egyezség nem számolta föl. Igaz, a pártállam nem támogatta a békepapi mozgalmat olyan mértékben, mint azelőtt, de erre már nem is volt szüksége, mivel az Egyházügyi Hivatal és az államvédelem minden egyházi helyen elegendő kollaboránssal rendelkezett, akik szabadon vagy kényszerítve a hatóságok kívánságának

⁴²⁴ Bécsi László felszentelt katolikus „békepap” által a párthoz való maximális lojalitással előadott felszólalása, amely a papi békemozgalom megalakulásának 10. évfordulójára rendezett állami megemlékezésen, 1960. szeptember 14-én, az Országgyűlés Házának kongresszusi termében hangzott el. In: „A katolikus papok országos ünnepi békenagygyűlése.” Katolikus Szó 1960. szeptember 18. 10. Bécsi László Soós Viktor Attila tanulmányában röviden említésre kerül: „Bécsi László rábagyarmati káplán lesz, aki egy elkötelezett fiatal békepap. (Kevés van ilyen az országban!)” In: Soós Viktor Attila: „Mátrai” fedőnevű ügynök az állambiztonsági szervek szorításában. Egyháztörténeti Szemle 8. évfolyam 1. szám 2007. https://library.hungaricana.hu/hu/view/EgyhaztortenetiSzemle_2007/?pg=146&layout=s&query=So%C3%B3s%20Viktor

készségesen engedelmeskedtek. A békepapi mozgalomról Casaroli a magyar egyházzal kapcsolatban, emlékirataiban még csak említést sem tesz.”⁴²⁵

Püspökkari körlevelek a magyarországi kommunizmus kerek évfordulóira

Az alábbi dokumentumrészletek a magyarországi kommunista rezsim utolsó 15 évében született egyházi megnyilatkozások termékei. Ezekben ugyancsak a párt irányvonala és utasítása szerinti tartalmak olvashatók: néhány mondat kivételével akár egy MSZMP KB ülésen elhangzott jegyzőkönyv részei is lehetnének. Ahogyan az egyik körlevélről szóló, alább idézett jogos kritikában Mihályi Gilbert írta, a körlevélben „a párt se dicsérhette volna magát jobban.”

175

1975. március 11-én a Magyar Katolikus Püspöki Kar körlevelet adott ki a „felszabadulás” 30. évfordulójára. Ebben így fogalmaztak: „Visszatekintve a felszabadulással bekövetkezett nagy társadalmi változásokra, meglepődéssel tölt el bennünket, hogy az egyház vezetőinek és híveinek nagy többsége egyre inkább átlátta a régi államrend súlyos hibáit, társadalmi igazságtalanságait és bizalommal tekint a jövő felé. Hazánkban a három évtized alatt döntően és nagyrészt megvalósultak a »mai ember vágyai«... Az egyház a néppel együtt megtalálta új helyét a szocialista társadalomban, és a néppel együtt vállal teljes sorsközösséget a jövőben.”⁴²⁶

1985. április 12-i keltezéssel pedig a következő megnyilatkozás született:

„Kedves Testvérek! Magyar népünk hazánk felszabadulásának negyvenedik évfordulóját ünnepli. (...) negyven esztendővel ezelőtt indult el hazánkban az új szocialista, politikai, gazdasági rend, amelynek alapvető célkitűzése volt az igazságosabb és emberibb élet megteremtése. 1945. április 4-e visszafordíthatatlan történelmi valósággá lett, amellyel hazánk a társadalmi haladás útjára lépett. (...) Az elért eredmények bőséges, jó gyümölcseit mindnyájan tapasztaljuk: a közéletben, a gazdasági életben, az iparosításban, az egészségügyi területen, a közművelődésben, a szociális ellátottság területén, a béke védelmében. (...) magyar népünknek és vezetőinek bölcsességét mutatja, hogy az akadályokat eredményesen legyőzve, társadalmi életünk harmonikusan fejlődött és nemzetközi szinten is megbecsülésnek örvend. (...) Örömmel látjuk azt is, hogy az állam és az egyház között kialakult kapcsolatot nemzetközi vonatkozásban is nagyra értékelik. Visszatekintésünkben ki kell emelnünk, hogy 1964-ben a Magyar Népköztársaság és a Vatikán közt létrejött az első részleges megállapodás, amely a további kibontakozás stabil alapját képezte. (...) feladatunk a meglevő hibák leküzdése is, amelyeket olyan szomorúan látunk környezetünkben, főleg a családi élet válságának, az abortusznak, az alkoholizmus területén. (...) Nem vonhatjuk ki magunkat a társadalmi felelősségünk alól, főleg napjainkban, amikor egyházunk az egész világon más emberekkel együtt vállalja a társadalmi haladás melletti elkötelezettséget.”⁴²⁷

⁴²⁵ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 62-64.

⁴²⁶ Balogh Margit – Gergely Jenő: Egyházak az újkori Magyarországon 1790-1992. Kronológia. História, MTA Történettudományi Intézete, Budapest, 1993. História Könyvtár Kronológiák, adattárak 1. (sz.n./75. Körl.) <http://archivum.asztrik.hu/?q=oldal/1975-%E2%80%93-mindszenty-halala-becsben-9-uj-puespoeki-kinevezes-magyarorszagon>

⁴²⁷ A Magyar Katolikus Püspöki Kar körlevele hazánk felszabadulásának 40. évfordulójára. Budapest, 1985. március 12. In: A vallásszabadság helyzete a szocialista országokban – Dokumentáció. A Magyar Egyházi Tájékoztató különkiadása, Königstein 1985. április-július 155-158. „Helyes módon épüljön a világ.” A Magyar Katolikus Püspöki Kar körlevele, 1985. március 12. Katolikus Szó, 1985. március 31. – április 7. 1.

Nagyon tanulságos az, amit a már fent idézett Mihályi Gilbert premontrei szerzetes⁴²⁸ írt erről az 1985-ös körlevélről; ez a püspökkari körlevél idehaza is sokakat nagyon megdöbbenett és megbotránkoztatott. Az idézet így hangzik: „Főleg azt kifogásoltam, hogy az ország megszállását ismételten felszabadulásnak és a megszállókat ismételten felszabadítóknak hívja. Mindenki tudja, hogy mi a tény, de a magyar püspökök úgy nevezik, ahogy Moszkva diktálja. (...) A törökdulás 150 esztendeje nemzedékekre terjedt, de mégis vége lett. Ezért a »visszafordíthatatlan« szót nem lett volna szabad használniuk (4 esztendővel a politikai fordulat előtt – KG). Hiszen kegyetlen szerepre vállalkoztak, hogy mint főpásztorok, így kioltás híveik szívéből az utolsó reménysugarat is. (...) A párt se dicsérhette volna magát jobban. De ezt a magyar püspökök tették vazallus módra. Elsietett, túlbuzgó, felelőtlen állításaikkal jól felsültek. Láthatják, hogy a magyar nép másképp látott: nem kellenek nekik a szocialista haladás bő gyümölcsei. Meg akarnak szabadulni ettől az embertelen rendszertől. A püspökök ilyen pártvonalas megnyilatkozása visszatetszést és bizalmatlanságot szült, elhidegülésre vezetett.”⁴²⁹

A körlevél pedig már akkor született, amikor az annyira dicsért „haladás” teljes csődjéről hazai legális fórumok híradásaiból is értesülni lehetett.

Cserháti József és Paskai László Miklós Imrének 1989-ben írt levelei⁴³⁰

Az alábbi két, már 1989-ben írt levél – szemben például Szendi József akkori veszprémi püspök 1988. március 14-én Grósz Károlynak írt bátor levelével⁴³¹ – sajnos arról a változatlan párthűségről és lojalitásról tanúskodik, amely a korábban idézett megnyilatkozások hangneméből is egyértelműen megmutatkozott. Ebben az időszakban ugyan még nem lehetett teljesen szabadon a rendszerrel szemben megnyilatkozni, de a hatalomnak már nem volt akkora ereje ahhoz (az utolsó időkig tartó, fenyegetettséget és hatalmat sugalló taktikája mellett sem), hogy ilyen nyilatkozatokat püspököktől kikényszerítsen. Éppen ezért, ezek a levelek az írók személyes elkötelezettségét is egyértelműen igazolják.

⁴²⁸ Mihályi Gilbert a szerzetesrendek feloszlásakor (1949) előjárói engedéllyel külföldre távozott. Először a hollandiai Berne-i Premontrei Apátságban volt, és a hollandiai magyarok lelkipásztori gondozását látta el. Az ötvenes évek közepén követte csornai rendtársait az Egyesült Államokba. 1956-tól a De Pere-i (WI) Szt. Norbert Apátság Főiskoláján és középiskolaiban tanított, és az apátság több plébániáján lelkipásztori munkát végzett. 1958-tól a Madison Egyetemen, majd a Georgetown Egyetemen (Washington D.C.) tanult, és a Nemzetközi Politikai Tudományokban mester-fokozatot szerzett. – 1966-tól 1971-ig a Daylesford-i Perjelséghez tartozott. 1973-ban hivatalosan átlépett a Csornai Prépostságból a De Pere-i Szt. Norbert Apátságba. – 1974-től St. Louisban plébános volt, és mesterfokozatot szerzett a St. Louis Egyetemen Latin Amerika Történelméből. 1974 és 1986 között Chicagóban a Szt. István király Plébánia magyar híveinek lelkipásztora volt.

⁴²⁹ Mihályi Gilbert: A magyar püspökök szégyene: 1985-ös körlevelük. Szent Korona, 1990. február 28.

⁴³⁰ Fazekas Csaba: Dokumentumok Miklós Imre lemondásának történetéhez (1989-1990). In: Egyháztörténeti Szemle 5. évfolyam 2. szám 120-144. 2004.

https://epa.oszk.hu/03300/03307/00010/egyhaztorteneti_szemle_2004_02_120-144.htm

⁴³¹ Részlet Szendi József leveléből: „Ahhoz azonban, hogy soha vissza ne térhessenek a most már mindenki által sajnálatosnak tartott múltbeli események, tisztelettel kérném egy olyan új megegyezésnek az Alkotmányba vételét és törvényerőre emelését az egyház és az állam viszonyáról, amit a katolikus egyház részéről nem egy megfélemlített kalocsai érsek ír alá, hanem ami méltó egy huszadik századi demokratikus államhoz, amely az Egyesült Nemzetek tagja. Szeretném kihangsúlyozni, hogy ezzel az egyház nem kiváltságokat kér, hanem olyan emberi jogok törvényerőre emelését, amelyek biztosítják biztonságát és békéjét ahhoz, hogy minden akadálytól mentesen hatékony partnere lehessen az állami szerveknek hazánk és magyar népünk felemelkedésének és gyarapodásának szolgálatában.” In: Beszélő (szamizdat) 1988/2. <http://beszelo.c3.hu/cikkek/dr-szendi-jozsef-puspok-levele-grosz-karoly-miniszterelnokhoz>
Szendi József: Számvetés. Veszprém, 2003. 94-96.

Cserháti József pécsi püspök Miklós Imréhez, 1989. április 22.

A pécsi püspöktől

187/1989.

7601 Pécs, Pf. 113., Szent István tér 23.

Miklós Imre államtitkár, az ÁEH elnöke

Budapest VI. Lendvai u. 28.

Tisztelt Elnök Úr!

Még mindig körülvesz és bennem zsong a 75. születésnapom alkalmával átélt találkozó és családi ünneplés melege. Engedje meg, hogy írásban is kifejezhessem köszönetemet és hálámat azért, hogy a két Elnökhelyettes és a Főosztályvezető Urakkal (Az ÁEH elnökhelyettesei Sarkadi Nagy Barna és Bugár Péter, főosztályvezetői Bai László, Bakó István, Pozsonyi László és Völgyesi Mátyás voltak, utóbbiak közül nem tudjuk, kik vettek részt az ünnepségen) olyan családi feloldottsággal, kincset érő ajándékokkal tették emlékezetessé e napot.

Az új paksi templom befejezéséhez kilátásba helyezett új másfélmillió forintért nemcsak a magam, hanem elsősorban az ország minden részéről ott összesereglett hívők és az egyházmegye egész papsága nevében meghatottan mondok ismét köszönetet, amit egyházzam és hazám szolgálatának eredményes vállalásához kaptam.

Elnök Úr olyan őszintén és mélységesen érintette az elmúlt harminc évben történeteket: emberi és baráti mellémállását ma különösképpen is nagyra becsülöm. Vallom, hogy Államtitkár Úr magas posztján felelősségteljesen tudta kezében tartani a közös ügyeket és e tekintetben egyik döntő meghatározója lett az utolsó két évtized történelmi szakaszának, a magyar egyházpolitikának.

Köszönöm, hogy jelenlétével és felszólalásával emlékezetessé tette számomra és sokak számára e jeles napot.

Kívánok jó egészséget és sok erőt, különösképpen a legközelebbi jövő bölcs alakításának nagy feladataihoz.

Pécs, 1989. április 22.

Fogadja őszinte nagyrabecsülésem kifejezését:

Cserháti József

pécsi püspök

Paskai László esztergomi érsek levele Miklós Imréhez, 1989. április 30.

1989. ápr. 30.

1045/1989.

Dr.Paskai László bíboros prímás, esztergomi érsek

2501 Esztergom, Pf. 25. – Telefon: 1.

Miklós Imre úrnak

államtitkár, elnök

1394 – Budapest, Pf. 374.

178

Igen Tisztelt Államtitkár, Elnök Úr!

Váratlanul ért a hír, hogy saját kérésére megválnak eddigi munkakörétől. A magam részéről abban bízom, hogy együttműködésünk még éveken keresztül tartós marad.

A mostani, sok új problémával megterhelt, de a megújulás és a kibontakozás felé haladó időszakban megfontolt, sok tapasztalattal rendelkező, nyugodt és a következményekkel reálisan számoló vezető egyéniségekre van szükség. Államtitkár Úrban ilyen személyt ismertem meg. Ezért őszintén sajnálom, hogy az eddigi harmonikus, eredményes munkakapcsolatunk megszakad.

Kötelességemnek tartom, hogy kifejezzem köszönetemet mindazért, amit működése idején a katolikus egyházért tett. Sokszor megtapasztaltam jóindulatát, segítőkészségét, amellyel előmozdította egyházunk életének a kibontakozását. De azt is tudom, hogy sokszor kiállt a katolikus egyház érdekében, nem egyszer kockázatokat is vállalva. A vezető munkát végző sokszor tapasztal indokolatlan kritikát, félreértést. Én mindig a reális szemléletre törekedtem. Ehhez a reális szemlélethez tartozik annak az észrevétele is, amely nem a nagy nyilvánosság előtt, hanem a csendes, sokszor nagyon is fáradtságos és másoktól nem érzékelt munka keretében történt.

Amikor most a hivatalos munkakapcsolat megszűnik, nem mulaszthatom el ennek a csendes munkának a kiemelését, értékelését és megköszönését. Egyben kifejezem köszönetemet személyem iránt tanúsított jóindulatáért, munkám eredményességének a segítéseért.

A magam részéről megbecsüléssel gondolok végzett munkájára, személyére. Kérem, őrizzen meg jó emlékei közt. Ugyanakkor biztosítom, hogy én is jó emlékezettel gondolok Államtitkár Úrra. Örölnék, ha személyes kapcsolatunk továbbra is megmaradna.

Ígérem, hogy a magam módján és meggyőződéseim szerint, továbbra is megemlékezem Államtitkár Úrról: Isten áldását kérem életére, kívánok jó egészséget és sok örömet kedves Családja körében.

Kedves Feleségével együtt sok szeretettel köszöntöm.

Fogadja Államtitkár, Elnök Úr őszinte nagybecsülésem és megkülönböztetett tiszteletem kifejezését.

Paskai László

bíboros, prímás,

esztergomi érsek

A fenti két levélben Miklós Imre⁴³² sokszorosan több megbecsülést és méltatást kapott a két püspöktől, mint Mindszenty József bíboros; az ő hitvalló személye dezavualás-,⁴³³ az Egyháziügyi Hivatal elnökének személye pedig felmagasztalás tárgya volt a két levélíró szemében!

Paskai László fenti leveléhez még két megjegyzés kívánczik; az első a következő alfejezetben idézett, 1987-ben keletkezett interjú tartalma. Akkor, mint esztergomi érsek *teljes mértékben Mindszenty bíboros ellen* nyilatkozott. Ezzel párhuzamosan szükséges idézni Pákh Tibor jogászt, aki páratlan bátorsággal állt ki nyilvánosan *még 1985-ben* egy Esztergomban rendezett egyháztörténeti kongresszuson Mindszenty József teljes rehabilitációja mellett. Többek között ezeket mondta: „Ez a kongresszus nem fejezheti be munkáját eredményesen, ha nem készíti elő, hogy a magyar nemzet végre teljesíthesse régi kötelességét ezzel a kiváló személyiséggel (Mindszenty József – KG) szemben és kezdeményezze *teljes* rehabilitálását!”⁴³⁴

A másik pedig ugyancsak Mindszenty bíboros rehabilitációjának kérdésével kapcsolatos, *de már a politikai fordulatot követően*. Ekkor Paskai László semmiféle jogi rehabilitációt nem kért se Mindszenty bíboros, se a többi, igazságtalanul meghurcolt pap részére. Erre a nyilatkozatára reagált Szendi József püspök, amikor a püspökkari konferencia részére (Paskai László felkérésére) napirendi pontokat készített. Ennek vonatkozó része a következő: „Eminenciád legutóbbi televíziós riportjában úgy nyilatkozott, hogy a katolikus ember nem áll ki becsületének megvédésére és ezért nekünk, katolikusoknak semmit sem kell tennünk Mindszenty József bíboros úr ügyében. Szabadjon ezzel kapcsolatban az Úr Jézus példájára hivatkoznom, hogy mikor kihallgatása alkalmával az egyik poroszló arcul ütötte, azt kikérte magának és nem fogadta bambán, bárgyú alázattal. (Jn 18,21-24) Szerintem a püspöki karnak igenis kérnie kellene a magyar kormánytól Mindszenty bíboros úr ártatlanságának hivatalos elismerését.”⁴³⁵

Ezeknek a püspöki hálálkodó leveleknek az olvasásakor – figyelembe véve az 1989-es dátumot is – ismételten felmerül az olvasóban az (ahogyan ez fentebb már megállapításra került), hogy nevezettek nem csupán a rendszertől való esetleges félelmükben, hanem *saját személyes meggyőződésükből kifolyólag* nyilatkoztak úgy, ahogyan nyilatkoztak.

⁴³² Miklós Imre (Budapest, 1927. március 7. – Budapest, 2003. március 17.) villamoskalauz. 1946-ban lépett be a Magyar Kommunista Pártba. 1948-1951 között a DISZ- mozgalomban tevékenykedett. 1951-től 1989-ig dolgozott az Állami Egyháziügyi Hivatalban; 1953. novembertől az ÁEH egyházpolitikai osztályvezetője. 1956. május 31-től az ÁEH elnökhelyettese, 1970-től első elnökhelyettes, 1971. május 16-tól 1989. április 30-ig elnök, államtitkár beosztásban. Hivatalból saját kérésére mentették fel. 1972-től a Hazafias Népfront Országos Tanácsa, 1973-tól az Országos Béketanács tagja volt. In: Történelmi Tár: http://www.tortenelmitar.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=5128&catid=76%3Am&Itemid=67&lang=hu Szabó Csaba – Soós Viktor: „Világosság” - Az Állami Egyháziügyi Hivatal és a hírszerzés tevékenysége a katolikus egyház ellen (Új Ember – Lénárd Ödön Közhasznú Alapítvány, 2006.) című kiadványa szakszerű ismertetés a rendszer működtetőiről, az ügynökök szervezéséről, az egyházellenes operatív állambiztonsági tervek készítőiről, összefüggésben a Vatikán keleti politikájával.

⁴³³ Lásd ehhez még: Lásd ehhez még Krajsovsky Gábor: Mindszenty bíboros lelki számkivetettsége – egyházi megnyilatkozások Mindszenty bíboros és szellemisége ellen. Vasi Szemle 2015. LXIX. évf. 5. szám 287-307.

⁴³⁴ Pákh Tibor: Nyílt követelés Mindszenty rehabilitálása érdekében Magyarországon. Esztergom, 1985. február 13. In: A vallásszabadság helyzete a szocialista országokban – Dokumentáció. A Magyar Egyházi Tájékoztató különkiadása. Königstein 1985. április-július. 119-121.

⁴³⁵ Szendi József: Számvetés. Veszprém, 2003. 103.

Kinek a hibájáért bűnhődünk?

1987-ben, az akkor újonnan kinevezett Paskai László esztergomi érsekkel a Wochenpresse osztrák lap készített riportot, „Mindszenty hibájáért bűnhődünk” címmel (a szófordulatot a lap a riportalany megnyilatkozása alapján adta címként). Ebben az alábbi, súlyos elmarasztalások hangzottak el Mindszenty bíborosról. A történeti hitelesség megkívánja ennek a teljes joggal kifogásolt és nagy felháborodást kiváltó nyilatkozatnak az ismertetését.⁴³⁶

„Hogyan lehet itt (Magyarországon) a katolikus egyházat több étellel, több reformszellemmel feltölteni?” – hangzott a Wochenpresse kérdése.

„Ehhez sajnos azt kell mondanom, – kezdte a válaszát az új esztergomi érsek (Paskai László – KG), Mindszenty bíboros második hivatali utóda – hogy máig sokkal tovább jutottunk volna, ha a múltban nem követtek volna el végzetes hibákat. Az ugyanis nem igaz, hogy a kommunisták 1945 után el akarták törölni a katolikus egyházat. Ahogy én tudom, Rákosi Mátyás, az akkori pártvezető a Vatikánnal párbeszédet akart kezdeményezni. Az ötvenes években azonban a katolikus egyház a megkövesedettség állapotában volt. Ha Mindszenty József bíboros, Magyarország akkori bíboros prímása nem számította volna el magát, minden egészen másképp történt volna. (...) E súlyos következményekkel járó tévedésre a magyar katolikus egyház szinte mindenét ráfizette (...) A valós helyzet e végzetes félreismerését még ma is szenvedjük mi és a magyar népesség is.”⁴³⁷

Így nyilatkozott Mindszenty Józsefről az akkori esztergomi érsek, két évvel a magyarországi kommunista rezsim nyilvános bukása előtt.

Különös és elgondolkodtató tény, hogy fenti riportalany Mindszenty bíboros születésének 100. évfordulóján, 1992-ben – *anélkül, hogy nagy nyilvánosság előtt, a súlyos elmarasztalásokat tartalmazó Wochenpresse-interjűben mondott szavaira akárcsak egyetlen utalást is tett volna* – Mindszentyről már az alábbiakat nyilatkozta: „Ebben a harcban vált igazán nagy alakjává az újabb kor történetének (...) Ma látjuk csak igazán, mennyire igaza volt (...) *Aligha következett volna be az a nemzedékek szemléletét megfertőző erkölcsi romlás – melynek keserű következményeit ma is tapasztalhatjuk – ha a megfélemlített katolikus társadalom az övéhez hasonló bátorsággal állt volna az iskolaügy mellé.* (...) az ő hősi helytállása is például szolgált mindazok számára, akik (...) szembeszálltak a diktatúrával (...) Meggyőződésünk szerint az újraéledő Magyarország is sokat meríthet példájából, sokat tanulhat magatartásából, szilárdságából és hűségéből (...) Valóban kereszthordozó személyiség volt, vértanú egyházi kortársaival együtt *igazi mártír*, akinek áldozata bizakodást és reményt adhat nekünk, utódainak.”⁴³⁸

Most akkor – kinek a hibájáért bűnhődünk?!

⁴³⁶ Krajsovsky Gábor: A jó harcot megharcoltam. Mindszenty József halálának 30 éves évfordulójára.

In: Magyarok Vasárnapja, 2005. július-augusztus-szeptember.

http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/KG_Mindszenty_9.pdf

⁴³⁷ Herbert Boeck (Wochenpresse) interjúja Paskai László újonnan kinevezett esztergomi érsekkel „Wir büßen für Mindszentys Fehler” címmel. Wochenpresse 1987. március 13. 44. Az interjú magyar fordításban is megjelent „Mindszenty hibájáért bűnhődünk” címmel. Kurir 1994. április 29. 4. Ugyancsak a Wochenpresse lapban jelent meg Bulányi György piarista atya reflexiója „Glaube duldet keinen Kompromiss” (A hit nem tűr kompromisszumot) címmel. Wochenpresse 1987. május 8. 39.

⁴³⁸ Paskai László: „Tiszteletadás Mindszenty Józsefnek”. Új Ember, 1992. március 29. 5.

Centralista confessorok

„A magyar katolikus közvélemény és papság rokonszenvvel, megértéssel és szeretettel fogadta lépésünket. Csodálta azt a bátorságot, amellyel a fiatal, centralista kispapság odaadta vérnélküli áldozatra életét. Az öreg és fiatal papság egyaránt útmutató példát látott benne, csak egyedül a békepapok és a megalkuvók szörnyülködtek. Ez a lépés vízválasztó volt a magyar papság életében, mert mindenkinek ettől kezdve állást kellett foglalnia: vagy a békepapság ellen, vagy mellette. Az előjárók és a tanárok azonban szomorú feladatra vállalkoztak: végrehajtották egy kommunista állam gyalázatos büntető szankcióját ártatlan és hűséges kispapokkal szemben.”⁴³⁹

Adriányi Gábor

181

SZÉKELY TIBOR

1957-1961

„KISPAPLÁZADÁS”

A RÓMAI KATOLIKUS PÜSPÖKI KAR ÉS
A KÖZPONTI SZEMINÁRIUM KISPAPJAI NAPLÓJA
A FORRADALOM BUKÁSÁTÓL
A KISPAPLÁZADÁS FELSZÁMOLÁSÁIG

Kézirat 2011. ISBN 978-963-88589-4-8

<http://mek.oszk.hu/09500/09579/>

3.8.1. sz. melléklet (402-407. oldal)

⁴³⁹ Salacz Gábor: A Magyar Katolikus Egyház tizenhét esztendeje (1948-1964). Dissertationes Hungaricae ex Historia Ecclesiae IX. Görres Gesellschaft München 1988. 224. Szerkesztő: Adriányi Gábor

Vas Megyei Tanács V.B.

Művelődési Osztály

Egyházügyi előadójától

csoportos gondolatok, javaslatok.

Szigorúan titkos

002-6/1958.

Tárgy: kispapok nevelésével kap-

Művelődési Minisztérium

Egyházügyi Hivatala

Madai András elvtársnak

182

A szeminárium mindig féltve őrzött területe volt az egyháznak. Különösen féltve őrzik ezt a Megegyezés óta a püspökök. Az állam részéről történt ugyan néhány nagyon fontos intézkedés a szemináriumok életét illetően, azonban ezek főleg adminisztratív jellegűek voltak. Gondolok itt egyes szemináriumok megszüntetésére, összevonására, stb. Azonban, a szemináriumi légkör megváltoztatása nem történt meg. Igaz, hogy több vezető beosztású tanár le lett váltva, azonban a helyükbe nem kerültek megfelelőek, olyanok, akik a szemináriumi hangulatot meg tudták volna változtatni. Tapasztalatból ismert tény, hogy a fiatal papok a legvadabb reakciók. Az utóbbi 6-8 év alatt annyi rendszer ellenes kispap került ki az ország területére, hogy szinte 20-30 esetleg 40 évre is alaposan el vagyunk látva rossz minőségű papokkal. Szerintem azért nem sikerült mind eddig megfelelő tanári garnitúrát kialakítani, mert az erre alkalmas békepap kevés. Másrészt azok a békepapok, akik erre alkalmasak volnának, nem vállalják a tanárságot, mert ez igen nagy lekötöttséget jelent, mert mindig szem előtt kell lenniük, ami pedig a legfontosabb, itt sokkal kevesebb anyagiakban részesülnek, mint egyébként. Másik alapvető hiba véleményem szerint a tanári karnál az, hogy a legtöbb teológiai tanár nem tartja élethivatásának a tanárkodást, hanem csupán ugródeszkának egy jó dotációjú plébánia, vagy rang, beosztás felé.

A fent leírtakon feltétlenül változtatni kell. A tanárságra alkalmas békepapot, lojális magatartású papot be kell vinni a szemináriumba. Ha másképp nem megy, akkor úgy, hogy tanársága mellett meghagyni neki plébániáját. Kikötném, hogy csak olyan pap lehet teológiai tanár, aki legalább 5-6 vagy inkább több évig kint volt a pasztorációban. Tehát ismeri a valós életet, nem csak elméletileg képzett, hanem gyakorlatilag is tud eligazítást adni.

Kispapok felvételéről: A szombathelyi egyházmegyében, de általában minden egyházmegyében u. n. „opus vocationis” működik. Ez a szervezet papjelölteket toboroz. Tudtommal ez nem megengedett szervezet. E szervezet élén rendszeresen nagyszervezőképességű nagyon reakciós pap áll. {...}

Az utóbbi évben szervezték meg a „késői hivatások” mozgalmát. Ezek számára megszervezték az előkészítő kurzusokat. Itt átgyúrnak pappá olyan anyagokat, akikből egyébként nem lett volna pap. Más körülmények között szóba se álltak volna velük. De most ezek a „késői hivatások” nagyon alkalmasak az egyháznak, mert rendszerint reakciós alakokról van szó.

Javaslatok a felvételhez:

1. A papnak jelentkezőnek legyen humán tagozatú érettségi bizonyítványa. Akinek nincs érettségije, nem lehet pap.
2. A concursus, vagyis a felvétel pontos idejében jelentkezzenek. Aki elmulasztja a pontos jelentkezést, azt később felvenni nem lehet, legalább is abban az évben.
3. Megszüntetni az előkészítő tagozatot.
4. Aki pap akar lenni, az már az iskolában jelentkezze. Negyedik osztályban úgyis közölni kell a tanárokkal, hogy milyen pályára akar menni az illető diák. Ne szégyellje, ha pap akar lenni. Így le is lehet beszélni sokat.
5. Az egyházi gimnáziumokat újabban mindenütt kissemináriumnak nevezik. Esetleg kikötni azt, hogy csak innen kerülhetnek ki kispapok. Persze itt is változtatni kellene a tanári karon.
6. A felvételi vizsga tanárait, engedjék meg, hogy az egyházügyi előadó javaslata alapján állítsa össze a püspök. Nem ártana jelen lenni nekünk sem a felvételen.
7. A felvételi vizsgán ne csak ének és latin kérdés legyen. Hanem pl. ilyenek is: miért akar pap lenni? Milyen szempontok vezették eddig, hogy kialakult a hivatása? Hogyan képzei jövőbeni papi életét. Minden jelentkezővel részletes önéletrajzot íratni.
8. Korlátozni kellene a reakciós származásúak felvételét. Persze korlátozni kellene a munkás és parasztszármazású gyerekek felvételét is. Az az illető, aki nem tud megbarátkozni a szocializmus kereteivel, azt felvenni nem szabad. Sőt ezeket most kell kirakni a szemináriumból.

Szemináriumi élet: a napirendet nem akarom végig felsorolni. De ezen is kell változtatni. Jelenleg pl. tilos a kispapoknak politikai előadást meghallgatni, politikai és más újságokat, könyveket olvasni, kivéve katolikus lapokat.

A napirendhez javasolnám:

1. Ebéd után újságolvasás. A kispapok felváltva ismertessék a sajtót a legfontosabb bel- és külpolitikai eseményeket.
2. A szeminárium önképzőkörökében ú.n. magyar iskolákban foglalkozzanak politikai kérdésekkel. A Horthy időben itt mindig politizáltak. Megtanították tisztelni a református államfőt. De most csak gyalázni tanítják a kormányt. A Magyar Iskolák foglalkozásaira írjon ki pályatételeket a Katolikus Bizottság. Pl. a Békemozgalom fontosságáról. A szövetkezeti élet, gazdálkodás előnyeiről, áldásairól, stb., a jó tételeket jutalmazni is lehetne. Felolvasni minden kispapnak. A magyar iskolákon tartson előadást haladó szellemű vidéki pap fontos gyakorlati kérdésekről, pl. a békemunkában való részvételről, az állami szervekkel való érintkezésről, stb.

3. Nem ártana esetleg kirándulni vinni a kispapokat, tsz-be, gyárba, az őszi vásárba, esetleg megmutatni nekik a parlamentet, stb.

4. Meg kellene engedni, hogy eljárhassanak moziba.

5. Nagyobb szabadságot kellene biztosítani a kispapoknak. El kell hagyni a középkori terrorokat, a normális és nem álszent dolgokra, szemforgatásra kell tanítani őket. Legyen pl. hetenként 2 fogadó napjuk stb.

6. Nagyon fontos volna, hogy a Hivatal munkatársai, elsősorban a vidékiek, a saját egyházmegyéjük kispapjait rendszeresen látogassák a szemináriumban. Ismerkedjen, foglalkozzon velük.

7. Meg kellene próbálni azt, hogy esetenként képzett elvtárs tart politikai tájékoztatót egy-egy szeminárium összes kispapja számára.

Tantárgyak: úgy tudom, két új tantárgy van bevezetve pár éve. A politikai gazdaságtan és az alkotmánytan. Ezek jók is, azonban azon múlik minden, hogy hogyan adják le, hogyan keltik fel iránta az érdeklődést. Az érdeklődés felkeltése általában rossz. Úgy tudom, hogy Pesten Kecskés professzor minden lélek nélkül, szárazon ad csupán elméletet, megbeszélés, egyebek nincsenek.

Ami az alkotmánytant illeti, azt csupán ismertetik, megmutatják. Mi lenne, ha azt is úgy kellene tudni minden kispapnak, mint a codexet és úgy is vizsgázni belőle?

Azt javaslom, hogy az említett két tantárgyat, a polgárd és alkotmánytant nagyon meg kellene követelni. Szabályszerű vizsgát követelni.

A szociológia órák keretén belül alaposan meg kellene tárgyalni, megmutatni a kapitalizmus és a szocializmus közötti különbséget. A szoc. fölényét, legyőzhetetlenségét, azt, hogy egyedül a szoc. az emberiség jövője.

Javaslom hetenként felolvasni egy órában, ha többre nem telik u. n. gyakorlati dolgokról c. előadást. Ennek keretében pl. ilyen kérdésekről kellene tartani előadásokat: állami szervekkel való érintkezés, tanácsokkal való kapcsolat-tartás, miben segíthet a pap a községfejlesztésben, egyházi hivatal szerepe, Megegyezés fontossága, államigazgatásunk felépítése, tanácsrendszerünk előnyei, békemozgalom szerepe általában, békepapi bizottságok szerepe – fontossága, stb. Egyházi vonatkozású kérdéseket is felvetni pl. ilyeneket: hitoktatás, magatartás az iskolában, a pedagógusokkal való viszony, műemlék védelem, egyházmegyei hatóságokkal való érintkezés, plébánia helyes vezetése, költségvetések, számadások, gyűjtés kérdése, engedélyek kérése, okmányok kiállítása, stb. - . Ezek és sok más hasonló kérdés olyan, amiről a teológus nem hall, viszont az életben rendszerint találkozunk velük és sokszor akarata ellenére is elcsúszik rajtuk, mivel ezekről nem hallott.

Ha már tanítják a marxista tanokat, általában a materialista filozófiát, akkor azt úgy tanítsák, hogy ez maradjon meg elméleti, síkon. Vagyis azt megértetni, hogy köztünk kibékíthetetlen ellentétek vannak, azonban azt nem engedjük meg, hogy ebből kifolyólag olyan reakciók

politikai munkát végezzen egy pap is, ami népi hatalmunk ellen irányul. - Bebizonyítani, hogy államunk biztosítja a vallási és lelkiismereti szabadságot, ezek gyakorlásához biztosítja az anyagi feltételeket is, azonban azt értse meg minden pap, hogy a munkásosztály politikai hatalmából nem adunk senkinek sem.

Feltétlen tisztázni kellene a forradalom és ellenforradalom kérdését.

Feleslegesnek tartom tanítani a cosmológiát, a sok keleti nyelveket. Nincs semmi gyakorlati lehetőségük. E helyett lehetne beállítani orvos által tartott órákat, az élet problémájáról, nehézségeiről szexuális vonalon is.

Felül kellene tüzetesen vizsgálni a tantárgyakat, és ami idejét múlta – ilyenek vannak – azokat kihagyni, illetve mással helyettesíteni.

Feltétlenül fontosnak tartom felkészíteni a kispapot az államesküre. Tanítani, magyarázni az állameskü jelentőségét, fontosságát, abból fakadó kötelességeket. - Felszentelés előtt kellene letenni az államesküt, ugyanúgy, mint a következő három esküt:

1. Antimodernista eskü = hűség az egyházhoz, hiszekegy, hitágazatok, küzdelem a modernizmus ellen.
2. Hűségeskü az egyházmegyéhez, püspökhöz.
3. Cölibátus = a papi hűtlenség eskü.

Ezen eskük szövegét a kispap saját kezűleg írja és ő olvassa fel a szentelése előtti napon. Ekkor legnagyobb az ünnepélyesség. Ezután kerülnek másnap szentelésre.

A gyakorlatban az a helyzet, hogy sokszor két év múlva teszi le a kispap az államesküt, mert például szentelése után még mindig tanulmányokat folytat, közben rendszeresen pasztorál. Így aztán még inkább csökken az állameskü jelentősége.

Az állameskünek akkor volna jelentősége, ha az említett három eskü után közvetlen, abban az ünnepélyes hangulatban a püspökkel az élen átvonulnának a Megyei Tanácsra és ott szintén ünnepélyes keretek között letennék az államesküt. Aki erre nem hajlandó, azt nem engedni szentelni.

Nagyon fontosnak tartom a káplánvizsgák és a plébánosvizsgák kérdését.

A káplánvizsga anyaga a dogmatika, morális, pasztorális. Kb. ez az anyaga a plébános vizsgának is. Kellene ezeket bővíteni a fent leírt tárgyakkal. A Megegyezést is felvenni vizsgaanyagként, a hitoktatási végrehajtási utasításokat, a 22. Elnöki Tanácsi rendeletet stb. Adni kellene néhány jól átgondolt vizsgatételt. Azok a káplánok, plébánosok, akik nem tudnak megfelelni ezeknek a követelményeknek, azokat szelektálni, vagy legalább is nem adni nekik önálló plébániát.

Káplán és plébános vizsgáztatónak javasolnám a szombathelyi egyházmegyében: Dr. Bosnyák Károly volt teológiai tanárt, jelenleg Zalaegerszeg I. plébánosát, Schmidt József volt tanárt, jelenleg kámi lelkeszt, Dr. Varjas Győző püspöki titkárt, és hogy maradjon a régiek közül is Dr. Kappel János kanonokot. Ki kellene ejteni Sághi Elek kanonokot, aki többszörös

börtön-töltelék, Géfin Gyula volt rektort és kirúgott vikáriust, Radványi Mihály rendkívül reakciós karnagyot, Szabó Elek lógó, csavargó, reakciós volt ferencest.

Tanárokról és elöljárókról: A papnevelés csak akkor jó, ha jók a tanárok. Az alapvető hiba az, hogy rossz volt eddig és most sem jó a tanári kar.

Nagyvonalakban vegyünk egy-két szemináriumot: Budapest, itt a rektor Potyondi Imre békepap, jó indulatú, de tehetetlen, tekintélye kicsi, nem tud irányítani.

Spirituális Papp Imre, nem reakciós, de sokszor képtelen pozitív irányban dolgozni, kicsit gyenge is erre. Pedig óriási szerepe van a spirituálisnak.

Prefektusok: Fábíán János, Mindszenty neveltje, Takács Nándor kármelita, Werner tanítvány, Félegyházi közismert reakciós. A tanári kar úgy szólván mind régi típusú, reakciós pap. Artner Edgár a régi világ autós papja. Kecskés Pál, Bánk József, Zemplén György cisztercita, Radó Polikárp bencés, stb. Haladó szellemű tanárról nem tudunk.

186

Győrben Pintér Gyula rektor részeges, öregember, tekintélye nincs. Esztergomban Csányi György angyalföldi gyerek, a reakciósságáról volt híres mindig a szemináriumban.

Egerben Surányi Imre, legnagyobb agitátor volt a békegyűlés ellen annak idején.

Csanád Béla Szegeden, reakciós papköltők legjobb barátja, vezetettje.

Teológiai tanárnak csak olyan papot engednék, aki valami pozitív dolgok sorozatát hajtotta végre a felszabadulás utáni években. Legyen az illető tanárban lelkesedés, áldozatvállalás a rendszer mellett.

Jó hírnévben álljon, tekintélye legyen a püspök előtt is. Tudjon nevelni, de meggyőződéssel és meggyőzően.

Gondolkodás nélkül ki tudja tenni azokat a szemináriumból, akik nem méltók arra, hogy Hazánkban papok lehessenek.

Teológiai tanárok beállítására javaslatot kellene kérni a megbízottaktól. Persze kikötni azt, hogy ne legyen önző a megbízott. Természetesen nem szívesen ad el az ember jó papot. Viszont ha változtatni akarunk a szemináriumi életen, akkor le kell, hogy mondjunk néhány rendes papról.

Én a magam részéről javaslom a következőket:

Dr. Bosnyák Károly Kalotaszeg I. plébánosát, volt teológiai tanárt. Bár öbelőle legszívesebben vikáriust csinálnék. Viszont kiváló rektor lenne belőle.

Dr. Pfeiffer János somogyvári plébános, Somogy megye béketitkára. Igen használható ember jelenlegi beosztásában. De mint volt teológiai tanárt, legjobban ajánlom rektornak.

Dr. Varjas Győző szombathelyi püspök titkárát, akit már el akartak vinni, igenképzett pap és mindenre használható.

Schmidt József dr. kámi lelkészt, aki szintén tanár volt. Bár javasolva van segédpüspöknek részéről, a szombathelyi egyházmegyébe.

Kovács Tibor veszprémi püspöki titkárt ugyancsak javaslom tanárnak. Bár neki nincs doktorátusa, de még azt is meg lehetne csinálni, ha feltétlen fontos a teológiai doktorátus, hogy elengedni egy éves tanulmányi szabadságra, és utána beállítani Pesten tanárnak.

Ezek mind nagyon fontos emberek az egyházmegyékben, de ha kell, lemondunk róluk. A későbbiekben aztán tudnánk ajánlani egy-két fiatal papot még.

Véleményem szerint a teológiai tanárokat bizonyos próbaidőre kellene alkalmazni. Meg kellene hallgatni állam részről is néhány órájukat, a kispapok feleleteit, és ha elfogadható csak ezután engedni véglegesíteni őket.

Készült 2 példányban

Gépelte: Prazsák

1 példány megküldve a Hivatalnak,

1 példány marad.

Szombathely, 1958. november 25-én.

Elvtársi üdvözléssel

Prazsák Mihály s.k.

Egyezkedési kísérletek⁴⁴⁰

Mindszenty József H. J. Cicognani vatikáni bíboros államtitkárnak az amerikai követségről írt (és mindig visszaigazolt – tehát a Vatikán által *hivatalosan is tudomásul vett*) levelében a következőképpen ír 1964-ben a magyarországi új püspökök kinevezéséről:

„A püspökök hiánya volna sebeink legnagyobbika? Nem! Ez csak tünete annak, hogy az Egyház nem szabad. Bizonyára kisebb baj, mint a bolsevizmus idejövetele és fennállása.

A fő seb a hiányzó vallásszabadság. Mivel ez nem létezik, a tünetek kezelése csak felületi kezelés. Ezért elsősorban ennek a szabadságnak kell eljönnie Magyarországra. Ha ez nem fog hamarabb eljönni, a szám növelése nem vezet el a célhoz.

A (Vas)Függöny mögött a püspök nem azonos azzal, ami Nyugaton volt a múltban, és ami a jelenben. A püspök az első számú közellenség, akinek ruhája az új világ minden szennyét magára vonja.

Aki értékeli a lelkek üdvösségét, az még mindig börtönben van vagy amnesztiában részesült más akadályozottakkal, akiket tehetetlenségre ítélték. 1938-1948 dicsőségével együtt a történelem magyar papja is eltűnt.

Ha a püspökkari konferencia fejét közvetlenül a legmagasabb kegy nevezi ki, a kollaborátorok erősebbek lesznek és a kisebbség fehér holló lesz itt.

Ez előttem máig ismeretlen volt. Esztergom kormányzását nem így festette le nekem König bíboros, amilyen a valóságban.

Az engedelmisség hivatalos útját én elfogadom és örülnék a sikernek. De köteles vagyok megosztani aggodalmam. Hideg szelek jönnek Moszkvából, Lengyelországból. Mi lesz, ha teljessé válik a koegzisztencia? Nem lesz ugyanaz a sorsa Közép-Európának is, mint ami XI. Piusz hierarchiájának a Szovjetben? A világ még nem ismeri a bolsevizmust.”⁴⁴¹

König bíboros 1964 áprilisában nyilatkozatot tett az Egyesült Államokban arról, hogy „Magyarországon a vatikáni követelés minimuma elsősorban a püspökök kinevezésének a

⁴⁴⁰ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 406. (Alfejezet címe)

⁴⁴¹ Mindszenty bíboros levele a (vatikáni) bíboros államtitkárhoz (H. J. Cicognanihoz) 1964. március 25. In: Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: A Szabadság térről Washingtonon át a Vatikánba – és vissza. Mindszenty József bíboros, prímás, esztergomi érsek követségi levelezése az Apostoli Szentszékekkel 1956-1971. Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló • Budapest, 2016. 198-200.

Mindszenty bíboros (ellentétben bizonyos helyekről származó vádaknak) nem ellenezte a tárgyalásokat a Vatikán és a magyarországi kommunista rezsim között: „Nem ellenzem a jelenleg is folyó tárgyalásokat az Apostoli Szentszék és az úgynevezett magyar kormány között; számos úton lehet szolgálni az Egyház javát. Nem ellenzem azt a nemes kezdeményezést, hogy megsegítsék nemzetem Egyházát; nem akarok ennek akadálya lenni. Mindenesetre az Anyaszentegyház ne ossza az >amerikai poézist<, ami a bolsevizmust illeti. (...) Elég veszélyes tárgyalni velük: nem tartják meg szavukat, és nagyon szívesen becsapják az Apostoli Szentszékét.” In: Casaroli jelentése a (vatikáni) bíboros államtitkárnak (H. J. Cicognaninak), Mindszenty bíborosnál tett látogatásairól 1964. április 18. In: Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: A Szabadság térről Washingtonon át a Vatikánba – és vissza. Mindszenty József bíboros, prímás, esztergomi érsek követségi levelezése az Apostoli Szentszékekkel 1956-1971. Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló • Budapest, 2016. 185. Máshol pedig Mindszenty bíboros erről így nyilatkozik: „Elvileg nem vonom kétségbe ezeknek a kontaktusoknak sem szükségességét, sem hasznosságát. Maga a tény, hogy a kommunista államok elismerik a Szentszékét illetékes tárgyalófélként, pozitíve esik latba. Maga a tudat, hogy a Szentszék figyeli a helyi egyház helyzetét, mérséklőleg hathat az elnyomókra, és serkentőleg a helyi egyházra. Ahhoz sem fér kétség, hogy a Szentszéknek kötelessége keresni minden alkalmat, hogy az elnyomott egyházak sorsát enyhítse. Ha tehát a következőkben kritikai elemzés alá veszem a Szentszék politikáját a kommunista országok felé, azt nem elvi szempontból teszem, hanem az elfogadott elveknek kevésbé megfelelő módon való alkalmazása miatt, mely nemcsak a várt eredményt nem éri el, hanem – indirekte – sokszor káros lehet az egyházra.” In: Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 125-126. http://eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/KG_Mindszenty_127.pdf

szabadsága és a gyermekek vallásoktatásának szabadsága. Ennek fejében a Szentatya ki fogja hívni Mindszenty bíborost (Nyugatra – KG).” Mivel Mindszenty bíboros – ahogyan írta, „a minimumban és az ellenértékben egyaránt érdekelt” –, ezzel kapcsolatban is kifejtette álláspontját.

„Sajnálom, hogy a második minimum, a vallásoktatás még mindig megoldatlan marad. A rezsím oldaláról nem biztos, hogy lesz-e folytatás. A függöny püspöke – Lengyelországot kivéve – nem nagy érték. Ha érték, akkor börtönbe küldik vagy korlátozzák. A függöny mögött kronológiai sorrendben feltételezi a vallás, a papok és a hívek szabadságát. Ezek nélkül a püspök önmagában nem siker. Félek, hogy az Egyházat kritizálni fogják, ha a papok, a hívek és köztük a gyermekek a farkasok és rókák torkában maradnak. Tudom, hogy a rezsím nem engedte végig sorolni a Vatikán megbízottjának a sebeket, de Magyarország és a világ nem tud erről.

Úgy tűnik, Kádár csak egy téren engedett, ahol ennek nem volt ideológiai akadály. Minden olyan téren, ahol az ideológiai akadályok megjelennek, nyert: az Egyház (szemináriumok, szerzetesrendek), papok, hívek gyermekek vallásoktatása), Regnum Marianum, a személyes szabadság és aktivitási szint stb. komoly szabadsága [mind veszített].

Az utóbbi forma előnyös Kádár számára. Egyezményt akar elérni a Vatikánnal. Így le tudja szüntetni propagandája gyümölcsét otthon és külföldön, mintha az nem lenne más, mint tíz pont: a turisták keményvalutával, a kapitalisták hitelekkel adják neki a prémiumot. Ő a nagy államférfi.”⁴⁴²

Mindszenty bíboros 1964-ben – a kommunista rezsimmal kötött 1964-es vatikáni részleges megállapodást követően – szomorúan írja le a magyarországi egyházi helyzetet.

„Kádár János egy döntő forrás (néhány emberek) szerint az Egyesült Államok követségéről való távozásomról és annak módjáról nyilatkozik. Úgy beszél, mintha rendelkezne az Egyesült Államok követsége felett és tulajdonosa lenne a háznak, vagy vendéglátóm lenne. Kádár nekem nem vendéglátóm. Ő 1948 óta az én üldözőm. Később együtt voltunk az ő Rákosi-jának foglyai. Nem vagyok a vendége. Hogy nem a házamban vagyok, annak az az oka, hogy ő az ország után házamat is megszállta, előbb az orosz imperialista hadsereggel, majd házi szolgálóival, a »békepapokkal«.

Igazi vendéglátóm nem informált engem fogolycsere felől. Én nem vagyok »hidegháborús probléma«. Engem már a hidegháború előtt fogadtak a követségen, amikor Kádár, mint progresszív, véres Ephialtész behívta és bevezette a szovjet imperialista hadsereget, Kína sürgetésére, hazája és saját kormánya ellenében. Akkor történt ez, amikor a szovjet ágyúkat az Egyesült Államok követségére irányították. Ez nem hidegháborús volt.

Magyarországon nemcsak én nem vagyok saját helyemen. Nagyon sokan vannak ilyenek: 3 püspök, kb. 1000 pap, akiket elmozdítottak jogos pozíciójukból. 180 16 éves fiataalt öltek meg és kb. 35.000 fiút és leányt deportáltak Szibériába. 2 millió magyar van Erdélyben, akiket letartóztattak, deportálták őket a gyilkos malária régiójába. 2 millió magzat nem találta helyét Magyarországon, akiket ő, a szalonmészáros kiirtott. És az egész magyar nép nincs a helyén. Mint a nagy migrációs nyugtalanság idején a nomádok, 1945 óta a magyarok is mindig úton

⁴⁴² Mindszenty bíboros levele a (vatikáni) bíboros államtitkárhoz (H. J. Cicognanihoz) 1964. június 30. In: Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: A Szabadság térről Washingtonon át a Vatikánba – és vissza. Mindszenty József bíboros, prímás, esztergomi érsek követségi levelezése az Apostoli Szentzsékkal 1956-1971. Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló • Budapest, 2016. 213-219.

vannak kenyér után, de leginkább a nyomasztó helyzet miatt. Ez nem okoz lelkiismereti problémát Kádárnak.

Kádárnak tudnia kell, hogy én talán már nem lennék a követségen 18 hónap múltán, sőt korábban sem, ha az ő helyzete jogilag rendben volna, és nem lenne diktatórikus (ideológiai szempontból hidegháborús). Tudja, hogy az Egyház még a leigázott Magyarországon is szabadságot követel – amint a kommunista alkotmány is vallja. Kádár az oka, hogy ez a feltétel nem, vagy csak alig valósult meg. A bűnösök nem lehetnek meg bűnbakok nélkül.

Kádár, mint belügyminiszter és később diktátor négyszer esett exkommunikáció alá: letartóztatásom miatt, elítélésem miatt, később, mint második Rákosi, püspökök, papok tömeges üldözése miatt. Értem, hogy ki akar engem zárni az ő csatlós területéről.”⁴⁴³

Mindszenty bíboros a Vatikán részére ugyancsak 1964-ben írt válaszlevelében megindokolja azt, hogy a Vatikán részéről felvetett javaslat – nevezetesen, hogy *sede plena* (betöltött püspöki szék) apostoli kormányzót nevezzenek ki Esztergomba, ne pedig *sede impedita* (akadályozott püspöki szék) – miért gyengítené még tovább a magyarországi egyház amúgy is teljesen a kommunista rezsimnek alárendelt helyzetét.

„A rezsim olyan, hogy hamis vádak, 22 éven át tartó szakadatlan üldözés és rágalmazás után és a Rákosi- és Kádár-korszak összes (11) érvénytelen törvénye után, amelyeket az Igazságügy Minisztérium gyűjtött az én esetemre, még mindig többet követel az elszámoláshoz. Hálás vagyok követelésük atyai elutasításáért. Mivel, Öszentsége óhajának megfelelően, nem adtam át magam a rezsimnek, és Kádár megakadályozta távozásom, és így változás helyzetemben nem történt, hanem főegyházmegyémbe maradtam, ugyanott, ahol híveim többsége él, ezért alázatosan merem kérni: semmi [újítás] se történiék főegyházmegyém kormányzásában. A változásnak már a gondolata is zavar. Az apostoli adminisztrátor [kinevezése] alkalmas, ha nem nagyon ragaszkodik a rezsimhez. Az egyetlen hiba a [magas] kor. De itt az időseket és az ifjakat nem a kor akadályozza, hanem a bolsevizmus.

A [vas]függöny [másik] oldalán (a keleti felén – KG) a püspökök – legyenek bár fiatalok – majdnem teljes tevékenysége lehetetlenné vált, mert a lelkesedéstől égő papokat és laikusokat likvidálták, nélkülük a püspök alig tehet mást, mint a dicsőítést.

Prága és Esztergom helyzete nem azonos. Ha az a jelenlegi [kormányzó] több jogot kap, az Egyház semmit sem nyer, mert Kádár mind a mait, mind a következőt megakadályozza jogainak gyakorlásában. Az új kinevezése által az Egyház meggyengül, mert ebben az esetben az újonnan kinevezettnek jobban kell ragaszkodnia a rezsim vonalához, mint elődje tette.

Amennyire a megüresedett székre történt gyakori kinevezések története számomra ismeretes, ezek nem hozta változást az Egyház siralmas állapotára. Az Apostoli Szentszék megtette, amit megtehetett. A megfontolás: annak ellenében, ami alkalmas megoldás lett volna, győzött az ateista állammal való megegyezés. Az állam így megerősödött.

Minden további kinevezés, akár akarjuk, akár nem, meg fogja erősíteni a rezsim helyzetét és tartalékait egyaránt. Amit az Egyház [számos engedménnyel] elérni szándékozik, azt a

⁴⁴³ Mindszenty bíboros levele a (vatikáni) bíboros államtitkárhoz (H. J. Cicognanihoz) 1964. október 1. In: Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: A Szabadság térről Washingtonon át a Vatikánba – és vissza. Mindszenty József bíboros, prímás, esztergomi érsek követségi levelezése az Apostoli Szentszékkel 1956-1971. Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló • Budapest, 2016. 254-255.

bolsevizmus érvénytelenné teszi [a jogokat csökkentve]. Itt nem igazság, hanem erőszak uralkodik.”⁴⁴⁴

Érseki székfoglaló 1969-ben Egerben

1969. február 11-én zajlott le Brezanóczy Pál⁴⁴⁵ egri érsek székfoglalója. Erre – az egyházi személyeken túlmenően – hivatalos volt Prantner József államtitkár is, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke. Az erről az eseményről szóló, valamint a magyar püspökök 1969 újévére írt körlevelét idéző dokumentumok, illetve Mindszenty bíboros véleményezése⁴⁴⁶ az alábbiakban olvashatók.

„Most mégis mérsékelt világ van Magyarországon. A humanizmust dicsőíti Magyarországon az Anyaszentegyház, a fővárosi (egri – KG) érseki székesegyházban. Az érsek február 11-én, hivatalba lépésekor elmondott beszédében, több jó dolog említése és dicséret közepette így szólt: >Hazánkban is számos egyházi ügyünk nyert kedvező és megnyugtató megoldást. A most feltöltődő Püspöki Karunk előkészíti a tárgyalások eredményes folytatását. Kormányzatunk megértéssel lesz a híveink és papjaink jogos igényeivel szemben. Eddigi

191

⁴⁴⁴ Mindszenty bíboros levele a (vatikáni) bíboros államtitkárhoz (H. J. Cicognanihoz) 1964. december 15. In: Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: A Szabadság térről Washingtonon át a Vatikánba – és vissza. Mindszenty József bíboros, prímás, esztergomi érsek követségi levelezése az Apostoli Szentszékkal 1956-1971. Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló • Budapest, 2016. 470-471.

A Vatikánnak „aggályai” voltak afelől, hogy ha Mindszenty hercegprímás az egyezkedések következtében elhagyni kényszerül az amerikai követség épületét, akkor Nyugaton nem fogja magát tartani ahhoz a Vatikán és a magyarországi kommunista rezsim közötti (és vele nem közölt) megállapodáshoz, miszerint „Őminenciája valóban tartja magát ahhoz, hogy hallgat, és nem szólal meg politikai és vallási kérdésekben, amint a kormány ezt feltételül szabta.” In: Casaroli jelentése a (vatikáni) bíboros államtitkárnak (H. J. Cicognaninak), Mindszenty bíborosnál tett látogatásairól 1964. április 18. In: Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: A Szabadság térről Washingtonon át a Vatikánba – és vissza. Mindszenty József bíboros, prímás, esztergomi érsek követségi levelezése az Apostoli Szentszékkal 1956-1971. Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló • Budapest, 2016. 190.

⁴⁴⁵ „Következményeiben még végzetesebb lépése volt a Szentszéknek több, a rendszert kiszolgáló beépített ügynököknek a püspöki kinevezése, illetve előléptetése. Köztük a legprominensebb a már többször is említett Brezanóczy Pál volt, 1959 óta az egri érsekség kormányzója. Püspöki kinevezése az 1964-es megállapodásnál úgy jött létre, hogy a kormány kijelentette, nélküle nincs megegyezés. Alapos teológiai képzettsége és intelligenciája ellenére karrierista, gátlástalan törtető volt. »Kékes Pál« fedőnéven 1958 óta beépített ügynök. Botrányos erkölcsi viselkedéséről már volt szó.* Mint a békepapi mozgalom egyik vezetője és Miklós Imrének tegező barátja, nemcsak azt tette lehetővé, hogy a pártállam a legnagyobb mértékben egyházmegyéjét áshatta alá, hanem azt is, hogy a püspöki kar többnyire behódoló, szégyenletes nyilatkozatai 1964 és 1972 között az ő tollából jelenhettek meg.” In: Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 71-72.

*„Még szomorúbb volt az a tény, hogy Brezanóczy, akit 1958-ban »hazafias alapon« szerveztek be, egy széles papi körben közismert intim viszonyt folytatott egy házasság nővel.” – Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 53.

„A Szentszék a jelenlegi rendszer hűséges kollaboránsait jutalmazza, mint Mons. Hamvas, kalocsai érseket és Mons. Brezanóczyt, egri érseket. Mindketten a békepapi mozgalomhoz tartoztak, és mint a hatalmon lévők utazó követői működtek Vietnamtól Moszkváig. Amikor 1964-ben Mons. Hamvas érsekké és Mons. Brezanóczy Rotariai c. püspökké lett kinevezve, hatalmas sokkot váltott ki a hazai katolikus közvéleményben: a Szentszék jóváhagyja a kollaboránsok magatartását és helyteleníti ezáltal hallgatólagosan azoknak a papoknak a viselkedését, akik az egyházhoz való hűségüket határtalan áldozatokkal bizonyították.” Mester István betérjesztése a Vatikánhoz. In: Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 173-182.

http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/AG_Mindszenty_115.html

⁴⁴⁶ Mindszenty bíboros levele és memorandum VI. Pál pápához 1969. március 17. A Vatikánban átvette: Mons. Calabrese. In: Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: A Szabadság térről Washingtonon át a Vatikánba – és vissza. Mindszenty József bíboros, prímás, esztergomi érsek követségi levelezése az Apostoli Szentszékkal 1956-1971. Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló • Budapest, 2016. 540-562.

tapasztalásaink, a fennálló kölcsönösség és jó viszony biztosítéka annak, hogy népünk vezetői – összhangban megnyilatkozásaikkal – tetteikben is további figyelemmel lesznek híveink vallási kívánalmaira. Hiszen a dolgozók zömét ma is a hívek képezik. A világszerte hangoztatott és mindinkább érvényesülő humanizmus, amelynek olyan kedvező talaja van hazánkban, ugyancsak a várakozás teljesebbé válását segíti elő.<

A világegés és a nincstelenség után Magyarországon >szerencsés összefogásból kovácsolódott össze a mai népi egység, nemzeti javak szociális birtoklása<. (Rablás!) >Mindnyájunk előtt a közös és folyamatos felemelkedés, fejlődés és haladás megteremtése és biztosítása hazafias feladat. Az együttműködésre hívó Hazát (Kádárt) híveim, paptestvéreim és a magam nevében szeretettel köszöntöm, Istennel áldatom és a reánk eső részt készséggel vállalom<.⁴⁴⁷

Agape volt a szemináriumban. Prantner, az ÁEH elnöke köszöntötte az érseket⁴⁴⁸ a Magyarországon megvalósított humanizmus nevében. (Íme, a főpap, akinek ateistái is vannak – oly hamar és oly tanulékonyak!)⁴⁴⁹

A magyar püspökök 1969 évi újévi körlevele

„Az állam éber a magyar egyházat támogató külföldi egyházi szervezetekkel szemben. Örül, mert olyan nagy a paphiány, hogy már 5-6 közösségnek van egyetlen papja. (A vallás és a tolerancia ki fog halni!) Magasztalja a püspökök 1969-es (1968. Karácsonyára datált) első körlevelét.”⁴⁵⁰

Részletek a hivatkozott körlevélből: „Kedves Híveink, szeretett magyar Testvéreink! Isten iránti hálával tekintünk vissza az új évünk küszöbén a letűnt esztendőre és így vesszük számba a mindnyájunk által élvezett közös javainkat. (...) A nagy hazai feladatok és vállalkozások áttekintésénél, valamint az előttünk tornyosuló nemzetközi feladatok seregszemléjén felvonultatja a jóakarátú emberek beláthatatlan sorait és fokozza bennük azt a közreműködési készséget és képességet, amely felméri a lehetőségeket és sürgeti azok megoldását. (...) A béke semmiképpen sem jelent csupán egyéni nyugalmat, nem tűri a tétlenséget és közömbösséget. Mi magyar katolikusok úgy kezdjük tehát az új évet, hogy keressük a meleg kézfogást és mindinkább erősödő együvé tartozást és összefogást minden magyar testvérünkkel és minden jóakarátú emberrel. (...) Nem is ülhetünk méltó módon újévet és világbéke-napot, ha nem kárhozzátjuk a leghatározottabban a dúló háborúkat. Ezért híveinkkel és minden hazánkfiával továbbra is azért küzdünk, hogy üljön el a fegyverek zaja Vietnám mérhetetlen szenvedéssel átitatott földjén, szűnjön meg a testvérharc Nigériában. (...) Adjunk új lendületet béketörekvéseinknek, hogy az egy és oszthatatlan békét velünk együtt élvezzék a világ jóakarátú emberei. (...) hazánk egén újévünk hajnalán mi a béke

⁴⁴⁷ Mindszenty bíboros véleménye a beiktatási beszéd egyes részeinek idézésével. In: Magyar Kurír, 59. évfolyam, 1969. február 17. 3. oldal; Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: A Szabadság térről Washingtonon át a Vatikánba – és vissza. Mindszenty József bíboros, prímás, esztergomi érsek követségi levelezése az Apostoli Szentszékkal 1956-1971. Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló • Budapest, 2016. 542-543.

⁴⁴⁸ „Prantner József (...) államtitkár mondott pohárköszöntőt. >A mai egri ünnep – mondotta az Államtitkár-Elnök – a folyamatos és kölcsönös megértés, együttműködés és munkavállalás gyümölcse. Az Állam vezetősége a polgárokat munkájuk után értékeli és jutalmazza. Ezért, a hazánkban valósított humanizmus jegyében tiszteli és becsüli hívó állampolgárait.<” In: Magyar Kurír, 59. évfolyam, 1969. február 17. 4. oldal

⁴⁴⁹ Mindszenty bíboros véleménye. In: Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: A Szabadság térről Washingtonon át a Vatikánba – és vissza. Mindszenty József bíboros, prímás, esztergomi érsek követségi levelezése az Apostoli Szentszékkal 1956-1971. Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló • Budapest, 2016. 542.

⁴⁵⁰ Mindszenty bíboros véleménye. In: Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: A Szabadság térről Washingtonon át a Vatikánba – és vissza. Mindszenty József bíboros, prímás, esztergomi érsek követségi levelezése az Apostoli Szentszékkal 1956-1971. Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló • Budapest, 2016. 546.

szívárványát látjuk és gyönyörködünk benne. Nagyon érzékenyek vagyunk a haza hívó szavára, és épp oly készségesek szebb jövőnk közös építésére. Ezért újévi óhajtásunk az is, hogy forrjon össze példás testvéri egységben és összefogásban magyar dolgozó népünk, amikor hív a haza. Ezen újévi óhajtásunkat magunkra vonatkoztatva úgy teljesítjük, hogy ezen egység és a belőle áradó közös eredményesség jegyében örömmel vállaljuk a reánk eső részt. Ez a mi hazafias hitünkől eredő kötelességünk. Újévünk napján a köszönetnek is hangot kívánunk adni. Államunk, híven Alkotmányukhoz és a szabadság eszméihez, az idei költségvetésbe is belevette az egyházak és vallási közösségek anyagi támogatását. Mi ebben a gesztusban híveink munkájának megbecsülését és vallásos igényeinek elismerését látjuk. Ezért híveinkkel együtt mondunk köszönetet a gondoskodásért államunk vezetőinek és ígérjük, hogy a magunk részéről a tények és további közös javunkat szolgáló tettek beszédével fogunk méltó módon válaszolni. Csak úgy tudunk híveinkkel és minden hazánkfiával újévelni, hogy velük együtt ünnepeljük meg eddigi eredményeinket és velük együtt veszünk továbbra is részt szocialista gazdasági célkitűzéseink megvalósításában. (...) Ebben az ünnepi egybehangoltságban kérünk és kívánunk kedves mindnyájatoknak áldott, békés, boldog új esztendőt. Budapest, 1968. karácsonyán a Magyar Katolikus Püspöki Kar.”⁴⁵¹

Az újvidéki partizánok vérengzéséről, és arról, ami utána következett

„A partizánok házról házra jártak. Egyedül Újvidéken megölték az összes magyar ferencest (Köröszötös Krizosztomot, Kovács Kristófot stb.). Láni [Mátyás] plébános (Los Angelesből, az USA-ból) német rokonai felkeresésére érkezett, akik éhhalált haltak, és kétségbeesett levelet küldött nekem Esztergomba.

A második világháború vége felé az összes horvát katona és fiatal (210.000-en) elhagyta hazáját. Amikor letették a fegyvert, a britek visszaadták őket Tito generalisszimuszának. Ez mindnyájukat elégette gázolajjal, a Karszthegység egy bizonyos völgyében. Rövid haláltusát követően a völgy mélyén csak por és hamu maradt.”⁴⁵²

>Amint azt több mint fél évszázada tudjuk a gyakorlatból, bárhol is arasson diadalt a kommunista forradalom, rögtön bevezetik a minden képzeletet felülmúló önkényuralmat, amilyen még nem volt a történelemben, a totalitarizmust. Tehát nem „engedi szabadjára” az emberi személyiséget, szembeszállva Istennel, ellenkezőleg, megbéklyózza az ember minden létevékenységét, gondolatát, szavát, térbeli mozgását, döntési szabadságát. Ezen felül szellemi rabságba taszítva rendszerint anyagilag is kisemmizi, ezzel is fokozva az evilági lét nyomorúságát.

Tehát a Vatikán politikája a két utolsó pápa és különösen VI. Pál idején nem állt „masszívan a szociális, demokratikus utópia és az emberiség szolgálatának talaján”, inkább kompromisszumot keresett a kommunista világgal, vagyis lemond az „emberkultuszról” olyan célokért, amelyeket csak az ember rovására érhet el. Ezek a célok tényleg nem esnek egybe az „istenkultusszal.”⁴⁵³

„A nemzeti kommunizmus ugyanis nem annak a tünete – mint Nyugaton beállítják –, hogy a kommunisták nemzeti platformra helyezkednek, hanem az ellenkezőjét jelenti: a nemzetiek helyezkednek kommunista platformra. (...) Tito és mások példájának semmi köze a nemzeti

⁴⁵¹ A magyar püspökök újévi körlevele. In: Magyar Kurír, 59. évfolyam, 1969. január 2. 1-3. oldal

⁴⁵² Mindszenty bíboros levele VI. Pál pápához 1968. február 14. In: Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: A Szabadság térről Washingtonon át a Vatikánba – és vissza. Mindszenty József bíboros, prímás, esztergomi érsek követségi levelezése az Apostoli Szentszékkal 1956-1971. Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló • Budapest, 2016. 481.

⁴⁵³ József Mackiewicz: A Vatikán a vörös csillag árnyékában. Attraktor Kiadó, Máriabesnyő, 2012. 26.

kommunizmusához. Ezek egyszerűen személyes hatalmi harcok a kommunista vezérek táborán belül.”⁴⁵⁴

>Jugoszláviában sem történt másképp. A földalatti kommunista mozgalom és a kommunista partizáncsoportok élén Josip Broz állt, aki fölvette a Tito nevet. Ez a Moszkvában képzett kommunista nemrég még (mielőtt Hitler 1941-ben rátámadt a bolsevikokra) – az akkori moszkvai instrukcióknak megfelelően – a nyugati szövetségesek ellen dolgozott, a bolsevikok oldalán álló Németország javára, most viszont, az új instrukcióknak megfelelően nem is annyira a német megszállók, mint inkább főként a csetnikek nemzeti erői ellen lépett fel, megpróbálta kiiktatni őket a játékból, és kommunista uralom alá helyezni az országot. 1943 szeptemberében, a boszniai Jajcában tartott földalatti politikai kongresszuson Tito bejelentette a monarchia felszámolását és az ideiglenes kormány megalakulását, amely „a nemzet egyetlen képviselője”.

1945. november 29-én Tito kikiáltja a jugoszláv kommunista szövetségi népköztársaságot, amelyet rögtön elismer a világ minden hatalma. 1946-ban Tito parancsára agyonlövik Draza Mihailovicot.

Pozitív hangnemre vált az amerikai propaganda, ha a jugoszláv kommunista rendszer kerül szóba. Olyan mintává válik a „titóizmus”, amelyet a szovjet tömb más „népköztársaságainak” is ajánlanak. A propaganda szócsöve megint a hasonló akcióban már kipróbált Radio Free Europe lesz. Hetente sok órában méltatja a kommunista Jugoszlávia „vívmányait”, a más kommunista országban élő hallgatók figyelmébe ajánlja ezeket. Így elmosódik vagy eltorzul a jugoszláv helyzetről kialakult összkép. A nyugati országokban üldözik és börtönbe vetik a szabadságért harcoló jugoszláviai emigránsokat, bizonyos esetekben kiadják őket, noha biztos halál vár rájuk, mert erőszakos cselekedeteket („bűnöket”) követtek el, amikor azért harcoltak, hogy megdöntsék a hazájukban a kommunista rendszert. Ettől függetlenül a titóista titkosrendőrség ügynökei is alattomosan gyilkolják őket.

A kommunista Jugoszlávia belső viszonyai azután sem változtak, hogy az ország 1948-ban szakított Moszkvával. Ami a katolikus egyház helyzetét illeti, továbbra is üldözték a Szovjetunióban és más kommunista köztársaságokban alkalmazott klasszikus módszerekkel. A szocialista államban „destruktív” elemnek nyilvánították a vallást, amit föl kell számolni. Mint másutt, ott is bezárták a katolikus iskolákat, betiltották a katolikus lapokat, társaságokat, szövetségeket, szervezeteket, különös tekintettel az ifjúságiakra. Korlátozták vagy gyakorlatilag betiltották a hitoktatást. Az ismert példákat követve diverzáns, kommunistabarát katolikus mozgalmakat hívtak életre, ilyen a CMO (Cirill és Metód Szövetség). Bezártak vagy raktárrá alakítottak számos templomot. A kommunista rendszer kezdete óta meggyilkoltak kétszáznegyvenhárom papot, tizenkilenc papnövéndéket, három szerzetest és négy apácát. Nyomtalanul eltűnt nyolcvankilenc pap, börtönbe vetettek százhatvankilencet. Nem pontos számítások és nyilván túlzott adatok szerint csak a szarajevói egyházmegyében mintegy tízezer helyi katolikust gyilkoltak meg. Alojzije Stepinac zágrábi érseket egy hónapig tartó per után, amelyen nem kaptak szót a védelem tanúi, tizenhat év súlyos kényszermunkára ítélték.

Nem sokkal e per után jelentette ki Tito egy zágrábi politikai gyűlésen: „Megmondtam a Vatikán képviselőinek, hogy vigyék el és váltsák le a hivatalából, különben letartóztatjuk. Vártunk néhány hónapot, mielőtt megtették.” Stepinac érsek kijelentette a bíróság előtt: „Nekem személy szerint az volt az egyetlen bűnöm, hogy nem engedtem az országot uralma alá hajtó kommunizmus követeléseinek”. Hat év börtön után engedték szabadon Stepinacot, de rendőri felügyelet alá helyezték, Krasicot jelölték ki tartózkodási helyének. 1953. január

⁴⁵⁴ József Mackiewicz: A Vatikán a vörös csillag árnyékában. Attraktor Kiadó, Máriabesnyő, 2012. 205-206.

12-én XII. Pius bíborosi méltóságra emelte. Tito „hallatlan provokációnak” nevezte a pápa döntését.

Ugyanakkor még számos püspököt letartóztattak, köztük Petar Culét, Janko Simrakot, Josip Carevicet (őt meggyilkolták) és még számos más főpapot, katolikus iskolák, szemináriumok élén álló igazgatókat. Az üldözés és mindenekelőtt az agyafúrt zaklatások rendszere és az egyház belülről való bomlasztására tett kísérletek miatt hozta meg XII. Pius a végső döntést. 1952. december 27-én – bár a nyugati hatalmak még mindig a legjobb véleménynel voltak a titóista Jugoszláviáról – megszakított az országgal minden diplomáciai kapcsolatot.

VI. Pálnak szívügye volt az, hogy helyreállítsa a kommunista Jugoszláviával az 1952-ben megszakadt baráti kapcsolatokat. Ebben kétségkívül akadályozták az odaát, Jugoszláviában lévő püspökök. (Szerencséjére Stepinac bíboros, zágrábi érsek, aki mindvégig rendőri felügyelet alatt állt, 1960-ban meghalt.) VI. Pál ekkor úgy döntött, félreállítja a megegyezést akadályozó püspököket, és a fejük fölött köti meg az egyezményt. Már 1964 júniusában elkezdődtek a megbeszélések. Kétoldalú tárgyalások folytak a vatikáni államtitkárság és a kommunista Jugoszláviát kormányzó párt képviselői között, a püspöki kar tagjaival nem konzultáltak. Két évvel később, 1966. június 25-én eljutottak az egyezmény aláírásáig.

Az egyezményhez mellékelte jegyzőkönyv értelmében az egyház és a püspöki kar tevékenysége Jugoszláviában „az alkotmányban és a törvényhozásban megfogalmazott alapelveken nyugszik, amelyek garantálják a lelkiismereti szabadságot, a kultusz szabadságát, az egyház és az állam szétválasztását, minden vallási közösség jogi egyenlőségét, jogi személynek ismerik el ezeket a közösségeket”

Ez azt jelentette, hogy az Apostoli Szentszék a legteljesebb mértékben elfogadja az egyház és a „szocialista állam” szétválasztásának elvét, a kommunista alkotmányt nemcsak betű szerint, hanem szellemiségét tekintve is hitelesnek ismeri el, a katolikus hierarchia és klérus gyakorlati tevékenységét pedig kizárólag a vallási szférára korlátozza, a belső kommunista törvényhozás által kijelölt keretek közé szorítja.

A jugoszláv kormány elismeri az Apostoli Szentszék kompetenciáját a vallási ügyekben, azzal a megszorítással, hogy ezek nem sérthetik „Jugoszlávia Szocialista Szövetségi Köztársaság belső rendjét”.

A hozzáértő kommentátor, a vatikáni ügyek kommunista szakértője, Ignacy Krasicki cikket közölt erről a paktumról a Zycie Warszawy 1966. június 30-i számában, melyben „a józan ész diktálta cselekedetnek” nevezi a megjegyzést, és a következőket írja:

„Az Apostoli Szentszék lényegében kötelezettséget, felelősséget vállalt azért, hogy a jugoszláv püspöki kar és papság nem él vissza a helyzetével, nem állítja politikai célok szolgálatába a vallásos érzéseket. Így hát az egyezmény értelmében a Vatikán kijelenti, hogy – nincs kivétel – egyetlen jugoszláv pap tevékenysége sem használható fel politikai célokra. Az Apostoli Szentszék is elítéli a klérus minden államellenes felforgató tevékenységet, s a maga részéről kötelezettséget vállal arra, hogy fegyelmi büntetést ró ki az ilyen tettekért felelős papokra.”

Nagyon úgy néz ki, hogy az események minden tekintetben pozitív értékelése a legteljesebb mértékben indokolt a kommunisták részéről. Két hónappal később, 1966. április 27-én VI. Pál fogadja a Vatikánban Gromiko szovjet külügyminisztert. Ekkor már harmadszor találkozott a pápa a szovjet diplomátával, ha beleszámoljuk a két korábbi New York-i találkozót. Meg kell jegyezni, hogy Sztálin halála után, 1955-ben helyreállt a „testvéri kapcsolat” a Szovjetunió és Jugoszlávia között. Gromiko ekkor fenntartás nélküli elismeréséről biztosította a pápát a béke és minden ember érdekében végzett tevékenységéért. Nem sokkal ezután ünnepelték VI. Pál koronázásának harmadik évfordulóját. Ebből az alkalomból beszédet mondott a bíborosi kollégium tagjainak, és más egyebek mellett nagyra értékelte a Jugoszláviával kötött

egyezményt, ugyanakkor kiemelte a Gromiko miniszterrel folytatott megbeszélések rendkívüli jelentőségét. VI. Pál „nagy, nemes országnak” nevezte a Szovjetuniót ebben a beszédében.⁴⁵⁵

>Íme, az Apostoli Szentszék kiterített bíborszínű szőnyegén, a Svájci Gárda acélalabárdjain tükröződő fényben (a Guardia Nobilet és a Guardia Palotinát, jó példát mutatva a „leszerelésből”, pont abban az évben eresztették szélnek) ott lépked tiszteletadás mellett, hogy kezét szoríthasson a pápával a százszoros, nem potenciális, hanem valóságos gyilkos, a feleségével, Jovánkával, aki – és ez nem legenda – kihallgatás közben nemegyszer tűnt ki rendkívüli kegyetlenségével. Bár nem jegyezték fel a Tito által, a parancsára és a személyesen általa meggyilkolt politikai ellenségek pontos számát, mert egyik nemzetközi bíróság sem tartotta bűnösnek. Mint ahogy Sztálint sem nyilvánította bűnösnek, egyébként a régi és új – nem német – tömeggyilkosok közül senkit sem tekintett annak. Mégsem titok, ellenkezőleg, tudhatjuk mind a sajtóból, mind a könyvekből, hogy Tito emberek tízezreit, túlzott becslések szerint százezreit ölte meg a Balkánon, különösen a kollaborációval vádolt katolikus lakosság, Mihailović csetnikjei és a királpárti szerbek, horvátok, szlovénok között végzett nagy pusztítást. A kommunista uralom idején tomboló terror elől újabb tízezrek menekültek el az országból. Mivel magyarázható hát, hogy a pápa ilyen meleg fogadtatásban részesítette a nagyméltóságú vendéget?

Erre rendszerint azt a tömör választ kapjuk, hogy a Szentatya az emberek javát tartja szem előtt, még attól sem zárkózik el, hogy jó szívvel forduljon a bűnösök felé, elfeledje a múltban elkövetett bűneiket, ha ez a jövőben megegyezéshez vezethet és békét teremthet az emberek között. Nagyon szépen hangzik, ha így állítjuk be az ügyet. De tudunk más bűnösről, igaz, ő csak potenciálisan az, nem ő maga követte el a bűnöket, mint Tito. Ő Rudolf Hess, tulajdonképpen az volt az egyetlen rábizonyított bűne, hogy 1941 májusában Skóciába repült, és állítólag azzal a szándékkal landolt, hogy rábeszéli Nagy-Britanniát a Szovjetunió elleni közös akcióra. 1894-ben született, 1946-ban életfogytiglani börtönre ítélték, ma már öregember, és háborús bűnösként végzi be az életét egy cellában, amelyet vasszigorral őriz a világ négy legnagyobb hatalma. Hiába próbálnak kegyelmet kérni neki, minden igyekezetet megghiúsít a Szovjetunió merev álláspontja. Egyébként már a nürnbergi perben is az életfogytiglani börtön ellen szavaztak a képviselői, halálbüntetést követeltek neki. Ha viszont azt nézzük, hogy Hess, mint ember milyen bűnöket követett el, ezek fajsúlya minimális Tito bűneihez képest. Mégis elképzelhetetlen, hogy a Szentatya kegyeskedik közbenjárni, javítani egy ember sorsán, vagy legalább audiencián fogadni a családtagjait, akik ilyen közbenjárásra kérnék. Ha ez esetben is annyira aggódna az emberért, annak végzetes politikai következményei lennének, nem az egyház által hirdetett evangéliumra, hanem a Vatikán politikájára nézve.

Galambok röppennek föl és szállnak le, hogy fölcsipegessék az eléjük szórt magokat. Galambok, a béke és a Szentlélek szimbólumai. Picasso galambjai. Öröm a szemnek, ha rájuk pillant a palota ablakából, a trifóriumról. Velencében mérgezett magokat kezdtek eléjük szórni, hogy pusztuljanak egy kicsit, ne mocskolják össze ennyire a műemlékeket, az oly szépen épített lodzsákat, gloriettekét és timpanonokat. Szokványos, hasznos dolog, ez nem dráma, hanem városrendezés. Erről nem beszélnek a békekongresszusokon, olimpiákon, amikor csapatostul eregetik a szimbolikus galambokat, ezeket a hétköznapi életben amúgy elég összeférhetetlen teremtményeket.

Mint vatikáni körökben hangsúlyozták, Tito fogadása különösen nagy megtiszteltetés volt a pápa részéről: nyolcvan percig tartott, ez pedig jelentősen meghaladja a hivatalos látogatásokra szánt időt. Szerbül mondott beszédében Tito nagy hangsúlyt fektetett arra, hogy

⁴⁵⁵ József Mackiewicz: A Vatikán a vörös csillag árnyékában. Attraktor Kiadó, Máriabesnyő, 2012. 61-66.

tiszteletben kell tartani az egyes nemzetek függetlenségét és szuverenitását, és meg kell szüntetni „a gyarmatosítás, az alárendeltség és a diszkrimináció minden formáját”.

VI. Pál a maga részéről idézte a jugoszláv kommunista alkotmány normáit, amely „védi az emberi méltóságot, és lehetővé teszi a személyiség fejlődését”, Az Apostoli Szentszék és Belgrád baráti viszonyát ékesszóló példának nevezte, amely azt mutatja, hogy „a katolikus egyház és a kommunista államok békében élhetnek egymás mellett, békében is kell élniük. Az egyház elveti azt a lehetőséget, hogy beavatkozzék bármely állam belügyeibe, csak törvényes jogot követel arra, hogy Istent és az embereket szolgálja.”

Miután Tito elnök hazatért a vatikáni látogatásból, nagyon elégedetten beszélt a találkozóról, s mint mondta, meg van győződve arról, hogy a jövőben gyümölcsözőnek bizonyul. Többek között a vatikáni sajtó hozzáállását méltatta, amely nagyban hozzájárult a látogatás sikeréhez. Itt azt is hangsúlyozta, hogy a nemzetközi ügyeket „hasonlóan vagy pontosan ugyanúgy látják” a pápával. „És mindegyik megoldható a békés egymás mellett élés keretei között.”

De nemcsak a vatikáni sajtó értékelte pozitívan a kommunista Jugoszláviával kötött paktumot. Nemcsak a békés egymás mellett élést hirdető „haladó” katolikus lapok, hanem szinte az egész világsajtó úgy állította be a megegyezés eredményeit, mint „az enyhülés és a világbéke felé vezető úton tett nagy lépést”. Sajátos módon tért el ettől az egyöntetű megítéléstől a párizsi Le Monde. Ez a lap rendszerint a „progresszizmus” és a békés egymás mellett élés szószólója, most még egy lépéssel továbbment, ezúttal védelmébe vette a „fiatal papok” és a haladó katolikusok „evolúcióját”: „az autonómia felé mutató gondolatokat és tetteket nem kell korlátozniuk azoknak a kölcsönös garanciáknak, amelyeket egyrészt a szocialista állam, másrészt pedig a Vatikán ad”. A Le Monde 1971. március 31-i számában arra a következtetésre jut a szerző: „paradox módon újjászületik a »két kard«, az egyház és az állam régi szövetsége a marxista hatalom és a katolikus hierarchia között”...

De voltak, akik a leghatározottabban tiltakoztak, és elítélték a paktumot. Így például a Mexikóban megjelenő El Sol de México 1997. számában, 1971. május 14-én közölték H. Leclerc „Az egyház helyzete Jugoszláviában” című cikkét, melyben a következőket írja a szerző:

„Jugoszlávia úgynevezett felszabadulása után láthattuk a kötszerrel bebugyolált Vovski atya fényképét (elevenen akarták elégetni). Vannak fényképek a folyó vizébe fojtott papok holttestéről. Harminc papot gyilkoltak meg, négyszázharmincat lőttek föbe parancsra, de ítélet nélkül; ezret börtönöztek be és ötszázat száműztek ... Nincs hát semmi különös abban, hogy amikor az emberek véréből megrészegült Broz Tito évekkel ezelőtt a katolikus Mexikóba érkezett, számos szervezet és társaság tiltakozott e véres kezű hóhér látogatása ellen. (...) Ma, miután aláírták az egyezményt a kommunista rezsim és az egyház között, nem üldözik Jugoszláviában a papokat, különösen nem a progresszistákat. Ellenkezőleg, egy rendőrpapnak például, aki olyan városban működik, amelyet sok turista keres föl, azt követelte a helyi kolostor priorjától, hogy a szerzetesek mutatkozzanak az utcákon csuhában és kámzsában, mert az olyan benyomást kelthet, mintha vallásszabadság lenne. (...) Bármilyen idilli is a kapcsolat a haladó katolikusok és a kommunisták között, a jugoszláv sajtó még így is arra panaszkodik, hogy a Jugoszláv egyház túlságosan »konzervatív«, ha összehasonlítják a nyugati »zsinat utáni« egyház más központjaival, amelyek nem riadnának vissza attól, hogy lázadjanak az elmaradott enciklikák ellen, mint írják a Vjesnik 1970. szeptember 20-i számában.”⁴⁵⁶

⁴⁵⁶ József Mackiewicz: A Vatikán a vörös csillag árnyékában. Attraktor Kiadó, Máriabesnyő, 2012. 68-71.

Levelek az amerikai követségről az Egyesült Államok képviselői részére

Mindszenty bíborosnak a budapesti amerikai (nagy)követségen való tartózkodása ideje alatti levelezései a megadott forrásokban javarészt publikálásra kerültek.⁴⁵⁷ A bíboros – a menekült státuszára vonatkozó szabályok miatt – csak nagyon korlátozottan folytathatott levelezést a külvilággal. A Vatikánnal saját ügyében történő levelezése megengedett volt, azonban az Egyesült Államok képviselőinek és elnökeinek küldött leveleknek legtöbbször csak érkeztetéséről kapott visszajelzéseket. Ezekben a levelekben a bíboros – értesülve a számára rendelkezésre álló forrásokból és hírekből a külvilág eseményeiről – élénken reagált a magyar- és nemzetközi eseményekre. Tudta, hogy ez – bár ő teljességgel akadályoztatva volt a magyar egyház vezetésében – számára változatlanul nagy felelősség; levelei, felhívásai, tiltakozásai sok szempontot adhattak az amerikaiaknak a szovjetekkel és más kommunista országokkal történt tárgyalásokhoz.

1971. szeptember 28-án, hosszas tárgyalásokat követően, a bíboros kényszerűségből elhagyta az amerikai nagykövetséget és élete hátralevő részét külföldi száműzetésben élte le. Az amerikai (nagy)követségen eltöltött 15 esztendeje alatt élelmezési és orvosi ellátásának költségeit az amerikai püspökök finanszírozták.⁴⁵⁸

⁴⁵⁷ Somorjai Ádám OSB, Zinner Tibor: Majd' halálra ítélve. Dokumentumok Mindszenty József élettörténetéhez. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft. 2008.

Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: Szeizmográf a Szabadság téren. Mindszenty bíboros levelezése az USA elnökeivel és külügyminisztereivel 1956–1971. Hamvas Béla Kultúrakutató Intézet Budapest, 2010.

Somorjai Ádám: Ami az emlékiratokból kimaradt – VI. Pál és Mindszenty József 1971-1975. Bencés Kiadó Pannonhalma, 2008.

Somorjai Ádám: Sancta Sedes Apostolica et cardinalis Ioseph Mindszenty, I. – Az Apostoli Szentszék és Mindszenty József kapcsolattartása 1971-1975. Tanulmányok és szövegkiadások. Róma 2007.

Somorjai Ádám: Sancta Sedes Apostolica et Cardinalis Ioseph Mindszenty, II. Documenta 1956-1963. Az Apostoli Szentszék és Mindszenty József kapcsolattartása, II.

Budapest, 2009. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédiai Munkaközösség (METEM)

Somorjai Ádám: Sancta Sedes Apostolica et Cardinalis Ioseph Mindszenty, III/1. Documenta 1963-1966.

Budapest, 2010. METEM

Somorjai Ádám: Sancta Sedes Apostolica et Cardinalis Ioseph Mindszenty, III/2. Documenta 1967-1971.

Budapest, 2012. METEM

Somorjai Ádám: Mindszenty bíboros követségi levelei az Egyesült Államok Elnökeihez 1956–1971.

Budapest, 2011. METEM

„His Eminence Files” American Embassy, Budapest Mindszenty Bíboros az Amerikai Nagykövetségen Budapest, 2008. 2. átdolgozott kiadás 2012.

The Cardinal Mindszenty Documents in American Archives. A Repertory of the six Budapest Mindszenty Boxes. Mindszenty bíboros budapesti amerikai követségi tartózkodásának dokumentumai. Repertórium. Edited by Ádám Somorjai, OSB. Főapátsági Levéltár Pannonhalma, 2012.

The Cardinal Mindszenty Documents Subsidia, 2. Duty Log – Cardinal Mindszenty in the American Legation at Budapest 1956-71. Az ügyeletes tiszt kézikönyve – Mindszenty bíboros az amerikai követségen. Edited by Ádám Somorjai, OSB. Főapátsági Levéltár Pannonhalma, 2018.

⁴⁵⁸ Mindszenty Aid. PHILADELPHIA – John Cardinal Krol, Archbishop of Philadelphia and president of the National Conference of Catholic Bishops, disclosed that American bishops paid for the cost of food and medical care for Hungary's Jozsef Cardinal Mindszenty during the latter's 15-year "exile" in the U.S. embassy in Budapest. Cardinal Mindszenty took refuge in the embassy following the unsuccessful Hungarian revolution in 1956. A fenti angol nyelvű nyilatkozat a Washington Post 1974. május 24-i számában jelent meg. In: MOL KÜM/TÜK XIX-J-1-j Vatikán 1974. 160-28 tétel 113. doboz 00759/16 1974. július 3. Tárgy: Mindszenty bíboros amerikai útja.

Közép-Kelet Európa gyarmati függéséről

„Ma semmi sem fontosabb (és talán még nem késő) az emberiség számára, mint az, hogy vezetői és a vezetettek megtanulják, mi a bolsevizmus úgy, ahogy mi, szegény, nyomorult csatlósai testünkön és lelkünkön tapasztaljuk. Ez a nagy tanúság felérhet hatásában a Függetlenségi Nyilatkozattal. (...) A kommunizmus reménytelen nihilizmus.”⁴⁵⁹

„Hadd mutassak rá, hogy Közép-Európa ügye elsősorban nem politikai ügy, hanem inkább komoly, felelős és teljes mértékben erkölcsi, természeti jog kérdése. A jelenlegi helyzet elismerése éppen az amerikai államférfiak szótárában felbukkant fogalmak szentesítését jelentené: a szervezett gyilkosságát, a vég nélküli deportálásokét, a zsúfolt börtönökét, a növekvő kényszermunkatáborokét, az intézményesített rablását, a hazugságét, az emberi jogok semmibe vételét, értékes társadalmi osztályok megsemmisítését, a vallás kiirtását. Nem kérdés, hogy az Egyesült Államok 200 év alatt megalapozott erkölcsi hírneve ezen a morális, természeti jogokat illető kérdésen áll vagy bukik. Annál is inkább, mert az I. világháborút követő Tizennégy ponton alapuló béke, valamint a II. világháborús Atlanti Chartán alapuló béke kiigazításra szorul, ha Közép-Európa egyes népeire egyforma erkölcsi mércével tekintünk – ahogy azt tennünk kell. Figyelemre méltó újfajta közvélemény van kialakulóban: Közép-Európát egyszerűen el lehet adni, léte nem oszt, nem szoroz. Közép-Európa jobb sorsra érdemes népei viszont kétségbeesetten figyelik ezt a fejleményt. Minden komolytalanságot és kétségbeesést félre téve az erkölcsös álláspont csak a következő lehet: a tévedés következményeinek megjelenése után nem az elhatárolódás vagy a taktikai visszavonulás a helyes megoldás, s ezáltal a lerombolt területek átengedése egy még rosszabb sorsnak, hanem a helyben maradás és a hibák helyrehozása. Nem az elvek hangoztatása, hanem komoly törekvések a célok elérése és a hibák kijavítása felé. A bejelentett elvekkel ellentétben mindenütt ugyanaz a helyzet van kialakulóban: embereket tüntetnek el kérdezés nélkül, pedig Berlinben, Poznanban, és Budapesten nem hagytak kétséget afelől, hogy nem akarnak mást, mint amit a Nyugat ismételten megígért és követelt számukra. Lelkiismeretem követelésére írom ezt a levelet. Kilenc–tíz közép-európai ország vezetőit ölte már meg a hatalom várományosa a függetlenség kezdete óta. Ha az Egyesült Államok szívessége folytán én maradok az utolsó mohikán, utolsó evilági célom kell, hogy legyen, hogy segítségért kiáltsak a közép-európai államok érdekében. Ha a szovjet proletárdiktatúra utánunk nyúl, nem marad kiút, nem segít a felelősséget megkerülő, ingatag baráti érzés.”⁴⁶⁰

Levelek a Szent Korona ügyében

„Mindszenty József a magyar közjog értelmében egyfajta ideiglenes, rendkívüli államfő volt, jogkörével azonban 1946 után ténylegesen nem élhetett, de korábban tett ilyen értelmű lépéseket, és hercegprímási jogairól soha nem mondott le.”⁴⁶¹

⁴⁵⁹ Mindszenty bíboros levele Eisenhower elnökhöz Budapest, 1960. június 23. Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: Szeizmográf a Szabadság téren. Mindszenty bíboros levelezése az USA elnökeivel és külügyminisztereivel 1956–1971. Hamvas Béla Kultúrakutató Intézet Budapest, 2010. 95.

⁴⁶⁰ Mindszenty bíboros levele Eisenhower elnökhöz Budapest, 1959. október 1. Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: Szeizmográf a Szabadság téren. Mindszenty bíboros levelezése az USA elnökeivel és külügyminisztereivel 1956–1971. Hamvas Béla Kultúrakutató Intézet Budapest, 2010. 66.

⁴⁶¹ Pánczél Hegedűs János: Mindszenty József, a rejtett államfő. Demokrata 2012.07.25. <http://www.demokrata.hu/cikk/mindszenty-jozsef-rejtett-allamfo>

Mindszenty bíboros 1964. augusztus 24-én kelt levele Johnson Elnökhöz a Szentkorona ügyében⁴⁶²

Budapest, Magyarország, 1964. augusztus 24.

Uram!

Az újsághírek szerint tárgyalások fognak kezdődni az Egyesült Államok és a Kádár-rendszer között. Attól tartok, a Szentkorona lesz az egyik követelés.

A Szentkorona, amennyire tudom, az Egyesült Államok hadserege kezében van Németországban. A második világháború után az új rendszer egyszer már visszakövetelte. A Vatikán és Spellman bíboros előterjesztette kérésemet, hogy ne adják vissza a szent koronát a vörösöknek. Így is történt, Truman elnök még a gondolatot is élesen elutasította.

Ez a kérdés volt életfogytiglani ítéletem egyik oka és ürügye. Ha szükség lenne rá, a szent koronáért és annak kimondhatatlan szellemi jelentőségéért újra börtönbe mennék.

Ma is nagy a veszély. Bizalommal kérem Elnök Urat, mentse meg a koronát.

A szent koronát az új magyar kereszténység kapta Szilveszter pápától 1001-ben Szent István, az első magyar király számára. Csaknem ezer éven át minden magyar királyt ezzel koronáztak meg. Ez hazánk és kereszténységünk ősi mivoltának pecsétje, a világon egyedülálló keresztény és alkotmányos szimbólum. A magyar integritás megtestesítője a két igazságtalan békeszerződés után, amelyek tönkrezúzták a legtokéletesebb történeti, geológiai, gazdasági és kulturális egységet, a magyarok abszolút többségét ebben az országban a magyarok és az elszakított nemzetiségek óriási kárára és boldogtalanságára, akik bár kisebbségben voltak, az „anyaországok” parlamentjeiben mégis azt vallották, hogy Magyarországon jobb volt (Radic, Trumbic, Hlinka, Juriga, Maniu, Slavici stb.).

A Szentkorona nem lehet az ateista bolsevikok tulajdona. Nem történhet meg, hogy a Szentkorona a szovjetek vagy a csehek, románok, szerbek kezébe kerüljön, feldarabolják vagy eladják egy aukción, és az árát szétosszák. Ugyanígy nem kerülhet a magyar bolsevikok kezei közé sem. Ez példátlan botrány lenne.

A Vatikán is kifejezte érdeklődését ebben az ügyben, de nem ismeri az újabb veszélyt. Úgyhogy a nevében is kérem Elnök Urat.

Mr. Rusk legutóbb kijelentette, az Egyesült Államok külpolitikája 1945 óta változatlan. Mi, magyarok azt kérjük, hogy ez nyilvánuljon meg a hadsereg és Truman elnök példája nyomán a szent koronával kapcsolatban is.

Kérésemet megismételve maradok tisztelettel:

+Mindszenty József bíboros [s. k.]

esztergomi érsek, Magyarország prímása

Mindszenty bíboros 1966. augusztus 26-én kelt levele Johnson Elnökhöz a Szentkorona ügyében⁴⁶³

Erről a leveléről a bíboros három nappal később a következő naplóbejegyzést készítette: „Elküldtem a levelet az elnöknek: köszönet a Szentkorona, a szt. palást megmentéséért. A koronázási palást felülvizsgálatát kérem. A nagy értékek megmentve, de mentsék meg ezek jogos tulajdonosát, a nemzetet is, Közép-Európával. A történt hiba nyilvánvaló. A status quo II. alaptalan álom.”

Budapest, Magyarország, 1966. augusztus 26.

Az Elnöknek Fehér Ház Washington, D.C.

Uram!

Huszonegy éve aggaszt Magyarország szent kincseinek, Szent István koronájának, a koronázási palástnak stb. a sorsa, legyen bár Esztergomban, a kommunisták börtönében vagy az amerikai követség menedékében. Kezdetől az a félelmem, hogy elpusztulnak, ha a rendszer megszerzi őket. Talán szétszedik és eladják őket valami anyagi haszonért. Vagy szétszítják az ezeréves magyar nemzet utódállamai között, vagy elkobozza őket a Szovjetunió, hogy kiállítsa az Ermitázsban, esetleg pénzzé teszik őket, hogy enyhítsenek a krónikus gabonahiányon.

Az Ön ügyvivője, Mr. O'Shaughnessy biztosított engem, hogy nemcsak a Szentkorona, hanem a koronázási palást is az Egyesült Államok kezében van letétben a magyar nép számára, egy tökéletesen biztonságos helyen. Ez az információ szinte teljesen elűzte félelmeimet.

Hála Istennek, hogy az Egyesült Államok elnökeinek a szent és történelmi kincsek iránt tanúsított nagylelkű gondossága és figyelme meghiúsította a kommunisták ellentétes szándékait. Az Egyesült Államok nem fogja kiadni azokat sem a szomszédos államoknak, sem a Kremlnek.

Mégis maradt bennem egy kisebb aggodalom a koronázó palástot illetően. A láthatóan gondos tárolás ellenére nagy jelentőségű művek estek áldozatául az évek folyamán az idő vasfogának. Tisztelettel kérem, Elnök Úr, hogy a palástot és annak tárolási helyét vizsgálja meg egy múzeumi kurátor, aki ért a kényes, régi textíliákhoz, hogy meggyőződjön például arról, nem jelentek-e meg rajta foltok vagy szennyeződések, vagy hogy nem lenne-e tanácsos másutt vagy másképp tárolni. Nem azért kérem ezt, mert kételkedem a palást őrzőinek gondosságában, hanem pusztán az ezeréves textília iránti mély aggodalmam okán.

Ezeket a kincseket tehát megőrzi jogos tulajdonosuk, a magyar nép számára. A nép azonban nem menekült meg. Felbátorodva az Ön koronázási jelvényeink iránti nemes gondoskodásától arra kérem, kísérelje meg megmenteni tulajdonosaikat is!

A szerencsétlen Közép-Európában élünk, amely egy 174 millió lélek által lakott, csaknem háromnegyedmillió négyzetmérföldnyi terület, ahol a szabadságot eltörölték. Megváltásunk és megszabadulásunk abból fakadna, ha Ön elutasítaná a status quo-t, a magyarok és Közép-Európa halálát. Hogy érzékeltessem, ez mit jelent, idézek két jeles amerikai államférfit.

1.) Az elhunyt amerikai ENSZ-nagykövet, Adlai Stevenson jelentette ki a következőket 1965 májusában feleletül a szovjet küldött által az Egyesült Államok ellen intézett éles támadásra:

⁴⁶³

https://web.archive.org/web/20160306192539/http://www.magjarszemle.hu/cikk/20120719_mindszenty_biboro_s_hercegprimas_levelei_johnson_elnokhoz

„A Szovjetunió bekebelezett 264.000 négyzetmérföldet és 24 millió lelket (...) szégyenletes módon hátba támadta Lengyelországot (Hitlerrel egyetértésben), lerohanta a balti államokat, elfoglalta Kelet-Európát, és gyalázatosan eltiporta a magyar forradalmat... Ezekről eddig nem beszéltünk.”

Közép-Európa észrevette ezt a hallgatást, de a fenti hivatalos kijelentést is, amint megfogalmazódott.

Ez a Közép-Európa, amely a 14. században a lengyel–magyar perszónálunió keretében Európa második nagyhatalma volt, most mélyen az afrikai és ázsiai népek szintje alá süllyedt, aminek az oka egy nagy illúzió. Eszerint Közép-Európa a Szovjetunióhoz tartozna az adományozó és Sztálin közötti jobb viszony érdekében, hogy valódi és tartós barátság alakuljon ki közöttük. Sztálin ettől majd világszerte jobban fogja támogatni az adományozót a rend fenntartásában. Máskülönben saját lelkiismerete megnyugtatóására jelentette ki, hogy „10–20 év múlva Közép-Európa jól fog élni Sztálinnal és az oroszokkal”. (Gannon: *The Cardinal Spellman Story*, 224.)

Két évtized telt már el azóta és a Szovjetunió nem segít rendbe tenni a világ bajait – nem is ez a célja, hanem még tetézi is azokat felnőtt fiával, Kínával együtt.

Közép-Európa nem szokott hozzá Sztálinhoz és az oroszokhoz (Berlin, Poznan, Budapest). Saját nevelésének eminens tanulója sem szokott hozzá Sztálinhoz az eltelt három évtized alatt. Semmi jele annak, hogy békésen elhelyezkedtek volna a Szovjetunió és Közép-Európa között.

A status quo nemcsak az említett Stevenson-nyilatkozatban jelent meg, hanem korábban is, a bécsi találkozó során, és nem is Hruscsov provokálta. Az erkölcsi alap erre nem nagyobb, mint az első adományozás idején, de van egy különbség: a jelenlegi status quo és a békés egymás mellett élés szerint állítólag az utódállamok is kapnak némi javakat, nemcsak a Kreml. Ám ez csak a másik nagy álmom. A rendszer kapja, nem a nép. A rendszer megerősödik, a nép viszont a nagyarányú abortusz és a védekezés miatt elpusztul, miközben a Szovjetunió odahaza 15 milliós népességgyarapodásra számít 1970-ben. A családi élet, mondhatni, összeomlott. Nincsenek anyák, csak állami rabszolgák. Az ifjúság nem kommunista, a pusztítás mégis maradéktalanul sikeres. Dühöng a harcos ateizmus. Budapesten a vallásoktatás csak két évvel ezelőtt 1,9%-ra esett vissza a korábbi 100%-ról.

Kádár becsapta a Vatikánt. A nyomorult magyar „katolikus” sajtó úgy támadja Wyszyński bíborost, akár a lengyel pártsajtó, egy olyan helyzetben, amikor Gomulka megtagadja a pápától, hogy az ezeréves jubileum alkalmából az országba lépjen, a prímástól pedig, hogy külföldre utazzon. A nemzeti kegykép nem utazhatja körbe az országot papokból és hívekből álló kísérettel, csak a rendőrség kezelésében. Lengyelország azonban még ezzel együtt is a legelviselhetőbb. Irigyelnünk kell Lengyelországot, Kádár ugyanis a határról küldte volna vissza a pápát, a prímást letartóztatták volna, a szentképet pedig elkoboznák. A románok pedig még a „puha” Kádáron is túltesznek sutaságban.

2.) Inkább a Dél-Vietnam iránti gondoskodást és erőfeszítéseket kellene kérnünk a Stevenson-féle álláspont helyett a Rooseveltemlékműnél elhangzott Harriman-nyilatkozat szellemében: [...] Jalta „biztosította a szabad választásokat és a szabad, független életet Közép-Európa államai számára az általuk szabadon választott kormányok irányítása alatt. Annak, hogy ez most nem így van, Sztálin hitszegése az oka.” Reméljük, hogy ez a nyilatkozat nemcsak a Rooseveltemlékműnek, hanem a 174 millió áldozatnak is szól.

Az Egyesült Államok történetében a lengyel Kosciuszko és Pulaski, valamint a magyar Kovács ezredes és Teller [Ede] dicsőséges szerepet játszott. Ezekért az érdemekért az Egyesült Államoknak, mint immár nagyhatalomnak a maga nagyszerű elveinek megfelelően viszonzást kellene nyújtania. Buda várában évszázadokig együtt volt a Szent János, a korona és a

koronázási palást. Az ezeréves nemzet évente körmenetet rendezett augusztus 20-án a fővárosban. Ennek lehetőségét kérjük újra Istentől és Elnök Úrtól.

Megismételve hálámat és kérésemet maradok őszinte tisztelettel

+*Mindszenty József bíboros* [s. k.]

esztergomi érsek, Magyarország prímása

Détente és keleti politika

A vatikáni keleti politika kivitelezői már XI. Pius pápa 1937-ben kiadott, éleslátó és lényegre törő enciklikájából (*Divini Redemptoris*) meg kellett ismerjék az 1917-ben világalomra törő ateista kommunizmust. Az igen nagy alapossággal megszerkesztett pápai körlevél felhívja a figyelmet ennek a rendszernek alku nélküli elutasítására. „Vigyázatok — Tisztelendő Testvérek —, hogy a hívők meg ne csalódjanak. A kommunizmus magja rossz. Semmiféle téren nem szabad vele közreműködni, ha a keresztény kultúrát megmenteni akarjuk. Éppen az elámítottak lesznek a kommunizmus első áldozatai, miután azt saját országukban uralomra segítették. Minél ősbibb és magasabb valamely ország keresztény kultúrája, amelybe a kommunizmus beférkőzni tud, annál szörnyűbb pusztításban tombolja ki magát az istentelenek gyűlölete.”⁴⁶⁴

A vatikáni keleti politika és a vele járó „enyhülés” (détente) Domenico Tardini bíboros államtitkár halálával (1961) vette kezdetét. Ő a XXIII. János pápát (XII. Pius 1958-as halálát követően) megválasztó konklávét által kívánt konzervatív bíboros-államtitkár volt (aki a kommunistákkal-szocialistákkal szemben XII. Pius irányvonalát képviselte). XXIII. János ezzel „szabad kezet kapott és államtitkárának kinevezte 79 éves barátját, Amleto Cicognani bíborost, aki teljesen az ő rendelkezésére állt.”⁴⁶⁵

Adriányi Gábor professzor az Egyháztörténet kézikönyve című munkájában erről a következőképpen ír: „XII. Pius pápa halála után a bíborosok többsége azon a véleményen volt, hogy az elhunyt pápa szigorú, autokratikus rendszerét fel kell lazítani és az időközben beállott világpolitikai változásokat, nevezetesen az ún. hidegháború megnyihülését az egyházpolitikában is figyelembe kell venni. Míg a bíborosok egy jelentős csoportja Eugén Tisserant bíboros-dékán vezetésével az erre alkalmas személyt nem olasz bíborosban (Pietro Gregorio Agagianian?) látta, addig a vezető kuriális bíborosok (Benedetto Aloisi-Masella, Gaetano Cicognani, Pietro Ciriaci stb.) a kiemelkedő olasz (Giuseppe Siri, Ernesto Ruffini, Elia Dalla Costa stb.), francia (Maurice Feltin, Georges Grente, Clément Roques) és más nemzetiségű érsek-bíborosokkal (Francis Spellmann, Stefan Wyszyński, Thomas Tien Ken Sin stb.) együtt a kívánt tulajdonságokat *Angelo Giuseppe Roncalli* velencei bíboros-pátriárkában vélték felfedezni. Mint párizsi nuncius, majd Velence főpásztora Roncalli rendkívüli alkalmazkodóképességéről tett tanúságot, kapcsolatot tartott baloldali körökkel is, viszont joviális természete és 77. életéve zálogot nyújtott arra vonatkozólag, hogy politikájában nem fog túl messzire menni. Miután végül is néhány rangadó bíboros (a torinói Maurilio Fossati, a bolognai Giacomo Lercaro, a római Alfredo Ottaviani stb.) párthíveivel Roncalli oldalára állt, a konklávét negyedik napján a velencei pátriárka 51-ből 36 szavazatot nyert, azaz eggyel többet, mint okvetlen szükséges. Az ellenpárt, miután leszavazták, meghódolt, elérte azonban, hogy az új pápa államtitkárának a konzervatív volt al-államtitkár,

⁴⁶⁴ *Divini Redemptoris* XI. Pius pápa 1937. március 19. <https://katolikus.hu/dokumentumtar/divini-redemptoris>

⁴⁶⁵ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 30.

Domenico Tardini nevezte ki. Amíg ő élt (†1961), nem is állottak be forradalmi változások az egyházpolitikában.”⁴⁶⁶

A következőkben olyan dokumentumokba tekinthetünk bele, amelyek egyértelműen mutatják meg azt, hogy a Vatikán XII. Pius pápa halálát követően – ha nem is minden részletében, de tisztában volt a bolsevik rezsimnek által elnyomott területeken uralkodó valós egyházi állapotokkal. Erre különösen kézenfekvő példa Giovanni Cheli bíboros kinevezése Luigi Bongianino vatikáni diplomata helyére, aki a kommunista országokban fennálló viszonyokról valós információkat adott és ezért *azonnal* leváltásra került.

Mészáros Tibor, Mindszenty bíboros bécsi titkára a következőt írja visszaemlékezésében: „Itt (1974-ben Kronbergben – KG) hallottam, hogy a Szentatyának (VI. Pál pápa – KG) a német nemzeti zárándoklathoz intézett beszédéből a környezete kicenzúrázta azt a mondatot, amely így szólt: »A keleti politikában elmentem az engedmények végső határáig, de nem volt ellenszolgáltatás.«”⁴⁶⁷

Endrédy Vendel visszaemlékezése Angelo Rotta és Montini álláspontjára

„A Vatikánban kb. 1948. dec. 6 után tettem meg látogatásomat. (1950-ben készült feljegyzés – KG) A szorosan vett egyházi pontok után Angelo Rotta érsek, volt budapesti nuncius rátért arra a kérdésre, milyen legyen a püspöki kar magatartása a kormányhoz való közeledés, érintkezés és esetleges tárgyalás tekintetében. Álláspontja igen határozott és elutasító volt. E kérdésben Barbetta prelátus, a délkelet-európai államok katolikus ügyeinek referense és Tardini érsek, az államtitkárság külpolitikai osztályának feje, akiknél még ugyanazon napon látogatást tettem, mint amikor Rottával tárgyaltam, a következő napokon majdnem szó szerint azonos álláspontot foglaltak el.

Rotta szava kb. a következőkben foglalható össze. Nem érdemes a kommunista államok kormányaival átfogó és mélyreható (lényegét érintő) tárgyalásokat folytatni. Nem pedig azért, mert *a)* nem értjük meg egymást, más itt és más ott a szavak jelentése. A kommunisták mást értenek vallásszabadságon, szólásszabadságon, sajtószabadságon és gyülekezési szabadságon, fakultatív hitoktatáson, mint mi. Látszólag egyről beszélünk, a valóságban azonban mindegyikünk mást ért alatta. *b)* A kommunisták nem akarják az együttműködést a két teljesen különböző és ellentétes világnézetű világ között. Nemcsak a katolicizmus, hanem minden pozitív vallás megsemmisítésére törekszenek, együttműködési szándékuk csak látszólagos és csak időleges. *c)* Nem lehet létrehozni kielégítő megállapodást két olyan tárgyaló fél között, amelyek közül az egyik a teljes hatalom birtokában van, a másiknak pedig csak morzsák jutnak a működési lehetőségéből és semmi a hatalomból. Az egyik fél diktál, a másik meg kényszeredetten tudomásul veszi. *d)* Az ily módon létrejött megállapodást mindig a hatalom szegi meg, de azért úgy tünteti fel, mintha az Egyház lenne a békebontó. És az Egyház a hívek előtt nem tud kielégítően védekezni. És végül *e)* igen sokat veszít mindegyik országban a püspöki kar tekintélyéből a hívek előtt, ahol belement ilyen tárgyalásokba és csak egy töredékét tudta elérni annak, amit az ország katolikussága elvárt volna.

Barbetta és Tardini a következő napokon, amikor hosszabban fogadni tudtak engemet, lényegében ugyanezt mondták. Ez volt 1948 decemberében és szólt a jelenre és a közvetlen jövőre. Rotta és Barbetta emlékezetem szerint jóslásokba nem bocsátkozott. Tardini érsek-

⁴⁶⁶ Adriányi Gábor: Az egyháztörténet kézikönyve. Dissertationes Hungaricae ex Historia Ecclesiae IV. Aurora könyvek München, 1975. 203. <http://www.ppek.hu/k201.htm>
Szent István Társulat – Szent István kézikönyvek 5. Budapest 2001. 402-403.

⁴⁶⁷ Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972-1975). Lämpás Kiadó, Abaliget, 2000. 396.

helyettes államtitkár elmondta, hogyan képzei a jövőt. Szerinte elég rövid idő múlva el fog kezdődni a világhelyzetben a kibontakozás. Mintha 1949 derekára jósolta volna ezt. A szembenálló százmilliók tömegek vezetői be fogják látni azt, hogy ilyen tömegek, ilyen területek, távolságok, természeti kincsek, tudások mellett egymást le nem gyűrhetik, el nem pusztíthatják. Le fognak tehát majd ülni komoly tárgyalásokra, hogy az egymás melletti élet és talán némi együttműködés lehetőségét és kezdő mozzanatait megvitassák. Ez után már az Egyház is leülhet és üljön is le tárgyalni az állammal. E pillanatig az átfogó tárgyalásoknak nem sok értelmét látja. Az Egyház húzza a rövidebbet a működési területeken is, meg a hívek szemében is.

Nem volt alkalmam a kérdésről beszélni Montini helyettes államtitkárral. Felfogását azonban ismerem részint római ismerőseim közléséből, részint pedig Bánáss püspök úr és Czapik érsek úr elmondásából, akik kimerítően beszéltek Montinivel. Szerinte a nagy világ-kibontakozás sokkal lassúbb ütemű lesz, mint azt Tardini elképzei. (...) Éppen azért, mert Montini a forradalom diadala után most már csak a lassú változásban hisz, annak a híve, hogy minden kommunista államban a püspöki kar igyekezzék a kormánnyal a legjobb viszonyt fenntartani, természetesen a vallás alapjainak és az egyház jogainak sérelme nélkül. Én, mint jeleztem, Montinivel nem beszéltem, fenti felfogásait azonban emberileg hiteles forrásokból ismerem.”⁴⁶⁸ Fenti visszaemlékezés világosan rámutat a későbbi vatikáni keleti politika eszmei előzményeire is.

Endrédy Vendel megkínzása az Andrássy út 60-ban

Hogy mennyire igaz volt, amit Endrédi Vendel, Zirci főapát is lejegyzett a kommunisták embertelen és hazug eljárásairól, arra álljon itt bizonyoságul a volt cisztercita főapát 1950-ben, az Andrássy út 60-ban történt borzalmas megkínkoztatásának néhány részlete. „Első kínvallatásomra egy elegánsan berendezett szobában került sor. Meztelenre vetkőztettek, majd egy fiatal ávos tiszt előtt kellett guggoló gyakorlatokat végezni. Az ávos csizmáját minden guggolásnál meg kellett csókoljam. Addig tartott ez, míg össze nem estem. Közben kérdésekre kellett felelnem. Többszöri elájulás után a pincebörtön büntetőcellájába kerültem. Két hetet töltöttem a két méterszer egy méter harmincas kriptaszerű zárkában. A priccs fölött vezetett a szennyvízcsatorna, amelyik állandóan csöpögött. Alig feküdtem le, s csak napközben tudtam aludni egy keveset. Takarót nem kaptam. November volt. Fáztam. Ezekben a szörnyű napokban legfőbb imádságom ez volt: bárcsak az Úristen megáhozz szólítana, nehogy vallomásommal bárkinek ártsak.

Két hét eltelte után folytatódott a kihallgatás. A szobában hatalmas íróasztal mögött egy alezredes, valószínűleg a nyomozati főosztály vezetője. vele szemben ültettek le, s öt-hat civil ruhás vett körül. Oldalt a bőrdíványon hárman ültek, egy ávos őrnagy és két százados. (...) A jelenlevő detektívek az arcomba köptek. Az alezredes kérdésére, hogy a kínvallatáson kívül tudnak-e más eszközt akaratom megtörésére, a három ávos tiszt nemleges választ adott. Ekkor áthurcoltak abba a szobába, ahol első alkalommal megkínzottak. Ugyanaz a három ember fogadott: egy hatalmas termetű őrnagy, egy főhadnagy és egy civil ruhás.

Ismét meztelenre vetkőztettek, és összeesésig tornáztattak. Közben valamiféle lapos tárggyal hatalmas ütések mértek a hátamra. Ennek következtében két-három hétig nem tudtam mozdtítani a fejemet. Erős rúgásokat kaptam a gerincemre is. Az ütések és rúgások nem okoztak éles fájdalmat, de öntudatom pillanatokra kihagyott, bár nem hiszem, hogy elájultam

⁴⁶⁸ ÁBLT 3.1.9. V-82897/1. Endrédi Vendel és társai. 50-60. In: Egy fogoly apát feljegyzései. Endrédy Vendel zirci apát feljegyzései az ÁVH börtönében. Budapest, 2013. 78-79. Szerkesztette: Cúthné Gyóni Eszter.

volna. Arra koncentráltam, nehogy rosszul szóljak, s a hozzám intézett kérdések özönére azonnal válaszoljak. Mert ha nem, hallgatásomat beismerő vallomásnak tekintik.

A fizikai megpróbáltatásoknak többféle változatát kellett kiállnom. Arccal a fal felé állítottak, homlokomhoz szorított, ceruza nagyságú fémtárgyon kellett megtámaszkodnom. Sarkam alá szögekkel és tűkkel kirakott lapot helyeztek. Izzásig hevített rezsót tettek két oldalamhoz. Mikor összeestem, elkapták a szöges deszkalapot, és néhány rúgással talpra állítottak.

Másik módszerük a guggoltatás volt. Tíz-tizenöt kilogrammos súlyokat adtak a kezembe, a lában alá helyezett éles szögek felett kellett guggolnom az összeesésig. Ilyenkor is ütésekkel, rúgásokkal térítetek magamhoz.

Villanyárammal is kínoztak. Ajkamba, szemembe, orromba, fülembe, sőt szeméremtestembe is áramot vezettek. A keresztcsókoltatás abból állt, hogy egy fém keresztet és egy fém lapot, az »evangéliumos könyvet« kellett megcsókolnom. Az áramkör a kezem és az ajkam között záródott. Azt mondták, ha igazat vallok, nem lesz semmi bajom, ha nem mondok igazat, akkor megráz, és belepusztulok. Kétfillér nagyságú égett seb maradt a számon. Amikor összeestem, a padlón levő, valamilyen éles tárgy megsebezte a térdemet, s a sérülés tenyérynői gennyes sebbé fertőződött. Két ávós orvos a legnagyobb gonddal kezelte sebeimet.

A kínvallatások során egy idő múlva már nem éreztem, hogy ütnek. Néha a börtönőr szólt, hogy töröljem le a vért a homlokomról. Nekem már föl sem tűnt.

Kétheti alvatlanság után, amikor mindkét térdem sebes volt már, átvittek egy igen piszkos helyiségbe. Ezt nevezték írószobának. Itt íraták a rabokkal életrajzukat és beismerő vallomásukat. Nagyon fáradt voltam, ledőltem a vértől és gennyitől mocskos ágyra. Ekkor egy felcser lépett be, kezében injekciós tűvel. Azt mondta, az orvos küldte, és olyan injekciót kapok, mely sokkal hatásosabb az altatónál. Két adagot nyomott belém. Tíz perc elteltével csak azt éreztem, valami furcsa történik velem.

Így, ebben a megnevezhetetlen állapotban azonnal kihallgatásra vezettek, mely egész éjszaka tartott. Ezek voltak életem legkínosabb órái. Minden erőmet meg kellett feszítenem, hogy ura maradjak értelmemnek és akaratomnak. Nyilvánvalóvá lett, hogy valamiféle kábító anyagot fecskendeztek belém. Sikerült megőriznem önkontrollomat. Ám sem később nem tudtam, és ma sem tudok visszaemlékezni arra a szörnyű éjszakára. Nem tudom, miket kérdeztek.”⁴⁶⁹

XI. Pius és XII. Pius pápának *mennyire igaza volt* a kommunizmus sátáni mivoltának megítélését illetően is! A vatikáni keleti politika szóvivői az ilyen esetekről a tárgyalások alkalmával miért nem tettek *semmiféle említést* a bolsevik rendszerekkel való „jó kapcsolatok” építésénél? Ez nekik már „idejemúlt” kérdésnek számított?

Az 1964-es részleges megállapodásról

Adriányi Gábor tanulmánya

A következő, Adriányi Gábor egyháztörténész professzor könyvéből⁴⁷⁰ vett idézetek egyértelműen megmutatják azt, hogy a Vatikán és a magyarországi kommunista rezsim között

⁴⁶⁹ Hetényi Varga Károly: Szerzetesek a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában I. Márton Áron Kiadó, Budapest 2000. 215-217.

⁴⁷⁰ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. Ebből kivonatolva elektronikus részletek olvashatók az alábbi helyeken:

http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/AG_Mindszenty_112.html

http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/AG_Mindszenty_113.html

http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/AG_Mindszenty_114.html

létrejött részleges megállapodás⁴⁷¹ semmiképp nem hozta meg az egyháznak sem az enyhülést, sem pedig a magyarországi rezsimhez való viszonyának javulását. „Az 1964-es részleges megállapodás nem hozta meg a magyar egyháznak sem a várt enyhülést, sem pedig az államhoz való viszony javulását. Papokat, szerzeteseket és híveket – főleg, akik az ifjúság lelki gondozásával foglalkoztak –, »államellenes összeesküvés« vádjával 1965-ben, 1966-ban, 1967-ben, 1970-ben és 1972-ben sorozatosan letartóztattak és hosszú börtönbüntetésre ítélték. Az egyházra nehezedő nyomás nem enyhült, jóllehet az újonnan kinevezett püspökök a zsinat alatt Rómában azt hirdették, Magyarországon minden a legnagyobb rendben van vagy lesz. A valóságban a püspöki kar az Egyházügyi Hivatalnak még jobban a karmába került. 1966 szeptemberében a kormány a püspöki kart arra kényszerítette, hogy a püspökkari konferencia a külügyi kapcsolatok intézésére egy bizottságot hozzon létre. Ennek elnöke és alelnöke az újonnan kinevezett címzetes püspökök közül Ijjas és Brezanóczy lett, ügynöki fedőnevükön »Péter« és »Kékes Pál«. Fontos szerephez jutottak a bizottságban más tagok is, így a békepapok közül a név szerint kiközösített Horváth Richárd és Várkonyi Imre is. Mindez természetesen azt jelentette, hogy a püspökök valamennyi hivatalos külügyi kapcsolata még tökéletesebben a pártállam ellenőrzése és irányítása alá került.⁴⁷² Az egyház helyzetének drámai rosszabbra fordulása főként a hitoktatás és a püspöki igazgatás terén Casaroli érseket arra kényszerítette, hogy 1965 májusában a sérelmekről egy listát készítsen és ezt Magyarország római követségének nyújtsa át. Ezután (...) Rómában közte és az Egyházügyi Hivatal elnöke és alelnöke, Prantner József és Miklós Imre között feszült légkörben kemény eszmecsere került sor.⁴⁷³ Erről Casaroli bíboros emlékirataiban beszámol, és saját védekező, tulajdonképpen megalkuvó álláspontját a következő érvekkel indokolja meg: »A Szentszéknek nem állt módjában ellenőrizni ezek (sérelmek) hitelességét, nem tudott védekezni, és főleg nem tudott azonnal közbelépni az egyház jogainak védelmében.⁴⁷⁴ Tárgyalópartnereim természetesen jól tudták, hogy nem vagyok abban a helyzetben, hogy mindezt (a sérelmek igazolását) megtegyük, mert el voltunk zárva országuk egyházának mindennapjaitól. S ez lehetetlenné tette, hogy konkrét, pontos és hiteles tanúk által megerősített információkhoz jussunk.«⁴⁷⁵

Casaroli bíboros állítása azonban nem más, mint az akkori valóságot eltúlzó olcsó kifogás. Neki és a vatikáni tárgyalópartnereinek követelniük kellett volna, hogy különféle, a rezsim által félreállított egyháziakkal is tárgyalhassanak. Sőt, erre 1963 óta meg lett volna a lehetőségük. A kommunisták ezt ugyan nem vették volna szívesen, de elviselték volna a nagyon óhajtott megegyezés érdekében. Casaroli és társai nem is akarták az ún. ellenzéki, a félreállított, vagy éppen hivatalukban akadályozott egyháziakat meghallgatni. Jellemző, hogy Casaroli és munkatársai, mint Bongianino, Poggi és Cheli a hivatalukban akadályozott püspököket, mint Badalik Bertalant és Pétery Józsefet, vagy a rezsim által törvényen kívül helyezett, épphogy még tolerált püspököket, mint Shvoy Lajost és Endrey Mihályt egyszer

http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/AG_Mindszenty_115.html

http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/AG_Mindszenty_116.html

http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/AG_Mindszenty_117.html

⁴⁷¹ <http://mek.oszk.hu/01900/01906/html/index1093.html>

http://eucharisztikuskongresszus.hu/AG_Mindszenty_114.html

⁴⁷² Navalís, Carlo (Fábián Károly): Friede durch Friedenspriester? 107. In: Verlag J. W. Naumann: Kardinal Mindszenty, das Gewissen der Welt. Würzburg 1972. 61-125.

⁴⁷³ Agostino Casaroli: A türelem vértanúsága. A Szentszék és a kommunista államok (1963-1989). Szent István Társulat, Budapest 2001. 139-142.

⁴⁷⁴ Ehhez lásd még jelen írás Szabó Ferenc jezsuita visszaemlékezései című alfejezetét. Szabó Ferenc SJ: A Vatikán keleti politikája közelről – Az Ostpolitik színes és visszaja. Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya – L'Harmattan Kiadó Budapest, 2012. 120.

⁴⁷⁵ Agostino Casaroli: A türelem vértanúsága. A Szentszék és a kommunista államok (1963-1989). Szent István Társulat, Budapest 2001. 140-141.

sem keresték fel. Casaroli véleményét ezekről a deklasszált leépítettekről így fogalmazta meg: »Önök feláldozták magukat az egyházért, tartsanak ki az Önök önzetlen önfeláldozásában.«⁴⁷⁶ Azt is mondhatta volna: »A mór megtette a kötelességét, a mór mehet.« Más szóval: a Vatikán keleti politikája is elejtette őket. Mivel a Szentszék a turisták és utazók akkor már nagyszámú, Nyugatra került információit sem vette figyelembe, nem csodálható, hogy a kormánynak (azaz a kommunista rezsimnek – KG) és a békepapoknak az ámitásait készpénznek vette.⁴⁷⁷

Mindszenty bíboros realista meglátása

Mindszenty bíborosnak is többször feltették azt a kérdést, hogy miért nem kereste a megegyezést a kommunista párttal. A bíboros realista válasza ez volt: „Ilyen körülmények között ez céltalan és lehetetlen, miként annak bizonyult a kommunista blokk más országaiban is, mert a hatalomra törő ideológiai kisebbség nem megegyezésre, hanem az egyház leigázására és elpusztítására törekedett.”⁴⁷⁸

Szabó Ferenc jezsuita visszaemlékezései

„(Lengyelországban – KG) csaknem teljes volt a püspöki kar, amelyik egységesen felzárkózott – a papsággal és a hívekkel együtt – az ügyes diplomata, de a kommunizmussal szemben hajlíthatatlan Wyszynski bíboros mögé. A pápa küldötte (Casaroli bíboros – KG) még VI. Pál alatt többször információs körutat tett Lengyelországban, tárgyalt főpásztorokkal és másokkal, így felmérhette a valós helyzetet, és tájékoztatta VI. Pál pápát. (Ezt a tájékozódást nem tehetette meg Csehszlovákiában és Magyarországon.) Wyszynski bíboros, illetve a lengyel püspöki kar többször figyelmeztette: legyen óvatos, nehogy becsapják a kommunisták, ne siesse el a tárgyalásokat a tervbe vett diplomáciai kapcsolatok felvételére, nehogy az a látszata legyen politikájának, hogy a Szentszéknek fontosabb a diplomáciai kapcsolatok fejlesztése, mint a hívő nép javának keresése. Sajnos, Casaroli nem okult a lengyelországi tapasztalatokból; Magyarországon és Csehszlovákiában a helyzet kellő ismerete nélkül tárgyalt, a rendszer embereinek jobban hitt, mint hiteles informátoroknak. Casaroli megemlíti: érkeztek információk emigránsoktól, külföldi magyaroktól, de ezek hitelességét nemigen tudták ellenőrizni. Pedig – tegyük hozzá – a helyzet ismerői többször tájékoztatták a valódi állapotokról: a Párttól (végső soron Moszkvától) függő mindenható Állami Egyházügyi Hivatal pórázon tartotta a magyar egyházat. Az egyházüldözés, ha enyhébb formában is tovább tartott a Kádár-korszakban.”⁴⁷⁹

„Néhány adat még *Giovanni Cheliről*, akinek jelentős szerepe volt a Mindszenty-kérés »megoldásában«. Miután a vatikáni diplomata Luigi Bongianino – aki magyarországi látogatása során sok pappal találkozott és valós információkat szerzett – a kommunisták szemében kegyvesztett lett, a Szentszék felmentette a diplomáciai szolgálat alól (mindössze negyven éves volt), és Alba városka püspökévé nevezték ki. »Utódja Giovanni Cheli karrierdiplomata lett, aki 1967-ben került a Szentszéki Államtitkárságra, ahol Casaroli közvetlen irányítása alatt az Egyházi Közügyek tanácsának munkatársa lett nunciatúrai

⁴⁷⁶ Interview Casarolival. In: Informationsdienst Osteuropäisches Christentum. Jg. 2. Nr. 5-6 (1970. március 21.) 20-22, itt 21.

⁴⁷⁷ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 65-67.

⁴⁷⁸ Kovács Gergely: Mindszenty József, a leghűségesebb pásztor. Mindszenty Alapítvány 2014. 22.

⁴⁷⁹ Szabó Ferenc SJ: A Vatikán keleti politikája közelebbről – Az Ostpolitik színes és visszaja. Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya – L'Harmattan Kiadó Budapest, 2012. 116-117.

tanácsos címen. Cheli 1968-ban utazott először Magyarországra és barátkozó stílusa miatt azonnal elnyerte magyar partnerei bizalmát. (...) Kulcsszerepet játszott a sok problémát okozó Mindszenty-ügy megoldásában is. 1969 és 1973 között több alkalommal utazott Budapestre, minden esetben beépített tisztek és befolyásos ügynökök vették körül.»⁴⁸⁰

Stefano Bottoni tanulmánya

Szabó Ferenc Cheli bíborosról szóló visszaemlékezéshez szorosan kapcsolódik Stefano Bottoni tanulmánya (Szabó Ferenc is idéz részleteket ebből), amely mindezt részletes levéltári dokumentációkkal is alátámasztja.⁴⁸¹

„A hatvanas évek második felében már a magyar állami érdekek ellen cselekvő szentszéki diplomaták elmozdítására is sor került. Az Államtitkárság tehetséges diplomatája, Luigi Bongianino, aki 1963 óta Casaroli irányítása alatt felelt a magyar ügyekért, ugyanebben az időszakban, 1967 márciusában tett látogatást először önállóan Magyarországon⁴⁸² azzal a feladattal, hogy megvizsgálja a lehetséges püspökjelölteket. Bongianino határozott magatartása és óvatossága meglepte magyar tárgyalópartnereit, akik – Pataki Kornél⁴⁸³ és Zemplén György⁴⁸⁴ – hálózati személyek voltak. A Budapestet, Szegedet, és Kalocsát érintő »vizitációs« látogatásról készült jelentés hangsúlyozta, hogy Bongianino defenzív, gyanakvó hozzáállása politikai kockázatot jelent. Ő ugyanis nem törődött a hivatalos programmal, hanem arra törekedett, hogy valóban bizalmas jellegű beszélgetést folytasson minden egyes pappal, amely megdöbbentő eredményt hozott: sokan nem bírták a rájuk nehezülő pszichikai terhelést és sírva fakadtak, hangjuk remegni kezdett.⁴⁸⁵ Közvetlen magyar közbeavatkozásról nem maradtak fenn dokumentumok, de egyértelműnek tűnik, hogy a budapesti panasz eredménnyel járt: az akkor még csak 40 éves Bongianinót azonnal felmentették a diplomáciai szolgálat alól és 1968 márciusában a piemonti Alba városka püspökévé szentelték.⁴⁸⁶

Bongianino utódja Giovanni Cheli karrierdiplomata lett, aki 1967-ben került a Szentszéki Államtitkárságra, ahol Casaroli közvetlen irányítása alatt az Egyházi Közügyek Tanácsának munkatársa lett nunciatúrai tanácsos címen. Cheli 1968-ban⁴⁸⁷ utazott először Magyarországra és barátkozó stílusa miatt azonnal elnyerte magyar partnerei bizalmát. Az 1969 novemberében tett látogatása után Ijjas József kalocsai érsek azt mondta Pataki Kornélnak, hogy Cheli »sokkal diplomatikusabb és megértőbb volt irányunkban«.⁴⁸⁸ A kommunista párt és a hírszerzés jelentései a következő években is sokszor magasztalták Cheli a szocialista Magyarország irányába mutatott pozitív hozzáállását. (...) 1969 és 1973 között több

⁴⁸⁰ Szabó Ferenc SJ: A Vatikán keleti politikája közéről – Az Ostpolitik színes és visszája. Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya – L'Harmattan Kiadó Budapest, 2012. 120.

⁴⁸¹ Stefano Bottoni: Egy különleges kapcsolat története.

http://www.academia.edu/243024/Egy_kulonleges_kapcsolat_tortenete_A_magyar_titkosszolgalat_es_a_Szentszek_1961-1978 In: Csapdában – Tanulmányok a katolikus egyház történetéből, 1945-1989. Szerkesztette: Bánkúti Gábor és Gyarmati György. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L'Harmattan Kiadó Budapest, 2010. 253-280.

⁴⁸² Ennek előtte, 1965-ben és 1966-ban Agostino Casaroli kíséretében érkezett.

⁴⁸³ Pataky Kornél Udvardy József csanádi püspök személyi titkára volt, akit később győri püspöknek neveztek ki (1975–1990). Érintettségét „Kerekes” fedőnéven lásd ÁBTL 3. 1. 2. M–36278/1–2.

⁴⁸⁴ Zemplén György, a PMI rektora 1965 és 1968 között. Érintettségét „Wittman Karl” és „János Zoltán” fedőnéven: M–35355, Bt–741 és Mt–567/1–2.

⁴⁸⁵ „Kerekes” ügynök jelentése Luigi Bongianino magyarországi látogatásáról. M–36278/2. 86–92.

⁴⁸⁶ Később Vercelli (1970), majd Tortona (1975) püspökké nevezték ki.

⁴⁸⁷ Szabó Csaba – Soós Viktor Attila: „Világosság”. Az Állami Egyházügyi Hivatal és a hírszerzés tevékenysége a katolikus egyház ellen. Új Ember – Lénárd Ödön Közhazsnú Alapítvány 2006. 3. számú dokumentum, 81-86.

⁴⁸⁸ „Kerekes” jelentése Giovanni Cheli magyarországi látogatásáról (1969. november 18–19.). M–36278/2. 188.

alkalommal utazott Budapestre, minden esetben beépített tisztek és befolyásos ügynökök vették körül.”

Bolvári Pál visszaemlékezése

„Augusztus elején, egy forró nyári napon két testvérral Castelgandolfóba mentünk pápai kihallgatásra. Olyan helyen ültem, hogy kezet tudtam fogni VI. Pál pápával, akit a sedia gestatorián hoztak be a kihallgatási terembe.

Októberben már Rómában vettem részt egy pápai általános kihallgatáson. Ugyanezen hónapban Msgr. Mester telefonált, hogy a Magyarországon már többször járt vatikáni diplomata, Msgr. Kehly arra kér, írjam le azt, hogy mit tudok a magyarországi szerzetesek helyzetéről. Ha kész leszek, akkor ő majd lefordítja olaszra.

Ebben a saját esetemet is emlegettem, hogy a magyar püspökök nem tudnak egyházmegyékben papként alkalmazni.

A következő héten Msgr. Kehly személyesen akart velem találkozni. Rövid római tartózkodásom alatt immár másodszor voltam a vatikáni államtitkárságon, most Msgr. Mester kíséretében. Az első kérdése az volt Msgr. Kehlynak: »Ha én kijárnám magának azt, hogy papként működhessek valamelyik magyar egyházmegyében, vajon visszamenne-e Magyarországra?« Nemleges válaszmától egészen megdöbben. Erre én ezt a kérdést tettem fel neki: »Óhajtja, Monsignore, azt, hogy az eddigi, közel 5 évi rabság után még 7 esztendő legyen börtönben? Négy évi amnesztia után hagytam el illegálisan Magyarországot. Ezért legalább 3 évi börtönnel büntetnének.«⁴⁸⁹

Mindezekből *egyértelműen* látható, hogy a Vatikán keleti politikájának vatikáni részről történő keresztülvívői már a korabeli autentikus forrásokból is teljes képet alkothattak – kellett, hogy alkossanak – maguknak az ateista kommunizmus lényegéről, egyházakat eltipró tevékenységéről.

„Egy nemzet fölemelkedése mindig a mai napon kezdődik. A fásultakban is van parázs a hamu alatt, csak tűzre várnak. Isten így teremtett bennünket, embereket: az igaz és a jó meg a szép utáni vágyat nem lehet kioltani az ember szívében-lelkében.”⁴⁹⁰

Mindszenty József

„Ha valamely intézmény vagy ország bizonyos elvekkel megállta a történelmi szerepét, akkor a későbbi időkben ehhez az alapelvhez kell hozzányúlni, hogy a nehézségekben megálljon és a további történelmi feladatát teljesítse.”

Mindszenty József

A tárgyalások szükségességéről

A Vatikán keleti politikájáról megjelent, kortanú által írt visszaemlékező könyv előszavában ez áll: „Ez az újfajta megoldás a Vatikán keleti politikája (...), bár szándékában egyenes volt,

⁴⁸⁹ Bolváry Pál: Rabláncon Krisztusért. Katolikus Magyarok Vasárnapja Újság és Kiadó, 1992. 37. Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár <http://www.ppek.hu/k519.htm>

⁴⁹⁰ Bécs, 1973. október 30.

gyakorlati megvalósulásában már nem mondható mindig evangéliumi hűségűnek. (...) Jézus tanította: »az igazság megszabadít titeket« (Jn 8,32.) ezért nem félünk még az egyház sebeit sem feltárni, mert ez is bizonyítja isteni eredetét, hogy emberi gyarlóság és bűn sem tudta tönkretenni. (..) Ez a könyv arról győz meg bennünket – nem vetve követ a tárgyalásos megoldásokra –, hogy a történelem a diplomáciai megoldás helyett az igazi kiállást, a mártíromságot igazolta. Azoknak a tanúknak kell hinnünk, akik üldöztetést, börtönt is viseltek Isten országáért.”⁴⁹¹ Tehát engedményekkel nem lehet elérni mindazt, ami az Ősegyházban a hitvallók és vértanúk véréből sarjadt: éppen ezért, *nem ez utóbbi a tévút, hanem ez az egyetlen igazolt útja* a kereszténység mindenkori létének és megerősödésének!

Mindszenty bíboros a következőképpen vélekedett a kommunista rezsimekkel való tárgyalások lehetőségéről: *„Elvileg nem vonom kétségbe ezeknek a kontaktusoknak sem szükségességét, sem hasznosságát. Maga a tény, hogy a kommunista államok elismerik a Szentszékkel illetékes tárgyalófélként, pozitíve esik latba. Maga a tudat, hogy a Szentszék figyeli a helyi egyház helyzetét, mérséklőleg hathat az elnyomókra, és serkentőleg a helyi egyházra. Ahhoz sem fér kétség, hogy a Szentszéknek kötelessége keresni minden alkalmat, hogy az elnyomott egyházak sorsát enyhítse. Ha tehát a következőkben kritikai elemzés alá veszem a Szentszék politikáját a kommunista országok felé, azt nem elvi szempontból teszem, hanem az elfogadott elveknek kevésbé megfelelő módon való alkalmazása miatt, mely nemcsak a várt eredményt nem éri el, hanem – indirekte – sokszor káros lehet az egyházra.”*⁴⁹²

Az alábbiakban – a kérdéskörhöz kapcsolódóan – Fábián Károly⁴⁹³ Adriányi Gábornak írt leveléből olvashatunk részleteket:

„Amit a cikkben ki kellene emelned, az a végzetes vatikáni keleti politika. Mindszenty ennek az áldozata. VI. Pál mindenáron kapcsolatot akar a kommunista rendszerekkel. Amikor egyszer feltette magának a kérdést: Mi a szándékunk Kínával? Azt válaszolta: Csak a kapcsolat. Semmi többet nem akarunk, csak a kapcsolatot. Eddig az volt az egyházban, hogy a pápák helytállásra buzdították az üldözötteket. Maguk pedig, ahol tehették, tiltakoztak az üldözések ellen. Valódi hivatásukat teljesítették. Confirma fratres tuos. VI. Pál a csak kapcsolat érdekében lemond az üldözöttek támogatásáról. Nem emeli fel a szavát érdekükben. 1964-ben, amikor a részleges megállapodást aláírták Budapesten, rá néhány hónapra, decemberben széleskörű házkutatások és letartóztatások voltak. Egy sereg pap került a rendőrség kezébe. Az egyik hírügynökséggel megbeszéltem: Ugrassuk ki a nyulat a bokorból. Tegyük közzé, hogy a Vatikán tiltakozott a lefogások ellen. A hír bejárta a világot. A Vatikán nyomban válaszolt, hogy nem tiltakozott. Ez kellett nekem. Láttam, hogy a kapcsolat fontosabb, mint az üldözöttek védelme. 1970-ben ugyanez történt. Papokat fogtak le és ítélték el – a Vatikán hallgatott.”⁴⁹⁴

⁴⁹¹ Szabó Ferenc SJ: A Vatikán keleti politikája közléről – Az Ostpolitik színes és visszaja. Jézus Társasága Magyarországi Rendtartománya – L'Harmattan Kiadó Budapest, 2012. 11-12. Bábel Balázs kalocsa-kecskeméti érsek ajánlása.

⁴⁹² Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 125-126. Ehhez lásd még: Pro Memoria – Az Apostoli Szentszék és a magyar kommunista rendszer kapcsolatairól.

⁴⁹³ Fábián Károly erdélyi egyházmegyei pásztor, volt „germanikus”, a müncheni Szabad Európa Rádió egyházi tudósítója volt.

⁴⁹⁴ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 203-210. http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/AG_Mindszenty_116.html

Vecsey József megemlékező tanulmánya 1970-ben

Az alábbiakban Vecsey Józsefnek⁴⁹⁵ Mindszenty bíboros esztergomi székfoglalása negyedszázados évfordulójára („Egy elfelejtett évforduló” címmel) írt megemlékezéséből olvashatunk idézeteket, amelyben röviden bemutatásra kerül mindaz, ami Mindszenty bíboros életét jellemezte. „1949 elején, a félelmetes eszközökkel megrendezett kirakatper idején, amelyben az értelemnek és akaratának használatától megfosztott fővádoltat életfogytiglani fegyházbüntetésre ítélték, vakmerőség lett volna arra gondolni, hogy Magyarország 79. primása, Mindszenty József esztergomi bíboros-érsek megünnepelheti majd kinevezésének negyedszázados évfordulóját. Húsz évvel ezelőtt teljes képtelenségnek tűnt volna feltételezni, hogy a meghurcolt főpapot nyolcéves fogság után egy nagyszerű, egész világot bámulatba ejtő szabadságharc szabadítja majd ki ellenségei kezéből és az évfordulón, 1970. szeptember 16-án (a kinevezést a pápa szeptember 16-án közölte a magyar kormánnyal – KG), jó egészségben adhat majd hálát Istennek a negyedszázad rendkívüli teljesítményeiért, melyek máris belekerültek az egyetemes egyháztörténelem és a világtörténelem lapjaiba.

Ha a történelemben akad »irrationale«, akkor Mindszenty József magyar bíboros-prímás életben maradását annak lehet tekinteni.

Mindszenty prímás (...) jól fel is mérte azt a nagy veszedelmet, mellyel a bolsevisták, akik a második világháború végén magukhoz ragadták a hatalmat, a vallásszabadságot fenyegették. Évtizedek óta tanulmányozta az oroszországi vallásüldözést és tanulmányai alapján jól ismerte a kommunisták felfogását és gyakorlatát az egyházakkal és a vallással szemben. (...) azt is tudta, hogy a kommunisták betű szerint veszik a marxi-lenini tételt; minden vallást a polgári reakció szervének kell tekinteni és azért azt meg kell semmisíteni.

A magyar bíboros-prímás előtt nem volt ismeretlen Tychon pátriárka esete és a helyébe került, »diplomatusabb« Szergej metropolita szerepe. Tisztán látta, hogy azok megalkuvó magatartása nem hozta meg a nyugalmat és a vallásszabadságot az ortodox egyháznak.

Azok, akik Mindszenty prímás egyéniségét és a második világháború végén kialakult súlyos magyar helyzetet nem ismerik, gyakran azt kérdezik – persze egy kicsit a bolsevista propaganda hatása alatt –, hogy reálpolitikai szempontok vezérelték-e a magyar bíboros-prímást abban a harcban, melyről maga is tudta, hogy egyenlőtlen fegyverekkel kell megvívnia a magyar katolicizmus élén.

Mindszenty kétségtelenül tisztában volt azzal, hogy a hódítók nem elégszenek meg az ország gazdasági kizsákmányolásával és politikai leigázásával, hanem a meghódított nemzetre az ősi hittől szakító, új-pogány ideológiát akarnak rákényszeríteni és pedig fegyverrel a kezükben. Velük szemben állt egy legyőzött, nyomorba döntött és kifosztott ország egyedül a szellem és a lélek erejével.

Történelmi tanulmányai alapján alakult ki az a szilárd meggyőződése, hogy az egyház vezetői megalkuvásukkal csak *meghosszabbítják* ellenségeik uralmát.

Mindszenty szerint az egyháztörténelemben számtalanszor beigazolódott, hogy nem a »hintázás«, hanem az evangéliumhoz való töretlen igazodás a »reálpolitika«. Mindszenty bíboros (...) hősi áldozatának és ragyogó példájának oroszlanrésze volt abban, hogy a magyar

⁴⁹⁵ Vecsey József (Nemeshegy, Zala vármegye 1913. nov. 11. – St. Gallen, Svájc, 1977. máj. 24.): római katolikus lelkész. 1938-ban Szombathelyen szentelik pappá, Zalaegerszegen káplán, 1940-től hittanár, 1942-től Szombathelyen hittanár. 1943-ban a kisseminárium előjárója, 1944-ben püspöki titkár, 1946-ban a nagyszeminárium előjárója és teológiai tanára. 1952 nyarán Nyugatra menekült. 1954-től 1955-ig a müncheni Szabad Európa Rádió hitszónoka és a magyar katolikus műsorok szerkesztője. 1955–59-ben St. Gallenben lelképásztor, 1960–66-ban Párizsban magyar lelkész. 1971 őszétől Mindszenty József bécsi titkárságának ügyvezetője. 1975. májusában a Mindszenty Alapítvány alapító tagja.

In: Magyar Katolikus Lexikon <http://lexikon.katolikus.hu/V/Vecsey.html>

katolicizmus bebörtönzése után is helyt állt a rá kényszerített ádáz küzdelemben. És ezt biztosan nem a megalkuvó és a rendszert kiszolgáló »békepapoknak«, hanem Mindszenty bíboros felfogását osztó és példáját követő, szegénységben és megalázottságban élő, hőslélkü magyar lelkipásztoroknak, szerzeteseknek és hitűkhöz ragaszkodó világi híveknek lehet köszönni.⁴⁹⁶

Mindszenty bíboros helyzetértékelése az Ostpolitikról 1971 őszén

„Meg kell érteni, hogy mi a klerikalizmus ellen tüzzel, vassal, golyószóróval és börtönnel is harcolunk, mert nálunk nem klerikális, tehát papi uralom van, hanem munkás-paraszt uralom.” „A klerikalizmus elleni harc egységes rendszert képez, amire megvannak a megfelelő eszközök, egészen a Belügyminisztériumig.” (1958. június 10. MSZMP PB ülés) „(...) mit akarunk mi az egyházzal, a katolikus egyházzal vagy a többivel. (...) most nem úgy lesz, hogy alkalmazkodnak és megmaradnak, hanem alkalmazkodnak és meg fognak szűnni.” (1960. március 1. MSZMP PB ülés)⁴⁹⁷

Mindszenty bíboros száműzetését követően Magyarországon megtörtént a rendszerhez lojális püspökök kinevezése, amely Mindszenty bíborost – a Pázmáneumban történt letelepedését követően – arra indította, hogy memorandumot fogalmazzon meg a vatikáni keleti politika hatásairól. A memorandum hordereje és mondanivalója miatt – elsőként Mészáros István szerzőségében – több helyen is teljes terjedelemben közlésre került.⁴⁹⁸

1971. szeptember 28-án hagyta el Mindszenty bíboros a budapesti USA-követséget, s rövid római tartózkodás után 1971. október 23-tól a bécsi Pázmáneum lakója lett. Korábbi „félrabságában” is igen széleskörű tájékozottsággal rendelkezett a hazai politikai társadalmi helyzetről, a világpolitika eseményeiről éppen úgy, mint a magyar és az egyetemes egyház ügyeiről.

Küldött tájékoztató beszámolót és javaslatokat a Szentszéknek, mintegy tanácsadóként a Vatikán közép-európai ügyekkel foglalkozó szakemberei számára.

1971 folyamán a bíboros szoros kapcsolatba került Zágon Józseffel, aki győri egyházmegyes papként a második világháború után került vatikáni szolgálatba. 1971-ben az Elvándorlók és Turizmus Pápai Bizottsága egyik vezető tisztviselője volt.

1971 tavaszán és nyarán ő tárgyalt Mindszenty bíborossal a követségről való távozásról, ő bonyolította le a kiutazást, ő volt mellette Rómában, de még Bécsben is, az első hetekben.

Római és bécsi együttlétük idején beszéltek meg annak a Pro Memóriá-nak a szövegét, amelyet Mindszenty bíboros a vatikáni államtitkárságnak küldött a magyarországi kommunista kormányzat és a hazai katolikus egyház vezetőinek viszonyáról, ennek problémáiról.

Mindszenty bíboros élete végéig őszinte tisztelettel és szeretettel ragaszkodott a szentatyához, VI. Pál pápához. Ez azonban nem zárta ki azt, hogy — komolyan véve, hogy ő az anyaszentegyház bíborosa, tehát a római kúria magas rangú, tekintélyes tagja — esetenként kritikával illesse a vatikáni szervek hivatalnokainak intézkedéseit, ügyintézését,

⁴⁹⁶ Vecsey József: Egy elfelejtett évforduló. Mindszenty primás kinevezésének 25. évfordulója. Életünk – az európai magyar katolikusok lapja, St. Gallen. II. évfolyam 9. szám (1970. szeptember 1.) 1.

⁴⁹⁷ In: Tabajdi Gábor: A hatalom és az egyházak (Kádár János nyilatkozatai alapján). Egyházforum, 26. (I. új) évfolyam 3. szám – 2011 (Keresztény közéleti-kulturális folyóirat – Pécs)

⁴⁹⁸ Mészáros István: Mindszenty bíboros helyzetértékelése 1971-ben. Távlatok 1995. 4. sz. 404–411. <http://www.tavlatok.hu/38elottiek/tavlatok23-24.htm>; Mészáros István: Mindszenty és az „Ostpolitik”. Kairosz Kiadó, Budapest, 2001. 135–144.; Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 125–134.

eljárás módjait. Akkor, amikor úgy látta, hogy a bürokrácia szempontjai, a hivatali manőverezések, a diplomáciai ügyeskedések fölébe kerülnek az Evangélium hirdetése, terjesztése és védelme minden más háttérbe szorító legfőbb szempontjának, az Egyházat alkotó papok és hívek vallásos hite érdekeinek.

Mindszenty bíboros úgy vélte, hogy ez az eset áll fenn a vatikáni vezető hivatalnokoknak a magyar kommunista kormányzattal az 1960-as évek második felében kialakított kapcsolataiban. Ezért fogalmazta meg memorandumát. Ezt elolvastatta és megbeszélte Zágon prelátussal is, aki alaposan ismerte a Vatikán belső viszonyait. Zágon 1971. november 24-én Rómában kelt leveléhez mellékelve küldte vissza a Pro Memoria általa kialakított szövegét. Ezen Mindszenty bíboros már csupán apróbb stiláris javításokat tett.

Zágon kísérőlevelében ajánlotta, hogy a bíboros ezt a Pro Memóriát ne latin nyelvre fordítva küldje el a Vatikánba, ahogyan eddigi hasonló tájékoztatóival tenni szokta. „A használhatóság szempontjából is talán jobb volna olasz nyelven beadni” — javasolta, így folytatva: „A Pro Memóriát meg kellene küldeni a bíboros államtitkárnak azzal a megjegyzéssel, hogy a Consilium pro Ecclesiae Publicis Negotiis (= Egyházi Közügyek Tanácsa) bíboros tagjainak is megküldte. Ha csak az államtitkárság kapja, elsüllyed az akták között, s nem lesz hatása.”

Érdemes ma, negyed évszázad elteltével áttanulmányozni ezt a terjedelmes iratot, a legújabb kori magyar egyháztörténet értékes dokumentumát. Az olvasó kétségtelenül arra a megállapításra jut: Mindszenty bíboros világosabban látta a valós magyarországi problémákat, mint a vatikáni hivatalnokok.

Zágon levele s Mindszenty bíboros Pro Memóriája megtalálható a budapesti Majthényi-ház Mindszenty-gyűjteményében; jelzete: 58. gyűjtő.

*PRO MEMORIA AZ APOSTOLI SZENTSZÉK ÉS A MAGYAR KOMMUNISTA RENDSZER KAPCSOLATAIRÓL*⁴⁹⁹

Kötelességemnek érzem, hogy az Egyház érdekében kifejtsem észrevételeimet a Szentszék politikájáról a kommunista országok felé, speciálisan Magyarország felé. Ezek a kapcsolatok ugyanis lényegesen befolyásolják nemcsak az otthoni egyházak életét, hanem kihatással vannak a nyugati közvéleményre is, mely a tárgyalások hírei alapján alkot magának ítéletet a kommunista országok egyházainak sorsáról, sőt a keresztény vallásnak a kommunizmussal való gyakorlati összeférhetőségéről.

1. Elvileg nem vonom kétségbe ezeknek a kontaktusoknak sem szükségességét, sem hasznosságát. Maga a tény, hogy a kommunista államok elismerik a Szentszékkel illetékes tárgyalófélként, pozitíve esik a latba. Maga a tudat, hogy a Szentszék figyeli az egyház helyzetét, mérséklőleg hathat az elnyomókra, és serkentőleg a helyi egyházra. Ahhoz sem fér kétség, hogy a Szentszéknek kötelessége keresni minden alkalmat, hogy az elnyomott egyházak sorsát enyhítse.

⁴⁹⁹ <A szakirodalomban ismert egy 1971. november 24-én kelt, Mindszentynek tulajdonított memorandum az Apostoli Szentszék és a kommunista Magyarország kapcsolatáról. A memorandum szövegét közli Mészáros István: Mindszenty József helyzetértékelése 1971-ben. Távlatok 23–24 (1995) 3–4. 404–411. (Ugyanő 2001-ben megjelent monográfiájában ugyanezt a memorandumot tévesen 1971 tavaszára datálja, mintha az még az amerikai nagykövetségen íródott volna, lásd Mészáros István: Mindszenty és az „Ostpolitik” i. m. 135.) A memorandumról Somorjai Ádám bebizonyította, hogy azt nem Mindszenty József, hanem felkérésére Zágon József írta, de nincs nyoma annak, hogy elküldték volna a vatikáni államtitkárságra. (Somorjai Ádám: Mindszenty bíboros 1971-es memoranduma és Pro Memóriája. Távlatok 72 [2007] 2. 226–231.)>

In: Balogh Margit: Mindszenty József (1892–1975) II. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Budapest, 2015. 1355–1356. 199-es lábjegyzet

Ha tehát a következőkben kritikai elemzés alá veszem a Szentszék politikáját a kommunista országok felé, azt nem elvi szempontból teszem, hanem az elfogadott elveknek kevésbé megfelelő módon való alkalmazása miatt, mely nemcsak a várt eredményt nem éri el, hanem – indirekte – sokszor káros lehet az egyházra.

2. Az egyház jövője ezekben az országokban attól függ, hogy mennyiben sikerül a hitet átmenteni a jövő generációk számára. Elsőrendű fontossága van ebben a hitoktatásnak, legyen az iskolai, templomi, plébániai, családi vagy egyéni, nemkülönben a keresztény igazságoknak a sajtó útján való terjesztésének.

Az a benyomásom, hogy a szentszéki diplomácia és a Curia Romana egyéb illetékes szervei (pl. az ötévi relációk kapcsán) nem helyeznek elég súlyt erre a problémára. Mons. A. Casaroli 1964. évi nyilatkozatában (L'Osservatore Romano, 19. 9. 1964, pag. 1.) hangsúlyozta ugyan, hogy a hitoktatás is tárgyát képezte a tárgyalásoknak, sőt bizonyos optimizmussal nézett e tekintetben a jövőbe. A konkrét tények viszont azt mutatják, hogy a hitoktatás terén a helyzet azóta nemcsak, hogy nem javult, hanem rosszabbodott. A püspöki városokban például egyáltalán nincsen iskolai hitoktatás. A hitoktatásra való beiratkozásnál folytatódna a törvényellenes, korlátozó visszaélések. Napirenden vannak a hitoktatási engedélyek megvonásai. A hitoktatásnál tilos a modern segédeszközök használata. A hitoktatáson való részvételnek hátrányos következményei vannak a magasabb tanulmányoknál és az életben való elhelyezkedésnél.

Miközben a Szentszék tárgyal, a rendszer ismételten pereket konstruál papok és világiak ellen „összeesküvés”-nek, „tiltott szervezkedés”-nek minősített hitoktatás címén. Úgy tudom, hogy a Szentszék nem tiltakozott a nyilvánosság előtt az ilyen perek ellen, hanem megelégszik azzal, hogy éloszóval vagy írásban jelenti be érdeklődését vagy tiltakozását a magyar szerveknél. Az ilyen lépésről természetesen senki sem szerez tudomást, a rendszer pedig, amint a tények bizonyítják, folytatja elnyomását, mintha mi sem történt volna.

3. Súlyos mulasztásnak tartom, hogy a Szentszék nem tájékoztatja a közvéleményt az elnyomott egyházak igazi helyzetéről. Elégtelennek tartom, hogy a tárgyalásokról kiadott közleményekben csak az elért konkrét eredmény szerepel, s nem történik említés a megoldatlan problémák sokaságáról. Legalább egy kísérő sajtókonferencia bő alkalmat adna a kérdés helyes megvilágítására. Ilyen beállítása a tárgyalásoknak nemcsak vigasztalólag hatna az otthoni papokra és hívekre, hanem helyes fénybe helyezné az egyház sorsát a nyugati közvélemény előtt is, amely – még egyházi köröket sem véve ki – naiv tájékozatlanságban él.

A mai gyakorlattal a Szentszék azt a benyomást kelti a szabad világ felé, mintha a szocialista országokban az Egyház ügyei rendben volnának, és a kommunizmus már nem jelent halálos veszedelmet az Egyház számára. Ilyen eljárással akaratlanul is segédkezet nyújtunk ellenségeinknek az Egyház elnyomásához, s indirekte előmozdítjuk azt a primitív hiedelmet, mintha a kommunizmussal való gyakorlati együttélés előfeltételei már biztosítva volnának. Fájdalmas ironia, hogy így az Egyház is a kommunizmus terjedését könnyíti.

4. Úgy tűnik, hogy a szentszéki diplomácia főcélja a hierarchia életben tartása, a püspöki székek betöltése, minél több segédpüspök kinevezése. Távol áll tőlem, hogy a hierarchia jelentőségét lebecsüljem, sőt: éppen a püspök jelentősége késztet arra, hogy a szentszéki diplomáciát a kellő óvatosságra kérjem a kinevezések terén.

Püspöki kinevezésnek csak akkor van értelme, ha vagy már biztosítva vannak működésének lehetőségei; vagy olyan kiváló egyéniségről van szó, aki kedvezőtlen körülmények között is érvényt tud szerezni a püspöki méltósággal egybekötött elveknek.

Magyarországon a 22/1957. számú törvényerejű rendelet előzetes állami consensushoz köti a püspökök kinevezését. Ez lehetetlenné teszi a Szentszék számára, hogy saját kritériumai

szerint nevezzék ki püspököket. A rendszer által prezentált vagy elfogadott jelöltek, amint a gyakorlat mutatja, egész kevés kivétellel, nem válnak az Egyház javára.

Égetően szükséges, hogy a Szentszék alaposabb vizsgálatnak vesse alá a kandidátusokat. Ha a legkisebb erkölcsi vagy jellembeli defectus mutatkozik, a Szentszék óvakodjék őt kinevezni. Nagyobb súlyt kell helyezni a jelöltek természetes jellemvonásaira. A mai Egyháznak férfiakra van szüksége, nem effeminált (elnőiesedett – KG), félénk megalkuvókra, alkalmazkodókra.

Elengedhetetlenül szükségesnek tartom, hogy a Szentszék a püspöki kinevezés terén hagyjon fel a kompromisszumos politikával (azaz egy jó püspök kinevezéséért a kommunisták is kapjanak jutalmat egy kevésbé alkalmas egyén promóciójával). Ne szolgáltatassunk ki egy püspököt a kommunisták gúnyjának, akik szívesen kihasználják jelöltjük emberi gyengeségeit, de megvetik, mint embert és mint püspököt! Máris túlságosan lejárattuk a püspöki tekintélyt a papság és a nép előtt.

A püspökök szaporításánál fontosabb, hogy a Szentszék igyekezzék előbb az egyházkormányzat szabadságát biztosítani. A mai körülmények között, körülvéve az állam által ráerőszakolt munkatársakkal, a püspök nemcsak tehetetlen, hanem olyan intézkedéseket kell tennie, melyek ellenkeznek az Egyház jól felfogott érdekeivel.

Ha nem sikerül ezeket a személyi és tárgyi előfeltételeket biztosítani, a Szentszék elégedjék meg apostoli adminisztrátorok kinevezésével, püspöki jelleg nélkül.

5. Azt hiszem, nem szorul bizonyításra, hogy az ún. papi békemozgalom a kommunista rendszer szerve, nem a béke szolgálatában, hanem az egyház belső széttűllesztésére. Ha információim nem tévesek, a Szentszék az 1964-es ún. megállapodásban a békemozgalmat elítélte s feloszlását kérte. Ez az állásfoglalás is, sajnos, titokban maradt, sőt a megállapodás kapcsán kinevezett, Rómából hazatért püspökök belépése a mozgalomba azt a látszatot keltette – és kelthette joggal –, hogy ez a Szentszék engedélyével, ha nem utasítására történt.

Ugyanakkor híre ment, hogy Mons. A. Casaroli levelet intézett b.e. Shvoy Lajos székesfehérvári püspökhöz, aki a békemozgalomnak leghatározottabb ellenzője volt, kérve őt, hogy tanúsítson elasztikusabb magatartást az állammal és a békemozgalommal szemben. Más püspök is kapott a Szentszék megbízottjai részéről biztatást, hogy vegyen részt a békemozgalom ülésein. Ami betetőzi a dolgot, hogy a mozgalom közismert tagja az érseki méltóságig jutott!

A békemozgalom káros tevékenysége elsősorban abban nyilvánul meg, hogy tagjai nem egyházi, hanem politikai érdekért kapják – állami nyomásra – az egyházi kulcspozíciókat a kúriákban, káptalanokban, szemináriumokban, nagyobb plébániákon. Sokan közülük két-három állást töltenek be (kanonok és irodaigazgató Esztergomban, plébános Budapesten stb.), a szegénységben élő papság és hívek botránkozására vagyonna tesznek szert, villákat építenek nyaralóhelyeken, luxuskocsikon járnak, erkölcsileg súlyosan kifogásolható életet élnek (Szombathely, Győr).

Abból a tényből, hogy ezek a visszaélések már évek óta tartanak, és állandóan ismétlődnek, arra kell következtetnem, hogy a szentszéki diplomácia vagy nem ismeri a tényleges helyzetet, vagy nincs bátorsága arra, hogy fellépjen ezek ellen, akár a püspökökre, akár az állami tárgyalófélre gyakorolt nyomás által. A vázolt állapotokért elsősorban ez az állami szerv felelős.

A Szentszék szóvivőinek nemcsak elvi síkon, hanem konkrét példákkal is tiltakozniuk kellene az egyházi fegyelem és erkölcs súlyos sérelmei ellen. Vagy azzal nyugtatjuk lelkiismeretünket, hogy ezek a kérdések a püspökök joghatóságába tartoznak?

A papi békemozgalom külföldre is kiterjesztette működését. Küldöttségek jelennek meg – néha püspök vezetésével – kommunista békegyűléseken (Berlin, Varsó, Stockholm, Helsinki), a Pax Christi gyűlésein stb. Ideje volna, hogy a Szentszék informálja a nyugati hierarchiát a békemozgalom káros tevékenységéről, igazi természetéről, rámutatva arra, hogy ennek semmi köze sincsen a nyugati Pax Christi mozgalomhoz. Könnyelműségnek tartom, hogy a Szentszék nem vesz annyi fáradságot magának, hogy a kommunista félrevezetésnek véget vessen.

6. A kommunisták ma is nyíltan hirdetik, hogy céljuk – a vallás és az egyház kiirtása – nem változott. Csak finomultak módszereik, csiszoltabb a taktikájuk. Ezzel nemcsak a világot sikerült megtéveszteniük, hanem az egyháziakat is.

Nem vonhatom ki magamat azon benyomásom alól, hogy a kommunisták megtévesztő udvariassága megigézte a Szentszék képviselőit is, és az ennek jegyében folytatott tárgyalások túlzottan és vakon jóhiszeműek, s nem számolnak a másik fél igazi szándékaival. Így jön létre a világ felé egy látszólagos jó viszony, mely azonban csak a diplomáciai síkon érvényesül, anélkül, hogy vertikális hatása volna.

Az alsóbb régiókban a papság és a hívek változatlanul szenvedik az elnyomás keserűségét. Így alakul ki a legjobbakban egy tépelődő, fájdalmas ellenszenv a Szentszék iránt, a kollaboránsok pedig lekicsinylő mosollyal ünneplik győzelmüket, mert a történelem láthatóan őket igazolja!

Az eddigi szentszéki tárgyalások – legalábbis ami a külső benyomásokat illeti – túlságosan kedveztek a kommunista propagandának és a rendszer kollaboránsainak, rengeteg idealizmust romboltak le éppen a leghűségesebbekben, akik az egyházért mindenüket feláldozták. Elég, ha a legutóbbi példára utalok, mely a kiközösítések feloldásának publikálásával történt, s melynek méltó korrekcióját hiába vártam.

7. Ha ezeknek a jelenségeknek az okait keresem, többek között azt látom, hogy a Szentszék diplomáciája nem fordít elég gondot a kommunizmus elméletének és gyakorlati magatartásának tanulmányozására. Az a tény például, hogy a Consilium pro Publicis Ecclesiae Negotiis referensei folytonosan változnak, nem a rájuk bízott szektor kritériumai, hanem karrierjük szempontjai szerint, olyan gyenge pontja a pápai diplomáciának, mely elkerülhetetlenül kisebbségi helyzetbe hozza a gátlás nélküli, központilag irányított kommunistákkal szemben.

Ha valahol, itt volna szükség igazi specialistákra, akik nemcsak a kommunista dialektikával vannak tisztában, hanem ismerik az érdekelt ország múltját, népének jellemét, főleg egyházának történetét.

Ezzel szemben a valóság az, hogy alig dolgozta be magát az ország problémáinak ismeretébe, más beosztást kap, s az utód, rengeteg idő és fáradság árán, próbálkozik ütve-vétve, az összefüggéseket alig látva, belehelyezkedni a szituációba.

8. A hierarchia fokozatai az egyházban elsősorban officiumot jelentenek.

Ehhez tartozik az alárendeltek testvéri figyelmeztetése, tévedések helyreigazítása, megfelelő útmutatások adása stb.

Ha ezeket az elveket a magyar egyház viszonyaira alkalmazom, arra a következtetésre kell jutnom, hogy a Szentszék vagy nem gyakorolja megfelelően ebbéli jogait és kötelességeit; vagy pedig – ami még szomorúbb – elvesztette befolyását a püspökökre.

Nem akarok itt részletekbe bocsátkozni, csak utalok a szellemi, lelki irányítás csaknem teljes hiányára, a nyilvános botrányok türéseire, a kánonellenes intézkedésekre, az egyház általános nyomora között bizonyos körök – a püspököket sem véve ki – luxusára stb.

Nem olyan dolgokról van szó, melyeket csak a rendszer erőszakol a püspökökre, s melyekkel szemben tehetetlenek. Érzéketlenségről, buzgóság hiányáról, bátortalanságról van szó, mely már nem is látja, milyen és mennyi lehetőség van még, hogy igazi kereszténységről tegyünk tanúságot az ateista környezetben.

Nem szabad ezt az egyházat magára hagyni gyengeségeiben sem. Meg vagyok győződve, hogy ezen a téren a szentszéki diplomáciának komoly feladatai és nagy lehetőségei vannak. Péter hivatását az Úr abban is megjelölte, hogy erősítse meg a testvéreket!

Ne csodálkozzunk, ha a legjobbak is belefáradtak a hosszú küzdelembe, főleg az utóbbi években, amikor azt kell látniok, hogy a hivatalos egyház egy reménytelen dialógus jegyében maga építi le az ellenállás régi ideáljait, s senki sincs, aki fellépne az egyház belső bomlasztása ellen.

Az üldözött egyház több spiritualitást, több lelkipásztori orientációt vár a szentszéki diplomáciától. A püspököknek, papoknak tudniuk kell, hogy a Szentszék nemcsak az üres püspöki székek betöltését kíséri figyelemmel, hanem az egyháziak mindennapos életét és lelkipásztori tevékenységét is. S tudniuk kell azt is, hogy a Szentszék nem rejti véka alá meggyőződését az állami szervek előtt sem. Csak ez hozhat létre újból bizalmi légkört a püspökök és papok, a magyar egyház és a Szentszék között.

9. Nem akarok kitérni egyéb problémákra, mint például a működési engedélyek megvonására a papoktól, a világi státusba kényszerített világi és szerzetes papság sorsára, a szerzetesnők helyzetére, a kispapok diszkrimináló katonai szolgálatára stb.

Szeretném remélni, hogy a szentszéki diplomácia ezekről sem feledkezik meg a jövőben. Nemcsak jogi sérelmekről van itt szó, hanem fájdalmas emberi tragédiákról. Mennyi papi, szerzetesi hivatás ment és megy tönkre az egyháziak részvétlensége, érdektelensége mellett!

Vatikáni ígérek Mindszenty Józsefnek

*PRO MEMORIA*⁵⁰⁰

1971. október 23-án reggel fél nyolc órakor a Szentatya Mindszenty József bíborossal a vatikáni Matilde-kápolnában koncelebrációs szentmisét mondott, melyen, mint harmadik koncelebráns részt vett Zágón József is. Jelen voltak magyar papok, nővérek és néhány világi hívő, kb. 35 személy.

A szentmise után Őszentsége négyszemközt fogadta Mindszenty bíborost. Őeminenciája a kihallgatás után közölte velem, hogy a Szentatya biztosította őt, hogy mindenkor őt tekinti esztergomi érseknek és az ország primásának.

A kihallgatás után a Szentatya behívatott engem is és a bíboros jelenlétében ezeket mondta:

Ajándékba adom Őeminenciájának bíborosi mantellómat, hogy a hűvös országban védje a hidegtől és jelképeül annak a meleg szeretetnek és nagyrabecsülésnek, mellyel személye iránt viseltetik. Biztosítom a Szentatya nevében, hogy ügyét semmilyen vonatkozásban nem rendelte alá más dolgoknak, de a Szentszék már nem tudott további vendéglátást kérni az amerikaiaktól. A megoldást a Szentszék csak ideiglenesnek tartja s a bíborost mindig, mint esztergomi érseket és Magyarország primását tekinti. Kéri, hogy Őeminenciája viselje

⁵⁰⁰ Dr. Zágón József prelátus emlékeztetőjének dokumentuma Msgr. Mészáros Tibor irataiban. In: Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972-1975). Lámpás Kiadó, Abaliget, 2000. 675. Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár <http://www.ppek.hu/k248.htm>

türelemmel jelen helyzetének nehézségeit és a körülmények által megkívánt korlátozásokat. A Szentszék a jövőben is védeni fogja érdekeit és bármi kérdésben forduljon bizalommal Őszentségéhez. Zágon prelátus ebben az érintkezésben a híd szerepét vállalja.

Róma, 1971. október 23.

Dr. Zágon József prelátus

lakóhelye: Róma

„Amit VI. Pál pápa 1971. október 23-án, a hajnali búcsúmise után (a bíboros aznap utazott Bécsbe!) a pápa magánkápolnájában Mindszentynek mond latinul: Te vagy és maradsz az esztergomi érsek és Magyarország primása – és amit ugyanazon szavakkal Zágonnak olaszul megerősített – ezek a kijelentések minden alapot nélkülöző üres ígéretések (ígéret) voltak. A pápa tudta ugyanis, mit fog tenni. Mindszentyt majd megfosztja esztergomi érseki székétől.

Az egész Magdolna-kápolnai jelenetnek olaszos, színházias körítése a pápai, bíborosi köpeny átadásával és jókívánatokkal, hogy a köpeny (mantelló) a hűvös országban védje meg a hidegtől, a minden szélről védett, olasz anyás úri-fiúnak vergődése a saját határozatlanságában és zavarában. Ez a valóság, a többi megokolt-megokolatlan mellébeszélés. Attól függ, melyik oldalára fordítom. Így tette oda a pápa a pontot a Vatikán keleti politikájának végére, amely még hosszú időre megterheli a magyar egyházat.

Szegény Mindszenty! A Szent János-torony kápolnájában elhangzott latin és ráduplázva olasz kijelentést nekem aztán magános sétákon a Pázmáneum kuglizójában sokszor, ha nem is gyakran, ismételtette. A mondat: Te vagy az esztergomi érsek és maradsz – és annak semmissé nyilvánítása a letételkor; ez volt az utolsó koporsószó.”⁵⁰¹ Így nyilatkozott Mészáros Tibor, Mindszenty bíboros bécsi titkára a hivatalfosztás előzményeiről és körülményeiről. Zágon József fentebb ismertetett emlékeztetője is *egyértelműen* alátámasztja azt, hogy Mindszenty József *definitív* módon ígéretet kapott VI. Pál pápától az esztergomi érseki szék *mindenkori* megtartására, „mert különben a mondatnak, »Te esztergomi érsek, Magyarország primása vagy és *maradsz*«, nincs értelme. Mindszenty csak rövid ideig marad primás? Akkor ezt vele Budapesten közölni kellett volna.”⁵⁰²

„A pápa a kérdéses kijelentést (*Tu es et restas primas Hungariae* – Te vagy és maradsz Magyarország primása) az adott garancia ismeretében azért is mondhatta, mert úgy vélte, a garancia beváltására nem fog sor kerülni. Vagy előbb hal meg a majdnem 80 éves primás, vagy pedig sikerül neki Mindszentyt, mint az egyház hű fiát arra rávenni, hogy a pápai kérésnek engedelmeskedjék és lemondjon érsekségéről.”⁵⁰³

Vatikáni garanciák a magyarországi bolsevik rezsimnek

Az 1967. október 14-én⁵⁰⁴ kelt szentszéki aid-mémoire, amely kifejezetten a pápára hivatkozik, valamint a pápa nyilatkozata, amit 1971. április 16-án⁵⁰⁵ Péter János magyar

⁵⁰¹ Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak. Mindszenty bíboros titkárának visszaemlékezései. Pro Domo, Pécs, 1997. 238. Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár <http://www.ppek.hu/k177.htm>

⁵⁰² Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 121.

⁵⁰³ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 122.

⁵⁰⁴ „Casaroli 1967. október 14-i keltezéssel Emlékeztetőt adott át Száll elvtársnak (római magyar nagykövet – KG), mely szerint: a pápa kívánsága, hogy adjuk meg a lehetőséget Mindszentynek, hogy elhagyja az országot (...) a pápa, mint a katolikus egyház legfőbb vezetője, teljes befolyását latba veti, hogy Mindszenty, miután

külgyminiszternek tett, *teljesen ellentmondanak annak, hogy a pápa, VI. Pál nem tudott volna a magyar kormánynak adott garanciáról*, amelynek értelmében a Vatikán az országból való száműzetését követően Mindszentyt teljes szilenciumra fogja.⁵⁰⁶ Ha Mindszenty József ezekről az ígéretekről tudott volna, akkor nyilvánvalóan nem fogadta volna el azokat, „meghiúsítva” ezzel a magyarországi kommunista rezsim, a Vatikán és az Egyesült Államok Mindszenty bíborost száműzetésbe kényszerítő terveit! Ezt igazolja a bíboros 1972. november 9-én Bécsben kelt nyilatkozata is.⁵⁰⁷

Titkosszolgálati jelentések

A fent idézett két dokumentumon kívül a pápa és a Vatikán tájékozottságát több tény is alátámasztja – egyrészt magyar titkosszolgálati jelentésekből kiolvasható, hogy a Vatikán az emigrációs papi és civil személyektől kapott számtalan levélből, nyugat-európai hírügynökségi jelentésekből, az ugyancsak nyugat-európai sajtóból, valamint az olasz katonai elhárítástól (kémelhárítás) szerzett információkból megkapta a helyzet ismeretéhez szükséges és elégséges (sőt, annál még több) tájékoztatást. Másrészt, a közelmúltban publikált (jelen

elhagyta az országot, ne avatkozhasson be a magyar egyház életébe, ne nyilatkozzon a Magyar Népköztársasággal és kormánnyal szemben, tartózkodjon ellenséges tevékenységtől, és ne akadályozza a magyarországi katolikus egyház működését. Casaroli az Emlékeztető átadásakor kiegészítésképpen többek között kifejezésre juttatta: Az Emlékeztetőt a pápa jóváhagyta (...) A garanciák megfogalmazásánál a pápa személyes kötelezettségét azért emelték ki, hogy így a garancia a legmagasabb fokon biztosítva legyen. Ugyanakkor azt is hangsúlyozta, hogy a garancia nem személyes, hanem intézményes, amely a Szentszéknek is elkötelezné, amit készek írásbeli szövegezésnél világossá és egyértelművé tenni. Megismételte azt is, hogy formálisan nem tudnak kötelezettséget vállalni, hogy Mindszenty minden nyilvános szereplését pápai engedélykéréshez kössék, de Mindszentynek minden esetben a pápával előzetesen kell konzultálnia, s így gyakorlatilag biztosítható, hogy Mindszenty ne tegyen politikai nyilatkozatot, illetve ilyen ne kerülhessen nyilvánosságra.” (Javaslat a Politikai Bizottságnak a Mindszenty ügyben folytatandó tárgyalások irányelveire. MSZMP Központi Bizottság Agit-Prop Osztály, Állami Egyházügyi Hivatal, Külgyminisztérium – Szigorúan titkos! Készült: 28 példányban) In: Ólmosi Zoltán: Mindszenty és a hatalom. LEX Kft. 1991. 126-127. Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 82-83.

⁵⁰⁵ „Úgy gondolja (a pápa – KG), hogy bármennyire is Magyarországon szeretne maradni Mindszenty, ez nem lenne helyes megoldás. Ha a követséget elhagyja, akármilyen körülmények közé kerül, elkerülhetetlenül zavarokat okozna mind az egyháznak, mind az államnak. Ezért ők (mármint a Vatikán – KG) arra gondoltak, hogy kihozzák Magyarországról, valahol kolostorban helyezik el és megfelelő egyházi rendszabályokkal, kellő súllyal megtiltják neki a nyilvános szereplést. Úgy gondolja, hogy ehhez meg van a Szentszéknek az ereje.” (Péter János jelentése a Politikai Bizottságnak VI. Pál pápánál tett látogatásáról. Külgyminisztérium – 46/PJ/1971 Szigorúan titkos! Készült: 8 példányban) In: Ólmosi Zoltán: Mindszenty és a hatalom. LEX Kft. 1991. 140. Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 84-86.

⁵⁰⁶ Mivel Mindszenty bíboros Nyugaton szabadon nyilatkozott (a bíboros szólásszabadságnak a Vatikán részéről történő szándékozott megtiltása, vagy legalábbis bármiféle korlátozása, egy modern kori hitvalló szavainak cenzúrázása a legelemibb emberi jogok példátlan megcsorbítása volt) – ami a magyarországi bolsevik rezsimet módfelett ingerelte –, azért az idézett két garanciára hivatkozva a rezsim elérte a pápánál a bíboros érseki székből való eltávolítását. Csonka Emil ezt a következőképpen fogalmazta meg: „Egyfelől tehát ott voltak a Budapest–Moszkvának adott garanciák, másfelől az Isten akarata. A vatikáni diplomácia két malomkö között őrlődött. És 1973 végén Moszkva a pápa mellének szegezte a tört.” In: Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 151.

⁵⁰⁷ „1972. október 10-én tudtam meg a bécsi apostoli nuncius úrtól, hogy a Szentszék 1971 nyarán megállapodott a bolsevista magyar kormánnyal, hogy hazából történt távozásom után én semmi olyat nem teszek vagy mondok, ami zavarná a bolsevista magyar rezsim és a Vatikán között a jó viszonyt. A szentszéki megbízott ezt az engem súlyosan érintő tény 1971-ben a tárgyalások egész folyamata alatt elhallgatta előttem. (...) Ha ezeket megkaptam volna, visszariadva a megegyezés tényétől és tartalmától, úgy gondolom, arra a lépésre határozom el magamat, hogy megalázkodva a történt lépések visszavonását kérem.” In: Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 151-152.

írásban már többször is idézett), Mindszenty József által az Amerikai Egyesült Államok (nagy)követségről a Vatikánba írt levelek révén a pápa és környezete hiteles információkat nyert egy modern kori hitvalló (*confessor*) tanúságtétele alapján is.⁵⁰⁸ Mindezek ismeretében a Vatikán részéről *semmilyen tájékoztatlanságról* nem lehetett szó!

„A magyar papi emigráció aktivitása fokozódott (...) a PMI (Pápai Magyar Intézet – KG) körül tömörült magyar papi emigránsok fokozták felderítő és információs tevékenységüket. Rendkívül széleskörű magyarországi levelezési kapcsolataikat aktivizálták, és újabb ismeretségeket igyekeznek kialakítani (...) A beszélgetések során újabb információkat gyűjtenek a magyar egyház helyzetére, a békepapi mozgalomra, egyes egyházi személyiségekre vonatkozóan. A papi emigráns vezetők sokoldalú hírszerző tevékenysége eredményeként (értsd: a Vatikán részére történő hírszerzés – KG) számos egyházi személyiségre vonatkozóan rendkívül bizalmas információkkal rendelkeznek. Az egyes adatokat a Vatikán tájékoztatására használják fel. Propagandacélra alkalmas információkat az egyházi és emigráns propagandaszerveken keresztül eljuttatják a nagy imperialista rádióadókhöz is.”⁵⁰⁹

„Az Olaszországban, Ausztriában, Nyugat-Németországban tevékenykedő emigráns papok rendszeres és szervezett összeköttetést tartanak fenn egymással. Tevékenységük jóval túlmegegy a magyar disszidensek közötti pasztoráción, állandó és aktív információs és propagandatevékenységet folytatnak (...) Hírszerző tevékenységük eredményeiről informálják a vatikáni köröket.”⁵¹⁰

„Az operatív munkás elhelyezése a Magyar Akadémián volt. Az Akadémia bejáratával szemben évek óta működik az olasz elhárítás figyelő csoportja. A figyelést úgy oldották meg, hogy az Akadémiával szemben levő ház földszintjén állandó jellegű képkiallítást nyitottak, ez a gyér látogatottság mellett kitűnő lehetőséget biztosít a figyelő személyek számára. A Magyar Akadémiával szemben levő épületben a kocsis bejáratnál szembeni részen, az egyik I. emeleti ablakba 2 db 10 cm átmérőjű csövet építettek be, ezek olyan szögben vannak, amelyből rálátás van az egész udvarra. (...) Nem ritka eset, hogy katonai rendszámú gépkocsik is részt vesznek a figyelésben. Megfigyeltük az EI-33974 rendszámú Fiat 600-as kocsit, amely több ízben kísért bennünket. A kocsit katonai sofőr vezette, de civil személy is ült a kocsiban. Néhányszor megfigyeltük a 648.218 rendszámú vajsínű Fiat 600-as kocsit, amely hangjáról ítélve erősebb motorral van felszerelve. Esetenként a Viktor Emánuel emlékműnél a követségi kis buszhoz csatlakozott, és a Via dei Vilini sarkáig kísérte a mikrobust.”⁵¹¹

Információs jelentések Rómából

Az alábbiakban az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában található Információs jelentésekből olvashatunk néhány részletet, amelyek rávilágítanak a vatikáni, az 1970-es

⁵⁰⁸ Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: A Szabadság térről Washingtonon át a Vatikánba – és vissza. Mindszenty József bíboros, prímás, esztergomi érsek követségi levelezése az Apostoli Szentszékkal 1956-1971. Veritas Történetkutató Intézet – Magyar Napló • Budapest, 2016.

⁵⁰⁹ „Canale” dosszié Történeti Hivatal O – 14963 / 7 A In: Kahler Frigyes: III/III-as Történelmi olvasókönyv 3. Kairosz Kiadó, Budapest, 2005. 126.

⁵¹⁰ „Canale” dosszié Történeti Hivatal O – 14963 / 7 A In: Kahler Frigyes: III/III-as Történelmi olvasókönyv 3. Kairosz Kiadó, Budapest, 2005. 128.

⁵¹¹ „Canale” dosszié Történeti Hivatal O – 14963 / 7 A In: Kahler Frigyes: III/III-as Történelmi olvasókönyv 3. Kairosz Kiadó, Budapest, 2005. 182.

években a keleti politikával, valamint Mindszenty bíboros ügyével kapcsolatosan kialakított véleményekre és állásfoglalásokra.⁵¹²

„XXIII. János elve (amit a *Pacem in terris* enciklikában kimondott), hogy megkülönböztette egymástól az ideológiát és a mozgalmat. A mozgalom és a benne részt vevő emberek változnak. Mond egy példát (Casaroli – KG): a liberalizmus egy időben úgy állt szemben az egyházzal, mint ma a marxizmus, míg az egyház szemében liberalista egyet jelentett a bűnnel. Idővel ezek a polgári liberális mozgalmak átalakultak, szemléletük is változott. Ő személy szerint – szellemtörténészként (ez szenvedélye ugyanis) meg van győződve arról, hogy ugyanez a sors vár a marxizmusra is. Befut egy történelmi pályát és lassan átalakul. Természetes, hiszen minden, ami létezik, fejlődik, átalakul. (»Ezt ugyan mondhatta volna egy marxista is« – jegyezte meg szellemesen.) A társadalmi valóság visszahat az eszmére és fokról-fokra módosítja. Erre alapítja ő és az egyház optimizmusát. Történelmileg ez lehet akár egy évszázados időszak is, nem máról holnapra bekövetkező fordulatról van szó. De neki és az egyház vezetésének az a kötelessége, hogy ilyen történelmi távlatban szemlélje a dolgokat, így közelítse meg a kérdéseket.»⁵¹³

„A hitet politikára fordítani – ez nem megy. De bizonyos értékek, tehát katolikus eszmei értékek jegyében állást foglalni, és olyan döntéseket javasolni a politika szakembereinek, ami mindenki számára elfogadható – ez igen. (...) ez az ideálisnak tartott állapot nincs meg a valóságban. Annak a politikacsinálásnak, hogy Piccoli vagy Andreotti telefonál a Vatikánba, mit csináljon az abortusz-kérdésben a parlamentben, lejárt az ideje, abszurdum.»⁵¹⁴

„Érthető, hogy sokan teszik fel mostanában a kérdést: változni fog-e a Vatikán politikája a szocialista országok irányába, nem lesz-e megmerevedés. Biztos, hogy nem lesz változás, a Vatikán továbbra is a megegyezést keresi, a kapcsolatokat, a tárgyalásokat szorgalmazza. Az elmúlt év második felétől valóban tapasztalható a Vatikán és az olasz püspöki kar részéről egy keményebb és elhatároló magatartás a marxistákkal szemben, de ezt elsősorban az olasz belpolitikai helyzet váltotta ki. A püspöki kar ismert nyilatkozata, a pápa beszédei az olaszoknak szóltak, nem a szocialista országoknak. Vegye figyelembe, hogy itt olyan helyzet alakult ki, hogy ismert és tekintélyes katolikusok elfogadták, hogy az OKP (Olasz Kommunista Párt – KG) listáján induljanak. Az egyházon belül is sok olyan jelenség van, amelyek valóban aggaszthatják a pápát. Tehát ezeket a marxisták elleni megnyilatkozásokat úgy kell felfogni, ahogy nem régen, a szocialista országok és a Vatikán kapcsolatáról néhányukkal beszélgetve Casaroli viccesen mondta /kérem, ön se szó szerint értse!/: »Ha tudomásul kellennem, hogy egy adott koncentrációs tábor erős őrség véd és azt nem lehet felszámolni, akkor nincs más lehetőségem, mint tárgyalni a táborparancsnokkal a táborlakók életkörülményeinek megjavítása, minél elviselhetőbbé tétele céljából. Az ilyen tárgyalás csak úgy vezet eredményre, ha a partner álláspontját és érdekeit is tiszteletben tartjuk. Én tiszteletben is tartom, keresem a megegyezés lehetőségeit, egyes országokkal szép eredményeket is elértünk, de mindez nem jelenti azt, hogy ne kövessünk el mindent (annak érdekében – KG), hogy ne legyenek újabb lágerek.« Casaroli is rögtön hozzátette, hogy hála

⁵¹² Az értékes szakmai konzultációkért, valamint a dokumentumok előkészítéséért és rendelkezésre bocsátásáért köszönetet mondok Vörös Gézának, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára levéltárosának.

⁵¹³ Információs Hivatal 1976. ÁBLT 1.11.4. E-II/2a/76 Információs jelentés, Róma, 1976. január 20. 1/25/4/76. sz. jelentés melléklete 30. Tárgy: Casaroli (jelentést adta: „Nemere”). Casaroli érsek a Vatikán külpolitikájáról – a római külföldi tudósítók klubjában folytatott beszélgetésből. (Az Információs jelentések a magyarországi hírszerzés által keletkeztetett anyagok.)

⁵¹⁴ Információs Hivatal 1976. ÁBLT 1.11.4. E-II/2/76 Információs jelentés, Róma, 1976. május 5. 5/34/4/76. sz. jelentés 1. sz. melléklet 2-3. Tárgy: Sorge/Civiltà Cattolica (jelentést adta: „Nemere”).

Padre Sorge, a jezsuita Civiltà Cattolica folyóirat főszerkesztője, a pápa egyik legbefolyásosabb tanácsadója (jelentésből idézve – KG) a Stampa Esterában (Külföldi Sajtóosztály) járt és másfél órás kotelten beszélgetést folytatott az őt meghívó, jelenlevő újságírókkal.

istennek, a szocialista országok nagy részét nem kell a katolikusok lágerének tekinteni. Vagyis, ahol nem a marxisták vannak hatalmon, ott a Vatikán minden erejét latba veti, hogy ne is kerüljenek hatalomra, de a szocialista országok létének és erejének realizálását tudomásul veszik és ezért nincs is lehetőség más útra, mint amit az elmúlt évtizedben jártak. A Vatikán kelet-politikájában semmi változás nem lesz és ez nem csak Casarolinak, az álláspontja, hanem más jelentős vatikáni személyiségeknek is.”⁵¹⁵

„A közelmúltban, Rómában az olasz püspöki konferencia által előkészített és szervezett kongresszust, mint az egyház átgondolt politikájának részét értékeli. Az ott elhangzott néhány, az Egyház számára talán kellemetlen felszólalás ellenére az értekezés ismét bebizonyította, hogy az egyház képes a dialógusra, a maga sajátos értelmezésében. Céljuk ugyanis az, hogy a tömegek elé menjenek bizonyos szociális kérdésekben, ezzel kifogva a szelet a baloldali pártok vitorlájából. Röviden: az egyház úgy veszi fel a harcot az ateista, baloldali erőkkal, hogy magáévá teszi azok valóban igazságos követeléseit, de elutasítja ezeknek a pártoknak eszméit és végső célkitűzéseit.”⁵¹⁶

„Az egyházon belül komoly súlyt képeznek azok az erők, amelyek a Vatikán keleti politikáját elhibáztak, stratégiai és taktikai hibásnak tartják. Szerintük a Vatikán túl sokat adott, cserébe viszont alig kapott valamit. Ezek az erők az új pápa megválasztása után erősebben fogják követelni a keleti politika módosítását. Egy konkrét példát véve, elítélik azt a módot, ahogyan a Vatikán feláldozta a nyugati egyházi körökben nagyra becsült Mindszenty bíborost.”⁵¹⁷

⁵¹⁵ Információs Hivatal 1976. ÁBLT 1.11.4. E-II/2a/76 Információs jelentés, Róma, 1976. július 6. 7/11/4/76. sz. jelentés 2. sz. melléklet 203. Tárgy: A Vatikán keleti politikája.

⁵¹⁶ Információs Hivatal 1976. ÁBLT 1.11.4. E-I/1/76 Információs jelentés, Róma, 1976. november 29. 11/25/4/76. sz. jelentés 5. sz. melléklet 61. Tárgy: Római katolikus kongresszus.

⁵¹⁷ Információs Hivatal 1976. ÁBLT 1.11.4. E-I/1/76 Információs jelentés, Róma, 1976. december 16. 11/26/4/76. sz. jelentés 1. sz. melléklet 63. Tárgy: A Vatikáni Kúria belső problémái.

Mindszenty bíboros száműzetése

„Nem igyekeztem Budapestet elhagyni. Minden vágyam az volt, hogy szeretett népem körében éljek, szenvedjek és haljak meg. A körülmények alakulása folytán Nyugatra kerültem. Mint minden ember, én is igyekeztem itteni életem számára feladatot, hivatást találni. Ezt abban találtam meg, hogy a nagyvilágban szétszórt híveimet látogatom és igyekszem őket hitükben megerősíteni. Amíg az Úr életben tart, egészséget ad, mindenüvé elmegyek, ahová meghívnak, ahol szívesen látnak, és ahol értelme van látogatásomnak.”⁵¹⁸

Mindszenty József

224

Sorsok és végzetek

A Vasárnapi Levél⁵¹⁹ egyik 1974-es számában egy meglepő írás jelent meg azon személyekről, akik valamilyen formában (a kommunisták oldalán) részt vettek a Mindszenty bíboros elleni összeesküvésben, rágalomhadjáratban.

„Akkor még az »enyhülést« színlelő Moszkva-hű rendszer a Mártír Bíborost egy rétsági »fölszabadított«, vagyis elkommunizált kúriában tartotta országtól-világtól elzárva. Eljutottak-e hozzá kínzóik, a rendszer gyalázatos pribékjei már akkor beteljesedett végzetének híre? Nem tudom. Mi is csak időről-időre afféle »azt mondják« stílusban értesülhettünk a nép előtt gondosan titkolt esetekről.

1956 nyara volt, amikor az azóta már megboldogult testvérem szerencsésen visszaérkezett egy nyugati küldetésből. Ha a terror hallgatást is parancsolt, Mindszenty hercegprímást senki sem felejtette el s így nem csoda, ha mindenkit érdekelt, ami vele kapcsolatos lehetett. Sorra vettünk hát mindenkit, az ország első zászlósurának letartóztatását elrendelő Rajktól, az azt végrehajtó Ocskó Gyulától kezdve az akaratbénító szérumot adagoló⁵²⁰ Weil doktorig mindenkit. Érdekes, elrettentő képsorozat tárult elénk. Rajkot felakasztották; utódját, Kacar Jánost, aki »kihallgatta« Mindszentyt, szintén felakasztották; Ocskót agyonlőtték a határőr ÁVO-sok, amikor a »szabadságot akarta választani«! A hírhedt igazságügy minisztert, Riesz Istvánt a börtönben megfojtották (cellájában agyonverték⁵²¹). A kínvallatók egyike, Zöld Sándor öngyilkos lett. Az úgynevezett orvosok, a Szovjetből a Hercegprímás »kezelésére« küldött Kaftanoff doktor megőrült; asszisztense, Blaukopf doktor ott égett lakásán; Weil Emil doktort meggyilkolták. A Mindszenty kézírását hamisító Sulner »írásszakértő« Párizsba szökött és ott rejtélyes körülmények között kimúlt.

Távol volt tőlünk a kárörvendés, még a gondolata sem kísértett. Annál inkább mély meggyőződéssel vallottuk, hogy Isten malmai örölnék, s hogy aki Istenben bíz, nem

⁵¹⁸ Mindszenty József: Napi jegyzetek – Budapest, Amerikai Követség 1956-1971. Mindszenty Alapítvány, Vaduz 1979. 34.

⁵¹⁹ A Vasárnapi Levél egy Ausztriában – általában heti rendszerességgel – korábban megjelentetett magyar nyelvű egyházi kiadvány. Ennek Klagenfurtban kiadott mellékletében, a Kultúréletnek részeként jelent meg a Mindszenty József: Szentbeszédek I-XII. című bécsi füzet sorozat, amely Mindszenty bíboros bécsi szentbeszédeit tartalmazza.

⁵²⁰ Ehhez lásd még: Balogh Margit: A Mindszenty-per. Korunk 2012. július; 3-17.

⁵²¹ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 8.

csalatkozik. S a népünk, nemzetünk szabadságáért sóvárgó vágyódásunk tüzeit ilyen reménykedés olaja akkor is, ma is éleszti, és ébren tartja.”⁵²²

Mindszenty bíboros száműzetésének előzményei

„A XX. századot a hatalmaskodók és a fegyelmetlenkedők tették tönkre. Ez tette száműzötté a mi életünket is és ebből tanulva, a földi sorsból, legyen bennünk az éberség, a szüntelen készenlét.”⁵²³

Mindszenty József

225

„Megmosta ruháját a Bárány vérében”⁵²⁴ – az Ósegyházban *hitvallóknak* nevezték azokat, akik testi-lelki kínokat szenvedtek keresztény hitükért, a keresztény erények megtartásáért, jóllehet nem szenvedtek el halálos kínokat.

Mindszenty József, bíboros prímás, esztergomi érsek 1971. szeptember 28-án volt kénytelen elhagyni hazáját és nem sokkal utána esztergomi érseki székétől megfosztottan száműzetésben leélni hátralevő életét. A hivatalfosztás egyértelműen annak a következménye, amit Adriányi Gábor, egyháztörténész professzor e témában megjelent könyve zárszavában így összegez: „Ezek a tények a Vatikánnak egy olyan nem őszinte – mondjuk ki nyíltan hazug – keleti politikájáról tesznek tanúbizonyságot, amilyenre a pápai diplomácia egész történetében nincs példa.”⁵²⁵

Pápválasztási konklávé

XII. Pius pápa halála (1958. október 9.) után a Vatikánnak a kommunista rezsimek felé való viszonyulása alapvetően megváltozott. Ahogyan a szuperhatalmak (az Amerikai Egyesült Államok, illetve a Szovjetunió) között, úgy a Vatikán és az ateista kommunista rendszerek között is egyre inkább előtérbe került a détente, az enyhülés politikája, valamint a békés egymás mellett élés, a koegzisztencia gyakorlata.⁵²⁶ Amint a későbbi események is igazolták, ezek a törekvések nem hozták meg a várt eredményeket.

Mindszenty bíboros nagykövetségről való távozásának kérdése először az 1958-as pápválasztási konklávé kapcsán merült fel. „Az amerikai State Department a Konzisztoriális Kongregáció beleegyezésével ebben az ügyben egy jegyzéket intézett a magyar kormányhoz.”⁵²⁷

A külügyminisztérium illetékese (de nem a külügyminiszter) 1958. október 18-i dátummal jelentette, hogy „ma délelőtt” 11-kor értesítették a külügyminisztériumot, hogy Ackerson ügyvivő, kormánya utasítására azonnal meg kívánja látogatni a magyar külügyminisztérium vezetőjét. A külügyminisztérium illetékese erről így nyilatkozott: „Negyedóra múlva

⁵²² Marits L.: Sorsok és végzetek. Vasárnapi Levél, Wien, 1974. (11/12), 629.

⁵²³ P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010.

⁵²⁴ Jel 7,14.

⁵²⁵ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 213.

⁵²⁶ Az életben kíváncsiak lehetnek bizonyos kompromisszumok, de nem elvtelen, egyoldalú kompromisszumok. Azonban vannak elvek, amelyek nem képezhetik engedmény tárgyát!

⁵²⁷ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 31.

fogadtam. A látogatás célja a mellékelt jegyzék⁵²⁸ átadása volt. Ackerson megkért, hogy jelenlétében olvassam el a jegyzék szövegét. Miután elolvastam, közöltem vele, hogy nincs semmi megjegyzésem, s a jegyzéket kormányomhoz továbbítani fogom. A látogatás mintegy két percig tartott (ami egyébként jól jelezte a két kormány közötti kapcsolatok minőségét). A jegyzék szövege szerint az Amerikai Egyesült Államok kormánya üzenetet kapott a pápaválasztó Bíborosok Tanácsának titkárától, Rómából. Az üzenetben a Bíborosok Tanácsa az Egyesült Államok budapesti követsége jószolgálatait kérte „annak az érdekében, hogy lehetővé váljék Mindszenty kardinális kiutazása Rómába, a Conclavéra olyan formában, természetesen, hogy személyi biztonsága megfelelően biztosítva legyen”. A kérés természetes volt, hiszen a katolikus egyház egyik, ha nem a legfontosabb eseményéről – az új pápa megválasztásáról – volt szó, amely eseményen Mindszenty bíborosnak, mint pápaválasztó főpapnak ott kellett volna lennie.

Az amerikai diplomáciai erőteljes tiltakozás azért is bírt különös jelentőséggel, mert Kádárék egyház elleni offenzívája a megtorlások kellős közepén (1958 és 1960 között még majdnem száz halálos ítélet született) tett kísérletet arra, hogy a magyar egyházfőt kimenekítse Magyarországról, felhasználva a pápaválasztás nyújtotta teljesen legitim igényt. Ennek ellenére a Politikai Bizottság 1958. október 22-én tudomásul vette a Mindszenty József római útjával kapcsolatos amerikai jegyzékre adott elutasító választ.⁵²⁹

A Vatikán részéről történő „irányváltás” jellemzésére Adriányi Gábor közlésében az alábbiakat olvashatjuk: „Ha igazat lehet adni a római magyar követség 1958. november 26-án kelt jelentésének a konklávéről, akkor már a pápaválasztás alatt Roncalli⁵³⁰ a Szentsek keleti politikájáról így nyilatkozott: »Az új pápának a Kelet és a Nyugat népei közötti megbékélés szószólójának kell lennie és legyen is (...) Az előző pápaság elmélyítette a szakadékok az egyház és az illető országok egyházai között. Az új pápának a feladata, hogy az enyhülés, közeledés és a békés együttélés politikáját folytassa a vasfüggöny mögötti országok tekintetében, és normális diplomáciai kapcsolatot létesítsen velük (...) Súlyos hibát vétett az előző pápaság, mikor minden tárgyalást kizáró merevségbe zárkozott (...) Ragaszkodtak Mindszenty és Stepinac helyén való maradásához, holott visszahívhatták volna őket Rómába (...) Soha nem történt meg az az eset, ami a magyar kardinális hercegprímás esetében, hogy két éve egy külföldi nagykövetségen van elzárva, és nem vehet részt a konklávén.«”⁵³¹

A II. Vatikáni Zsinat

Abban, hogy Mindszenty bíboros ne utazhasson ki a II. Vatikáni Zsinatra,⁵³² a fent ismertetettek következtében a Vatikánnak is nagy érdekeltsége volt. Erre Szabó Csaba közlésében találunk dokumentumot. „König érsek 1963. április 19-én tárgyalt Mindszentyvel

⁵²⁸ Ólmosi Zoltán: Mindszenty és a hatalom. LEX Kft. 1991. 59.

⁵²⁹ M. Szebeni Géza: A Mindszenty-ügyek I. (1949-1971) Magyar Szemle XVII. évfolyam 11-12. szám 2008. december

https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarSzemle_2008/?query=mindszenty+%C3%BCgyek&pg=1136&layout=S

⁵³⁰ Angelo Giuseppe Roncalli, az ekkor pápává megválasztott XXIII. János

⁵³¹ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 36-37.

⁵³² XVI. Benedek pápa döntése értelmében a 2012. október 11-től 2013. november 24-ig terjedő időszak a hit éve volt a katolikus egyházban. A kezdő dátum a II. Vatikáni Zsinat megnyitásának 50. évfordulója. A zsinatok minden esetben a hit megújításának, megerősítésének céljával kerültek összehívásra. Ez a célkitűzés a legutóbbi egyetemes zsinatot követő ötven év múltán aktuálisabb, mint valaha. A katolikus egyház abban az időben (1962 és 1965 között, a zsinat időszakában) Magyarországon és a többi, kommunista uralom alatt levő országban a teljes leigázottság állapotában volt. In: Adriányi Gábor: Az egyháztörténet kézikönyve. Dissertationes Hungaricae ex historia ecclesiae IV. Aurora könyvek, München 1975. Szent István Társulat Budapest, 2001.

az amerikai követségen. (...) Érdekes, hogy a magyar kormány a számára megfelelő garanciák esetén 1963 tavaszán azonnal hozzájárult volna Mindszenty távozásához. Hogy mégsem sikerült megegyezni akkor, abban Mindszentyt kívül a Szentszéknek is komoly szerepe volt. A Vatikánnak ekkor egyáltalán nem volt sürgős a bíboros prímás helyzetének rendezése. Nem akarták, hogy a konzervatív magyar főpap megjelenjék a II. Vatikáni Zsinaton (...)”⁵³³

Az új pápa, XXIII. János 1962-ben meghirdette a II. Vatikáni Zsinatot. Erre az alkalomra azonban – akárcsak az 1958-as pápaválasztási konklávéra – Mindszenty bíboros nem utazhatott ki. Viszont Hamvas Endre, Kovács Sándor és Brezanóczy Pál⁵³⁴ a zsinatra állami megbízatással érkeztek. Ez pedig a következőkben állott: el kellett érniük, hogy a zsinat ne ítélje el a kommunizmust, valamint „el kellett intézni” a Mindszenty-ügyet. 1962. október 9-én XXIII. János pápa magánkihallgatáson fogadta a három magyar főpapot. „Az említett kihallgatáson a pápa a látogatók üdvözlése után azonnal a Mindszenty-ügyre terelte a szót és azt mondta: »*Volo quamprimum casum Cardinalis Mindszenty liquidare*« (A Mindszenty-ügyet mielőbb fel akarom számolni.) Az audiencia végén Brezanóczy Pál még a pápai rezidencia folyosóján újjával csettintve azt mondta társainak: »Látjátok, többet értünk el, mint reméltük.«”⁵³⁵ Krisztus szavai és tanítása alapján a kereszténység első 300 évében élt vértanúknak van igazuk, a kereszténység sarjadása nekik köszönhető – így ezt az utat gőg nélkül megkerülni lehetetlen!

A II. Vatikáni Zsinat és kommunizmus

A II. Vatikáni Zsinat egy szóval nem tett említést a 20 millió keresztény meggyilkolásáról, a 40 ezer szerzetes és apáca vértanúságáról, egyetlen hivatalos dokumentuma sem ítélte el a 100 millió áldozatot követelő ateista kommunizmust.⁵³⁶ VI. Pál pápa később államfőnek kijáró pompával fogadta azt a Kádár Jánost,⁵³⁷ aki Mindszenty Józsefet megkínóztatta és börtönbe juttatta, és aki 1956-ot követő megtorlás éveiben ártatlan embereket felakasztatott.⁵³⁸ A kommunisták még a saját törvényeiket sem tartották be! És akkor a pápa (VI. Pál) azt mondja, hogy majd először az ő lelkiismerete⁵³⁹ és utána a történelem ítélete – hát jó vastag lelkiismerete volt! Semmit se nyertek vele – nem volt írásbeli garancia kommunista részről (más kérdés, hogy azt se tartották volna be). A Magyarországon kinevezett püspökök közül

⁵³³ Szabó Csaba: A Szentszék és a Magyar Népköztársaság kapcsolatai a hatvanas években. Szent István Társulat – Magyar Országos Levéltár 2005. 44, 78. A II. Vatikáni Zsinaton ugyanis két irányzat, az ún. „konzervatív”, illetve „haladó” irányzat volt a jellemző. In: Adriányi Gábor: Az egyháztörténet kézikönyve. Szent István Társulat, Budapest 2001. 405-407.

⁵³⁴ Brezanóczy Pál egri érsek „Kékes Pál” fedőnévvel szerepel a beszerzett püspökök listáján. In: Tabajdi Gábor – Ungváry Krisztián: Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956-1990. Corvina, 1956-os Intézet. Budapest, 2008. 288, 291.

⁵³⁵ Mester István római prelátus közlése Adriányi Gáborral, 1971-ben. Értesüléseit Kovács püspöktől kapta. In: Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 36.

⁵³⁶ „Sajnos, ma a kommunizmus szalonképesebb, mint valaha!” (Szőke János atya észrevétele.)

⁵³⁷ VI. Pál ezen kívül még több kommunista, nemzetirtásban részt vevő vagy ahhoz segédkező nyújtó pártfőtitkárt is kitüntető pompával és maximálisan elismerő, dicsérő szavakkal fogadott; ennek dokumentumait lásd: József Mackiewicz: A Vatikán a vörös csillag árnyékában. Attraktor Kiadó, Máriabesnyő, 2012.

⁵³⁸ <http://beszelo.c3.hu/cikkek/az-1956-os-magyar-forradalmat-koveto-politikai-megtorlas-aldozatainak-hiteles-nevsora>

⁵³⁹ „Ezek előbb lelkiismeretünk döntésének, és csak azután a történelem ítéletének vannak alávetve.” (VI. Pál pápa szavai Kádár Jánoshoz, annak Vatikánban tett látogatása alkalmával.) In: Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 196.

sokan a pártállam ügynökeként is működtek;⁵⁴⁰ és akkor XXIII. János pápa azt mondta a három magyar püspöknek, hogy likvidálni akarja annak az embernek az ügyét, akit az Andrássy út 60-ban hitéért 39 napig kínoztak, azaz Mindszenty Józsefét!

A Vatikán politikai okokból ezt a rendszert, amely istentelen kommunista, s az egyházat meg akarja semmisíteni, az egyház „megmentése” céljából ezzel a lépésével is gyakorlatilag elismerte. Ha a kommunista rendszer és az egyházüldözés ellen a Nyugat tiltakozik, attól még az üldözés nem szűnik meg, de formailag alábbhagy. Ha viszont bármilyen fórumon erről hallgatás van, akkor az csak olaj az egyház ellenségeitől gyújtott tüzekre. „Tomek (Vince) szorgalmazta, hogy a zsinat ne okozzon a vasfüggöny mögött élő hívekben csalódást azzal, hogy nem ítéli el határozottan a kommunizmust. Ő azon papok elítélését követelte, akik együttműködnek a szocialista rendszerrel.”⁵⁴¹

Mindszenty József az amerikai követségről nem mehetett ki Rómába és nem vehetett részt a II. Vatikáni Zsinaton. „Míg ő nem mehetett Rómába, (...) addig XXIII. János pápa 1962. október 9-én három magyar főpapot, akik kimehettek a zsinatra, magánkihallgatáson fogadta. Ez a három személy Hamvas Endre csanádi, Kovács Sándor szombathelyi püspökök és Brezanóczy Pál egri apostoli adminisztrátor volt. Míg a többi magyar püspöknek otthon kellett maradniuk, addig ők állami megbízatással jöttek. Ez így szólt: 1. El kell érni, hogy a II. Vatikáni Zsinat nem ítéli el a kommunizmust. 2. A Mindszenty-ügyet úgy kell elintézni, mint ahogy Josip Slypij lemergi görög katolikus érsek ügye elintéződött, aki áttelepült Rómába. Hamvas püspök fel is szólalt a zsinaton és arra kérte az atyákat, hogy a »kelet-európai egyházak érdekében« semmiféle nyilatkozatot ne tegyenek a kommunizmusról és a kommunista államformáról.”⁵⁴²

„1962. VIII. 6-i kezdetű az első ülészakot »előkészítő« operatív terv. Ezeket a terveket magas rangú belügyes tisztek állították össze. Előkészítésükhöz osztályokat és alosztályokat, jelentéseket, háttéranyagokat használtak fel. A „Canale” dossziékban bőségesen találni ilyen

⁵⁴⁰ Még a legoptimistább becslés szerint is a püspöki kar 64%-a hálózati személy volt. 1969 után mindenesetre az érsekek minimum 80%-a ügynök volt. In: Tabajdi Gábor – Ungváry Krisztián: Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956–1990. Corvina, 1956-os Intézet. Budapest, 2008. 291.

⁵⁴¹ Máté-Tóth András: A II. Vatikáni Zsinat és a magyar elhárítás. 15.

file:///C:/Users/G%C3%A1bor/Downloads/Zsinat_es_elharitas.pdf

⁵⁴² Mester István római prelátus közlése Adriányi Gáborral 1971-ben. Értesülését Kovács püspöktől kapta. In: Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 35–36.

„A püspök (Hamvas Endre – KG) abban a vitában kért és kapott szót, amely a pápa azon javaslatáról szólt, hogy a zsinat minden emberhez intézze üzenetét. Ezzel kapcsolatban Hamvas kifejtette, hogy szerencsés lenne, ha a zsinat az üldözésről visszafogottan szólna, hogy ne váltsa ki ezzel a témával ellenállást.” In: Máté-Tóth András: A II. Vatikáni Zsinat és a magyar elhárítás. 19. (ÁEH XIX–A–21–c 30. doboz 1.22 5. dokumentum)

„Következményeiben még végzetesebb lépése volt a Szentszéknek több, a rendszert kiszolgáló beépített ügynököknek a püspöki kinevezése, illetve előléptetése. Köztük a legprominensebb a már többször is említett Brezanóczy Pál volt, 1959 óta az egri érsekség kormányzója. Püspöki kinevezése az 1964-es megállapodásnál úgy jött létre, hogy a kormány kijelentette, nélküle nincs megegyezés. Alapos teológiai képzettsége és intelligenciája ellenére karrierista, gátlástalan törtető volt. »Kékes Pál« fedőnéven 1958 óta beépített ügynök. Botrányos erkölcsi viselkedéséről már volt szó.* Mint a békepapi mozgalom egyik vezetője és Miklós Imrének tegező barátja, nemcsak azt tette lehetővé, hogy a pártállam a legnagyobb mértékben egyházmegyéjét áshatta alá, hanem azt is, hogy a püspöki kar többnyire behódoló, szégyenletes nyilatkozatai 1964 és 1972 között az ő tollából jelenhettek meg.” In: Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 71–72. *,Még szomorúbb volt az a tény, hogy Brezanóczy, akit 1958-ban »hazafias alapon« szerveztek be, egy széles papi körben közismert intim viszonyt folytatott egy házasság nővel.” – Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 53.

anyagokat. Ezek döntő többsége a III. osztály alosztályainak saját terméke, de van közöttük szép számmal más belügyminisztériumi anyag is, továbbá a »testvér-országok« szerveitől kapott tájékoztatások. Ezek alapján úgy értékelhetjük, hogy az elhárítás szemléletét és terveit az operatív tervek tükrözik a legkoncentráltabban. Az első ülésszakkal kapcsolatos operatív terv két hónappal a zsinat megnyitása előtt többek között javasolta egy »jóindulatúan« figyelmeztető levél elkészítését és Mester Istvánhoz, a Pápai Magyar Intézetbe való kijuttatását. A levél elővételezi, hogy amennyiben a zsinat a rendszer számára »barátságtalan magatartást« tanúsítana, akkor a magyar kormány »foglalkozni kíván egyes papi szemináriumok, vagy egyházi középiskolák helyzetével, annak szükségességének kérdésével.«,⁵⁴³

„Az első ülésszak idején a Vatikán új keleti politikájának első jele a Hruscsov-beszéd értékelése. 1962. december 12-én Hruscsov beszédet tartott, amelyben elemezte a Karib tenger eseményeit. Ezt a beszédet Cicognani kardinális, vatikáni helyettes államtitkár és helyettese monsignore Del Aqua – mindketten XXIII. János pápa liberális politikájának hívei – nagyon pozitívan értékelték. Kijelentették, hogy Hruscsov nagy bölcsességről és humanizmusról tett tanúbizonyságot, amellyel megoldotta az amerikaiak által okozott kubai válságot, s ezzel megteremtette a békét. XXIII János pápa őszintén kívánja, hogy a Vatikán kapcsolatokat létesítsen a Szovjetunióval és a szocialista országokkal, abból a célból, hogy megteremtse a normális előfeltételeket a katolikus egyházak működéséhez ezekben az országokban. Nehézségnek látták az említettek, hogy Lengyelországban és Magyarországon nagy ellentétek vannak a kormány és a katolikus egyház között. A zsinaton ugyanakkor több küldött is kifejezte azt a véleményét, hogy »tekintet nélkül arra, hogy a szocialista országokban korlátozva van a katolikus egyház tevékenysége, mégis meg lehet találni a katolikus tanok hirdetésének megfelelő formáit.«,⁵⁴⁴

A kommunisták által kivégzett milliókról, az üldözött egyházzal a zsinaton így egy szó sem esett! Az egyháztörténelemben negatív unikumnak számít az, hogy az egyházat az ellenségei belülről, annak saját püspökeivel próbálták tönkre tenni – sok esetben maguk a püspökök végezték el az egyházüldözőkre szabott munkákat. „Az Egyházügyi Hivatal mellett az államvédelmi hatóság egyházi külön-osztálya a belügyminisztérium keretén belül az egyházak életében a legfontosabb szerepet játszotta. (...) Ennek a szervezetnek valamennyi hivatalnoka az államvédelmi hatóság tisztje volt, polgári ruhát viseltek és fel voltak hatalmazva házkutatási, motozási és letartóztatási joggal. Mindnek fedőneve volt, ügynökökkel, besúgókkal dolgoztak. Joguk mindenkire és mindenre kiterjedt. Ez a hivatal természetesen az Egyházügyi Hivatallal együttműködött. De fölötte állt, és az Egyházügyi Hivatalnak kötelessége volt őket mindenről tájékoztatni. Az egyházat eszerint nem csak tagjaikban és funkcióikban ellenőrizték, hanem jóformán egy egész rendőrségi és egy rafináltan kiépített besúgó- és ügynökrendszer is elnyomta. Rafináltan kiagyalta számtalan előírás, intézkedés, a besúgók, beépített ügynökök sora gondoskodott arról, hogy az állami mindenhatóság az egyházi élet legkisebb szögletében is jelen legyen. Az egyház gúzsba kötése tökéletes volt. És mit tett ez ellen Casaroli? Semmit. Az agrément (1964. szeptember 15 – KG) bebetonozta ezeket az állapotokat. A békepapi mozgalmat, amely az egyházat megosztotta és belülről emésztette, az egyezés nem számolta föl. Igaz, a pártállam nem támogatta a békepapi mozgalmat olyan mértékben, mint azelőtt, de erre már nem is volt szüksége, mivel az Egyházügyi Hivatal és az államvédelem minden egyházi helyen elegendő kollaboránssal rendelkezett, akik szabadon vagy kényszerítve a hatóságok kívánságának készségesen

⁵⁴³ Máté-Tóth András: A II. Vatikáni Zsinat és a magyar elhárítás. 16.

⁵⁴⁴ Máté-Tóth András: A II. Vatikáni Zsinat és a magyar elhárítás. 18-19.

engedelmeskedtek. A békepapi mozgalomról Casaroli a magyar egyházzal kapcsolatban, emlékirataiban még csak említést sem tesz.”⁵⁴⁵

„A Kádár-korszak utolsó évei mindazonáltal már az erőviszonyok megváltozására és az Egyház nagyobb mozgásszabadságára utalnak. De mindezek a pozitív jelek (...) a magyar katolicizmuson belül nem tudták elfeledtetni, hogy a katolikus Egyház talajt veszített a társadalomban, és egyre gyorsabban, erőteljesebben zsugorodott. Úton volt afelé, hogy az egykor imponáló nagyságából kisegyházzá váljék. A Kádár-korszak végén el is érkezett ide.”⁵⁴⁶

A száműzetés kezdete

Amikor 1971-ben, a magyarországi kommunista rezsim és a Vatikán közötti egyezkedések következményeként Mindszenty bíboros száműzetésbe kényszerült, a még szabad életében megkezdett lelkipásztori munkát 1975-ben bekövetkezett haláláig – huszonhárom évig tartó kényszerű hallgatás után – külföldi magyarok körében folytatta. A Vatikán keleti politikája és a Mindszenty-ügy összefüggéseit Adriányi Gábor, a neves egyháztörténész professzor részletes dokumentációval alátámasztott munkájában mutatja be.⁵⁴⁷

A fent említett okok végkifejleteként Mindszenty bíboros az amerikai követségről Richard Nixon elnökhöz intézett levelére válaszként azt kapja, hogy törődjön bele nehéz sorsába.⁵⁴⁸ Ez azt jelentette, hogy a bíborosnak el kellett hagynia a követséget. Csonka Emil: „A száműzött bíboros” című könyvében így írja le ezt a megrendítő napot: „Mindszenty József bíboros, Magyarország prímása 1971. szeptember 28-án reggel 8 óra 30 perckor (...) a budapesti amerikai követség épülete előtt beszállt a bécsi pápai nuncius, Monsignore Opilio Rossi diplomata-rendszámú Mercedes kocsijába. (...) A második kocsiba ugyancsak pápai diplomata száll be, Monsignore Cheli és egy orvos. Alighogy elindult a két diplomata kocs, hirtelen egy fekete szedán kanyarodott eléjük, s mindjárt utána a másik kocs mögött is feltűnt egy ugyanolyan szedán. A négy autó megindult, ráfutott a Lánchídra, azután a budai hegyek alatt suhanva nekivágott a nyugati határnak. Elöl és hátul, a csukott szedánokban titkosrendőrök.

Jó ideje haladtak zajtalanul, csendben, nyomottan. Ez a tábla nem nekem szól – jegyzi meg egyszerre a bíboros, mikor egy útjelző mellett haladtak el, amelyre ez volt írva: »Esztergom«. (...) Egyszer a pápai nunciushoz fordul, s latinul mondja: mennyi mindent szerettem volna alkotni ebben az utolsó huszonhárom évben. De nem hagytak, nem engedtek. Tétlenségre voltam kárhoztatva. (...) A négy kocs egyenletesen tart az országhatár felé. Már csak negyed óra. Tíz perc. Öt perc. Arra lenn, délen, ott van a szülőfalu és ott van a bíboros édesanyjának a sírja. De előttük és mögöttük a két szedán, az útírány könyörtelen, így szól a megállapodás Róma és a budapesti kormány között: »kerülő és haladék nélkül a határ«!

⁵⁴⁵ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 62-64.

Eördögh István: Krokodilkönnye Rómából – Casaroli bíboros: A türelem mártíromságáról. Új Hevesi Napló XI. évfolyam 8. szám – 2001. augusztus; 64. https://adt.arcanum.com/hu/view/HevesiSzemleNaplo_2001_2/?query=Krokodilk%C3%B6nnye+R%C3%B3ma+%C3%A1b%C3%B3l&pg=171&layout=s

⁵⁴⁶ Adriányi Gábor: A Katolikus Egyház története a 20. században Kelet-, Közép-kelet és Dél-Európában. Kairosz Kiadó, 2005. 197-198.

⁵⁴⁷ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004.

⁵⁴⁸ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 478.

Hegyeshalom – az utolsó állomás. Útlevevizsgálat nincs, a két fekete szedán félrekanyarodik, leszállásban figyel, nézi, amint a diplomata rendszámú autók a bíborossal megindulnak és lassan gördülnek az osztrák határ felé. A bíboros dermedten nézi a magyar határ vonalát.”⁵⁴⁹

Erre a bíboros emlékirataiban így emlékezik: „(...) szótlanul hagytuk el Magyarország fővárosát. Gyorsan megtettük az utat Győrig és onnan a határig. Hegyeshalomnál – az autó ablakán keresztül – megrendülve láttam most én is a hírhedt »Vasfüggönyt«, a szolgaságra vetett ország egyik szimbólumát; a szabadság és a demokrácia századában.”⁵⁵⁰

„Valamivel elmúlt déli tizenkettő, a két kocsi elhagyta Magyarországot. Megkezdődött az utazás az idegenben. Esztergom érseke, Magyarország primása, Mindszenty József ettől kezdve emigráns lett – »száműzött bíboros«.”⁵⁵¹ – így zárja leírását Csonka Emil fentebb hivatkozott könyvében.

Ezt követően Mindszenty bíboros 1971. szeptember 28-án száműzöttként lépte át a nyugati országhatárt. Innen Rómába repült, majd 1971. október 23-án érkezett meg Bécsbe, a Pázmáneumba, ahol véglegesen letelepedett. Innen kereste fel és lelkiileg buzdította a világon szétszóródott magyarokat. Lelkipásztori útjai alkalmával minden esetben kitért a magyarországi katolikus egyház és a magyar nemzet súlyos helyzetére is. A magyarországi kommunista rezsimet ez módfelett ingerelte és egyre inkább követelte a Vatikántól a primás elhallgattatására adott garanciáit. „1972. október 10-én hozta a bécsi nuncius Mindszenty tudomására, hogy a Szentszék az ő kiutazásakor garanciát adott a kormánynak, hogy semmi olyat külföldön nem tesz, vagy mond, ami a magyar kormány érdekeit sérti. Ez a hír Mindszentyt természetesen módfelett felháborította, elsősorban azért, mert erről Zágón prelátus neki a budapesti tárgyalások alkalmával egy szót sem szólt, holott ez neki kötelessége lett volna. Ha tudott volna róla, ő ezt a feltételt sohasem fogadta volna el.”⁵⁵²

Az 1956. november 4. utáni szomorú eseményeket követően a primás 1971. szeptember 28-ig, tehát tizenöt éven keresztül az Amerikai Egyesült Államok nagykövetségén maradt. Ilyen körülmények között érkezett meg Mindszenty Rómába. Ott „aranykalitkában” akarták fogva tartani, és nagyon kellemetlenül érintette őket, amikor Mindszenty október 23-án a „Pázmáneum” nevű magyar papi szemináriumba, Bécsbe áttelepült.⁵⁵³ Innen látogatta az emigráns száműzött magyarokat, majdnem az egész világot körülutazva, ahol magyarok élhettek. Jóllehet, ezek az apostoli utak kizárólag lelki célokat szolgáltak, emellett ő minden esetben előtérbe helyezte a magyar haza és a hazai egyház megnehezült és jogfosztott állapotát.

„Az Isten országa olyan, mint a mustármag. Amikor a földre vetik, kisebb minden magnál, amely a földön van; de ha elvetették, felnő és nagyobb lesz minden veteménynél”⁵⁵⁴ Mindszenty József 1947. április 12-i püspökkari körlevelében részletesen foglalkozott a kötelező iskolai hitoktatás ellen felhozott kifogásokkal, a kommunisták be nem vallott szándékaival és az Egyház ide vonatkozó álláspontjával. „Sokszor hangoztatják az Egyházzal szemben, hogy híveinek a másvilágon ígér boldogságot, »míg mi – mondják a materialisták – ezen a világon akarjuk boldoggá tenni az embereket. Hogy igazán boldogok lehessenek –

⁵⁴⁹ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco-München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 10-11.

⁵⁵⁰ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 481.

⁵⁵¹ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco-München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 12.

⁵⁵² Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 145.

⁵⁵³ Professor Dr. Gabriel Adriányi: Ein Zeichen des Widerspruchs: Jozsef Kardinal Mindszenty 1892-1975. 8. Vorträge im Katholischen Bildungswerk Bonn 44. (Vortrag vom 12. Dezember 1975 Bonn)

⁵⁵⁴ Mk 4,31-32.

folytatják – el kell vonni a figyelmet a másvilágtól és ide kell összpontosítani azt a földi javakra. Meg kell szüntetni a vallást és a hitoktatást, mely az ég felé irányítja a tekintetet, hogy annál zavartalanabban élvezhessék az ideig valókat.« Innen az ellenkezés a hitoktatással szemben. A valóságban azonban az igazán boldog embereket nem azok közt találjuk, kik a földi örömekbe merülnek. Viszont nekünk, akik hiszünk, senki sem tiltja a tisztas földi örömeket és boldogságot. Ha azonban ezt nem találjuk, megmarad számunkra az örök boldogság reménye. A hitetlenek keresik minden áron a földi boldogságot, mint egyedüli lehetőséget és nem nyerik el sem ezt, sem a túlvilági boldog életet. Mi keressük elsősorban az örökkévalókat, és a földiek hozzáadtnak nekünk. Gyermekeinket is boldoggá akarjuk tenni itt a földön is, és a másvilágon is, ezért ragaszkodunk a kötelező hitoktatáshoz.”⁵⁵⁵ Ez a szellemiség és alapelv jellemzi Mindszenty bíboros egész prédikációs, igehirdetési tevékenységét.

Vecsey József a következőképpen ír Mindszenty bíboros főpapi életpályájáról: „Egyesek mély részvétellel, mások csodálattal kutatták a kirakatper után, hogy honnan merítette Mindszenty bíboros a lelki erőt ehhez az emberi képzeletet felülmúló áldozathoz. Ha hősi áldozata magaslatáról tekintünk vissza életére, észrevesszük, hogy a magyar primást drámai tette szédítő magasságába maga a Gondviselés vezette fel egy rendkívüli küzdelmekkel teli életúton. És Mindszenty ezen a szenvedésekkel teli életpályán minden megtorpanás nélkül ment végig. Így acélosodtak meg a szenvedések kohójában drámai tettéhez mért nagy erényei: Istenbe vetett rendíthetetlen hite és reménye, az egyházért és hazáért bármikor magát feláldozni kész szeretete, személyes igénytelensége, az igazsághoz és az elvekhez való töretlen ragaszkodása. És amit a katolikus sajtó erről a rendkívüli egyéniségről a tömegek elé tárt, abból kezdték az emberek mindenfelé megsejteni, hogy tulajdonképpen egy újfajta vértanúság elszenvédéséről volt szó a budapesti kirakatperben. Ez az új mártíromság ismeretlen volt eddig a kétezres éves egyház történelmében. Az új idők hóhérai a hitvallókat nem kínozzák azonnal halálra, hanem előbb megalázni igyekeznek őket egy olyan borzalmas eljárással, amely alatt a bámészkodó tömeg előtt még a vértanúság pálmáját is kiragadják áldozataik kezéből. A keresztény tömegek előtt azonban így mutatta meg a kommunizmus sötét arcát. Egy történelmi pillanatra bekövetkezett, amit Mindszenty bíboros remélt: felriassza és figyelmeztesse áldozatával a kereszténységet a ráleselkedő nagy veszedelemre.”⁵⁵⁶

Rövid történeti visszapillantás

A Pázmáneum⁵⁵⁷ többször változtatta székhelyét, legutóbb 1900-ban, amikor a Boltzmanngassei palotába került. Ez a ház a magyar katolikus egyház önálló alapítványa, egyházzogilag az esztergomi érsek, 1949 óta részben a bécsi érsek fennhatósága alá tartozott. Mindszenty József még Esztergom érseke és primása volt és König bíboros tudtával és joggal lakott a Pázmáneumban. Így tehát tudta, hogy teljesen független és szabad emberként költözhetett be – mint még Rómában mondta – a „magáéba.”⁵⁵⁸ Mindszenty ténykedhetett. Három nagy feladatot tűzött maga elé. Először: főpásztori gondjaiba venni a másfél millió külföldi magyart. Másodszor: befejezni és kiadni emlékiratait, hogy figyelmeztesse a nyugati

⁵⁵⁵ Mindszenty Okmánytár II. Sajtó alá rendezte: Dr. Vecsey József. München, 1957. 184-185. Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 177.

⁵⁵⁶ Vecsey József: Emlékezés Mindszenty bíboros édesanyjára. Sankt Gallen 1970. 65.

⁵⁵⁷ Beke Margit: Fejezetek az új- és legújabbkori elitképzéshez. A katolikus egyház szerepe a modern magyar értelmiségi elit nevelésében a bécsi Pázmáneumban. Akadémiai doktori értekezés, 2006. Szent István Társulat, Budapest, 2011. <http://real-d.mtak.hu/13/>

A bécsi Pázmáneum. Szerkesztette: Zombori István. Metem, Budapest, 2002.

⁵⁵⁸ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco – München, 1976. 85.

világot az ateista bolsevizmus veszélyeire. Harmadszor: felhívni a világ figyelmét a magyar nép történelmi hányatottságára. Mert Mindszenty József most is maradt az, ami egész életében volt: keresztény lelkipásztor és magyar patrióta.⁵⁵⁹ Mindszenty bíboros alkotó életre, lelkipásztori munkára, nagy szervező körutakra, emlékiratainak kiadására készülődött.⁵⁶⁰ Mindhárom vonatkozásban példátlan és csodálatra méltó volt a teljesítménye.⁵⁶¹ Mindezek visszatükröződnek Bécsben elmondott beszédjeiben is.

Esztergomi működésének folytatása a szabad világban

Mindszenty bíborosnak a szabad világban történt megnyilatkozásai óriási tömegeket vonzottak, akár csak Magyarországon, primásságának hároméves működési ideje alatt. Ehhez nélkülözhetetlen volt hatalmas lexikális ismerete és kiváló tömegpszichikai érzéke. Közi Horváth József, Mindszenty bíboros kortársa, volt országgyűlési papképviselő így idézi fel a bíboros szónoki képességeit, tiszta, egyenes megnyilatkozásait: „Nekem, valahányszor beszélni hallottam, mindig imponált, hogy (...) nem szakított teljesen szűkebb hazájának, a vasi Hegyhátnak tájsházájával. Nem túloznak azok, akik szerint Mindszenty bíboros már érsek-primásságának idején korunk legnagyobb keresztény igehirdetői sorába emelkedett, aki a két szent érzelmnek, a vallásosságnak és hazafiságnak felkeltésével és azoknak összekapcsolásával egészen letartóztatásáig eredményesen tartotta a kereszténység és a magyarság védősáncait a marxista ateizmus és a szovjet imperializmus dühödt rohamai ellen. Szentbeszédein kívül Mindszenty bíboros érseki és primási körleveleivel is hirdette az Igét. Aki ezeket a körleveleket elolvassa, annak nem kell bizonyítani, hogy Mindszenty Józsefnél korábban és bátrabban senki sem szállt síkra az emberi jogok védelmében.”⁵⁶²

Mindszenty bíboros emlékiratai szellemi végrendeletének tekinthetők. Ezen kívül, a szabad világban szentbeszédeiben és számos sajtókonferencián nyilatkozott a világ aktuális problémáiról, ugyanazt folytatva, amit esztergomi érsekként megkezdett. 1974-ben Buffalóban a bíboros így figyelmezteti az Egyesült Államok polgárait: „A kommunizmus lényegében ma sem változott. Sátáni állhatatossággal szakadatlanul istentelen, következképpen vallástalan, sőt vallás-ellenes és ember-ellenes. Ha Nyugat népei őszintén akarnak az emberi jogokért harcolni, rá kell, hogy döbbenjenek, hogy olyan rendszer barátságát keresik és szövetségét erősítik, mely közel 60 éve hű a lenini alapelvekhez. Márpedig Lenin szerint: «Vallásosnak lenni annyi, mint önmagunkat arcul köpni.» A kommunizmus egykori orosz vezérének az emberi jogokról is hasonló véleménye volt. Vesse mindenki az elméjébe, hogy a kommunizmus nem enyhült, csak óvatosabb, hogy ravaszul, fél-burkoltan annál inkább folytathassa vallás- és emberüldöző tevékenységét.”⁵⁶³

Mindszenty bíboros emigrációban történt igehirdetésének egyik fő témája a hit és hitetlenség volt. Ezzel kapcsolatban olvashatunk egy megdöbbentő elgondolkodtató megnyilatkozást. „Otthon elrabolták a katolikus iskolák ezreit. Maradt a rabló kegyéből 8 középiskola. Az új marxista pártiskolákban folyik az istentelenség szorgos adagolása. Ma folyik a hitetlenség hirdetése. Nemcsak itt, hanem már 3 évtől a kisdédóvókban is. 1973-ban egyik hétfői délelőttön az óvó néni felteszi a kérdést az apróságoknak: »Gyerekek, van-e Isten?« A gyerekek feszengenek, mintha szeget vertek volna beléjük, de hallgatnak a különös kérdés hallatára. Az óvó néni folytatja valami földi előny reményében: »A szüleitek nem szeretnek

⁵⁵⁹ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco – München, 1976. 90.

⁵⁶⁰ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco – München, 1976. 111.

⁵⁶¹ Közi Horváth József: Mindszenty bíboros. Magyarországi Mindszenty Alapítvány 2002. 90.

⁵⁶² Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 26-27.

⁵⁶³ Sajtókonferencia, Buffalo 1974. május 21. Magyar Élet 1974. június 15. In: Mindszenty József: Szentbeszéd VII. Vasárnapi Levél, Wien, 1974. (9/10), 145-146.

benneteket, azért azt mondják, hogy van Isten. De én szeretlek titeket, azért megmondom, nincs Isten!« Ez megtörtént, ismerem a helyet, ismerem a körülményeket és semmi kétség nincs ebben. Itt Nyugaton talán nem olyan idült, nem olyan vastag az istentelenség, mint a vasfüggönyön túl, de nem hiányzik itt sem. Itt is szükségük van hétvégi iskolára a bécsi magyaroknak. Ilyen értelemben legyünk a hétvégi magyar iskolának a szószólói. Fontos az, hogy a magyarság halálos sebet ne kapjon az otthoni seb után itt kint is. Se Istent, vele erkölcsi életet, se a magyarsághoz való eleven tudatot ne engedjük ki az életünkből, s amit nekünk a szülők adtak, azt, ha tisztességes és erkölcsös szülők vagyunk, ugyanazt meg kell adnunk nekünk is a gyermekeinknek! Ez a nagy kötelesség! Ennek legyünk a hirdetői.”⁵⁶⁴

„Bizony a világ fiai a maguk módján okosabbak, mint a világosság fiai. (Lk 16,8.) A világ fiai okosság dolgában fölötte vannak a hívőknek. Hogy értsük ezt? Nem mintha nem volna tévedés a világ fiainak a kezdeti kiindulásban, de úgy kell gondolnunk, hogy ők az elfogadott életcélért, a világért mindent odaadnak, akár még az örök üdvösséget is. Nekünk, hívőknek célunk az örök élet, és bizony mi gyakran fösvények vagyunk ezért a nagy értékért.”⁵⁶⁵

November 19-én volt a bíboros első találkozója a bécsi magyarsággal. Nagyon készültek erre valamennyien, magyarok, akiket a sors az évtizedek folyamán idehozott a régi császárvárosba. Mindszenty első hivatalos, oltár mellett mondott üzenetét a televízió is kivitte a nagyvilágba. Így szólt: „Nagyon örülök, hogy ilyen szép számmal eljöttetek a szentmisére. Nagyon jó nekünk együtt lenni, hontalan magyaroknak. Minden vasárnap és ünnepnap van itt Bécs városában több magyar papnak a szentmiséjén magyar szentbeszéd. Keressétek ezeket az alkalmakat, még áldozatok árán is! Szent Pál szerint a hit hallomásból van. Minden vasárnap és ünnepen keressétek a magyar szentbeszédet. Isten áldjon benneteket!” Néhány nappal később König kardinális a Stephansdómban mutatta be Mindszentyt Ausztria népének. Mindszenty magyarul és németül prédikált, majd König érsek köszöntötte testvéri szavakkal a magyar prímást. Ez a kettős fellépés, a magyar és osztrák bíboros közös miséje a bécsi dómban, egy történelmi pillanat volt. Közös sors – erről beszélt ez a történelmi jelenet, s e percben mindenki átérezte Mindszenty döntésének helyességét: a száműzött magyar prímás helye itt van, Bécsben, ebben a „másik” Duna-parti metropoliban.”⁵⁶⁶

König bíboros, bécsi érsek és az osztrák főváros népe meleg szeretettel fogadta. „Nagy megtiszteltetés számomra – hangzottak a köszöntés szavai –, hogy vendéglátó házigazdája lehetek. Boldogok vagyunk, hogy vendégül láthatjuk országunkban és reméljük, hogy még sok-sok éven át élvezheti közöttünk a békét és szabadságot itt, ebben a városban, ahol oly sok honfitársa talált második hazára.”⁵⁶⁷

⁵⁶⁴ 1974. szeptember 1. Pázmáneum. P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010. 292.

⁵⁶⁵ 1974. szeptember 22. Pázmáneum. P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010. 296.

⁵⁶⁶ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco – München, 1976. 93-95.

⁵⁶⁷ Kardinál König: Mindszenty, ein Vorbild der Standhaftigkeit. Életünk. St. Gallen April 1972. S 3. In: Közi Horváth József: Mindszenty bíboros. Magyarországi Mindszenty Alapítvány 2002. 89.

*Igehirdetési útjai*⁵⁶⁸

Mindszenty bíboros emigrációban történt igehirdetésének egyik fő témája a hit és hitetlenség volt. Ezzel kapcsolatban olvashatunk egy megdöbbentő elgondolkodtató megnyilatkozást. „Otthon elrabolták a katolikus iskolák ezreit. Maradt a rabló kegyéből 8 középiskola. Az új marxista pártiskolákban folyik az istentelenség szorgos adagolása. Ma folyik a hitetlenség hirdetése. Nemcsak itt, hanem már 3 évtől a kisdédóvókban is. 1973-ban egyik hétfői délelőttön az óvó néni felteszi a kérdést az apróságoknak: »Gyerekek, van-e Isten?« A gyerekek feszengetnek, mintha szeget vertek volna beléjük, de hallgatnak a különös kérdés hallatára. Az óvó néni folytatja valami földi előny reményében: »A szüleitek nem szeretnek benneteket, azért azt mondják, hogy van Isten. De én szeretlek titeket, azért megmondom, nincs Isten!« Ez megtörtént, ismerem a helyet, ismerem a körülményeket és semmi kétség nincs ebben. Itt Nyugaton talán nem olyan idült, nem olyan vastag az istentelenség, mint a vasfüggönyön túl, de nem hiányzik itt sem. Itt is szükségük van hétvégi iskolára a bécsi magyaroknak. Ilyen értelemben legyünk a hétvégi magyar iskolának a szószólói. Fontos az, hogy a magyarság halálos sebet ne kapjon az otthoni seb után itt kint is. Se Istent, vele erkölcsi életet, se a magyarsághoz való eleven tudatot ne engedjük ki az életünkéből, s amit nekünk a szülők adtak, azt, ha tisztességes és erkölcsös szülők vagyunk, ugyanazt meg kell adnunk nekünk is a gyermekeinknek! Ez a nagy kötelesség! Ennek legyünk a hirdetői.”⁵⁶⁹

„Bizony a világ fiai a maguk módján okosabbak, mint a világosság fiai. (Lk 16,8.) A világ fiai okosság dolgában fölötte vannak a hívőknek. Hogy értsük ezt? Nem mintha nem volna tévedés a világ fiainak a kezdeti kiindulásban, de úgy kell gondolnunk, hogy ők az elfogadott életcélért, a világért mindent odaadnak, akár még az örök üdvösséget is. Nekünk, hívőknek célunk az örök élet, és bizony mi gyakran fösvények vagyunk ezért a nagy értékért.”⁵⁷⁰

*Apostoli utak és szentbeszéd az emigrációban*⁵⁷¹

Mindszenty bíboros három nagy feladatot tűzött maga elé az emigrációban. Először: főpásztori gondjaiba venni a másfél millió külföldi magyart. Másodszor: befejezni és kiadni emlékiratait, hogy figyelmeztesse a nyugati világot az ateista bolsevizmus veszélyeire. Harmadszor: felhívni a világ figyelmét a magyar nép történelmi hányatottságára. Mert Mindszenty József most is maradt az, ami egész életében volt: keresztény lelkipásztor és

⁵⁶⁸ Krajsovszky Gábor: Úgy élőszóval, mint tollal. Válogatás Mindszenty József bíboros, hercegprímás, esztergomi érsek megnyilatkozásaiból és szentbeszédeiből. In: Felsővályi Ákos (szerk.): A bravúr kötelező. A budapesti Piarista Gimnázium 1950 és 1991 közötti diákjainak emlékkönyve 194-207. http://www.ppek.hu/konyvek/Felsovalyi_Akos_A_bravur_kotelezo_1.pdf

Német nyelven: Gábor Krajsovszky: „Denn im Feuer wird das Gold geprüft und die Auserwählten im Schmelzofen der Bedrängnis”. Eine Zitatensammlung aus den Reden und Predigten von Kardinal Mindszenty (1971-1975) In: József Kardinal Mindszenty in Wien (1971-1975) Herausgegeben von Csaba Szabó. Wien, 2012. Publikationen der Ungarischen Geschichtsforschung in Wien, BD. IV. — Mindszenty bíboros Bécsben (1971-1975) Szerkesztette: Szabó Csaba. Bécs, 2012. 163-176. <https://mek.oszk.hu/14500/14552/14552.pdf>

⁵⁶⁹ 1974. szeptember 1. Pázmáneum. P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010. 292.

⁵⁷⁰ 1974. szeptember 22. Pázmáneum. P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010. 296.

⁵⁷¹ Igehirdetésem. Mindszenty József bíboros szentbeszédei a bécsi Pázmáneumban 1971-1975. Szerkesztette és a bevezető tanulmányt írta: Soós Viktor Attila. Sorozat- és képszerkesztő: Kovács Gergely. A szerkesztők munkatársa: Nagy Brigitta, Magyarországi Mindszenty Alapítvány, 2021

<https://www.mindszentyalapitvany.hu/alapitvany/kiadvanyok>

Beke Margit: Népének hűségese főpásztora – Mindszenty József szentbeszédei, beszédei és üzenetei Európában és a tengeren túl (1971-1975) Magyar Napló Kiadó, 2021

Mindszenty bíboros – íráskor hetvenedik születésnapjára. Szerkesztette: Dr. Vecsey József. Közi Horváth József Népfőiskola 2017. Felelős kiadó: Szalai Viktor

magyar patrióta.⁵⁷² Mindszenty bíboros alkotó életre, lelkipásztori munkára, nagy szervező körutakra, emlékiratainak kiadására készülődött.⁵⁷³ Mindhárom vonatkozásban példátlan és csodálatra méltó volt a teljesítménye.⁵⁷⁴ Mindezek visszatükröződnek többek között a Bécsben elmondott beszédjeiben is.⁵⁷⁵

Bemutatkozás Bécsben

Mindszenty bíboros bécsi letelepedését követően hamarosan megtartotta első nyilvános miséjét, majd Bécs érseke a Stephans Dómban bemutatta őt a városnak és egész Ausztriának. Bécsben rendszeresen misézett a Pázmáneum kápolnájában. Ezeket a beszédeket Pankotai Laura, ott szolgálatot teljesítő Sisters of Social Service nővér hangszalagra vette, amelyek a későbbiekben legépelésre kerültek.⁵⁷⁶ A beszédek azóta Magyarországon is szinte teljes terjedelemben megjelentek.⁵⁷⁷

Találkozás a bécsi magyarokkal

November 19-én volt a bíboros első találkozója a bécsi magyarsággal. Nagyon készültek erre valamennyien, magyarok, akiket a sors az évtizedek folyamán idehozott a régi császárvárosba. Mindszenty első hivatalos, oltár mellett mondott üzenetét a televízió is kivitte a nagyvilágba. Így szólt: „Nagyon örülök, hogy ilyen szép számmal eljöttetek a szentmisére. Nagyon jó nekünk együtt lenni, hontalan magyaroknak. Minden vasárnap és ünnepnap van itt Bécs városában több magyar papnak a szentmiséjén magyar szentbeszéd. Keressétek ezeket az alkalmakat, még áldozatok árán is! Szent Pál szerint a hit hallomásból van. Minden vasárnap és ünnepen keressétek a magyar szentbeszédet. Isten áldjon benneteket!” Néhány nappal később König kardinális a Stephans Dómban mutatta be Mindszentyt Ausztria népének. Mindszenty magyarul és németül prédikált, majd König érsek köszöntötte testvéri szavakkal a magyar prímást. Ez a kettős fellépés, a magyar és osztrák bíboros közös miséje a bécsi dómban, egy történelmi pillanat volt. Közös sors – erről beszélt ez a történelmi jelenet, s e percben mindenki átérezte Mindszenty döntésének helyességét: a száműzött magyar prímás helye itt van, Bécsben, ebben a „másik” Duna-parti metropolisban.⁵⁷⁸

König bíboros, bécsi érsek és az osztrák főváros népe meleg szeretettel fogadta. „Nagy megtiszteltetés számomra – hangzottak a köszöntés szavai –, hogy vendéglátó házigazdája lehetek. Boldogok vagyunk, hogy vendégül láthatjuk országunkban és reméljük, hogy még

⁵⁷² Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco – München, 1976. 90.

⁵⁷³ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco – München, 1976. 111.

⁵⁷⁴ Közi Horváth József: Mindszenty bíboros. Magyarországi Mindszenty Alapítvány 2002. 90.

⁵⁷⁵ Gábor Krajsovsky: „Denn im Feuer wird das Gold geprüft und die Auserwählten im Schmelzofen der Bedrängnis”. Eine Zitatensammlung aus den Reden und Predigten von Kardinal Mindszenty (1971-1975). In: Mindszenty József bíboros Bécsben (1971-1975). – József Kardinal Mindszenty in Wien (1971-1975). Szerkesztette: Szabó Csaba. Bécs 2012. – Herausgegeben von Csaba Szabó. Wien 2012. Publikationen der Ungarischen Geschichtsforschung in Wien. BD. IV. S. 163-176. Herausgeber Institut für Ungarische Geschichtsforschung in Wien Balassi Institut – Collegium Hungaricum, Wien

Ungarische Archivdelegation beim Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien

⁵⁷⁶ Mindszenty József, Szentbeszéd I-XII. Vasárnapi Levél, Wien

⁵⁷⁷ P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty bíboros a bécsi Pázmáneumban.

Don Bosco Kiadó, Budapest 2010.

⁵⁷⁸ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco – München, 1976. 93-95.

sok-sok éven át élvezheti közöttünk a békét és szabadságot itt, ebben a városban, ahol oly sok honfitársa talált második hazára.”⁵⁷⁹

Az „ideiglenes és életirtó” országhatár – első körlevél az emigrációban

„Azok a hívő keresztények, akik a kommunisták materialista vagy keresztényellenes tanítását vallják, főleg, ha védelmezik és propagálják, ezen tény alapján a katolikus hit aposztatáinak minősülnek, az Apostoli Szentszék hatálya alá tartozó kiközösítés alá esnek, és nem járulhatnak a szentségekhez (DH 3865). Amikor a nép képviselőit választják, katolikus polgároknak nem megengedett olyan pártokra vagy jelöltekre adni a szavazatukat, akik, még ha nem is hangoztatnak a katolikus tanítással ellentétes elveket, (...) de mégis társulnak a kommunistákkal és támogatják őket cselekedeteikkel (DH 3930).”⁵⁸⁰

237

XII. Pius pápa

Mindszenty bíboros a Vatikán és a magyarországi kommunista rezsim egyezkedésének eredményeképp 1971. szeptember 28-tól száműzetésbe kényszerült. A vatikáni óhajokkal ellentétben, a Bécsben levő, egyetlen szabad magyar egyházi intézményben, a Pázmáneumban telepedett le. Az első, száműzetésben megfogalmazott körlevelében így szólítja meg az emigráns magyarságot, és minden magyart, akihez a szava eljuthat.

„Tisztelendő Testvérek, Kedves Hívek és Véreim! Hosszú, kényszerű hallgatás után szólok Hozzátok. Szólok mindenekelőtt a köszönet hangján a Gondviselés iránt, hogy a viszontagságban megőrzött. Köszönettel adózom mindenkinek, aki lélekben megosztotta velem a kereszt súlyát, aki az evangélium szellemében próbálta sorsom értelmét megközelíteni s imádságával támogatott. Nem feledkezhetem meg ez alkalomból azokról a nem kevesekről sem, akik ugyanazokért az ideálokért vállalták a szenvedést, amelynek annyi esetben csak a megváltó halál vetett vagy vet véget. Az Isten gondolatai szerint viselt megpróbáltatás a hívő ember testében egészíti ki azt, ami híja van Krisztus szenvedéseinek, az ő teste, az Egyház javára (Kol 1,24). Szenvedésből született megváltásunk és hisszük, hogy a Krisztussal vállalt áldozatok még földi viszonylatban sem voltak hiábavalók. **Hittel, Istenbe vetett reménnyel léptük át a börtön küszöbét és az ideiglenes, de életirtó országhatárt.** Miről beszélhetnék időszerűbben, mint erről a törhetetlen, mindig fiatal, friss, üdvözítő reménységről, amely nemcsak a természetfeletti, hanem a tisztas, komoly földi életnek is egyik pillére. Reménységről szól az Egyház liturgiája is: Adventet, Úrjövetet ünneplünk. A próféták szavai csengenek fülünkbe: »Örvendjenek az egek, ujjongjon a föld az Úr előtt, aki eljön.« (Zsolt 95,11-13) »Mondjátok a kislelkűeknek: Ne féljete! Maga az Isten jön, hogy szabadulást hozzon Nektek.« (Iz 35,4-7) Isten ígéretére hivatkozva az ő terveiről beszéltek és táplálták Isten népében a jövő Messiásba vetett reményt. Az idők teljében ez a remény beteljesült és az Úr Jézus maga tett »bizonyosságot az igazság mellett« (1 Tim 6,13). Tőle tanultuk meg imádkozni: »jöjjön el a Te országod!«, Tőle vettük a reménység szavait és képeit: az élesztőről, amely lisztbe rejtve téstávvá alakítja azt; a legkisebb magról, amely

⁵⁷⁹ Kardinal König: Mindszenty, ein Vorbild der Standhaftigkeit. Életünk. St. Gallen April 1972. S 3. In: Közi Horváth József: Mindszenty bíboros. Magyarországi Mindszenty Alapítvány 2002. 89.

⁵⁸⁰ XII. Piusz pápa ma is érvényben lévő, 1949. július 1-jén kelt határozata (DH 3865), amelyet XXIII. János pápa megerősített (DH 3930).

http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/Apostoli_Szentszek_dekretuma_a_kommunizmusrol.html

elvetve hatalmas fává nő. Ezek a képek a jövő időről szólnak. Az Isten országa nem jön el pillanat alatt, a keresztény embernek ezért imádkoznia és dolgoznia kell. Az Úr Jézus történeti megjelenése, az evangélium, maga az Egyház, vagyis azoknak közössége, »akik Jézus Krisztusban az üdvösség szerzőjét, az egység és az igazságos béke alapját látják« (Cost. Lumen gentium, Cap. II. n. 9.), lényegükénél fogva nemcsak történeti tények, hanem folyamatos programok, feladatok, de ugyanakkor erőforrások is. Az Egyház ugyanis, mint »a hit, a remény és a szeretet közössége« (uo., Cap. I. 8.), külső megnyilvánulásaiban, hatásaiban jelentkezőse annak a hitnek, amely tagjait áthatja, a reménynek, amely híveit élteti és a szeretetnek, amely őket összekapcsolja.”⁵⁸¹

A bíborost ellenfelei már ezen körlevél kapcsán – természetesen teljesen alaptalanul és jogtalanul, a körlevél egyik mondatát elferdítve – megtámadták. Ez a mondat – „Hittel, Istenbe vetett reménnyel léptük át a börtön küszöbét és az ideiglenes, de életírtó országhatárt”⁵⁸² –, nyilvánvalóan és kétséget kizáróan a „terror és szabadság elválasztó vonalára”,⁵⁸³ a vasfüggönyre vonatkozott és nem az osztrák-magyar határ érvényességét vagy Ausztria integritását vonta kétségbe. Ezt maga a bíboros is tárgyalja emlékirataiban. A magyarországi kommunista rendszer felbőszített néhány burgenlandi közszeraplót, valamint a baloldali katolikusok egy csoportját, akikkel elhitették, és közreadták a fenti rágalmat.⁵⁸⁴ Ez, a mesterségesen szított sajtótámadás csak akkor csitult el, amikor „Ausztria szocialista kancellárja, Bruno Kreisky úr december 8-án a bécsi parlamentben kijelentette: A magyar primás nem az osztrák-magyar államhatár érvényességéről, hanem annak jelenlegi állapotáról beszélt.”⁵⁸⁵ Az emlékiratokban Mindszenty bíboros ezzel kapcsolatban viszont egy sokkal súlyosabb és szomorúbb következtetést is levon: „A nyilvánvalóan rosszindulatú és alaptalan támadás idején hivatalos egyházi helyek nem keltek védelmemre. Ellenkezőleg: Rómából ebben az időben értesítettek arról, hogy a jövőben minden megnyilatkozásomat – még templomi beszédeimet is – be kell mutatnom jóváhagyásra a Szentszéknek.”⁵⁸⁶ A Vatikán tehát *azután* kérte bemutatásra Mindszenty megnyilatkozásait, *miután már tudta*, hogy az

⁵⁸¹ A száműzött primás első körlevele. Bécs, 1971 Adventjén. Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 188-191.

⁵⁸² Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 487.

⁵⁸³ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 487.

⁵⁸⁴ A következőkben Csonka Emil (nem szó szerint idézett) értelmezését olvashatjuk erről az esetről. >Ez a váratlan orvtámadás egy magyar származású osztrák politikus, Theodor Kéry burgenlandi tartományfőnök nevéhez fűződött, amely egy általános, nagy, Mindszenty-ellenes maffia ténykedésének helyi megnyilvánulása volt. Egy gráci újság a szóban forgó pástorlevél az általuk inkriminált, idézett mondatából azt olvasta ki, hogy Mindszenty bíboros az 1919 óta érvényes osztrák-magyar határt revízió alá kívánja venni s Burgenlandot, illetve az első világháború után Ausztriához került magyar részeket mintegy visszaköveteli Magyarországnak. Amit egy vidéki lap megírt, azt Kéry tartományfőnök anélkül, hogy megvizsgálta volna a feltételezés alapját, vagyis a bíboros körlevelét, ténynek fogadta el. Egyenesen Kreisky kancellárhoz intézett tiltakozó levelet. Ez az eset is része volt annak az irányított kampánynak, amely a szabad világba kikerült bíborost mindenáron semlegesíteni, elnémítani, tönkretenni akarta. S erre mi sem látszott alkalmasabbnak, mint mindjárt emigrációja elején rásütni, hogy visszaél a vendégjoggal, megsérti azt az országot, amely őt befogadta; mert lám, soha és sehol nem tud megnyugodni, nem csak a kommunistákkal gyűlt meg a baja, hanem mindenütt zavart kelt. Ezt a beállítást munkálni a világbolsevizmus érdeke volt. Mert Moszkva félt Mindszenty emlékirataitól, minden betűtől, amit ezután készül papírra vetni, minden szótól, amely ajkáról elhangozhatott – ezért kellett mindjárt legelső megnyilatkozása körül botrányt csapni. De hamarosan ez is csak növelte Mindszenty tekintélyét: az osztrák sajtó is Mindszenty mellé állt, az ügyet az osztrák kancellár a parlamentben is elintézettnak tekintette.< In: Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 83-86.

⁵⁸⁵ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 141.; 233.

⁵⁸⁶ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 487.

„ideiglenes országhatár” alatt valójában mit is kell érteni, mit értett rajta a primás és hogy az egész félremagyarázás valójában egy céltudatos rágalmazás, amelyet az osztrák baloldaliak egy csoportja indította ellene. Azonban ezek az események és személyek sem tudták meggátolni a bíborost emigrációs apostoli útjaiban és a magyar lélekébresztésben.

Mindehhez kívánczik még két dokumentumrészlet bemutatása is. Az egyik az 1971. december 7-én a bécsi amerikai nagykövetség által a budapesti és a római amerikai nagykövetségeknek megküldött távirat, Mindszenty bíboros adventi körlevelével kapcsolatosan, a másik pedig egy nem továbbított levél, amelyben Mindszenty bíboros ugyancsak erről az esetről nyilatkozik a Szentszék felé. Ez utóbbi azonban nem került továbbításra a címzetthez.

A távirat szövegének magyar nyelvű összefoglalása a következő: „Részletesen beszámol a Mindszenty bíboros adventi lelkipásztori körlevele kapcsán kialakult politikai komplikációkról, valamint Dr. Vecsey József, a bíboros titkára nyilatkozatáról. Fontos információ Kriesky nem hivatalos reakciója, amelyet a kancellári hivatalból tudtak meg: Kreisky fel volt háborodva (szó szerint: dühöngött) Mindszenty magatartásával kapcsolatosan és ilyen értelemben informálta a bécsi nunciust is: a jövőben az osztrák kormány nem fogja tolerálni Mindszenty politikai nyilatkozatait és felül fogja vizsgálni a bécsi letelepedés engedélyezését, ha még egy ilyen eset előfordul.”⁵⁸⁷

A másik dokumentum Mindszenty bíboros 1972. január 25-én a pápa részére e tárgyban írt levele, amely Vecsey Józsefen keresztül először Zágon Józsefnek került megküldésre, aki viszont különböző indokok miatt⁵⁸⁸ azt nem továbbította a pápának. A levél releváns részei a következők:

„Szentséges Atya! Szentséged 1971. december 14-én kelt levelét köteles gyermeki tisztelettel, de nagy fájdalommal vettem. Annál nagyobb volt a fájdalom, mert Szentséged arról a nagy kárról szólt, amelyet én a magyar egyháznak okoztam vagy a jövőben okozhatok. (...) Egy másik nem régi válaszómban tisztelettel megjegyezhettem: a budapesti és moszkvai kommunistáknak nagy örömet okozhatott – Magyarországból való kijöveletem követően – a kiközösített papok rehabilitációja. A lázadók feloldozása – váratlan és csodálkozással kísért módon – egybeesett az én száműzetésemmel, és így a Magyar Egyház üldözőinek kedvezett, hogy az úgynevezett békepapok – a vallás nagy kárára – jóval serényebben tevékenykedhetnek. A kommunisták öröme joggal lehetett teljes, hogy így még odaadóbb kollaboránsokat találjanak, ugyanakkor – és azt megelőzően 15 éven át – sehol sem szólaltak fel Magyarország Primásának rehabilitálását kérve (a »justizmord« után). És most ez a nekem előírt hallgatás a kommunisták sikereinek csúcsa és tetőpontja lehetne.

Bár Szentséged levelében közvetlenül nem olvasható, de annak tartalmából és összefüggéséből feltételezhetem: ez a számomra előírt előzetes cenzúra azzal a rosszindulatú machinációval kapcsolható egybe, amelynek szerzői – mind engem gyűlölő kommunisták és marxisták – adventi lelkipásztori körlevelem igazi értelmét fájdalmas módon eltorzították.

⁵⁸⁷ Somorjai Ádám: „His Eminence Files” – American Embassy, Budapest. From Embassy Archives, 15 (1971) • Mindszenty bíboros az Amerikai Nagykövetségen. Követségi Levéltár, 15 (1971). METEM, Budapest 2012. 308-309.

⁵⁸⁸ Somorjai Ádám: Ami az emlékiratokból kimaradt. VI. Pál és Mindszenty József 1971-1975. Bencés Kiadó, Pannonhalma 2008. 139.

Ebben a lelkipásztori körlevelemben említést tettem fogságom 23 esztendejéről és az oroszok által elnyomott nemzetünk bajairól. (...) Nem óhajtom előhozni azt a számos példát, amelyekkel korunk propagandistái oly fondorlatos módon alakítják és deformálják az emberek véleményét. Ez csalárd módon megtörtént az én esetemben is. A marxista agitátorok – akik engem mindenütt kitartóan üldöznek – az »ideiglenes« szót előbb kiszakították lelkipásztori körvelem összefüggéséből, majd utána átalakították »érvénytelené«, hogy engem az újságokban, a rádióban és a televízióban támadhassanak: Magyarország Prímása Ausztria területi egységét vonja kétségbe; az osztrák-magyar határ érvényességét nem ismeri el, így megsérti a vendégjogot.

Ebben az ellenséges agitációban részük van a moszkvai és budapesti bolsevistáknak csakúgy, mint az osztrák marxistáknak. Ehhez számos katolikus is társult – papok és laikusok –, akik progresszizmusban és koegzisztenciában gondolkodnak, akik mindig készek voltak segíteni a kommunistáknak. Amint a körülményekből kivehető, mindezek a seregek a Vatikánt is nagy szorgalommal törekedtek tévedésbe dönteni és Szentséged Államtitkárságának felelős személyét megtéveszteni. Nem csoda, ha a sötétség fiai Rómában is sikerrel agitálnak, miközben senkinek nem jutott eszébe e vehemens agitáció során: hallgassuk meg talán magát az elhíresült lelkipásztori körlevél szerzőjét!

Ellenkezőleg! Amint a propagandisták a szerzőket sohasem kérdezték meg, ugyanúgy teljesen kiesik ez a készség az Államtitkárság hivatalviselőinek emlékezetéből. Ezért – nagy fájdalomra – megtörténhetett, hogy Szentatya ezen elhíresült lelkipásztori körlevél értelméről nem volt pontosan és hűségesen informálva. Amennyire az okozati összefüggésből kivehető, a hivatalviselők feledékenysége szintén onnan eredhet, hogy az Államtitkárság által bevont magyar tolmács a fordítást a propagandistától ostobán vagy rosszindulatúan átvette. (És ez már azután történt, hogy Ausztria szocialista kancellárja, Bruno Kreisky (...) kijelentette, hogy a magyar prímás nem az osztrák-magyar államhatár érvényességéről, hanem annak jelenlegi állapotáról beszélt.) Ily módon nem is tudhatom, de Szentséged levelét olvasva gyanú merül föl bennem: vajon az Államtitkárság vezetői – a kommunisták akarátának engedelmességre – engem előzetes cenzúrával Emlékirataim kiadásában akarnak-e megakadályozni? Alig tudom megállni, hogy ne időzzek tovább e gonosz törekvés leírásánál, és mindezt ne ilyen hosszan fejtsem ki. (...) Szentséged áldott és áldó kezeit csókolva Mindszenty József Esztergomi érsek Magyarország prímása”⁵⁸⁹

Válogatott homíliák és sajtónyilatkozatok

Első nyilatkozata a német sajtónak

A Hamburgban megjelenő „Welt am Sonntag” 1971. december 26-i számában jelent meg német nyelven Mindszenty hercegprímás első részletes sajtónyilatkozata, amióta el kellett hagynia Magyarországot.⁵⁹⁰ A beszélgetés szövegét magyarul a Párizsban megjelenő „Irodalmi Újság” közölte 1972-ben. A mellékletben a magyar nyelvű közlemény teljes egészében olvasható.⁵⁹¹

⁵⁸⁹ Somorjai Ádám: Ami az emlékiratokból kimaradt. VI. Pál és Mindszenty József 1971-1975. Bencés Kiadó, Pannonhalma 2008. 136-138.

Ehhez lásd még: http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/AG_Mindszenty_115.html

⁵⁹⁰ „Ich hasse nicht, ich bete” – Welt am Sonntag, 26 Dezember 1971.

⁵⁹¹ Mindszenty József első nyilatkozata – Irodalmi Újság, 1972. január 15 - február 15.

Mészáros István: Mindszenty és az „Ostpolitik”. Kairosz Kiadó, Budapest, 2001. 220-224.

Riport a Pázmáneumban

*Mindszenty bíboros ma 80 éves. Rentúr Ferenc, az Angol Rádió Magyar Osztályának vezetője nemrég meglátogatta a prímást a bécsi Pázmáneumban és interjút is készített vele hangszalagra. Most hallgassák meg beszámolóját Mindszenty bíborosnál tett látogatásáról.*⁵⁹²

Pontosan ma egy fél éve, tavaly (1971) szeptember 29-én ez a szűkszavú közlemény jelent meg a magyar lapokban: „A Magyar Távirati Iroda jelenti, hogy a Magyar Népköztársaság kormánya és a Szentszék közötti megállapodás alapján Mindszenty József bíboros kedden véglegesen elhagyta Magyarország területét és Rómába utazott.” Így szólt a közlemény. Mikor Mindszenty Rómába megérkezett, VI. Pál pápa szokatlan melegséggel fogadta, megölelte, maga kísérte fel a Vatikán tornyába a XXIII. János által berendezett és a Mindszenty római szállásául kijelölt pápai magánlakosztályba. Levette saját apostoli aranykeresztjét, pásztorgyűrűjét és átadta a bíborosnak. Két nappal később pedig az a megtiszteltetés érte a magyar prímást, hogy a pápával együtt celebrálta a Sixtusi Kápolnában a Nemzetközi Püspöki Szinódus megnyitó miséjét. Sokan azt várták, hogy mint az ukrán Szipij, vagy a cseh Berán, vagy a jugoszláv Stepinac bíboros, Mindszenty is kap valamilyen tiszteletbeli beosztást a római kúriánál, és hátralévő éveit a világérdeklődés reflektorfényétől távol, a Vatikánban fogja csendes elvonultságban leélni. De Mindszenty a kitüntető és meleg fogadtatás ellenére sem maradt Rómában. Alig egy hónappal később, október 23-án áttette székhelyét Bécsbe. Újságíróknak elmondotta, hogy az osztrák fővárosban jobban érzi magát, több okból. Bécs is a Duna mentén fekszik, közelebb van Magyarországhoz és ottani lakhelye a Pázmáneum, magyar alapítvány. Ezt a házat még Pázmány Péter vette meg a XVII. század első felében, hogy ide küldje ki világot látni és tovább képeztetni a legtehetségesebb kispapjait. A Boltzmanngasse 14. szám a bécsi telekkönyvben azóta is a mindenkori prímás nevének áll. Úgyhogy Mindszenty a börtön és az amerikai nagykövetségen töltött 15 évi vendégeskedés után, mondhatni, ismét hazaérkezett. Itt látogattam meg a bíborost. A neve persze fogalom volt számomra, de személyesen most találkoztam vele először. Mikor titkára bevezetett hozzá a tágas dolgozószobába, az ősz hajú Mindszenty piros bíborosi sapkában és piros gombsoros fekete reverendájában felállt az íróasztal mellől, levette szemüvegét és felém jött. Megjelenése kissé meglepett. Magasabbnak, testesebbnek emlékeztem rá fényképeiről. A 80 éves bíborost megviselte, de nem törte meg az idő, a hosszú fogság és az elszigeteltség. Termete ma talán valamivel kisebb és törékenyebb, járása talán valamivel öregebb, de szúrós, barna szemének csillogása, töretlen, markáns arcéle változatlan. A bíboros helyet kínált és mindketten leültünk egy kis társalgóasztal mellé. Röviden újra előadtam neki, miért mentem hozzá Bécsbe, majd hosszan, bensőségesen elbeszélgettünk hányatott életéről, és a legutóbbi 30 év eseményeiről. Látogatásom vége felé hangszalagra vettem a bíborossal egy beszélgetést. Ez az első és egyetlen rádióinterjú, melyet Mindszenty adott 1956 óta. Most hallgassák meg ezt a Bécsben néhány nappal ezelőtt felvett interjút.

- Eminenciás uram, itt ülünk a bécsi Pázmáneum 2. emeleti dolgozószobájában, ahol eminenciád néhány hete ismét fölvette rezidenciáját. Eminenciád 1948. december 26-án került fogságba, ekkor tartóztatták le a magyarországi kommunista kormány szervei. Ettől az időponttól kezdve, múlt év szeptemberéig, tulajdonképpen 3 és fél nap leszámításával, eminenciád állandóan rabságban, őrizetben, fegyházban volt. Visszatekintve ezekre az esztendőkre, mik azok a legfontosabb benyomások, melyek eminenciádnak így eszébe jutnak?

⁵⁹² Jelen riport egy rövid részlete megjelent a Szent István Társulat kiadásában, a „Mindszenty szól – eredeti, archív hangfelvételek” című CD lemezen.

- A BBC hallgatósága tudja, hogy négy fogságban voltam életem folyamán. Károlyi Mihálynak voltam foglya, mint zalaegerszegi állami gimnáziumi hittanár. Károlyi Mihálytól leltári tárgyként átvett az 1919. március 21-én létesült első bolsevizmus, a harmadik fogságom 1944. novemberétől 1945. április 23-ig terjedt a kőhidai fegyházban és a soproni fogságban. A negyedik 1948. december 26-tól terjedt a Szabadságharcig és azután az amerikai nagykövetségen töltött félrabság, közel 15 esztendeig.

- Ha itt szabad valamit kérdezni eminenciádtól; a nyilas rezsim alatt való letartóztatása, amelyről éppen az előbb szólt eminenciád. Ennek mik voltak az előzményei és milyen vád alapján vagy milyen megfontolás alapján tartóztatták le eminenciádat?

- Megtiltottam, mint veszprémi püspök, Veszprémben a zsidók kiszállítása miatt a nyilasok által megrendelt hálaadó istentiszteletet. Megtiltottam ezt.

- És ezért akarták eminenciádat letartóztatni.

- Volt egy másik ok is ezzel kapcsolatban. A Dunántúlon két idegen nagyhatalom állt megütközés előtt. A Dunántúlnak nagyon megduzzadt a lakossága. Élelmiszerek között voltak nehézségek, nem voltak orvosok a harcászati miatt és félő volt, hogy ez az utolsó része az országnak áldozata lesz a harcnak. Ezért a dunántúli püspökök nevében, azoknak az aláírásával követeltem Szöllősi miniszterelnöknél Budán, hogy rakassa le a fegyvert és álljon ki a háborús mérkőzésből a rendszer. Ez a két ok volt az én letartóztatásom oka. Ezeket azonban nem ismerte be a rendszer, hanem más okokat hozott fel. Többi között letartóztatásoknak jelölte meg azt, hogy letartóztatás után engem körülvevő kispapjaim sorfala között és Veszprém lakosságának a járdákon való sorfala között püspöki díszben áldást osztva engedtem vinni magamat a rendőrségre és onnét az egyéb bűnösöktől mentesített helyre, mert elbocsátott bűnösök után én kaptam meg huszonhatod magammal a vármegyei törvényszéki fogházat. Ahol 9 kispapomat pappá szenteltem és a 9 kispapnak volt 1 karingje és egy gyertyája. És azután, mint rabok, Sopronban mondták el újmiséjüket. Amikor én börtönbe kerültem, a házámmal szemben ugyanakkor a nemzetvezető bevonult az én házámba, Budapestre menekülőben – Szálasi Ferenc.

- Találkozott valaha eminenciád szemtől szembe Szálasiival?

- Sosem. Én csak a kezét éreztem.

- Találkozott eminenciád valaha szemtől szembe Rákossal?

- Nem. Ő akart jönni hozzám. Kért kihallgatást, de azt válaszoltam, hogy sebekben van az egyház és az ország, majd a sebeknek a gyógyítása, helyrehozása után szívesen fogadom.

- Most térjünk rá talán arra, hogy eminenciád hosszú-hosszú évek óta bíboros. Egy bíboros életének valószínűleg a legkiemelkedőbb eseménye az, hogy a Sixtusi Kápolnában leadja szavazatát a pápaválasztáson. Eminenciád bíborossága alatt kétszer volt pápaválasztás. XII. Pius halála után és XXIII. János halála után. A sors és eminenciád sorsa úgy hozta magával,

hogy eminenciád egyik pápaválasztáson sem tudott megjelenni és a bíborosi trónszéket a Sixtusi Kápolnában üresen tartották eminenciád számára szimbolikusan, mint hogy akadályoztatva volt. Mik eminenciád érzelmei ezzel kapcsolatban, hogyha visszatekint erre a két, igen fontos alkalomra, amelyet életében, mint bíboros elmulasztott?

- Valóban, a bíborosok a pápaválasztásért vannak. Ez a cél énnálam teljes megghiúsulást ért el a bebörtönzés által. De nem tudtam teljesíteni a kongregációkban való működési feladatokat sem. De a fogsággal vele jár mindez és még más érzékeny megpróbáltatások is. Nem lehettem ott édesanyám temetésén. Nem lehettem ott gróf Mikes János szombathelyi püspöknek a temetésén. Nem lehettem ott XII. Pius pápa temetésén. Az a vigasztalásom, hogy a keresztlányom hozott nekem édesanyám sírhalmáról egy kis köteg földet. Mikes püspök temetésén nem vehettem részt, de gyakran gondolok rá szentmiséimben. XII. Pius pápa is az ő szeretetével nagyon gyakran van előttem.

- Na már most visszatérve a negyedik fogságra, az amerikai nagykövetségen eltöltött évekre. Mindenki tudja, hogy sokan jártak oda eminenciádhoz a Szentszék részéről, mindenki olvasta a hírügynökségek jelentéseit, hogy Casaroli utazik Budapestre vagy König bíboros. És a végén talán csodálkoztak azon, hogy a sok látogatás ellenére is, noha azt várták, hogy most már Mindszenty beadja a derekát, Mindszenty maradt. Mi ennek a háttere?

- Meggyőződéseem az volt, hogy az én hivatásom most az, hogy népem körében tegyem könnyebbé népemnek a keresztjét.

- Most pedig a kör bizonyos fokig bezárult, mert eminenciád itt a primás *iurisdictio*-ja alá tartozó kicsi Pázmáneum palotájának második emeletén, ennek is a nagy dolgozószobájában tölti napjait és dolgozik azon a művön, amit már hosszú évekkel ezelőtt megkezdett. Dolgozik emlékiratainak összeállításán. Mondana erről eminenciád néhány szót vázlatosan?

- Az emlékiratokat kezdtem már az amerikai követségen, dolgoztam rajta Rómában, dolgozom rajta itt is. Hálás vagyok az isteni gondviselésnek, hogy nehéz időkben adott nekem egy tisztességes szenvedélyt, a munka szeretetét. Azt mondhatom, hogy az évek lassúságát, az évek nyomottságát ez a munka elvette. Az emlékiratokban nem csak személyi élmények vannak, mint talán a világ gondolja, hanem átéltem a magyar történelemnek három legjelentősebb, legelgondolkoztatóbb felvonását. Mind a három szemlélteti a magyar nemzet történelmi hivatását. Amikor ezeket megírom, hangsúlyozom azt, amit a Szabadságharc idején hangsúlyoztam: nincs bennem gyűlölet, ellenszenv senkivel szemben, akár sírban vannak, akár itt működnek, és akik az én sorsom alakulásában kedvezően vagy kedvezőtlenül közreműködtek, én azokért imádkozom állandóan. Épp ily természetes, hogy én a BBC magyar hallgatóságának – az öt világrész akármelyik pontján legyenek a törzsben, vagy szétszórva – küldöm szívből az én főpásztori áldásomat.

- A ma 80 éves (1972. március 29.) Mindszenty bíboros hangját hallották abban az interjúban, amelyet a primás nemrég adott a bécsi Pázmáneumban az angol rádióknak.

Ezredévi magyar jubileum pánszláv uralom alatt

Ez a gondolatsor a bolsevizmus által megszállt Esztergomról, prímási székvárosról került feljegyzésre Bécsben, az 1973-as, Esztergom ezredévi jubileumának évben.⁵⁹³

„A rendszer tollforgatói kezünkre jártak ritka őszinteségükkel a millennium képének megrajzolásában. Az ifjúságuk valóban olyan, mint maga a rendszer fája, amely ezt a tőle nem elűző gyümölcsöt hozta. A rendszer az iskolamezőnyön nem alkot, csak szerez. A rendszer műveiben a saját sajtó is elég kivetnivalót talál az iskola körül, a közlekedésben, a reformokban. Egyedül csak a táj a régi itt, de az olyan szép, épp a Bazilika közelében, hogy az angol közoktatási miniszter megbűvölten állt meg előtte. Ennyi maradt meg a régi, ezeréves Esztergomból a rendszer negyedszázados nyaktilóján. A bolsevizmus világnézete az orosz-szláv világhatalom fegyvereivel itt van Magyarországon és itt van a Magyar Sionon is. A magyar bolsevizmus, miután az anyagiakat az orosz fegyverek segítségével törvénytelenül elvette, Esztergomban is rohamra készen áll a keresztény szellemű oktatás, a család és a hitélet ellen. Esztergom közjogi jelentősége ebben az új »jog«rendben csak hátrány és teher, de hordozójának – nagy áldozatokra is kész elődei példáján – a nemzeti lét legsötétebb korszakában vállalnia kellett a rászakadó súlyos kötelezettségeket, ha nem akart hűtlenné válni az ezeréves nemzeti hagyományokhoz és népéhez.”⁵⁹⁴

A kirakatper negyedszázados évfordulóján

„Amikor édesanyámat egyik látogatása alkalmával megkérdeztem, hogy imádkoznak-e érettem odakint, azt felelte: »fiam, nagyon sokan imádkoznak téérted«, megerősített, hálára kötelezett. Mindjárt édesanyám szavai után kezdtem a visszafizetést és imádkozom azokért, akik értem imádkoznak. Ezt a szokásomat folytatni akarom halálomig és remélem, folytathatom majd az örökkévalóságban is.”⁵⁹⁵

Mindszenty József

Ebben a részben Mindszenty bíboros azokról nyilatkozik a szabad világban, akik annak idején a jogsértő, koncepciós perben őt elítélték, illetve ehhez bármiképpen segédkezet nyújtottak. A megbocsátást hősies fokban gyakorolja, de az elkövetett bűntényt bűnnek deklarálja, felhívva a figyelmet az ateizmussal szembeni fokozott lelki éberségre is.

Mindszenty bíboros kirakatperének negyedszázados évfordulóján, 1974. február 3-án a következőket nyilatkozta a müncheni Szabad Európa Rádióknak:

„Nem én, hanem mások hozták szőnyegre a 25 évet. A 25 év elmúlt, nem ünnepelni, de megemlékezni való. Istennek hála, életben maradtam és szellemi meg testi erőimnek is birtokában vagyok. Megbocsátok a halott és még élő tetteseknek, amint ezt én már 1948-ban és 1956-ban is kifejeztem. Amit tettek, Nagy Imre kormányának 1956. október végi nyilatkozata szerint alaptalan és jogtalan. Következőleg az elkövetők tette bűntény marad mindenkorra. Hálát adok Istennek, hogy a bűntény előtt a párttól felajánlott Nyugatra

⁵⁹³ Mindszenty József: Esztergom, a prímások városa. Bécs, 1973. 103. (Sajtó alá rendezte: Bíró Béla). <http://www.ppek.hu/k553.htm> Hivatkozott anyag: Dunakanyar jubileumi kiadványa 1973. Főszerkesztő: dr. Balassa Gyula.

⁵⁹⁴ Mindszenty József: Esztergom, a prímások városa. Bécs, 1973. 104–105. (Sajtó alá rendezte: Bíró Béla)

⁵⁹⁵ 1974. május 21. Washingtonban mondott szentbeszéd. In: Mindszenty József: Magyar világ Washingtonban. 4. MNL OL ÁEH XIX-A-21-c 61. d. 17.1 Mindszenty József hercegprímás 145. „Sajtószemelvények az Egyesült Államokból, Mindszenty látogatásával kapcsolatban. Külügyminisztériumi fotokópiák 1974.”

távozással nem éltem. Elviseltem azt, amit a kitalált és költött vádak alapján egyházamért, a hazámért el kellett viselnem. Az otthoni legjobb papok, hívek és az egész nemzet, valamint az öt világrészben szétszórt magyarság megértette, hogy a magyar egyház feje XII. Pius és VI. Pál szavai szerint nem önmagát kereste, hanem kötelességét teljesítette.

A pártérdeket, tűzön-vízen az Andrássy út 60-on és az igazságszolgáltatás színpadi műveleteiben a pártsajtó masszív támogatásával keresztülhajszolták abban az országban, amelyet a háborút követő békekötés értelmében szerintük független és szabad volt. Köszönöm népem hűségét, együttérzését és imádságát. Az lesz az én elégtételem, hogy népem az egész világon kitart keresztény hite és magyar hazája mellett.”⁵⁹⁶

Mindszenty bíboros még korábban, a bécsi Pázmáneumban adott interjújában többek között az alábbiakat nyilatkozta: „Hogyan látja Ön a világot 1971-ben, összehasonlítva 1956-tal?

Ami a világról alkotott véleményemet illeti 1971-ben: sohasem tévesztett meg a fejlődés és jól észlelem a kommunizmus növekvő befolyását a mai világban, mivel a világ lakosságának 62,5%-a kommunista uralom alatt él és ez a tendencia inkább növekszik, mint csökken. Csak rendkívüli éberség a mi oldalunkon, általában a normalitáshoz való visszatérés nézhet szembe az ateizmus veszélyeivel.”⁵⁹⁷

A prédikációk témakörei

Az alábbiakban néhány fontosabb, ünnepi alkalmakhoz, eseményekhez, valamint teológiai fogalmakhoz kapcsolódó prédikáció-részlet kerül ismertetésre.

Isten- és emberszeretet

„Nagyon fontos az is, hogy az Evangélium szerint hogyan kell szeretni az Istent: teljes szívből, teljes elméből, teljes lélekből, minden erőből. És az embert Istenért kell szeretni. Látjuk a fél világon, hogy akik Istent nem szeretik, azok megrakják szenvedéssel az embereket; tele vannak a börtönök, eddig ismeretlen gyűjtőtáborokat nyitnak. Ha nincs Isten, jaj az embereknek. Azután, hogy kell szeretni a felebarátot? Nem önzően, hogy én vagyok az első személy, hanem úgy, mint önmagadat, úgy kell szeretni az embert. Tegyük ezt és akkor az örök életünk felől legyünk nyugodtak az Isten végtelen irgalmából.”⁵⁹⁸

Bérmálás

„Most itt, a Pázmáneum kápolnájában együtt vagyunk mi, magyar bérmálkozók az apostolutóddal, akinek parancsa van, hogy közölje a Szentlelket az ő híveivel, közölje a gyermekesreaggel. Akkor az Írás azt mondja, hogy a Szentlélek-közlése után megújult a föld színe. Vigyázzatok arra és imádkozzatok azért, hogy tibennetek, általatok megújuljon a világ színe, az emigrációnak a színe, az elhagyott hazának a színe és az egész világnak a színe. A Szentlélek: Isten világossága és tűz. Nem lehettek lanyhák, lagymatagok. Bennetek a

⁵⁹⁶ MNL OL ÁEH XIX-A-21-c 61. d. 17.1 Mindszenty József hercegprímás 128. Mindszenty nyilatkozata perének 25. évfordulójára. Szabad Európa, 1974. február 3.

⁵⁹⁷ Karman Andrásnak, az NC News Service számára adott interjú. In: The Tablet (London) 1972. január 22. 68. MNL OL XIX-A-21-c 60. d. ÁEH Adattár 17.1 Mindszenty József hercegprímás. 74. Interjú Mindszentyvel. The Tablet, 1972. január 22. (rövidített változat, gépelt fordítás)

⁵⁹⁸ 1972. október 9. Bécs, Pázmáneum. Sonntagsbrief Wien, Beilage Nr. 15. des Kulturlebens József Mindszenty: Predigten I. Heft 1973. S. 4.

Szentlélek tüzének kell égnie és az Ő világosságának kell kiáradnia. Akár egyedül vagytok, akár másokkal vagytok együtt, a Szentlelket levetkőznötök sohasem szabad és lehet. Nagy a felelősségetek! Vigyázzatok arra, hogy a magyar történelem példáját mutassátok idegenben is és Isten rendelése szerint hűséges ragaszkodással kell viselkednetek az emigráns élet kötelességeivel szemben és nem menni a világ divatja szerint. Mindenképp a hitnek és az igazi magyarságnak a példáját kell követnetek. A saját szüleitektől tapasztaltátok ezt születéstektől fogva és ez lesz a kellő magatartás a Szentlélek Isten ajándékaival szemben. A világ most rossz állapotban van. A Szentlélek Isten öröme és a Szentlélekben való gyarapodás legyen testetekben, lelketekben.”⁵⁹⁹

Ádvent

„Ma kezdjük az Ádventet, az Úrjövetét. Nálunk ugyan mindenkor Úrjövet van, Ádvent van. Minden egyes szentmisében, minden egyes szentáldozásban. De az Egyház azért külön-külön Ádventet is rendel ebben a december hónapban és ez a négy hét emlékeztet minket az ószövetség négyezer évére, amikor az első rámutatás megtörtént a bűnbeesés után mindjárt az Ádventre, az Úrjövetre. Rámutat a Megváltóra, annak édesanyjára. A keresztény remény nem áll meg az egyénnél, hanem – például a családban – gondol minden családtagnak a reményére, és annak az elérésére. Van nemzet-család is, mi magyar hívők gondolunk az otthoniakra, gondolunk az itteniekre, és mindenkinek kívánjuk és segítjük a földön segítséget és az örök üdvösséget.”⁶⁰⁰

„Az Úr Jézus megszenteli és felemeli a családot. Ami átoknak készült a büntetésben, az most rangban emelkedik: az apának a gondja a kenyérkereset a családjáért. Az édesanya az egész Ádventen keresztül készül arra, hogy a család ünnepe örömmünnp legyen minden egyes családtagnak, akár gazdag, akár szerény, de szeretetből jövő karácsonyi ajándékkal. Így vesszük a bűnbánat szentsége útján az érkező Úr Jézusnak az örömdalát. »O, felix culpa« – óh, szerencsés bűn, az összülők szerencsés bűne – a mienk sohase szerencsés - mert ez a bűn Isten végtelen irgalmából egy ilyen és ily nagy Megváltót hozott nekünk. Így várjuk odaadó lélekkel Jézus érkezését.”⁶⁰¹

Karácsony ünnepe

„Nagy történelmi esemény, fölötte minden más történelmi eseménynek, hiszen közel vagyunk a kétezredik karácsonyhoz. Ennyi nemzedék ünnepli Jézus születését. Mi is ebben az esztendőben – Istennek hála – az ünneplők közé tartozunk. Istennek a gondolatai forognak a látszatra emberi világ történelmi eseményeiben. Az Isten gondolt azzal, áttekintve a jövőt, hogy jön majd idő a nihilizmus és az istentelenségnek a jelszavával, amely majd nem áttolja azt hirdetni, hogy ez a Jézus Krisztus nem élő, nem történelmi személy, hogy ezt – a nála jóval későbbi – papok találták ki. Tehát itt van most a Karácsony tanúskodása.”⁶⁰² „Az Ige

⁵⁹⁹ 1973. június 2. Bécs, Pázmáneum. 17 Magyar gyermek bérmálása és egy első-szentáldozás alkalmával. Sonntagsbrief Wien, Beilage Nr. 25 des Kulturlebens József Mindszenty: Predigten VI. Heft 1974. S. 122-123.

⁶⁰⁰ 1972. december 3. Bécs, Pázmáneum. P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010. 117.

⁶⁰¹ 1972. december 24. Bécs, Pázmáneum. Sonntagsbrief Wien, Beilage Nr. 19. des Kulturlebens József Mindszenty: Predigten III. Heft 1973. S. 57.

⁶⁰² 1973. december 24. Karácsony, éjféli mise. Sonntagsbrief Wien, Beilage Nr. 35 des Kulturlebens József Mindszenty: Predigten X. Heft 1975. S. 239.

testté lőn és miköztünk lakozék. Mi pedig most ennek a tudatában várjuk a kis Jézus megszületését.”⁶⁰³

„Ami történt, az is Isten végtelen irgalmából történt, mert a meghívó több érdemmel rendelkezik, mint a meghívott. Az Egyház dolgozott az egyénért, dolgozott a családjáért, dolgozott a nemzetekért és dolgozott az emberiségért – és ez mind a jászol hozománya volt. Egyénért – a keresztyénység nem csak a tömegekre pályázik, hanem a minőségre, az egyéniségre is. A tömegnek a minőség ad értéket! Tömeget lehet szerezni terrorral is. Csak ki kell adni a vezényszót a gyárakban, és aztán mennek oda, ahova parancsolják, de ha minőség is van, akkor nem ez a helyzet, akkor sohasem lesz az emberből nyáj vagy csorda, amit hajtanak.”⁶⁰⁴ „Mi pedig nem foglalkozunk olyanokkal, akik, mielőtt az emberek felé az ajkukat fölnyitnák, sietve letakarják a betlehemi Kisded jászolát, 2000 év markolható történelmi igazságait. Mi nem tartozunk ezeknek semmiféle figyelemmel. Csak így imádkozunk értük: Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek. A hatalom mellett a tudással van a legnagyobb visszaélés ma a világon. Mi pedig megújítjuk a karácsonyi éjféli misén a hűségünket a jászol felé a Gyermekért, és mi újra mondjuk, szinte a keresztségi fogadalommal együtt: »mi pedig minden emberi koholmánnyal, kitalálással szemben a Te örök igazságaidat valljuk és követjük«. Ha megerősödünk a fölkelő új esztendőben, jó föltételeinkben és a teljes igazságot akarjuk követni, akkor tán kiérdemeljük ettől a Kisdedtől az ideinél csak valamivel kicsit jobb esztendőt.”⁶⁰⁵

Hatalom és felelősség

„Különös dolog a hatalom. Nekünk, hétköznapi embereknek megvannak a magunk dolgai, működésünk. Azonban a hatalom, az borzasztó kísértés az emberen. Helyesen élni a hatalommal nem könnyű. És a hatalom az egyik legnagyobb kísértő az emberen. Miket csinál a hatalom? Keletnek a nagysága hetvenezer embert lenyakasztatott, aztán gúlát csinált belőle és elédelt azon, hogy ő milyen nagy. A XX. században már vasfüggönyt alkalmaznak a hatalmasok az emberi élet ellen. A hatalomnak megvan a maga, nagy felelőssége. Mert bizony, egy kérész-élet a legnagyobb hatalomnak is az élete. Volt, nincs, eltűnik. Hát, hogyha így áll a dolog itt a Földön, hát akkor többre viszi a földi hatalom, mint az Isten ügye? Hát, a földi hatalom féltékeny és percre kell neki dolgozni. Az Isten sohasem féltékeny miránk, nincs neki szüksége a féltékenységre. És az Isten szava szól egyéni lélekbe, családi körökbe, szól nemzetek fölött: Én vagyok a te Urad, Istened. Uradat, Istenedet szolgáljad és csak így élj egyéni életedben. És ez az útmutatás, ez mind abból következik, amit az Úr Jézus mondott: a császárnak, ami a császáré, de egy fíkarcsnyival se többet. És Istennek mindent, mint a ti Atyátoknak, a ti Uratoknak, a ti Teremtőtöknek, Megváltótoknak, Megszentelőtöknek.”⁶⁰⁶

⁶⁰³ 1973. december 23. Sonntagsbrief Wien, Beilage Nr. 35 des Kulturlebens József Mindszenty: Predigten X. Heft 1975. S. 236.

⁶⁰⁴ 1972. december 25. Bécs, Pázmáneum. P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010. 127-128.

⁶⁰⁵ 1972. december 31. Bécs, Pázmáneum. P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010. 133.

⁶⁰⁶ 1972. október 22. Bécs, Pázmáneum. P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010. 98-99.

Az 1956-os magyarországi népfelkelésről

Mindszenty József bíboros 1972. október 23-án a bécsi kapucinus templomban szentbeszédében megemlékezett az 1956-os magyar Szabadságharc hőseiről. A szabadkőművesség⁶⁰⁷ nemzeti azonosságát ma is elnyomni igyekvő közszellemével szemben ez a beszéd a magyar- és keresztény öntudat megszilárdítója.

„Csillagos óra nélkül a nemzet nem lehet meg. A csillagos óra úgy beletartozik a családok és nemzetek életébe, mint ahogy a levegő elkel minekünk. (...) És most értünk ahhoz az eseményhez, amelyet mi valamiképp meg akarunk ünnepelni ma. 1956. október 23-án az ifjúság és a munkásság a fővárosban Magyarországon engedélyt kért egy fölvonuló menetre. Nem az állást kicsinylem, amikor megemlítem, hogy akkor Magyarországon egy henteslegény volt a belügyminiszter és az döntött arról, hogy ne legyen ez a fölvonulás. Nem volt ennek a felvonulásnak semmiféle fegyveres szándéka, nem is volt egyiknél sem fegyver és amikor a végére értek, akkor azt mondták magukban, hát valamit mégiscsak kellene tenni, hogy ne látszunk mindent lenyelőknek. És bementek a rádióhoz, mint 1848. március 15-én a fővárosi ifjúság és ahogy azok benyújtották a szabadság nevében a 11 pontot, hát ezek is valami szabadságot akartak kihirdettetni. A rádióban megtagadták ezt. Ezek azonban már folyton sürgették, mi pedig nem megyünk el addig, amíg valami enyhülés nem lesz itten. *Egyszer csak az idegen hatalomból idetelepített ávósok, bár magyar nyelven beszéltek, kezdtek fegyverrel válaszolni ennek az ifjúsági küldöttségnek.* Egyszer csak az történt, hogy az ifjúság egy része ott maradt, a másik része pedig szaladt a magyar kaszányákba, hogy védekezni adjanak fegyvereket. És a magyar katonák, bár csatlósai voltak az idegen hatalomnak – ez a mi szolgaságunk – adtak fegyvert ezeknek és akkor keresztül vitték azt, amit kívántak és szembeszálltak az ávósokkal. Ebben semmi kivetni való nincs. ***A jogos önvédelem mindenkor jogi birtoka minden egyes egyéni embernek, minden egyes családnak, minden egyes nemzetnek.*** *A jogos önvédelem jegyében tették azt, amit tettek.* Még aznap este sem gondoltak ennek a folytatására. De akkor az itt állomásozó idegen hadsereg felvonult, mert a vezetők kérték ezt. Felvonult; 70.000 emberből futja és akkor a fegyverek még kézben voltak, védekeztek. De nem ez a legjelentősebb a dologban, hanem az, hogy előállottak 10-14 éves iskolások, akiket kitanítottak az új rendszernek az iskolájában, hogyha majd az imperialisták ide jönnek, hogyan kell azokat elintézni. És ezek az iskolások azt mondták, hát amit mi tanultunk, azt most intézzük el. És több napon keresztül több mint 200 páncélosukat az úgynevezett koktaillal elpusztították. Az iskolás gyerekek és az utolsó pillanatban fegyverre kaptak, azok most elintézték egy világhatalomnak a hadseregét. Ez volt a második csillagos óra a magyar történelemben, amely a mai naphoz fűződik.

Iskolás gyerekek és békés tüntetők leállították ezt a sereget. Most ehhez következik egy szomorú esemény, hogy a világ minket, bár kiállottunk, magunkra hagyott. A nemzet megtette a magáét, de *a világ nem volt méltó erre az áldozatra.*”

Mikor Jeremiás próféta megtalálta messze idegenben a számkivetés földjén az elásott lángot, akkor elővéve a lángot, azt mondta a száműzötteknek: vigyázzatok, el ne távolítsátok szívetekből, életetekből az Isten törvényét. Idegen földön tartsátok még erősebben a Tízparancsolatot és legyetek hűségesek az apák hagyományához. Ezt üzeni nekünk a 25 000 hős. Ezt üzeni nekünk az ezeréves magyar történelem, és ha azok áldozatosak voltak, mi is

⁶⁰⁷ „A szabadkőművesség ugyanaz szalonkabátban, mint a bolsevizmus mezítláb.” (Mindszenty József) In: Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat). 64.

tudjunk áldozatot hozni. És ezek a hősök, ezek nagyok mielőttünk, és példájukból élünk ma, és egész életünk folyamán.”⁶⁰⁸

Két évvel később, 1974. június 21-én Mindszenty bíboros a „Mindszenty Foundation” bankettjén St. Louisban elmondott ünnepi beszédjében Ausztria és Magyarország helyzetét állítja egymás mellé a második világháborút követő szovjet katonai megszállás tekintetében. Közép-Európában 120 millió embert tartanak orosz gyarmati sorban – ez volt az oka az 1956-ban kitört magyar Szabadságharcnak is.

„Amikor az orosz aláírta a békeszerződést, akkor lépéseket tett a szövetséges társaknál, és azt mondotta: ugyan aláírja a magyar békeszerződésnek, de azért nem fogja csapatait kivonni, sőt a szövetséges társaknak a hozzájárulását kéri, hogy mivel neki Ausztriában is vannak megszálló csapatai, Magyarországon is maradhassanak meg a megszálló csapatai, békeszerződés ide vagy oda. Kilenc esztendő múlva Genfben barátkoztak az orosz és a hatalmak. És akkor valahogy szőnyegre került a dolog, hogy a Hitlerhez tovább tartozó Ausztria legyen szabad. Akkor az Egyesült Államok budapesti követsége figyelmeztette az itthoni hatóságot, hogy ha Ausztriából kivonul az orosz, hát vonuljon ki akkor Magyarországról is. Kétszeri sürgetésre sem kaptak választ erre. Így aztán még a mai napig is, bár letellett az indok határideje az Ausztriából való kivonulással, mai napig is vígan él az orosz hatalom Magyarországon, a többi hatalmak mély hallgatásával.”⁶⁰⁹

Szorosan kapcsolódik ehhez a témakörhöz a bíborosnak 1974-ben, egy Los-Angeles-i sajtókonferencián elhangzott kérdésre adott tömör válasza.

„Kérdés: Eminenciád egész életében harcolt a kommunizmus ellen, egész élete a kommunizmus elleni harc volt. Miért?

Válasz: Tévedés, hogy csak a kommunizmus ellen harcoltam. A hitleri megszállással is szembekerültem, mert a függetlenséget fenyegette. Én minden rossznak ellene szegülök, minden olyasminek, ami a Tízparancsolatot veszélyezteti. Antikommunista magatartásom azért hosszabb, mert a kommunizmus is tovább tart. *Hitler is a Szovjetunióknak volt a szövetségese.* Börtönbe is kerültem miatta.”⁶¹⁰

Álljon itt Mindszenty bíborosnak a kommunista rendszerhez, illetőleg kommunista személyekhez való viszonyáról egy 1974-es torontói sajtókonferencián elhangzott nyilatkozata. A sajtókonferencián többek között az alábbi kérdést intézték hozzá: „Eminenciád úgy 1956-ban kiszabadulás után, mint most, Magyarországról való kijövedele után kijelentette, hogy megbocsát minden ellenségének. Ez vonatkozik a kommunistákra is?” Mindszenty válasza a következő volt: „Igen, minden ellenségemnek megbocsátok, **de ez nem jelenti, hogy életem utolsó percéig ne harcoljak a kommunista rendszer ellen, a**

⁶⁰⁸ 1972. október 23. Bécs, Kapucinus-templom. P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010. 100-103.

⁶⁰⁹ Mindszenty bíboros ünnepi beszéde, 1974. június 21. In: Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat). Függelék 14-17.

⁶¹⁰ Sajtókonferencia, Los Angeles, 1974. június 12. In: Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat). 55-56.

nemzetemet és a kereszténységet elnyomó zsarnokság ellen. Az ellenségeimnek személy szerint megbocsátok – de a kommunista *rendszernek* soha!”⁶¹¹

Kommunizmus és kereszténység

„Két világ csap össze immár fél-, még inkább negyed százada. Ismeritek mindkettőt hallomásból, sajtóból. Nehogy azt gondoljátok, hogy itt is középpűt az igazság. Az egyik oldal teljes hazugság! Én hirdetem azt, amit tapasztaltam, és amire a püspökszentelésben kötelezett az Egyház: »Ne mondd a sötétet fénynek, a valótlan igazságnak.« Az I. világháború után a nagyhatalmak elvették Szent István földjének 68%-át, meghagyták 32%-át, 1/3-nál is kevesebbet, a vádlott meghallgatása nélkül. A II. világháborúba a Sztálin-szövetséges Hitler hajszolta bele az országot. A szintén Sztálin-szövetséges hatalmak odaajándékozták a 32%-os csonkot is a nemzetiség-irtó Sztálinnak, akinél mi is nemzetiség lettünk. Sztálin istentelen, feleséggyilkos. Mi keresztények vagyunk. Hogyan jöttek az oroszok? Volt 3 püspökhalál, 53 katolikus paphalál. A részeg és szifiliszos kirgiz »felszabadítók« megerőszakoltak fegyveresen 1 millió körüli nőt. Sztálin idetelepítettjei hadat üzentek Istennek, Egyháznak, a magyar történelemnek. Alakoskodva vallásszabadságot és emberi jogokat iktattak törvénybe. A választáson az orosz hadsereg támogatásával, választási visszaéléseik ellenére is nálunk kapták a legkisebb szavazatot, az új európai gyarmaton. A nemzetgyűlés, az abszolút többségi párt vezérei gyengék voltak. Az ország népe viszont nyelvre, vallásra való tekintet nélkül szembeszállt a rendszerrel. Orosz és rendőri terrorral elrabolták a katolikus hitvallásos iskolát, megszüntették az iskolai heti 2 órás hitoktatást, a közös vasárnapi templomba járást. A kommunizmus nemcsak politikai párt, hanem legelsősorban világnézet; vallás ellen, Isten ellen, emberi lélek ellen, apostoli hitvallás ellen, Tízparancs és erkölcs ellen. Gyilkol, rabol, zsúfolja a börtönöket, a szibériai munkatáborokat. Lezülleszti az egyént, tönkretesz a családot, csordává teszi a tömeget. Amely pillanatban valaki kommunista, abban a pillanatban megszűnt keresztény lenni. A keresztény Krisztushívő, a kommunista megtagadja az érte meghalt és föltámadt Jézus Krisztust, nem 30 ezüstért, csak egy csalásért. Hite az istentelenség, erkölce az erkölcstelenség. Ismerem a világtörténelmet. A történelem legkegyetlenebb rendszere ez. Ezt megírtam már 1942-ben, a könyvet elkobozták, elégették, a szerzője sorsát ismeritek.”⁶¹² Kétszer voltam kommunista börtönben, de ha kell, megyek

⁶¹¹ Mindszenty József: „Életem utolsó percéig harcolok”. Sajtókonferencia Torontó, 1973. szeptember 21. Magyar Élet, 1973. október 6. In: Mindszenty József: Szentbeszéd III. Vasárnapi Levél, Wien, 1973. (11/12), 50-53.

⁶¹² Kovács Borbála levele fiának, Pehm Józsefnek – Fidelissimus Pastor Kiállítás (Bécs–Veszprém)

Mindszenty-Pehm József: Az édesanya című, Zalaegerszegen kiadott kétkötetes könyvről van szó (I. kötet 1916, II. kötet 1942). A III. kötet már nem került kiadásra. A könyv megjelenésekor Pehm József édesanyja, Kovács Borbála a következő levelet írta fiához: „Édes Fiam, Jóska! Az édesanya-könyvet megkaptam. Ezért az egyért igen örülök: egy gyermek született a világra, aki az édesanya értékét becsülte meg és könyvet is írt róla. És ez a gyerek pedig az én született Fiam! Istennek legyen hála érte most és mindenkor. Tudom, Édes Fiam, hogy tövises úton kell haladnod az élet folyamán, gondos és terhes neked is az élet keresztje. Csak azért mégis, hogy Istennek *girákat* (kincseket) nyerhess, híveidet jól neveld és szeretettel a Jézus Krisztus országába bevezethesd, ezt kívánom és kérem Istent, hogy így legyen.”

Mindszenty-Pehm József annak idején az Édesanya című könyve első két kötetét még ki tudta adni, legkésőbb 1942-ben a II. kötetet, és ő egy harmadik kötetet is készített, amiről úgy tudta, hogy ezt a kötetet, amikor őt letartóztatták, az Ávó megsemmisítette. Ez a harmadik kötet – és most nagyon jó, hogy ebben tévedett Mindszenty bíboros, de nem is tudhatta másképpen – az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában teljes terjedelmében megtalálható: ÁBTL 3.1.9. V-700 (Vecchio) / 34 (3-431. old.), V-700/35 (3-465. old.) és V-700/36 (3-467. old.). Az alábbiakban ebből olvashatunk prófétai részleteket:

https://www.eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/Mindszenty_161.pdf

<Mi talán nem értjük meg, de elkövetkezik az idő, amikor az 5000 éves európai kultúra felett Dzsingiz kán késői seregei tombolnak; üszköt vetnek Rheimsre, a párizsi Notre Dame-ra, a bécsi Stephanskirchére. Annak a

harmadszor is. Kedves Híveim, az igazság jegyében üljük a Szent István 1000 évét. Legyetek hűek Szent István hitéhez és magyarságához magatokban és gyermekeitekben.”⁶¹³

Hit és hitetlenség

„Otthon elrabolták a katolikus iskolák ezreit. Maradt a rabló kegyéből 8 középiskola. Az új marxista pártiskolákban folyik az istentelenség szorgos adagolása. Ma folyik a hitetlenség hirdetése. Nemcsak itt, hanem már 3 évtől a kisdédóvókban is. 1973-ban egyik hétfői délelőttön az óvó néni felteszi a kérdést az apróságoknak: »Gyerekek, van-e Isten?« A gyerekek feszengetnek, mintha szeget vertek volna beléjük, de hallgatnak a különös kérdés hallatára. Az óvó néni folytatja valami földi előny reményében: »A szüleitek nem szeretnek benneteket, azért azt mondják, hogy van Isten. De én szeretlek titeket, azért megmondom, nincs Isten!« Ez megtörtént, ismerem a helyet, ismerem a körülményeket és semmi kétség nincs ebben. Itt Nyugaton talán nem olyan idült, nem olyan vastag az istentelenség, mint a vasfüggönyön túl, de nem hiányzik itt sem. Itt is szükségük van hétvégi iskolára a bécsi magyaroknak. Ilyen értelemben legyünk a hétvégi magyar iskolának a szószólói. Fontos az, hogy a magyarság halálos sebet ne kapjon az otthoni seb után itt kint is. Se Istent, vele erkölcsi életet, se a magyarsághoz való eleven tudatot ne engedjük ki az életünkéből, s amit

Nyugatnak, amelynek asszonyai nem anyák, hanem élet-tarolók a legfiatalabb életsorban, el kell pusztulnia. És talán kár lesz érte? Keresztény létükre nincs meg náluk a természeti törvény.> ÁBTL 3.1.9. V-700/35 Mindszenthy-ügy 17.

<Nem állítjuk, hogy valamely nép ereje kizárólag a lélekszámon fordul meg, függ az a kulturális, gazdasági, politikai erejétől is. De az is bizonyos, hogy a kultúrfölény, a gazdasági és politikai súly elhanyaglik kellő népszaporodás nélkül; ha megvan, az adja mindegyiknek a dinamikát. Ha egy nemzet erőteljesen szaporodik, fejlődik, bármilyen történelmi válságot el tud viselni, de ha szaporodásában meggyengül, ez végzetesebb lehet számára, mint bármilyen véres, vesztett háború.> ÁBTL 3.1.9. V-700/35 Mindszenthy-ügy 69.

<A forradalom kezdeményezője és láthatatlan vezére kilétére egész biztonsággal következtethetünk a forradalom immár megismert, rothadásig beérett gyümölcseiből. Gyümölcseiről ismerjük meg a fát. Babylon összevissza és nyugtalan, kopárra letarolt mezején ez a fa a két zászló egyikének a rúdja. Lucifer a zászlótartó – amióta lázadó csapatával villámként lebukott az égből, látnia kellett, hogy Krisztus, az Isten Fia az ő helyére az emberi nemet helyezte. A Megváltó tervében ott van a család, az édesanya a természet és kegyelem rendjében. Ezért, mint tajtékzó, dühös oroszlán (a sátán) arra összpontosítja minden erejét, hogy az embert a boldogulásában megakadályozza, a családot szétdúlja, az anyaság erejét megsemmisítse, emelkedés helyett zuhanás legyen annak osztályrésze.> ÁBTL 3.1.9. V-700/35 Mindszenthy-ügy 87.

<Ekkora a bűn és ilyen életsodró örvénnyel, szerte a világon tömeglázádként, megrázó látvány Istennek, világnak és angyaloknak. Az emberiség látott aposztáziákat. Tömeg-aposztázia, elszakadás Istentől, hittől, Egyháztól, az arianizmus (Arius által alapított krisztológiai eretnecs és iskola, mely szerint a Fiú nem egylényegű az Atyával.), amely végighálózta az ismert világot, három világrészt és úgy felforgatta, hogy Szent Jeromos szerint felnyögött bele a föld. Világ-aposztázia a XVI. századé, amelyben népek, nemzetek elszakadtak Krisztus Egyházától, most már 4 világrész érezte, nyögte a szakadási forradalmat. Aposztázia volt Marxé, a történelmi materializmus lobogójával, megtagadta az eget és a földdel lezárta az emberi életet és süvöltött a Rajna, Duna és Néva, Amerika gyárai körül és kiteljesedett az orosz bolsevizmusban, magyar, spanyol, mexikói kommunizmusban, német Spartacus-mozgalomban. De ez a forradalom, a születésszabályozás végigjárja az öt világrészt. Nem faj (germán), nem egy társadalmi osztály (proletariátus) veti bele magát az aposztázia forradalmába, hanem átjárja az egész társadalmat, az arisztokrátiát, a középosztályt és a társadalom mélyét.> ÁBTL 3.1.9. V-700/35 Mindszenthy-ügy 88.

<Nem egy tantagad, nem egyszerűen a Sziklától szakad el, hanem megtagadja az egész hitéletet, erkölcsi tanítást, kinyilatkoztatást; szembefordul a természet törvényeivel, az étellel, összetöri a Tízparancsolat tábláit, letépi a szív faláról az odaírt törvényt és kitűzi a tökéletes nihilizmus lobogóját. Ez Lucifer szektája és új vallása. Ezek a saját tanítással keverték és torzították a kinyilatkoztatást; Marxék letörték az egyéni, családi és testületi jogot, az államot helyzeték trónra. Itt már a kereszténység egésze elsikkad, ez a civilizált pogányság nihilizmusa.> ÁBTL 3.1.9. V-700/35 Mindszenthy-ügy 88-90.

⁶¹³ Mindszenthy József: Hirdettem az Igét. Mindszenthy Alapítvány, Vaduz, 1982. 226-227.

nekünk a szülők adtak, azt, ha tisztességes és erkölcsös szülők vagyunk, ugyanazt meg kell adnunk nekünk is a gyermekeinknek! Ez a nagy kötelesség! Ennek legyünk a hirdetői.”⁶¹⁴

„Bizony a világ fiai a maguk módján okosabbak, mint a világosság fiai. (Lk 16,8.) A világ fiai okosság dolgában fölötte vannak a hívőknek. Hogy értsük ezt? Nem mintha nem volna tévedés a világ fiainak a kezdeti kiindulásban, de úgy kell gondolnunk, hogy ők az elfogadott életcélért, a világért mindent odaadnak, akár még az örök üdvösséget is. Nekünk, hívőknek célunk az örök élet, és bizony mi gyakran fösvények vagyunk ezért a nagy értékért.”⁶¹⁵

A magyarság pusztulásáról

A török uralom századaiban 22 szultán 2 és $\frac{3}{4}$ millió magyart hurcolt el és pusztított el, de most, 1956 óta, mindössze 15 év alatt az abortusz-rendelettel 3 millió és 150 ezer magyar életet semmisítettek meg magzatelhajtással.⁶¹⁶

„Odahaza ismertek az adatok apákra, fiatalokra – egyaránt az öngyilkosság terén vezetnek. Miért nem akarnak élni a magyarok odahaza, a mostani rendszerben, miért lesznek öngyilkosok? Úgy látszik, a rendszer nem ízlik nekik ahhoz, hogy folytassák az életet. Azután a magzatirtás tobzódik. Világelső vagyunk a magzatirtás terén. Most a rendszer ígéreti, hogy ezentúl megváltozik. Hát már 25 esztendő állott a rendelkezésükre. Volt idejük elég, hogy megváltozzék ez a helyzet, de a tapasztalat és a statisztika azt mutatja, hogy egyre rosszabbra fordult a helyzet. Ki hiszi el most azt a 26. esztendőben, hogy ez az istentelen és embertelen rendszer akar és tud javulni? A magunk eszét kellene megtagadnunk, ha ilyen ígéretnek hitelt tudnánk adni.”⁶¹⁷

A magyar anyanyelv és a nemzeti öntudat megtartása

A másik, elemi erejű témája a bíborosnak a külföldön, az utódállamokban, valamint a nyugati emigrációban élő magyarság helyzete, mindenekelőtt a magyar nyelv megtartásának az ügye volt. Ezen túlmenően, Mindszenty bíboros mindig nagy hangsúlyt helyezett a magyar nemzeti öntudatra, amint azt 1973-as körlevelében írta a Kanadában és az Egyesült Államokban élő magyaroknak Bécsből.

„Teremtsünk keresztény hitre épülő egyházi közösséget. Legyen a családban gyermek Isten akarata szerint. Ez áldás és jövő, bármit mond a világ. A gyermek kapjon a családban, a hétvégi iskolában, ha mindennapira sehogy sincs lehetőség, krisztusi hitet, magyar nyelven, magyar öntudatot. Tanuljuk meg és használjuk idegen népek gazdag tapasztalatát és fordítsuk ezt a nagy célra.”⁶¹⁸

„Nekünk van hivatásunk itt kint is. A hivatásunk az, hogy mint egyének, mint családok itt az igazságnak a követői legyünk, nemzetünk igazságának a követői. Mutassunk rá példánkkal arra, hogy ez a nép nem olyan, mint amilyennek a trianoni döntések akarták mutatni. Aztán,

⁶¹⁴ 1974. szeptember 1. Pázmáneum. P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010. 292.

⁶¹⁵ 1974. szeptember 22. Pázmáneum. P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010. 296.

⁶¹⁶ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco – München, 1976. 102.

⁶¹⁷ 1974. december 29. Pázmáneum. P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010. 304.

⁶¹⁸ Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 230.

legyünk az ateizmussal szemben annak a megnyilvánítói, hogy mindaz, ami otthon van, hazugságra épül föl. Nyugat hályogos szemeit tisztítsuk meg az igazság közlésével.”⁶¹⁹

„Itt az emigrációban is kísérthet a pózolás. Őrizkedjünk tőle, és sohase hangoskodjunk se szóban, se tettben, se vágyban. Az emigrációról sokféle felfogás van köztünk, emigránsok között. Valaki éppen most írta, hogy az emigrációban viaskodni kell foggal és körömmel, hogy hitünket és magyarságunkat megőrizzük. Van benne igazság, de van azért, ami vígasztal az emigrációban. Az, hogy van nekünk egy Burg-Kastl helységben működő gimnáziumunk az öt világrészbeni magyarság számára. Van egy Kálvária Fatimában az összes nép, nemzet számára, amit a magyarok állítottak a maguk szűkös keresményükből. Ez tény, hogy van életrevalóság is a mi népünkben itt a hontalanságban. Ez felemelő és vígasztaló. De közben nem felejtjük azt sem, hogy foggal, körömmel óvjuk magunkban a hitet és magyarsághoz való ragaszkodásunkat. Nem szűk körű a gondolkodásunk, de minden oldalról nézzük a kérdést, a magunk igyekezetén fordul meg sok minden, és ha a kivitel nehéz, azért megsokszorozzuk imádságunkat.”⁶²⁰

Imádság és bűnbánat

„Az imádság rendkívül fontos a hívő életében. A végbevitt megváltás az imádság vonalán érkezik el az egyedi lelkekhez. Mikor az emberi társadalomban és családban valaki kér, az a kérő mindig megalázza magát a nagyobb, a kérelemteljesítő előtt. Istennel szemben is így vagyunk. Ő mérhetetlenül nagyobb, mint mi, szegény, esendő, földi emberek. Ővele szemben csak farizeuskodva tudnánk hencegők, elbizakodók lenni, és úgy imádkozni, mint a farizeus Jeruzsálemben. Bizalommal kell imádkozni: Isten végtelenül jó hozzánk. Jézus fölment a Kálváriára és ahogy a kereszttűn imádkozott, a mi imádságunk teljesülésért, úgy fönt a Kálvárián a két lator között odaadta életét, az utolsó csepp vérét, hogy a bizalmat felépítse a mi lelkünkben. De Isten akaratán előre megnyugodva kell imádkoznunk. Isten nemcsak végtelenül jó, de végtelenül hatalmas is. És mi tudjuk, hogy az imádság a teljesülésben meg is hiúsulhat. De azt is tudjuk, hogy annak az oka nem Őbenne, hanem mibennünk van! Ismételni kell az imádságot, az imádsággal elfáradni nem lehet, mert az Isten látja mindennek a célját és értelmét.”⁶²¹

„Most Nyugaton divat lett, hogy sokan járulunk ugyan a szentáldozáshoz, de a lélektisztulás elsikkad előtte sok léleknel.”⁶²² „A mai embernek az a legnagyobb baja, hogy a bűnbánattal szakított. Szükség van a bűnbánatra és nem elég, ha csak áldozni megyünk. A mennyei Atya végtelenül irgalmas. Nincs az a bűn, amit Isten meg ne bocsátana. Csak odáig nem szabad elvinni ezt a bizalmat, hogy az vakmerő bizalom legyen. Maradjunk hűségesek a mennyei Atya Egyházához és éljük a magunk életét az örökkévalóság reményében és szolgálatában.”⁶²³

⁶¹⁹ 1974. szeptember 15. Pázmáneum. P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010. 294.

⁶²⁰ 1972. december 17. Bécs, Pázmáneum. P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010. 121-122.

⁶²¹ Mindszenty József: Imádkozz! Kulturleben 1978. Nr. 7-8. 128-129.

⁶²² 1973. augusztus 5. Pázmáneum. P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010. 190.

⁶²³ 1974. március 24. Pázmáneum. P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010. 257.

Petőfi Sándor és az 1848-as hősök

Mindszenty József bíboros 1973. július 29-én Bécsben a Pázmáneum kápolnájában szentmisét mutatott be Petőfi Sándor, az 1848-as hősök és mártírok lelki üdvéért. Az alapos történelmi tudással elmondott szentbeszéd világossá teszi azt, hogy a primás nemcsak a nemzeti érzés és szeretet apostola, hanem egyben hivatott szószólója is. Az alábbiakban ebből a szentbeszédből olvashatunk részleteket.

„Az a Petőfi, aki világszerte leginkább ismert a magyar költőtársadalomból, és idehaza is úgy szerepel, mint a legnagyobb magyar lírikus és aki 1849. július 31-én Segesvárnál nemcsak átérezte, de az átértett megállapítást a maga áldozatával meg is pecsételte, az nekünk segít megközelíteni a magyar történelemnek a jellegzetességét. Tegyük fel a kérdést: hát az ezeréves, megszentelt fájdalom az csak szenvedést jelent? Nem! Benne van az Isten végtelen jósága is nagy küzdelmek árán. És hogy segített a könnyörülő isteni irgalom? Hát úgy, hogy hirtelen küldött a nemzetnek egy XI. Boldog Ince pápát; e nélkül a pápa nélkül nincs magyar fölszabadulás a török alól. Azután ekkor küldött az isteni Gondviselés egy primást [Széchényi György]. Ők ketten teremtették össze a fölszabadító háborúnak az egész pénzügyi fedezetét.

Azonban kívülről megmozdult az ármány, jött a megszálló sereg és Délen és Keleten a török időkben itt megmentett három nemzetiséget fellázították a magyar nemzet ellen magyar területen. Ekkor kezdődött el a sorozóbizottságok működése itt benn. Kiürültek a középiskolák, a nagy diákok elmentek honvédek. Kiürültek a szemináriumok, kispapok, de az előljárók is elmentek. Ez a honvédség kiverte a megszálló sereget és leverte a fellázított nemzetiségeket Délen és Keleten. Akkor mondotta azt Petőfi Sándor, ha eddig nem lettem volna magyar, most én is közéjük állnék. És ő részt vett a honvédek sorában és most az történt, hogy a vesztesek hívták az orosz cárt és ő 200 000 katonát küldött ide, amelyhez a magyar hadsereg már fáradt és kevés volt. Így történt, hogy ezzel a cári sereggel szembekerült Petőfi is, a lengyel Bem tábornok erdélyi seregében. Az említett napon Segesvárnál odaadta életét. Ő azt énekelte: »egy gondolat bánt engemet, ágyban, párnák közt halni meg ... ott essem el és a harc mezején«. Úgy is történt. Hozta ezt az áldozatot úgy, hogy 26. életévében volt. Így pecsételte meg azt az ezeréves megszentelt magyar fájdalmat.”⁶²⁴

*Mindszenty regalista (királypárti) és az 1848-as hősöket is tiszteli*⁶²⁵

Ebben nincsen semmi ellentmondás. "Megmozdult az ármány" (részlet Mindszenty bíboros alább hivatkozott beszédéből)⁶²⁶ – azaz V. Ferdinándot, a szentesítő királyt félreteszik és

⁶²⁴ Vasárnapi Levél 1974. (11/12) 635-641.

⁶²⁵ Adriányi Gábor szóbeli közlése

⁶²⁶ „Azonban kívülről megmozdult az ármány, jött a megszálló sereg és Délen és Keleten a török időkben itt megmentett három nemzetiséget fellázították a magyar nemzet ellen magyar területen. Ekkor kezdődött el a sorozóbizottságok működése itt benn. Kiürültek a középiskolák, a nagy diákok elmentek honvédek. Kiürültek a szemináriumok, kispapok, de az előljárók is elmentek. Ez a honvédség kiverte a megszálló sereget és leverte a fellázított nemzetiségeket Délen és Keleten. Akkor mondotta azt Petőfi Sándor, ha eddig nem lettem volna magyar, most én is közéjük állnék. És ő részt vett a honvédek sorában és most az történt, hogy a vesztesek hívták az orosz cárt és ő 200 000 katonát küldött ide, amelyhez a magyar hadsereg már fáradt és kevés volt. Így történt, hogy ezzel a cári sereggel szembekerült Petőfi is, a lengyel Bem tábornok erdélyi seregében. Az említett napon Segesvárnál odaadta életét. Ő azt énekelte: »egy gondolat bánt engemet, ágyban, párnák közt halni meg (...) ott essem el és a harc mezején«. Úgy is történt. Hozta ezt az áldozatot úgy, hogy 26. életévében volt. Így pecsételte meg azt az ezeréves megszentelt magyar fájdalmat.” 1973. július 29-én a Pázmáneum kápolnájában bemutatott szentmise. Vasárnapi Levél 1974. (11/12) 635-641. P. Szőke János: Öt év száműzetés – Mindszenty József bíboros a bécsi Pázmáneumban. Don Bosco Kiadó, Budapest 2010. 187.

Ferenc Józsefet, 18 évesen léptetik trónra. V. Ferdinánd az 1848-as magyar országgyűlés által kimondott 12 pontot szentesítette, de néhány hónap múlva saját maga visszavonta, hogy mégse legyen akkora szabadsága a magyaroknak. Ez volt a szabadságharc kiváltó oka, amiben joggal harcoltak azok, akik azután vértanúk lettek; de nem volt ésszerű a Monarchia elleni harc; ha IV. Károly király marad, vagy Habsburg Ottó lett volna az, akkor a mi sorsunk feltételezhetően Ausztriáéhoz lett volna hasonló. Abban, hogy Ferenc József került a trónra, nagy szerepe volt anyjának, Zsófia hercegnőnek. A délen és keleten megmentett seregeket (Mindszenty József jól ismerte a magyar történelmet) – azaz a románokat, szerbeket – lázították ellenünk. Azután Ferenc József seregei – Windisch-Grätz tábornok vezetésével (mivel Ferenc József /1830-1916/ még csak 18 éves volt) – behívták I. Miklós cártól kérve (akinek a tábornok kezét csókolt, és akit később Ferenc József kitüntetett) Paszkievics parancsnoksága alatt a cári seregeket. Hálából Paszkievics 1849. augusztus 22-én Ferenc Józseftől megkapta a Katonai Mária Terézia Rend nagykeresztjét, 1849. december 31-én pedig Haynauval együtt Pest díszpolgára lett. Ahogyan Sztálin is Pest díszpolgára, a mai napig! Egy semleges régióknak 1848-ban nem volt semmi realitása. Mi ütközőpont voltunk, geopolitikailag. Széchenyi azt akarta, hogy lassan váljunk egyre függetlenebbé, Kossuth viszont vérfürdőt provokált, egy értelmetlen dolgot. Ceglédi beszédében mondta: "meghajlok a nemzet nagysága előtt". Ez így teljesen értelmetlen volt. Ferenc Ferdinánd magyarellenes volt, Rudolf herceg inkább magyarbarát.

Ami a királyságot illeti, nehéz megmondani, hogy mi lett volna Magyarország sorsa, ha Károly visszajön. Sem a Kis-, sem a Nagyantant nem egyezett volna bele, az ország alig került volna ki a konfliktusból. De történeti szempontból nem azt kell keresni, hogy mi lehetett volna, hanem hogy mi lett.

Fatima kegyelemteli gyermekei

„Nekünk, Isten gyermekeinek arra kell törekednünk, hogy a Szűz Anya fénysugara ragyogjon be minden tisztas család, mint ahogyan ez a fénysugár ott volt a három fatimai gyermeket nevelő családokban is.”⁶²⁷

A bíboros Fatimába személyesen 1972-ben látogathatott el a portugáliai kegyhelyre, a jelenések 55. évfordulója alkalmából. Ekkor már állt az Országalapító tiszteletére szentelt kápolna, ahol szentmisét mutatott be a világ minden részéről idesereglett magyarok zarándokoknak.

Ebből az alkalomból a következőkre emlékeztette az ott élő emigráns magyarokat: „A Szűzanya 1917-ben az egyre borzalmasabbá váló első világháború alatt az egész emberiséget figyelmeztette itt, Fatima földjén. Az emberiség térjen vissza Istenhez, törvényeihez. Ami kereszte, sebe, baja volt vagy fenyegetett, az emberi nem azt mind elkerülheti, megnevezetten is a keleti istentelenségeket és embertelenségeket. (...) Megígéri Oroszország megtérését, ha megtörténik a Szeplőtelen Szívnek a felajánlása (...) Ha nem, Oroszország más útra lép, ami világromlással lesz azonos. (...) Voltak hatalmas rétegek, melyek megértették és követték az Irgalmasság Anyjának az üzenetét. Szinte egész országok (...) új, a gyakorlati hitélet útjára léptek a Szűzanya által hozott fénnyel. De ez csak a kisebbség a három és félmilliárd emberből.”⁶²⁸

Az eseményről fennmaradt levéltári dokumentumok tanúskodnak róla, hogy mennyire fontos volt számára ez a látogatás, és mennyire érdekelte Fatimában is minden magyar vonatkozás.

⁶²⁷ Mindszenty József Fatimában mondott szavai – 1972. október 13. In: Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 211-214.

⁶²⁸ Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 211.

Ez alkalommal lehetőség nyílt arra, hogy Coimbrában találkozzon egymással a hitvalló főpásztor és a megszentelt életet élő harmadik látnok. A Magyarországi Mindszenty Alapítvány Levéltárában őrzik a Lúcia nővértől kapott Szűz Mária-képet, hátoldalán a nővér személyes hangvételű soraival: „*Eminenciás Bíboros úr! Amióta tudom, hogy Eminenciád börtönben van, mindennap imádkozom Eminenciáért egy Üdvözlégyet: arra kérem Szűz Máriát, hogy segítsen Eminenciádnak elnyerni a vértanúság koronáját, és így imádkozom tovább életem végéig. Tisztelettel kérem Eminenciád áldását. Alázatos szolgálója az Úr mellett, Coimbra, 1972.X.14. Jézusról és a Szeplőtelen Szívről nevezett Mária Lúcia nővér i.c.d.*”

A bíboros haláláig megőrizte ezt a kedves ajándékot, az emlékezetes találkozóról pedig 1974-es ausztráliai útja során a newcastle-i Fatima-kegyhelyen tartott prédikációjában beszélt: „*Aztán elmentem, hogy találkozzam a három kegyelemteli gyermek közül a megmaradt eggyel, egy szerzetesnővérről, hogy halljam a megnyilatkozását. Habár e nélkül a megnyilatkoztatás nélkül is ismertem Fatima történetét, de nagy hatással volt a lelkemre, hogy ez a kedves nővér tanúja volt a Szűzanya jelenésének, ahogy az nála gyermeki emlékezetében megmaradt.*” Jó lenne tudni, vajon Lúcia nővér milyen benyomásokat őrzött a találkozásról a fennmaradt 2.000 oldalas napló és a mintegy 10.000 darabot számláló levélgyűjtemény lapjain. Ezek az iratok a nővér szentté avatási eljárásának dokumentumai közé kerültek, így a teljes közlésükre a boldoggá avatásig várni kell.⁶²⁹

A fatimai szentbeszéddel kapcsolatosan emlékezni kell arra, hogy Mindszenty bíboros beszédjét a lisszaboni nunciatúra – Mindszenty József háta mögött – a nyomdában cenzúrázta és az itt idézett részt is kivették belőle:⁶³⁰ „Onnan Kelet felől ma a cél érdekében hirdetik, hogy hiszen a legerugaszkodottabbak is szelíd bárányok lettek ott. Ne higgyétek! Gyümölcseiről ismerjük meg a fát. Hogy ott több a templomba járó, mint egyik-másik nyugati országban, az lehet; de ez nem az ottani rezsimnek az érdeme, hanem a kereszt alatt roskadozó keresztényeké.”⁶³¹

Innsbrucki homília

„Örömmel jöttem hozzátok. Éppen olyan örömmel, mint valamikor az otthoni százezrekhez szoltam. A kicsiny nyáj is olyan értékes, mint a nagy. Halhatatlan lelkek, és az Isten igéjének hirdetése megjár nem csak a kicsi nyájnak, de egyetlen egy halhatatlan léleknek is. (...) Az apostolok megértették az alaptanítást, megértették ezt a mennyei látomást (Urunk színeváltozása – KG) és megmutatták az utat az Egyháznak, amelynek alapvetői voltak és amellel egymás után megszakítás nélkül 22 vértanú pápája volt az első három században. A szenvedés a keresztény lélektől nem áll messze, akár kísér bennünket, akár lázadunk ellene, akár átjár minket, de a szenvedés együtt jár mivelünk. Az Úr Jézus a mennyei látomásban valóságos Isten és valóságos ember. Az emberiség megváltása nem történhet sem az ember Krisztus nélkül, sem az Isten Jézus Krisztus nélkül. (...) Amikor a történelem keresztútjára kerül egy nép, és elvetődik, mint a falevél az idegenbe, ott is vannak jó szívek és adják a tövishez a rózsát is; a szeretetet, meleg szót, meleg szobát, meleg gondviselést, egyesek és összesség, noha van ott kereszt is persze, de azért ez a szeretet nekünk nagy vigasztalás. Ezek közé a vigasztalások közé tartozik a magyar szentmise és szentbeszéd, vasárnapról-

⁶²⁹ Fatima kegyelemteli gyermekei. <https://www.mindszentyalapitvany.hu/vertanuink-hitvalloink/archivum-tartalomjegyzek/2017-szeptember/1-fatima-kegyelemteli-gyermekei>

⁶³⁰ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 490.

⁶³¹ Fatima, 1972. október 13. In: Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 211-214.

vasárnapra. Ha ez nem volna, jaj, de még szomorúbb volna a helyzet! A magunk oltárát kell megkeresnünk és hetenként egyszer elengedhetetlenül szükségünk van az anyanyelven meghirdetett evangéliumra. A magyar keresse a magyart, a magyar szeresse a magyart, hiszen kötelesek vagyunk mindenkit felebarátként szeretni, hát hogyne szeretnünk a magunk vérért, faját és (...) így legyen bennünk eleven hitélet, eleven szeretet és összetartás az egész vonalon.”⁶³²

Németországi látogatások

Mindszenty bíboros apostoli útjai között a németországi látogatások száma volt a legmagasabb: összesen nyolc alkalommal tett apostoli utat a különböző német városokba. Jelen alfejezetben a kölni, a bambergi, az augsburgi és a müncheni beszédeiből olvashatunk részleteket.

⁶³² Innsbruck, 1973. március 18. In: Mindszenty József, Szentbeszédek V. Vasárnapi Levél, Wien, 1974. 29. évfolyam, 101-106.

1973. május 1.

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Kedves Magyar Híveim!

1948-ban voltam én ide hivatalos, ebbe a gyönyörű szép Dómba, — ennek fölszentelésére. Meghívott Frings bíboros, az én kedves Testvérem. A meghívott azonban nem érkezett meg. A magyarázata ennek az, hogy a hatalom — különösen az új hatalom — gyönyörűséggel toporzékol a hatalomban. Így akarta megmutatni, hogy a hatalom az övé.

Most aztán — egy negyedszázad múltán — mégis ideértem. Az újabb — immár kettős — bíborosi meghívásra, és jöttem kifejezni Hazámnak és Egyházamnak a köszönetét mindazért, amit itt tettek nekünk Frings bíborosnak a kezdeményezésével és irányításával.

De nemcsak hozzájuk jöttem, a meghívókhoz, jöttem Ti-hozzatok is Kedves Híveim! Jöttem pedig azért, hogy hangsúlyozzam, hogy a bezártnak és a kizártnak van kapcsolata: egymáshoz tartoznak a Jó Pásztorról szóló evangéliumi példabeszédben — és ennyi idő múltán van nekünk mondani-valónk is egymásnak. És akkor is fenn akarjuk tartani ezt a kapcsolatot, ha ragadozó farkasok járnak körül a világon, vagy annak egyik részén. Sajnos, az Úr Jézus példabeszéde szerint farkasok járogatnak a bárányirhában. Vagy elveszik az irhát a báránytól, vagy a bárány is odakölcsonzi a farkasoknak a saját bőrét, hogy megtéveszthessék a világot.

Jöttem a bér mátkozókhoz. Hozom nekik a vigasztaló, megerősítő Szent Lelket, az Ő hét ajándékával, hogy megkezdjék velük a keresztény nagykorúságot. De jöttem a bérmaszü lőkhöz is, jöttem a szülőkhez is, jöttem az egész ifjúsághoz, az élet delén állókhoz, és azokhoz is, akik már az emmauszi tanítványokkal imádkozzák: Maradj velünk, Uram, mert már esteledik és az örökkévalóság fénye dereng már felénk.

215

258

⁶³³ Köln, 1973. május 1. In: Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 215-218.

Mindezekkel akarjuk mi megünnepelni a Szent István jubileumot. Különös dolog, hogy mi itt, éppen Kölnben ünnepeljük azt. Hiszen mi magyarok a kereszténységben ezer esztendőtt lekéstünk. Hiszen itt már Krisztus után a második században püspökség volt, mely a nyolcadik században érseki rangra emelkedett, mi pedig úgy 1000 táján megkésve Szent Istvánnal értünk el az Egyházba, aki a maga példájával és Nyugatról hívott térítőkkal vezette népét a kereszténységre. Nemcsak kereszténységet adott, de közben — lelkiismeretes államférfiú példájára — biztosította ennek az országnak a függetlenségét egy keleti és egy nyugati nagyhatalommal szemben. És ez a ténye kötelességünké teszi a jubileum megünnepelését.

Szent Józsefnek, a munkásnak ünnepén vagyunk itt együtt. Meg is maradhatnánk nála az ünneplésben: Ő is emigráns volt. Amikor a gyermek Jézus élete veszedelemben forgott Betlehemben, akkor Szent József álombeli intésre megindult az emigráns útra; elvándorolt Egyiptom bálványainak földjére. Ez a József viseli a keresztény atyáknak a fénysugarát és azt ráárasztja minden egyes tisztes atyára; aminthogy a magyar édesanyák és a keresztény édesanyák viselnek egy fénysugarat a Boldogságos Szűzből, az Isten Anyjából; aminthogy a gyermek is a kis Jézusnak a méltóságát viseli itt a családban és az életben. És Jézus szerette ezeket a kisdedeket és védte őket, és azt mondotta, hogy annak, aki ezeket megbotránkoztatja, jobb lett volna, ha meg se születik a világra.

De hajolnunk kell a közóhajra és ünnepeljük ma itt ebben a gyönyörű Istenházában a szentistváni jubileumot és beszéljünk ikergondolatáról, a Patrona Regni Hungariae-ről, a Magyarok Nagyasszonyáról. 1038. augusztus 15-én, az Isten Anyjának mennybevétele napján, amit már a következő esztendőben Magyarok Nagyasszonya ünnepének is neveztek, Szent István királyunk haldokolva magához hívatta az ország egyházi és világi felelős vezetőit és a Szent Korona jelenlétében megemlékezett népünknek árvaságáról itt Közép-Európában, a nagy átjáróhelyen, és ágrólszakadtságunkról itt Európában s fogta a Szent Koronát és följajnlotta az Isten Anyjának. Mert ahol emberekben nincs segítség, ott a természetfölből kérünk segítséget Önála. Ez egy gyönyörű ténykedés volt, méltóan fejezte be Szent István életművét. Ez a felajánlás

kezdeményezésben egyedülálló a nemzetek és a világ történelmében.

A második följánlás követte az első, mindjárt az Árpád-ház kihaltá után, 1317-ben, amikor Anjou Róbert Károly legyűrte az évtizedeken keresztül rendetlenkedő, fegyelmezetlen oligarchákat és akkor ő is följánlotta Szepeshelyen Magyarországot a Magyarok Nagyasszonyának. És a művész oly szépen meglátta a „Patrona Hungariae” gondolatának helyességét és lényegét! Az oltárképen az Isten Anyja, a Magyarok Nagyasszonya koronáz a nemzet színe előtt.

Harmadszor 1693-ban, a 456 esztendő török idők vége felé ajánlották fel az országot Máriának. Akkor a király augusztus 15-én odaállott az oltár elé és latin nyelven megköszönte az Isten Anyjának, hogy a törököktől megszabadította az országot. És fogadalmat is tett akkor, hogy mindazokat a templomokat, amik akár a török által, akár az idő foga által elpusztultak magyar földön, — mert nekünk nincsenek régi templomaink, mint itt a boldog kölnieknek is van, — hát azokat ő mind helyreállítja.

Aztán a millennium idején, 1896-ban I. Ferenc József apostoli király és Vaszary Kolozs hercegprímás ajánlották fel Magyarországot a Magyarok Nagyasszonyának.

És a nép nem volt távol ezektől a följánlásoktól. Ez gyönyörű kezdeményezés a történelemben. Utána példaképpen vették át Franciaország, Németország, Lengyelország, Dánia és így tovább. Csak van valami különbség a kettő között. A többi nemzetnél általában csak vallási jellege volt. A szentistváni ténykedésben pedig volt közjogi jelleg is. És a magyar nép bekapcsolódott rendkívül erősen a Nagyasszony tiszteletébe. Szent Gellért megtanította a magyarokat városról-városra, faluról-falura a Mária-tiszteletre. Ez nekünk történelmi jellegzetességünk és ezért is ragaszkodunk a Mária-tisztelethez.

A bíboros szentbeszéde további részében leírta az 1691-es nagy máricelli zarándoklatot, melyen jelen volt a nádor hitvesével, több püspök és számos vezetőember, de 1500 meglett szép szál férfi, 3860 legény és ugyanannyi pár leány is volt ott. S amikor beérnek a kegyoltár közelébe Máricellben, kitarják a kezüket és úgy viszik a hálájukat a töröktől való megszabadulásért. Ezt a képet — folytatja a prímás — ne felejtsük el! Ne-

künk is így kell mennünk az Isten-Anyá elé, amikor majd Magyarországot kegyesen megszabadítja!

És együtt imádkoztak: vezetők és a nép. Ez van rendjén minden ország életében, hogy a vezetőknek is legyen Istenük, a vezetők is ismerjék a bűnbánatot és imádságot. A nép akkor lehet nyugodt, ha az Úr oltáránál is találkozik vezetőivel.

Kedves Híveim! Mi most tartozunk Szent Istvánnak azzal, hogy a keresztségi, bérnálási fogadásunkat gyermekeinkkel együtt megújítjuk, és ellene mondunk az ördögnek és minden cselekedetének és minden mesterkedésének, és különösen hazugságainak! Ma este, ha álomra hajtjátok fejeteket, tartsatok egy rövid lelkiismeretvizsgálatot a szentistváni jubileumról. Rendületlenek voltatok-e ahhoz a hithez, amit hangsúlyoztatok a keresztségben és a bérnálásban? És rendületlenek voltatok-e a magyarságotokban is?

Az Isten Titeket magyaroknak teremtett és ezt a teremtet rendeltetésnek nekünk sosem szabad elfelejtenünk! Jól van az, hogyha a befogadó nemzet nyelvét mi ismerjük; rendjén van ez, de istenverés volna az, hogyha a magunk nyelvét a családban nem hagyjuk örökölni. Minden vagyon elmaradhat a végrendeletben, de amit mi a szüleinktől kaptunk, azt adnunk kell tovább gyermekeinknek! Szülők, ne legyetek fáradtak amikor gyermekeitek hazatérnek az iskolából; csevegjétek velük, kérve kérlek Benneteket! És azzal a megnyugvással hajtsátok le majd örök álomra fejeteket: hitükhöz, magyarságukhoz hűek voltunk. Amen.

Pünkösöd a számkivetésben

„Kedves magyar testvéreim! Pünkösöd ünnepén oázist keresünk a számkivetés kietlenségében. A végtelen homoktengerű Szaharában is csobognak az élet forrásai némely helyen. Vannak itt üde pálmák, és vannak felélénkítő emberek testben és lélekben. Az a kérdés, hol vannak a mi oázisaink, akik a Szaharát járjuk és akik óhajtuk az oázis könnyebbségét. A Szentlélek által vezetett Anyaszentegyháznak a kebelén van ez az oázis.”

Így kezdte 1972. Pünkösdjén szentbeszédét Mindszenty József bíboros, Magyarország száműzött hercegprímása az akkori nyugat-németországi Bamberg városának főtemplomában. A Milleneumi Szent István ünnepségen – a korabeli beszámolók szerint – Európa különböző országaiból több ezer magyar jelent meg. A szentmisét magyar és német nyelven közvetítették. A hercegprímás monumentálisan felépített szentbeszéde felejthetetlen

mindazok számára, akik azt élőben, vagy bármilyen más formában hallgathatták. A Szentlélek eljövételének ünnepén ezzel a történelmi- és magyarságtudatot kiválóan ötvöző beszédnek a gondolataival készítette elő a bíboros az öt hallgatók lelkét a hét ajándék szüntelen befogadására.

A szentbeszéd így folytatódott: „Szent István apostoli királyunknak a lába nyomában ez a Bamberg és a bajor föld szinte vemhes a Szent István emlékektől. A XIII. században Bolognában nevelkedett Julián dominikánus magyar szerzetes, akit kínzott a honvágy mindig. Amikor (...) hazatért, akkor sem talált azonban megnyugvást. Valami folyton foglalkoztatta. IV. Béla király adott neki egy nagy megbízatást: Menj messze, Nagy-magyarországra. Keresd meg és találd meg az ott élő pogány magyarokat. Térítsd meg őket, és hozd el ide, a Duna-Tisza közére, a Kárpátok aljára, mert kevés itt a magyar, az átjáróban, a viharsarkában Európának (...) Több, mint másfél év alatt elérkezett Nagy-magyarország elejére. Beszélt az Úr Jézus Krisztusról (...) Örömmel vették, amit hallottak és készségesek voltak, megállapodtak már az általános, nagy keresztség napjában is; és akkor, az előestén a mongolok irtózatosságot áradatát rátört Nagy-magyarországra. Lelkileg keresztények lettek, a vágy révén és a kijelentés révén. Ezt tudomásul vette Julián és sietve elindult egyedül haza (...) és ott bejelentette, hogy megindult a mongol-tatár áradat, magyarok, készüljetekek erre! Hamarosan jöttek is, letarolták (...) a mai Oroszországnak a magvát, egész Lengyelországot irtózatossá tömegeikkel – a mongolokban nem volt benn a modern nyavalya – azok adták bőségekben az ő népességüket világok ellen. Azután áttértek Magyarországra. Muhi pusztán irtózatossá volt a csapás, az első nagy tragédia a magyar történelemben. Ottmaradt a nádor, ott maradt négy püspök, hogy majd Mohácsnál hét maradjon ott, és több mint a nagyobb fele, több mint egymillió magyar lett áldozata az ország különböző tájain. (...) És a nemzet betegek lett, de csak rövid időre ennek az irtózatossá csapásnak. Az történt, hogy a nemzet egészséges lévén, egy évszázad alatt a korábban kétmillióssá, most csak egymillió alatti lakosságból Nagy Lajos idejében hárommillióssá lakosságunk volt. (...) Északi tenger, Földközi tenger és Fekete tenger – ez volt a magyarságnak a vonala.

Azonban most itt, a XX. században növekedett egy gyermek (...) és egy nagy csapás érte ezt a gyermeket. Az ő jó módú, intelligens apja útilaput kötött a gyermek anyjának a lába alá. És helyébe hozott egy másik nőt. A gyermek előtt sohasem lehet találni az édesanyjáért más csereértéket. Ebben a keserűségben élte le életét, és aztán beletorkollott a nemzet tragédiájába az ő tragédiájába, s külön is hozzáfogott Julián útjának, élete történetének a megírásába. És aztán amikor ez a történet elkészült, akkor jött egy újabb tragédia, és abban a tragédiában valami nagyon, nagyon lehangoló van, és abban benne van a mi ittlétünknek az oka is. Az történt, hogy megkezdődött itt az élet ellen való harc. De annyit meg kell állapítanunk, hogy ez a szerzője a Julián történetnek bátran, nyíltan, kiállott és kiáltott és tiltakozott mindaz ellen, ami a magyar élet ellen történik, akárhonnét történik. Azután mi pedig megállapíthatjuk, hogy azzal, ami magyar földön történt, a magyar népünk a földkerekség utolsó népe lett. Rövid 12 esztendő alatt két és félmillió emberi magzat lett áldozat (...) van egy csatlós állam, amelyik megtiltotta – észbe kapva – mindazt, ami az emberi bimbó ellen történik. Ha semmiben, ebben az egyben dicsérjük azt a csatlós államot. És ez a megtérés hiányzik Magyarország területén, a nemzet jövőjével szemben. A nemzet jövője csak annyiban érdekes, amennyiben azt meg lehet semmisíteni. És úgy látszik, vannak területek Európában, ahol a szabadság és a jog iránt való igényeket a bűn mezején akarják kielégíteni.

Ezt a könyvet én félrabságom idején olvastam, de ajánlom Tinektek is, olvassátok el Julián szerzetesnek az életét. Tanítson meg minket Julián barát, tanítson meg minket az ő élete szerzője, hogy Isten keze játszik a világtörténelem orgonáján. Igaz, hogy mi látjuk a sátni karmokat is az emberi történelemben. De az Isten tervei valósulnak meg majd és ezeket a

terveket mi ne nehezítsük; ne zaklassuk az Istennek az ujjait, és mi legyünk mindenben – egyéni, családi, emigráns és nemzeti életünkben – az Isten terveinek a szolgálattevői.

Azonban hívő lélek nem lehet lelkesedő a mai koreszmékért és áramlatokért. Erkölc terén különösen nem. Itt, Nyugaton az egyik katolikus hittudós írt egy kételkedő írást a Szent Péter apostolnak megadatott, és a történelem tanúsága szerint az emberiség továbbhaladásában elengedhetetlen tévmentességéről. S ugyanakkor van egy új világrendszer – a tájékok ti úgyis tudjátok, merre van – amely azt mondja, megköveteli az az új rendszer, hogy az ő tévmentességét minden alája tartozó ember köteles elismerni. És ugyanakkor, ugyanazon a területen, világiak és nem is a mi hitünkön lévők, felemelik szavukat a proletár tévmentességnek a rendszere ellen.

Hát mi tudjuk, mi a teendőnk a mai napon, Pünkösdek az ünnepén (...) Mi hiszünk az egy, szent, katolikus és apostoli Anyaszentegyházban, amelynek ring a hajója a hullámokon – látjuk – de bírjuk Krisztusnak az ígését is. És mi hiszünk a szentek egyezségében, amelyben ott van Szent István királyunk, akinek a lába nyomában fedezhetjük mi fel azt az oázist, amiről említést tettem. És hiszünk a halhatatlan Isten képmásában, az emberi lélekben, amely az örökkévalóságnak a várományosa, és tudatában van az ő maga nagy, egyéni, családi, menekülési és nemzeti felelősségének. És mi tisztelettel állunk meg – és ennek legyünk a hirdetői – az élet folyamának szentségével és érinthetetlenségével szemben. Mi nem kérünk soha kölcsön a sátántól kezét arra, hogy Isten terveibe beavatkozzunk, és hogy a nemzetünknek olyan támaszai legyünk, mint ahogy az említett ellenségek a támaszai.

Ebben hiszünk, remélünk, bízunk és tudjuk, hogy az Isten a benne bízókat nem hagyja el soha. Ámen.”⁶³⁴

Augsburg, Szent Ulrich püspök ünnepén

„A mai napon régi szebb időkben megpendültek az arató kaszák a ma kolhozos magyar földön, és mi bezárt és kizárt magyarok találkozunk a történelmünkben is szereplő Augsburgban és együtt ünnepelhetünk a pápa legátusa elnöklete alatt német testvéreinkkel abból az alkalomból, hogy Augsburg nagy és hitvalló szent püspöke, Szent Ulrich meghalt és átköltözött a boldog örökkévalóságba. (...) Beütő pogány keleti hadak ostromolták az ő idejében Augsburgot /954/. A püspök vezérlete alatt az augsburgiak védték magukat élete-halálra (...) Mi is akarjuk és tudjuk értékelni szent Ulrich erény-nagyságát. Az, hogy 896-ban, a honfoglalás után a keleti pogány beütők pont magyar eleink voltak, nem gátol minket Szent Ulrich tiszteletében. (...) Mi is adtunk 30 – 70.000-es keresztény hadseregeket a pogányok ellen Németország védelmében is és e hadseregek élén a Szent Gellérthegyen 3, Muhinál 6, Mohácsnál 7, Várnánál 2, Rigómezőn 1, aztán különböző esetekben 10 hősi püspök-áldozatot. Kortársai vagyunk oly időknek, amikor még keletibb fegyveresektől egyszerre 3 magyar püspök ment a sírba. Amikor Douglas Hyde, a londoni Daily Mail marxista szerkesztője, tudomást vett erről a magyar halál- és fegyenc-sorról és ráfeledkezett viruló nagy leányára, tudva, mi volt itt az új világ jötte női oldala, odadobta szerkesztőségét és kenyerét. Az ő könyve megjelent németben is: Ich dacte anders. Ha volna köztetek naiv, aki azt hiszi, hogy a tegnapi 20 – idő múltán – ma már 19, olvassa el (ezt a könyvet – KG). Az ördög is rákivánczozik néha szép lenni. Hát még akkor, ha 1972-ben a naivak bugyellárisából 60 millió dollárt is hoz a házhoz. Mi, ha tapasztalatból nem tudnók, tudjuk a Jó Pásztortól az Evangéliumból: a ragadozó farkasokból sohasem lesz szelíd bárány, még ha kölcsön kapott vagy önkézzel szabott báránybőrben jelenik is meg. Maga az ördög is illegeti magát angyali ábrázattal. De akkor a legveszedelmesebb, ha kölcsönzött szép képpel mutatkozik. (...) A

⁶³⁴ Bamberg, 1972. május 21. In: Vasárnapi Levél 1972. (7/8) 309–315.

XX. század hatalmasainak két világháborúja és békéje és a mai, nem embernek való, lelkiismeretlenül készült tákolmánya mutat-e gyűszűnyi bölcsességet?”⁶³⁵

Bérmálás Münchenben

„Kedves Magyarjaim! Szent Tamás apostol ünnepén találkozunk itt, az Úr oltáránál. A minap 85 fiatal bérmáltam és ma itt újra 40 jelentkezik, hogy nyújtsam nekik a Szentlélek Istennek segítő és megszentelő kegyelmét a hét ajándékkal együtt. Most itt vannak a bérmálkozók. Örülök a seregüknek. Hozom nekik a Szentlélek Istent. Jönnek velük az édes szülők, jönnek a bérmaszülők. Lelkükre kötöm ezeknek a fiataloknak a lelki épségét. Úgy vigyázzanak rájuk, mint a szemük fényére és úgy, mint a nemzetnek a reménységére, úgy tekintsenek rájuk. Gondoljanak arra: odahaza meg van akasztva a nevelés, és kint megvan a vallásszabadság. Ki kell aknázni ezt a kedvező helyzetet, és nevelni kell jól ezeket a gyerekeket! Nemcsak őrájuk vonatkozik, de vonatkozik a többi gyermekre is, hogy esténként a családban ne legyünk fáradtak, felnőttek és csevegjünk a gyermekekkel édes anyanyelvünkön. Amit a szülők kaptak az ő szüleiktől, az anyanyelvet, annak az anyanyelvnek a gyermekbe is tovább kell adódnia és azokat is jellemeznie kell. Szent István királynak a nyelvét, a Nagyasszony nemzetének a nyelvét nem szabad elfelejteni! Tartsátok meg, őrizzétek meg őket a családban! Kérlek benneteket, legyetek hűek Szent István hitéhez, a Nagyasszonynak a gondolatához és legyetek hűek mindenben az ezeréves nemzetnek a történetéhez és az Élet Mesterének útmutatásához itteni és örök boldogságotoknak elérésére.”⁶³⁶

Anglia, Westminster székesegyház

Mindszenty József Angliai körútja alkalmával a Westminsteri székesegyházban mondott beszédjében köszönetet mondott Angliának az 1949-es pere idején tanúsított bátor kiállásáért.⁶³⁷ Továbbá, ezen útja alkalmával 130 angol parlamenti képviselő lépett fel egyértelműen a kommunizmus ellen.⁶³⁸ Később, VI. Pál pápa ez utóbbi esemény hatására is – bár erről Mindszenty bíboros nem tehetett – használta fel teljesen igazságtalanul a bíboros ellen, hivatalfosztását kezdeményezve.

⁶³⁵ Augsburg, 1973. június 30. In: Mindszenty József, Szentbeszéd VI. Vasárnapi Levél, Wien, 1974. 29. évfolyam, 130-132.

⁶³⁶ Szent Tamás apostol ünnepén, München, 1974. július 3. (eredeti hangfelvétel alapján)

⁶³⁷ Westminsteri székesegyház, 1973. július 14. In: Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 221-223.

⁶³⁸ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 145.

A westminsteri székesegyházban

1973. július 14.

Kedves londoni és angliai magyarok!

Ha kérdezitek, miért jöttem, az Evangéliummal és Szent Pállal felelem: hirdetni Krisztust, a megfeszítettet (Mk. 16, 6. 1. Kor. 1,23). Ezzel nem ellenkezik a másik cél sem: a hála. 1945 októberében a budapesti bazilikában mint új főpásztor rádióbeszédben a világ népeit esengve kértem: segítsenek az első és második világháború legínségesebb, éhező áldozatán, a magyar népen. A világ megértette, segített. 1956-ban, a szabadságharc idején 11 éves nemzeti rabság után újra kértem. A világ népei újra segítettek étellel, ruhával, gyógyszerrel. Sőt túlmentek ezen, a menekülők áradatát befogadták, segítették.

Most eljöttem a magyar egyház és nemzet nevében nyilvános és ünnepélyes köszönetet mondani az angol bíborosnak, püspököknek, papoknak és híveknek, az egész nagy társadalomnak a meleg szívért, a jerikói útra került magyarság és lelki-gondozás felkarolásáért.

Egyéni köszönettel is tartozom: az angol bíborosnak; s az angol hivatalos világnak, mert 1949-ben a perem idején az akkori külügyminiszter, Lord Bevin ügyemben nyilvános, komoly és szakszerű védelmet nyújtott. Ugyanúgy köszönöm a BBC és egyéb hírközlő szervek kiállítását. Ez a köszönet késhetett, de a hála és imádság kezdettől szakadatlan volt.

Kérem itteni magyarjaimat: legyenek hálások a befogadó országnak. Bájos magyar költemény mondja el, hogy az ítéleten az Úr kérdezi az erényeket: hol van húgotok, a hála? Az angol jótétemény húga, a magyar hála nem hiányozhatik.

De jöttem mint magyar a magyarokhoz Szent István királyunk millenniumát ünnepelni is. Széchenyi István megérdemelten lehetett a 19. század legnagyobb magyarja, de az 1000 év legnagyobb magyarja Szent István. Hogy mi, 31-ik magyar nemzedék ünnepelhetjük őt a tőle kapott Isten és a Nagyasz-

szony után, neki köszönhetjük. Ebben a közép-európai viharzónában Kelet és Dél átjáróházában a három világrészes római világbirodalom, a kelet-római és Nagy Károly császár frankjai és németjei, a népvándorlás góttjai, hunjai, avarjai csak pár száz évet uralkodtak itt, mert állandó országot teremteni nem tudtak. Szent István teremtett független, önálló országot a pápától és nem a görögtől, franktól vagy némettől kért szent koronával. Mi tudunk itt egyedül 1000 éves államot teremteni.

Szent István megtanította népét letelepedni, becsületes saját munkára más népek fosztogatása helyett. Megadta neki az első és a legszükségesebb szentséget. Minden 10 falunak volt temploma és papja, de neki, családjának is volt házi papja, az esztergomi érsek, aki keresztelt, bérált, esketett, végső szentségeket szolgáltatott ki, koronázott és temetett.

Népének adott négy szentélyt: Isten házáat, ebben iskolát a szentmise előtt, a templom körül temetőt, Isten mezejét és a családi szentélyt. Ebben az apa feje felett a Mennyei Atya, az anya feje felett a Boldogságos Szűz, a gyermek felett a Gyermek Jézus fénye és méltósága.

Az emigrációban az otthoni templom helyébe lépjen — még ha messzebb van is — az egész család számára a magyar szentmise és szentbeszéd. Ez is eszköz arra, hogy 1) gyermekeink örökségül kapják őseink, szüleink nyelvét. 2) A családi szentélytől legyen távol az otthoni bűnsor: öngyilkosság, gyermekellenesség és válás, alkohol, ifjúsági- és gyermekbűnök.

Így menekülünk meg az emigráció veszedelmétől, a közönytől és meghasonlástól, mert szilárd a házunk és nem homokra épült. Ez az Evangéliumban említett ördögűzés titka.

Az emigrációnál nehezebb helyen, a szibériai gyűjtőtáborban haldoklik egy fiatal magyar tiszt. Felvette már a szentségeket. Int a bajtársának: Te még hazajuthatsz, akkor menj el édesanyámhoz. Mondd meg neki utolsó szavaimat, mint üzenetet: Isten édesanya! Ezt a bajtárs mondta el az édesanyának, utána nekem is. Nem az emigráció a legnagyobb kereszt. A nagyobb baj az volna, ha Szent István adta csillagok kihűlnének az égboltunk felett.

Szentelje meg a családot a mindennapi, lehetőleg közös imádság. Szenteljétek meg a hét elejét, a vasárnapot, ünnepet magyar találkozóval, magyar szentmisével és szentbeszéddel.

222

Hála Isten, hogy az egyház ezt lehetővé tette, épp az emigráció idején. A világ káros, mai szellemével szemben éljete az egyház szentségeivel. Így vagytok és maradtok Nagyasszonyunk és Szent István népe. Amen.

223

Mindszenty József amerikai földrészen négy alkalommal tett apostoli utakat. A következőkben az 1974-es május-júniusi útján elhangzott megnyilatkozásaiból olvashatunk részleteket.

A kereszténység egységért

Az amerikai lelkipásztori látogatásnak egy fontos és egyben történelmi eseménye is a magyar *protestáns* egyházak vezetőivel és gyülekezeteivel való találkozás volt. Mindszenty bíboros a vallási közeledésről így vélekedett: „Az emberközeledésnek a szeretet révén oly sokféle az útja, mint amilyen változatos az embertől való távolodás útja a gyűlölet vonalán. (...) Erősítsék a mi fiaink a szenátusban és a kongresszusban már meglevő magyarbarátok táborát, időről-időre, legjobb tudásuk szerint hirdessék a magyar sebeket, a magyarság cserbenhagyását és a magyar szenvedéseket. Ez volna a politikai oldal. (...) Könnyebb a teljes egység megtalálása a Karitás oldalán. (...) a Karitás mindkettőnk oldalán, a nyomorgó, menekült magyarok megsegítése terén nagyon szépen működik. (...) Volt idő, amikor mi egymás ellen küzdöttünk – bár ne lett volna! Most azt kívánom, versenyezzünk egymással a magyar nyomor lecsapolásában.

Vallási téren? Itt is vannak szép eredmények. Mindenesetre mi, különböző vallásúak közelebb állunk egymáshoz ma, mint például 1890-ben vagy 1896-ban. (...) Ne legyen küzdelem, harc közöttünk, amikor egy egész világgal van keserves módunk harcolni. Rajtunk az istentelenség; különös volna, ha mi, keresztények egymás ellen fokoznánk a harcot. Azt nézzük inkább, mennyire nyom mindkettőnket az ateizmus. Szerintük Istennek még a neve is elmellőzendő. Legnagyobb tekintélyük azt mondja, hogy aki Istent elfogadja – bocsássanak meg, hogy vendégszerető asztaluknál mondom –, az egyenlő az önleköpéssel. Lenin mondta ezt. Volt időm az amerikai követségen ilyen könyvek olvasására és megmaradt emlékezetemben, hogy Isten ennyi a bolsevizmus oroszországi alapvetőjének szemében. Nagyon helyes, ha mi, egyelőre minden különösebb összevetés és keverés nélkül összejövünk, elbeszélgetünk, főként igyekezzünk a magunk áhítatában elmerülni és imádkozni azért, hogy akik az Úr Jézus Krisztust elismerjük, életünk minden napján testvérek és egyek legyünk. (...) Ezért imádkozzunk, erre törekedjünk jobbról is, balról is és akkor elérjük azt, hogy mi valósítjuk meg Jézus Krisztus testvériségi gondolatát.”⁶³⁹

Születésnap i hálaadás

„Hálatelt szívvel mondok köszönetet szíves megjelenésükért, köszöntésükért és azokért a komoly szavakért, amit szónokuk itt mindnyájunknak elmondott. Abban, hogy valaki megöregszik, neki kevés része van. A zsoldáros azt mondja, akik mérsékelt erőt kaptak, azok 70 évet élnek, akik egy kicsit erősebbek, azok pedig 80 évet is elérnek. Hát én már túl vagyok a 80 éven és csak kevesen voltak, akik az én életpályámon túlhaladták ezt az időt. Mindenesetre Istentől van minden testi és lelki értékünk, és Isten nélkül semmi sem vagyunk. Szó volt itt a magyar sorskérdésről. Elengedhetetlen, hogy nekünk a hitünk családról-családra és a tízparancsolat-alap ugyancsak megmaradjon, mert öngyilkosság-járvánnyal és a magzatgyilkosság tömkelegével, de válási járvánnyal nem lehet nemzetet menteni. Ahogy Szent István hirdette nekünk azt a négy értéket: a templom, a templom szentélyében még a

⁶³⁹ Fábíán Károly: Mindszenty bíboros Amerikában. Katolikus Szemle, Róma 1974. (2/3) 213-214. https://adt.arcanum.com/hu/view/KatolikusSzemle_1974/?pg=215&layout=s

szentmisét megelőzően az iskola minden vasárnap, gyerekekre, öregekre egyaránt, aztán a templom körül a temető és házról-házra ugyancsak szentély, a családi szentély. Ha ez a négy érték megmarad életünkben, akkor megmarad a nemzetünk. Ha ezt a négyet földadjuk, akkor nincs jövője a nemzetnek. Odahaza is változás kell, mert hiszen szégyenletes dolog a nemzetre, hogy mi világelső vagyunk nem a négy szentély körül való forgolódásban, hanem elsők vagyunk a bűnöknek a mélységében. Mi azt tudjuk, hogy nem magyar hiba ez egészében, ha ez a rendszer nem telepszik rá a nemzetünkre, akkor biztosan nem volnánk ezeknek a bűnöknek a mélységében. De itt, az emigrációban is elengedhetetlen a négy szentélynek a megléte. (...) Ez kell! Ha ez meg lesz, a magyar csoda megint jelentkezik, mint jelentkezett a tatár után. Most még nagyobb a kísértés, még nagyobb a veszély és még erősebbnek kell lennie a ragaszkodásunknak azokhoz a Szent Istváni alapokhoz, amelyeket nem csak hirdetni, de követni is kell. Legyünk szilárdak és erősek, ez a mi hivatásunk ma is!”⁶⁴⁰

Ausztráliában és Új-Zélandon

Mindszenty bíboros Ausztráliában és Új-Zélandon tett látogatása az 1956-os szabadságharc 18. évfordulóján vette kezdetét. Ausztráliában elmondott, idézett beszédében a hősi halál és az eszkatológia ötvöződik, amely halottak napján és mindenszentek ünnepén különös aktualitást hordoz. Új-Zélandon pedig – Mészáros Tibor titkár elbeszélése alapján – másfél órás sajtókonferencián tényekre hivatkozva válaszolt a feltett kérdésekre.

„Kedves Magyar Híveim! A mostani világ retteg a halál gondolatától és a gondolatát is száműzné a halálnak. Mi azonban tudjuk, hogy a temetőnek helyes a felirata. Azt mondják a halottaink: »voltunk, mint ti és lesztek, mint mi.« A hívő lélek tudja, hogy isteni kinyilatkoztatás el van rendelve, hogy mindenkinek egyszer meg kell halnia. És azt is tudni igazságként, hogy az emberi életben utolsó dolgok – nem megvetőleg használva ezt a szót, hanem időrendben – a halál ítélet és az örök életben örök boldogság vagy az örök kárhozat. Most ide jöttünk halottainktól az Úr oltárához, mert a mi halottaink – amennyiben még a tisztítóűz lángjai között tisztulnak – ők már magukon nem segíthetnek, az érdemszerzés ideje a halállal lejárt. De halljuk a Kinyilatkoztatásból a fölkiáltást: »segítsetek rajtam, könyörüljete meg ti, testvéreim odaát.« És nekünk ezt a kiáltást meg kell hallanunk! Mi ideállunk őértük és őhelyettük és imádkozunk a szentmisében minden odaát levőért a családtagokból, az ősökből és ma különösen emlékezünk 1956 hőseiről, akik életüket áldozták nemzetükért és nemzetükben a mi nemzedékünkért.”⁶⁴¹

Új-Zélandba 1974. december 13-án érkezett meg a bíboros, titkára kíséretében. A Wellingtonban rendezett sajtókonferencián Mindszenty bíboros elmondta, hogy a kommunizmusról csak az beszélhet, aki azt saját maga is átélte. Elmondta, hogy a kommunista párt milyen ügyesen dolgozik az ő beépített követségeivel Nyugaton. A magyarok és az új-zélandiak is meg voltak elégedve.⁶⁴²

⁶⁴⁰ Vasárnapi Levél, 1974. (5), 305-306.

⁶⁴¹ Holtában is beszél V. rész. Videofilm Mindszenty hercegprímás eredeti hangján. Kiadta a Magyarországi Mindszenty Alapítvány.

⁶⁴² Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972–1975). Lämpás Kiadó, Abaliget, 2000. 561.

Észak-Kaliforniában

Mindszenty József 1974. decemberi, észak-kaliforniai diadalútja történetét Jaszovszky József, ottani magyar lelkipásztor könyv formájában öröközte meg az utókor számára.⁶⁴³ Az út nem volt mentes egy elvi-politikai ellentétől sem, de mindez nem akadályozta a már hivatalától megfosztott bíborost amerikai útjának sikeres megvalósításában.

Elmaradt látogatás a Sancta Clara Egyetemen

1974 márciusának elején Mindszenty bíboros pápa általi hivatalfosztását és az ezt kísérő nemzetközi megdöbbenést követően Mindszenty bíborost egyre többen szerették volna látni Észak-Kaliforniában. Ehhez azonban egy ottani, aktuális politikai esemény is kapcsolódott.⁶⁴⁴ A Sancta Clara egyetem és vezetősége is szívesen látta volna a bíborost, azonban vezetősége ellen megindult egy kampány. Don Edwards, kongresszusi képviselő, valamint a Pro Life-mozgalom képviselője közti politikai és részben elvi ellentétek következményeként, Mindszenty bíboros kénytelen volt lemondani a Sancta Clara Egyetemre tervezett látogatását.

A megváltás szolgálattevői

Mindszenty József bíboros észak-kaliforniai lelkipásztori „diadalútja” alkalmával 1974. december 22-én – közvetlenül Karácsony ünnepe előtt – San Franciscóban a St. Raymond templomban a keresztség és a bérmlás szentségét szolgáltatta ki egy újszülöttnak, illetve huszonnyolc fiatalnak. Az ünnepi szentmisére összegyűlt magyarok száma elérte az ezer főt, akik csodálattal szemlélték és hallgatták a nagy főpásztort.

„Az evangéliumban a mi megváltásunk tényét látjuk inkább, mint a világ eseményeiben. Különösen Keresztelő Szent Jánosnak a születése, amit e héten megismertünk, majd a mai szent evangéliumban Szent József körül is látjuk, hogy az Isten kezdeményező és végző tényező a mi megváltásunk történetében. A Szent Szűz után, és a Keresztelő után Szent József következik, mint a megváltásnak a szolgálattevője. Szent József nemcsak a megváltásunkban vett részt, hanem az üdvözítésünkben is. Ő a Szent Család feje, és minden családapáé tőle kell, hogy példát vegyen az Isten terveinek a családban való szolgálatára.

A mi életünkben is van aggodalom, gyötrődés és kereszt, úgy, ahogy volt Szent Józsefnek az életében. Mi nem ismerjük az életnek az útjait, mi benne vagyunk, mint hontalanok, mint száműzöttek. Benne vagyunk a legnagyobb kísértésben és megpróbáltatásban, és sokszor lelankad talán a fejünk, és sokszor megjelennek az aggodalmak, talán panasz is fakad az ajkunkon. Ilyenkor jó, ha gondolunk a mai evangélium szent szavaira, hogy nem lázongunk, hanem Istenre hallgatunk, aki a jobb lelkiismeretnek a szaván megszólal hozzánk, és követjük az Istentől való lelkiismeretnek az eligazítását.”⁶⁴⁵

Papszentelési évforduló

Mindszenty bíboros pappá szentelésének 59. évfordulóján Los Angelesben elmondott beszédjének egy részlete megmutatja, hogy a bíboros teljesen tudatosan és teljesen

⁶⁴³ Dr. Jaszovszky József: Mindszenty, a főpásztor Észak-Kaliforniában. A szerző kiadása. Menlo Park, Kalifornia 1980.

⁶⁴⁴ Dr. Jaszovszky József: Mindszenty, a főpásztor Észak-Kaliforniában. A szerző kiadása. Menlo Park, Kalifornia 1980. 42-101.

⁶⁴⁵ Dr. Jaszovszky József: Mindszenty, a főpásztor Észak-Kaliforniában. A szerző kiadása. Menlo Park, Kalifornia 1980. 127-130.

szándékosan vállalta küzdelmes életútját. „Egy embernek az életútja adva van azzal, hogy milyen családból indul el és azzal, hogy milyen történelmi helyzetek kívánják az ő helytállását. Tegyük még hozzá azt, hogy az én 59 éves papi életemből 44 százalékot börtönben, azután félrabságban az amerikai követségen 15 évig és azután számkivetésben vagyok most itt, nálatok is ’71 óta. *Ha még egyszer kellene kezdenem az életet, úgy kezdeném, ahogy kezdettem. És ha teljes nyíltsággal látnám azt, hogy mi lesz a következménye, hát akkor is ugyanazt tenném, amit tettem.*”⁶⁴⁶

Válogatott sajtókonferenciák és nyilatkozatok

Ebben a részben Mindszenty bíboros 1974-es amerikai útján elhangzott, világpolitikát – legfőképpen az amerikai és szovjet külpolitikát – érintő nyilatkozataiból, a gyereknevelésről, valamint a református gyülekezetekhez szóló beszédjéből olvashatunk részleteket. A sajtókonferenciákon a legkülönbözőbb nézetű újságírókra olyan hatással volt a bíboros személye, nyugodt és közvetlen magatartása, hogy ott a szívélyes társalgás légköre alakult ki.⁶⁴⁷ (Az itteni látogatásának első sajtókonferenciáját Mindszenty bíboros emlékiratainak amerikai kiadója, a McMillan cég rendezte New Yorkban.)

A bíboros tengeren túli magyarok számára szóló általános üzenete így hangzott: „A magyarság legyen hűséges, kitartó a hitben. A nemzet történetéhez való ragaszkodásban pedig jótányit se engedjen. Csak szilárd és erős lelkek remélhetnek diadalt.”⁶⁴⁸

Buffalo

„Mennyiben igaz a vád, – kérdezte valaki, (...) hogy Eminenciád a détente útjában áll, nevezetesen annak a détente-nak, mely jelenleg a Vatikán és a magyarországi kommunista kormány között kialakulóban van? A détente igazi értelme: a béke jegyében fogant és folyó összműködés (...) Csak egy béke van: Isten békéje. Ha a Vatikán ezt, az igaz békét óhajtja kiterjeszteni a világra, tudomásul kell vennie a tényt: a kommunizmus önmagát ítélné halálra, ha annak az Istennek a békéjét fogadná el, Kinek még a létét is elutasítja.”⁶⁴⁹

San Francisco

Kérdés: Mi a felfogása a detente, az enyhülés politikájáról, amelyet most az Egyesült Államok kormánya folytat?

Válasz: Mit lehet erre mondani? Akkor tudnám megválaszolni ezt a kérdést, ha Amerika enyhülési politikájával párhuzamosan a Szovjetunió is elkezdene enyhülni.⁶⁵⁰

Los Angeles

Kérdés: Nixon elnök bízhat-e az oroszokban és abban, hogy sikerülni fog az enyhülés?

⁶⁴⁶ Los Angeles, Szent István plébániatemplom 1974. június 14. In: Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat). Függelék 13.

⁶⁴⁷ Fábán Károly: Mindszenty bíboros Amerikában. Katolikus Szemle, Róma 1974. (2/3) 216. https://adt.arcanum.com/hu/view/KatolikusSzemle_1974/?pg=215&layout=s

⁶⁴⁸ Fábán Károly: Mindszenty bíboros Amerikában. Katolikus Szemle, Róma 1974. (2/3) 211. https://adt.arcanum.com/hu/view/KatolikusSzemle_1974/?pg=215&layout=s

⁶⁴⁹ Sajtókonferencia Buffalo 1974. május 21. Magyar Élet 1974. június 15. In: Mindszenty József: Szentbeszéd VII. Vasárnapi Levél, Wien, 1974. (7/8), 146. <http://digicon.athabascau.ca/cdm/ref/collection/magyar/id/61570>

⁶⁵⁰ Sajtókonferencia, San Francisco, 1974. június 6. In: Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat). 10-15.

Válasz: Én csak a magam álláspontjáról tudok beszélni. Amíg a Szovjetunió alapvető elvei meg nem változnak, a bizalomra nincsen alap. Istentelenség és embertelenség nem lehet a bizalom alapja.⁶⁵¹

Chicago

Nixon egyik legutóbbi beszédében – hangzott a következő kérdés – azt mondotta, hogy káros lenne, ha az enyhülés időszakában az Egyesült Államok beavatkoznék a Szovjetunió belügyeibe.

Mindszenty válasza: A Szovjetunió avatkozik bele a közép-európai népek belügyeibe. Egyébként állítsák szembe egymással a félelem nélküli életre és az önrendelkezési jogokra tett nagyhatalmi ígéreteket a mostani enyhülési tervekkel, és ha a kettőt egymás mellé teszik, akkor kijön a válasz, hogy mi a helyzet ma a világban.⁶⁵²

Kérdés: Mit tehet a szabad világ magyarsága a felszabadításért?

Válasz: Az emigráció a nemzetnek a szabad része, ezért az emigrációnak nem szabad megszűnnie sürgetni a nagyhatalmakat, hogy valósítsák meg saját ígéretüket. Ez hozna javulást.⁶⁵³

Az Egyesült Államok nagykövetségén írt Napi jegyzetekben pedig – a személyével kapcsolatos alkudozások kritikájaként – találóan és tömören ezt írta: „A koegzisztencia világpiacon a legolcsóbb tucat-cikk a magyar primás.”⁶⁵⁴

A *Dallasi Egyetemen* díszdoktorrá avatásakor a gyermeknevelés feladatairól örökérvényű tanítást adott. A bíboros felszólalásába beépítette Szolzsenyicinné azokat az adatait, amelyekről éppen csak a megelőző napon a repülőgépen szerzett tudomást. Ez az epizód is mutatja, hogy Mindszenty bíboros 82 éves korában is mennyire figyelmes, szellemileg milyen rugalmas, hiszen az örök mondanivalót a napi aktualitással vagy az épp akkor szerzett ismerettel tudja kombinálni.

„Amikor az University of Dallas a díszdoktori kitüntetésről értesített, természetesnek találtam, hogy a keresztény nevelésről beszéljek. Ehhez azonban szükséges az újkor és a közelmúlt, sőt a jelen nevelési elveinek rövid megvilágítása.

A keresztény nevelés az egész emberi nem tengelykérdése. Az újkor elején beáradt reneszánsz és azóta a bölcsélet tévedéseinek egész sora – a nominalizmustól, a racionalizmustól egészen a német idealizmusig és a materializmusig, legújabbban, 1917 óta a politikai hatalom fegyvereibe öltözködött istentelenség és embertelenség – elárasztotta az emberek öntudatát. A nevelés eszköze Lenin kiagyálásából, 1917 óta a kényszermunka lett. E kényszer igájába hajtottak 66 millió férfit, nőt, gyermeket, és csak a Fehér Csatorna kiásása 250 000 emberéletet követelt. A keresztény nevelést sarkaiból kiforgató módszerek kényszerbe és gyilkolásba torkollanak.

⁶⁵¹ Sajtókonferencia, Los Angeles, 1974. június 12. In: Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat). 55-56.

⁶⁵² Sajtókonferencia, Chicago, 1974. június 22. In: Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat). 108-109.

⁶⁵³ Sajtókonferencia, Chicago, 1974. június 22. In: Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat). 108-109.

⁶⁵⁴ Mindszenty József: Napi jegyzetek. Budapest, Amerikai Követség 1956-1971. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1979. 300.

Az alapértékeknek tagadásával szemben nekünk keresztényeknek kell annyi bátorságunknak lenni, hogy a nevelés középpontjába állítsuk ismét Isten létét, a halhatatlan lélek örök rendeltetését, az emberi méltóságot és az emberi lelkiismeretnek ezekre épített szabadságigényét. Nem szabad meginognunk a nagy ellenkezések láttára sem: a Tízparancsolat érvénye, a családi szentély tiszta légköre, a szülői tekintély fenntartása, minden gyermek Gyermek-Jézustól származó méltósága, – ezek hirdetése az Egyház küldetésének alapja és vele együtt minden emberi társadalomé. Az »aki bírja, marja«, az erőszak, a rablás, a terror nem lehet és nem válhat jogforrássá. Az elmondottak nem elképzelések, hanem a világ nagyobbik felének – közte a 120 milliós közép-európai szovjet gyarmatbirodalomnak – mindennapi valósága. Az Egyház a családok és egyének nevelésének jogán áll. Ezért folytat harcot a lengyel püspöki kar, ezért harcoltak 1948 végéig a magyar püspökök is.

Első forrásból veszem, amit pár héttel ezelőtt mondott el nekem bizalmasan egy magyar óvodai jelenetről egy fültanú. A kommunista óvónő a 3-tól 5 éves kisgyerekektől azt kérdezi: »Gyerekek, van-e Isten?« Az apróságok feszengenek helyükön e furcsa kérdésre, de hallgatnak. Az óvónő erre behízelt hangon így folytatja: »A szüleitek azt mondják, hogy van Isten, mert nem szeretnek benneteket. Én szeretlek titeket: meg is mondom, nincs Isten!« Ez a némbor egyszerre nyelvelt Isten és a szülők ellen. Íme, az új nevelés.

Itt nem békés együttélés, a detente meg a turizmus segít, hanem az elvek fenntartása, a gyakorlati szembehelyezkedés, különben az út csak lefelé vezet. Az Üdvözítő mondotta: »Gyümölcseikről ismeritek meg őket.« Az ifjúság bűnözési statisztikája mellé bevonul a gyermekbűnöké. A legtöbb országban ez annak előtte ismeretlen volt.

Észbe kell kapnunk; ragaszkodnunk kell az Isten és ember együtteséhez. Az emberi nem mivoltához, léte első pillanatától kezdve, a nevelés szabadságához, családban, iskolában. Ne rettenjünk meg, hanem az Isten és Egyház embereinek hitével, mély bizalmával, amely századok válságait bírta le: legyen bátorságunk és hitünk nekiállni a holnapi jobb, emberibb és istenesebb világ megteremtésének.⁶⁵⁵

Az amerikai lelkipásztori látogatásnak másik fontos és egyben történelmi eseménye is a magyar *protestáns* egyházak vezetőivel és gyülekezeteivel való találkozás volt. Mindszenty bíboros a vallási közeledésről így vélekedett: „Az emberközeledésnek a szeretet révén oly sokféle az útja, mint amilyen változatos az embertől való távolodás útja a gyűlölet vonalán. (...) Erősítsék a mi fiaink a szenátusban és a kongresszusban már meglevő magyarbarátok táborát, időről-időre, legjobb tudásuk szerint hirdessék a magyar sebeket, a magyarság cserbenhagyását és a magyar szenvedéseket. Ez volna a politikai oldal. (...) Könnyebb a teljes egység megtalálása a Karitás oldalán. (...) a Karitás mindkettőnk oldalán, a nyomorgó, menekült magyarok megsegítése terén nagyon szépen működik. (...) Volt idő, amikor mi egymás ellen küzdöttünk – bár ne lett volna! Most azt kívánom, versenyezzünk egymással a magyar nyomor lecsapolásában.

Vallási téren? Itt is vannak szép eredmények. Mindenesetre mi, különböző vallásúak közelebb állunk egymáshoz ma, mint például 1890-ben vagy 1896-ban. (...) Ne legyen küzdelem, harc közöttünk, amikor egy egész világgal van keserves módunk harcolni. Rajtunk az istentelenség; különös volna, ha mi, keresztények egymás ellen fokoznánk a harcot. Azt nézzük inkább, mennyire nyom mindkettőnket az ateizmus. Szerintük Istennek még a neve is elmellőzendő. Legnagyobb tekintélyük azt mondja, hogy aki Istent elfogadja – bocsássonak

⁶⁵⁵ A gyermeknevelés feladatairól a Dallasi Egyetemen, díszdoktorrá avatásakor. Dallas, 1974. június 18. In: Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat). 91-92.

meg, hogy vendégszerető asztaluknál mondom –, az egyenlő az önleköpéssel. Lenin mondta ezt. Volt időm az amerikai követségen ilyen könyvek olvasására és megmaradt emlékezetemben, hogy Isten ennyi a bolsevizmus oroszországi alapvetőjének szemében. Nagyon helyes, ha mi, egyelőre minden különösebb összevetés és keverés nélkül összejövünk, elbeszélgetünk, főként igyekezzünk a magunk áhítatában elmerülni és imádkozni azért, hogy akik az Úr Jézus Krisztust elismerjük, életünk minden napján testvérek és egyek legyünk. (...) Ezért imádkozzunk, erre törekedjünk jobbról is, balról is és akkor elérjük azt, hogy mi valósítjuk meg Jézus Krisztus testvériségi gondolatát.”⁶⁵⁶

Montreali üdvözlés és sajtóértekezlet

Mindszenty bíboros – már az emigrációs útjai alkalmával – 1973. szeptember 19-én Montrealban, a kanadai Szent István millenniumi ünnepségek alkalmából, két hetes észak-amerikai körútja során a montreali magyarok körében elhangzott köszöntésre elmondta, hogy „amikor először járt itt 1947-ben, sokan rá akarták beszélni, ne menjen vissza Magyarországra. Akkor visszamentem, mondta a magyar főpap, mert a pásztornak a nyája mellett van a helye. Megköszönve az érsek szavait, a bíboros hangoztatta, hogy az egyháznak mindig szüksége volt és szüksége van ma is a hit tanúira. Ami ma Magyarországon erkölcsi, lelki síkon végbemegy, mondta egy helyen Mindszenty bíboros, siralmas, lesújtó. Az orvosok, pedagógusok egy része a rendszer ösztönzésére arra vállalkozott, hogy megrontsa az ifjúságot és külön is a fiatal nőket. A rendszer a bűnös – fejtegetése további részében Mindszenty bíboros elmondta, hogy Angliában például sokat imádkoznak a magyarokért, mint kelet-európai népert. Nem vagyunk kelet-európaiak, emelte fel hangját, még akkor sem, ha a diplomaták így átminősítenek. Közép-európaiak vagyunk, akik mindig is voltunk. Vigyázzunk a fogalmakra – ha Magyarországról szólunk, mondjuk mindig, hogy Közép-Európa és ne mondjuk, hogy magyar kormány, hanem: magyarországi rendszer.”⁶⁵⁷

Ugyancsak az ebből az alkalomból rendezett sajtókonferencián nyilatkozatában Mindszenty bíboros – feleletként az akkor aktuális chilei eseményekkel kapcsolatos kérdésre – párhuzamot vont az 1956-os magyar szabadságharc eltiprói és a megdöntött Allende-rendszer között (kiemelés – KG), rámutatott a marxista szocializmus bármely földrészen való tarthatatlanságára.

„Elkerülhetetlen volt, hogy a chilei eseményekkel kapcsolatban ne kapjon kérdést az újságíróktól Mindszenty bíboros. Azt kérdezték tőle, vajon nem emlékeztetik-e a chilei események bizonyos hasonló katonai intervenciókra Európában? Nyilván az 1956-os magyar szabadságharc és az 1968 prágai tavasz szovjet vérbefojtására gondoltak, akik a kérdést feltették. Egyik lap másnap némi bosszankodással állapította meg, hogy a magyar bíboros kitért a válasz elől és helyette emlékezetbe idézte a múltat, mikor erről beszélt ebben az összefüggésben, hogy a második világháború végén a nyugati nagyhatalmak felszámolták gyarmataikat, de egyidejűleg gyarmati sorsba jutott Európában 120 millió ember és ráadásul olyan gyarmatosító uralom alá, melynél kegyetlenebbet és rafináltabbat nem ismert eddig a történelem.

A nyugati közvéleményben uralkodó tájékozatlanság szomorú jelének kell tekintenünk, hogy újságírók és köztük baloldali tájékozottságú katolikusok is Allende liquidálásához hasonlítják a magyar szabadságharc vérbefojtását. Mindszenty bíboros érthetően nem ment bele annak fejtegetésébe, hogy *a két egymástól független és különböző eseménynek csak egyetlen közös*

⁶⁵⁶ Fábíán Károly: Mindszenty bíboros Amerikában. Katolikus Szemle, Róma 1974. (2/3) 213-214.

⁶⁵⁷ Életünk – 1973. szeptember 19. Mindszenty bíboros nyilatkozata Montrealban. In: „Sampson Frank” 3.2.1. Bt-862/4 Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára.

vonása van: Magyarországon és Chilében is kiderült, hogy a marxista szocializmust csak addig lehet fenntartani, amíg a diktatórikusan gyakorolt államhatalmat a nép az elvtársak kezéből ki nem veszi.”⁶⁵⁸

„Ma rossz a világ. Sokszor fejünkbe ötlük a gondolat, nem hagyja-e el Isten ezt a világot, nem hagyja-e sorsára? Kívánva kívánom, hogy mindannyiunk lelkében a remény és a bizalom diadalmaskodjék a pillanatnyi kétségekkel szemben. Nem szabad elfelejtenünk azt, hogy a népi hovatarozás az embernek a gyökere és részben gyümölcse. Ha mi ismerjük a rab népek körében és maguk a rab népek is ismerik a saját nyelvüket, kultúrájukat, népiségünknek az értékeit, akkor ezzel mindenesetben az emberiségnek hoznak nagy értéket; és magukra fölhívván a figyelmet, megszabadulnak olyan példaktól, amelyeket itt-ott tapasztalunk a világban, hogy – nem ismerve a saját múltjukat, a saját történelmüket – idegen világban elkallódnak, hulló falevelek lesznek minden meggyőződés és öntudat nélkül, és az emberiség fáján – mint ilyenek – értéktelennek bizonyulnak.”⁶⁵⁹

Az emigrációs nemzettudat ébresztése

„Az örökkévalóságban imádkozva visszakeri, amit életében megmenteni nem tudott.”

Csernoch János esztergomi sírfelirata

Mindszenty bíboros 1974. június 21-én a St. Louis, a „Mindszenty Foundation” bankettjén elhangzott ünnepi beszédjében részletesen elemezte a 20. századi magyar- és világtragédiákat, az Alapítvány létrejöttének megokolásaként.

„Most, hogy ez a Foundation tagjait összegyűjtötte és a névadója is jelen van, úgy látszik szükségesnek, hogy meg kellene indokolni azt, miért is van ez a Foundation? Voltaképpen 60 esztendő kellene felvonultatni, mert az utolsó hatvan esztendő az indoka annak, hogy miért van ez a Foundation. Már a 19. század hetvenes éveiben egy francia jelentős történész írta ezeket a szavakat történetében: »Mikor fogunk mi franciák és nyugati népek megfizetni annak az áldott magyar nemzetnek közel ezer éven át tartó vérhullását miérettünk, mikor fizetjük meg valahára?« 1911-ben gróf Apponyi Albertet, barátját meglátogatta Theodore Roosevelt amerikai elnök Eberhardon, a Csallóközben Apponyi birtokán. Apponyi elvitte őt a magyar képviselőházba és Theodore Roosevelt felszólalt a parlament ülésén. Ezt mondotta: »Én szükségét érzem annak, hogy köszönetet mondjak a magyar nemzetnek azért, hogy Európában léte kezdetétől fogva szüntelenül védte a mögötte elterülő Európát a barbárok betörése ellen. De nemcsak Európáért tette ezt, hanem tette az Európa méhében lévő Amerikáért, az egész Újvilágért. Ha én ezt nem tudnám, akkor én nem tartanám magamat művelt embernek, de mert tudom, azért elmondom, és köszönetet mondok a magyar nemzetnek!« Kilenc esztendő múltán ugyanazon pártban már más elnöke volt az Egyesült Államoknak, és így történt, hogy Magyarországtól elvették területének 68 százalékát, és meghagyták nem egész egyharmadát, 32 százalékot. Csak kilenc év kellett hozzá, nem több. Aztán egy irtózatoss tehertételt vágtak

⁶⁵⁸ Életünk – 1973. szeptember 19. Mindszenty bíboros sajtónyilatkozatai Montrealban. In: „Sampson Frank” 3.2.1. Bt-862/4 Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára.

⁶⁵⁹ Mindszenty József bíboros beszéde Münchenben, 1974. július 3-án a „Haus der Begegnung”-ban (Találkozások Házában). In: Cserháti Ferenc: Magyarok a bajor fővárosban. METEM Budapest, 2016. 160.

az ország nyakába, ami sok lett volna akkor is, ha száz százalékban megmarad. Elgondolhatjuk, mi lett abból, hogy egyharmadnál kevesebb kapta meg azt a töméntelen terhet. Még a szereplő nagyhatalmak is egyik a másikat okolta, hogy miért kellett ezt tenni. De hát elmúlt. Jött aztán egy új idő, bár meg kell említenünk, azt is kitalálták, hogy tulajdonképpen az első világháború nem is volt más, mint hogy vele kiirtsanak minden háborút véglegesen. Ezt az Egyesült Államok elnöke mondta el, amikor egy kicsit berzenkedett az ország törvényhozása. Mégis jött egy újabb háború. Még szörnyűbb volt, mint az első, amelynek ki kellett volna irtania a háborút véglegesen. Újra nagyszerű ígéretek hangzottak el. Az atlanti ígéretekben gyönyörű szép szavak voltak, ígérték a félelemtől és rettegéstől mentes életet. Azt is emlegették, hogy lesz most »self determination«. A háború alatt hibáztatták Magyarországot azért, mert Németország oldalán volt. Az ország ki akart lépni a háborúból. Fordult a szövetségesekhez, és azok azt mondták, előbb győzze le Hitlert, aztán akkor tudomásul veszik a kilépési szándékot. Ez különös kívánság. A világ összes nagyhatalmai öt esztendeig vesződték azzal, hogy Hitlert elintézzék, és ettől a szegény, egyharmada alá leszorított országtól követelték azt, hogy különb fegyveres hatalom legyen, mint ők együttvéve. Eljött a háború vége és akkor azt a csonkot is, ami megmaradt Magyarországnak, azt is odaajándékozták egyesült erővel a Szovjetnek, mint gyarmatbirodalmi részt. Ez mind a hatvan évbe tartozik bele. Ezután jöttek a biztatások, hogy lesz majd választás az összes közép-európai államokban, egészen demokratikus alapon. Sőt volt kívánság, de nem volt határozat erre vonatkozólag, hogy a szövetséges hatalmak ellenőrzésével történjék a választás. Hát aztán volt választás. Azt is megállapították, hogy minden párt indulhat, kivéve a fasiszta pártokat. Magyarország beadta a jelentkezését, csupa a fasiszmus alatt börtönviselt ember írta alá. Magyarország adta a bőséget fasiszta börtönöknél, csak éppen ezek nem kaptak választójogot. Így aztán a megmaradt pártok kerültek be, és a kommunista párt még így is csak 16 százalékot tudott behozni, a »dicsőséges orosz hadsereg« jelenlétében és közreműködésével. Jött aztán a második választás, ahol félmillió szavazathamisítással, valahogy egy baloldali szövetség megalakításával a kommunista párt győzelemhez jutott. Vannak adatok arra vonatkozólag is, hogy az a félmillió a valóságban egymillió volt. A szavazók közül – ahogyan erre a püspöki körlevél rámutat – tisztas nők, sőt apácák is, mint romlott nők kizárattak a választójogból. A püspöki körlevél szavá tette, de orvoslatlan maradt az mind a mai pillanatig. Félelemtől, rettegéstől mentes béke - és a tisztas nőket, akik a népért dolgoztak szüntelen, azokat megtették utcai nőknek. Ez szintén beletartozik a hatvan esztendőbe. Most jött a békekötés. A szegény közép-európai politikusok vakon bíztak abban, hogy majd jön a békekötés. És amelyik pillanatban az orosz meg a főhatalmak aláírják a békét, abban a pillanatban az orosz hadsereg ki fog vonulni. Azért is voltak gyöngék, mert gondolták, hogy az orosz kivonulásakor úgymint vissza tudnak csinálni mindent. Hát nem így történt. Amikor az orosz aláírta a békeszerződést, akkor lépéseket tett a szövetséges társaknál, és azt mondta: ugyan aláírja a magyar békeszerződésnek, de azért nem fogja csapatait kivonni, sőt a szövetséges társaknak a hozzájárulását kéri, hogy mivel neki Ausztriában is vannak megszálló csapatai, Magyarországon is maradjassanak meg a megszálló csapatai, békeszerződés ide vagy oda. Kilenc esztendő múlva Genfben barátkoztak az orosz és a hatalmak. És akkor valahogy szőnyegre került a dolog, hogy a Hitlerhez tovább tartozó Ausztria legyen szabad. Akkor az Egyesült Államok budapesti követsége figyelmeztette az itthoni hatóságot, hogy ha Ausztriából kivonul az orosz, hát vonuljon ki akkor Magyarországról is. Kétszeri sürgetésre sem kaptak választ erre. Így aztán még a mai napig is, bár letellett az indok határideje az Ausztriából való kivonulással, mai napig is vígan él az orosz hatalom Magyarországon, a többi hatalmak mély hallgatásával. Így vannak a békék mostanában, a hatvan év alatt. Aztán még tegyük hozzá azt, hogy Magyarországon a papok esküt tesznek, ha valami álláshoz jutnak, az istentelen államra. Sőt a püspöki kar is kénytelen volt esküt tenni az istentelen államra. Magyarországon én vagyok az egyetlen

püspök, akit nem alázott meg ez az eskü. A világ közönsége, az Egyesült Államok közönsége sem ismeri, mi van Közép-Európában. Ha ismerné, égbeszakadó panasza és tiltakozása jelentkeznék az egész vonalon. Tegyük hozzá egy-két megjegyzést. Mi legyen az útiránya a Foundationnak? Kövessük az Evangéliumot! Legyetek okosak, mint a kígyók, de legyetek olyan szelídek, mint a galambok. Legyetek erősek a hitben és az elvekhez való ragaszkodásban. Ne tűrjétek a hit balsorsát a földkerekségen, és ne tűrjétek ezt a hazárdírozást az elvekkel. Legyetek hősiések az elvek hirdetésében és az elvek terén soha el ne kedvetlenedjétek. Mert rajtatok áll! Ti jobb viszonyok között éltek, mint a boldogtalan Európa. És a helyesen gondolkozó ember részvéte jelentkezzen azokkal szemben, akik bűnös könnyelműségnek lettek az áldozatai. Isten áldását kérem a Foundation vezetőségére, tagtársaira és minden munkájára.”⁶⁶⁰

Papszentelési évforduló

Alább Mindszenty bíboros pappá szentelésének 59. évfordulóján Los Angelesben elmondott beszédjének egy részletét olvashatjuk, amely megmutatja, hogy a bíboros teljesen tudatosan és teljesen szándékosan vállalta küzdelmes életútját. *„Egy embernek az életútja adva van azzal, hogy milyen családból indul el és azzal, hogy milyen történelmi helyzetek kívánják az ő helytállását. Tegyük még hozzá azt, hogy az én 59 éves papi életemből 44 százalékot börtönben, azután félrabságban az amerikai követségen 15 évig és azután számkivetésben vagyok most itt, nálatok is ’71 óta. Ha még egyszer kellene kezdenem az életet, úgy kezdeném, ahogy kezdettem. És ha teljes nyíltsággal látnám azt, hogy mi lesz a következménye, hát akkor is ugyanazt tenném, amit tettem.”*⁶⁶¹

Mindszenty bíboros szellemi végrendelete

Mindszenty bíboros a világon szétszóródott valamennyi magyar számára 1973-ban „szellemi végrendeletet” hagyományozott. Az alábbiakban ebből olvashatunk részleteket:

„Százados, tragikus és hősiességekben hazát veszítettünk (...) Okait tudjuk. 1849-ben saját dinasztiánk tiport el bennünket orosz csizmával. A végzetes Trianont követte a még végzetesebb kiszolgáltatottságunk Yaltában és 1956-ban a nemzetgyilkos kommunista rendszernek. Ebbe a minket perzselő tűzvészbe mi magunkat is beledobtuk, száraz és mindig meggyújtott gerendáinkat: hitetlenségünket Istennel, szőszegésünket és árulásainkat egymással szemben, káromkodásunkat, közéleti könnyelműségünket és legutóbb azt, hogy népünk kényelemszeretetből segédkezet nyújtott a magyarság természetének alattomos lekasabolásához. 1956 és 1971 között pártsegédlettel hárommillió és százötvenezer magyart gyilkoltak le anyaméhben. Ez a csonkaország lakosságának egyharmada. És ki tudja, egyedül a jó Isten, talán még el sem értünk a vészkijáráshoz. A mi szívünk megremeghet a nehézségtől, az ismeretlentől, a lehetetlennek látszótól. Isten azonban az egyének és nemzetek jövőjét sokszor a lehetetlennek látszó holnapba rejtette el: *nekünk kell nekilátnunk, hogy azt előhozzuk!* Tegyétek félre a versengést, a mértéktelen személyi nagyravágyást, a ki, ha én nem magatartást. Nem nézve se jobbra, se balra, mindenki ott tegye meg a magáét, ahová az élet állította. Teremtsünk keresztény hitre épülő egyházi közösséget. Legyen a családban gyermek Isten akarata szerint. Ez áldás és jövő, bármit mond a világ. Csak az a lelkesedés helyénvaló, amelyet a munka nehézsége, a szenvedés hosszantartósága mindig újraéleszt.

⁶⁶⁰ Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat) [1974. június 5-22.] Függelék 14-17.

⁶⁶¹ Los Angeles, Szent István plébániatemplom 1974. június 14. In: Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat). Függelék 13.

Amelyet kiolt, az ártalmas és megront bennünket. Amit e sorokkal a lelketekre akarok kötni, ezért éltem, ezért élek és imádkozom itt és az örökkévalóságban.”⁶⁶²

A magyar hírszerzés Mindszenty bíborossal kapcsolatos ausztriai tevékenysége⁶⁶³

„Ma semmi sem fontosabb (és talán még nem késő) az emberiség számára, mint az, hogy vezetői és a vezetettek megtanulják, mi a bolsevizmus úgy, ahogy mi, szegény, nyomorult csatlósai testünkön és lelkünkön tapasztaljuk. Ez a nagy tanulság felérhet hatásaiban a Függetlenségi Nyilatkozattal.”⁶⁶⁴

Mindszenty József

277

>„Sampson Frank”-ot 1952-ben az elhárítás szervezte be terhelő adatok alapján. 1953-ban illegálisan Ausztriába telepítettük.<⁶⁶⁵>”Sampson Frank” fn. hálózati személyt a BM 005/72. számú parancsa és a BM III/I. Csoportfőnök 1/1973. számú utasítása értelmében felülvizsgáltam, aminek alapján Hírszerző ügynök kategóriába minősítem. Dosszié száma: 10-67. 503. Varkovics Gyula r. fhdgy.<⁶⁶⁶

„Dr. Papp Andor („Sampson Frank” – KG), Wien 1030, Keinergasse 20. – neves ügyvéd, később zalai főispán, a MOSZK vezérigazgató-helyettese, majd pénzügyi államtitkár volt parasztpárti programmal. 1954-ben menekült ki, itt sokáig az amerikaiak vendége volt, majd kicsiny állásokban dolgozott és 1962-ben önállósította magát, itt nősült. Tevékeny, oroszellenesen beállított ember, aki minden magyar megmozdulásban részt vett és részt vesz ma is. 76 éves, igen mozgékony ember.”⁶⁶⁷

Az alábbiakban – eredeti szövegközlésként megadott dokumentumokban – a Mindszenty bíborossal különféle eseményekről történt, „Sampson Franktól” származó jelentésekből olvashatunk, a jelentést adó saját véleményének tükrében, valamint az ezt megelőző, a jelentést adó személlyel való titkos kapcsolatfelvételek módjáról és körülményeiről, továbbá egy eddig még nem beazonosított, „Peck John” fedőnevű személy jelentéséből.

⁶⁶² Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 229-231.

⁶⁶³ Az értékes szakmai konzultációkért, valamint a dokumentumok előkészítéséért és rendelkezésre bocsátásáért köszönetet mondok Vörös Gézának és Pöcz Erzsébetnek, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára levéltárosainak.

⁶⁶⁴ Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: Szeizmográf a Szabadság téren – Mindszenty bíboros levelezése az USA elnökeivel és külügyminisztereivel 1956-1971. Hamvas Béla Kultúrkutató Intézet, Budapest 201. 95.

⁶⁶⁵ „Sampson Frank” ÁBTL 3.2.1. Bt-862/4 83. Sz. Kovács Éva: A magyar hírszerzés tevékenysége Ausztriában (1945–1965). Betekintő 2013/2

⁶⁶⁶ „Sampson Frank” ÁBTL 3.2.1. Bt-862/4 55.

⁶⁶⁷ „Sampson Frank” ÁBTL 3.2.1. Bt-862/4 232/11.

Jelentés

Bécs, 1964. január 28.

Jelentem, hogy 1964. január 23-án az esti órákban megfelelő önellenőrzés után Badenban feladtam Sampson Frank címére egy virágnyelvű képeslapot, melyben 27-ére kértem találkozót. Még a találkozó előtt ismételten ellenőriztem a környéket és a város másik pontján találkozásra alkalmas helyet kerestem.

Január 27-én 17 órakor mentem Mecseki, Erdős és Gábor elvtársakkal, két gépkocsival a találkozóra. Két órás önellenőrzés után az elvtársak ellenőrizték a találkozóhelyet és miután jelzést kaptam, hogy gyanús körülményt nem tapasztaltak, a Bergmüller Gasse felől közelítettem meg a Linzer Str-t, illetve a végtelen biztosító helyét. Sampson a sarkon állt, de 20 méterről sem ismert meg és nem követett. Közelebb kellett mennem, de a Linzer Str-ra nem mentem ki, mikor észrevett és követett. Egy háztömb megkerülése után kiküldtem a Linzer Strassera, hogy ott szálljon fel a villamosra és a März Str 29. sz. ház előtt szálljon le, mert jelenleg nem látom alkalmasnak a környéket találkozásra. Minket a séta folyamán Gábor elvtárs messziről követett és megállapította, hogy senki nem jött utánunk. Sampson mintegy 10 percet várakozott a megállóban és Mecseki elvtársék megállapították, hogy ez idő alatt senkivel sem érintkezett. A végtelen biztosító helyétől, mintegy 60 méterre a Linzer Str-én egy ház előtt várakozott egy piros színű 170-es 1960-as típusú W 572-690 rendszámú gépkocsi, amiben három fiatalember és egy nő ült. Miután a házból egy ötödik személy is kijött, a gépkocsi 8-10 perc várakozás után elment. Ezt még Sampson is észrevette, mert elsétált korábban a kocsi előtt. Az erre való hivatkozás is jó indok volt arra, hogy a város másik pontján találkozzunk.

Megállapítottuk, hogy a villamost, amin Sampson utazott, senki semmilyen járművel nem követi, így leszállása után felvettem vele a kapcsolatot és a März Str 32. sz. alatt levő Cafe Bosak-ban folytattam le vele a megbeszélést. Gábor elvtárs kívülről biztosította a találkozót, de továbbra sem tapasztalt gyanús körülményt.⁶⁶⁸

⁶⁶⁸ „Sampson Frank” ÁBTL 3.2.3. Mt-671/14 30-31 (43-44).

Tárgy: Találkozó Sampson Frankkal

Jelentés

Bécs, 1964. március 13.

További téma volt az összeköttetés felújítása. Ezt az alábbiak szerint beszéltük meg.

Biztosító:

- Minden esetben másnap ugyanott és ugyanabban az időben.

Állandó biztosító:

- Nem változott, tehát minden hó utolsó csütörtökén Hütteldorfban a Cafe Hütteldorf előtt a 49-es villamos végállomásánál.

Rendkívüli találkozó:

- A régi módot elvetettük és jelzőrendszert vezettem be. Jelzőhely a Phorus Pl-on levő telefonfülke (ez útvonalába esik). A II. könyv 400. oldalszámának vékony grafitceruzával történő aláhúzása találkozó-kérést jelent. A jelzést mindig a hó utolsó szerdáján kell elhelyezni délelőtt és másnap ellenőrizni. Ez esetben találkozó a végtelen biztosító napján, helyén és időpontjában. A jelzés kölcsönös, tehát én ugyanígy hívhatom meg.⁶⁶⁹

Tárgy: Mindszenty ügye

Információs jelentés

Bécs, 1971. november 25.

Sampson jelentette az alábbiakat:

Vencel Frigyes és Papp Andor táviratban köszöntötték Mindszentyt, annak Bécsbe történt megérkezése után. (...) megjelentek a Pázmáneumban. Kíséret nélkül felmentek a II. emeletre, ahol Mindszenty lakosztálya van, aki fogadószobájában várta őket. Wenczel Frigyes, mint a magyarság nagy mártírját üdvözölte. Mindszenty (...) érdeklődött a bécsi magyar emigráció helyzetéről.

Látogatói elmondták, hogy széthúzás van az emigrációban, ismertették a Bécsi Magyar Egyesület helyzetét, taglétszámát, anyagi eszközeit, forrásait. Dr. Papp megemlítette példaként, hogy többen, így arisztokraták és egy egyetemi tanár is úgy nyilatkoztak, hogy az osztrák állampolgárság megszerzése után megszűntek magyarok lenni.

Mindszenty kérte ezek nevét, hogy megfelelő úton és módon „az orruk alá dörzsölhesse” ezt a magatartást.

Dr. Papp megkérdezte, hogyan vélekedik Mindszenty a jövőről, milyen elképzelései vannak a „magyar szabadság” kérdésében. Válaszában Mindszenty kifejtette, hogy e vonatkozásban minden elsősorban az USA-tól függ, de szerinte Amerika és Nixon buta, gyerekes és komolytalan politikát folytat, s így semmit sem lehet remélni. Mindszenty több kérdésben is támadta az amerikai politikát.

Élesen kifogásolta, hogy tárgyalásokat folytattak a magyar kormánnyal a Korona kiadásáról. Ő amerikai diplomáciai úton levelet küldött Pogány Andrásához és Eckhard Tiborhoz, akiket

⁶⁶⁹ „Sampson Frank” ÁBTL 3.2.3. Mt-671/14 48, 50 (67, 69).

arra kért, hogy saját csatlakozó véleményükkel együtt juttassák el azt Nixonhoz. Azt javasolta, hogy Nixon adja át a Koronát a pápának. (Indoklasként elmondta azt a véleményét, hogy a Szovjetunió az atlanti óceánig tolja ki majd a határait, vagy érdekszféráját, de a kieső Olaszország feltehetően ebben nem esik bele, így csak ott lenne a Korona biztonságban.) Akkor Eckhardt választáviratot küldött, amiből kiderült, hogy javaslatát nem fogadják el, a Koronát nem adják ki.

Hozzáfűzte, hogy nyilván céljai voltak Nixonnak a Koronával kapcsolatban, most viszont úgy hallja, ismét tárgyalnak annak Budapestre szállításáról, kiadásáról. Eközben Nixont tapasztalatlan, politikailag analfabéta stb. jelzőkkel illette é szerinte feltételezhető, hogy a Korona átadása meg is történhet.

Elmondta, hogy a minimális 511.000 szavazattöbbséget, – ami a legkisebb a megválasztott elnökénél – a magyar és a magyar propaganda eredményeként megszerzett lengyel szavazók segítségével szerezte meg.

Elmondta Mindszenty, hogy korábban szándéka volt, hogy átadja magát a magyar szerveknek. Ezt az váltotta ki, hogy az egyik amerikai nagykövet kiutasítása és a követség létszámának a magyar hatóságok részéről követelt csökkentése (elsősorban a magyar alkalmazottak) után – mindez azért következett be szerinte, mert a követ nem ment el Kádár ets-hoz bemutatkozó látogatásra – az amerikai kormány mégis hajlandó volt a diplomáciai képviselőket nagykövetségi szintre emelni.⁶⁷⁰

Az éppen Budapesten tartózkodó König bíboros arra kérte, hogy ne tegye meg ezt a lépést, amíg ő a pápával nem beszélni ezt meg. König azonnal Rómába, majd vissza Budapestre repült. Közölte vele, hogy a pápa nagyon kéri, ne menjen ki az amerikai követségről, mert ez nagyon megnehezítené a Vatikán keleti- és Magyarországgal kapcsolatos megegyezési terveit. Ő akkor ezzel nem értett egyet, mert mint felnőtt ember, azt teheti, amit akar, de mint pap, mégis engedelmeskedett.

A közelmúltban, a Vatikán és a magyar kormány közötti megállapodás után a pápa üzent, hogy most már ő kívánja, hogy hagyja el Magyarországot Mindszenty. Ő nem szívesen egyezett ebbe bele, mert magyar földön akart meghalni. Mégis engedelmeskedett, de magyar területen akart élni, ezért választotta a Pázmáneumot, amelyet ilyennek tart, bár az is jelentleg a bécsi érsekség alá van rendelve, a bécsi kardinális pedig az osztrák érdekeket képviseli. Beszélt a Pázmáneum alapításáról, majd elmondta, hogy tárgyalások folynak, melynek eredményeként azt szeretnék elérni, hogy „szabad magyar terület” legyen. Ennek megtörténte után tud majd „teljes szívvel és lélekkel segíteni a széthullóban levő magyar emigrációnak, addig azonban csak imádkozni tud érte”. Kijelentette, hogy „lelki, azaz egyházi vonalon” kívánja megszervezni majd a magyarságot. Ennek nincs politikai íze, de alkalmas arra, hogy a külföldi magyarságot összetartsa és megtartsa magyarnak.

Wenczel kérdésére kijelentette, hogy 1956-ban nem beszélt a Habsburgok trónjának helyreállításáról és nem követelte az egyházi birtokok visszaadását, csak az egyházi intézményekét. Szerinte az az újságíró, aki akkor ezt írta, később egy hírlapi nyilatkozatban elismerte, hogy tévedett.

⁶⁷⁰ In: Krajsovsky Gábor: Légy hű mindhalálig és neked adom az élet koronáját! (Jel 2,10.) Megemlékező előadás Mindszenty Józsefről, pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulója évében. Békásmegyer-Ófalu, 2015. 12.

http://www.eucharistikuskongresszus.hu/pdf/KG_Mindszenty_127.pdf

Somorjai Ádám: Sancta Sedes Apostolica et Cardinalis Ioseph Mindszenty, III/2. Documenta 1967-1971. METEM, Budapest, 2012. 17, 24, 33.

M. Szebeni Géza: A Mindszenty-ügyek 2. (1949-1971) Magyar Szemle XVII. évfolyam 1-2. szám 2009. február

Mindszenty beszélt a trianoni szerződés Erdélyre vonatkozó része létrejöttének történetéről. Szerinte ez döntötte el, hogy a románok elsőbbségi jogot biztosítottak Angliának és az USA-nak a teljes olajtermelés felett. A mellékletben részletesen leírtakat Mindszenty Steintől személyesen tudja.

USA-ellenesen nyilatkozott abban a kérdésben is, hogy ott a „magyar kérdés” csak a választások idején létezik, az elnökválasztások után megszűnik.⁶⁷¹ Az amerikai magyar emigráció vezetőiről szólva kijelentette: Pogány Andrást komoly magyar embernek tartják, akitől remélni lehet, hogy tesz is valamit. Eckhardt Tibor pénzember, aki nem hajlandó pozícióját kockáztatni, nem harcias. Varga Bélát már otthon is jelentéktelennek tartotta, a havi 600 Dollár tiszteletdíj felvételén túl nem érdeklődik semmi iránt. Szereplésével csak ennek jogosultságát kívánja kimutatni az amerikaiak előtt. Nagy Ferenc is csak a pénzt hajszolja. A látogatás több mint egy órát tartott (az ígért fél órával szemben). Amikor Vecsey bement és felhívta a figyelmét, hogy az amerikai követségen várják, gúnyosan megjegyezte Mindszenty: „hadd várjanak, én is vártam eleget” /itt arra utalt, hogy ő 15 évig volt az amerikai (nagy)követségen – KG/.

A beszélgetés első ¼ órájában Mindszenty nagyon fáradt, igen öreg, lassan gondolkodó, csaknem szenilis ember benyomását kelthette és csak később élénkült fel. Amikor a beszélgetés befejeztével elindult, igen fürgén mozgott.⁶⁷²

⁶⁷¹ Amikor egyik alkalommal Mindszenty bíborost az USA belpolitikájáról kérdezték, azt válaszolta, hogy „engem az USA külpolitikája érdekel”, utalva ezzel az USA kommunista országokhoz – köztük Magyarországhoz – való viszonyára is. Ehhez kapcsolódik az egyik, tengeren túli sajtókonferencián elhangzott válasza is.

Kérdés: Nixon eleget tesz-e a magyar törekvéseknek és az itt élő magyarok Magyarországra vonatkozó kívánságainak?

Válasz: Abban a tényben, hogy Magyarország még ma is szovjet gyarmat, benne van a válasz.

Mindszenty József sajtókonferenciája. Missouri, 1974. június 20. Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat) [1974. június 5–22.] 97–98. In: Krajsovsky Gábor: Akik igazságra tanítottak sokakat, tündökölnek örökkön-örökké, miként a csillagok I-X. 294. <http://www.ppek.hu/k620.htm>

⁶⁷² „Sampson Frank” ÁBTL 3.2.3. Mt-671/14 178-182 (373-377).

Tárgy: Mindszenty ügye

Jelentés

Bécs, 1972. február 7.

Gianone Egon elmondta, hogy a nagy telefonforgalom miatt egy újabb készüléket kellett beállítani, s egy apácával több van körülötte. Pl. jan. 31.-én d. u. 15-16 óra között – amikor Sampson időpontot kívánt kérni – állandóan interurbán vonalon beszélt Svájjal és Franciaországgal.⁶⁷³

Tárgy: Mindszenty ügyében

Információs jelentés

Budapest, 1973. február 20.

„Sampson Frank” fn. kapcsolatunk utasításunkra 1973. február 7-én félórás látogatást tett Mindszenty József bíborosnál.

Kapcsolatunk tájékoztatta Mindszentyt az ausztriai emigráció állapotáról, kilátástalan helyzetéről, utánpótlásának hiányáról. Elmondta, hogy a fiatalok nem követik az idősebbek példáját, nem ismerik el vezető szerepüket. Példaként elmondta a bécsi Európa Klubban lejátszódó eseményeket, ahol a fiatalok az öregek felszólalásakor közbekiabáltak. Vita közben az egyik fiatal elkiáltotta magát, hogy éljen a kommunizmus.

Mindszenty válaszként elmondta, hogy nemcsak itt, hanem odahaza is fennáll ez a szakadás, ez a kór. Ez ellen csak úgy tudnak védekezni, ha az öregek maguk mellé vesznek egy-két fiataalt és meg tudják nyerni őket. Így van némi remény arra, hogy a többieket is maguk mellé tudják állítani.

Mindszenty elmondta, hogy külföldi utazásai során azt tapasztalta, hogy ott szervezettebb életet élnek a magyarok és a jelenlétében tartott rendezvények nem csak parádés megnyilvánulások voltak.

Elmondta, ismeri az Ausztriában élő magyar szülők hazajárásával kapcsolatos problémákat. Tudja, hogy nem engedték meg, hogy gyermekeik cserkészruhában jelenjenek meg az általa tartott istentiszteleten, attól félve, hogy nem kapnak beutazási engedélyt Magyarországra. A nagyarányú hazalátogatás ellen hatásos orvosságot nem tud adni.⁶⁷⁴

Könyvével kapcsolatosan közölte, hogy azok már a megjelenés stádiumában vannak. reméli, hogy még az amerikai útja előtt készen lesz. Könyveit magyarul, németül és angolul kívánja kiadni. Az, hogy melyik nyelven jelenik meg előbb, attól függ, hogy melyik kiadóval tud megállapodni. Jelenleg több ajánlata is van, még az USA-ból is. Amelyik kiadó feltétele a legelőnyösebb lesz, azt fogadja el.⁶⁷⁵

⁶⁷³ „Sampson Frank” ÁBTL 3.2.3. Mt-671/14 182 (228), 184 (230).

⁶⁷⁴ Mindszenty bíboros végrendekezésében többek között a következőket írta: „Ne járjatok haza. Ne pénzeljétek elözőiteket, a nemzetirtókat.” In: Krajsovsky Gábor: Legyőzve is ő győzött! Szemelvények Mindszenty József bíboros írásából és beszédeiből. Budapest, 2008. 93. <http://mek.oszk.hu/14700/14753/14753.pdf>

⁶⁷⁵ „Sampson Frank” ÁBTL 3.2.3. Mt-671/15 85-86.

Tárgy: PÁZMÁNEUM

JELENTÉS⁶⁷⁶

Budapest, 1973. október 10.

„PECK JOHN” jelenti:

Ez év júniusában a Pázmáneumban jártam, ahol részben Gianonéval főként beszélgetés részben személyes benyomások alapján az alábbi információkat és tapasztalatokat szereztem:

Külső ellenőrzést nem tapasztaltam eddig. Belül balra egy portásfülke van, ahonnan tükörrel lehet figyelni a kaput, ki jár be. Az épület napközben nincsen zárva, este 9 után azonban bezárják.

A régi rektori lakásban Mindszenty bíboros lakik, ha éppen Bécsben tartózkodik. Ott van azonban a közös ebédlő is, ahol Gianone és Mindszenty titkára, esetleges vendégek is érkeznek. Gianone panaszkodott a furcsa helyzetre, hogy ő hivatalosan az épület vezetője, mégis a prímás van otthon, s most úgy néz ki a helyzet, hogy ő, Gianone, nem hívhat meg, és nem vehet fel senkit vendégnek, ha csak nem személyi jó barátot, mert a prímás mindenbe beleszól.

Gianone egy emelettel feljebb lakik, mint a bíboros. A prímás az ottani kápolnában misézik, ott is keresztel, ha valaki a magyar kolóniából erre megkéri. Legutóbb valami esküvő is volt, amelyet a prímás tartott. A prímás leveleit úgy keltezi: Bécsben a Pázmáneumban.

Posta a portára érkezik, a prímás privátlevelezése is. Az elosztást a portásnő végzi. Ez valami világi vagy fél-egyházi személy.

Az épületben sok idegen lakik, valami diáktársulat, amelynek Gianone a ház egy részét kiadta. A Bahnhofsmissio már nincsen ott. Az ott lakókat, ezeket a diákokat megismernem nincsen módomban, mert Gianone nem ismeri őket. Fiúk, lányok vegyesen vannak jelen.

Szállást kapni nem lehetséges, mint már említettem, be kell jelenteni a prímásnak, ha valaki oda akar menni egy-két éjszakára. Egy ilyen beszélgetésnek egyszer tanúja voltam, amikor Gianonét valami ismerőse vagy távoli rokona Schweizből felhívta telefonon (Gianone családja az olasz Schweizből való) és szállást kért. A rektor erre letelefonált a bíborosnak és kért tőle engedélyt a vendéget felvetetni.

Tudomásom szerint a prímás Dél-Amerikába és Ausztráliába megy rövidesen. Útjai célja előttem ismeretlen. Esetleges könyveiről sem tudok semmit. Audienciát csak levélben lehet kérni, amelyet nagyon körültekintően és nem mindenkinek adnak meg.

Magyarországi papok Mindszenty ott lakása óta elkerülik a Pázmáneumot. Dr. Bartl és Vajay is a lazaristák házában szálltak meg legutóbb.

A prímás a második emeleten, Gianone a harmadikon lakik. A hátsó liftet (Sowitsch lift – KG) használják. Elöl lift nincsen. A földszinten és az első emeleten az átjáró ajtó zárva van. Gianonenál van kulcs az egész házhoz. A kert hátul az intézethez tartozik. Gianone itt szokta olvasni breviáriumát szép időben.

⁶⁷⁶ ÁBTL O-8-239/I Pázmáneum Intézet – „Ostrom-vár” 138-139.

Az épületbe belépéskor jelentkezni kell a portán. Innen feltelefonálnak az illető látogatandó személyhez. Engem már ismernek, de ettől eltekintve mindig feltelefonálnak Gianonéhoz. Más ott nem látogató, más lakója a háznak tudomásom szerint nincsen.

John Peck sk.

Posztós Vince r. alezr.
alosztályvezető

Mindszenty bíboros jellemzése

VI. Pál pápa engedett a magyarországi kommunista párt nyomásának és 1973. december 18-án Mindszenty bíborost felmentette hivatalából. A Vatikán döntését kizárólag a nehézségeket jelentő, mindenekelőtt az esztergomi egyházmegyében fennálló lelkipásztori okokra hivatkozva indokolta. A valóságban azonban a pápa ezen döntése politikai okokból történt meg: Mindszenty útjában állt a vatikáni, úgynevezett keleti politikának. Mindszenty megfontoltan, a magyarországi egyház valós helyzetével okolta meg ellenvetését, tehát azzal, hogy a magyar egyház nem szabad. Mindszenty számára világos volt: az ő lemondása csak az ellenfél helyzetét erősítette volna. Így ő a teljes száműzetésbe vezető lezárt utat járta.⁶⁷⁷

„Ha viszont a magyar nép gondjairól, szenvedéseiről esett szó, akkor megmozdult benne valami: a keresztény eszmék szerinti magyar embertípus eszménye lázba hozta.”⁶⁷⁸ Így összegezte Egon Gianone,⁶⁷⁹ a Pázmáneum volt rektora Mindszenty három és fél éves ott tartózkodását.

Franz König bíboros, Bécs volt érseke így beszélt Mindszenty bíboros utolsó napjairól: „A hazájukból kivándorolt magyarok sorsa örökké foglalkoztatta, s most is tele volt tervekkel, hol, melyik országban találkozik nagy, távoli városokban élő honfitársaival, arról beszélt, hogy magyar papok révén hogyan lehet a lelkipásztorkodást még jobban megszervezni és fellendíteni.”⁶⁸⁰

A legbensőségesebb jellemzést Georg Stadtmüller vetette papírra a bíborossal való találkozását követően: „Érdekesekek sötétbarna szemei: olyan csillogó ragyogás van bennük, amelyet még soha senkinél sem láttam: élesen és nyugodtan néznek, ismernek minden negatívumot, de mégis bizakodóak - olyan ember szemei, aki szörnyűségeket élt át, és bepillantott az emberi lét szakadékaiba, akit megjelölt a szenvedéssel átélt tudás. Ezek a csillogó és mégis oly nyugodt szemek egyszerre nagyok és ragyogóak, mint egy csodálkozó gyermek szemei. Messze a távolba néznek, az örökkévalóság végtelen távlataiba. A különös figyelem jeléül néha megismétlődő gesztusa: tágra nyílt szemmel, figyelmesen »felnéz« beszélgető partnerére, és közben kissé felemelve feléje fordítja két tenyerét. Olyan férfi, aki teljesen összhangban van önmagával. Teljesen Istentől él. Aki csak azt mondaná róla, hogy »nagy és erőteljes egyéniség«, az elmenne a bensőség eme titka mellett.”⁶⁸¹

Elfelejtett vértanúk

„Az egyháznak mindig szüksége volt és szüksége van ma is a hit tanúira.”⁶⁸²

Mindszenty József

XVI. Benedek pápa döntése értelmében a 2012. október 11-től 2013. november 24-ig terjedő időszak a hit éve volt a katolikus egyházban. A kezdő dátum a II. Vatikáni Zsinat megnyitásának 50. évfordulója. A zsinatok minden esetben a hit megújításának,

⁶⁷⁷ Professor Dr. Gabriel Adriányi: Ein Zeichen des Widerspruchs: Jozsef Kardinal Mindszenty 1892-1975. S. 9. Vorträge im Katholischen Bildungswerk Bonn 44. (Vortrag vom 12. Dezember 1975 Bonn)

⁶⁷⁸ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco – München, 1976. 275.

⁶⁷⁹ Krajsovsky Gábor: Személyes emlékeim dr. Egon Gianone áldozópapról, a Bécsi Pázmáneum rektoráról. Budapest, 2024.

⁶⁸⁰ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco – München, 1976. 283.

⁶⁸¹ Új Ember Online 2006. 09. 24. Kovács Gergely (Georg Stadtmüller Mindszentyről)

⁶⁸² Életünk – 1973. szeptember 19. Mindszenty bíboros nyilatkozata Montrealban.

In: „Sampson Frank” ABTL 3.2.1. Bt-862/4

megerősítésének céljával kerültek összehívásra. Ez a célkitűzés a legutóbbi egyetemes zsinatot követő ötven év múltán aktuálisabb volt, mint valaha. A katolikus egyház abban az időben (1962 és 1965 között, a zsinat időszakában) Magyarországon és a többi, kommunista uralom alatt levő országban a teljes leigázottság állapotában volt.⁶⁸³ A keresztény egyházak akkor egy dologban biztosan közösek voltak: az elnyomó politikai rendszer következtében mindegyik szenvedett. A kommunista szuperhatalom potentátorai és a vatikáni keleti politika vatikáni képviselőinek egyezkedése következtében a II. Vatikáni Zsinat egyetlen ülészaka, annak egyetlen hivatalos dokumentuma sem ítélte el a több mint százmillió – halálos és nem halálos – áldozatot követelő, a történelem legkegyetlenebb és leginkább istenellenes rendszerét, az ateista kommunizmust.⁶⁸⁴

Föld feletti és föld-alatti egyház

Mindszenty bíboros – emlékiratai megjelenése alkalmából – a Kronberg-Frankfurtban 1974-ben tartott sajtótájékoztatón az akkori magyarországi katolikus egyház mibenlétéről a következőképpen nyilatkozott; a válasz burkoltan kapcsolódik a vatikáni keleti politikájáról való véleményéhez is.

„Egy másik kérdező azt kívánta tudni, vajon Mindszenty József véleménye szerint helyesebb lenne-e, ha a látható, föld feletti magyar katolikus egyházból földalatti, illegális egyház lenne?

- A jelen helyzetnél mindenesetre szerencsésebb volna a földalatti egyház, mint itt egy szolgálóegyház. Kérem, természetesen egy elvi álláspontnak vannak érthető, könnyen elfogadható vonatkozásai is és vannak nehéz áldozatok is. De nem tudom, nem több hit maradna-e meg egy földalatti egyházban, mint a föld felett az iskolák az egész ifjúságot megméltelyezik. Vannak olyan kérdések, amelyek súlyosak, de ez a földalatti egyház súlyos volt az elmúlt 300 évben is, amikor 22 pápa lett vértanú. De az egyháznak nem vált annyira hátrányára ez, ezzel a nagy áldozattal, mint amennyibe kerül ma az egyháznak a szolgaszerepe és a néma szerepe akkor, amikor Isten ígéje ellen, emberi jogok ellen megy a harc és küzdelem.⁶⁸⁵

⁶⁸³ Adriányi Gábor: Az egyháztörténet kézikönyve. Dissertationes Hungaricae ex historia ecclesiae IV. Aurora könyvek. München, 1975. Szent István Társulat Budapest, 2001.

⁶⁸⁴ Stéphane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Panné, Karel Bartosek, Jean-Louis Margolin, Andrzej Paczkowski: A kommunizmus fekete könyve – Bűntény, terror, megtorlás. Nagyvilág Kiadó, 2000.

⁶⁸⁵ A Deutsche Welle hangképes összefoglalója Mindszenty József: Emlékirataim című könyvének Frankfurt-Kronbergben 1974. október 11-én történt könyvbemutatójáról és sajtótájékoztatójáról. A teljes anyagot annak (Münchenben történt) összeállítója, vitéz Molnár János Imre bocsátotta rendelkezésre Krajsovszky Gábor részére, amely az Astra / Mária Rádió (4131/Radio Maria Astra) adásában hangzott el 2002-ben, illetve jóval később ennek első fele megjelent a Szent István Társulat CD lemezén történt kiadásában, „Mindszenty szól” címmel, 2012-ben. http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/KG_Mindszenty_108c.pdf

Mit ért el az Ostpolitik?

„VI. Pál ezen levelével így teljesedett be Mindszenty földi elmarasztalása. Hazájában idegen zsoldban álló bitorlók mondták rá az életfogytiglani börtönt, most számkivetésben pedig a Szentszék tör pálját felette, mert ma: »a kapcsolat kell, nem a helytállás«, mert »a vértanúk a hitvallók kora lejárt«, ahogy ezt magán-naplójába bejegyezte.”⁶⁸⁶

Harangozó Ferenc

287

Eördögh István⁶⁸⁷ egyháztörténész elgondolkodtató tanulmány közölt a feni kérdésben. Ebből olvashatunk most vonatkozó részleteket. >De akkor mit ért el az *Ostpolitik*? Mindszenty és más ellenállók morális ellehetetlenítését? Az oly sokak vállalta passzív rezisztencia neveltségessé tételét? Az Országos Béketanács Katolikus Bizottságának és a Magyar Püspöki Kar *Opus Pacis* szervezetének bizalmát élvező kollaboránsok, elvtelen haszonélvezők és nagyobb egyházi hivatalokra éhező párt-konszenzussal jelöltek legitimizálását? A magyar bázisközösségek tönkretételét, a római magyar felső hierarchia kanonizálását? A római magyar emigráns klérus irattárának Casaroli személyes irányításával és erőszakkal történt elkobzását, netán a dialogizáló kommunista partnernek történt kiszolgáltatását? A római Pápai Magyar Intézetnek a kiszolgáltatottságát az állami ellenőrzésű, »poloskákka« megfigyelt Via Giulia-i épületben és az intézet rektorainak a még 1951. május 19-én létrehozott Állami Egyházügyi Hivatalnak tett, mindmáig titkosított rendszeres jelentéseit, amely szervezet a kommunista minisztertanács felügyelete alá tartozott egészen a rendszerváltásnak nevezett új hatalomfelosztásig? A földalatti egyház tikos szenteléseinek demoralizálását (...) A mindmáig nem kárpótolt teológusok 24 hónapig tartó, diszkriminatív módon történt besorozását, hivatásuk és tanulmányi előmenetelük tönkretételét célzó katonai szolgálatát a nagyatádi, lenti vagy más büntető jellegű egységeknél? Vagy talán az 1964-es megegyezést követően már decemberben történt hat jezsuita, hét *Regnum Marianum*hoz tartozó és két más egyházmegyes pap letartóztatását. (...) Casaroli, mint jó diplomata, minderről nem is vesz tudomást könyvében. (...) A Casaroli-féle apológia azt viszont nem titkolta el, hogy Mindszenty, miután engedni volt kénytelen VI. Pál pápa presszióinak és az *Ostpolitik* megoldást hirdető hírnökeinek, megbánta 1971. szeptember 28-i távozását Magyarországról és lelkifurdalástól gyötrődve kijelentette: »*ego debuisssem mori in Hungaria* (Magyarországon kellett volna meghalnom – KG)«, ami viszont az olvasó számára az *Ostpolitik* etikai csődjének autentikus minősítése.⁶⁸⁸

Adriányi Gábor összegző megállapítása is rámutat a magyarországi katolikus egyház hanyatlásának valódi okaira.

„Az egyház gúzsba kötése tökéletes volt. És mit tett ez ellen Casaroli? Semmit. Az agrément (1964. szeptember 15 – KG) bebetonozta ezeket az állapotokat. A békepapi mozgalmat, amely az egyházat megosztotta és belülről emésztette, az egyezés nem számolta föl. Igaz, a pártállam nem támogatta a békepapi mozgalmat olyan mértékben, mint azelőtt, de erre már nem is volt szüksége, mivel az Egyházügyi Hivatal és az államvédelem minden egyházi

⁶⁸⁶ Dr. Harangozó Ferenc: A történelmi per nincs lezárva. Életünk. München, 1979. június. In: Hetényi Varga Károly: Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában I. Lämpás Kiadó, Abaliget 1992. 192.

⁶⁸⁷ <https://jhnscslvn.wordpress.com/tag/eordogh-istvan-vatikani-kalvariaja/>

⁶⁸⁸ Eördögh István: Krokodilkönyvek Rómából – Casaroli bíboros: A türelem mártíromságáról. Új Hevesi Napló XI. évfolyam 8. szám – 2001. augusztus; 64.

helyen elegendő kollaboránssal rendelkezett, akik szabadon vagy kényszerítve a hatóságok kívánságának készségesen engedelmeskedtek. A békepapi mozgalomról Casaroli a magyar egyházzal kapcsolatban, emlékirataiban még csak említést sem tesz.”⁶⁸⁹

Az egyháztörténelemben negatív unikumnak számít az, hogy a magyar egyházat az ellenségei belülről, annak saját püspökeivel próbálták tönkre tenni – sok esetben maguk a püspökök végezték el az egyházüldözőkre szabott munkákat. Ismét csak Adriányi Gábor történész szavait idézve: „A Kádár-korszak utolsó évei mindazonáltal már az erőviszonyok megváltozására és az Egyház nagyobb mozgásszabadságára utalnak. De mindezek a pozitív jelek (...) a magyar katolicizmuson belül nem tudták elfeledtetni, hogy a katolikus Egyház talajt vesztett a társadalomban, és egyre gyorsabban, erőteljesebben zsugorodott. Úton volt afelé, hogy az egykor imponáló nagyságából kisegyházzá váljék. A Kádár-korszak végén el is érkezett ide.”⁶⁹⁰

E fejezet záró gondolataként Mindszenty József bíboros Bécsből a kanadai és az amerikai magyarokhoz írt körleveléből olvashatunk részleteket.

„Az Egyház mai mély válsága ne ijesszen meg bennünket! Minden egyénnek, minden nép minden egyes nemzedékének újra és újra meg kell küzdenie a hitéért úgy, mint Jákobnak az Isten angyalával. Nem szabad eleresztenie az alkalmat, a lehetőségeket, még halálos fáradtság miatt se, mindaddig, míg Isten meg nem áld bennünket.

Ez az Isten akarata. Isten fiatal. Övé a jövő. A mi szívünk megremeghet a nehéztől, az ismeretlentől, a lehetetlennek látszótól, Isten azonban az egyének és nemzetek jövőjét sokszor a lehetetlennek látszó holnapba rejtette el: nekünk kell nekilátnunk, hogy azt előhozzuk.

Csak az a lelkesedés helyénvaló, amelyet a munka nehézsége, a szenvedés hosszantartósága mindig újraéleszt: amelyet kiolt, az ártalmas és megront bennünket. Amit e sorokkal lelketekre akarok kötni, ezért élttem, ezért élek és imádkozom itt és az örökkévalóságban.”⁶⁹¹

Bízunk a Gondviselésben – s nem hiába! Ezzel a mondattal zárul Mindszenty József esztergomi érsek 1956-ban a magyar nemzethez és a világhoz intézett híres, a kommunisták által meghamisított rádiószózata.⁶⁹²

Ennek a beszédnek az ismeretében feltehetjük a kérdést, milyen kilátásaink vannak, és egyáltalán mi lehet a vigasztalásunk ebben a mai helyzetben? Ehhez meg kell gondolnunk azt, hogy egyrészt a földi élet nem a *végső* igazságszolgáltatás helye. Másrészt, bármilyen hatalommal is kell szembenézni, mindig igaz az állítás, amit Jézus Pilátusnak mondott, amikor az őt – gúnyruhába öltöztetve – az alábbi szavakkal kérdőre vonta: „Hát nem tudod, hogy hatalmam van rá, hogy szabadon bocsássalak, de hatalmam van arra is, hogy keresztre feszíttesselek?” (Jn 19,10.) Jézus erre csak ennyit mondott: „**Nem volna fölöttem hatalmad, ha onnan felülről nem kaptad volna!**” (Jn 19,11.) Bár a rossz az Istennek nem kifejezett szándéka, hanem csak megengedése, így nem alaptalan az irgalmában való töretlen bizakodás. *Az Istent szeretőknek minden a javára válik!*

Ennek gyakorlati kivitelezését Mindszenty bíboros 1974-ben egy sajtókonferencián így jelölte meg: „1956. november 4-én reggel, amikor a szovjet tankok támadása elől – mint akkor gondoltam: ideiglenesen – menedéket kerestem az amerikai követségen, személyemben a

⁶⁸⁹ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 62-64.

⁶⁹⁰ Adriányi Gábor: A Katolikus Egyház története a 20. században Kelet-, Közép-kelet és Dél-Európában. Kairosz Kiadó, 2005. 197-198.

⁶⁹¹ Mindszenty József bíboros körlevele a kanadai és az amerikai magyarokhoz – Bécs, 1973. november 5. In: Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Vaduz, Mindszenty Alapítvány, 1982. 229-231.

⁶⁹² Mindszenty József: Emlékirataim. Budapest, Szent István Társulat, 1989. 437-441.

magyar szabadság szimbólumát köszöntötte a követ. A volt Magyarország elmúlt, a történelem nem állt meg. Az eljövendő Magyarországnak alapvető emberi jogokon, szabadságon, önrendelkezésen kell felépülnie. Mivel a jelen magyar uralom nem erre épült, nem tehetek mást, mint küzdök a leendőért, az eljövendőért.”⁶⁹³

⁶⁹³ Mindszenty-leveleskönyv Gondolatok a bíboros leveleiből 1938-1975 Összeállította: Mészáros István Budapest, 1997. 99.

„Te vagy és maradsz az esztergomi érsek”⁶⁹⁴ – Mindszenty bíboros hivatalfosztása

XII. Pius halála után (1958) a világgkommunizmus sátáni agyafürtséggel és hallatlan hazugság-szövevényével (ami mindig is lényege volt és marad a kommunizmusnak) elérte a Vatikánnál Mindszenty bíboros hazájából történő száműzetését (1971. szeptember 28.) és érseki székéből való eltávolíttatását (1973. december 18.). Az elhallgattatást azonban egyikük sem (a kommunista rezsim se, és a Vatikán se) tudta keresztül vinni!

„A baj gyökere, a megpróbáltatások legfőbb forrása a kommunista államokban nem csupán a szegénység, a gazdasági elmaradottság, a túlfeszített norma, hanem mindenekelőtt a lelkiismeret szabadságának elfojtása, az az állapot, amelyben az emberek nem mernek egymással bizalmasan beszélni. Hitler idejében megkérdeztek egy német püspököt, mi a baj a Harmadik Birodalommal? Ez azt válaszolta: az, hogy ez a rendszer a Tízparancsolat egyetlen pontját sem tiszteli. Ezt mondhatom én is a mai magyarországi rendszerre.”⁶⁹⁵

Mindszenty József

Az esztergomi érseki szék megüresedetté nyilvánításának előzményei és következményei

Bevezetés

1973. november 1-én VI. Pál pápa a már száműzetésben élő Mindszenty bíborost felszólítja az esztergomi érseki székről való lemondásra. Ezt Mindszenty bíboros nem fogadja el. 1973. december 18-án a pápa jelzi a bíborosnak, hogy megüresedettnek fogja nyilvánítani az esztergomi érseki széket. 1974. január 9-én Mindszenty Bécsben levő titkára, Mészáros Tibor egy sikertelen kísérletet tesz arra, hogy a pápát meggyőzze szándéka helytelenségéről. Mindszenty József 1974. február 5-én, éppen kirakatperének 25. évfordulóján pedig mély fájdalommal vette tudomásul azt, hogy VI. Pál pápa megfosztotta őt az esztergomi érseki széktől, alárendelve az egyház érdekeit a magyar kommunista pártvezér, Kádár János egyházellenes érdekeinek.

Előzmények

A pápaválasztási konklávét követően, de még a II. Vatikáni Zsinat megnyitása előtt 1960-ban a magyarországi pártvezetés ismét napirendre tűzte a Mindszenty-kérdést. A politikai bizottság elé került jelentés gyökeresen szakít azzal a korábbi koncepcióval, hogy szó sem lehet a Mindszenty-kérdés megtárgyalásáról az amerikaiakkal – mivel az a magyar belügyekbe történő súlyos beavatkozás. Az előterjesztők világosan leszögezték az új

⁶⁹⁴ VI. Pál pápa Mindszenty Józsefnek tett ígérete.

⁶⁹⁵ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd – 1993, 200-201. In: Krajsovsky Gábor: Mint aranyat az olvasztókemencében – Mindszenty József Emlékiratai megjelenésének 30 éves évfordulójára. JEL 2004. október, 237-241.

http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/KG_Mindszenty_8.pdf

álláspontot, amennyiben kijelentették, hogy a „Vatikán és az Egyesült Államok által elfogadhatónak tűnő kompromisszumos megoldásba: Mindszentynek az országból való kiengedésébe, akkor mehetünk bele, ha világos már, hogy az őszi ENSZ-közgyűlésen a »magyar kérdés« napirendre tűzése iránti javaslat elmaradt s a magyar delegáció mandátumát elismerték. Ebben az esetben – függően a nemzetközi helyzet akkori egyéb vonatkozásaitól – és feltéve, hogy az Egyesült Államok és a Vatikán garanciát nyújt Mindszenty szilencium alatt tartására, hozzájárulhatunk kiengedéséhez”.

Az előterjesztő szerint tehát az amerikai és a vatikáni tárgyalási irány lehetősége fennállt. A dokumentum újólag azt hangoztatta Kádár korábbi álláspontjával szemben, hogy „Jelenleg helyesebbnek tűnik, hogy a Vatikánnal történő tárgyalást az amerikaiakkal való tárgyalásnak rendeljük alá”. Mindszenty bíboros Magyarországról történő elengedésének árát a javaslat gondosan megszabta – követelni kell az Egyesült Államoktól a magyar kérdés levételét az ENSZ-közgyűlések napirendjéről és a magyar küldöttség mandátuma kérdésének a lezárását. Javaslát vagy követelés formájában, hogy megállapodás esetén követek cseréjére kerüljön sor – ez utóbbi ne legyen feltétel, mert itt kongresszusi hozzájárulás kell (a magyar, illetőleg az amerikai követséget ügyvivők vezették).

Mindszenty bíboros érseki címétől való megfosztásához előzményként már hozzájárult a II. Vatikáni Zsinat idejére tehető, úgynevezett „keleti politika” kezdete és a Vatikán részéről történő „energikus” kibontakoztatása a hitvallók és vértanúk egyházának nagy lelki és erkölcsi kárára.

XXIII. János pápa 1962-ben meghirdette a II. Vatikáni Zsinatot. Erre az alkalomra azonban – akárcsak az 1958-as pápaválasztási konklávéra – Mindszenty bíboros nem utazhatott ki. Viszont Hamvas Endre, Kovács Sándor és Brezanóczy Pál⁶⁹⁶ a zsinatra *állami* megbízatással érkeztek. Ez pedig a következőkben állott: **el kellett érniük, hogy a zsinat ne ítélje el a kommunizmust, valamint „el kellett intézni” a Mindszenty-ügyet.** 1962. október 9-én XXIII. János pápa magánkihallgatáson fogadta a három magyar főpapot. „Az említett kihallgatáson a pápa a látogatók üdvözlése után azonnal a Mindszenty-ügyre terelte a szót és azt mondta: „*Volo quamprimum casum Cardinalis Mindszenty liquidare*” (A Mindszenty-ügyet mielőbb fel akarom számolni.) Az audiencia végén Brezanóczy Pál még a pápai rezidencia folyosóján újjával csettintve azt mondta társainak: „Látjátok, többet értünk el, mint reméltük.”⁶⁹⁷

„Következményeiben még végzetesebb lépése volt a Szentszéknek több, a rendszert kiszolgáló beépített ügynöknek a püspöki kinevezése, illetve előléptetése. Köztük a legprominensebb a már többször is említett Brezanóczy Pál volt, 1959 óta az egri érsekség kormányzója. Püspöki kinevezése az 1964-es megállapodásnál úgy jött létre, hogy a kormány kijelentette, nélküle nincs megegyezés. Alapos teológiai képzettsége és intelligenciája ellenére karrierista, gátlástalan törtető volt. »Kékes Pál« fedőnéven 1958 óta beépített ügynök.

⁶⁹⁶ Kovács Sándor szombathelyi püspök „Kaszás” megfigyelt névvel, mint *megfigyelt* püspök, míg Brezanóczy Pál egri érsek „Kékes Pál” fedőnévvel szerepel, mint *beszervezett* püspök. In: Tabajdi Gábor – Ungváry Krisztián: Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956–1990. Corvina, 1956-os Intézet. Budapest, 2008. 288, 291.

⁶⁹⁷ Mester István római prelátus közlése Adriányi Gáborral, 1971-ben. Értesüléseit Kovács püspöktől kapta. In: Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 36. / XXIII. János pápa képes volt azt mondani Mindszentyre, hogy *liquidare* – egy olyan emberre, akit a kommunisták összeverték, megkínzottak! Teljesen fellazították az egyházi életet és szétzüllesztették, a hitéletet, mindent tönkretettek. Erkölcsstelen papokat raktak vezető helyekre, akik zsarolhatók voltak. /

Botrányos erkölcsi viselkedéséről már volt szó.⁶⁹⁸ Mint a békepapi mozgalom egyik vezetője és Miklós Imrének tegező barátja, nemcsak azt tette lehetővé, hogy a pártállam a legnagyobb mértékben egyházmegyéjét áshatta alá, hanem azt is, hogy a püspöki kar többnyire behódoló, szégyenletes nyilatkozatai 1964 és 1972 között az ő tollából jelenhettek meg.”⁶⁹⁹

*„A Szentszék a jelenlegi rendszer hűséges kollaboránsait jutalmazza, mint Mons. Hamvas, kalocsai érseket és Mons. Brezanóczyt, egri érseket. Mindketten a békepapi mozgalomhoz tartoztak, és mint a hatalmon lévők utazó követei működtek Vietnamtól Moszkváig. Amikor 1964-ben Mons. Hamvas érsekké és Mons. Brezanóczy Rotariai c. püspökké lett kinevezve, hatalmas sokkot váltott ki a hazai katolikus közvéleményben: a Szentszék jóváhagyja a kollaboránsok magatartását és helyteleníti ezáltal hallgatólagosan azoknak a papoknak a viselkedését, akik az egyházhoz való hűségüket határtalan áldozatokkal bizonyították.”*⁷⁰⁰

Mindszenty bíborossal összefüggésben – egészségügyi ok kapcsán – 1965. szeptember 14-i dátummal újabb előterjesztés került a Politikai Bizottság elé. Ez arról számolt be, hogy augusztus 28-án az amerikai követség ügyvivője közölte a külügyminisztérium illetékesével, hogy Mindszenty bíboros súlyosan megbetegedett. A nagykövetség kérésére a magyar hatóságok lehetőséget adtak négy amerikai orvos beutazására, akik megállapították, hogy a bíboros fertőző tüdőbetegsége kiújult, és közben tüdővérzést is kapott. Túl van az életveszélyen, de az állapota továbbra is súlyos. Szeptember 4-én az amerikai ügyvivőnek a külügyminisztérium illetékes miniszterhelyettesével folytatott beszélgetése során kitűnt, hogy az amerikai kormány a Mindszenty-kérdést szemmel láthatóan szeretné megoldani. Az Állami Egyházügyi Hivatalnak a külügyminisztérium kérésére készített egyik későbbi feljegyzése szerint vatikáni kezdeményezésre 1965. szeptember 13-17-ig folytak a Mindszenty-ügyben tárgyalások Budapesten. A tárgyalások összefüggésben voltak Mindszenty megbetegedésével. Végül a vatikáni megbízott a kérdés rendezését nem nyilvánította sürgősnek.⁷⁰¹

Két évvel később – egy másik esemény kapcsán – újfent napirendre került Mindszenty bíboros ügye. Agostino Casaroli 1967. szeptember 22-én közölte a római magyar nagykövettel, hogy értesüléseik szerint az új amerikai nagykövet október 15-18-a között elfoglalja budapesti állomáshelyét. Tekintettel arra, hogy évekkal ezelőtt Mindszenty bíboros azt a véleményét közölte a Szentszékkel, hogy az amerikai-magyar viszony helyreállása után nem maradhat a jelenlegi helyén, számítani kell arra, hogy Mindszenty bíboros a saját elhatározásából elhagyja az amerikai nagykövetség épületét. Ez új helyzetet teremt, amelynek mindenki számára kellemetlen következményeit el kívánják kerülni. Casaroli hozzáfűzte, hogy a pápa bízik abban, hogy Mindszenty bíboros Rómába jön, és meg tudja győzni őt arról, hogy tartsa magát a megállapodásban vállaltakhoz.

A jelentésről szóló vitában (ez alkalommal az MSZMP KB⁷⁰² titkársága is foglalkozott a kérdéssel) Kádár kijelentette, hogy a Politikai Bizottság által az előző ülésen elfogadott álláspont a helyes, nem kell változtatni. Őszerinte az a lényeg, hogy „Mindszenty szűnjön meg esztergomi érsek lenni”. Ha megszűnik esztergomi érsek lenni, teljesen alárendelt kérdéssé válik, hogy hol van. Ennek alapján kell tárgyalni. A következő kérdés, hogy

⁶⁹⁸ „Még szomorúbb volt az a tény, hogy Brezanóczy, akit 1958-ban »hazafias alapon« szerveztek be, egy széles papi körben közismert intim viszonyt folytatott egy házasság nővel.” Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 53.

⁶⁹⁹ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 71-72.

⁷⁰⁰ Mester István betérjesztése a Vatikánhoz. Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 173-182.
http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/AG_Mindszenty_115.html

⁷⁰¹ M. Szebeni Géza: A Mindszenty-ügyek I. (1949-1971) Magyar Szemle XVII. évfolyam 11-12. szám 2008. december

⁷⁰² MSZMP-KB: Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága

„Mindszenty innen úgy nem mehet el, hogy a Vatikán érte valamiféle garanciát ne vállaljon. Harmadik: ha úgy alakul a helyzet, hogy ezt nem sikerül rendezni, Mindszenty kijön az amerikai követségről az utcára, akkor mi Mindszentyt börtönbe nem csukjuk, hanem közigazgatási eljárás alá vonjuk.”⁷⁰³

A Vatikán 1967-ben *Mindszenty bíboros tudta nélkül* adott garanciát a magyarországi kommunista rezsimnek Mindszenty bíboros elhallgattatása kérdésében.

1967. október 10-én, a Politikai Bizottság ülésén Nyers Rezső – Kádár János szándéka szerint és ahhoz kapcsolódóan – ugyancsak nyilatkozott a magyar prímás hivatalfosztásának ügyében. „Elmondom, mit tartok én helyesnek: olyan megoldást kell keresnünk, amely biztosítja a mi két érdekünk érvényesülését. Egyik: Mindszenty ne szólhasson bele a Magyar Népköztársaság belügyeibe. Másik: ez a megoldás olyan legyen, amely a Magyar Népköztársaság presztízsét fenntartja (...) Ebből a szempontból én a probléma megoldásának kulcsát nem a garanciában látom, hanem abban, hogy milyen lesz az ő jogi helyzete, milyen pozícióból beszélhet. Egyetértetek, hogy kérjünk garanciát, de nem ez a kérdés kulcsa, hanem az, hogy ne maradjon prímás. Ebben nem szabad engedni.”⁷⁰⁴

Ezt követően, Casaroli (...) 1967. október 14-én „Emlékeztető”-t adott át a római magyar nagykövetnek; ebben „a pápa, mint a katolikus egyház legfőbb vezetője, teljes befolyását latba veti, hogy Mindszenty, miután elhagyta az országot, ne avatkozhasson be a magyar egyház életébe, ne nyilatkozzon a Magyar Népköztársasággal és kormánnyal szemben, tartózkodjon ellenséges tevékenységtől, és ne akadályozza a magyarországi katolikus egyház működését.”⁷⁰⁵ „A garanciák megfogalmazásánál a pápa személyes kötelezettségét azért emelték ki, hogy így a garancia a legmagasabb színvonalon biztosítva legyen.”⁷⁰⁶

Következő állomásként a Politikai Bizottság 1971. április 21-én tűzte napirendjére Péter János külügyminiszter VI. Pál pápánál tett látogatásáról készült jelentését. Ez volt az első pápai audiencia, amit a Szentszék magyar külügyminiszternek biztosított. Ugyanakkor a jelentést teljesen elképesztővé teszi, hogy Péter János olyan állításokkal tűzdelt meg szerzeményét, amelyek megtörténte teljesen kizárt. Sajnos, az audienciáról készített szentszéki feljegyzés egyelőre nem kutatható. Azt ma már csak találgatni lehet, hogy a külügyminiszter miért terjesztett képtelenségekkel megtűzdelt jelentést az ország főhatalmával rendelkező testület elé, és azt is, hogy ez a testület miért fogadta el ezt a jelentést. Ettől függetlenül a dokumentum jelentőségét kiemeli az a tény, hogy ez az audiencia lendítette a Magyarországról történő végleges távozásig Mindszenty bíboros ügyét.⁷⁰⁷

A Politikai Bizottság 1971. szeptember 7-én tartott ülésén megszületett a megoldás a prímás sorsát illetően. Miklós Imre, az ÁÉH⁷⁰⁸ akkori elnöke, a magyar-vatikáni tárgyalásokkal kapcsolatban beszámolójában elmondta: „A múltkor arról volt szó, hogy Mindszenty jövő év

⁷⁰³ M. Szebeni Géza: A Mindszenty-ügyek 2. (1949-1971) Magyar Szemle XVII. évfolyam 1-2. szám 2009. február

⁷⁰⁴ Nyers Rezső 1967. október 10. Az MSZMP PB ülésén rögzített jegyzőkönyv. In: Szabó Csaba: A Szentszék és a Magyar Népköztársaság kapcsolatai a hatvanas években. Szent István Társulat – Magyar Országos Levéltár 2005. 323. <https://mek.oszk.hu/14100/14101/14101.pdf>

⁷⁰⁵ Mészáros István: Mindszenty és az „Ostpolitik”. Kairosz Kiadó, Budapest, 2001. 123; Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 82; Ólmosi Zoltán: Mindszenty és a hatalom. LEX Kft. 1991. 126-130.

⁷⁰⁶ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 82.

⁷⁰⁷ M. Szebeni Géza: A Mindszenty-ügyek 2. (1949-1971) Magyar Szemle XVII. évfolyam 1-2. szám 2009. február

⁷⁰⁸ Állami Egyházügyi Hivatal

márciusában lemond. Szóvá tettem ezt is a megbeszélésen (...) Erre ők azt mondták, ez így lesz, tehát megerősítették.”⁷⁰⁹

„Az amerikaiak is szívesen szabadultak volna a primástól, hiszen egyik jelentős tényezője, akadálya volt (...) a magyar-amerikai kapcsolatok rendezésének. Ugyanakkor a problémát csak úgy oldhatták meg, hogy tekintettel kellett lenniük Mindszenty József nyugati népszerűségére, hírnevére. (...) a harmadik érdekelt fél, a Magyar Népköztársaság számára jelentett a Mindszenty-ügy a legkevesebb problémát.”⁷¹⁰

Mindszenty bíboros VI. Pál pápával történt levelezéséből mindvégig megmutatkozik a Szentatya iránti engedelmessége, valamint kérése arra vonatkozóan, hogy állását (az esztergomi érseki széket) mindvégig megtarthassa. Az országból való kényszerű távozása következtében pedig – amint írja – lehetővé válna az emigráns, száműzött magyarok felkeresése a világban. Az Egyesült Államok elnökének „udvarias” levelét a követségi menedékjog tekintetében pedig szomorúan veszi tudomásul.⁷¹¹

Mindszenty bíboros 1971. szeptember 28-án elhagyja az amerikai (akkor már) nagykövetséget és lépi át száműzöttként a nyugati országhatárt,⁷¹² gépkocsival Bécsbe megy, Bécsben pedig repülőgépre száll és megérkezik Rómába, ahol VI. Pál pápa a Torre di San Giovanniban szállásolja el. Ez a vatikáni kertekben egy középkori torony, amit XXIII. János pápa nagy költséggel modernizált, átalakíttatott, hogy nyáron ott üdüljön. Talán lakott ott kétszer életében. Mindenesetre úgy lehet nézni, hogy ez a Torre di San Giovanni az előkelő vendégek vendéglátását szolgálja. Mindszenty ott volt három hétig, ő azonban már korábban is azt mondta, amennyiben kiviszik, akkor a Pázmáneumban óhajt letelepedni.⁷¹³

Rómából 1971. október 23-án érkezett vissza Bécsbe, a Pázmáneumba, ahol véglegesen letelepedett. Innen kereste fel és lelkileg buzdította a világon szétszóródott magyarokat. Lelkipásztori útjai alkalmával minden esetben kitért a magyarországi katolikus egyház és a magyar nemzet súlyos helyzetére is. A magyarországi kommunista rezsimet ez módfelett ingerelte és egyre inkább követelte a Vatikántól a primás elhallgattatására adott garanciáit. „1972. október 10-én hozta a bécsi nuncius Mindszenty tudomására, hogy a Szentszék az ő kiutazásakor garanciát adott a kormánynak, hogy semmi olyat külföldön nem tesz, vagy mond, ami a magyar kormány érdekeit sérti. Ez a hír Mindszentyt természetesen módfelett felháborította, elsősorban azért, mert erről Zágon prelátus neki a budapesti tárgyalások alkalmával egy szót sem szólt, holott ez neki kötelessége lett volna. Ha tudott volna róla, ő ezt a feltételt sohasem fogadta volna el.”⁷¹⁴

Mindszenty hivatalfosztásának előzményeiben a magyar püspökök is involválva voltak. Pullai Árpád a Központi Bizottság Külügyi Osztályának titkára 1974. március 19-én erről így számolt be: „Nagyra értékeljük, hogy a Magyar Katolikus Püspöki Kar 1973 őszén a pápához küldött levélben – amelyet valamennyi püspök aláírt – kérte, hogy Mindszenty Józsefet mentsék fel az esztergomi érseki székből.”⁷¹⁵ Ugyan részben kommunista nyomásra, de a

⁷⁰⁹ Szabó Csaba: A Szentszék és a Magyar Népköztársaság kapcsolatai a hatvanas években. Szent István Társulat – Magyar Országos Levéltár 2005. 47, 435.

⁷¹⁰ Szabó Csaba: A Szentszék és a Magyar Népköztársaság kapcsolatai a hatvanas években. Szent István Társulat – Magyar Országos Levéltár 2005. 45.

⁷¹¹ Somorjai Ádám OSB – Zinner Tibor: Majd’ halálra ítélve. Dokumentumok Mindszenty József élettörténetéhez. Magyar Közlöny és Lap- Könyvkiadó, Budapest 2008.

⁷¹² Adriányi Gábor: Miért és hogyan hagyta el Mindszenty József a budapesti amerikai nagykövetséget? In: Török József: (szerk.): Mindszenty József emlékezete. Budapest, Márton Áron Kiadó, 1995. 73-89.

⁷¹³ Emilio Vasari: Der verbannte Kardinal. Mindszentys Leben im Exil. Wien, München, Verlag Herold, 1977.

⁷¹⁴ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 145.

⁷¹⁵ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 144; Ólmosi Zoltán: Mindszenty és a hatalom. LEX Kft. 1991. 194, 213.

magyarországi *püspökök* is kérték Mindszenty hivatalfosztását! Az egyházüldözést a kommunista rendszer a püspökökkel, tehát az egyházon belülről hajtotta végre, amely az egyháztörténelemben egyedülálló, szomorú tény!

Mindszenty József Rómában *egyértelmű* ígéretet kapott VI. Pál pápától arra vonatkozólag, hogy mindenkor ő marad az esztergomi érsek. Ezzel szemben már ezt megelőzően, 1971 nyarától a magyarországi kommunista rezsim részéről határozottan megfogalmazódott a prímás lemondatásának igénye. „A Mindszenty-ügy végleges rendezése politikai érdekünk. (...) A Vatikán azáltal, hogy Mindszentyt rehabilitálása nélkül kénytelen elvinni Magyarországról, objektíve elismeri a Mindszenty-féle politika kudarcát és teljes csődjét. Ugyanakkor mi (...) elértük a reálpolitikát folytató püspöki kar jogait korlátozó 1957. évi pápai dekrétumok megszüntetését, a Mindszentyvel szemben álló progresszív politikai vonalat képviselő papok rehabilitálását. (...) Nem igényeljük, hogy Mindszenty elutazása előtt lemondjon esztergomi érseki, illetve prímási tisztéről, elvárjuk viszont, hogy a Szentszék tegyen kötelező ígéretet (...) arra, hogy legkésőbb 1972. március végéig, amikor Mindszenty betölti 80. évét, nyugdíjba helyezik és felmentik az esztergomi érseki és az ezzel járó prímási tiszte alól.”⁷¹⁶

Ehhez kapcsolódik Adriányi Gábor egyháztörténész személyes visszaemlékezése is, aki később maga is jelen volt az emlékiratok könyvbemutatóján. <Amikor elhagyja Mindszenty Rómát, akkor történik ez az ominózus, a mai napig, azt kell mondani, vitatott esemény: amikor a pápa a sekrestyéből – a magánkápolna mellett – kiküld mindenkit, csak Zágón van ott, mint tolmács, Mindszenty és a pápa. És akkor a pápa azt mondja neki, hogy „*Tu es et restas primas Hungariae*” (Te vagy és maradsz Magyarország prímása). Először olaszul, azután latinul. Megkérte Zágont, fordítsa le neki: „*Te esztergomi érsek, Magyarország prímása vagy és maradsz!*” Ezzel bocsátotta el, aztán mantellóját adta, a bíborosi mantellusát, mert hideg égővre megy. Mindszenty kérte Zágont, hogy adja neki azonnal írásba, amit a pápa mondott.”⁷¹⁷ Meg is csinálta Zágón. Különben egy évre rá, hogy ez történt, Zágón, aki nekem rektorom volt, nekem pontosan úgy mesélte el, mint ahogyan később Mindszenty emlékirataiban megírta. Ismeretes, hogy Casaroli az emlékirataiban azt írja, hogy el nem tudja képzelni, hogy VI. Pál pápa ilyesmit mondott volna.⁷¹⁸ Hiszen abban egyeztek meg ugye – titokban, Mindszenty háta mögött –, hogy két éven belül vagy lemond Mindszenty vagy a pápa megfosztja püspökségétől. Most Mészáros István kollégám azt írja a Vatikán keleti politikájával kapcsolatban, hogy félrevezették a pápát, nem tudott róla.⁷¹⁹ Dehogynem, sajnos tudott róla! Semmi bizonyítéka nincs annak, hogy ő nem tudott volna róla. Természetesen tudott róla! A pápa egyszerűen abból indult ki, hogy Mindszenty van annyira engedelmes fia az egyháznak, hogy el fogja fogadni azt, amit ő kér tőle, vagyis, hogy mondjon le a püspökségről. De mikor Mindszenty erre nem volt hajlandó, egyszerűen megfosztotta hivatalától.>⁷²⁰

⁷¹⁶ Szabó Csaba: A Szentszék és a Magyar Népköztársaság kapcsolatai a hatvanas években. Szent István Társulat – Magyar Országos Levéltár 2005. 47, 419-421.

⁷¹⁷ Dr. Zágón József prelátus erről szóló emlékeztetőjének dokumentuma Msgr. Mészáros Tibor irataiban megtalálható. In: Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972-1975). Abaliget, Lámpás Kiadó, 2000. 675. – nevezett dokumentum csak a könyv *nyomtatott* formájában került közlésre.

⁷¹⁸ Agostino Casaroli: A türelem vértanúsága. A Szentszék és a kommunista államok (1963-1989). Budapest, Szent István Társulat, 2001. 161-162.

⁷¹⁹ Mészáros István: Állok Istenért, egyházért, hazáért. Budapest, METEM, 2000. 150.

⁷²⁰ Adriányi Gábor: Mindszenty József bíborossal kapcsolatos személyes emlékeim. Előadás a Budapest-Rákosszentmihályi plébániateremben 2010. április 17-én. In: Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány • Budapest, 2015. I. <https://mek.oszk.hu/18300/18324/> 20-21.

A vatikáni keleti politika értékelésének rövid összefoglalása

1. *A Vatikán elismerte Magyarországon azt az egyházra rendkívül hátrányos helyzetet, hogy az egyház az Állami Egyházügyi Hivatal és az állambiztonsági szervek teljes ellenőrzése alatt áll. Ezzel a magatartással azonban tolerálta egyúttal a hivatalos pártpolitikát is, amely minden egyház és vallás felszámolására törekedett.*

2. *A vatikáni politika félreállította azokat az egyháziakat, akik felvették a küzdelmet, és kizárólag a kormány embereivel és a hatóságok által beszervezett egyházi ügynökökkel tárgyalt.*

3. *A vatikáni politika azt sugallta, hogy az ellenállás céltalan és értelmetlen, a hozott áldozatokat leértékelté, ami természetesen elkeseredést váltott ki a legjobb hívekben és papokban kül- és belföldön vallási hovatartozásra való tekintet nélkül.*

4. *A vatikáni politika túlértékelté a püspökök szerepét. Tudása és információi ellenére elfogadott a püspöki kinevezéseknél olyan állami javaslatokat, személyeket, akik politikailag és erkölcsileg kompromittálva voltak.*

5. *A Vatikán tolerálta a békepapok bomlasztó tevékenységét és kifogásolható életvitelét, 1971-ben pedig felmentette a név szerint kiközösített papokat anélkül, hogy a kiközösítés okától, a politikai szerepvállalástól megváltak volna és – előírás szerint – bűnbánatot tartottak volna.*

6. *A Vatikán nem tiltakozott nyilvánosan sem Nyugaton, sem Keleten a tovább folytatandó egyházüldözés ellen, ezáltal – főként Nyugaton – szinte megtévesztette a közvéleményt.*

7. *A Vatikán keleti politikája feláldozta az egyház hű fiát, Mindszenty bíborost, aki ennek a politikának az útjában állt. 1964-ben ugyanis egy „aidmémoire”-ban, majd VI. Pál pápa 1971-ben személyesen is garantálta Péter János külügyminiszternek, hogy amennyiben Mindszenty bíboros kiutazhat Magyarországról,*

a./ ő egyszer s mindenkorra rehabilitáció nélkül hagyja el az országot,

b./ semmit sem tesz, mond, ír, ami a Népköztársaság érdekeit sérti,

c./ nem avatkozik bele a magyar egyház ügyeibe,

d./ két éven belül meg lesz fosztva esztergomi érsekségétől, amennyiben nem hajlandó lemondani,

e./ és egy ellenőrzött helyen – kolostorban – tartózkodik.

Miközben a budapesti tárgyalások során a Szentszék 1971-ben jegyzőkönyvben biztosította Mindszentyt teljes szabadságáról Nyugaton, a fenti garanciákat előtte elhallgatta. Ezekről a magyar prímás csak tizenöt hónappal később, Bécsben értesült.

Végkövetkeztetés: Ezek a tények a Vatikánnak egy olyan nem őszinte – mondjuk ki nyíltan hazug – keleti politikájáról tesznek tanúbizonyságot, amilyenre a pápai diplomácia egész történetében nincs példa.⁷²¹

A trentói egyetemes zsinat⁷²² /1545-1563/ mondta ki azt, hogy érseket nem lehet másképpen, csak kánonjogi per lefolytatása keretében megfosztani az érseki címétől. Ezért is volt

⁷²¹ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 211-213.

<http://apologetica-hitvedelem.blogspot.hu/2013/05/az-mkpk-szegyene-maig-alig-tett-valamit.html>
<http://hunhir.info/index.php?pid=hirek&id=58800>

⁷²² Adriányi Gábor: Az egyháztörténet kézikönyve. Dissertationes Hungaricae ex Historia Ecclesiae IV. Auróra Könyvek München, 1975. 153-155.

törvénytelen Mindszenty József hivatalfosztása.⁷²³ A vatikáni monsignoréknak és VI. Pál pápának saját tapasztalatból fogalma sem volt arról, hogy a szovjet érában mi volt, mit kellett itt átélni! Mindszenty József az egyetlen magyar primás, akit a pápa megfosztott érseki címétől! Ez még az egyházjog szerint is érvénytelen! Egy ilyen esethez szabályos per kellett volna. De ott mit mondtak volna vádként? Egyházi törvény ellen vétett? Erkölcsi törvény ellen vétett? Vagy azt mondták volna, hogy ez (a keleti) politika?⁷²⁴ Soha ilyen korszak nem volt még a történelemben, hogy *az egyházat belülről, a püspökök üldözzék*, akik abban az időben Magyarországon nagyrészt az állambiztonság ügynökei, hírszerzői voltak!⁷²⁵

Még a legoptimistább becslés szerint is a püspöki kar 64%-a hálózati személy volt! (...) 1969 után mindenesetre az érsekek minimum 80%-a ügynök volt.⁷²⁶ Mindezt alátámasztandóan, a továbbiakban közlésre kerül a Pápai Magyar Intézet (PMI) 1964-es, kizárólag a magyarországi kommunista rezsim érdekeit szolgáló „megállapodás”-t követő, 1964 és 1987 közötti rektorainak az állambiztonság szerveinél nyilvántartott fedőnevükkel történő megnevezése is.⁷²⁷

⁷²³ 1973. december 26-án – éppen letartóztatásának 25. évfordulóján – vette át Mindszenty József azt a (december 18-i keltezéssel íródott) pápai levelet, amelyben VI. Pál pápa tudomására hozza, hogy az esztergomi érseki széket megüresedettnek nyilvánította. Mindszenty bíboros kérte a pápát, hogy helyezze hatályon kívül intézkedését. Nem ez történt, hanem – a bíboros kirakatperének 25. évfordulóján, 1974. február 5-én – szinte az egész keresztény világ megütközésére, nyilvánosságra hozták az érseki székből történt eltávolítását. In: Mindszenty József: Emlékirataim. Helikon Kiadó 2015. Szerkesztő: Soós Viktor Attila. 519. Lásd ehhez még: Erdő Péter: Egyházjog. Szent István Társulat • Budapest, 2013. 164., 281. http://www.ppek.hu/konyvek/Erdo_Peter_Egyhajzog_1.pdf 590 A hivattól való megfosztás (privatio) olyan elmozdítás, melyet büntetendő cselekmény *büntetéseként* végeznek (196. k. 1. §). Módját és hatálybalépését a büntetőjogi kánonok előírásai (1341–1353. k.) szabályozzák (196. k. 2. §). **1096** Ugyancsak módjában áll a pápának (vö. 1405. k. 1. § 3) súlyos büntetendő cselekmények miatt a püspöket *megfosztani* hivatalától (vö. 196. k.). Ezért a CIC a püspöki szék megüresedésének módjai között a megyéspüspök halálán kívül a pápától elfogadott lemondást, az áthelyezést és a megfosztást (privatio) említi (416. k.). Az Egyházi Törvénykönyv. Fordította Erdő Péter. Szent István Társulat • Budapest, 1985. 242. http://www.ppek.hu/konyvek/Az_Egyhazi_Torvenykonv_1.pdf **1342. kán.** – 1. §. Valahányszor megfelelő okok akadályozzák, hogy bírói eljárást folytassanak le, a büntetést ki lehet mondani vagy ki lehet nyilvánítani peren kívüli határozattal; büntető övintézkedéseket és vezekléseket pedig bármely esetben lehet határozat útján alkalmazni. **2. §. Határozat útján nem lehet kimondani vagy kinyilvánítani örökre szóló büntetéseket, sem olyan büntetéseket, melyeknek határozat útján való alkalmazását az őket elrendelő törvény vagy parancs tiltja.** (Kiemelés: KG)

⁷²⁴ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004.

⁷²⁵ Tabajdi Gábor – Ungváry Krisztián: Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956–1990. Corvina, 1956-os Intézet. Budapest, 2008. 288-289, 291-292.

Adriányi Gábor: A magyar katolikus püspöki kar a kommunista állambiztonsági szolgálat szorításában A vatikáni Ostpolitik árnyoldala (1946-1989).

Gabriel Adriányi: Der ungarische katholische Episkopat im Würgegriff des kommunistischen Staatssicherheitsdienstes – Die Kehrseite der vatikanischen Ostpolitik (1946-1989). In: Ungarn Jahrbuch – Zeitschrift für interdisziplinäre Hungarologie. Band 37 Jahrgang 2021. Verlag Friedrich Pustet Regensburg 2022. 217-244. Az eredeti német nyelvű közleményből magyarra fordította és további jegyzetekkel ellátta: Krajsovsky Gábor

https://www.eucharistikuskongresszus.hu/pdf/KG_szemin_137.pdf

⁷²⁶ Tabajdi Gábor – Ungváry Krisztián: Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956-1990. Corvina, 1956-os Intézet. Budapest, 2008. 291.

⁷²⁷ Szabó Gyula: A Pápai Magyar Intézet, mint a magyar hírszerzés előretolt bástyája (1963–1989) Püski – Budapest, 2011. 71-103.

1964-1965: **Dr. Csepregi Ignác** (III/I-es fedőneve „Novák Rudolf”, III/III-as fedőneve „dr. Szabó”)

1965-1968: **Dr. Zemplén György** (III/I-es fedőnevei „Wittmann Karl”, „Zoltán János” / „János Zoltán”)

1968-1972: **Dr. Fábián Árpád** (III/I-es fedőneve „Beron Ludwig”, III/III-as fedőneve „Alfonz”)

1972-1979: **Dr. Bagi István** (III/I-es fedőneve „Blanc”)

1979-1987: **Dr. Dankó László** (III/III-as fedőnevei „Körmöczy”, „Bajai Péter”)

III/I – BM hírszerzés, III/III – BM belső elhárítás, 1962 és 1989 között

A közreadás szerzője, Szabó Gyula fent nevezettekkel kapcsolatosan az alábbi, elgondolkodtató megállapítást teszi:

<Érdekes, hogy a PMI rektorai (többnyire – KG) rövid életűek voltak. Zemplén György 67, Fábán Árpád 60, Bagi István 55, Dankó László 60 évet élt. Ha ez egy esetben fordult volna elő, bizonyára a „véletlen” művének tekinthetnénk; mindannyian korán elmentek az élők sorából. A lelkiismereti és idegi terheket nem tudták elviselni s ez felőrölte őket, vagy más oka is lehetett viszonylag korai haláluknak? Valószínűleg nem lehet büntetlenül karrieristának lenni. A hívő ember esetében pedig Isten előtt is el kell számolni mindennel. Aki ezzel szembesül, vagy megtér és megváltozik, vagy belülről felőröldik és tönkremegy. Valószínűleg ezen a folyamaton mentek keresztül a PMI (fent felsorolt – KG) rektorai, s elképzelhető, hogy ezért haltak meg (viszonylag – KG) nagyon fiatalon.>⁷²⁸

Az angliai lelkipásztori út, az emlékiratok megjelenése és a hivatalfosztás

Az alábbiakban az akkori kommunista világ egyik legrettegettebb könyvének, Mindszenty József emlékiratainak a megjelenésével és az emigrációban megtett angliai lelkipásztori út alatt történetekkel kapcsolatos események következményeiről olvashatunk olyan dokumentumrészleteket, amelyeknek hatására megérett a végső vatikáni döntés, Mindszenty bíboros hivatalfosztása.

Az alábbiakban József Mackiewicz könyvéből,⁷²⁹ illetve a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára anyagaiból szerepelnek idézetek Mindszenty bíboros angliai lelkipásztori útjával kapcsolatosan. A londoni Heenan bíboros, valamint a 130 parlamenti képviselő – ellentétben a kommunista rendszerek általános elismerésének sajnálatos akkori gyakorlatával – bátran kiállt Mindszenty bíboros modern kori hitvalló mellett.

1973 júliusában Mindszenty bíboros, Anglia és Wales primásának meghívására Londonba utazott, és ünnepi szentmisét celebrált a westminsteri székesegyházban. Az istentisztelet alatt Heenan bíboros többek között a következőket mondta prédikációjában: „A kommunista diktatúra elleni tiltakozás divatjamúlt gesztussá vált. Most csak a fajüldözők ellen szokás tüntetni. Ma mégsem a rasszizmusról, hanem a vallásüldözésről fogok beszélni. A száműzött bíboros jelenléte székesegyházunkban azt bizonyítja, hogy amíg ő száműzetésben marad, addig a világ nem felejtheti el azt, hogy a kommunizmus a vallás engesztelhetetlen ellensége. Mi, akik szabadságban élünk, nem nyugodhatunk meg abban, hogy bármilyen hitfelekezet férfi vagy női tagjai hitükért üldöztetést szenvedjenek. Ha a világkommunizmus valóban békét akar, hagyjon fel az üldözéssel. Hívják vissza a hazájába Mindszenty bíborost, térjen meg a népéhez, melynek atyja és hőse is egyben”.

A továbbiakban Anglia primása elítélte a kommunista vallásüldözést, amelyről hallgat a nyugati sajtó. Kijelentette, hogy Mindszenty bíboros látogatása mindenkit emlékeztet a szenvedő hittestvérek iránti kötelezettségekre. „Nekünk, – mondta, – akik a szabadságban élünk, nincs jogunk pihenni mindaddig, amíg bármiféle vallás híveit is üldözik.”

„Hallgassátok a divatjamúlt prédikációt” című vezércikkében a következőket írja a londoni Daily Mail: „A tapasztalt államférfiak lenézik Mindszentyt, mint a hidegháborús reakció maradványát; a pragmatikus egyházi vezetőket zavarba hozza a kitartása. Mindszenty bíboros az ellenállás élő, zavarba ejtő szimbóluma, óva int minket a cinizmustól, ami érezhető az

⁷²⁸ Szabó Gyula: A Pápai Magyar Intézet, mint a magyar hírszerzés előretolt bástyája (1963–1989) Püski – Budapest, 2011. 89.

⁷²⁹ József Mackiewicz: A Vatikán a vörös csillag árnyékában. Attraktor Kiadó, Máriabesnyő, 2012. 43-44. http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/JM_Mindszenty_125.html

»enyhülés« szövegeiben, valamint a kereszténység és a kommunizmus közti kompromisszumokkal együtt járó hazugságokban.”

Az angliai egyházi és állami vezetők – a Szabad Európa Rádió Élő Egyház adásában elhangzottak tudósítása szerint – egy minden elképzelést felülmúló ünnepélyes fogadást rendeztek a magyar főpap tiszteltére. Winston Churchill, a második világháború miniszterelnökének unokája kiáltványt terjesztett a parlament elé, amelyet több mint 130 munkáspárti és konzervatív képviselő írt alá és a következőképpen hangzik: „E képviselőház emlékezvén arra, hogy mily félelmet nem ismerően szállt szembe Mindszenty kardinális mind a náci, mind pedig a kommunista elnyomással és ezért miként szenvedett börtönt és üldöztetést. Tiszteleg előtte, mint az európai demokrácia és szabadság egyik kiváló védelmezője előtt, és melegen köszönti őt fogságából való szabadulása óta tett első angliai látogatása alkalmából.”⁷³⁰

Fél évvel később, 1974-ben, február végén, Anglia primása, Heenan bíboros még egyszer bátran kiállt mellette. Figyelmen kívül hagyva azokat az eseményeket, amelyek közben az egész világ katolikusait megrázták, a hívekhez intézett pásztorlevelében kijelentette: „Idehívtam közetek Mindszenty bíborost, hogy elmondja nektek az igazat arról, milyen az élet a kommunisták uralma alatt. Nem szent a kapitalizmus, lehet törekedni a rendszer megváltoztatására, de örültség lenne kommunizmussal felváltani a kapitalizmust.”

XI. Pius Divini Redemptoris kezdetű enciklikáját idézve Heenan bíboros óva intett „az aktivistáktól, a kommunistáktól, a trockistáktól, a maoistáktól, az anarchistáktól, a forradalmi marxistáktól, még ha papok közül kerülnek is ki, akik az evangéliumtól, a Mester tanította szeretettől távol álló forradalmi ideológiát hirdetnek.”

Az angol bíboros kijelentéseit némelyek úgy kommentálták, mint az aktuális vatikáni politikával való nyílt ellenszegülést. Mert épp akkor érte a katolikus világot VI. Pál döntése nyomán egy váratlan és különösen fájdalmas erkölcsi csapás.

Mindszenty bíboros emlékiratainak tanulsága szerint is, a hivatalfosztásához vezető egyik kiváltó ok – az 1967-es,⁷³¹ valamint 1971-es,⁷³² vatikáni részről a kommunistáknak Mindszenty bíboros tudta nélkül tett garanciaígéretein és az Emlékirataim kiadásán túlmenően – ez az angliai út volt. Erről a bíboros emlékirataiban így ír: „Szinte nem is kétséges, hogy a magyarországi kommunista rendszert megnyilatkozásaimnál is jobban ingerelték az angol bíboros beszéde és az angol politikai tényezők nyilatkozata. Így az angliai utam után a Vatikán újabb és még erősebb ostrom alá került; lemondatásomat és

⁷³⁰ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 492. http://ppek.hu/szit-pdf/Mindszenty_Emlékirataim_facsimile.pdf Helikon Kiadó, Budapest, 2015. (Sajtó alá rendezte: Kovács Attila Zoltán és Soós Viktor Attila) 512. MNL OL ÁEH XIX-A-21-c 61. d. 17.1 Mindszenty József hercegprímás 132. Mindszenty visszavonulása. Szabad Európa, 1974. február 5. Állami Egyházügyi Hivatal Adattár. Ispánky Béla: Mindszenty bíboros Angliában. Életünk V. évfolyam 9. szám 1973. szeptember 1. http://epa.niif.hu/04000/04031/00229/pdf/EPA04031_eletunk_1973_09.pdf

⁷³¹ 1967. október 14. In: Ólmosi Zoltán: Mindszenty és a hatalom. LEX Kft. 1991. 126-127.

⁷³² 1971. április 16. In: Ólmosi Zoltán: Mindszenty és a hatalom. LEX Kft. 1991. 147, 154, 170*, 181, 187. „A Szentszék biztosítja a Magyar Népköztársaság Kormányát, hogy Mindszenty József bíboros, miután elhagyta Magyarországot, tartózkodni fog attól, hogy akár közvetlenül, akár közvetve beavatkozzék a magyarországi katolikus egyház életébe és ügyeibe, ellenségesen nyilatkozzék vagy tevékenykedjék a Magyar Népköztársaság és Kormányára iránt.” – részlet a Giovanni Cheli és Miklós Imre által Budapest 1971. szeptember 9-én aláírt megállapodásból. Mindszenty József: Emlékirataim. Helikon Kiadó, Budapest 2015. (Sajtó alá rendezte: Kovács Attila Zoltán és Soós Viktor Attila) 514. Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 101.

megrendszabályozásomat követelték. Emlékirataim ügye is itt kapcsolódott bele az eseményekbe.”⁷³³

Mindszenty bíboros meglátását igazolja Mészáros Tibor későbbi, bizalmas forrásból származó közlése is. Ez azon a napon történt, amikor Rómában járt a pápánál, Mindszenty bíboros lemondatásának megakadályozása érdekében. A pápai kihallgatást követően egy bíborossal⁷³⁴ való találkozásán tudomására jutott belső információkat így örökíti meg: *„Délután találkoztam egy másik monsignoreval, aki bár nem aktív résztvevője az ügyeknek, de jól ismeri. Ő világosított fel a következőkről; először is arról, hogyha a magyar kommunisták nyomása nagy is, hogy kezükbe kaparinthassák az állami egyházügyi hivatal révén a magyar prímás tekintélyét, ez csak egy kísérője az egész ügynek. Róma akkor határozta el magát Mindszenty lemondatására, amikor bizonyossá vált, hogy az emlékiratait kiadja. Ez a római monsignore megmagyarázta nekem, hogy a római leveleket more romano, vagyis római módra kell értelmezni. Ők nem jönnek a nagy ágyúval! Ők nem jönnek mindjárt kemény követelésekkel, hanem mondataikat nagyon finoman, inkább feltételes módon fogalmazzák meg. Így értelmezhető a Szentatyának a kijelentése, amely a múlt nyáron hangzott el, miszerint az Emlékiratok megjelentetése a Mindszenty személye elleni támadásokat csak fokozni fogja, és bosszút vált ki a magyar egyház ellen. Ez már ezt az irányt jelezte, amit a mindenszentekkor kelt személyes levelében ki is mond. Róma nem engedheti meg, hogy egy hivatalban lévő érsek vagy prímás egy mai rendszerrel szemben, bármily istentelen legyen is az, egy ilyen súlyos vádirattal álljon elő, amikor ő maga ezt a rendszert már elismerte. A kettő összeegyeztethetetlen, incompatibilis. (...) Róma akkor határozta el magát erre a lépésre, amikor a német Spiegelben megjelent az a hír, hogy a prímás megkötötte a szerződést emlékiratainak⁷³⁵ kiadására Ullsteinékkal és a McMillan céggel.”*⁷³⁶

A hivatalfosztás közvetlen előzményét képezte még az is, hogy Mindszenty bíboros angliai útja alkalmával 130 angol parlamenti képviselő lépett fel a kommunizmus ellen hivatalos formában, nyilatkozattal – erről Mindszenty bíboros természetesen nem tehetett.⁷³⁷ Ez a két tény a pápát az ez ügyben való végső lépésre indította.

A lemondatást magyarországi belső egyházi vonalon is előmozdították. Mindszenty József „Napi jegyzetek” című munkájában (az 1944-es püspökszentelésére emlékezve) a következőt írja: „A direktórium hallgat róla. Ez csak hagyján, de Hamvas és Kovács Sándoréról is hallgat – *propter me*. Eljutottunk odáig, hogy amíg másfél évtizedig a kommunisták és baloldaliak támadtak, ma a modern katolicizmus végzi ezt – amazok segítségével és örömeire. Ahogy elviseltük azt, Isten kegyelmével ezt is.”⁷³⁸

Ilyen, a „modern katolicizmus” felől jövő támadás Cserháti József pécsi megyéspüspök 1973-ban kelt, VI. Pál pápához intézett levele is,⁷³⁹ amely Mindszenty bíboros dezavualására tesz kísérletet. Ez a levél a magyar katolikus egyház részéről egyben az akkori elnyomó hatalom

⁷³³ Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 492. Csonka Emil: A száműzött bíboros. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 119-120.

⁷³⁴ Mészáros Tibor nem említi a nevét.

⁷³⁵ A magyar nyelvű kiadás joga a Weller Publishing kiadót, a német nyelvű a Propylaent, az angol nyelvű pedig a Mc Millan céget illette. Mindszenty bíboros későbbi nyilatkozata szerint csak a német nyelvű kiadásból a megjelenést követő tíz napban 25 ezer példány fogyott el!

⁷³⁶ Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972–1975). Abaliget, Lämpás Kiadó, 2000. 165-166.

⁷³⁷ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 145.

⁷³⁸ Mindszenty József: Napi jegyzetek. Budapest, Amerikai Követség 1956-1971. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1979. 379.

⁷³⁹ MNL OL ÁEH XIX-A-21-c 61. d. 17.1 Mindszenty József hercegprímás 106. Mindszenty Londonban. MTI. 1973. július 13–17. (távirat gyűjtemény) Állami Egyházügyi Hivatal Adattár.

és a vatikáni keleti politika melletti teljes kiállás is volt. Erre a megnyilatkozásra a magyarországi kommunista rezsim, a maga szempontjából, mint pozitívumra, a későbbiekben hivatkozott is.⁷⁴⁰ A levél teljes szövege a következő:

„Nagyon Szent Atya!

Mint pécsi püspök, azért jöttem Rómába, hogy részt vegyek a Collegium Germanicum Hungaricum újjászervezésének 400 éves évfordulója ünnepségein. Ebből az alkalomból kötelességemnek érzem, hogy jelentkezzem Őszentsége előtt, hogy minden információt megadjak a magyarországi egyház jelenlegi helyzetéről, és hogy kifejezzem püspökségem híveinek és papjainak fiúi hűségét.

Jelenlegi helyzetünk legfőbb vonása az, hogy csak 3 püspöki székhelynek van megyéspüspöke, 8-at apostoli kormányzók vagy káptalani helynökök kormányoznak. Ami súlyosbítja a helyzetünket, az Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek kérdése. Püspökségét 20 év óta különböző beteg vagy kormányzásra alkalmatlan személyek kormányozzák.

A magyar kormány egyre makacsabban kitart azon tény mellett, hogy számára mindaddig lehetetlen a Vatikánnal való megegyezés, amíg az esztergomi széket egy új érsek nem foglalja el. Mi, a többi magyar püspökök meg vagyunk győződve a magyar hierarchia kiegészítésének szükségességéről, de ugyanakkor jól tudjuk, hogy ez mindaddig nem lehetséges, amíg Mindszenty bíboros nem mond le, vagy nem mentik fel tisztségéből.

Tudatában vagyunk annak, hogy ez a megoldás nem oldja meg a magyarországi egyház összes nehézségeit, de tény, hogy Mindszenty bíboros különböző útjai során tett politikai nyilatkozatai egyáltalán nem segítik a magyarországi egyházat, ellenkezőleg, egyre nehezebbé teszik a Szentszék és a Magyar Kormány közötti megállapodást. Nekünk úgy tűnik, hogy a »Mindszenty kérés« megoldása egy lépést jelentene előre.

Kérem Őszentségét, hogy fogadja őszinte jelentésem atyai megértéssel és segítse egyházunkat, amelynek annyira szüksége van gondoskodásra. Atyai áldását kérve biztosítom Őszentségét fiúi hűségemről.

Budapest, 1973. október 14.

Cserháti József

pécsi püspök

a Magyar Püspöki Konferencia titkára”

Érdekes párhuzam ehhez Mészáros Tibor titkár 1974. május 6-i naplóbejegyzése Mindszenty bíboros amerikai útja előtt – itt szintén szó van a pécsi püspökről, összhangban az általa 1973-ban megírt levél tartalmával.

„Visszamenőleg azt akarom mondani, hogy május 1-jén, amikor a König bíboroshoz írt levelet a prímás felolvasta, amelyben kérte a támogatását a Pázmáneumban létesítendő

⁷⁴⁰ Itt minden bizonnyal az ismertetett, Cserháti József (akkor a Magyar Püspöki Konferencia titkára) aláírásával ellátott, 1973. október 14-i keltezésű levélről van szó, amelyre Pullai Árpád (a Központi Bizottság akkori külügyi titkára) az MSZMP KB 1974. március 19-i ülésén a következőképpen hivatkozik: „Nagyra értékeljük, hogy a Magyar Katolikus Püspöki Kar 1973 őszén a pápához küldött levelében – amelyet valamennyi püspök aláírt – kérte, hogy Mindszenty Józsefet mentse fel az esztergomi érseki székből. (...) Majd ez év januárjában, a Budapesten folytatott tárgyalásokon a Vatikán képviselői hivatalosan közölték, hogy VI. Pál pápa egyházjogilag is üresnek nyilvánította az esztergomi érseki széket.” In: Ólmosi Zoltán: Mindszenty és a hatalom. LEX Kft. 1991. 194.

szeminárium megnyitásához, a két püspök kinevezése érdekében, és a bécsi magyar iskola és magyar plébánia felállítása végett, hát mit hallok?

Tudniillik senki sem hitte el nekem, amikor 1973 őszén azt mondtam, hogy bíborosunk menesztését Rómában biztosan végrehajtják, ha egyszer beszélnek róla, mert machiavellisták (a cél eléréséhez minden eszközt felhasználók – KG). Vecsey annak idején a saját fülem hallatára azt mondta:

Óh, az lehetetlen, a Szentatya nem ilyen, Mindszentyhez nem mernek hozzányúlni, az lehetetlen!

Akkor a prímás is hitetlenül nyilatkozott ilyen tekintetben, csak én vallottam, hogy bizony meg fogják azt tenni. Ez történt 1973 őszén. Most a Könighez írt levél felolvasásakor különösen a püspökök ügyével kapcsolatban Vecsey ott ülve egyszer csak azt mondja, hogy úgysem fogják teljesíteni. Ő már 1971-ben, amikor a prímás eljött Rómából a Pázmáneumba, már akkor mondta, hogy ott lent Rómában machiavellisták, és mindent végbevisznek, amit akarnak. Sohasem törődnek a törvényeikkel.

Majd leestem a székről! Micsoda eszmelopás! De azután úgy tesz, minthogyha ez egész természetes volna, mintha soha mást nem mondott volna, és soha mástól nem hallotta volna.

Vecsey Jóska hozott ki bennünket a schwechati repülőtérre. Irtó forgalomba kerültünk. Amint odaértünk a repülőtér épülete elé, kit látunk a járdán forgolódni az idegességtől, mint a bécsi Török Jenő piarista atyát. Ott a nyomdász meg Cserháti József pécsi püspök a bejárat előtt. Zavarban voltak, nem tudtak mit csinálni, bemenjenek-e, kimenjenek-e. Aztán mégis hamar eltűntek, amikor meglátták, hogy hárman vagyunk a kocsiban: a prímás, Vecsey, meg én. Utánuk mentem. Igaz, hogy még egy pap volt velük, de én azt nem láttam, csak Vecsey mondta nekem. Török szőrén-szálán eltűnt. Cserháti, aki Pécsen csak akkor lett püspök, miután a rendszer nem fogadta el a coadjutor Belon Gellértet, pedig neki (Belonnak) kellett volna lenni a püspöknek. Ő átment az ellenőrzésen, az útlevele ellenőrzésen, de úgy látszik eltűnt valahová, és figyelhetett bennünket, mert mi már lementünk a mozgólépcsőn, és bementünk a 4-es várókapuhoz, amikor nagy sokára elhúzott a folyosón, és bement a 6-os kapuhoz. Ott álltunk. A bíboros szokása szerint nyugodtan, méltóságteljesen, nem kapkodva. Tizenöt percig várakoztunk. Ő ült, mi ketten álltunk, mert Vecsey is elkísért bennünket. Ez alatt Cserháti, a magyar püspöki karnak ez a rossz szelleme, a rendszernek mindenben a kiszolgálója, még barátai sem szeretik, sőt megvetik, folyton föl-alá járt a 4-es és a 6-os kapu közötti folyosón, és időnként odaállt idegesen egy oszlop mögé. Az oszlop mellett vagy a kettő oszlop között mindig felénk pislogott, különösen Mindszentyt nézte. Akkor is, amikor külön kocsival kivittek bennünket, mint a többi utast a géphez, ott állt, és nem tudta rólunk a szemét levenni. Olyan volt, mint aki nem tudja levenni szemét az áldozatáról, mert kell, hogy az áldozat elpusztuljon, de tudja azt is, hogy a sorsa vele is össze van kötve. Hogy ezért egyszer számot kell neki adni. Micsoda gondolatok lehettek benne, amikor ott állt és nézett! Nézte, hogyan visznek ki bennünket azon a külön kocsin. Két világ: egy Mindszentynek a világa, nem a mai Magyarországé, de egy nemesebb emberségé, aki csöndben oda se néz, méltóságteljes. Tudomásul veszi, hogy itt van valaki. A másik, Cserháti világa, aki ott nyugtalankodik, föl-alá jár, lesi őt az oszlopok mögül, és nézi áldozatát: »Nicsak, még él, ni, még itt van!« Hihetetlen jelenet volt!⁷⁴¹

⁷⁴¹ Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972–1975). Abaliget, Lámpás Kiadó, 2000. 283–285.

Mindszenty bíboros hivatalfosztása

„A magyar történelem számos viharos, külső-belső ellenségtől szorongatott helyzetet élt meg. Ezekből az ország több-kevesebb sikerrel került ki. Végül is sikerről azért beszélhetünk, mert több esetben az ország léte, megmaradása forgott kockán. Az a tény, hogy Magyarország több mint ezer éve itt van, önálló államként létezik, magyarul beszélünk, az a helyzetfelismerésnek, az ellenálló képességnek és az országért áldozatot hozó, ha kellett életét is feláldozó polgárainak köszönhető.”⁷⁴² Ezek a bevezető szavai az egyik dolgozatnak, amely az Adriányi Gábor neves egyháztörténész professzor 80. születésnapjára dedikált tanulmánykötetben jelent meg.

A lemondatás körülményei ismertek. 1973. november 1-én VI. Pál pápa Mindszenty bíborost felszólítja az esztergomi érseki székről való lemondásra. Ezt Mindszenty bíboros nem fogadja el. 1973. december 18-án a pápa jelzi a bíborosnak, hogy megüresedettnek fogja nyilvánítani az esztergomi érseki széket. 1974. január 9-én Mindszenty Bécsben levő titkára, Mészáros Tibor egy sikertelen kísérletet tesz arra, hogy a pápát meggyőzze szándéka helytelenségéről. Mindszenty József 1974. február 5-én, éppen kirakatperének 25. évfordulóján pedig mély fájdalommal vette tudomásul azt, hogy VI. Pál pápa megfosztotta őt az esztergomi érseki széktől, alárendelve az egyház érdekeit a magyar kommunista pártvezér, Kádár János egyházellenes érdekeinek.

Annak ellenére, hogy VI. Pál pápa Mindszenty bíborosnak definitív kijelentéssel biztosította azt – amelyről Zágón József autográf jegyzőkönyve is igazolást ad –, hogy mindenkor őt tekinti az esztergomi érseknek, 1974-ben, kirakatperének 25. évfordulóján megfosztotta őt a prímási széktől. „A szentmise után Öszentsége négy szemközt fogadta Mindszenty bíborost. Öminenciája a kihallgatás után közölte velem, hogy a Szentatya biztosította őt, hogy mindenkor őt tekinti esztergomi érseknek és az ország prímásának.”⁷⁴³

Adriányi Gábor a következőképpen magyarázza a pápa döntését: „A pápa a kérdéses kijelentést az adott garancia ismeretében azért is mondhatta, mert úgy vélte, az garancia beváltására nem fog sor kerülni; vagy előbb hal meg a majdnem 80 éves prímás, vagy pedig sikerül neki Mindszentyt, mint az egyház hű fiát arra rávenni, hogy a pápai kérésnek engedelmesskedjék és lemondjon érsekségéről.”⁷⁴⁴

A konfliktust, amely közte és a pápa között keletkezett - nevezetesen az esztergomi érseki széktől való megfosztást – Emlékirataiban úgy tárgyalja, hogy egyrészt tapintatból ne sikkadjon el maga a valóság, ne essék áldozatul az igazság. Másrészt úgy, hogy a hit és erkölcs legfőbb képviselője, a Szentszék tekintélye ne szenvedjen csorbát. Ezzel az eseménnyel kapcsolatban Adriányi Gábor, bonni professzor A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy című könyvében (fentebb már idézetten) többek között ezt írja: „1972. október 10-én hozta a bécsi nuncius Mindszenty tudomására, hogy a Szentszék az ő kiutazásakor *garanciát* adott a kormánynak, semmi olyat külföldön nem tesz, vagy mond, ami a magyar kormány érdekeit sérti. Ez a hír Mindszentyt természetesen módfelett felháborította, elsősorban azért, mert erről Zágón prelátus neki a budapesti tárgyalások alkalmával egy szót se szólt, holott ez neki kötelessége lett volna. Ha tudott volna

⁷⁴² Zombori István: Egy politikai karrier indulása. P. Zadravec István 1914-1918. In: Litterarum radices amare, fructus dulces sunt – Tanulmányok Adriányi Gábor 80. születésnapjára. Szerkesztette: Klestenitz Tibor és Zombori István. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Budapest, 2015. 181.

⁷⁴³ Dr. Zágón József prelátus emlékeztetőjének dokumentuma Msgr. Mészáros Tibor irataiban. In: Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972-1975). Lämpás Kiadó, Abaliget, 2000. 675.

⁷⁴⁴ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 121-122.

róla, ő ezt a feltételt sohasem fogadta volna el. Nem az teszi az egyháznak a jó szolgálatot, aki annak történetét elhallgatja, hanem aki annak valóságát őszintén feltárja.”⁷⁴⁵

Mindszenty bíboros Bécsben az alábbi, különös álmról számolt be Bécsben, a Pázmáneumban, háza népének.

„Ma éjjel furcsa álmom volt. Azt álmodtam, hogy Casaroli érsek meghirdetett egy pályázatot, aminek a célja az volt, hogy az evangéliumból, különösen a szenvedéstörténetből el kell távolítani mindazokat a személyeket, akik valamiképpen nem jó, azaz negatív szerepet játszanak: Pilátust, Barabást, Júdást meg a többieket, mert különben a főpapok arra vetemedhetnek, hogy ezeknek a személyeknek a nyomán a Kádárokat, Ceausescukat, egyszóval a népelnyomókat és kínzókat ezekkel a személyekkel összefüggésbe hozzák. Aztán volt egy másik pontja is a pályázatnak: Casaroli érsek azt akarta – ellenkezőleg a II. vatikáni zsinattal –, hogy be kell hozni, hogy a papok tegyék le a modernizmus elleni esküt, és annak az első pontja az lenne, hogy ezentúl főpapoknak nem szabad emlékiratokat írniuk.”⁷⁴⁶ Ezt mondta el 1974. február 9-edikének reggelén egy személyes beszélgetés alkalmával Mindszenty bíboros Bécsben az ott jelen levőknek.

Az ebben az álomban előkerült kérdéshez kapcsolódik Mészáros Tibor beszámolója, amely azon a napon történt, amikor Rómában járt a pápánál, Mindszenty bíboros lemondatásának megakadályozása érdekében.⁷⁴⁷ A pápai kihallgatást követően egy bíborossal⁷⁴⁸ való találkozásán tudomására jutott belső információkat így örökíti meg: „Délután találkoztam egy másik monsignoreval, aki bár nem aktív résztvevője az ügyeknek, de jól ismeri. Ő világosított fel a következőkről; először is arról, hogyha a magyar kommunisták nyomása nagy is, hogy kezükbe kaparinthassák az állami egyházügyi hivatal révén a magyar prímás tekintélyét, ez csak egy kísérője az egész ügynek. Róma akkor határozta el magát Mindszenty lemondatására, amikor bizonyossá vált, hogy az emlékiratait kiadja. Ez a római monsignore megmagyarázta nekem, hogy a római leveleket *more romano*, vagyis római módra kell értelmezni. Ők nem jönnek a nagy ágyúval! Ők nem jönnek mindjárt kemény követelésekkel, hanem mondataikat nagyon finoman, inkább feltételes módon fogalmazzák meg. Így értelmezhető a Szentatyának a kijelentése, amely a múlt nyáron hangzott el, miszerint az Emlékiratok megjelentetése a Mindszenty személye elleni támadásokat csak fokozni fogja, és bosszút vált ki a magyar egyház ellen. Ez már ezt az irányt jelezte, amit a mindenszentekkor kelt személyes levelében ki is mond. *Róma nem engedheti meg, hogy egy hivatalban lévő érsek vagy prímás egy mai rendszerrel szemben, bármily istentelen legyen is az, egy ilyen súlyos vádirattal álljon elő, amikor ő maga ezt a rendszert már elismerte.* A kettő összeegyeztethetetlen, incompatibilis. (...) Róma akkor határozta el magát erre a lépésre, amikor a német Spiegelben megjelent az a hír, hogy a prímás megkötötte a szerződést emlékiratainak kiadására Ullsteinékkal és a McMillan céggel.”⁷⁴⁹

Mészáros Tibor 1974. január 9-én járt VI. Pál pápánál a Vatikánban, egy utolsó kísérletet téve arra, hogy Mindszenty bíboros hivatalfosztását – sajnos teljesen eredménytelenül – megakadályozza. Erre a napra és eseményre a volt titkár így emlékezik: „Mindenki elpárolgott a teremből. Casaroli a legsietősebben, mindjárt az elején. Egyedül álltam a pápa trónja előtt védekezvén, nemet mondva érveire. (...) Mindjobban elszomorodtam, mert

⁷⁴⁵ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 8., 144-145., 213.

⁷⁴⁶ Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972–1975). Lämpás Kiadó, Abaliget, 2000. 209-210.

⁷⁴⁷ Mészáros Tibor 1974. január 9-én járt VI. Pál pápánál a Vatikánban

⁷⁴⁸ Mészáros Tibor nem említi a nevét

⁷⁴⁹ Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972–1975). Lämpás Kiadó, Abaliget, 2000. 165-166.

láttam, hogy budapesti kommunista tárgyalófeleiben és Kádárban jobban bízik, mint Mindszentyben. Persze mindez leöntve a magyar bíboros nagyrabecsülésének szószával és a vég nélküli fiacskázással”.⁷⁵⁰

„Nem akartam a pápának egyenesen ellentmondani, csak ezt jegyeztem meg: »Szentatya! Még egy mondat hátra van a bíboros üzenetéből: A magyar püspökök általában a rezsimnek az eszközei. Nincs meg a lelki függetlenségük, és meg vannak alázva egészen addig, hogy a kommunista vezetők akarátának kivitelezői oly módon«... Ezt már megint nem tudta végighallgatni. (...) Elismételte azt, amit már eddig is mondott. Én végighallgattam, s a végén azt mondtam kicsit mosolyogva: Szentatyám, még egy fél mondat van... Bízattva így szólt: dicami, dicami, figlui! (mondjad, mondjad, fiacskám – KG) ... – *oly módon, hogy néha még arra sincsen joguk, hogy hallgassanak!*”⁷⁵¹

„A végén elnémultam. Hallgattam. Talán ez is segített véget vetni ennek a hasztalan harcnak pápai áldással. (...) másnap az a hír keringett a Vatikánban, miszerint »Járt itt egy magyar pap, aki a pápának csak nemet mondott.« Nem dicséretes dolog sem a pápának, sem a nemet mondónak.”⁷⁵²

VI. Pál engedett a magyarországi kommunista párt nyomásának és 1973. december 18-án Mindszenty bíborost felmentette hivatalából. A Vatikán döntését kizárólag a nehézségeket jelentő, mindenekelőtt az esztergomi egyházmegyében fennálló lelképásztori okokra hivatkozva indokolta. A valóságban azonban a pápa ezen döntése politikai okokból történt meg: Mindszenty útjában állt a vatikáni, úgynevezett keleti politikának. Mindszenty megfontoltan, a magyarországi egyház valós helyzetével okolta meg ellenvetését, tehát azzal, hogy a magyar egyház nem szabad. Mindszenty számára világos volt: az ő lemondása csak az ellenfél helyzetét erősítette volna. Így ő a teljes száműzetésbe vezető lezárt utat járta.⁷⁵³

Kádár sokszorosan állt bosszút Mindszenty bíboroson; „Mindszenty bíborost 1948 decemberében – Rákosi Mátyás döntése alapján – Kádár parancsára hurcolták el az Andrassy út 60. kínzópincéibe az ávósok; 1949. februárjának elején Kádár parancsára ítélték hazug per keretében előbb halálra, majd életfogytiglani börtönre; s most – éppen *ezek 25. évfordulóján* – ugyanannak a Kádár Jánosnak utolsó parancsa a vatikáni diplomatakon át, Casaroli érsek közvetítésével, a pápa levelén keresztül csapott le rá.”⁷⁵⁴ Jóllehet Kádár, aki 1956-ban annak a Nagy Imre kormánynak a tagja volt, amelyik rehabilitálta Mindszentyt, nem sokkal később árulóvá válva (és Nagy Imrét is felakasztatva) 1962-ben újra büntető eljárást indított Mindszenty bíboros ellen.⁷⁵⁵

„Már egy nappal a kommunista párt Központi Bizottságának ülése után (...) a magyar püspöki kar táviratban fejezte ki VI. Pál pápának Mindszenty hivatalfosztása fölött érzett meglegedését és biztosította őt a püspöki kar szolidaritásáról.”⁷⁵⁶ Igaza lett Mindszentynek

⁷⁵⁰ Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak. Mindszenty bíboros titkárának visszaemlékezései. Pro Domo, Pécs, 1997. 242-243.

⁷⁵¹ Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972–1975). Lämpás Kiadó, Abaliget, 2000. 162.

⁷⁵² Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak. Mindszenty bíboros titkárának visszaemlékezései. Pro Domo, Pécs, 1997. 243.

⁷⁵³ Professor Dr. Gabriel Adriányi: Ein Zeichen des Widerspruchs: Jozsef Kardinal Mindszenty 1892-1975. S. 9. Vorträge im Katholischen Bildungswerk Bonn 44. (Vortrag vom 12. Dezember 1975 Bonn). Magyar fordítás: 24-33. <https://mek.oszk.hu/18300/18324/18324.pdf>

⁷⁵⁴ Mészáros István: „Állok Istenért, Egyházért, Hazáért”. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2000. 146.

⁷⁵⁵ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 113; Ólmosi Zoltán: Mindszenty és a hatalom. LEX Kft. 1991. 170-173.

⁷⁵⁶ Új Ember 1974. március 31. 1. In: Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 184.

abban is, hogy elmozdítását Kádár János személyes győzelemnek fogja elkönyvelni.⁷⁵⁷ Az egyházüldözés pedig folytatódott! Sajnos, durván. Kádár, a nemzet sok ezer gyilkosának egyike 1974. március végén a szabolcs-szatmári megyegyűlésen örömeinek adott kifejezést afőlött, hogy a pápa Mindszentyt, „az antikommunizmus nagy harcosát cserbenhagyta és az érseki székből kipenderítette”.⁷⁵⁸ „Minden magyar egyházi és világi hatalmasság azon fáradozott, hogy Kádár ezt a gyalázatos mondatot kimondhassa.”⁷⁵⁹

Mészáros Tibor Mindszenty bíboros rövid, de sokatmondó kijelentésének volt fűltanúja Bécsben, a Pázmáneumban. Visszaemlékezésében ezt így örökíti meg: „Az egyházüldözés pedig folytatódott! Sajnos, durván. Kádár, a nemzet sok ezer gyilkosának egyike, a valósághoz hívebben fejezte ki a történeteket, amikor 1974. március végén a szabolcs-szatmári megyegyűlésen diadalmasan kijelentette:

– A pápa kipenderítette Mindszentyt az esztergomi székből.⁷⁶⁰

Minden magyar egyházi és világi hatalmasság azon fáradozott, hogy Kádár ezt a gyalázatos mondatot kimondhassa.

Ezzel szemben Mindszenty bíboros a megfosztás bejelentésének reggelén (...) csak ennyit mondott a magyar emberre annyira jellemző szófukarsággal:

– *Szegény pápa, mennyi baja van velem!*

Fűltanú vagyok, és hálát adok az Istennek, hogy hallottam.”⁷⁶¹

„Te vagy és maradsz az esztergomi érsek”⁷⁶² – Mindszenty bíboros hivatalfosztása

XII. Pius halála után (1958) a világkommunizmus sátáni agyafúrtsággal és hallatlan hazugság-szövevényével (ami mindig is lényege volt és marad a kommunizmusnak) elérte a Vatikánál Mindszenty bíboros hazájából történő száműzetését (1971. szeptember 28.) és érseki székéből való eltávolíttatását. VI. Pál pápa 1973. december 18-án Mindszenty bíborosnak küldött levelében írja azt, hogy megüresedetté fogja nyilvánítani az esztergomi érseki széket, amelyben kéri a bíborost, hogy fogadja el a lemondatást, amely nyilvánosságra hozatalával lépett életbe 1974. február 5-én.⁷⁶³ Az elhallgattatást azonban egyikük sem (a kommunista rezsim, és a Vatikán sem) tudta keresztül vinni! „Üldözői, Egyháza legnagyobb ellenségei éppen a saját egyházi feletteseit használták fel ellene és először hazájából, majd érseki székéből is eltávolították. Páratlan megaláztatás volt ez. Gyenge vigasz, hogy az egyházi vezetés ettől a Krisztus Egyházát megszégyenítő lépéstől remélte az egyszerű hívek vallásgyakorlását megkönnyíteni. Ezzel szemben azt tapasztalhattuk, hogy helyzetünk ettől a lépéstől nemhogy könnyebb lett, de annál inkább rosszabbodott. Lenin örökösei, a harcos ateisták – ezúttal egyházi segédlettel – ismét megnyertek egy csatát.” Így fogalmazódik meg a

⁷⁵⁷ Csertő Sándor 1974-es „rapporto”-jának 14. pontja. In: Vigília 1998/6 428. https://www.epa.hu/02900/02970/00694/pdf/EPA02970_vigilia_1998_06.pdf

⁷⁵⁸ Új Európa, 1974. május-június, 18. In: Vigília, 1998/6 428.

⁷⁵⁹ Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak. Mindszenty bíboros titkárának visszaemlékezései. Pro Domo, Pécs, 1997. 245.

⁷⁶⁰ „A pápa Mindszentyt, az antikommunizmus nagy harcosát cserbenhagyta és az érseki székből kipenderítette”. Új Európa, 1974. május-június, 18. In: Vigília, 1998/6 428.

⁷⁶¹ Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak. Mindszenty bíboros titkárának visszaemlékezései. Pro Domo, Pécs, 1997. 245.

⁷⁶² VI. Pál pápa Mindszenty Józsefnek tett ígérete

⁷⁶³ Somorjai Ádám: Ami az emlékiratokból kimaradt. VI. Pál és Mindszenty József 1971-1975. Bencés Kiadó, Pannonhalma, 2008. 71-77.

szomorú valóság Mészáros Tibor, Mindszenty bíboros utolsó titkára naplójegyzetének előszavában.⁷⁶⁴

A hivatalfosztást követő napok

A pápa 1974. február 5-én – éppen Mindszenty bíboros kirakatperének 25. évfordulóján – nyilvánosságra hozott dekrétumát hallatlan nemzetközi felháborodás kísérte. Az eljárás a pápaság újabb történetében ismeretlen volt.⁷⁶⁵ Úgy vélték – főként a magyarok –, hogy a pápa, engedve a magyar kommunista nyomásnak, éppen azt a primást fosztotta meg hivatalától, aki a primási hivatal egész története alatt szinte a legtöbbet szenvedett hitéért, egyházáért és hazájáért.

307

A Divini Redemptoris enciklika

Az alábbiakban XI. Pius pápa 1937-ben kelt *Divini Redemptoris* enciklikájából⁷⁶⁶ olvashatunk részleteket, amelyben nagy éleslátással, fokozottan hívja fel a figyelmet az ateista kommunizmus egész világot gazdasági és erkölcsi pusztítással fenyegető veszélyére.

Az ateista kommunizmus hamis eszménye

A mai kommunizmus — szorosabb értelemben véve, mint a megelőző idők hasonló áramlatai — legbensőbb velejében valami hamis megváltás eszméje szunnyad. Minden tantételét és tevékenységét a munka terén való igazságosságnak, egyenlőségnek és testvériségnek áleszménye járja át s bizonyos hamis miszticizmus kíséri, mely a kába ígéretektől elszédített tömegekbe ragályos lelkesedést önt, különösen a mi korunkban, amikor a földi javak hiányos elosztottsága folytán nagy a nyomorúság. Sőt úgy állítja be magát, mint a gazdasági haladás megindítóját. Pedig, ha tényleg van valahol ilyen eredménye, azt egészen más okokkal kell magyarázni. Az ipari termelés fokozását oly országokban, ahol azelőtt majdnem teljesen hiányzott, lehetővé tették a mérhetetlen természeti kincsek, a legdurvább eszközök alkalmazásával óriás tömegek munkába állítása és az aránytalanul csekély fizetés.

A terjedés okai – csábító ígéretek

Miképpen lehetséges, hogy olyan rendszer, amely tudományosan is túlhaladott álláspont és a praktikus életben sem vált be, mégis rohamosan terjed az egész világon? Megmagyarázza az a tény, hogy elenyészően kevesen ismerik a kommunizmus valódi lényegét. Legtöbbször csak a tetszetős külső máznak és a szédítő ígéreteknek hódolnak be. Állítólag csak arról van szó, hogy a dolgozó osztályok sorsa megjavuljon, a liberális gazdasági rendszer visszaélései megszűnjenek és a földi javak igazságosabban oszoljanak meg, ami mind kétségtelen jogos kívánság. Azután ügyesen kihasználják a mai gazdasági válság bajait, így a kommunizmus bűvkörébe csalják azokat a néprétegeket is, amelyek egyébként elvből elvetnek minden

⁷⁶⁴ Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972–1975). Lämpás Kiadó, Abaliget, 2000. 8.

⁷⁶⁵ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 170.

⁷⁶⁶ Divini Redemptoris XI. Pius pápa 1937. március 19.

materializmust és a terror minden fajtáját. Minden tévedésben van valami igazság is. Ha kellő időben és helyen ravasz tervszerűséggel, az igazságos oldalt erősen megvilágítják, s viszont árnyékba borítják a kommunista elvek és módszerek elijesztően durva és embertelen voltát, félrevezetik még a nem egészen egyszerű elméket is és alkalmas apostolokat találnak az ifjú értelmiségnél, amely még nem eléggé érett a benső tévedések fölismeréséhez. Azon kívül a kommunizmus szószólói ügyesen tudják kihasználni a faji és politikai ellentéteket is, sőt a liberális és vallástalan tudomány tájékozatlanságát is, hogy az egyetemekbe is beférkőzzenek és tantételeiket áltudományos érvekkel is fölcicomázzák.

A liberalizmus, mint szálláscsináló

Mikor magyarázatot keresünk, miképpen fogadhatták el gondolkodás nélkül a munkások nagy tömegei a kommunizmust, nem szabad megfeledkezni róla, hogy már előkészítette őket az a valláserkölcsei elhanyagoltság, amelybe a liberális gazdasági rendszer taszította. Szakadatlan, vasárnapokon sem nyugvó munka mellett a legelemibb vallási kötelességek teljesítésére nem maradt idő, az ünnepnapokon sem. (...) Nem csoda, hogy a széles rétegekben már elkereszténytelenedett világon terjed a kommunista tévtan.

Erkölc helyett terror

A természettörvény lábbal tiprása és a törvény Alkotójának megvetése mindig megbosszulja magát. A kommunizmus nem tudta és nem is tudja megvalósítani a célját, még a gazdasági téren sem. Oroszországban ugyan fölrázhatta a tömegeket évszázados álomból és mozgósíthatott heverő értékeket; lelkiismeretlen eszközökkel bizonyos anyagi sikert is érhetett. De hiteles és legújabb tanúbizonyságok alapján állítjuk, anyagi téren sem tudta megvalósítani, amit ígért, pedig emberek millióit juttatta szolgáagra a terror. Gazdasági téren is szükség van bizonyos erkölcsre, bizonyos felelősségérzésre, ami pedig teljesen hiányzik tisztán materialista rendszerben, amilyen a kommunizmus. Ennek pótlására nem alkalmazhattak mást, mint az intézményes terrort. Látjuk a munkáját most Oroszországban, ahol a régi összeesküvők és bajtársak fölfalják egymást. Terrorral nem lehet az erkölcsöket megjavítani, annál inkább a társadalmi szerkezetet gyökeresen szétrobbantani.

Védelem a kommunizmus csalárdságai ellen

Vigyázzatok — Tisztelendő Testvérek —, hogy a hívők meg ne csalódjanak. A kommunizmus magja rossz. Semmiféle téren nem szabad vele közreműködni, ha a keresztény kultúrát megmenteni akarjuk. Épen az elámítottak lesznek a kommunizmus első áldozatai, miután azt saját országukban uralomra segítették. Minél ősbibb és magasabb valamely ország keresztény kultúrája, amelybe a kommunizmus beférkőzni tud, annál szörnyűbb pusztításban tombolja ki magát az istentelenek gyűlölete.

Mindezekből *egyértelműen* látható, hogy a Vatikán keleti politikájának vatikáni részről történő keresztülvivői *már a korabeli autentikus forrásokból is* teljes képet alkothattak – kellett, hogy alkossanak – maguknak az ateista kommunizmus lényegéről.

Tiltakozások a hivatalfosztás ellen

„A pápa döntése (t. i. Mindszenty bíboros hivatalfosztása – KG) óriási felháborodást váltott ki az egyházon belül is. Még bíborosok – köztük a kölni Joseph Höffner – érsekek, püspökök is tiltakoztak Rómában. Nyilvánvaló volt, hogy a hivatalosan és sokat emlegetett »rendkívül súlyos lelkipásztori szükségszerűség« mögött politikai okok húzódtak. Tüntetésekre is sor került. Ezekről a magyarországi közvélemény természetesen nem szerzett tudomást. Maga Mindszenty azonban arra kérte híveit, hogy tartózkodjanak mindennemű bírálattól a Szentszékkal szemben.”⁷⁶⁷

A Szentszéknek Mindszenty József hivatalfosztásával kapcsolatosan betérjesztett iratok közül – jelentőségük miatt – az alábbiak kerülnek hivatkozásra, részleges ismertetésre.

Adriányi Gábor aggályát és megrendülését a következőképpen adta a Szentszék tudomására: „A Szentatyának ez a döntése – még ha oly fontos okok is késztették arra – dezavválja a magyar katolikusok kitartását, aláássa a pápa tekintélyét és az egész világon, főként a magyarok között felekezeti különbség nélkül elkeseredést és Róma-ellenes érzelmeket kelt. Ennek a döntésnek a következményei máris bizonyítják, hogy ez a döntés egy téves döntés volt.”⁷⁶⁸

Az európai magyar katolikusok nevében *Ádám György* főlelkész és *Szőke János*, a magyar európai papi szenátus elnöke írtak tiltakozó levelet a pápának és emlékeztették őt arra, hogyan nyilatkozott XII: Pius pápa Mindszenty kirakatperével kapcsolatban.⁷⁶⁹

„A Primás letételének híre egybeesik életfogytiglani bebörtönzésének 25. évfordulójával. Jól emlékszünk elődjének, XII. Pius pápának magatartására, aki imahadjáratra hívta fel az egész katolikus világot a bíborosért és Magyarorszáért. Ugyanazt a Bíborost negyedszázaddal később Őszentsége (VI. Pál – KG) megfosztotta hivatalától. Tisztelettel, de felelősségünk teljes tudatában kérdezzük, melyik magatartás hordozta magán a krisztusi szellem igaz és hűséges jegyét? A magyar nép századok folyamán csak a pápáknál talált segítséget és most ettől az erkölcsi biztonságtól hosszú évekre megfosztották.”⁷⁷⁰

A *Mester István* által történt, hordereje miatt külön jelentőséggel bíró betérjesztés ugyancsak *Adriányi Gábor* könyvében olvasható. Ebben a magyarországi püspökök kinevezéséről van szó, részleteiben feltárva a kommunista rezsim elnyomó szerepét a magyarországi katolikus egyházzal szemben.⁷⁷¹

A németországi *Magyar Gimnázium* növendékei és tanárai többek között az alábbiakat írták Mindszenty Józsefnek Bécsbe: „Mindszenty József személyében konkretizálódik mindnyájunk előtt az az önvédelmi élet-halál harc, amelyet több mint negyed évszázada vívnunk kell legnagyobb értékeinkért: keresztény világnézetünkért, az egyházhoz való hűségünkért, magyarságunkért, emberi jogainkért. (...) Isten népének a történelemben számtalanszor bevált, csálhatatlan ösztönével érezzük, hogy Bíboros Hercegprimásunk áll a gonosz hatalmával vívott harcban a helyes oldalon, s hogy azok az értékek, melyekért egész

⁷⁶⁷ Adriányi Gábor: A primási szék megüresedetté nyilvánítása 1974-ben. *Vigília* 1998/6. 425-428.

https://epa.oszk.hu/02900/02970/00694/pdf/EPA02970_vigilia_1998_06_425-428.pdf

⁷⁶⁸ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 172.

⁷⁶⁹ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 171. Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 147-148.

⁷⁷⁰ „Mindszenty érseki székéről történt eltávolítása világszerte nagy megütközést váltott ki”. *Életünk*, 6. évfolyam Nr. 3, 1974. március 1. 8–9.

⁷⁷¹ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 173–182.

élete folyamán harcolt, csakis ezen a megalkuvást nem ismerő, sziklaszilárd úton védhetők meg a későbbi generációk számára.”⁷⁷²

Jaszovszky József, a San Franciscóban működő magyar lelkipásztor alábbi megemlékezésében természetfeletti megvilágításban tárja fel az érseki székétől megfosztott Mindszenty bíboros hat évtizedes működésének páratlan lelkipásztori értékét. Az írás megjelenésekor – ugyancsak támadások közepette – Mindszenty bíboros 1974-es észak-kaliforniai útjának előkészületei zajlottak. Az áttekintő megemlékezés Mindszenty bíboros életét, mint Isten által vezetett hitvalló, prófétai életet mutatja be. „Most érkezett el Mindszenty József, Magyarország bíboros hercegprímása, Esztergom érseke az Agykoponyák hegyére. (...) Most, amikor a diplomaták leülnek a vallás, a szabadság, az emberi jogok ellenségeivel tárgyalni, de kompromisszumot kötnek azokkal, akik a vesztükre törnek, csak egy ember emeli fel szavát: »Vigyázzatok, egyedül csak azoktól féljetek, akik a lelket is megölik. Vigilate et orate!« (...) Most lett a kenyér Krisztus testévé. (...) Mindszenty József bíboros a szabad világban annyit tett, mint amennyit mások éveken át képtelenek voltak tenni. Újra felrázta a világ lelkiismeretét. (...) *Rettegve hallják a diktátorok, de örömeiben ujjong a vértanúk földje!*”⁷⁷³

A hivatalfosztásról szóló rész Mindszenty József 1974 decemberében, San Franciscóban elhangzott, nekünk is szóló, biztató szavaival zárul: „*Az ember nem ismeri az élet útjait. Isten az, aki egyedül tudja, hogy mi van az ember életszövevényeiben, mert amikor a legnehezebb és leggyötrőbb a keresztünk, akkor kell erősnek lennünk abban, hogy Istennek kell engedelmeskedjünk!*”⁷⁷⁴

Fábián Károly levele Adriányi Gábornak⁷⁷⁵

1974. február 10-én, mindjárt Mindszenty hivatalfosztása után Fábián Károlytól, erdélyi egyházmegyei paptól, korábbi "germanicustól", a müncheni Szabad Európa Rádió egyházi tudósítójától egy hosszabb levelet kaptam.⁷⁷⁶ Ez szó szerint a következő:

"Ha a pápa az alvilág minden ostoba tanácsadóját összehívta volna, akkor sem ejthetett volna mélyebb és fájdalmasabb sebet az ezeréves magyar kereszténységen, mint minapi döntésével. Ennek ellenére döntése nem lepott meg, mert ettől a pápától semmi jót nem várok. Nem. Mert olyan makacsul kapcsolt rá a keleti politika lehető legrosszabb formájára, amire még nincs példa ebben a nyomorult helyzetben.

Kérdésedre, mely szerint pápa megígérte, hogy Mindszenty bíborost 85 éves koráig meghagyja érseki és prímási méltóságban, kitalált mese. Ez Raffalt könyvében olvasható. Benyomásom szerint innen vette át egy-egy cikk az utóbbi időben. A helyzet a következő: Az Osservatore Romano 1971. szeptember 29-i cikkében a bíboros Rómába érkezése alkalmával kijelentette, a kijövetel nem változtat Mindszenty bíboros egyházi helyzetén. Megmarad esztergomi érseknek és Magyarország prímásának. Amikor a tárgyalások folytak a kijövelele előtt, a Vatikán ezen kívül azt is biztosította, hogy továbbra is impeditus, azaz hivatala

⁷⁷² „Mindszenty érseki székéről történt eltávolítása világszerte nagy megütközést váltott ki”. Életünk, 6. évfolyam Nr. 3, 1974. március 1. 8–9.

⁷⁷³ Dr. Jaszovszky József: Mindszenty, a főpásztor Észak-Kaliforniában. A szerző kiadása. Menlo Park, Kalifornia 1980. 37-40.

⁷⁷⁴ Dr. Jaszovszky József: Mindszenty, a főpásztor Észak-Kaliforniában. A szerző kiadása. Menlo Park, Kalifornia 1980. 130.

⁷⁷⁵ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 82-84.

⁷⁷⁶ Eredeti a szerző, Adriányi Gábor tulajdonában.

gyakorlásában akadályozva marad (lásd Katolikus Szemle 1971. évi 71. oldalán). A bíboros nekem a következőt is elmondta: Amikor 1971. október 23-án együtt misézett a pápával a vatikáni kápolnában, mise utána pápa azt mondta neki: Esztergomi érsek és Magyarország primása vagy. Utána behívta Zágont, és előtte olaszul is megismételte. Mindszenty megkérte Zágont, írja ezt le neki. Zágon megtette. (Ezt ne használd, mert személyes értesülés.) A Vatikán azonban már a legközelebbi Annuario Pontificiában, azaz 1972-ben megszegte a szerződést, mert a bíboros megkérdezése nélkül elhagyta neve után az impeditus megjelölést és "fuori sede"-vel helyettesítette. Erre felhívtam a bíboros úr figyelmét. Meglepte a változás, és nyomban tiltakozott. Azt a választ kapta, hogy ez nem jelent semmit, hiszen most valóban "fuori sede" (székhelyen kívül.)

A Katolikus Szemle 1971-ben kiadott harmadik számában részletesen megírtam, hogy a Vatikán a Budapesttel való tárgyalások első szakaszában kikerülte a Mindszenty-kérdést. Kivette az egyház és az állam viszonyát terhelő problémakörből, és ettől függetlenül, önmagában kezelte. Kijövele után viszont Budapest volt az, aki a Mindszenty-kérdést az állam és az egyház viszonya lényeges problémájának tekintette, és a legutóbbi kinevezésekről szóló budapesti jelentés világosan megmondja: "A kinevezésekre azután került sor, hogy VI. Pál pápa az esztergomi érseki széket, amelyet eddig 1971-ben külföldre távozott Mindszenty József formálisan töltött be, egyházjogilag is üresnek nyilvánította" (Budapesti rádió déli híradása 1974. február 5-én). És ebbe a Vatikán belement. Nem volt mersze elutasítani Budapest sürgetését, mely szerint az egyház és állam viszonyának problémaköréből a tárgyalások első pillanatától kezdve otthon kikapcsolták ezt a kérdést, és kihozatala után Budapest újra bekapcsolta. És ki tudja megmondani, még hányszor fog Mindszentyvel zsarolni a jövőben?

A bíborosnak a pápa ígérete értelmében haláláig érseknek és primásnak kellett volna maradnia. Ennyit ér a pápa hivatalosan adott szava. Ide süllyedtünk az egyházban. A Vatikán újabb nagy engedményt tett, és helyette egyetlen új püspököt sem kapott, mert akiket elmozdítottak eddigi helyükről, korábban kapták kinevezésüket.

Persze, arra is kell gondolnunk, hogy a budapesti kormányzat hajtóvadászatot indít külföldön a bíboros ellen. Most nyeregben érzi magát, mert a Vatikán minden kívánságát teljesíti. Hamarosan megindul a Pázmáneum⁷⁷⁷ visszakövetelése. A bíborosnak előbb-utóbb tovább kell mennie. Nem érdemes megvárnia, míg kiteszik az utcára. De kérdés, ki fogadja be? Hol lesz az a kormány, amelyet Budapest nem tud rávenni a kapcsolatokra vagy üzleti érdekekre való hivatkozással, hogy a bíborost távolítsa el vagy ne fogadja be? Azt senki sem kívánhatja tőle, hogy a sok megalázás után Rómába vagy a Vatikánba menjen. Ki ad neki menedékjogot? Eddig vatikáni útlevele van, de ki tudja, meddig?

Amit a cikkben ki kellene emelned, az a végzetes vatikáni keleti politika. Mindszenty ennek az áldozata. VI. Pál mindenáron kapcsolatot akar a kommunista rendszerekkel. Amikor egyszer feltette magának a kérdést: Mi a szándékunk Kínával? azt válaszolta: Csak a kapcsolat. Semmi többet nem akarunk, csak a kapcsolatot. Eddig az volt az egyházban, hogy a pápák helytállásra buzdították az üldözötteket. Maguk pedig, ahol tehették, tiltakoztak az üldözések ellen. Valódi hivatásukat teljesítették. Confirma fratres tuos. VI. Pál a csak kapcsolat érdekében lemond az üldözöttek támogatásáról. [Szerk. megj.: ezt a politikát folytatja a "párbeszéddel" ma is a Vatikán.] Nem emeli fel a szavát érdekükben. 1964-ben, amikor a részleges megállapodást aláírták Budapesten, rá néhány hónapra, decemberben széleskörű házkutatások és letartóztatások voltak. Egy sereg pap került a rendőrség kezébe. Az egyik hírügynökséggel megbeszéltem: Ugrassuk ki a nyulat a bokorból. Tegyük közzé,

⁷⁷⁷ A Pázmány Péter által 1623-ban alapított papnevelő Bácsban mindig is az esztergomi érsek joghatósága alatt állt. Mindszenty hivatalfosztásával és egy új érsek kinevezésével az a veszély állt elő, hogy Mindszentynek a házat el kell hagynia.

hogy a Vatikán tiltakozott a lefogások ellen. A hír bejárta a világot. A Vatikán nyomban válaszolt, hogy nem tiltakozott. Ez kellett nekem. Láttam, hogy a kapcsolat fontosabb, mint az üldözöttek védelme. 1970-ben ugyanez történt. Papokat fogtak le és ítélték el - a Vatikán hallgatott.

A Mindszenty-ügyben VI. Pál elhatározta a felszámolást. 1971. április 16-án fogadta Péter János budapesti külügyminisztert. Péter azzal ment haza, hogy a pápai fogadás nagyon szívélyes légkörben folyt le. A pápa meg sem várta, hogy Péter jöjjön elő a Mindszenty-kérdéssel. Már az első negyedórán maga a pápa hozta elő azt mondván: Tudjuk, hogy ez a probléma zavarja a kapcsolatokat, de most hamarosan megoldjuk. Júniusban Zágont küldte Pestre és végül szelíden megparancsolta a bíborosnak, hogy jöjjön ki. Parancsát aggodalmaskodó, a bíborosért aggódó szószba öltöztette, de úgy, hogy ha a bíboros elutasítja, azzal vádolhatta volna, hogy megtagadta az engedelmességet.

Vedd hozzá a csak kapcsolat politikához a litvánok helyzetét. A litván katolikusok súlyos szenvedések árán állják a helyüket, VI. Pál soha, egyetlen szót nem szól érdekükben [Szerk. megj.: ugyanúgy, mint ahogyan most az iraki és nigériai keresztények érdekében sem.]. Litvániából jött a kérés: Legalább egyszer mondaná karácsonykor vagy húsvétkor litván nyelven, boldog ünnepet. Pál pápa soha nem szólalt meg eddig litvánul. Egy szava sem volt eddig a litvánokhoz, de oroszul, kínaiul stb. minden esetben szól. Az elnyomók és üldözők nyelvén kíván boldog ünnepet - mondták a hazulról jött litván üzenetben, - de a katolikus litvánokhoz nincs egy szava. Magam láttam Rómában egy falfeliratot: VI. Pál, egy szavad sincs a litván katolikusok számára? Ez sem segített. A kapcsolatok mindennél fontosabbak, és azokat nem szabad veszélyeztetni. A kommunisták viszont örülnek, hogy a semmitmondó kapcsolattal szájkosarat tettek a pápa szájára és nyírják az egyházat. Ugyanez áll Csehszlovákiára is. Hány papot ítélték el az utóbbi időben, nyírják az apácákat, sanyargatják az egyházat. Pál pápa hallgat, mert a kapcsolatban bízik.

Ki látott ilyen diplomáciát? Nem az lenne-e a helyes és a kommunisták szótára szerint is a dialektikusabb, ha a pápa teljes erővel kiállna az üldözöttek mellett, erősítené a helytállókat, és ugyanakkor hangoztatná, hogy a kapcsolatok híve? Ezt teszik a zsidók is, és tanulhatna tőlük. Tüntetnek, kiabálnak, ha egy zsidóval történik valami a Szovjetben, és ugyanakkor sürgetik a kivándorlásokat. A kommunistákkal csak így lehet bánni. De mikor tanulják meg ezt a talján vatikáni diplomaták? Normális időben elismerem, hogy jó diplomaták a taljánok, de olyan ellenféllel, mint a kommunisták, hihetetlenül ügyetlenek és der Aufgabe nicht gewachsen. Ilyen a pápa.

Nem kétséges, hogy Lengyelországban is aláássák a tisztességes küzdelmet, feláldozzák a kapcsolatnak a lengyel Wyszyńskit és társait. Eddig egységes volt a lengyel püspöki kar, de kérdés, hogy az marad-e a jövőben, amikor látja majd, hogy hová visz a Vatikán. Tény, hogy Mindszenty elmozdítását a per 25. évfordulóján hozták nyilvánosságra - ami kérelmelhetetlen ízléstelenség, - de ezt az ízléstelenséget is vállalták, hogy Wyszyńskinek figyelmeztetést adjanak: Vigyázz, ne ugrálj, mert ha Mindszentyt kinyírtam, téged is kinyírlak. És ezt valóban így is értette a lengyel kommunista sajtó és rádió. A Mindszenty kinyírást úgy magyarázta: Lám, milyen fejlett és reális a vatikáni keleti politika. Őszintén keresi a szocialista országokkal a kapcsolatot, mert még az olyan akadályt is kész elhárítani, mint Mindszenty, de ez nem csak egy országra vonatkozik. És a Vatikán semmit sem szólt ez ellen a magyarázat ellen.

A vatikáni keleti politika jelenlegi formája tehát megtöri a helytállást, és mindent az erősen bizonytalan és vézna kapcsolatra épít.

Szolzenyicin teszi Moszkvában azt, amit a Vatikánnak kellene tennie. Ő az oroszánveremben sokkal tisztességesebb, mint a Vatikán. Solzenyicin bátran védi az emberi értékeket, a Vatikán pedig makacsul kúszik a kommunisták karjaiba. Ki felelős ezért

az ostoba politikáért? Elsősorban VI. Pál, mert ő hajszolja munkatársait, köztük az erre a politikára hajló Casarolit.

Az is szégyenletes, amit a pápa január 30-i levelében ír. Úgy tünteti fel Mindszenty bíboros üldözését és perét, mintha az kizárólag a bíboros személye ellen és nem az egyház ellen irányult volna. Szó szerint ezt írja: "Emlékezetünkbe mélyen bevésődött annak az időnek eleven és szomorú emléke, amikor éppen 25 esztendővel ezelőtt olyan pernek és elmarasztaló ítéletnek vetettek alá, amely a személyed ellen irányuló támadások csúcspontja volt és az egész világ figyelmét a támadókra irányítva, döbbsen meglepetést okozott mindenkiben". Tehát nem a magyar egyházat üldözték, hanem csak a bíborost. És ezért a személyes üldözésért az akkori hatóságokat terheli a felelősség, nem a rendszert, amely ma is üldözi az egyházat. Ez a vatikáni ócska szóáradat, amitől kavarog az ember gyomra. Szerecsenmosdatás, a bíboros küzdelmének piszkos megtépázása. Ez a vatikáni keleti politika.

Remek cikket lehet erről írni. Magam is fel fogom ilyen értelemben dolgozni. Fontos, hogy elterjedjen ez az elemzés, és rádöbbsen minden józanul gondolkodó embert, hogy hol tartunk a világ első erkölcsi tekintélyének politikájában.

Írjatok minél többen a bíborosnak néhány sort, de a pápának is. A magyar kereszténység ezeréves jubileumára olyan sebet ütött rajtunk, amit századokon keresztül sem lehet begyógyítani. A Szentszékre és a pápára eddig tisztelettel és megbecsüléssel gondolt a magyar nép, de most századokra eljátszotta ezt a tőkét. Ez az igazi lelkipásztori probléma a jövőben, és nem az, amelyre a pápa hivatkozik, hogy megalázó döntését igazolja."

Következmények

„A pápa 1974. január 30-án még egy vigasztaló, de semmitmondó levelet írt Mindszentynek. Egyúttal úgy rendelkezett, hogy a dekrétumot 1974. február 5-én – Mindszenty kirakatperének éppen 25. évfordulóján – hozzák nyilvánosságra. A pápa eljárása hallatlan nemzetközi felháborodást váltott ki. Még utcai demonstrációkra is sor került a pápa és eljárása ellen, ami a pápaság újabb történetében ismeretlen volt. (...) Szemére vetették a pápának, hogy annak ellenére, hogy eljárását egyedül a lelkipásztori körülményekre hivatkozva okolta meg, a valóságban mégis a magyar kommunista kormány nyomásának engedett (...) éppen azt a primást fosztotta meg a pápa a hivatalától, aki a primási hivatal egész története alatt, 1279-től, a legtöbbet szenvedett hitéért, egyházáért és hazájáért. (...) Az európai magyar katolikusok nevében Ádám György főlelkész és Szőke János, a magyar európai papi szenátus elnöke írtak tiltakozó levelet a pápának és emlékeztették őt arra, hogyan nyilatkozott XII. Pius pápa Mindszenty kirakatperével kapcsolatban az egyház és a világ előtt.”⁷⁷⁸ Adriányi Gábor, egyháztörténész professzor is szomorúságának, aggályának és megrendülésének adott hangot a pápai államtitkársághoz intézett levelében.⁷⁷⁹

Csertő Sándor prelátus VI. Pál pápa kívánságára 1974. január 21-én Bécsben meglátogatta Mindszenty bíborost. Az erről készült jegyzékben többek között az alábbiak olvashatók: „Őminenciája a bíboros egész éjjel a pápai levél következményeiről gondolkodott. Azt mondta, világos, hogy ez Kádár személyes diadala. Kádár a Nagy Imre kormány tagja volt a felkelés ideje alatt, és mint ilyen, ő is Mindszenty teljes rehabilitációja mellett volt. Ez az ember, aki számtalan magyar fiatal Oroszországba hurcolásáért és ártatlan emberek haláláért felelős. Ezt az embert egy bíborossal szemben előnyben részesítették (...) mint ahogy a

⁷⁷⁸ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 170-171.

⁷⁷⁹ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 172.

Szentírásban Barabás Jézus előtt előnyben részesült. Kádár Mindszentynek, mint esztergomi érseknek erkölcsi alapját akarta megsemmisíteni.”⁷⁸⁰

Kádár sokszorosán állt bosszút Mindszenty bíboroson; „Mindszenty bíborost 1948 decemberében Kádár parancsára hurcolták el az Andrassy út 60. kőzópincébe az ávosok; 1949 februárjának elején Kádár parancsára ítélték hazug per keretében előbb halálra, majd életfogytiglani börtönre; s most – éppen *ezek 25. évfordulóján* – ugyanannak a Kádár Jánosnak utolsó parancsa a vatikáni diplomatakon át, Casaroli érsek közvetítésével, a pápa levelén keresztül csapott le rá.”⁷⁸¹ Jóllehet Kádár, aki 1956-ban a Nagy Imre kormány tagjaként rehabilitálta Mindszentyt, nem sokkal később árulóvá válva (és Nagy Imrét is felakasztatva) 1962-ben újra büntető eljárást indított Mindszenty bíboros ellen.⁷⁸²

Mindszenty bíboros – száműzetése napján, ugyancsak Kádár utasítására – kegyelmet kapott az Elnöki Tanácstól.⁷⁸³ A kegyelemben való részesítést azonban Mindszenty bíboros nem fogadta el (ahogyan erre Kádár számított is). Hogy miért nem, arra ugyancsak a követségen írt végrendeletéből való részlet ad választ: „Az idegenből telepített, az elítélésből és rehabilitációból egyaránt taktikai játékot űző hatalom véres, szennyes törét vakítóan fényesre akarja csiszolni az úgynevezett »megkegyelmezésben«.”⁷⁸⁴

1974-ben Frankfurtban, a hivatalfosztása utáni magyarországi püspöki kinevezésekről így nyilatkozott: „Az istentelen rendszernek elkötelezett püspökök és papok, az istentelenség és az embertelenség szolgálatában állnak. Nagyon félt az, hogy az isteni Kinyilatkoztatás és benne a Szentírásnak az Igéi kiüresedéshez és a nép lelkében hitelt-vesztetté lettek!”⁷⁸⁵ Mindszenty bíboros fent idézett, Frankfurtban tett megállapítása egyáltalán nem volt alaptalan, ugyanis „Már egy nappal a kommunista párt központi bizottságának ülése után (...) a magyar püspöki kar táviratban fejezte ki VI. Pál pápának Mindszenty hivatalfosztása fölött érzett meglepedését és biztosította őt a püspöki kar szolidaritásáról.”⁷⁸⁶ Igaza lett Mindszentynek abban is, hogy elmozdítását Kádár János személyes győzelemnek fogja elkönyvelni.⁷⁸⁷ Az egyházüldözés pedig folytatódott! Sajnos, durván. Kádár, a nemzet sok ezer gyilkosának egyike 1974. március végén a szabolcs-szatmári megyegyűlésen örömeinek adott kifejezést afölött, hogy a pápa Mindszentyt, „az antikommunizmus nagy harcosát cserben hagyta és az érseki székből kipenderítette”.⁷⁸⁸ „Minden magyar egyházi és világi hatalmasság azon fáradozott, hogy Kádár ezt a gyalázatos mondatot kimondhassa.”⁷⁸⁹

Elgondolkodtató Mészáros István professzor megállapítása, amelyben leszögezi azt, hogy Mindszenty bíboros élete utolsó másfél évében nem volt az esztergomi főegyházmegye érseke; halála pillanatában sem, máriacelli temetése és esztergomi újratemetése idején sem.

⁷⁸⁰ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 167.

⁷⁸¹ Mészáros István: „Állok Istenért, Egyházért, Hazáért”. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2000. 146.

⁷⁸² Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 113; Ólmosi Zoltán: Mindszenty és a hatalom. LEX Kft. 1991. 170-173.

⁷⁸³ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 113; Ólmosi Zoltán: Mindszenty és a hatalom. LEX Kft. 1991. 170-173.

⁷⁸⁴ Budapest, 1962. október 19. Carl. R. Sharek és Joseph Sherman végrendeleti tanúk előtt. <http://5mp.eu/web.php?a=ministransok&o=DxgvXqsvzU>

⁷⁸⁵ Sajtókonferencia Frankfurt 1974. október 10. In: Mindszenty Breviárium. Magyarok Mindszenty Mozgalma, 1998. 35.

⁷⁸⁶ Új Ember 1974. március 31. 1. In: Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 184.

⁷⁸⁷ Csértő Sándor 1974-es „rapporto”-jának 14. pontja. In: Vigília, 1998/6 428.

⁷⁸⁸ Új Európa, 1974. május-június, 18. In: Vigília, 1998/6 428.

⁷⁸⁹ Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak. Mindszenty bíboros titkárának visszaemlékezései. Pro Domo, Pécs, 1997. 245.

*Mindszenty bíboros esztergomi érseki székétől való megfosztását a Vatikán a mai napig nem rehabilitálta! Az esztergomi érsekek között nyugszik a bazilika kriptájában, jóllehet VI. Pál pápa (...) dekrétuma ma is érvényes.*⁷⁹⁰

Utódlás a prímási székben

Mindszenty bíboros a Napi jegyzetekben – a személyével kapcsolatos alkudozások kritikájaként – találóan és tömören ezt írta: „A koegzisztencia világpiacán a legolcsóbb tucatszám a magyar prímás.”⁷⁹¹

„A Szentatya legújabb kézírata egy jelentős engedményt tesz, amennyiben az esztergomi érseki szék nem tölti be definitív. Ezért ő igen hálás, ha fájdalmát a levél lényeges részére vonatkozólag nem is titkolhatja el.”⁷⁹² Ez a mondat szintén a Mindszenty bíboros véleményét megörökítő, 1974. január 21-i bécsi jegyzőkönyvből való. A bíboros nem tudta azt, hogy az esztergomi érsek helyetti apostoli kormányzói kinevezés sem az ő ügyére való tekintettel történt. „A pápa egyelőre az új esztergomi egyházmegye élére csak új apostoli kormányzót nevezett ki, aki előreláthatóan 1976-ban esztergomi érseki kinevezést kap. Ezt a megoldást azért kezdeményezzük, mert így Ijjas József kalocsai érsek⁷⁹³ – akinek esztergomi érseki kinevezését magas kora miatt nem lehetett elérni – továbbra is a püspöki kar elnöke marad.”⁷⁹⁴ (Ijjas József nyugdíjazását követően pápai trónálló címet kapott.) Tehát ez is a kommunista államhatalom érdekeit szolgálta, ugyanis Ijjas József püspökkari elnökként teljes mértékben a hatalom elvárásainak megfelelően tevékenykedett. Teljes jogú esztergomi érseki kinevezés esetén viszont a püspökkari elnök a mindenkor esztergomi érsek. Így a rendszer érdekeit jobban szolgálta ez a megoldás.

A már említett, VI. Pál pápa 1973. december 18-i levelét követően Mészáros Tibor az alábbi, említett levelet intézte Lékai Lászlóhoz, az akkor még veszprémi püspökhöz (későbbi esztergomi érsekhez) a pápai döntést követő esztergomi érseki szék betöltésére vonatkozóan. A levél Bécsben, 1974. január 4-i keltezéssel készült.

„Kedves László Püspök!

Most értesülök a Szentszék döntéséről, hogy amely Esztergomot *sedes vacans*-nak (megüresedettnek – KG) nyilvánítja. Értesülesem szerint betöltésére személyedet szemelték ki. Október elseje óta szorítják Mindszentyt lemondásra. Aki azonban őt és a jelen otthoni helyzetet ismeri, tudta, hogy ő nem mond le. Az önjelöltek után a kormány most Téged is elfogadna. A Vatikán ugyanis abban a téves hitben volt, hogy Mindszenty volt titkára javára, akiben most is bízunk, végül is lemond. A dolog nem így van; Mindszenty a kommunisták nyomására az elnyomó rendszer javára nem mondhat le még akkor sem, ha Téged játszanak ki vele szemben. Te ennek a »lefejezésnek« nem lehetsz eszköze. A mi magyar népünk, a legjobb papok odahaza és idekint ezt Neked sohasem bocsátanak meg. És mit szólna hozzá a történelem? Nem a múlttól, nem a mártól, hanem népünk és népünkben a katolikus hit, az

⁷⁹⁰ Mészáros István: „Állok Istenért, Egyházért, Hazáért.” Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2000. 147.

⁷⁹¹ Mindszenty József: Napi jegyzetek. Budapest, Amerikai Követség 1956-1971. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1979. 300.

⁷⁹² Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 165.

⁷⁹³ Ijjas József kalocsai érsek „Péter” fedőnévvel szerepel a beszervezett püspökök listáján. In: Tabajdi Gábor – Ungváry Krisztián: Elhallgatott múlt. A pártállam és a belügy. A politikai rendőrség működése Magyarországon 1956-1990. Corvina, 1956-os Intézet. Budapest, 2008. 288.

⁷⁹⁴ Ólmosi Zoltán: Mindszenty és a hatalom. LEX Kft. 1991. 194.

emberi szabadság alapjainak megdöntéséről van szó. Az igazság effajta keresztre feszítésének nem szabad, hogy eszköze légy. Szeretettel ölel és e nehéz helyzetben imádkozik Érted: Mészáros Tibor.”⁷⁹⁵

Még veszprémi apostoli kormányzóvá történő kinevezésének történetét maga Lékai mesélte el Mészáros Tibornak, Mindszenty bíboros bécsi titkárának.⁷⁹⁶ Többek között ezeket mondta neki: „Nem politikából csinálom azt, amit teszek, hanem meggyőződésből.” A kritikákra pedig ezt válaszolta: „Te, ezek megváltoztak ám! Ezeknél a kommunistáknál van az új erő! És a békepapi gyűlések nívósak.”⁷⁹⁷ Mészáros Tibor tehetetlenül, szomorúan hallgatta, és Mindszentyvel együtt tudomásul kellett venniük, hogy „Lékai is beépült a rendszerbe.”⁷⁹⁸

„Majd a történelem ítélni fog”

Lékai László 1974. február 2-án kapta meg esztergomi apostoli adminisztrátori kinevezését, majd 1976. február 10-én prímás-érseki kinevezését. VI. Pál pápa 1976. május 24-én kreálta bíborossá.⁷⁹⁹

Mészáros Tibor, Mindszenty bíboros bécsi titkára a következőképpen mondja el Lékai Lászlóval való találkozását, Lékai püspöki-, valamint esztergomi érseki kinevezésének történeti hátterét. >A napi, délutáni sétán, miután a küszöbön álló letételének híre terjedt, meg egyszer étkezésnél is, mondtam a bíborosnak, Vecsey is az asztalnál ült, hogy: „Eminenciás Uram, ha ennek hozzánk is eljut a híre, akkor ezt a Vatikán meg is csinálja.” Tekintetükkel és fejrázással kérdőjelezték az általam mondottakat. Igazában a bíboros nem ismerte a római reálpolitikát. Csonka Emil: A száműzött bíboros-ban sokszor idézi az annyira hangzatos latin szólást: „Roma locuta, causa finita”. Róma szólt, az ügy be van fejezve, de egyszer sem a még ennél is sokkal régebbi latin mondást: „Romae omnia venalia sunt” (Rómában minden alku tárgya). Lehetetlen! – mondta a bíboros, amikor azt mondtam: „Akkor meg is csinálja!” Mindszenty nem az az ember volt, aki valamilyen ügyben ne cselekedett volna, és állásfoglalás, kezdeményezés nélkül várta volna a fejleményeket. Harangozó Ferenc fölkínálta, hogy unokaöcsém, Geosits István burgenlandi plébános közvetítésével levelet tud eljuttatni Lékai László veszprémi püspöknek.⁸⁰⁰ Mindszenty gyakorlati ember volt. Azonnal kapott rajta. **Levelében kérte Lékait, ne fogadja el az esztergomi érsekséget. A kérés megindokolása pedig az volt, hogy a bíboros letételével szabad út nyílik a kommunista hatalomnak afelé, hogy kénye-kedve szerint járjon el a neki tetsző püspökök, plébánosok beiktatásával olyan helyre, amelyre csak akarja. Így lesz aztán megsemmisítve az egyház szabadsága.** A levél Lékai asztalára került. De föl sem bontotta. Hanyagul otthagya, és az egyenesen az ÁVH kezébe került. Erről nekem maga Lékai beszélt.

⁷⁹⁵ Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972–1975). Lämpás Kiadó, Abaliget, 2000. 147.

⁷⁹⁶ Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak. Mindszenty bíboros titkárának visszaemlékezései. Pro Domo, Pécs, 1997. 236.

⁷⁹⁷ Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak. Mindszenty bíboros titkárának visszaemlékezései. Pro Domo, Pécs, 1997. 237.

⁷⁹⁸ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 188.

⁷⁹⁹ Az Esztergomi Főegyházmegye névtára és évkönyve 1982. Esztergom, 1982. 84.

⁸⁰⁰ Amikor Mindszenty József Bécsben kerülő úton Lékai László tervezett esztergomi kinevezéséről értesült, titokban arra kérte őt, hogy ne fogadja el a megbízást, mivel ő sem tud az ottani viszonyokon változtatni, és Mindszenty felmentésével szabad utat kap a kommunista hatalom, hogy püspökökről kénye-kedve szerint döntsön. Lékai nem fogadta meg a tanácsot. In: Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 188.

A releváns levéltárak jelenlegi feldolgozottsági-, illetve kutathatósági szintjén ez a levél nem található meg.

Mindszenty nem tudta, amit én már akkor tudtam: Casaroli tanácsára Lékai lélekben és meggyőződésében is átpártolt, s a lelkiismeretben is vállalt vatikáni egyezkedés mellé állt.

Kinevezésének történetét maga Lékai mesélte el nekem személyesen, fürdőnadrágban ülve a tengerparton. Mert hát megkérdeztem tőle:

– Laci, hogyan lettél te püspök ebben az érában?

Lékai elmondta, hogy Casaroli fölkereste őt balatonlellei plébániáján, és kijelentette:

– Ha nem tetszik eljárni a papi békegyűlésekre, nem tudunk magából püspököt csinálni.

Tehát maga Casaroli bízta fel, hogy ebbe a békepapi gárdába belépjen. Aztán Lékai így folytatta nekem:

– Tibor, te ismersz engem, te tudod, hogy én nem akartam püspök lenni.

Ezen megnyugodtam. Abban reménykedtem, ha ez a Laci esztergomi érsek lesz, majd a Pázmány-féle politikát folytatja. Még 500 frankot is vittem neki Rómába, amikor kinevezték veszprémi apostoli kormányzónak. Igen ám, de amikor legközelebb Bécsben járt, felhívott telefonon, és nevét ki sem ejtve találkozót kért velem a Pázmáneumon kívül. Egy külvárosi kolostorban találkoztunk, és késő éjszakáig beszélgettünk. Rögtön észrevettem, hogy hopplá, ebben az emberben „megfordult a borjú”. Nem győzte dicsérni a kommunista káderek békepapi gyűlésekre kiküldött előadóit, hogy mennyire műveltek, informáltak. „Nem politikából csinálom azt, amit teszek, hanem meggyőződésből” – mondta egész nyíltan. Fenntartásaimmal, kritikámmal szemben hangoztatta:

– Te, ezek megváltoztak ám! Ezeknél a kommunistáknál van az új erő! És a békepapi gyűlések nívósak.

Csalódottan láttam, hogy ez a Laci „megtért” a kommunista oldalra. Nagyon szomorú voltam, mert bíztam benne. Lékai nagyon tehetséges volt, de az a típus, aki igazi kártyáit sohasem fedte fel, különösen olyannak nem, mint én. Tehetetlenül, szomorúan hallgattam, és elbúcsúztam tőle.⁸⁰¹

Érdekes az alábbi két epizód, amely Mindszenty bíboros hivatalfosztása és volt esztergomi munkatársa, Erdős Mátyás személyének kapcsán került megörökítésre, ugyancsak Lékai Lászlóval kapcsolatosan.⁸⁰² Az egyik Erdős Mátyás 2002. január 13-án írt személyes levele Mészáros Istvánhoz. Ebben Lékai Lászlóról a következőket írja; „Amikor Lékait kinevezték esztergomi adminisztrátornak, én Dunaszigeten lelkész voltam. Névnapi volt, néhány pap volt nálam. Lékai egy pap sofőrrel eljött Dunaszigetre, de nem jött be a plébániára, a pappal hívatott ki autójához. Elővett egy esztergomi Schematizmust, melynek minden második lapja üres volt. Láttam, hogy a lapokon már voltak feljegyzések. Ha jól emlékszem, akkor mondtam neki: ne akarjon mindenáron prímás lenni. Erre azt mondta: ő nem akar mindenáron az lenni. (...) Egyszer a kápolnából⁸⁰³ kijövet a folyosón azt mondta nekem: a vezető párttagok fel akarják számolni az egyházat. Hogy ez eddig nem sikerült, ez Kádárnak, Miklós Imrének és neki, Lékainak köszönhető. Nem tudom, meggyőződésből mondta-e, vagy megnyugtatóból.⁸⁰⁴ Tudjuk, Miklós Imre szándéka megegyezett a pártéval.”⁸⁰⁵

⁸⁰¹ Msgr. Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak – Mindszenty bíboros titkárának visszaemlékezései. Második, javított kiadás. Sajtó alá rendezte: Hetényi Varga Károly. Lektorálta: Dr. Rónai Béla.

⁸⁰² Krajsovsky Gábor: Mindszenty József bíboros száműzetése és esztergomi érseki székrétől való megfosztása. Rákosszentmihály, 2011. október 29. Konferencia előadás szerkesztett változata. 26-27. http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/KG_Mindszenty_106.pdf

⁸⁰³ Erdős Mátyás ekkor már Esztergomban, a prímási palotában lakott, mint könyvtárigazgató. Itt a Prímási Palota kápolnájáról van szó.

⁸⁰⁴ Esztergomban Lékai a beszélgetések alkalmával mindig úgy beszélt, mintha egy harmadik személy is jelen volna. In: Mészáros István: Árnyak és fények. Eötvös József Könyvkiadó Budapest 2008. 308.

⁸⁰⁵ Mészáros István: Árnyak és fények. Eötvös József Könyvkiadó Budapest 2008. 307-309.

A másik esemény, a Vatikán részéről az apostoli adminisztrátori, illetve a későbbi esztergomi érseki székre történő személyi javaslat, amely az 1971. július 21-i szentszéki emlékeztetőben olvasható. Az iratot a Szentszék képviselője adta át a római magyar követnek, amelyben többek között ez állt: „Abban a – nem kívánatos – esetben, ha a Kormány részéről ellenvetés lenne Mons. Vajda⁸⁰⁶ kinevezésével szemben, a Szentszék kész alternatívaként a jelenleg működő püspökökön kívüli a megoldás keresésére, az esztergomi apostoli adminisztrátori tisztség jelöltjeinek javasolva Erdőss⁸⁰⁷ Mátyás és Szendy József papokat, akiket előző tárgyalásokon már javasoltunk.”⁸⁰⁸

Lékai László 1974. február 2-án kapta meg esztergomi apostoli adminisztrátori kinevezését, majd 1976. február 10-én prímás-érseki kinevezését. VI. Pál pápa 1976. május 24-én kreálta bíborossá.⁸⁰⁹

Ezt követően, az 1964-es vatikáni-magyar megállapodás szellemében – Mindszenty József érseki székétől való megfosztása után – a keleti politika tovább folytatódott. Adriányi Gábor találóan jellemzi e helyzetet: „Kádár János látogatása a Vatikánban⁸¹⁰ – Kádár a Mindszenty-perben személyesen is involválva volt – beleillett minden további nélkül azokba a kommunista látogatásokba, amelyek 1963 óta a Vatikánban folyamatban voltak. VI. Pál pápának nem volt már régóta semmi gátlása, hogy kommunista vezetőket és gyilkosokat, mint Titót, Gromikót vagy Kádárt a svájci gárda felvonulásával és protokolláris pompával fogadjon. Meggyőződése és reménye – hogy ezzel sikerül neki a rendszert a kommunista államokban fellazítani, vagy egyenesen megváltoztatni – úgy tűnik még ma is, hogy nem volt más, mint mérhetetlen naivitás, illúzió.”⁸¹¹ Négy évtized elteltével „ítélt” a *hiteles* történetírás, a *hiteles* történelem: *keményen és tisztán!*

Erről a Kádár János-féle találkozóról jelent meg a Szabó Ferenc jezsuita (aki ezen a találkozón a tolmács szerepét töltötte be) visszaemlékezését is tartalmazó közlemény, „*Majd a történelem ítélni fog*” címmel, amelyben Lénárd Ödön piarista kiszabadulásának története újfent megörökítésre került. A Vatikán saját maga kezdeményezésével nem rótt fel a magyarországi kommunista pártfőtitkárnak a kereten kívül helyezett piarista szerzetes pap akkor már két évtizede tartó igazságtalan és jogtalan börtönbüntetését; erre csak akkor került

⁸⁰⁶ Vajda József váci segédpüspök esztergomi apostoli kormányzóvá történő kinevezését a kormány nem tartotta kívánatosnak, de nem is zárta ki kinevezésének lehetőségét. In: Ólmosi Zoltán: Mindszenty és a hatalom. LEX Kft. 1991. 209.

⁸⁰⁷ Itt értelemszerűen Erdős Mátyásról van szó. Ismerve az ő humoros természetét, amikor ez az irat a kezébe került – látva nevének két s-sel történt írását – a következőt mondta: „ez a lehetőség nagyon két-es volt”.

⁸⁰⁸ Ólmosi Zoltán: Mindszenty és a hatalom. LEX Kft. 1991. 154.

⁸⁰⁹ Az Esztergomi Főegyházmegye névtára és évkönyve 1982. Esztergom, 1982. 84.

⁸¹⁰ VI. Pál pápa 1977. június 9-én találkozott a Vatikánban Kádár Jánossal. Ekkor történt meg a következő eset, amely Lénárd Ödön piarista szerzetes 19 és fél éves börtönbüntetésének vetett véget. VI. Pál pápa tudott Lénárd Ödön fogva tartásáról, de a találkozó kapcsán magától ezt nem tette szóvá Kádárnak. Amikor Kádár – a Központi Bizottság téves tájékoztatása alapján – a pápának dicsekedve megemlítette, hogy Magyarországon már egyetlen pap sincsen börtönben, akkor a pápa felíratta Lénárd Ödön nevét egy papírra és Kádár elé tette. Erre Kádár meglepődött és ígéretet tett a fogva tartott szerzetes szabadon bocsátására. In: Soós Viktor Attila: Kádár kegyéből, a Vatikán kérésére. Lénárd Ödön 1977-es szabadulása. Archiv Net XX. századi történeti források 2010 3. szám http://www.archivnet.hu/politika/kadar_kegyebol_a_vatikan_keresere.html; Lénárd Ödön is visszaemlékezik erre az esetre: Harmadik szabadulásom 1977-ben történt. Kádár János – a maga nemzetközi elfogadtatása érdekében – akkor Rómában és a Szentatyánál is járt. Be akarta mutatni a rendszer jóakarátát az Egyházzal szemben, ezért azt állította, hogy Magyarországon nincs már pap bebörtönözve. Az előkészített Szentatya erre letette a tárgyalóasztalra nevemet. Hát ez? Amire Kádár János az adott helyzetben azt felelte: ha ez az ember még ténylegesen börtönben van, amikor hazamegyek, kiszabadítom. In: Lénárd Ödön, Timár Ágnes, Szabó Gyula, Soós Viktor Attila: Utak és útvesszők. Kairosz Kiadó, 2006. 67.; 159-160.

⁸¹¹ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 197-198.

sor, amikor már a kommunista tárgyalófél – a valós tények teljes meghamisításával – a magyarországi vallásgyakorlás teljes szabadságával dicsekedett.

A bolsevista betyárok – népek kiirtói – nemsokára királyi udvarokban kezdtek szalonképesek lenni.

Mindszenty József

>Elterjedt, hogy VI. Pál pápa magánkihallgatás alkalmával személy szerint megemlítette Lénárd Ödön piarista szerzetespap nevét, aki akkor még a kommunisták börtönében sínylődött, immár tizenkilencedik éve. Szabó Ferenc szerint a protokolláris találkozón az udvarias diplomáciai szavak mellett *erről nem esett szó* (kiemelés – KG), amikor azonban más szinten, Casaroli előtérbe lépésével folytatódtak a tárgyalások – ismét csak Szabó Ferenc szerint: elsősorban a hitoktatás és a szerzetesrendek helyzetéről –, s a kommunista küldöttek a hazai vallásszabadságról nyilatkoztak, akkor említették a szentszéki tárgyalópartnerek a még börtönben levő magyar papok – elsősorban Lénárd Ödön – nevét. Ennek volt köszönhető, – mint a piarista szerzetespap élete vége felé Kismaroson, a ciszterci nővérek monostorában levő lakásában említette –, hogy „egyik percről a másikra kirúgtak a börtönből”.⁸¹²

Mindehhez azonban még meg kell említeni egy, az ehhez a korszakhoz⁸¹³ és eseménysorozathoz kapcsolódó különös tény; „A Vatikán kérésére 1998-ban a magyar kormány zárta az 1964-es megállapodásra vonatkozó iratokat 75 évre, tehát 2073-ig.”⁸¹⁴ A Mindszenty József bíboros budapesti amerikai nagykövetségen töltött tizenöt éves belső emigrációjával összefüggésben készült számos hivatalos dokumentum a Szentszék és a magyar kormány vonatkozó megállapodása alapján – amelyről csak szóbeli információk vannak – 2041-ig nem kutatható a Magyar Országos Levéltárban.⁸¹⁵

Mindszenty bíboros mindezen tényeknek szomorú végkifejletéről az alábbiakat írja Emlékirataiban: „A magyar egyház jelenleg olyan állapotban van már, hogy vezetőit az ateista rendszer nemcsak a maga iránti hűségre tudja kényszeríteni, de fondorlatos módon magának a vallásos hitnek az eltorzítására is képes felhasználni őket, s így lényeges értelemben alig lehet már tovább rombolni rajta. A bolsevizmus fél évszázadnál hosszabb története mutatja, hogy nincs az Egyháznak olyan gesztusa, amelynek ellenértékeként a rendszer felhagyna a vallásüldözéssel. Ez a kommunizmus lényegéből, ideológiája belső szerkezetéből folyik.”⁸¹⁶

Montrealban pedig a következőt nyilatkozta: „Az egyháznak mindig szüksége volt és szüksége van ma is a hit tanúira.”⁸¹⁷ Mindszenty József – a hamisan értelmezett koegzisztencia és a vatikáni keleti politika áldozataként – életének utolsó négy esztendejét külföldi száműzetésben kényszerült leélni. A San Franciscóban 1974. december 22-én magyar nyelven pontifikált szentmiséjéből idézve megállapítható a „mindvégig való kitartás”

⁸¹² Elmer István: „Majd a történelem ítélni fog” – 40 éve (1977. június 9. – KG) találkozott Kádár János VI. Pál pápával. Új Ember Kalendárium 2017. 87-89.

⁸¹³ Vörös Géza: Egyházak az állambiztonsági dokumentumokban. In: Csapdában. Tanulmányok a katolikus egyház történetéből, 1945-1989. Szerkesztő: Bánkúti Gábor, Gyarmati György. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L'Harmattan Kiadó, 2010. 281-333.

⁸¹⁴ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 7.

⁸¹⁵ M. Szebeni Géza: A Mindszenty-ügyek 1. (1949-1971) Magyar Szemle XVII. évfolyam 11-12. szám 2008. december

⁸¹⁶ Mindszenty József: Emlékirataim. Helikon Kiadó 2015. Szerkesztő: Soós Viktor Attila. „Amiért nem mondhattam le” című fejezet. 517.

⁸¹⁷ Életünk – 1973. szeptember 19. Mindszenty bíboros nyilatkozata Montrealban. In: „Sampson Frank” ABTL 3.2.1. Bt-862/4

kegyelme. Neki, mint börtönöket, félrabságot és száműzetést ártatlanul elszenvedettnek volt erkölcsi alapja az alábbiakat nyilatkozni: „Most, öreg fejjel hálát adok az Istennek. Miért? Sokan nem ismerték, mi a kommunizmus. Én megtapasztaltam a magam számára, majd kötelezettséget éreztem magamban minden fölhajtható adat nyomán megszerezni külföldről, és otthonról is az alapos információkat. Velem nem történt meg, hogy én is behódoljak a most már egy negyedszázada itt települő, és annyi embertelenséget az istentelenség után elkövető rendszernek. Ez elhatározásomért most is napról napra az Istennek hálát adok.”⁸¹⁸ Ennek az elhatározásnak az erkölcsi nagysága a legújabb kutatási adatok ismeretében még inkább megmutatkozik.

⁸¹⁸ Dr. Jaszovszky József: Mindszenty, a főpásztor Észak-Kaliforniában. A szerző kiadása. Menlo Park, Kalifornia 1980. 129-130.

Megjelennek az emlékiratok

„Azért jöttem, hogy úgy élőszóval, mind tollal az emlékiratokban, hogy rádöbbsen a világot arra, hogy ami Magyarországon és az én ügyemben történt, vigyázzanak, hogy hasonló sorsra ne jussanak.”⁸¹⁹

Mindszenty József

Bevezető

50 esztendővel ezelőtt, 1974. október 11-én, a frankfurti nemzetközi könyvvásárhoz kapcsolódóan (de nem magán a könyvvásáron) mutatták be először a világnak Mindszenty József „Emlékirataim”⁸²⁰ című, azóta szinte az egész világon elterjedt, életútját bemutató, több kiadást megért visszaemlékezését (elsőként a német nyelvű kiadást), amely „a magyar történelemnek egyik legnehezebb korszakában eligazító hang és útmutató kéz”⁸²¹ volt sokak számára. Amikor Mindszenty bíboros a könyvét írta, mögötte volt huszonhárom esztendő rabsága, annak szemlélődő és szenvedélyeket lecsendesítő higgadtsága. E nélkül a könyv nélkül a XX. század történetét nem lehet hitelesen megérteni és megírni. Mindszenty bíboros könyve azért is forrásértékű, mert nem vádol, hanem a tényeket mondja el. A könyv magyar szempontból kiemelten fontos és jelentős kortörténeti dokumentum is. A mielőbbi boldoggá- és szentté avatás reménységében készült ez a visszaemlékezés.⁸²²

Hogyan ír maga Mindszenty bíboros e könyv céljairól az Emlékiratok bevezetőjében?

„Akik történelmi események középpontjában állottak, sokszor gondolnak emlékirataik közlésére. Különösen akkor, ha a Gondviselés intézkedéséből magas kort érhetek el. Én nem annyira az évek jogán, mint inkább az átélt történelmi események tanújaként veszem kézbe a tollat. Nem lehetek laudator temporis acti (a tevékenységben töltött idő dicsőítője), mint mások, akik szerencsésebbek voltak nálam. Emlékeim nagy részét kereszthordozások hosszú évei s a passzivitásra való kényszerítés foglalják el; a tevékenységben töltött idő valamivel kevesebb. S e szomorú korszakban, mintegy odaültetve a fekélyes Jób mellé, nem jelenthetek sok örömetest vagy vigasztalót, kivéve az Istenbe vetett hit állandó örömét, amelytől nem tudtak megfosztani. Így tehát nem érzek keserűséget sem. A kötelesség indítását érzem, amikor egy magamban érzett elégtelenségben, a valóságot írom meg: azt, ami történt s úgy, ahogy volt. 1956-ban, szabadulásom után, a budapesti amerikai követségen megnéztem a „The Prisoner” (A rab) című filmet. A darabot, mely közben világrészeket járt be, a kritika és a tömeg melegen fogadták, míg én sajnálattal állapítottam meg, hogy a jószándékú rendezők nem ismerték a bolsevik magyar valóságot. A filmben, amely a vasfüggönyön innen (Nyugaton) készült, semmi sincs a magyar életből. Talán csak annyi benne a valóság, hogy volt egyszer egy bíboros, akit letartóztattak és perbe fogtak. Annak, ami velem történt, nagy irodalma lett; a különböző nyelveken megjelent könyvek, újságközlemények, értekezések számát is nehéz megállapítani. Emlékszem, hogy az 1956-ot követő idők után, egyetlen egy

⁸¹⁹ <http://www.vasiszemle.hu/2015/05/krajsovszky.htm>

⁸²⁰ József Kardinal Mindszenty: Erinnerungen. Frankfurt/M., Berlin, Wien: Ullstein und Propylän Verlag 1974. Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. A könyv magyar nyelvű digitális változata:

http://ppek.hu/szit-pdf/Mindszenty_Emlékirataim_facsimile.pdf

⁸²¹ Palágyi Natália: Hűségesen követte az Urat. Mindszenty bíboros életútja és példája. Magyar Könyvnyomda, Ungarische Buchdruckerei, St. Gallen, 1976. 3.

⁸²² Krajsovszky Gábor: Mint aranyat az olvasztókemencében – Mindszenty József Emlékiratai megjelenésének 30. évfordulójára. http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/KG_Mindszenty_8.pdf
Soós Viktor Attila: Mindszenty József emlékiratai. In: Mindszenty József emlékezete. Vasi Szemle LXIX. (2015) 5. szám (tematikus szám). 893–913. <http://www.vasiszemle.hu/2015/05/soos.htm>

napon egyszerre adtak kezembe egy angol, japán, kínai, spanyol, portugál, arab s burmai nyelven kiadott könyvet, amelyet rólam és ügyemről írtak. Emlékirataim úgy mutatják meg az olvasónak - mintegy belülről - az átélt valóságot, ahogyan az végbement. Évtizedeken át némán tartott ajkaim itt szólalnak meg először a börtönökben megjárt életutamról is. Azt kérdezheti az olvasó, elmondottam-e mindent. Válaszom: előadtam mindent, csak azt nem részleteztem, amit a jóízlés, meg a férfiúi és papi önérzet tilt. Amiről beszámoltam, azt sem azért írtam meg, hogy fájdalmaim és sebeim gyümölcseit bármilyen tekintetben learassam. Azért tanúskodom, hogy a világ újra tudomásul vegye, mit cselekszik a bolsevista rendszer az alája rendelt emberi életetekkel és sorsokkal. A magyar Egyház fejének keresztjét emelem fel a világ előtt: emlékeztetni akarom magyar népem roppant szenvedéseire. Ugyanakkor fel szeretném hívni figyelmét azokra a veszélyekre, amelyek a ma még megmaradt szabad társadalmakat elpusztítással fenyegetik.”

Emlékirataiban Mindszenty bíboros még egyszer a világ népei elé tárta lelkének legnagyobb gondját: a kommunista zsarnokság által elferdített igazság ügyét, az elnyomott emberi szabadság ügyét, a vallásos nevelés elfojtásának nagy kérdését, a békepapok miatt megzavart lelkiismeretek zűrzavaros állapotát. Még egyszer szólt az ő tisztán csengő, határozott, alku nem ismerő hangja: egész életáldozata nem másért volt, mint Isten ügyéért, az Anyaszentegyház szabadságáért, a magyar Hazáért; az igazság, a hit és a jó erkölcsök diadaláért.⁸²³ „Mindszenty bíboros mondanivalója azonban nem csak a saját korabelieknek, hanem az utána következő – otthoni és határainkon kívül élő – magyar nemzedékeknek is szól. Mert – tértől és időtől függetlenül –, *megmaradásunk titkát közli velünk.*”⁸²⁴ Ezért Emlékiratainak elolvasása minden magyar katolikus számára *lelkiismereti kötelesség* lenne: szellemi öröksége tisztességes magyar jövő építéséhez nélkülözhetetlen! „Századok óta nem volt a magyarságnak olyan nagy fia, aki az egész kereszténységnek annyit mondott volna, mint Mindszenty József esztergomi érsek. Más egyházi nagyjaink is gazdagították az egyetemes kereszténységet, de inkább csak egyedi és nemzeti vonással. Mindszenty bíboros azonban egyetemes érvénnyel jelölte meg és fejezte ki az egész kereszténységnek egyedül lehetséges magatartását a jelenkor romboló áradatával, a marxizmussal szemben.” – írja Vecsey József *A szószék üzenete* című könyvében.⁸²⁵

⁸²³ Palágyi Natália: Hűségesen követte az Urat. Mindszenty bíboros életútja és példája. Magyar Könyvnyomda, Ungarische Buchdruckerei, St. Gallen, 1976. 41.

⁸²⁴ Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 9.

⁸²⁵ Palágyi Natália: Hűségesen követte az Urat. Mindszenty bíboros életútja és példája. Magyar Könyvnyomda, Ungarische Buchdruckerei, St. Gallen, 1976. 33.

Az emlékiratok megjelenésének előzményei

„Az 1974-es év legnagyobb eseménye Mindszenty József emlékiratainak megjelenése volt. Magyarországra csak illegális úton juthatott be, ronggyá olvasott példányai köröztek nemcsak az egyházon belül, de egyetemi kollégiumokban, értelmiségi körökben, olvasásuk a reveláció erejével hatott. Egyike lett azon műveknek, amelyek a maguk szellemiségével megrepesztették a kommunista rendszer ideológiájának monolit tömbjét.”⁸²⁶

Balogh Margit

323

1962-ben lejegyzett végrendeletében⁸²⁷ a bíboros így ír: „*A szocializmussá hamisított marxizmus-leninizmus a magyar népnek méreg és halál.*” Amerikában pedig kijelentette: „*A szabadkőművesség ugyanaz szalonkabátban, mint a bolsevizmus mezítláb.*”⁸²⁸ Most, a bolsevizmus, a szabadkőművesség, és a gyakorlati ateizmus újszerű és egyre agresszívebb támadása idején az Emlékiratok útmutatása fokozottan időszerű! Amikor a bíboros 1974-es amerikai útja után ismét európai földre lépett, a világ már várta Emlékiratainak megjelenését. A párizsi „Le Monde” ezt írta: „*A jelek szerint a Szentszék egyetlen kérdésben nem tudja befolyásolni Mindszentyt: emlékiratai kiadásában. A könyv meg fog jelenni.*”⁸²⁹

Közi Horváth József, volt országgyűlési képviselő az alábbiakat írta az előkészületekről: „*Sok dolga és elintéznivalója között egyike volt a legfontosabbnak „Emlékirataim” című könyvének végső formába való öntése és kiadása. Megvolt az a ritka képessége, hogy egy-egy távoli országból visszatérve azonnal folytatni tudta az írást ott, ahol hetekkel vagy hónapokkal előbb abbahagyta. Ennek a képességének volt köszönhető, hogy a félezer oldalas, nagyformátumú munka aránylag rövid idő alatt elkészült.*”⁸³⁰

Az emlékiratok megjelenését nagy érdeklődés előzte meg, amely különböző sajtókonferenciákon is kiemelten előtérbe került. Az alábbiakban a sajtókonferenciákon az ezzel kapcsolatosan feltett kérdéseket, valamint a bíboros válaszait ismerhetjük meg.

Kérdés: Mikorra remélhető emlékiratai, történelmi munkái megjelenése? Igaz-e, hogy a kommunista kormány a Vatikánon keresztül igyekszik ezek kiadását megakadályozni?

Mindszenty válasza: *Munkáimon dolgozom, készülök kiadásukra. A kommunista kormány véleménye nem érdekel. Sem szóban, sem írásban nem politizálok, csak erkölcsi elveket, örök emberi jogokat védek és hirdetek! Ez szent hivatásom! A kommunista kormány felfogásával, amely minden megnyilatkozásomban politikát lát – nem törődöm.*

(Torontó, érseki hivatal gyűlésterme, 1973. szeptember 21.)⁸³¹

Kérdés: Miért adja ki emlékiratait?

⁸²⁶ Balogh Margit: Mindszenty József (1892-1975) I. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Budapest, 2015. 1371-1372.

⁸²⁷ Mindszenty bíboros itt idézett végrendelete Budapesten, az amerikai követségen készült 1962. október 19-én. Ez a bíboros szellemi végrendeletét tartalmazza a Csonka-országban élő, valamint a világon szétszóródott valamennyi magyar számára. Füzér Julián: Szentnek kiáltjuk! Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1987. 77.

⁸²⁸ Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat). 64.

⁸²⁹ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 138.

⁸³⁰ Közi Horváth József: Mindszenty bíboros. Magyarországi Mindszenty Alapítvány, 2002. 94.

⁸³¹ Mindszenty József: Szentbeszéd III. Vasárnapi Levél, Wien, 1973. 28. évfolyam, 53.

Válasz: *Az emberi jogokból senkit sem szabad kizárni, még egy bíborost sem. Több mint negyedszázadon át néma kellett, hogy maradjak, s abban az időben, mikor még a számat se nyithattam ki, szünet nélkül gyalázhattak. De egyszer az életben, talán éppen életem végén, nekem is meglehet a jogom arra és igénybe vehetem a lehetőséget, hogy megmondjam: a velem kapcsolatos állításokban mi igaz és mi nem. Ezt követeli tőlem magas egyházi hivatalom és ezt kívánja magyar népem érdeke is. Kell, hogy a világ egyszer végre megtudja az igazságot!*

(Bécs, 1974. október 10.)⁸³²

Kérdés: Készülő emlékirataiban ír-e lefogatásáról és a börtönben való élményeiről?

Válasz: *Tárgyalom a memoárokból ezeket, de kérem, nem kell erről már most írni, nem kell heccelni azokat, akik félnek tőle, amit írok.*

(San Francisco érsekiének hivatali helyiségében, 1974. június 6.)⁸³³

Hogy mire gondolt ekkor Mindszenty? Álljon itt erre vonatkozóan néhány idézet az Emlékiratokból, amelyekből ismételten képet kapunk a kommunizmus belső lényegéből fakadó, bármilyen megjelenési formájában megmutatkozó gyűlöletéről, kegyetlenségéről. Ezt a sorsot sok magyar család is átélte, ahonnan elvették az apát, az anyát, a gyereket és lehet, hogy soha többet nem került elő, senki nem tudott továbbit sorsuk felől. A kommunistáknak bevált módszerük volt az, hogy még a nyomát is el kell tüntetni mindannak, ami kereszténységet, vértanúságot, ellenállást jelent. Lenin megmondta: az emlékezetet kell kiirtani! „*Van-e fájdalmasabb valóság a rab-temetésnél, a rabsírnál? A rabnak itt, ha lehunyja szemét vagy megszinegelik a torkát, sem anyja, sem felesége, sem gyermeke nem vehet tudomást a temetésről. Soha nem száll könny, virág, ima erre a sírra. Sem kő, sem jel nem mondja el, ki nyugszik e helyen.*” (Mindszenty József)

Mindszenty bíboros közvetlenül a letartóztatása előtt az alábbiakat nyilatkozta, amelyek már előre halomra döntötték kirakatperének aljas vádjait: „*Annyi célzatosan megszöött, százszor megcáfolt, de konokul tovább hirdetett valótlanosság nem tajtékzott mind a hetvennyolc elődöm körül együttvéve sem, mint körülöttem. Nem vettem részt semmiféle összeesküvésben. Nem mondok le érseki tisztemről. Nincs vallani valóm, és semmit nem írok alá. Ha mégis megtenném, az csak az emberi test gyengeségének következménye s azt eleve semmisnek nyilvánítom.*”

A kegyetlen kínzások először Budapesten, az Andrássy út 60-ban zajlottak, amely ma múzeum és ahol minderről külön megemlékezés is látható.

„Décsi alezredes megfenyeget, cinikusan mondja: ha úgy viselkedik, mint tegnap, jön a gumibot! Ezen az éjszakán talán kétszer is megveret. Megint csak a hajnal vet véget kínjaimnak. Egyik következő éjszaka a kihallgatók nem is kérdeznek. *Egész éjjelre átengednek a kínzóknak.* Egy nagy üres teremben csak ketten vagyunk együtt. A szokatlan mély csendből következtetem, hogy talán senki sincs a közelben. Az őrnagy felszólít, hogy vetközzem. Én nem vetközöm, mire ő a félhomályban levetköztet. Elém áll és felteszi az első kérdést. Nem felelek. Újra rám rivall. Én megint hallgatók. Erre előveszi kihallgató szerszámaikat: egyik kezében van a gumibot, a másikban kinyitott, hosszú, éles kést tart. Parancsokat ad, nagyot kiált, és mint lovardában a lovat, ügetésre fog. Hátamra és lágyékomra hullanak a gumibot-ütései. Hatalmában van egész testem; kerget, űz. Percig szünetet tart s így fenyeget: *>Szétverlek, felaprítalak reggelig. Hulládat darabokban a kutyáknak vetem és a csatornába dobom. Most mi vagyunk az urak!<* A lábamat fájósan szúrják a szálkák.

⁸³² Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 201–202.

⁸³³ Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat). 13.

Kimerülten lihegek a futástól; de futok, mert így kevesebb botot kapok. Gyenge vagyok, kimerült, minden idegszálam és egész testem kínban van. Lehet úgy éjfél után 2-3 óra, amikor belátja, hogy az ütlegelés és a futás, bár elcsigáz és gyötör, nem hozza meg az eredményt az ő számára. De tanúja volt két héttel előbb a primási palotában, ahogy fájdalmasan és könnyekkel a szemében édesanyám búcsúzott tőlem, amikor elhurcoltak. Nyilván erre emlékezve mondja: *>Ha meg nem vallodd (kínzás közben máskor is élvezettel letegez), hajnalra ideszállítatom az anyádat. Meztelenül állítalak eléje. Anyádat itt üti meg a guta, de meg is érdemli, mivel téged hozott a világra! Te leszel a gyilkosa!<* Aztán tovább ütlegel, miközben nyargalnom kell. Én azonban hallgatok. Emlékszem, rettegés fogott el a gondolatra, hogy idehozatja szegény édesanyámat. A félelemérzések befolyása alatt kezdem elhinni, hogy ezt megteszi. Csak arra a gondolatra nyugodtam meg végül, hogy édesanyámat Mindszentről - 200 km távolságból - lehetetlen lesz idehozatnia hajnalig. *A vallató tovább kérdez és ver.* A szívem, a lábam már nem bírja. Idegrendszerem szinte vitustáncba kezd. Senki sem ismerne rám, aki csak egy hónappal is előbb látott. Sokat elbírunk, de mégis véges az erőnk. *Ez a nyargalás és a gumibotozás hajnalig tart.* Ebben az idegállapotomban gondolkodom arra később a nap folyamán, hogy a következő éjjel vetek valami csontot nekik. Így a második éjjel megnevezek két halottat és egy emigránst. Időt akarok nyerni. Vontatva, adagolva adom elő a dolgot. (A megnevezetteknek volt valami közük az üggyhez.) Kínzóm megőrül a neveknek. Én pedig megkönnyebbülten reméltem, hogy talán egy hét is eltelik, amíg rájön, hogy a megnevezettek régen sírban nyugosznak vagy a vasfüggönyön túljutottak. A „felültetésre” azonban korábban rájött. *Ezért a következő éjszakán is úgy ütlegelt és kínzott, mint az előzőn tette.* Az itt elmondott éjszakai futtatást később a fegyházban állítottam össze emlékezetfoszlányokból, amidőn ott ráléptem este egy szálkára és lábamban meg emlékezetemben működni kezdtek a >korábbi szálkák<. Éjjel két-három óra lehet, amikor azt hallom, mintha valakinek a teste lehullott volna az akasztófáról. Imádkozom a kivégzettek lelki üdvéért, azután eléjszakázom azzal a gondolattal: mikor kerül a rablógyilkosok után hasonló sorsra a Római Szent Egyház bíborosa? Szemben állok én is a kivégzéssel, a halállal. Azt pedig, hogy teljesen egyértelmű vallomást tegyek és a rendszert dicsérve hálálkodjam vezetőinek, mint ez az oroszországi kirakatperekben annyiszor megtörtént, még 39 nap alatt sem tudták elérni.”

Az emlékiratok megjelenése

Mindszenty József emlékiratainak kiadására 1974 októberében került sor. Ünnepséggé és sajtókonferenciává keretében mutatták be a világnak Mindszenty rég várt művét. Csonka Emil történész, szemtanú az alábbiakban tudósít erről a történelmi jelentőségű könyvbemutatóról.⁸³⁴

A bíboros a szomszédos Kronberg egyik szállodájának nagytermében adott a kiadókkal együtt sajtófogadást. Körülnézve a figyelő embereken, Mindszenty fenn a pódiumon kimondta nyilatkozata első szavait: *„Emlékirataim megjelenésekor mélységes hálával gondolok az Élet Urára. Életemet, szellemi és lelki frissességemet egyedül neki köszönhetem az embertelen meghurcoltatás után és tengernyi szenvedés ellenére. Amint 1948-ban, majd 1956-ban kijelentettem, most is hangsúlyozom: megbocsátok ellenségeimnek és megkínzóimnak is. Emlékirataim megjelenésekor örülök annak, hogy lapjain az egész emberiséghez szólhatok és megmutathatom, milyen sorsot tartogat számára a bolsevizmus. Mit jelent számomra ez a mostani pillanat? Az első: az Élet Urának való hálaadás, hogy az isteni Gondviselés kihozott abból a helyzetből, amely annyiaknak hozott fizikai életmegszüntetést és annyiaknak tette életét - ha megmaradtak - roncsokká; én pedig a Gondviselés akaratából kijöttem, hosszas*

⁸³⁴ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 200-213.

betegségek után is egészségesen, ép testtel és lélekkel. A másik, ami örömet szerez, hogy a másfél milliós magyar emigráció körében folytathattam a lelkipásztorkodást. És örülök annak, hogy most megjelenik az Emlékirat, már kezünkben is van, s így alkalmat nyerek arra, hogy rámutassak, mi vár a világra a kommunizmus révén.”

Mindszenty bíboros beszédében azokról sem feledkezett meg, akik ezt a nem könnyű munkát, a magyar (Weller Publishing kiadó) és a nagy világnyelveken való kiadást előkészítették (német: Propyläen kiadó, angol: McMillan cég). Ezek után felelt az újságírók záporozó kérdéseire.

Elsőnek természetesen az a kérdés került elő, hogy a könyv nem vatikáni tilalom, pápai tiltás ellenében látott-e napvilágot?

„Nem - hangzott a válasz -, nem volt tilalom, csak aggályoskodás.”

Az aggály az volt, hogy a magyarországi kommunista rendszer reagálni fog az Emlékiratokra: felfrissíti rágalmait a bíboros ellen és a magyar egyházon áll majd bosszút, amely azután az Emlékiratok megjelenése miatt nehezebb helyzetbe kerülhet. Erre Mindszenty bíboros válasza – még az Emlékiratok megjelenése előtt – a következő volt: *„Megszoktam már a szüntelen rágalmakat az egyház ellenségei részéről s abba is beletörődtem, hogy az úgynevezett >haladó, baloldali katolikusok< az előbbiekkal együtt rendszeresen támadjanak. Nekem azonban emberi jogom, sőt, mint püspöknek kötelességem, hogy a rágalmakat, ha szabadon tehetem, visszautasítsam. Eltekintve attól, hogy ellenségeimnek megbocsátottam, emlékirataimban csak tényeket adtam elő s azokból, amint a Szentatyának is módjában állott megállapítani, hiányzik a kihívó, vagy polemikus hang, amely ürügyül szolgálhatna a nemtelen bosszúra, akár személyem, akár az egyház ellen.”*⁸³⁵

A sajtókonferencián hangsúlyozta: könyve megírására készítette az a tény, hogy Magyarország primása volt, felelősséggel tartozott népének. *„Ha - mondta - néma maradtam volna, az utókor, a történelem elítél engem, hogy nem álltam helyt úgy, ahogy elődeim századokon át megtették ... és itt van nekem magyar egyházam is; kérem, én 60 esztendeig szolgáltam ezt a magyar egyházat.”*⁸³⁶

A hat évtized minden eseményére kitértek az újságírók. El kellett mondania papi pályafutásának kimagasló eseményeit, káplánságától kezdve primási ténykedésén, szenvedésein át egészen a szomorú felmentéséig (amely kirakatperének éppen 25. évfordulójára esett). A konfliktust, amely közte és a pápa között keletkezett – nevezetesen az esztergomi érseki széktől való megfosztást – Emlékirataiban úgy tárgyalja, hogy egyrészt tapintatból ne sikkadjon el maga a valóság, ne essék áldozatul az igazság. Másrészt úgy, hogy a hit és erkölcs legfőbb képviselője, a Szentszék tekintélye ne szenvedjen csorbát. Ezzel az eseménnyel kapcsolatban Adriányi Gábor, bonni professzor A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy című könyvében többek között ezt írja: „1972. október 10-én hozta a bécsi nuncius Mindszenty tudomására, hogy a Szentszék az ő kiutazásakor *garanciát* adott a kormánynak, semmi olyat külföldön nem tesz, vagy mond, ami a magyar kormány érdekeit sérti. Ez a hír Mindszentyt természetesen módfelett felháborította, elsősorban azért, mert erről Zágon prelátus neki a budapesti tárgyalások alkalmával egy szót se szólt, holott ez neki kötelessége lett volna. Ha tudott volna róla, ő ezt a feltételt sohasem fogadta volna el. Nem az teszi az egyháznak a jó szolgálatot, aki annak történetét elhallgatja, ... hanem aki annak valóságát őszintén feltárja. Ezek a tények a Vatikánnak egy olyan nem

⁸³⁵ Mészáros István: „Állok Istenért, Egyházért, Hazáért”. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2000. 165.

⁸³⁶ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 204.

összinte - mondjuk ki nyíltan hazug - keleti politikájáról tesznek tanúbizonyságot, amilyenre a pápai diplomácia egész történetében nincs példa.”⁸³⁷

Az emlékiratok kiadását a magyarországi kommunista rendszer – a saját szempontjaiból érthető okoknál fogva, félve az igazságot feltáró könyv megjelenésétől – hevesen ellenezte, jelentőségét igyekezett minden erejével lekicsinyelni. Kapcsolatai révén – még 1974 nyarán – már előzetesen is sikerült megakadályoznia, hogy a megjelenő *Emlékirataim* az októberi Frankfurter Könyvvásáron ne kerülhessen ismertetésre, a könyvvásár hivatalos aktusaival ne legyen összefüggésbe hozható. Ennek érdekében a magyarországi Kultúra Kereskedelmi Vállalat vezérigazgatója, Kornis Pál a Frankfurter Ausstellung und Messe GmbH igazgatójának, Sigfred Taubertnek levelet juttatott el, amelyben zsarolási potenciálként tünteti fel a Magyar Népköztársasággal való „jó viszonyt”, amelyet – szerinte (illetve a Párt⁸³⁸ álláspontja szerint) – ilyen „barátságtalan akciók” által, mint az emlékiratoknak a könyvvásáron való hivatalos bemutatása, jelentősen ronthatnak. Kornis Pál és Sigfred Taubert között egy Németországba kiküldött állami ember, Bakó József volt a közvetítő. Arra azért nagyon vigyáztak a magyarországi szervek, hogy ez a kérdés ne kerüljön külügyi vonalra, mert akkor az emlékiratokra „még az érdektelenek felfigyelését is eredményezné.” Így az októberi könyvvásár alkalmával már maga a könyvkiadó, illetve annak befolyásos háttere határozta meg – vélhetően a könyvvásár igazgatóságának fentiekben vázolt, kommunista nyomásra történt lépését követően – a sajtókonferencia eredetitől eltérő helyét és időpontját. A kommunista rezsim tehát többirányú fellépésével és befolyásával ezt is el tudta érni, amely azonban a könyv világsikerére semmiféle negatív hatást nem tudott gyakorolni, minden ellenkező állítás ellenére sem!⁸³⁹

Ennek eredményeképp 1974. október 11-én⁸⁴⁰ (és nem 1974. október 10-én, a vásár első napján) a Frankfurt melletti Kronbergben, a Schloss-Hotelben (és nem Frankfurtban, a könyvvásáron) került sor az emlékiratok megjelenésével kapcsolatos sajtófogadásra.⁸⁴¹ Az alábbiakban erről a sajtókonferenciáról, illetve az eredeti időpont áthelyezésének előzményeiről készült jelentésből – a magyarországi rendszer által kiküldött személyek irányzott megfogalmazásában – olvashatunk részleteket, illetve teljes dokumentációkat. Valamennyi anyag lelőhelye a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára.⁸⁴²

„A volt hercegprímás sajtóértekezletén eredetileg nagyobb körben és már a vásár első napján, azaz október 10-én akarta megrendezni a Propyläen Könyvkiadó. Kevesen tudják, hogy ez a könyvkiadó az Axel Springer jobboldali (legalábbis a magyarországi kommunista besorolás szerint – a kiadó vezetője, Axel Springer ennek ellenére engedett a kommunista nyomásnak a tervezett sajtókonferencia módosításának tekintetében – KG) sajtócézár tulajdonába ment át. (...) A Springer nyomás nyilvánvalóan arra kényszeríti rá a kiadó (értsd: Propyläen – KG) vezetőségét, hogy olyan kétséges műveket adjon közre, mint Mindszenty József könyve. A 10-ére (értsd: 1974. október 10. – KG) meghirdetett sajtókonferenciát elhalasztották Springer közvetlen kérésére. Amikor ugyanis már látszott, hogy a nyugati sajtó erőteljesen firtatni fogja a volt hercegprímás és a Vatikán kapcsolatát, Axel Springer személyesen érkezett meg Frankfurtból húsz kilométerre fekvő Kronberg Hotelbe, magától a sajtóértekezlettől már távol

⁸³⁷ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 8., 144-145., 213.

⁸³⁸ MSZMP: Magyar Szocialista Munkáspárt

⁸³⁹ Soós Viktor Attila: Mindszenty József emlékiratai. In: Mindszenty József emlékezete. Vasi Szemle LXIX. (2015) 5. szám (tematikus szám). 893–913. <http://www.vasiszemle.hu/2015/05/soos.htm>

⁸⁴⁰ Az esemény időpontjának (október 11.) megadása megegyezik Mindszenty bíboros titkárának, Mészáros Tibornak a naplójegyzeteiben szereplő adatával. ⁸⁴⁰

⁸⁴¹ Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972-1975). Lämpás Kiadó, Abaliget, 2000. 391-397. Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár

⁸⁴² Korábban MOL. Krajsovszky Gábor: Harcold haláláig az igazság harcát. <http://www.ppek.hu/k814.htm>

tartotta magát (nyilván a „kellemetlenségektől” akarta megóvni magát – KG). Az értekezletre csak válogatott újságíró had juthatott be; én a vásár igazgatóságától szereztem meghívót, természetesen nem a saját nevemre, hiszen magyar állampolgárt aligha engedtek volna be. A sajtóértekezleten a világlapok tudósítói vettek részt, kb. tizenhatan, valamint négy rádió és televízió állomás. (...) Az ülést a kiadó igazgatója nyitotta meg, majd utána Mindszenty József nyilatkozatot adott. Ennek a nyilatkozatnak angol nyelvű átíratát megszereztem a Times tudósítójától és ezt jelentésemhez mellékelem.

(...) Egy baloldali szociáldemokrata német újságíró megkérdezte, hogy az adott körülmények között helyesnek tartaná-e Mindszenty József, ha a katolikus egyház Magyarországon a föld alá vonulna. Mindszenty ezt helyesnek tartaná (vö. jelen tanulmány *Föld feletti és föld-alatti egyház* alfejezetével). A nyugati sajtókonferenciákon természetesen mindig a kellemetlen (értsd: a kommunista rendszer szempontjából kellemetlen – KG) kérdéseknek van inkább helyük, de az én hétesztendő frankfurti tapasztalatomban nem érzékeltem még ilyen ellenséges (értsd: kommunista-ellenes – KG) légkört. Nyilvánvalónak tetszett előttem, hogy még Springer propagandája sem képes ezt a szélsőséges uszítás centrumába állítani. A sajtókonferencia után a Bild Zeitung megjelent tudósítójával beszéltem – még ők, a Springer közvetlen szócsövei sem csinálnak nagy storyt Mindszenty József frankfurti megjelenéséről, mert úgy vélik, hogy még az egyházon belül is Mindszenty egy jobboldali kisebbség szócsöve.”⁸⁴³ A jelentés ezzel is Mindszenty bíboros munkájának felbecsülhetetlen jelentőségét igyekezett minél inkább dezavualni. Az viszont tény, hogy a megjelenést követő első tíz nap alatt az emlékiratoknak csak a német nyelvű kiadásból 25.000 példány fogyott el! Mindszenty bíboros ezen a sajtókonferencián elhangzott beszédjében azokról sem feledkezett meg, akik ezt a nem könnyű munkát, az emlékiratok kiadását, mint kiadók lehetővé tették, a magyar (Weller Publishing Kiadó, Vörösváry István), a német (Propyläen Kiadó, Ullstein GmbH) és a nagy világnyelveken (angolul a Macmillan Kiadó) való kiadást előkészítették. A sajtókonferencia jelentős része, valamint a kapcsolódó kommentárok anyaga az elsők között került publikálásra Csonka Emil munkájában,⁸⁴⁴ majd később az Astra Mária Rádió adásában.⁸⁴⁵

⁸⁴³ Másolat a 003280/4/1974 számú szigorúan titkos akta mellékletéről. Ungváry Tamás jelentése Molnár Ferenc államtitkár részére (Kulturális Minisztérium), 1974. október 23. MOL KÜM/TÜK XIX-J-1-j Vatikán 1974. 160-28 tétel 113. doboz 003280/4 1974. november 1. Tárgy: Mindszenty frankfurti sajtóértekezlete.

⁸⁴⁴ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 200-213.

⁸⁴⁵ http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/KG_Mindszenty_108c.pdf

Kultúra
Külkereskedelmi Vállalat
Vezérigazgató
Budapest, 1974. június hó 24.
„B i z a l m a s”

Nagy László főosztályvezető h. elvtársnak,
KÜLÜGYMINISZTERIUM
V. Területi Főosztály,
B u d a p e s t

329

Kedves Nagy Elvtárs!

Mellékelem frankfurti kiküldöttünk, Bakó József elvtárs telefonon már jelzett feljegyzését és Taubert úrhoz írandó levelem tervezetét.

Kérem, hogy véleményét mielőbb közölje, mert szerdán /26-án/ lenne alkalmam a levelet futárral kiküldeni.

Eltvársi üdvözlettel:

Kornis Pál

MELLÉKLETEK

846

⁸⁴⁶ MOL KÜM/TÜK XIX-J-1-j Vatikán 1974. 160-28 tétel 113. doboz 003280/2 1974. június 25. Tárgy: Mindszenty „Életem” c. könyvének megjelentetése.

FELJEGYZÉS

Kornis et. részére

Tárgy: Sigfred Taubert úrral, a „Frankfurti Könyvvásár” igazgatójával a Mindszenty. Életem c. könyv megjelenésével kapcsolatban meghirdetett sajtófogadásról folytatott megbeszélésről.

Fenti tárgyban Taubert úrral egy alkalommal személyesen, egy alkalommal telefonon beszéltem. Taubert úr kijelentette, hogy a Kiadóval beszélt és meg tudja akadályozni, hogy a „Könyvvásár” területén sajtófogadás a könyv megjelenésével kapcsolatban ne legyen.

Javasolta, hogy ha azt akarjuk, hogy a sajtófogadással kapcsolatban különös ügy ne legyen, akkor ne vigyük a témát külügyi vonalra, mert az egyértelműen problémát és még az érdektelenek felfigyelését is eredményezné.

Második alkalommal Taubert úr hívott telefonon és közölte, hogy találkozott a Propyläen Verlag vezetőjével és ígéretének megfelelően beszélt a meghirdetett sajtófogadásról. A Kiadó vezetője közölte, hogy a sajtófogadást nem a könyvvásáron tartják, még csak nem is Frankfurtban, hanem a Frankfurttól 30 km-re a Taunus hegységben levő egyik szállodában. A meghívottak számát minimálisra csökkentik, a sajtófogadás célja a jelenleg gyártás alatt levő könyv eladásának elősegítése.

Taubert úr kihangsúlyozta, hogy mondjam meg Kornis elvtársnak, hogy a könyv sajtófogadásának kereskedelmi jellege lesz, a könyv megjelenését megakadályozni nem lehet, és ő is kérte a kiadót, hogy kerüljenek el minden olyan megnyilvánulást, ami esetleg a Könyvvásár légkörét zavarná.

Budapest, 1974. június hó 24.

Bakó József

847

⁸⁴⁷ MOL KÜM/TÜK XIX-J-1-j Vatikán 1974. 160-28 tétel 113. doboz 003280/2 1974. június 25. Tárgy: Mindszenty „Életem” c. könyvének megjelentetése.

Sigfred Taubert úrnak
Ausstellung und Messe GmbH igazgatójának

Igen Tisztelt Taubert úr!

Miután legnagyobb sajnálatomra nem volt szerencsém Önnel személyesen találkozni, és így csak frankfurti kiküldöttünk, Bakó József úr közvetítésével volt alkalmam Önnel a Propyläen Verlag sajtófogadásával kapcsolatos problémákat tisztázni. Szeretném megköszönni Önnek azt a Bakó úron keresztül kapott tájékoztatást, hogy a sajtófogadás szűk körben és nem Frankfurt területén kerül megrendezésre és a „Frankfurti Könyvvásár” igazgatója az Ön által képviselt hagyományokhoz híven nem ad lehetőséget arra, hogy a Propyläen Kiadó sajtófogadását Mindszenty József könyvének megjelenésével kapcsolatban a „Frankfurti Könyvvásár” hivatalos aktusaival összefüggésbe lehessen hozni.

Ön természetesen megérti igen tisztelt Taubert úr, hogy a Magyar Népköztársasággal szembeni ilyen barátságtalan akciók – amennyiben hivatalos színezetet kapna – ronthatják azt a hosszú éveken át kialakult korrekt viszonyt, amely közöttünk fennáll és ezért tartottam szükségesnek, hogy az Ön véleményét időben kikérjem.

Ismeretségünk és az Ön sokéves munkásságának ismerete alapján meg voltam győződve arról, hogy a „Frankfurti Könyvvásár” az Ön vezetése alatt elhatárolja magát az ilyen jellegű akcióktól, mert célja az együttműködés erősítése, amelyet a magunk részéről is támogatunk és támogatni is fogunk.

Megköszönve fáradozását, engedje meg, hogy ezt az alkalmat használjam fel arra, hogy külön is minden jót kívánjak közelegő születésnapja alkalmából és remélem, hogy még sok évet fogunk gyümölcsözően együttműködni.

Baráti üdvözlettel:

Kornis Pál
vezérigazgató

848

⁸⁴⁸ MOL KÜM/TÜK XIX-J-1-j Vatikán 1974. 160-28 tétel 113. doboz 003280/2 1974. június 25. Tárgy: Mindszenty „Életem” c. könyvének megjelentetése.

A bolsevizmus és a keleti politika károkozása

„Mindszenty bíborost 1948 decemberében Kádár parancsára hurcolták el az Andrássy út 60 kínzópincéibe az ávosok; 1949 februárjának elején Kádár parancsára ítélték hazug per keretében előbb halálra, majd életfogytiglani börtönre; s most – éppen ezek 25. évfordulóján – ugyanannak a Kádár Jánosnak utolsó parancsa a vatikáni diplomatákon át, Casaroli érsek közvetítésével, a pápa levelén keresztül csapott le rá.”⁸⁴⁹ Casaroli ennél még jóval korábban, 1967. október 14-én „Emlékeztető”-t adott át a római magyar nagykövetnek; ebben „a pápa, mint a katolikus egyház legfőbb vezetője, teljes befolyását latba veti, hogy Mindszenty, miután elhagyta az országot, ne avatkozhasson be a magyar egyház életébe, ne nyilatkozzon a Magyar Népköztársasággal és kormánnyal szemben, tartózkodjon ellenséges tevékenységtől, és ne akadályozza a magyarországi katolikus egyház működését.”⁸⁵⁰ „Vajon miért volt szimpatikusabb a Szentatya számára a magyar kommunista párt első titkára, mint az anyaszentegyház megkínzott bíborosa, aki elutasította a kommunista ideológiát?” – teszi fel a kérdést fenti gondolatához kapcsolódóan Mészáros István professzor. „Tudjuk – írja válaszában –, hogy VI. Pál pápára és környezetére nagy hatást gyakoroltak francia baloldali filozófusok, akik szerint egyrészt a kommunizmus a jelen és jövő szilárd társadalmi rendszere, másrészt a kommunizmus a jövőben kereszténnyé fog válni s az egyház támasza lesz. Kétségtelen: teljesen téves volt mindkét vélekedés.”⁸⁵¹

Mészáros Tibor, Mindszenty bíboros utolsó személyi titkára visszaemlékezéseiben az alábbiakat állapítja meg; Rómában ráálltak a keleti politika vonalára, és erről nincsen letérés. A francia baloldali püspököknek és egyháziaknak ma nagy befolyásuk van a Vatikánban. VI. Pál egészen francia párti. Azokra a mi argumentumaink, a mi érveink a keleti politika ellen, a kommunizmus ellen egyáltalán nem hatnak, mert ők teljesen baloldaliak.⁸⁵² Mindjobban elszomorodtam, mert láttam, hogy budapesti kommunista tárgyalófeleiben és Kádárban a pápa jobban bízik, mint Mindszentyben.⁸⁵³

Róma akkor határozta el magát Mindszenty lemondatására, amikor bizonyossá vált, hogy az emlékiratait kiadja – erről egy római monsignore adott felvilágosítást. Róma nem engedheti meg, hogy egy hivatalban levő érsek vagy prímás egy mai rendszerrel szemben, bármily istentelen legyen is az, egy ilyen súlyos vádirattal álljon elő, amikor a Vatikán gyakorlati politikai okokból ezt a rendszert, amely istentelen kommunista, s az egyházat meg akarja semmisíteni, az egyház „megmentése” céljából már elismerte.⁸⁵⁴

„Üldözői, Egyháza legnagyobb ellenségei éppen a saját egyházi feletteseit használták fel ellene és először hazájából, majd érseki székéből is eltávolították. Páratlan megaláztatás volt ez. Gyenge vigasz, hogy az egyházi vezetés ettől a Krisztus Egyházát megszégyenítő lépéstől remélte az egyszerű hívek vallásgyakorlását megkönnyíteni. Ezzel szemben azt tapasztalhattuk, hogy helyzetünk ettől a lépéstől nemhogy könnyebb lett, de annál inkább rosszabbodott. Lenin örökösei, a harcos ateisták – ezúttal egyházi segédlettel – ismét

⁸⁴⁹ Mészáros István: „Állok Istenért, Egyházért, Hazáért”. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2000. 146.

⁸⁵⁰ Mészáros István: Mindszenty és az „Ostpolitik”. Kairosz Kiadó, Budapest, 2001. 123.

⁸⁵¹ Mészáros István: „Állok Istenért, Egyházért, Hazáért”. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2000. 147.

⁸⁵² Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972-1975). Lämpás Kiadó, Abaliget, 2000. 179.

⁸⁵³ Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak. Mindszenty bíboros titkárának visszaemlékezései. Pro Domo, Pécs, 1997. 242-243.

⁸⁵⁴ Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972-1975). Lämpás Kiadó, Abaliget, 2000. 165-167.

megnyertek egy csatát.” – olvashatjuk a Száműzött bíboros szolgálatában című könyv bevezetőjében.⁸⁵⁵

A frankfurt-kronbergi ünnepségen Mindszenty asztalánál ott ült Szolzsenyicin barátja, a szovjet infernót megírt író is, Maximov. Szolzsenyicinre és a száműzött orosz írókra kitérve Mindszenty a többi közt a következőket mondta:

*„Eltűnődöm azon, hogy könyvem a száműzött orosz írók műveivel együtt lát napvilágot. Én, aki minden bizonnyal csak a Gondviselés kegyelméből maradtam életben és állok most itt, ősz tanúként az emberiség felriasztására, talán utalhatok arra, hogy ez az összetalálkozás sem a tiszta véletlen műve. Nem, mert ez a találkozás is gondviselésszerű, avégből, hogy tanúságtételeink egymást hitelesítsék ennek a kétkedő, történelmi felelősséget alig érző nemzedéknek a szemében.”*⁸⁵⁶

A sajtókonferencián az Emlékiratok német kiadója bejelentette: a bíboros könyve mindössze tíz napja van csak forgalomban, és máris 25 000 példány fogyott el belőle. És ez csak a német kiadás. A magyar kiadással együtt rövidesen 17 nyelven lát napvilágot Mindszenty bíboros tanúságtétele.

Az Emlékiratok megjelenésére az Állami Egyházügyi Hivatal vezetője, Miklós Imre⁸⁵⁷ epés rádiónyilatkozattal reagált s a könyv pusztá létét igyekezett úgy beállítani, mintha Mindszenty ártott volna az egyháznak és aláásná a pápa tekintélyét. Felsorolt több intézkedést, melyet a kommunista kormány az egyház érdekében állítólag tett. Ezek az intézkedések azonban, miként Mindszenty memoárjai és más magyarországi papok is tanúsítják, a gyakorlati végrehajtás során olyannyira korlátozó jellegűek, hogy a vallásos életet erősen akadályozzák. A bíboros Emlékiratainak megjelenése a hatalom magyarországi birtokosait feltűnően idegessé tette - írja a Neue Zürcher Zeitung. A rádiónyilatkozatról és a Mindszentyt befeketíteni akaró igyekezetről pedig ezt írta: „Annyira álszent, hogy az már gusztustalan.”⁸⁵⁸

Ezt a könyvet, persze, mohón vették kézbe és olvasták a vasfüggönyön túl is, és akik legelőször megkaphatták, a rendszer kiváltságosai voltak. (A bíboros ellenségei körében az „Emlékirataim” a legrettegettebb könyv volt.) Ezek között van egy pap, aki a háború után, Mindszenty üldöztetése idején jól ismert alakja volt a politikai életnek és a barikád másik oldalán állt, nem ott, ahol a bíboros. „Balogh páter”⁸⁵⁹ – így ismerte mindenki. Rákosi Mátyás számára hasznos kirakati díszfigura, eszes és cinikus. Elolvasva Mindszenty Emlékiratait ezt a figyelemre méltó megjegyzést tette: „A baj az, hogy Mindszenty mindenkit a maga mértékével mér.” Sokatmondó tömör mondat. A cinikus ember elismerése az erkölcsi emelkedettség iránt. A bűn hódolata az erény előtt!

Az emlékiratok megjelenése és a hivatalfosztás

„Ma éjjel furcsa álmom volt. Azt álmodtam, hogy Casaroli érsek meghirdetett egy pályázatot, aminek a célja az volt, hogy az evangéliumból, különösen a szenvedéstörténetből el kell távolítani mindazokat a személyeket, akik valamiképpen nem jó, azaz negatív szerepet játszanak: Pilátust, Barabást, Júdást meg a többieket, mert különben a főpapok arra vetemedhetnek, hogy ezeknek a személyeknek a nyomán a Kádárokat, Ceausescukat,

⁸⁵⁵ Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972-1975). Lámpás Kiadó, Abaliget, 2000. 8.

⁸⁵⁶ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 205.

⁸⁵⁷ https://epa.oszk.hu/03300/03307/00010/egyhaztorteneti_szemle_2004_02_120-144.htm

⁸⁵⁸ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 212.

⁸⁵⁹ https://epa.oszk.hu/03300/03307/00010/egyhaztorteneti_szemle_2004_02_094-102.htm

egyszóval a népelnyomókat és kinzókat ezekkel a személyekkel összefüggésbe hozzák. Aztán volt egy másik pontja is a pályázatnak: Casaroli érsek azt akarta – ellenkezőleg a II. vatikáni zsinattal –, hogy be kell hozni, hogy a papok tegyék le a modernizmus elleni esküt, és annak az első pontja az lenne, hogy ezentúl főpapoknak nem szabad emlékiratokat írniuk.”⁸⁶⁰ Ezt mondta el 1974. február 9-edikének reggelén egy személyes beszélgetés alkalmával Mindszenty bíboros Bécsben az ott jelen levőknek.

Az ebben az álomban előkerült kérdéshez kapcsolódik Mészáros Tibor egyik korábbi, 1974. január 9-i emlékezése, amely azon a napon történt, amikor Rómában járt a pápánál, Mindszenty bíboros lemondatásának megakadályozása érdekében. A pápai kihallgatást követően egy bíborossal⁸⁶¹ való találkozásán tudomására jutott belső információkat így örökíti meg: „Délután találkoztam egy másik monsignoreval, aki bár nem aktív résztvevője az ügyeknek, de jól ismeri. Ő világosított fel a következőkről; először is arról, hogyha a magyar kommunisták nyomása nagy is, hogy kezükbe kaparinthassák az állami egyházügyi hivatal révén a magyar primás tekintélyét, ez csak egy kísérője az egész ügynek. Róma akkor határozta el magát Mindszenty lemondatására, amikor bizonyossá vált, hogy az emlékiratait kiadja. Ez a római monsignore megmagyarázta nekem, hogy a római leveleket *more romano*, vagyis római módra kell értelmezni. Ők nem jönnek a nagy ágyúval! Ők nem jönnek mindjárt kemény követelésekkel, hanem mondataikat nagyon finoman, inkább feltételes módon fogalmazzák meg. Így értelmezhető a Szentatyának a kijelentése, amely a múlt nyáron hangozott el, miszerint az Emlékiratok megjelentetése a Mindszenty személye elleni támadásokat csak fokozni fogja, és bosszút vált ki a magyar egyház ellen. Ez már ezt az irányt jelezte, amit a mindenszentekkor kelt személyes levelében ki is mond. Róma nem engedheti meg, hogy egy hivatalban lévő érsek vagy primás egy mai rendszerrel szemben, bármily istentelen legyen is az, egy ilyen súlyos vádirattal álljon elő, amikor ő maga ezt a rendszert már elismerte. A kettő összeegyeztethetetlen, incompatibilis. (...) Róma akkor határozta el magát erre a lépésre, amikor a német Spiegelben megjelent az a hír, hogy a primás megkötötte a szerződést emlékiratainak kiadására Ullsteinékkal és a McMillan céggel.”⁸⁶²

A hivatalfosztás közvetlen előzményét képezte még az is, hogy Mindszenty bíboros angliai útja alkalmával 130 angol parlamenti képviselő lépett fel a kommunizmus ellen hivatalos formában, nyilatkozattal – erről Mindszenty bíboros természetesen nem tehetett.⁸⁶³ Ez a két tény a pápát az ez ügyben való végső lépésre indította.

Még az Egyesült Államok budapesti követségén, végrendeleti tanúk jelenlétében így jellemezte emlékiratainak elkészült részét: „Rengeteg könyv jelent meg a világ- és magyar bolsevizmusról, kevés tapintott rá a lényegre. Kézirataimban a meglátás nem szokványos, de megtapasztalt. (...) Az azylum egyetlen, vagy egyik legnagyobb hátránya a Memoir és egyéb művek vesztégára. Amely pillanatban megszűnt az azylum, sürgős a művek megjelenése.”⁸⁶⁴

A lemondatás körülményei ismertek. 1973. november 1-én VI. Pál pápa Mindszenty bíborost felszólítja az esztergomi érseki székről való lemondásra. Ezt Mindszenty bíboros nem fogadja el. 1973. december 18-án a pápa jelzi a bíborosnak, hogy megüresedettnek fogja nyilvánítani az esztergomi érseki széket. 1974. január 9-én Mindszenty Bécsben levő titkára, Mészáros Tibor egy sikertelen kísérletet tesz arra, hogy a pápát meggyőzze szándéka helytelenségéről.

⁸⁶⁰ Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972–1975). Abaliget, Lámpás Kiadó, 2000. 209–210.

⁸⁶¹ Mészáros Tibor nem említi a nevét.

⁸⁶² Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972–1975). Abaliget, Lámpás Kiadó, 2000. 165–166.

⁸⁶³ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 145.

⁸⁶⁴ Budapest, 1962. október 19. Carl. R. Sharek és Joseph Sherman végrendeleti tanúk előtt.

Mindszenty József 1974. február 5-én, éppen kirakatperének 25. évfordulóján pedig mély fájdalommal vette tudomásul azt, hogy VI. Pál pápa megfosztotta őt az esztergomi érseki széktől, alárendelve az egyház érdekeit a magyar kommunista pártvezér, Kádár János egyházellenes érdekeinek.

Mindszenty bíboros már a budapesti amerikai követségen, 1962-ben lejegyzett végrendeletében is ismertetést adott és rendelkezett emlékiratairól.

„Megírtam Emlékirataimat, hogy az utókor lássa jobban a ferdítő manőverekkel szemben, mik és hogyan történtek. Angol nyelven (és esetleg más idegen nyelveken) jelenjék meg. Ha jobb időkben népem kívánja, nincs akadálya a magyar megjelenésnek, de az eredeti kéziratból és ne az angol fordításból.

Szeretném, ha a többi kézirat is megjelenhetne. Rengeteg könyv jelent meg a világ- és magyar bolsevizmusról, kevés tapintott rá a lényegre. Kézirataimban a meglátás nem szokványos, de megtapasztalt.

A Memoirban vannak belpolitikai és külpolitikai fejezetek. Mindkettő elengedhetetlenül szükséges a döbbenetes magyar sors megértéséhez. A külpolitikai fejezet miatt lehet, hogy a hálátlanság vádja éri emlékemet vagy személyemet: hisz évek óta élveztem az US vendégszeretete felbecsülhetetlen jótéteményét. És nem tompítom a kritika életét. Amikor kértem az azylumot, nem tudtam, amit ma tudok. De úgy gondolom; egy elnök kritikája nem érintheti az US iránti személyi hálámat. És tompítottam az élt. A további tompítás az igazság rovására ment volna. Maga az US több fórumon élesebben bírált, mint én, a magyar. Nemcsak a szövetségi könyvtárt használtam, de a State Department-től is kértem ki hivatalos jegyzőkönyveket. Az azylum egyetlen, vagy egyik legnagyobb hátránya a Memoir és egyéb művek vesztégre. Amely pillanatban megszűnt az azylum, sürgős a művek megjelenése.”⁸⁶⁵

E nélkül a könyv nélkül a 20. század (egyház) történetét nem lehet hitelesen megírni. Mindszenty könyve azért forrásértékű, mert nem vádol, hanem a tényeket mondja el. A könyv magyar szempontból kiemelten fontos és jelentős kortörténeti dokumentum is.

Mindszenty bíboros 1974-ben e könyv fő céljait az alábbiakban jelölte meg: *„Tartoztam az emlékiratokkal a világ közvéleményének. Harminc éven keresztül én ellenem általában az ellenfeleim nyíltan beszéltek, nekem viszont nem volt módom nyilatkozni. Egyszer az életben azonban nekem is meg kell szólalnom, hogy megmondjam az igazságot. Az emberi jogok közé tartozik a szabad véleménynyilvánítás. Ettől egy bíborost sem lehet megfosztani.”⁸⁶⁶*

Politika, II. vatikáni zsinat és totalitárius rendszerek

1974 októberében pedig, emlékiratai megjelenése alkalmából a politizálás vádjára az alábbiakat nyilatkozta: „A vatikáni zsinat is kinyilvánította: az egyház mindig és mindenütt igénybe veheti a jogot, hogy a politikai jelenségek felett is ítéletet mondjon, amikor a személyes szabadságjogok és a lelkek üdve ezt megköveteli.”⁸⁶⁷ „Bármit mondok is, a jelenlegi rezsim azt fogja mondani: ez politika. Ha csak a Tízparancsolatot említem, a rezsim máris találva érzi magát. Neki már az is politika, ha azt mondom: Uradat, Istened imádd, és csak neki szolgálj. Ha azt mondom: Ne ölj, a rezsim mindjárt magára veszi. Ugyanez a

⁸⁶⁵ Budapest, 1962. október 19. Carl. R. Sharek és Joseph Sherman végrendeleti tanúk előtt.

⁸⁶⁶ Sajtókonferencia, Missouri, 1974. június 20. In: Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat). 97-98.

⁸⁶⁷ ZDF Magazin, 1974. október 10. In: Mindszenty-leveleskönyv. Összeállította: Mészáros István. Budapest, 1997. A kiadást gondozta: az Eötvös József Könyv- és Lapkiadó Bt. 103.

Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 201.

helyzet, ha kimondom, hogy ne lopj! Ez is érinti őket, bár ők nem lopnak, csak »elkonfiskálnak«. Nem mondhatom, hogy ne rágalmazd, hamis tanúságot ne szólj felebarátod ellen, ne kíváncsi se házára, se mezejét, se másféle jószágát. Hitler idejében megkérdeztek egy német püspököt, hogy mi a baj a Harmadik Birodalommal? Ez azt válaszolta: az, hogy ez a rendszer a Tízparancsolat egyetlen pontját sem tiszteli. Ezt mondhatom én is a magyarországi rendszerre.»⁸⁶⁸

Mindszenty bíboros 1972. január 25-én a pápa részére e téma tárgyában levelet fogalmazott, amely Vecsey Józsefen keresztül először Zágon Józsefnek került megküldésre, aki viszont különböző indokok miatt⁸⁶⁹ azt nem továbbította a pápának. A levél releváns részei a következők:

„Szentséges Atya! Szentséged 1971. december 14-én kelt levelét köteles gyermeki tisztelettel, de nagy fájdalommal vettem. Annál nagyobb volt a fájdalom, mert Szentséged arról a nagy kárról szólt, amelyet én a magyar egyháznak okoztam vagy a jövőben okozhatok. (...) Egy másik nem régi válaszomban tisztelettel megjegyezhettem: a budapesti és moszkvai kommunistáknak nagy örömet okozhatott – Magyarországból való kijöveletemet követően – a kiközösített papok rehabilitációja. A lázadók feloldozása – váratlan és csodálkozással kísért módon – egybeesett az én száműzetésemmel, és így a Magyar Egyház üldözöinek kedvezett, hogy az úgynevezett békepapok – a vallás nagy kárára – jóval serényebben tevékenykedhetnek. A kommunisták öröme joggal lehetett teljes, hogy így még odaadóbb kollaboránsokat találjanak, ugyanakkor – és azt megelőzően 15 éven át – sehol sem szólaltak fel Magyarország Prímásának rehabilitálását kérve (a »justizmord« után). És most ez a nekem előírt hallgatás a kommunisták sikereinek csúcsa és tetőpontja lehetne.

Bár Szentséged levelében közvetlenül nem olvasható, de annak tartalmából és összefüggéséből feltételezhetem: ez a számomra előírt előzetes cenzúra azzal a rosszindulatú machinációval kapcsolható egybe, amelynek szerzői – mind engem gyűlölő kommunisták és marxisták – adventi lelkipásztori körlevelem igazi értelmét fájdalmas módon eltorzították. Ebben a lelkipásztori körlevelemben említést tettem fogságom 23 esztendejéről és az oroszok által elnyomott nemzetünk bajairól. (...) Nem óhajtom előhozni azt a számos példát, amelyekkel korunk propagandistái oly fondorlatos módon alakítják és deformálják az emberek véleményét. Ez család módra megtörtént az én esetemben is. A marxista agitátorok – akik engem mindenütt kitartóan üldöznek – az »ideiglenes« szót előbb kiszakították lelkipásztori körlevelem összefüggéséből, majd utána átalakították »érvénytelenné«, hogy engem az újságokban, a rádióban és a televízióban támadhassanak: Magyarország Prímása Ausztria területi egységét vonja kétségbe; az osztrák-magyar határ érvényességét nem ismeri el, így megsérti a vendégjogot.

Ebben az ellenséges agitációban részük van a moszkvai és budapesti bolsevistáknak csakúgy, mint az osztrák marxistáknak. Ehhez számos katolikus is társult – papok és laikusok –, akik progresszivizmusban és koegzisztenciában gondolkodnak, akik mindig készek voltak segíteni a kommunistáknak. Amint a körülményekből kivehető, mindezek a seregek a Vatikánt is nagy szorgalommal törekedtek tévedésbe dönteni és Szentséged Államtitkárságának felelős személyét megteveszteni. Nem csoda, ha a sötétség fiai Rómában is sikerrel agitálnak, miközben senkinek nem jutott eszébe e vehemens agitáció során: hallgassuk meg talán magát az elhíresült lelkipásztori körlevél szerzőjét!

⁸⁶⁸ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 201.

⁸⁶⁹ Somorjai Ádám: Ami az emlékiratokból kimaradt. VI. Pál és Mindszenty József 1971-1975. Bencés Kiadó, Pannonhalma 2008. 139. <https://mek.oszk.hu/23100/23191/23191.pdf>

Ellenkezőleg! Amint a propagandisták a szerzőket sohasem kérdezték meg, ugyanúgy teljesen kiesik ez a készség az Államtitkárság hivatalviselőinek emlékezetéből. Ezért – nagy fájdalomra – megtörténhetett, hogy Szentatya ezen elhíresült lelkipásztori körlevél értelméről nem volt pontosan és hűségesen informálva. Amennyire az okozati összefüggésből kivehető, a hivatalviselők feledékenysége szintén onnan eredhet, hogy az Államtitkárság által bevont magyar tolmács a fordítást a propagandistáktól ostobán vagy rosszindulatúan átvette. (És ez már azután történt, hogy Ausztria szocialista kancellárja, Bruno Kreisky (...) kijelentette, hogy a magyar prímás nem az osztrák-magyar államhatár érvényességéről, hanem annak jelenlegi állapotáról beszélt.) Ily módon nem is tudhatom, de Szentséged levelét olvasva gyanú merül föl bennem: vajon az Államtitkárság vezetői – a kommunisták akaratának engedelmeskedve – engem előzetes cenzúrával Emlékirataim kiadásában akarnak-e megakadályozni? Alig tudom megállni, hogy ne időzzek tovább e gonosz törekvés leírásánál, és mindezt ne ilyen hosszan fejtsem ki. (...) Szentséged áldott és áldó kezeit csókolva Mindszenty József Esztergomi érsek Magyarország prímása”⁸⁷⁰

Az esztergomi szék megüresedetté nyilvánításának kérdéshez kapcsolódik egy másik, ugyancsak el nem küldött levél is. A két idézett levéltervezet hű képe az akkori vatikáni felső vezetés kommunista rezsimekhez való viszonyulásának.

„Beatissime Pater! Szentséged január 14-i válaszát a személyes követektől január 16-án délután 3 órakor vettem át és ezt a legfőbb Egyházi Méltóságnak kijáró tisztelettel olvastam át. Eddigi leveleimben mindannyiszor konkrét tényeket és aggodalmat tártam fel, de ezekre csak általános megnyugtatókat kaptam. Ezért most lelkiismeretben úgy ítélem, eljött annak az ideje, hogy súlyos aggodalmaimat, amelyek elsősorban nem személyemet, hanem magyar Egyházamat és népemet érintik, őszintén tárjam Szentséged elé.

Több mint két éve hagytam el hazámat engedelmeskedve Szentséged akaratának. Bízom abban, hogy sajátjaim közé jöttem el, akik minden tárgyalásnál mérlegre teszik majd több mint 25 éves küzdelmemet Egyházam és hazám emberi jogaiért. Nem így történt. Alig jöttem ki a szabad világba, a Szentszék próbálta megakadályozni azt, hogy az életfogytiglanra elítélt és örök némaságra kárhoztatott esztergomi érsek emlékirataiban ő maga mondja el a világnak az igazságot. Pedig ezeket Szentségednek be is mutattam és abban nem találtatott kivetni való. Magam is és sokan Egyházunk és népünk hű fiai közül föltettük magunknak ezek után a kérdést: Miért és kinek a javára történt ez? (*cui bono*). Mert szeretetünk és hűségünk az Anyaszentegyház iránt nem hagyhatott kétségben afelől, hogy magasabb érdekből kíván a Szentszék így cselekedni. Mindszenty József személye tudom itt másodrangú. Az első áldozat után meg kell hozni a másodikat is: a végleges visszavonulást és a némaságot. De lelkiismeretem parancsa, Egyházam és nemzetem iránti szeretetem és elkötelezettségem nem engedik meg, hogy fel ne hívjam Szentséged figyelmét – talán utoljára – arra, hogy milyen végzetes tévedést jelent ma a Szentszék ún. keleti politikája, amelynek útjában áll úgy látszik nem csak az én személyem, hanem a leigázott Magyar Egyház és népem szabadsága és igazsága is. Ennek a politikai iránynak lett a következménye máris, hogy a Szentszék hallgatott – pedig hangosan szót kellett volna emelnie –, amikor főleg a történelmi Magyarország területén élő, Rómához hű görögkatolikus Egyházat teljesen megsemmisítették.

Ez a politika (a keleti politika – KG) szó nélkül volt kénytelen eltérni azt is, hogy az istentelen bolsevista rendszer Közép- és Kelet-Európában 120 millió embert – az ázsiai népekről nem is beszélve – politikai és erkölcsi terror alatt tartson, és amióta Róma is tárgyal vele és engedményeket tesz neki, a teljes reménytelenségbe döntsön. Ami pedig az én

⁸⁷⁰ Somorjai Ádám: Ami az emlékiratokból kimaradt. VI. Pál és Mindszenty József 1971-1975. Bencés Kiadó, Pannonhalma 2008. 136-138.

Ehhez lásd még: http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/AG_Mindszenty_115.html

népemet illeti, ez a politika nem csak tűrte, de asszisztált is abban, hogy a magyarországi rendszer az ún. békepapok és békepüspökök segítségével végrehajtsa az otthoni vallásos életet, főleg a hitoktatást megbénító rendeleteit. A kapcsolat óta pedig 10 éven át hallgatott a nemzetirtó abortusz-törvény dühöngése idején is, amely pedig több mint 3 millió életet pusztított el a háború által amúgy is meggyengült nemzettestből 1½ évtized alatt. Mindez a Szentszék előtt ismert dolog. Jól ismert az a tény is, hogy a Vatikán megértő és engedékeny politikája ellenére újabb akciók indulnak a vallásszabadság és a kommunista alkotmányban biztosított iskolai hitoktatás ellen. 9 magyar püspöki székhelyen nincs iskolai hitoktatás, nemcsak párttagok és állami hivatalnokok, de azok családtagjai számára is tilos minden vallásgyakorlat. Hogy sikerült feltölteni az egyházi hierarchiát Magyarországon, igen ez is fontos, de sokkal fontosabb az, hogy milyen papokkal és püspökökkel és hogy mer-e és tud-e ez a püspöki kar érvényt szerezni a nép legelemibb jogainak Magyarországon. Nincs tizednyi bátorsága a jugoszláv és lengyel püspöki karokhoz képest.

82 éves koromban nem a saját sorsom aggaszt, de Egyházamé, népemé. Hiszen egész életem e kettő szolgálatában telt el. Kijövetelem után is csak ezeknek akartam szolgálni: tartani a hitet, ápolni a reményt hazájuktól messze sodort híveimben. Kértem Szentségedet, adjon ennek a szétszóródott és a honvágytól sokszor kínzott 1 és fél milliós magyar népnek 2 segédpüspököt, mint kisebb emigrációknak már vannak. Csak 5 hónapra rá kaptam elutasító választ. Az elutasítás bürokrata érvekre hivatkozott és teljesen ignorálta az „Exul Familia” pasztorális szempontjait. (A papi utánpótlás kérdése is aggasztott. Volt tervem erre is. Csak szóbeli válasz jött rá: „Ma úgy sincsenek papi hivatások.”) (A II. vatikáni zsinat egyik alapelve a papi kollegialitás. – A békepapok és békepüspökök után nem kérdezték meg a sokakat, a hűségeseiket. Igaz nem is felelhetek volna szabadon. De nem kérdezték meg a „cura animarum” szellemében az emigrációs magyar papságot sem [1/5-e az összmagyar papságnak]. A másfél millió emigráns magyar és a papsága mégiscsak fontos szegmentuma egy nép életének. Az emigrációjuk okait sem lehet ignorálni.) (Ezek után mit tettem, amit ne kellett volna megtennem és mit nem próbáltam meg, amit meg kellett volna próbálnom? – Lelkiismeretem nyugodt. Deus scit, Deus iudicabit...— Isten tudja, isten ítél – KG és a történelem.)

A történelem, a magyaré még inkább, ismétli magát. 1551 egyik zivataros éjszakáján (intempesta nocte) György esztergomi érseket, Magyarország bíboros hercegprímását, Erdély kormányzóját, Lippa városában breviáriumozás közben szúrták le I. Ferdinánd császár bérgyilkosai. Egyetlen bűne az volt, hogy szerencsétlen népe sorsán akart enyhíteni a szörnyű török és az érdektelen álnok német között... A Szentszék akkor a gyilkosokat kiközösítette. – Ma hol vagyunk? (Hodie ubinam sumus?) A mai esztergomi érsek milyen érdekből kerül el az útból 2 évre a püspöki zsinat után? – Hallgassak bár, mint a sír, a világ közvéleménye elmozdításomat a 25. évfordulón elítélésem megpecsételésének a római Szentszék által fogja tartani. Bármilyen is történik, imádságom az eddigi marad: Mentse meg az Úristen az Egyházat minden jóvátehetetlen hibától, szegény hazámat, Mária országát pedig a pusztulástól. A levelet átnyújtók Szentséged azon szóbeli ígéretét is közölték velem, hogy elítéltetésem 25. évfordulójára való tekintettel, az esztergomi érseki szék egyelőre csak adminisztrátort kap. – Ezért a legtiszteltebb kérésem lenne Szentségedtől közölni velem, hogy miért nem került ez be a levélbe is. Továbbá azt is, hogy mi áll az új esztergomi adminisztrátor kinevezési okiratában? (Mi, akiket az Isten Lelke rendelt a hit és az igazság megvallására a világ színe előtt, miért vagyunk mi olyan félénkek, a világ és diplomácia szemében „okosak és körültekintők”, mialatt sok világi hitvalló, egyszerű és tanult – lásd Szolzenyicin, Szaharov és a rengeteg névtelen, – életével, állásával, családjával, boldogságával, börtönnel és

lelki gyötrelemmel, fenyegetések zuhatagával fizet hitvallásáért. Nem vigyáz rájuk senki, bent vannak az oroszlán torkában. Isten és hitük a pajzsuk.)⁸⁷¹

Föld feletti és föld-alatti egyház

Mindszenty bíboros – emlékiratai megjelenése alkalmából – a Kronberg-Frankfurtban 1974-ben tartott sajtótájékoztatón az akkori magyarországi katolikus egyház mibenlétéről a következőképpen nyilatkozott; a válasz burkoltan kapcsolódik a vatikáni keleti politikájáról való véleményéhez is.

„Egy másik kérdező azt kívánta tudni, vajon Mindszenty József véleménye szerint helyesebb lenne-e, ha a látható, föld feletti magyar katolikus egyházból földalatti, illegális egyház lenne?

- A jelen helyzetnél mindenesetre szerencsésebb volna a földalatti egyház, mint itt egy szolgálóegyház. Kérem, természetesen egy elvi álláspontnak vannak érthető, könnyen elfogadható vonatkozásai is és vannak nehéz áldozatok is. De nem tudom, nem több hit maradna-e meg egy földalatti egyházban, mint a föld felett az iskolák az egész ifjúságot megmételtyezik. Vannak olyan kérdések, amelyek súlyosak, de ez a földalatti egyház súlyos volt az elmúlt 300 évben is, amikor 22 pápa lett vértanú. De az egyháznak nem vált annyira hátrányára ez, ezzel a nagy áldozattal, mint amennyibe kerül ma az egyháznak a szolgaszerepe és a néma szerepe akkor, amikor Isten ígéje ellen, emberi jogok ellen megy a harc és küzdelem.”⁸⁷²

339

Mindszenty József Emlékirataim 2015-ös megjelentetése⁸⁷³

<A Helikon Kiadó képviselőjében 2014 januárjában Kovács Attila Zoltán irodalomtörténész, a kiadó főszerkesztője vetette fel, hogy a Helikon Kiadó szívesen újra kiadná ezt a fontos és nagy érdeklődésre számot tartó kötetet. A jogtulajdonos Mindszenty Alapítványt Kovács Gergely képviselte az új kiadás feltételeinek egyeztetése során. Az Alapítvány kért fel a szöveg történetkritikai gondozására, Mészáros István történész professzort pedig az anyag szakmai lektorálására. Mindszenty József halálának 40., érseki kinevezésének 60., pappá szentelésének 100. évfordulóján Erdő Péter bíboros, prímás, Esztergom-budapesti érsek ajánlásával adhattuk közre ezt a nagyon személyes, és minden korábbi kiadásnál gazdagabb munkát.⁸⁷⁴

Az *Emlékirataim* magyarul már öt kiadást megért,⁸⁷⁵ mégis jelentőséggel bír ez az új megjelenés, hiszen 40 év óta mindig változatlan szöveggel és formában adták ki a kötetet.

⁸⁷¹ Somorjai Ádám: Ami az emlékiratokból kimaradt. VI. Pál és Mindszenty József 1971-1975. Bencés Kiadó, Pannonhalma 2008. 46-48, 56-58.

⁸⁷² A Deutsche Welle hangképes összefoglalója Mindszenty József: Emlékirataim című könyvének Frankfurt-Kronbergben 1974. október 11-én történt könyvbemutatójáról és sajtótájékoztatójáról. A teljes anyagot annak (Münchenben történt) összeállítója, vitéz Molnár János Imre bocsátotta rendelkezésre Krajsovsky Gábor részére, amely az Astra / Mária Rádió (4131/Radio Maria Astra) adásában hangzott el 2002-ben, illetve jóval később ennek első fele megjelent a Szent István Társulat CD lemezén történt kiadásában, „Mindszenty szól” címmel, 2012-ben. http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/KG_Mindszenty_108c.pdf

⁸⁷³ Soós Viktor Attila: Mindszenty József emlékiratai. In: Mindszenty József emlékezete. Vasi Szemle LXIX. (2015) 5. szám (tematikus szám). 893–913. <http://www.vasiszemle.hu/2015/05/soos.htm>

⁸⁷⁴ Mindszenty József: Emlékirataim (teljes kiadás). Sajtó alá rendezte: Kovács Attila Zoltán, Soós Viktor Attila. Helikon kiadó, Budapest, 2015. A könyv ismertetője:

<https://www.mindszentyalapitvany.hu/alapitvany/kiadvanyok/mindszenty-jozsef-emlekirataim-teljes-kiadas>

⁸⁷⁵ Mindszenty József: Emlékirataim. Vörösvári István kiadása, Toronto, 1974. november 4. (Első kiadás), 1975. április 21. (Második kiadás); 1988. Kardinal Mindszenty Stiftung, Vaduz, Lichtenstein (Harmadik kiadás), 1989.

Úgy éreztük, hogy vissza kell nyúlni az eredeti forrásokhoz, elővenni Mindszenty József sokkal gazdagabb eredeti jegyzeteit, a részleteiben különböző gépelt szövegeket. Ezeket tanulmányozva vált előttünk bizonyossá a korábban is sejtett tény: a bíboros nemcsak, hogy nagyon alapos előkészítő munkát végzett, és nagyon részlet-gazdag memoárt írt, hanem maga a kézirat több személy lektorálásán is keresztülment. Több szövegváltozat készült, ahogy haladt előre, és csiszolódott a szöveg. Kovács Attila Zoltánnak a Márai Sándor-művek kritikai kiadásánál használt módszerét alkalmazva, a különböző idősíkban keletkezett szövegeket fésültük össze. Ezt bizonyítja a 2015-ös kiadványban megjelentetett kimagasló forrásértékkel rendelkező kimutatás,⁸⁷⁶ mely az egyes fejezetek „szerzőségéről”, azaz a Mindszenty-szövegek kiadásra történt előkészítéséről konkrétan és részletekbe menően számot ad.>

Szent István Társulat, Budapest (Negyedik kiadás); Magyarországi Mindszenty Alapítvány, Budapest, 2002. (Ötödik kiadás)

⁸⁷⁶ Az *Emlékirataim* szövegváltozatok között találtam rá erre a kimutatásra. Mindszenty Alapítvány 34. doboz. A dosszién ez szerepel: „Prímás Úr kézírataiból készült első szöveg. Ennek alapján készült a német fordítás. Prímás Úr irányítása, ellenőrzése és felügyelete mellett Dr. Vecsey József válogatta ki, állította össze és egészítette ki.” Érdekes, hogy a SZÁMKIVETÉSBEN fő rész, és fejezetei: Tárgyalások a pápa megbízottjával; Vívódásaim; Rómában; A Pázmáneumban; Lelkipásztori utaim; Amiért nem mondhattam le; – nem szerepel ezen a kimutatáson. Hivatkozik rá Balogh Margit tanulmányában: Ikonná dermedt emlékirat, avagy egy jó pástor naplója. Mindszenty József bíboros emlékiratainak története. In: Századok 2012. (146.) 1. szám 3–45.

Az utolsó napok

„Minden magyarnak az a kötelessége, hogy igenis álljuk a harcot mindhalálig, és nem adjuk meg magunkat, és ellenségeinknek nem tesszük meg azt a szívességet, hogy félig-meddig odaállunk oldaluk mellé.”⁸⁷⁷ „Mi nem kérünk soha kölcsön a sátántól kezet arra, hogy az Isten terveibe beavatkozzunk, és hogy a nemzetünknek olyan támaszai legyünk, mint ahogy az említett ellenségek a támaszai.”⁸⁷⁸

Mindszenty József

341

Mindszenty József halála

1975. május 6-án, 14 óra 15 perckor hunyt el Bécsben, számkivetésben a nagy magyar főpásztor, vérontás nélküli vértanú, Mindszenty József bíboros, hercegprímás, esztergomi érsek.⁸⁷⁹ Az akkori magyarországi rezsim mindent elkövetett a bíboros jellemének bemocskolása, teljes lejáratása érdekében. A vaskos hazugságok és arcátlan rágalmak magukra a rágalmazókra hullanak vissza, jellemtelenségük ékes bizonyítékaiként. Mindszenty bíboros próféta volt: meglátásai az ateista kommunizmusról, a szabadkőművességről, az erkölcsi törvények semmibe vételéről, azok eltipróiról szóról-szóra beteljesedtek. A bíboros erről naplójában többek között így ír: „Az ateizmus peremtámogatója nem tudok lenni. Akik messziről támogatják, nem ismerik a bolsevizmust. Én ismerem: genocide (népirtó), a massa damnata (elkárhozott tömeg) pokoli szállítója.”⁸⁸⁰

A bíborosról szóló bárminemű igaz szó, vagy írás kemény megtorlásokat vont maga után az akkori állapotokból kifolyólag: Magyarországot egy idegen és nem keresztény hatalom tartotta megszállva és uralkodott fölőtte a szolgálatában álló csatlósokkal. Az utóbbi másfél évtizedben azonban már idehaza is legálisan megjelenhetnek a szentéletű bíborossal kapcsolatos, az igazságot fedő dokumentumok. Legfőbb ideje, hogy személye a megérdemelt méltó helyet és kellő jelentőséget elnyerje, hogy példaképként állhasson a magyarság és az egész kereszténység előtt ebben az erkölcsi értékeit, valamint alapvető jogérzékét is rohamosan elvesztő világban.

Ami máig a Magyar Katolikus Egyházból megmaradt, az csakis a bíboros, illetve az ő példáját, szellemiségét követők érdeme és nem azoké, akiknek „a koegzisztencia világpiacán a legolcsóbb tucat-cikk a magyar prímás”⁸⁸¹ volt. Ez az a tény, amit ellenségei sohasem bocsátanak meg neki. Tanításai ma, egy felettébb alattomos és gátlástalan keresztényüldözés idején éppoly időszerűek, mint amilyenek elhangzásuk idejében voltak.

⁸⁷⁷ Dr. Jaszovszky József: Mindszenty, a főpásztor Észak-Kaliforniában. A szerző kiadása, Menlo Park, Kalifornia, 1980. 107.

⁸⁷⁸ Mindszenty József: „Pünkösöd a számkivetésben”. Pünkösöd ünnepén Bambergben, 1972. május 21. Vasárnapi Levél, Wien, 1972. (7/8.) 315.

⁸⁷⁹ Magyarok Vasárnapja 2005. július-augusztus-szeptember

⁸⁸⁰ Mindszenty József: Napi jegyzetek. Budapest, Amerikai Követség 1956-1971. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1979. 312.

⁸⁸¹ Mindszenty József: Napi jegyzetek. Budapest, Amerikai Követség 1956-1971. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1979. 300.

Szellemi végrendelete

Az alábbiakban Mindszenty bíboros jellemző megnyilatkozásaiból olvashatunk; mindez „a magyar történelemnek egyik legnehezebb korszakában eligazító hang és útmutató kéz”⁸⁸² volt sokak számára.

1948 Nyarán a bíboros így figyelmeztette a világ püspökeit a marxizmus elterjedésének veszélyére: „Ha Magyarország teljesen elbukik a marxizmus áradatában, egész Európa számára sírba száll a szabadság. Aki nem hiszi, jöjjön ide és lásson szemeivel!”⁸⁸³

Az 1974-es torontói sajtókonferencián az egyik feltett kérdés így hangzott: „A nyáron Budapesten jártam. Azt tapasztaltam, hogy a templomok mindig tele vannak, köztük rengeteg a fiatal. Hogyan egyeztethető ez össze a kommunista vallásellenességgel?”⁸⁸⁴

Mindszenty válasza - az ezzel kapcsolatos egyéb nyilatkozataival kiegészítve - az alábbi volt: „Onnan Kelet felől ma a cél érdekében hirdetik, hogy hiszen a legelrugaskodottabbak is szelíd bárányok lettek ott. Ne higgyétek! Gyümölcseiről ismerjük meg a fát. Hogy ott több a templomba járó, mint egyik-másik nyugati országban, az lehet; de ez nem az ottani rezsimnek az érdeme, hanem a kereszt alatt roskadozó keresztényeké.”⁸⁸⁵ „A magyar kereszténység és az ifjúság hitét a kommunizmus 25 év alatt sem tudta megtörni. Ezt a hitet a családi nevelés biztosítja. De hivatalosan 1948 óta a magyar iskolák szelleme ateista. Hittanórák az iskolákban nincsenek, csak a templomokban folyhat hittanoktatás. Csak egyetlen adatot hozok fel annak a tragikus ténynek bizonyítására, hogy az ateista nevelés milyen szörnyű károkat okoz a magyar fiatalság lelkében: a múlt évben 15 ezer 18 éven aluli kislány kért abortuszt!”⁸⁸⁶

„A magyar történelem mostani fázisában a rendszer 15 év alatt kiirtott 3.150.000 magzatot. Ehhez hozzáadhatom azt a jó másfélmillió emigránst, akiket túlnyomórészt ez a rendszer tett hazátlanná és számkivetetté. Ez együtt több mint öt és félmillió magyar, azonos az 1490-beni Mátyás halála-kori lakosság létszámával! Maga Kádár János, 15 év alatt elpusztított 3.150.000 méhmagzatával - mellyel sajnos világelsőkk lettünk - több embert pusztított el, mint 22 török szultán 456 éven keresztül. Ha valahol létezik az emberi jogoknak csúffá tétele, akkor Magyarország tipikus példája ennek.”⁸⁸⁷ „Ne engedjétek a szovjet érdeket a magyar anyaméhig esküszegő „orvosok” és „gyógyszerészek” kezével. Aki teszi, engedi, megtagadja magyarságát, ártatlan magyar életek útonállója.”⁸⁸⁸

„Első forrásból veszem, amit pár héttel ezelőtt mondott el nekem bizalmasan egy magyar óvodai jelenetről egy fültanú. A kommunista óvónő a 3-tól 5 éves kisgyerekektől azt kérdezi:

⁸⁸² Palágyi Natália: Hűségesen követte az Urat. Mindszenty bíboros életútja és példája. Magyar Könyvnyomda, Ungarische Buchdruckerei, St. Gallen, 1976. 3.

⁸⁸³ Felhívás a világ püspökeihez 1948. július 1. Mindszenty Breviárium. Magyarok Mindszenty Mozgalma, 1998. 18.

⁸⁸⁴ Mindszenty József: „Életem utolsó percéig harcolok”. Sajtókonferencia Torontó, 1974. szeptember 21. Magyar Élet, 1973. október 6. In: Mindszenty József: Szentbeszéd III. Vasárnapi Levél, Wien, 1973. (11/12) 50-53.

⁸⁸⁵ Fatima, 1972. október 13. Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 213. Mindszenty bíboros fatimai beszédjét a lisszaboni nunciatúra – Mindszenty József háta mögött – a nyomdában cenzúrázta és az itt idézett részt is kivették belőle. Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 490.

⁸⁸⁶ Mindszenty József: „Életem utolsó percéig harcolok”. Sajtókonferencia Torontó, 1974. szeptember 21. Magyar Élet, 1973. október 6. In: Mindszenty József: Szentbeszéd III. Vasárnapi Levél, Wien, 1973. (11/12) 50-53.

⁸⁸⁷ Frankfurt, 1974. október 10. Mindszenty Breviárium. Magyarok Mindszenty Mozgalma, 1998. 36.

⁸⁸⁸ Mindszenty bíboros itt idézett végrendeletét tartalmazza a Csonka-országban élő, valamint a világon szétszóródott valamennyi magyar számára. Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárának napi jegyzetei (1972-1975). Lámpás Kiadó, Abaliget, 2000. 663-664.

„Gyerekek, van-e Isten?” Az apróságok feszingenek helyükön e furcsa kérdésre, de hallgatnak. Az óvónő erre behízelt hangon így folytatja: „A szüleitek azt mondják, hogy van Isten, mert nem szeretnek benneteket. Én szeret⁸⁸⁹lek titeket: meg is mondom, nincs Isten!” Ez a némbor egy szor nyelvelt Isten és a szülők ellen. Íme, az új nevelés.”

„A keresztény nevelés az egész emberi nem tengelykérdése. Az újkor elején beáradt reneszánsz és azóta a bölcsélet tévedéseinek egész sora - a nominalizmustól, a racionalizmustól egészen a német idealizmusig és a materializmusig, legújabbban, 1917 óta a politikai hatalom fegyvereibe öltözködött istentelenség és embertelenség - elárasztotta az emberek öntudatát. A nevelés eszköze Lenin kiagyaltásából, 1917 óta a kényszermunka lett. E kényszer igájába hajtottak 66 millió férfit, nőt, gyermeket, és csak a Fehér Csatorna kiásása 250.000 emberéletet követelt. A keresztény nevelést sarkaiból kiforgató módszerek kényszerbe és gyilkolásba torkollanak. Az alapértékeknek tagadásával szemben nekünk keresztényeknek kell annyi bátorságunknak lenni, hogy a nevelés középpontjába állítsuk ismét Isten létét, a halhatatlan lélek örök rendeltetését, az emberi méltóságot és az emberi lelkiismeretnek ezekre épített szabadságigényét. Nem szabad meginognunk a nagy ellenkezések láttára sem: a tízparancsolat érvénye, a családi szentély tiszta légköre, a szülői tekintély fenntartása, minden gyermek Gyermek-Jézustól származó méltósága, - ezek hirdetése az Egyház küldetésének alapja és vele együtt minden emberi társadalomé. Az „aki bírja, marja”, az erőszak, a rablás, a terror nem lehet és nem válhat jogforrássá. Az elmondottak nem elképzelések, hanem a világ nagyobbik felének - közte a 120 milliós közép-európai szovjet gyarmatbirodalomnak - mindennapi valósága. Az Egyház a családok és egyének nevelésének jogán áll. Ezért folytat harcot a lengyel püspöki kar, ezért harcoltak 1948 végéig a magyar püspökök is. Itt nem békés együttélés, a detente meg a turizmus segít, hanem az elvek fenntartása, a gyakorlati szembehelyezkedés, különben az út csak lefelé vezet. Az Üdvözítő mondotta: „Gyümölcszeikről ismeritek meg őket.” Az ifjúság bűnözési statisztikája mellé bevonul a gyermekbűnöké. A legtöbb országban ez annak előtte ismeretlen volt. Észbe kell kapnunk; ragaszkodnunk kell az Isten és ember együtteséhez. Az emberi nem mivoltához, léte első pillanatától kezdve, a nevelés szabadságához, családban, iskolában. Ne rettenjünk meg, hanem az Isten és Egyház embereinek hitével, mély bizalmával, amely századok válságait bírta le: legyen bátorságunk és hitünk nekiállni a holnapi jobb, emberibb és istenesebb világ megteremtésének.”⁸⁹⁰

1974-ben megjelentek Mindszenty bíboros emlékiratai.⁸⁹¹ Az erről tartott sajtókonferencia egyik kérdése a következő volt: „A Szentatya megtiltotta, hogy közzé tegye emlékiratait?”

Mindszenty válasza: „Én nem tartom tilalomnak, csupán csak aggálynak, amint ez a könyvemben benne van. A Szentatyának arra nézve volt aggálya, hogy a könyvemben érintett tettesek majd engem támadni fognak. Nagyonbna gondolta a tettesek táborát. Aztán kiderült, mára már csekély a számuk, mert velük is az történt, mint amit velünk tett a bolsevizmus (l. erről jelen kiadvány *Sorsok és végzetek* c. részét). Saját embereit is felfalta. Nekem egyébként is 30 év alatt eggyel több támadás, igazán nem tesz semmit, én úgy hozzászóltam ezekhez, mint kutya a veréshez.”⁸⁹²

⁸⁸⁹ Dallas, 1974. június 18. A gyermeknevelés feladatairól a Dallasi Egyetemen díszdoktorrá avatásakor. Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat). 91-92.

⁸⁹⁰ Dallas, 1974. június 18. A gyermeknevelés feladatairól a Dallasi Egyetemen díszdoktorrá avatásakor. Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat). 91-92.

⁸⁹¹ Krajsovsky Gábor: „Mint aranyat az olvasztókemencében”. JEL, 2004. október, 237.

⁸⁹² Frankfurt, 1974. október 10. Mindszenty Breviárium. Magyarok Mindszenty Mozgalma, 1998. 36.

A keresztények kezdettől fogva az új hit vetését látták a hitvallók tanúságtételében. Az a bíboros, akinek élete emberi fogalmak szerint véget ért, garanciát jelent számunkra, hogy az Egyház új jövő elé néz Európában.⁸⁹³

Korabeli beszámolók⁸⁹⁴ részletesen elbeszélik a bíboros utolsó napjait, óráit, a bécsi Irgalmasok Kórházában való elhunytát, temetésének előkészületeit.

Utolsó lelkipásztori útján, Dél-Amerikában, mint mindig, ezek hallgatták szavait. Venezuela és Columbia magyarjai között láthatjuk a bíboros urat, aki már akkor figyelmezteti Dél-Amerika népét a közelgő istentelenség veszélyeire. Hazafelé fáradtan, betegen húzódik az ülés párnái közé. Bécsbe április 27-én érkezett vissza. Másnap nem tudott misézni, bement a kórházba. Híveiért lángoló lelke még mindig sürgette, hiszen a közeljövőben Skandináviában is, Párizsban is várták látogatását. Ezért választotta az operációt, midőn orvosaival tanácskozott. Úgy döntenek, hogy operálni kell. „Akkor minél gyorsabban, mert még sok dolgom van hátra” - mondotta a bíboros úr. Az operáció előtti napon Dr. Vecsey József együttérzéssel mondta: „Hát megvolt az orvosi konzílium.” A bíboros az ő tréfás módján válaszolt: „Én elnököltem.” (Ezzel is tudtul adta, hogy ő maga akarta az operáció minél előbbi végrehajtását.) Készen volt az örök számadásra is. Magához kérette, átnézte és kiegészítette végrendeletét. Két órával a műtét után az ügyeletes irgalmas testvér jelzi aggodalmát: a vérnyomás, a vérkeringés rendellenes. Óriási küzdelem indul meg a beteg életéért. Most már nagy aggodalommal vártuk a Pázmáneumban az új telefonjelentést. Mikor megérkezett a végzetes hírrel, elnémultunk. Megyünk vissza a kápolnába, imádkozni a nagy Halottért. Az operációt követő délután tudóembólia következett be, és az Úr Jézus, Akinek ő életét és szenvedéseit adta, isteni Szívére ölelte hűséges szolgáját. 1975. május 6-a volt, délután 2 óra 15 perc. Halálának híre hét perc alatt futott körül a világon és egy-két óra alatt eljutott a világ minden részébe. Telefonok és táviratok tömege érkezett a Pázmáneumba és a bécsi érsekségre. Megszólt a bécsi Dóm lélekharangja, utána mindenütt,⁸⁹⁵ amerre magyarok élnek. Milliók imája szállt fel az égbe érte, s az ő nagy eszméinek diadaláért, közeli boldoggá avatásáért. Sokan érkeztek a tengerentúlról is, hogy elkísérjék őt utolsó földi útjára, Máriacellbe.⁸⁹⁶

⁸⁹³ Füzér Julián: Szentnek kiáltjuk! Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1987.; Füzér Julián: Mindszenty bíboros, a szent. Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1989. http://www.ppek.hu/konyvek/Fuzer_Julian_Mindszenty_biboros_a_szent_1.pdf

Palágyi Natália: Hűségesen követte az Urat. Mindszenty bíboros életútja és példája. Magyar Könyvnyomda, Ungarische Buchdruckerei, St. Gallen, 1976.

⁸⁹⁴ Füzér Julián: Szentnek kiáltjuk! Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1987.; Füzér Julián: Mindszenty bíboros, a szent. Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1989.

Palágyi Natália: Hűségesen követte az Urat. Mindszenty bíboros életútja és példája. Magyar Könyvnyomda, Ungarische Buchdruckerei, St. Gallen, 1976.

⁸⁹⁵ Esterházy László, máriaremetei plébános érdekes beszámolót közöl egy – Mindszenty halálakor történt – eseményről: „Mint ötödéves teológus az esztergomi szeminárium asszisztenciagazdája voltam (...) most, hogy a hercegprímás meghalt, hát harangozzunk érte fél óra hosszat. Így is történt. Többen fölmentünk a haranghoz, és már a tervezett idő javarészt elhúztuk, amikor lihegve jött a sekrestyés, hogy „a palotából telefonáltak, hagyjátok abba!” Mi viszont kitartottunk a fél óra leteltéig.” A Szív, 2000. június, 8.

⁸⁹⁶ Mindszenty bíboros végrendeletében a következőképpen rendelkezett temetése, valamint esztergomi újratemetése felől: „Ha számkivetésben halok meg, temessenek el ideiglenesen a máriacelli kegytemplomban.” (Bécs, irgalmasok Kórháza, 1975. május 5.) „Ha Mária és Szent István országa felett lehull a moszkvai hitetlenség csillaga, vigyék testemet az esztergomi bazilikai sírboltba.” (Bécs, Pázmáneum, 1973. november 17.) Mészáros Tibor: A száműzött bíboros szolgálatában. Mindszenty József titkárnak napi jegyzetei (1972-1975). Lämpás Kiadó, Abaliget, 2000. 665-666.

Búcsúztatás a Stephansdomban, a máriacelli temetési beszéd és az Ostpolitik

Mindszenty bíboros 1975. május 6-án hunyt el a bécsi Irgalmasok Kórházában. König kardinális, Bécs érseke május 10-én a bécsi Dómban a mintegy háromezer megjelent nevében búcsúzott Mindszenty bíborostól. „Búcsúzunk Mindszenty bíborostól, most, amikor elindul utolsó zarándokútjára, Máriacellbe (...) Ajka immár néma, de szavai tovább csengenek.”⁸⁹⁷ „Áhítattal és tisztelettel hajlunk meg korunk e hitvallója és mártírja előtt. *Jó harcot harcolt meg.* Pályáját végigjárta. Hitét megőrizte. Most az igazság győzelmi koszorúja várja. Élete végén az Örök Bíró e szavakat írja neki: <Jó és hűséges szolgálata, menj be Urad örömébe!>”⁸⁹⁸

Közi Horváth József pedig ezekkel a szavakkal búcsúztatta a bíborost: „Sokkal helyénvalóbb, ha innen koporsója mellől nem a circumdederunt panaszával, hanem a Te Deum hálaadásával fordulunk az Egek Urához. A köszönet szavával, hogy Mindszenty Józsefet magyarnak teremtette és 60 esztendőn keresztül segítette a magyar haza és nép szolgálatában. Egyháza és nemzete szolgálatát, mint a Vas megyei Felsőpaty falu káplánja kezdte el és mint a világ apostola fejezte be.”⁸⁹⁹

„König bíboros a bécsi Stephansdomban búcsúztatta, ő tartotta 1975. május 15-én a temetési szertartást (...) Julius Döpfner bíboros, müncheni érsek, néhány német és osztrák püspök vett részt a temetésen. De a magyar püspökök közül egyetlen egy sem jelent meg, a bécsi nuncius is mondvacsinált ürüggyel távollétével tündökölt.”⁹⁰⁰

A keresztény hitvallók tanúságtétele minden korban a hit magvetését, megerősödését jelentette. Az a bíboros, akinek élete emberi fogalmak szerint véget ért, garanciát jelent arra, hogy az egyház új jövő elé néz Európában.

A máriacelli temetést megelőző eseményekről a két megadott forrásban P. Szőke János különös visszaemlékezése⁹⁰¹ olvasható, *Egy nagy ember temetése címmel* – a temetési beszéd megakadályozását, annak módosítását akarták véghezvinni bizonyos körök. Ez megghiúsult, újra a bátorság és egyenes út győzött, így a beszéd is változatlan formában hangzott el.

Szőke János atya visszaemlékezése a máriacelli temetésre

„A temetési szertartás méltó keretek között történt. König Franz bíboros, Bécs érseke pontifikált. Mellette láttuk Döpfner Julius bíborost Münchenből, Weber Johannes és László Stefan osztrák püspököket. Több bencés és cisztercita apát is jelen volt. A legnagyobb csoportot mégis az a száznál is több magyar pap képviselte, akik a világ minden részéről Mariacellbe jöttek a nagy Bíboros temetésére. A rendezők P. Werenfried van Straaten atyát kérték meg a gyászbeszéd elmondására. Az atya megemlékezett, hogy Mindszenty bíboros küzdőtársa volt, és élete csúcspontjának tartja a nagy megtiszteltetést. Mindenki tudta: abban a nehéz időben, a megalkuvás és a kompromisszum világában, nem is volt olyan egyszerű a búcsúztató beszéd elmondása, hogy az érzékeny fülűek meg ne botránkozzanak. Beszédére napokon keresztül készült, bár gyakorlott szónok volt, akinek nem okozott gondot nagy tömeg

⁸⁹⁷ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 248.

⁸⁹⁸ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 249.

⁸⁹⁹ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 248.

⁹⁰⁰ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 184.

⁹⁰¹ Szőke János: Göröngyös úton Gloria - Keresztény Szó – Kolozsvár, Don Bosco Kiadó – Budapest, 1993. Egy nagy ember temetése 125-144. Pajor András: Magyar szentek földi pártfogója – Szőke János atya vallomásai. Korda Kiadó, Kecskemét 2006. Egy nagy ember temetése 71-88.

előtt szószerkekre lépni. A római Fiumicino repülőtérrel indultunk Bécs felé. A gépen kezembe adta a beszédet, hogy olvassam el és mondjak róla véleményem. Hálát adtam az Istennek, hogy Werenfried atyát kérték fel szónoknak. Bizonyára más is tudott volna méltó búcsúbeszédet tartani, de minden valószínűség szerint nem olyan bátr. Beszédét gyorsan lefordítottuk magyarra, és a Szabad Európa Rádió magyar osztályának rendelkezésére bocsátottuk. A bécsi repülőtérrel gépkocsival utaztunk Mariazellbe.

Mariazellben a temetés előtti estén a televízió és a rádió szemfüles emberei meg akarták szerezni Werenfried atya beszédét. Először azt gondoltuk, be akarják építeni a másnapi közvetítésükbe, azért a nagy igyekezet. Kiderült, hogy nem a szakmai igyekezet vezette őket, hanem a megalkuvó félelem. Attól tartottak, a beszéd olyan témájú lesz, ami sértene a vatikáni Ostpolitik állásfoglalását, másrészt pedig tarthatnak volna a magyar kormány tiltakozásától. Már attól is féltünk, hogy a Feichtegger szállóból, ahol laktunk, ellopják a kéziratot, és botrány lesz. Éppen ezért két másolatot készítettünk róla. Az egyikre egy német pap, a másikra én vigyáztam. Ez valahogy kitudódott. A megvesztegetési kísérleteknek se vége, se hossza nem volt. Fenyegetőzés is lett belőle, de nem voltam hajlandó kiadni a beszédet. Nem így a német kolléga, mert őt sikerült a riportereknek beugratniuk. Azok elolvasták a szöveget, és azonnal rohantak vele König bíborshoz, hogy lám, P. Werenfried politikai beszédet akar mondani.

Mindszenty bíboros koporsóját körmenetben kísértük a kegytemplomba, amikor König kardinális titkára visszahozta a beszéd kéziratát. Magam is láttam a kéziratot: alá volt húzgálva piros ceruzával, úgy nézett ki, mint egy rossz iskolai dolgozat. P. Werenfried nem volt hajlandó javítani rajta. Azzal védekezett, hogy ilyen rövid idő alatt nem tud vele elkészülni, németül rögtönözni meg, külföldi lévén, nem tud. Később elmondta az igazi okot is: gyávának és opportunistának érezte volna magát a nagy Bíboros koporsója előtt, ha egy betűt is változtat a beszéden. Meggyőződésem, hogy a beszédnek történelmi jelentősége van.”⁹⁰²

„A halotti toron magyar papok társaságában voltam. Az asztalunknál ült egy osztrák kolléga is. bekapcsolódott ő is a társalgásunkba. Véleménye meglepett. Azt mondta, hogy Mindszenty bíboros halálával lezárult a magyar egyháztörténelem egyik dicsőséges szakasza. Akármilyen lesz a következő fejezet, olyan kiemelkedő egyénisége, mint az elhunyt Bíboros, biztosan nem lesz. Azóta sokszor elgondolkoztam ezen a megállapításon, és igazat adtam az ismeretlen osztrák papnak. Az okoskodó, helyesebben a helyezkedő kollégák közül az egyik nagyon erősítette, hogy P. Werenfried az osztrák és német püspökök előtt az erős és félre nem magyarázható beszéde miatt – legalább is átmenetileg – kegyvesztett lett. Fültanúja voltam Julius Döpfner bíboros kritikájának, amelyet P. Werenfriednek, a mariazei bencés priorátus folyosóján mondott: »Az atya alaposan kirohant a magyar püspökök ellen, és a vékonyfonalú Fatima-elmélet sem illett bele a mondanivalójába. Ön az Isten szócsöve, beszéljen és cselekedjen úgy, mint azt eddig tette.«⁹⁰³

⁹⁰² Szőke János: Göröngyös úton Gloria - Keresztény Szó – Kolozsvár, Don Bosco Kiadó – Budapest, 1993. 126-128. Pajor András: Magyar szentek földi pártfogója – Szőke János atya vallomásai. Korda Kiadó, Kecskemét 2006. 73-75.

⁹⁰³ P. Werenfried van Straaten, a kiváló flamand hitszónok a temetési szertartáson így beszélt: „Isten egy olyan keresztúton vezette Mindszenty bíborost végig, amelyet bíboros eddig aligha járt meg. Példás hűséggel ment végig ezen az úton anélkül, hogy ellenségeit gyűlölte volna; de nem is tért ki előlük, amikor megalkuvással vagy meneküléssel életén könnyíthetett volna. Hűségesen követte az Urat, hiszen ahol Krisztus volt, ott kellett lennie az Ő szolgájának is. (...) Itt és most szemtől szemben állunk az örökkévalóságba költözött Mindszenty bíborossal. Ő - jobban, mint bárki más - felismerte az Egyházat és a világot fenyegető veszedelmet. Testvéreim, hallgassatok rám! Ébredjen fel végre a kereszténység! Az Egyház vérzik. Krisztus számtalan emberben meghal. Százával gyilkolták le vagy vetették börtönbe a püspököket, száműzték, elszakították őket híveiktől, vagy pedig Isten ellenségeinek szolgálatába kényszerítették. (...) Papok és szerzetesek tízezreit tiltották el a

Mindszenty temetése után tényleg új korszak következett a magyarországi római katolikus egyház életében. Az egyház és a politikai élet utolsó nagy egyénisége a Bíboros személyével eltűnt. A Vatikán keleti politikája is nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a magyarországi kommunista rendszer által létrehozott Egyházügyi Hivatal hazánkban az egyházi életet teljesen ellenőrzése alatt tarthatta. (...) Többen azzal vádolták a hős Bóbort, hogy elszámította magát, nem gondolt a kommunizmus térhódítására, és arra sem, hogy be kell rendezkedni a vele való együttműködésre. Lehet azonban, hogy éppen az ő imája volt az a természetfölötti erő, amely kikönyörögte a magyar nép és a magyar egyház számára is a szabadságot és biztonságot tett arról, hogy nem Mindszenty, hanem a társutasok számították el magukat.”⁹⁰⁴ Döpfner bíboros el nem fogadható kritikája is igazolja a Vatikán keleti politikájának tértnyerését.

Mindszenty bíboros boldoggá avatásáról

Ugyancsak Szőke János atya így vall Mindszenty boldoggá avatásának emigrációban indult kezdeményezéséről: „A Mindszenty Alapítvány évente kétszer tart ülést, hogy az aktuális ügyeket megbeszélje. Ezek közé tartozik elsősorban Mindszenty József boldoggá avatásának a bevezetése. (...) Az Alapítvány elnöke (...) megkérte a bécsi főpásztort, hogy nevezzen ki az Alapítvány javaslatára egy posztulátort. Ez a kinevezés 1985 tavaszán, személyemben meg is történt. Természetesen az egész munkát titokban kellett végezni, félve a budapesti Egyházügyi Hivatal tiltakozásától. Félelmünk megalapozott volt. A Szenttéavatási Kongregációban ugyanis Mons. Fabijan Veraja altitkár elmondta, hogy a bolgároknak is van egy Mindszentyhez hasonló főpapjuk, akinek a boldoggá avatását szintén az emigrációban kezdeményezték. Amikor ezt a szófiai hatóságok (értsd: kommunista állami – KG) megtudták, kényszerítették a bolgár püspököket, hogy tiltakozzanak ellene. A tiltakozásnak az volt az eredménye, hogy a Vatikán leállította a munkát. El akartuk kerülni a hasonló bonyodalmakat.”⁹⁰⁵

Werenfried van Straaten: Szentet jöttünk temetni

(Elhangzott az áldott emlékü bíboros temetésén Máriacellben, 1975. május 15-én.)

Azon a kegyhelyen vagyunk, ahol Mária immár több mint 800 esztendeje édesanyjai szeretettel hajol le a keresztény Európára; azon a kegyhelyen vagyunk, ahol ő elődeinknek vigaszt nyújtott a szomorúságban, erőt adott nekik a küzdelemre, és gyógyulást a lelki és testi szenvedésekben. Ott vagyunk, ahol az előző nemzedékek számtalanszor mondták ki Máriával, hogy „fiat”, hogy legyen nekem a te igéid szerint Krisztus újabb és újabb megtestesüléséhez a

lelkipásztorkodástól (...) nem egyszer pásztor helyett béresekre bízta a nyáját, olyanokra, akiket saját egyházi feletteseik által kényszerítenek, hogy a sátán propagandistái legyenek. (...) Keresztény szülők gyermekeit százmillió számra a mennyei Atya elleni gyűlöletre nevelik. (...) Ki tudja azok számát, akiket csontjuk velejéig megront a materialista szellem! (...) Emberi szemmel nézve a helyzet reménytelen. Egyedül csak Isten menthet meg bennünket. (...) Ez a felismerés persze hideg zuhanyként éri büszkeségünket. (...) Egyedül Istennél a menekülés. Ez a felismerés az, amely mindig újra és újra kivezet a tévelygésekből (...) s ez a felismerés nyugtasson meg bennünket, ahogy Mindszenty bíboros urat is megnyugtatta. (...) Imádkozzatok hát rendíthetetlen bizalommal s olyan hévvel, melynek szeretete átfogja az egész világot. És akkor az Úr lehajol hozzánk, s irtalmának nem lesznek határai.” In: Werenfried van Straaten: Szentet jöttünk temetni! Fűzér Julián: Szentnek kiáltjuk! Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1987. 157-165.

⁹⁰⁴ Szőke János: Göröngyös úton Gloria - Keresztény Szó – Kolozsvár, Don Bosco Kiadó – Budapest, 1993. 137-139. Pajor András: Magyar szentek földi pártfogója – Szőke János atya vallomásai. Korda Kiadó, Kecskemét 2006. 85-87.

⁹⁰⁵ Szőke János: Göröngyös úton Gloria – Keresztény Szó. Kolozsvár, Don Bosco Kiadó, Budapest, 1993.140.

mi nyugati világunkban. És ha mi a mai napon, a mi szeretett bíborosunk elhunyt alkalmából kimondjuk a mi „fiat”-unkat, a mi „fiat”-unkat halálára, mely – a pápa szavai szerint – „egy lángot oltott ki, melynek sugárzó fénye az Egyház életének utóbbi évtizedeit beragyogta”, hisszük, hogy a drága kincsű magyar búzaszem, amelyik most Mária kertjének földjébe hull, nem marad magában, hanem dús gyümölcsöt terem.

„Hiszen az igaz lelke Isten kezében van, és nem érheti többé szenvedés, mert Isten próbára tette, és magához méltónak találta.”

Isten megpróbálta őt. Olyan keresztúton vezette végig, amit bíboros eddig aligha járt meg. Példás hűséggel járta ezt az utat, anélkül, hogy ellenségeit gyűlölte volna, de nem is tért ki előlük, amikor kompromisszummal vagy meneküléssel megkönnyíthette volna életét. Hűségesen követte az Urat, mert ahol Krisztus volt, ott kellett az ő szolgájának is lennie.

Kimondhatatlanul sokat szenvedett!

Aki 1949. február 5-én visszafojtott könnyekkel hallgatta perének a rádióban közvetített részleteit, soha nem fogja elfelejteni azt a hangot, azt az elhaló hangot, amely egyre csak sóhajtott: „Igenis, igenis, úgy van.”

Ez nem az igazi Mindszenty hangja volt, hanem a meghamisított, a manipulált Mindszenty öntudatlan dadogása. A meggyötört emberé, akit sátáni mesterkedéssel, irgalmatlan ütlegetésekkel akarat nélküli nyomorékká tettek. „A balgák szemében szinte halottnak tűnt.”

A fizikai bántalmaknál is jobban szenvedett akkor, amikor az úgynevezett „békés koegzisztencia” közepette az ő világító alakját csalással, megtévesztéssel és rágalmakkal szisztematikusan elhomályosították, úgyannyira, hogy Krisztus szemrehányása: „Jeruzsálem, Jeruzsálem, mely megöli a prófétákat, és megkövezed azokat, akiket hozzád küldök”, a mai Egyházra is alkalmazható. „Ily módon ebben a világban elveszítette az életét, de megőrizte azt az örök életre.”

Még többet szenvedett a kereszt alatt, amelyet ő maga a saját élete legnehezebbikének mondott, amikor nyolcéves kommunista rabság és az amerikai követség tizenöt éves önkéntes fogsága után néma tiltakozását és szeretett hazáját el kellett hagynia.

„Az Isten megpróbálta őt, és magához méltónak találta.”

Éjjel-nappal szenvedett a Magyarországról érkezett levelek szomorú tartalma miatt. Az egyikben például ez állt: „Isten színe előtt írom e sorokat. Magyar pap vagyok, aki elutasította, hogy elhagyja hazáját, s aki kész arra, hogy életét az Egyházért feláldozza. Komoly okaim vannak arra, hogy azt gondoljam: a szabad Nyugat nem ismeri eléggé a mi tragikus helyzetünket. Attól tartok, hogy a katolikus Egyházban olyan papok és püspökök vannak, akik nincsenek tisztában megaláztatásaink mélységeivel, és kétségbe vonom, hogy a mi magyar püspökeink római látogatásaik során a Szentszékkal szemben teljesen őszinték lennének. A magyar Egyház a kommunista állam cselédjévé lett. A valóságban nem a főpapi hierarchia kormányozza, hanem a rendszer népbiztosai és megbízottai, akiket a kommunista párt nevez ki, és akik egyben a titkosrendőrség emberei. Az általuk ellenőrzött püspöki iroda nem más, mint az ateista államhatóság végrehajtó szerve, és csak a kommunista politika céljait szolgálja. Isten színe előtt és az egész katolikus Egyház fóruma előtt tanúsítom – állításaim súlyosságának tudatában –, hogy Krisztus fenséges jegyesét itt nálunk nemcsak a becsületére való üldözés, hanem még kiválasztott fiai egy részének árulása révén is az istentagadók rabszolgájává alacsonyították.”

Eddig a Magyarországról jött levél.

E levél tartalma mélyen lesújtotta Mindszenty bíborost. Főleg annak a tudata, hogy Krisztus szava, mely szerint, „aki szereti életét, el fogja veszíteni azt”, Magyarországon is többszörösen beigazolódik. És ebben az összefüggésben kimondhatatlanul sokat szenvedett

azon döntés miatt is, mely magának a Szentatának is neheze esett, amikor őt esztergomi érseki székétől és Magyarország prímási tisztségéből felmentette. „Mint az aranyat az olvasztókemencében, úgy tette próbára őt az Isten, és mint elég áldozatot fogadta el őt.”

Mindszenty bíboros nem engedett annak a kísértésnek, hogy nyilvánosan hangoztassa igazát, hanem magára vette azt a keresztet is, amely onnan jött, ahonnan legkevésbé várta. Ez a magatartás a hit szempontjából egész életének megkoronázása volt. Mert ez által erő és áldás forrása lett, nemcsak magyar hazája, hanem az egész Egyház számára is.

Keserű sorsa emlékeztet bennünket arra, hogy minden erőfeszítés, mely a fenyegetett Egyházat megmenteni hivatott, hiábavaló, ha nem párosul vele a névtelen imádkozók kegyelmi áradata és a névtelen szentek néma kereszthordozása. Mert az Egyház ezekből meríti életerejét.

Így tekintve: az, ami a bíborossal történt, egyszer majd a szent kereszt győzelmének bizonyul. Ez az igazi oka annak, hogy az Isten megengedte mindazt, ami a bíborossal történt.

Éppen ezért – Mindszenty bíboros példáját követve – ügyelnünk kell arra, miként vélekedjünk a Szentatya döntéséről, mert a hitnek megvan az a fénye, amelyről előbb beszéltünk, s e fölött nem lehet vitatkozni. Az, hogy Krisztus engedelmes egészen a kereszthalálig, a pusztá értelem nem tudja felfogni. De meg kell hajolnunk ama bölcsesség előtt, amely a hideg értelem előtt talán értelmetlennek tűnik. Kételyeink és aggodalmaink ellenére sem vagyunk hajlandók felelőtlenségnek bélyegezni a pápa engedékenységet az ateistákkal szemben, akik Mindszenty letételét követelték. Ehelyett inkább imádkozzunk az üldözött Egyházért s azért, hogy a további fejlődés igazolja a pápát. És ha mégis másként alakulna, ha a pápa reményei nem válnának valóra, az elhunyt Mindszenty bíborossal együtt akkor is szilárdak vagyunk abban a meggyőződésben, hogy a döntésénél a Szentatya a jelen pillanatban még felfoghatatlan isteni akarat eszköze volt.

Mindszenty bíboros – a pápával történt őszinte eszmecsere után – úgy döntött, hogy engedelmeskedik, s ezen döntésének semmi köze a világi diplomáciához vagy a keleti politikához, hanem én úgy látom, ez a döntés Krisztus isteni stratégiájának egy része. Jézus Krisztus és a vértanúk, akik osztoztak a Mester sorsában, megelőzték Mindszenty bíborost a rögzös úton, amelyre ő is önszántából lépett. Ez az az út, amelyet minden kor szentjei jártak. Őket is éppen úgy megfosztották jogaiktól, mint Isten egyszülött Fiát, aki felvette a szolga alakját, s engedelmes lett a halálig a keresztfán. Ez az engedelmesség keresztje, s ez a kereszténység alaptörvénye.

Minden szükséges és dicséretes törekvés ellenére, hogy tudniillik az Egyházban is több érvényt szerezzünk az emberi jogoknak, nem ringathatjuk magunkat illúzióba, és nem felejtethetjük el, hogy annak vagyunk védtelen tanítványai, aki jogfosztottként halt meg, akinek nemcsak élete, hanem halála is folytatódik bennünk.

Az egyháztörténelem ilyen óriása, mint Mindszenty bíboros, alávetette magát ennek a törvénynek. Ez nagy életszentség jele, egyben pedig példa mindenki számára, aki az egyházi engedelmesség oly gyakorta súlyos és felfoghatatlan keresztje alatt roskadozva jár.

Bízunk benne és reméljük, hogy azok a jelek és csodák, melyeket Isten az ő Egyháza megmentésére Mindszenty bíboros által adni fog, joggal mondatják velünk: „*Corona aurea super caput eius*”, aranykorona száll fejére, mert „Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért, mert övék a mennyek országa. Boldogok vagytok, midőn szidalmaznak titeket, és minden rosszat mondanak rátok énmiattam. Örüljete és ujjongjatek, mert nagy a ti jutalmatok a mennyben. Hiszen így üldözték már előttek is a prófétákat.”

A magyar nemzet e nagy lelkipásztorának utolsó kívánsága az volt, hogy végső nyughelye Máriának ez a temploma legyen. Sziklaszilárd meggyőződésének utolsó hitvallása, hogy a halálos veszélyben élő Isten országát Magyarországon és Európában csak úgy lehet

megmenteni ebben az apokaliptikus küzdelemben, amely a napba öltözött és csillagkoronával övezett Nagyasszony és a vörös sárkány között folyik, ha bizalommal folyamodunk az Isten minden csatájában győztes Szűzanyához.

Igen, hallgassatok a ti bíborosotokra! Ő nem halott! Az ő lelke Istennél van, s őt nem érheti már többé fájdalom. Eljött az óra, amikor ő az Emberfiával együtt megdicsőül. Az Úr szava hangosan hirdeti az égből: „Dicsőséggel öveztem őt, és továbbra is felmagasztalom.”

A ti bíborosotok alakja ragyogva fénylik. Megítéli a pogányokat, és uralkodik a népeken. Továbbra is szól hozzátok, amiként prímási székfoglaló beszédében mondotta: „Legyünk az imádság népe; ha megtanulunk újra imádkozni, az erő és bizalom forrásának birtokosai lehetünk. Bízom a milliókat megmozgató imahadjáratban s édesanyám rózsafüzér-imájában.” A ti bíborosotok megismétli, amit 1948-ban Budapesten mondott: „Minden vágyam, hogy egymillió magyar katolikus család vegye kezébe a rózsafüzért, s könyörögjön a Szűzanyához.”

Mindszenty bíboros Istennél van, s ma is vallja, amit egyik főpásztori levelében írt: „Isten ujját látjuk a történelemben, s ezért nem veszítjük el reményünket a viharok és vészek közepette sem. Felhívunk benneteket, hogy törhetetlen bizalommal tegyétek sorsotokat, miként őseitek is tették, a Szűzanya közvetítésével Isten kezébe. Vissza Magyarország Nagyasszonyához! Vissza a magyarság ősi életforrásához! Nevezzük a Szűzanyát újra királynőnknek, hogy sorsunkat kezébe vehesse. Valljuk be hűtlenségünket, hogy a Boldogságos Szűz visszavigyen bennünket Isten útjaira. Valljuk magunkat az ő nemzetének, hogy éreztethesse velünk hatalmát és jóságát.”

Igen, magyarok, a ti bíborosotok most is aggódik lelketekért, jövőtökért, éppúgy, mint annak idején, az 1956-os forradalom napjaiban Budapesten, amikor jómagam ott jártam nálatok, és őt kerestem a feldúlt fővárosban. Kerestem és megtaláltam őt, három órával kiszabadulása után, lakása romjai között. Hosszasan beszéltem vele, s amikor elbúcsúztam tőle, megfogta mind a két kezemet és ezt mondta: „Páter, ha visszatér Nyugatra, kérem, mondja meg barátainak: ne feledkezzenek meg rólunk. Imádkozzanak, sokat imádkozzanak az Istenanyához, mert nagyon nehéz küzdelem előtt állunk.”

Ezt mondta nekem a bíboros tizenkilenc évvel ezelőtt Budapesten, és ugyanezt megismételte később is, amikor segítségére siettem, mint küzdőtársa, barátja és bizalmas híve. Minden alkalommal az imádságról és az Istenanyáról, Magyarország Nagyasszonyáról beszélt. És az ő nevében mondom nektek most: hallgassatok az Isten Anyjára! A Szűzanya ismételten arra szólított fel bennünket, hogy imádkozzunk, tartsunk bűnbánatot, és térjünk meg. Egyszer Fatimában azt mondta a Szent Szűz, hogy egész népek fognak eltűnni, ha nem térünk meg. Kedves testvérek, ezt az üzenetet komolyan kell vennünk. Szorongással és félelemmel teli időket élünk. Veszélyben a világ. És a fiatal édesanya, aki gyermeket vár, már nem örül úgy, mint régebben: aggódik, szorong gyermeke jövője miatt. És mi mindannyian elvesztettük bátorságunkat. A félelem szívünk mélyéig hatol: ha háború lesz, az talán atomháború lesz. Igen, bevethetik atombombáikat, hiszen nincs lelkiismeretük. Az atomháború Európa pusztulását jelentené. És bekövetkeznék, amit az Istenanya Fatimában mondott: egész népek tűnnek el, semmisülnek meg, ha nem térünk meg.

Ember már nem képes megmenteni bennünket. Sem az amerikaiak, sem a kínaiak, sem az oroszok. A diplomata sem. Ember nem menthet meg minket. Egyedül Isten lehet a megmentőnk. Csak az Isten! De Isten is csak akkor siet mentségünkre, ha méltók leszünk rá. Ha az ő népe, az ő gyermekei vagyunk.

Igen, ő a gyermekeiért tűzbe megy. Népeért vállalja a küzdelmet. De ehhez az kell, hogy gyermekei legyünk. S ehhez meg kell térnünk, jobb emberekké kell válnunk. Hiszen mindannyian bűnösök vagyunk. Mindenki bűnös közöttünk. Tehát tudjuk, hogy mit kell

feladnunk és mit kell megváltoztatnunk az életünkben. Azt ugyanis, ami Istennek nem tetsző. Tudjuk, mit kell meggyónnunk, amiként Mindszenty bíboros is tudta, midőn így szólt: „A sors csapásai közepette fogadjuk el bűnbánó szívvel a büntetést mindazon bűnökért, melyeket az igazság tükrében, lelkiismeretvizsgálatunk során felismertünk. Válaszunk a bánat legyen, a megbánás, nem pedig az eget fenyegető ökölrázás, vagy a bosszú az ellenségen.”

Meg kell térnünk, ne késlekedjünk tovább! Legfőbb ideje, hogy jobbakká váljunk, s Istent meggyőzzük arról, hogy érdemesek vagyunk a megmentésre!

Imádkoznunk kell! A rózsafüzért kell imádkoznunk. A rózsafüzért, az egyszerű emberek és gyermekek imádságát. Legyünk alázatosak újra, síró gyermekként járuljunk a Szűzanyához, kérve, legyen szószólónk és védelmezőnk. Fatimában azt mondta a Szűzanya, hogyha megtérünk, és mindennap imádkozzuk a rózsafüzért, Oroszország is meg fog térni. Ez az egyetlen megoldás.

Ne higgyétek, hogy az lenne a megoldás, ha atombombák hullanának Moszkvára. Ez népgyilkosság lenne. Ezen nem lenne Isten áldása. Oroszországnak nem elpusztulnia kell, hanem megtérnie. A megtérés pedig a kegyelem műve. És ez a kegyelem lesz a mi osztályrészünk, ha előzőleg mi magunk megtérünk, s naponta imádkozzuk az olvasót. Ez Fatima üzenete. Mert minden mást megpróbáltunk már, és semmi sem segített. Most már csak az Istenanya ígérete marad meg a rózsafüzér-imádságra s megtérésünkre vonatkozóan. Legalább meg kellene kísérelnünk ezt, hiszen saját gyermekeitek jövőjéről van szó.

Itt és most szemtől szemben állunk az örökkévalóságba költözött Mindszenty bíborossal. Ő – jobban, mint bárki más – felismerte az Egyházat és a világot fenyegető veszedelmet. Testvéreim, hallgassatok rám! Ébredjen fel végre a kereszténység! Az Egyház vérzik. Krisztus számtalan emberben meghal. Százával gyilkolták le vagy vetették börtönbe a püspököket, száműzték, elszakították őket híveiktől, vagy pedig Isten ellenségeinek szolgálatába kényszerítették.

Papok és szerzetesek tízezreit tiltották el a lelkipásztorkodástól, üzték el a templomokból, a felebaráti szeretet otthonaiból, megakadályozták őket abban, hogy hirdessék az evangéliumot, s nem egyszer pásztor helyett béresre bízta a nyáját, olyanokra, akiket saját egyházi feletteseik által kényszerítenek, hogy a Sátán propagandistái legyenek. A hívek milliói pásztor nélkül maradtak, bolyongó juhok módjára. Keresztény szülők gyermekeit százmillió-számra a Mennyei Atya elleni gyűlöletre nevelik. Egyetlen kis hídfő maradt meg nekünk, a szabad nyugati világ, de itt is leírhatatlan zűrzavar uralkodik: testvér testvért felad, fivér a fivér ellen támad, láznak minden igaz tekintély ellen. Ki tudja azok számát, akiket csontjuk velejéig megront a materialista szellem! Megvetik Isten törvényeit és kigúnyolják az Egyház intelmeit. Félrevezetik és megrontják az ifjúságot. Lábbal taposnak mindent, ami szent. Tudva és akarva a teljes káoszt készítik elő.

Emberi szemmel nézve a helyzet reménytelen. Merjetez szembenézni a veszéllyel! Ismerjétek el, hogy ember által nincs kiút. Egyedül csak Isten menthet meg bennünket. Csak ő, csak Isten lehet a megmentőnk. Ez a felismerés persze hideg zuhanyként éri büszkeségünket. Megaláz minket. De mégse essünk kétségbe! Isten a szövetségesünk, az egyetlen, aki önzetlen, s akiben bízhatunk.

Az isteni mentség más, mint minden más kiút, amit ember mutat. De biztosabb, tartósabb és végzetlenül jobb is minden másnál. Egyedül Istennél a menekülés. Ez a felismerés az, amely mindig újra és újra kivezet a tévelygésekből, és megment az illúzióktól. Mikor már minden más lehetőséget kimerítettünk, nem marad más, csak ez a felismerés. A zsidók is tudatára ébredtek ennek, de ehhez a babiloni fogság kellett. A korábbi keresztény századok népe is rájött erre, de csak akkor, amikor a pogány török már Európa szívében állott. Nekünk

is meg kell látnunk és meg kell éreznünk ezt. A tizenkettedik órában vagyunk, s e felismerés nyugtasson meg bennünket, ahogy Mindszenty bíboros urat is megnyugtatta.

Vele együtt bízunk az Istenben, a hatalmas, erős Úrban, aki gúnyt űz a pogányokból, és cserépedényként zúzza szét őket. Egyáltalán nem veszélyes, ha egyedül az Istenre építünk. Bizalmunkkal s a rózsafüzér könyörgő hullámaival indítsuk meg őt, hogy megbocsásson.

Legyünk jobb emberek, engeszteljünk és imádkozzunk, hogy Oroszország visszatáljon Istenhez. Halljátok Mindszenty bíboros imáját: „Nagyasszonyunk, a szenvedést, amelyben részünk van, engesztelésül ajánljuk fel. A sóhajokat, a könnyeket, a félelmet, elkeseredést, a magyar nép néma panaszát s a világ minden nyomorúságát tekintsük engesztelésnek a mi bűneinkért. Fájdalmas Anya, készek vagyunk szenvedni mindaddig, amíg üdvösségünkért Fiad ezt jónak látja. Mégis kérünk, emelj föl bennünket, ezt a bibliai Jób sorsára jutott nemzetet, mutasd meg nekünk újra, hogy Anyánk vagy, Édesanyánk.”

Igen, te árva magyar nép, népe annak a nagy lelkipásztornak, akit most itt, Máriának ebben a szentélyében nyugovóra helyezünk, fordulj te is vele, a nagy főpásztorral Máriához! Imádkozzatok naponta végtelen szeretettel a rózsafüzért, imátok öleljen át barátot és ellenséget egyaránt! Imádkozzatok a gyermekek és az aggok hitével, imádkozzatok, ahogy őseitek imádkoztak. Amiként Mózes imádkozott, amiként Jónás a hal gyomrában. Amiként a három ifjú imádkozott a tüzes kemencében, ahogy Jób tette, amidőn megkísértette a Sátán. Ezek imádsága meghallgatást nyert. Imádkozzatok hát rendíthetetlen bizalommal s olyan hévvel, melynek szeretete átfogja az egész világot. És akkor az Úr lehajol hozzánk, s irgalmának nem lesznek határai.⁹⁰⁶

Hozzávetőlegesen hétezer ember temette a mártír bíborost.⁹⁰⁷

Imameghallgatások, csodás események, csodák

Gubik Mihály, a kalocsai főegyházmegye papja 1978. április 12-én súlyos autóbalesetet szenvedett. Hazai, valamint ausztriai – linzi és grazi – kórházakban nem tudtak mozgásszervi sérülésein segíteni: két mankóval, mások segítségével is alig tudott mozdulni, járni. Grazból elvitette magát Máriacellbe Mindszenty bíboros sírjához, kérve őt, járjon közbe érte, hogy még dolgozhasson Isten magyar népéért. A sírkápolnában bemutatta a szentmisét, s utána – saját maga és a jelenlevők nagy megdöbbenésére – mankók és mindenféle segítség nélkül, egyedül, biztosan tudott járni.⁹⁰⁸

Ő maga így írja le az esetet: „Eljöttem tehát és a sekrestyést – aki nagyon kedves volt – megkértem, engedje meg, hogy a Mindszenty sírja feletti oltárnál misézzek. Figyelmeztetett, hogyha én vissza akarok menni Magyarországra, akkor ő ezt nem ajánlja. Mondtam, hogy engem ez nem érdekel, én szeretem Mindszentyt és akit szeretek, azt senki előtt nem tagadom meg (...) Két mankómmal odabicegtem, közben megtámaszkodtam az oltárnál és elvégeztem a szentmisét. Először imádkoztam: < (...) azt a munkát szeretném folytatni, amit te elkezdted (...) Hiszek az imádság erejében, mert a szentek közösségében minden összeforr. Segíts!> Aztán vége lett a szentmisének. Az áldás után átmentem a sekrestyébe, ahol a sekrestyés levette rólam a miseruhát. Megyek a kabátomért, mert hűvös idő volt, felveszem. Én ekkor

⁹⁰⁶ Füzér Julián: Szentnek kiáltjuk! Emigráns magyarok Mindszenty bíborosról halála 10. évfordulóján Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1987. 108-112. Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár: <http://www.ppek.hu/k360.htm>

⁹⁰⁷ Csonka Emil: A száműzött bíboros. Új Európa, San Francisco–München, 1976. Babits Kiadó, Szekszárd, 1993. 254.

⁹⁰⁸ Mészáros István: A rózsafüzér bíborosa. Mindszenty-pillanatképek. Szent Gellért Kiadó és Nyomda, Budapest, 2003. 93.

már - ugye - nagyon hozzászóltam a mankóhoz, hiszen anélkül nem tudtam egy lépést sem tenni. Keresem a mankót, s ekkor döbbentem rá, hogy ott maradt az oltárnál. Kifelé kivittem, de amikor visszajöttem, akkor már otffelejtettem. A történetekről nem sokat beszéltem, csak magyaroknak (...) December 23-án mentem haza Magyarországra. Amikor a (kalocsai) érsek úr meglátott, azt kérdezte tőlem: <Édes fiam, milyen csodát tettek veled a grazi orvosok?> <Érsek úr, nem a grazi orvosok gyógyítottak meg, hanem Mindszenty bíboros sírjánál gyógyultam meg.> Erre ő válaszul ezt mondta: <Erről ne beszélj soha!> Odajött a kancellár is és azt mondta: <Már megint kezded, már megint olyat mondasz nekünk, amit tudod magad is, hogy nem szabad.> <Nézzétek, én olvastam a Bibliát, a vakon született esetét. Tudom, hogy hallgatni kell. De én nem tagadhatom le azt, hogy hol gyógyultam meg és nem is akarom.> Ott, még abban a pillanatban disponáltak engem, falura helyeztek, ahová el is mentem december 28-án és végeztem tovább a munkát. Azóta (...) eljövök Máriacellbe zárandokútra és semmi mást nem kérhetek, mint azt, hogy Isten adja meg nekünk, hogy olyan szellemben éljünk országunkban, mint ahogyan azt a *prímás* elgondolta.”⁹⁰⁹

Egy másik imameghallgatás is történt, a betegsége és balesete miatt teljesen járóképtelenné vált Mensáros László színművész gyógyulása Máriacellben. Ő így beszéli el esetét: „Akkor eszembe jutott, hogy olvastam annak a páternek (Gubik Mihály⁹¹⁰) a gyógyulását, amely a máriacelli Mindszenty-kápolnában elhelyezett ismertetőben van leírva, aki a kápolnából mise után mankói nélkül tért vissza a sekrestyébe. Délután elvittem magam a templomba; Mindszenty kápolnájában ülve vettem részt a közös rózsafüzéren, imádkoztam végig a misét és áldoztam. Éjszaka még felébredtem fájdalmakra, de reggelre teljesen gyógyultan ébredtem, fájdalommentesen (...) Csípőfájdalmam is elmúlt, úgyhogy már aznap hosszabb kirándulást tettem. Fájdalmaim azóta sem tértek vissza és egyes alkalommal öt-hat órát is gyalogolok egyfolytában.”⁹¹¹

Mindszenty bíboros máriacelli búcsúztatásakor történt egy különös esemény, amelyet a kegytemplom előjárója ismertetett a megjelentekkel.

„1991. május 2-án hajnalban – hivatalos bizottság jelenlétében – felnyitották a bíboros koporsóját. P. Veremund Hochreiter, a máriacelli kegytemplom előjárója aznap, a délutáni búcsúztató szentmise elején elmondta a híveknek: *Mindszenty bíboros tizenhat év után teljesen épen feküdt koporsójában!* (Ezt a fényképet az Új Misszió folyóirat⁹¹² 1994-ben címlapfotóként közölte!) Arca, kezei, ruhája úgy tűnt fel a bizottság tagjai előtt, mintha csak tegnap temették volna el. Ezen el lehet gondolkodni, még akkor is, ha a mindig természetes magyarázatot keresők azonnal igyekeztek hozzátenni: a testet bebalzsamozták. Erről többet nem is tudunk, hiszen érzékeinken felül áll a természetfeletti. Isten az ilyen, a tapasztalatokon túlmutató jellel már nem egyszer titokzatos dolgokat kívánt jelezni nekünk.”⁹¹³

P. Szőke János, Mindszenty bíboros boldoggá avatási eljárásának posztulátora a boldoggá-, illetőleg szentté avatáshoz szükséges csodákról ezeket írja: „Mindszenty bíboros esetében négy neves professzor úgy nyilatkozott, hogy a (bíboros) közbenjárására történt rákos betegségből való gyógyulást tudományosan nem lehet megmagyarázni. Miről van itt szó, ha nem csodáról?”⁹¹⁴ „A nyár folyamán jelentkezett egy olvasónk. Bizalmasan közölte, hogy

⁹⁰⁹ Füzér Julián: Szentnek kiáltjuk! Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1987. 311.

⁹¹⁰ Füzér Julián: Szentnek kiáltjuk! Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1987. 311.

⁹¹¹ Füzér Julián: Szentnek kiáltjuk! Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1987. 314.

⁹¹² Új Misszió 1991. június, címlap: Mindszenty bíboros épen maradt teste. A kuriózumnak számító felvétel az újratemetés során, Ausztriában készült.

<http://sasgondolat.blogspot.com/2009/12/mindszenty-biboros-romlatlanul-maradt.html>

https://eucharisztikuskongresszus.hu/Mindszenty_153.html

⁹¹³ Katolikus Magyarok Vasárnapja 1991. május 19. In: Mészáros István: A rózsafüzér bíborosa. Mindszenty-pillanatképek. Szent Gellért Kiadó és Nyomda, Budapest, 2003. 95.

⁹¹⁴ Vértanúink-Hitvallóink 2004. szeptember, 3.

rákos betegségéből, szerinte csodás módon - Mindszenty bíboros közbenjárására - meggyógyult (...) Rendkívülinek számítana ez a csodás gyógyulás. Ez lenne a második a Bíboros boldoggá avatási eljárásában.”⁹¹⁵

Mindszenty József halála utáni tisztelete⁹¹⁶

„Azt gondoltam, hogy a Jóisten a cselekvést szánta nekem, de azt kell tapasztalnom, hogy az Úr inkább a szenvedések útján vezet, legyen meg az ő akarata.”⁹¹⁷

Mindszenty József

354

Mindszenty bíborostól ellenségei még a halála után is féltek. Tisztelői viszont elzarándokoltak sírjához, erőt merítve példájából. Az 1976-os emigráns magyar nemzeti zarándoklatról egy meg nem nevezett szemtanú így számolt be: „És sok ezer turista (...) ismét elindult széjjel a szélrózsza minden irányába vigasztaltan hitben, erőben, gazdagon és bátrabban élni a szent Magyarorszáért küzdeni, tengernyi ellenséggel, a hitetlenséggel. A Prímás úr tovább él közöttünk és utat mutat igen sötét korunkban.”⁹¹⁸

Habsburg Ottó ezüstlakodalmát ugyanabban az évben, 1976-ban ugyancsak Máriacellben tartotta. Ekkor Habsburg Ottó legfiatalabb lánya, az akkor 17 éves Valburga magyar nyelvű beszédében többek között ezeket mondta: „Itt nyugszik korunk legnagyobb mártírja (...) Mindszenty jelenléte is hozzájárul, hogy Máriacell jelentősége túlnő Ausztria határain (...) Mindszenty mondotta: Mária országa vagyunk. És az emberi történelemben eddig még mindig Istené volt az utolsó szó.”⁹¹⁹

Mire kötelez minket, magyarokat a bíboros emléke? Akkor tiszteljük valóban és őszinte szívvel a bíborost, ha szellemi-erkölcsi örökségét maradéktalanul és feltétel nélkül magunkévá tesszük és benne Krisztus után életünk példaképét látjuk. Érte kell dolgoznunk a jövőben is, hogy Mindszentyt, korunk mindvégig kitartó hősét a méltatlan címfosztás után a szentek glóriájával dicsőítse meg a jövő.⁹²⁰

Mindszenty bíboros emlékiratait ezzel a gondolattal zárja: „*A számkivetésben sem érzek keserűséget. A hit állandó öröme indít arra, hogy dolgozzam a lelkekért a menekült magyarság körében. Ezt kezdtem meg Zalaegerszegen, folytattam Veszprémben, Esztergomban és az országban. Ez a feladat hárul rám most is: keresni, vigasztalni és erősíteni enyéimet. >Nem azt keresem, ami nekem hasznos, hanem ami másoknak van javára, hogy üdvözljenek <”.*⁹²¹

⁹¹⁵ Vértanúink-Hitvallóink 2004. december, 3.

⁹¹⁶ Hévízi Sára – Kiss Gabriella: Egy szentéletű ember. Mindszenty tisztelet 1975-től napjainkig. Magyarországi Mindszenty Alapítvány, 2018. <https://mindszentyalapitvany.hu/alapitvany/kiadvanyok/hevizi-sara-kiss-gabriella-egy-szenteletu-ember-mindszenty-tisztelet-1975-tol-napjainkig>

⁹¹⁷ Mindszenty József – Fidelissimus Pastor Kiállítás, Bécs–Veszprém 2012.

⁹¹⁸ Vasárnapi Levél 1976. 7-9 sz. 214.

⁹¹⁹ Vasárnapi Levél 1976. 10-12 sz. 334-335.

⁹²⁰ Füzér Julián: Szentnek kiáltjuk! Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1987.; Füzér Julián: Mindszenty bíboros, a szent. Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1989.

Palágyi Natália: Hűségesen követte az Urat. Mindszenty bíboros életútja és példája. Magyar Könyvnyomda, Ungarische Buchdruckerei, St. Gallen, 1976.

⁹²¹ 1 Kor 10,33

„Mint aranyat az olvasztókemencében, megvizsgálta és elfogadta őket (őt, Mindszenty bíborost – KG) égőáldozatul.”⁹²² Ez a mondat többször elhangzott Mindszenty bíboros máriacelli temetésekor, rá vonatkoztatva.⁹²³

A balsors kohójában⁹²⁴ és az arany olvasztókemencéjében megpróbált Mindszenty József bíboros közbenjárására adja meg az Isten az Ő hatékony segítő kegyelmét mindazoknak, akik a magyar nemzet és a magyar kereszténység védelmében *halálíg harcolják az igazság harcát!*⁹²⁵

Az egyháztörténelemben negatív unikumnak számít az, hogy a magyar egyházat az ellenségei belülről, annak saját püspökeivel próbálták tönkretenni – sok esetben maguk a püspökök végezték el az egyházüldözőkre szabott munkákat. Ismét csak Adriányi Gábor történész szavait idézve: „A Kádár-korszak utolsó évei mindazonáltal már az erőviszonyok megváltozására és az Egyház nagyobb mozgásszabadságára utalnak. De mindezek a pozitív jelek (...) a magyar katolicizmuson belül nem tudták elfeledtetni, hogy a katolikus Egyház talajt veszített a társadalomban, és egyre gyorsabban, erőteljesebben zsugorodott. Úton volt afelé, hogy az egykor imponáló nagyságából kisegyházzá váljék. A Kádár-korszak végén el is érkezett ide.”⁹²⁶

Az alábbiakban, záró gondolatként Mindszenty József bíboros Bécsből a kanadai és az amerikai magyarokhoz írt körleveléből olvashatunk részleteket, valamint Mindszenty bíboros pappá szentelésének 59. évfordulóján Los Angelesben elmondott beszédjének egy részletéből.

„Az Egyház mai mély válsága ne ijesszen meg bennünket! Minden egyénnek, minden nép minden egyes nemzedékének újra és újra meg kell küzdenie a hitéért úgy, mint Jákobnak az Isten angyalával. Nem szabad eleresztenie az alkalmat, a lehetőségeket, még halálos fáradtság miatt se, mindaddig, míg Isten meg nem áld bennünket.

Ez az Isten akarata. Isten fiatal. Ővé a jövő. A mi szívünk megremeghet a nehéztől, az ismeretlentől, a lehetetlennek látszótól, Isten azonban az egyének és nemzetek jövőjét sokszor a lehetetlennek látszó holnapba rejtette el: nekünk kell nekilátnunk, hogy azt előhozzuk.

*Csak az a lelkesedés helyénvaló, amelyet a munka nehézsége, a szenvedés hosszantartósága mindig újraéleszt: amelyet kiolt, az ártalmas és megront bennünket. Amit e sorokkal lelketekre akarok kötni, ezért éltem, ezért élek és imádkozom itt és az örökkévalóságban.”*⁹²⁷

„Egy embernek az életútja adva van azzal, hogy milyen családból indul el és azzal, hogy milyen történelmi helyzetek kívánják az ő helytállását. Tegyük még hozzá azt, hogy az én 59 éves papi életemből 44 százalékot börtönben, azután félrabságban az amerikai követségen 15 évig és azután számkivetésben vagyok most itt, nálatok is 71 óta. **Ha még egyszer kellene kezdenem az életet, úgy kezdeném, ahogy kezdettem. És ha teljes nyíltsággal látnám azt, hogy mi lesz a következménye, hát akkor is ugyanazt tenném, amit tettem.**”⁹²⁸

⁹²² Bölc 3,6.

⁹²³ Szabad Európa Rádió, 1975. május 15. Eredeti hangfelvétel.

⁹²⁴ „Mert az aranyat a tűzben próbálják, a kiválasztottakat a balsors kohójában.” Sir 2,5.

⁹²⁵ Sir 4,33.

⁹²⁶ Adriányi Gábor: A Katolikus Egyház története a 20. században Kelet-, Közép-kelet és Dél-Európában. Kairosz Kiadó, 2005. 197–198.

⁹²⁷ Mindszenty József bíboros körlevele a kanadai és az amerikai magyarokhoz – Bécs, 1973. november 5. In: Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Vaduz, Mindszenty Alapítvány, 1982. 229–231.

⁹²⁸ Los Angeles, Szent István plébániatemplom 1974. június 14. Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat), függelék 13.

Utódok a primási székben

A magyarországi kommunista rezsim - XII. Pius pápa halála után a vatikáni keleti politika teljes támogatásával - arra hivatkozva, hogy minden, állam-egyház közti „jó viszony” akadálya Magyarországon Mindszenty bíboros volt,⁹²⁹ Mindszenty hivatalfosztása után engedélyt adott nagyszámú, a rendszerhez hű püspök kinevezéséhez. Ezek a püspökök szinte *kivétel nélkül* a kommunista párt fedőnevekkkel ellátott ügynökei voltak!⁹³⁰ Ebbe, a hitéletre a mai napig kiható mérhetetlen károkozásba, az esztergomi primási székbe történő kinevezésekbe, valamint Mindszenty bíboros Máriacellből való hazahozatalának körülményeibe engednek betekintést esemény-közeli tanúk visszaemlékezései.

A pápa magyarországi látogatása előtt

Mészáros Tibor és Schlosser Béla sajtó útján az alábbi nyilatkozatot tette közzé az 1991. évi pápalátogatás előtt. Ebben a Vatikán keleti politikájáról, a kommunista diktatúra alatt üldözést szenvedett papokról, a békepapok kártékony szerepéről, a kommunizmus alatt végbement testi-lelki gyilkosságokról ad igen kemény szavakkal felvilágosítást és bírálatot. Mindezeket nyílt levélben hozza a magyarországi látogatására készülő Szentatya tudomására.

„A vatikáni keleti politika Agostino Casaroli bíboros eszmei szerzősége és végrehajtása alatt óriási károkat okozott a magyar katolikusok lelkében és hitbeli készségében. E politikának sarkalatos elve volt, hogy mindenáron püspököket kell kreálni.” „A kommunista párttal való szoros együttműködés és az ez által kompromittált békepapok püspöki kinevezése a hívekben az egyház szavahihetőségét nagymértékben aláásta. A hivatalos egyház Casaroli bíboros utasítására a szenvedést, valójában Krisztus keresztyét mindenáron kerülő hitéletet hirdetett és gyakorolt. Ez Krisztus keresztyének kiüresítése és valójában Istennel való gúnyolódás. Ez volt Mindszenty bíboros legsúlyosabb keresztye és szenvedése. A vatikáni keleti politika nemcsak mellőzte, de a kibontakozás akadályának tartotta (Mindszenty bíborost). Míg Őszentsége a súlyosan kompromittált békepapokat és békepüspököket fontos helyeikről, illetve székeikből el nem távolítja, *Magyarországon javulás nem lesz*. Itt az ideje, hogy a vatikáni keleti politika gennygócát magyar viszonylatban a Szentatya maga eltávolítsa.” „Vérzésünket az egyházhoz és népünkhöz való hűség okozza. A 40 évig tartó áldatlan kommunista, szovjet-orsz uralom és megszállás, a békepüspökök behódoló magatartása Magyarországot missziós területté tette. Ezért a felelősség a Vatikán keleti politikájára is hárul. Itt az ideje beismerni és jóvátenni. Váltsa le a megbukott rendszerben kompromittált egyházi személyeket. Szentségednek Budapesten olyan rendőri, katonai díszőrség áll majd tisztelgő falat, amelynek tagjai közül nem kevés a kommunista rendőrség botozója és verőlegénye volt. Nem szabad a főnek e világ cézárjaival a tribünön parolázni, míg az arénában ütik-verik, nyuvasztják, bántalmazzák a hűségeseket. Ez folyt 40 évig Casaroli keleti politikája alatt.” „A tízmilliós mai magyar nemzettesten a végrehajtott gyermekgyilkosságok (abortuszok) száma túlhaladja a 4 milliót!

⁹²⁹ „Mennyiben igaz a vád – kérdezte valaki Mindszenty bíborostól a Buffalóban 1974-en tartott sajtókonferencián –, hogy Eminenciád a detente útjában áll, nevezetesen annak a detente-nak, mely jelenleg a Vatikán és a magyarországi kommunista kormány között kialakulóban van?”

„A detente igazi értelme: a béke jegyében fogant és folyó összműködés - hangzott a világos, bölcs válasz. Csak egy béke van: Isten békéje. Ha a Vatikán ezt, az igaz békét óhajtja kiterjeszteni a világra, tudomásul kell vennie a tényt: a kommunizmus önmagát ítélné halálra, ha annak az Istennek a békéjét fogadná el, Kinek még a létét is elutasítja.” Sajtókonferencia Buffalo 1974. május 21. Magyar Élet 1974. június 15. In: Mindszenty József: Szentbeszéd VII. Vasárnapi Levél, Wien, 1974. (9/10) 146.

⁹³⁰ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 187-194.

Ez holokauszt! Ne ünnepeltesse magát Szentséged egy ilyen véres kulissza előtt!” „Belső és külső bajok fojtogatnak bennünket. Szó szerint életért, igazságos bánásmódért esdünk Szentségednél!”⁹³¹

Egy másik üldözött magyar pap minderről így nyilatkozott: „De azokat, akik az üldözés nehéz keresztjét hordozzák, (...) azokat figyelemre se méltatják. *Mit gondolt volna az a keresztény, aki a Circus Maximus arénájában az oroszlánok előtt állt, ha felnéz a császári trónra és ott Szent Pétert Néróval egy barátságos beszélgetés közben látja?*”⁹³²

„VI. Pál pápának nem volt már régóta semmi gátlása, hogy kommunista vezetőket és gyilkosokat, mint Titót, Gromikót vagy Kádárt a svájci gárda felvonulásával és protokolláris pompával fogadjon. Meggyőződése és reménye - hogy ezzel sikerül neki a rendszert a kommunista államokban fellazítani, vagy egyenesen megváltoztatni (...) nem volt más, mint mérhetetlen naivitás, illúzió.” - állapítja meg könyvében Adriányi Gábor, egyháztörténész professzor.⁹³³

*„A máriacelli búcsújáróhelyen a világ minden tájáról naponta odaérkező százak és ezrek találkozhattak Mindszenty bíboros nevével és sírhelyével.”*⁹³⁴ *„A bíboros Máriacellben a világ szeme előtt volt, holtában némán is figyelmeztette a világot: a történelem folyamán nincs még egy olyan Isten-, egyház- és emberellenes politikai rendszer, mint a kommunizmus.”*⁹³⁵

Mindszenty bíboros, utolsó személyi titkárának, Mészáros Tibornak többször és határozott formában megismételte végrendeleti kérését majdani hamvainak esztergomi hazaszállítására vonatkozóan. Mészáros Tibor az esztergomi hazahozatal időpontja ellen a máriacelli sírhoz történő odaláncolással tiltakozott. Erről ő a következőképpen nyilatkozik: „Hogy mennyire igazam lett, igazolja a legutóbbi (1994) választás eredménye. *Hiszen lélekben visszajöttek az orosz csizmák.* Mint hallom, a választások előestéjén Paskai László még meg is látogatta lakásán a kommunista rendszert negyven évig hűségesen kiszolgáló Horn Gyulát. Ilyet Mindszenty bíboros soha életében nem tett volna.”⁹³⁶ „Amikor látták, hogy semmire se mennek velünk, – írja Mészáros Tibor – nagy csendesség támadt (...) Ekkor hirtelen megrohantak a rendőrök, lefoglaltak bennünket (...) és elvittek szálláshelyünkre (...)”⁹³⁷ Rendőri utasításra el kellett hagyniuk Máriacell területét. „Tisztában vagyok azzal, – folytatódik a beszámoló – hogy tiltakozó akciónk sokak előtt nem felel meg a kifinomult úri ízlésnek. Ma is vannak, akik kísérletünket naiv, gyerekes meggondolatlanságnak ítélik. Tőlük szívesen megkérdezném, mi jut eszükbe akkor, ha felidézik főpásztoraink régebbi megnyilatkozásait,

⁹³¹ Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak. Mindszenty bíboros titkárának visszaemlékezései. Pro Domo, Pécs, 1997. 317-319.

⁹³² Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 200. Az üldözött papnak értelemszerűen inkognitóban kellett maradnia.

⁹³³ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939-1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 198.

⁹³⁴ Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak. Mindszenty bíboros titkárának visszaemlékezései. Pro Domo, Pécs, 1997. 297.

⁹³⁵ Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak. Mindszenty bíboros titkárának visszaemlékezései. Pro Domo, Pécs, 1997. 298.

⁹³⁶ Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak. Mindszenty bíboros titkárának visszaemlékezései. Pro Domo, Pécs, 1997. 299.

⁹³⁷ Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak. Mindszenty bíboros titkárának visszaemlékezései. Pro Domo, Pécs, 1997. 301.

azét is, aki egy alkalommal olyanképpen nyilatkozott, miszerint a magyarországi egyház leromlott állapotáért nem Rákosi vagy Kádár János a felelős, hanem a „kompromisszumképtelen” Mindszenty József.”⁹³⁸ „Addig azonban, amíg Magyarországon Mindszenty bíboros sirja felett ünnepélyes szentmisét mondhat és egekig dicsérheti a mártír főpapot az, aki azelőtt nemcsak hogy agyonhallgatta, de ha mégis szólni kellett róla, súlyosan elmarasztalta és leértékelte,⁹³⁹ – addig nekem ott nincs keresnivalóm se testben, se lélekben. Isten legyen nekik és a hozzájuk hasonlóknak irgalmas!”⁹⁴⁰

Dunai Ákos, ferences szerzetes írta meg⁹⁴¹ az 1987-ben esztergomi érsekké kinevezett Paskai László bíborossal Amerikában történt négyszemközti beszélgetését. Az alábbiakban ebből olvashatunk részleteket: „Rendkívül sajnálatosnak tartom azonban, hogy a mai magyar egyházi életet ismerő nyugati szakértők – a hazaiakról nem is beszélve – máris a fejüket fogják és előre azon sopánkodnak, hogy eminenciád még hűségesebb és buzgóbb kiszolgálója lesz a minden hájjal megkent egyházüldöző kommunista rezsimnek, mint Istenben boldogult elődje, Lékai László volt. Lékai bíboros ugyanis legalább még a régi iskola neveltjei közé tartozott, s ha a rendszer iránti buzgóságában és szánalmas szervilitásában alkalmasint csúnyán el is vetette a sulykot, nagy általánosságban méltó tudott maradni (...) a primásoknak a hagyományaihoz (...) Eminenciád azonban – bocsánat az őszinte szóért – már a kommunizmus neveltje (...) a főbb méltóságokba ma már csupán azok juthatnak, akik megszolgálják az Állami Egyházügyi Hivatal (...) kegyét. Eminenciád sem kivétel, mert ha az volna, akkor ma nem az esztergomi érseki székhelyen ülne, hanem egy Isten háta mögötti faluban lenne káplán (...)” „Méltóztatik emlékezni érsek úr, hogy amikor Mindszenty bíborosra terelődött a szó, eminenciád azt válaszolta: az ő megcsontosodott ókonzervativizmusán és példátlan makacsságán buktak el a nemes és jóindulatú törekvések, mert Rákosi Mátyás tárgyalni akart, de Mindszentyvel nem lehetett beszélni?” „Méltóztatik emlékezni érsek úr, hogy (...) itt Amerikában velem szemben a kommunista rezsimet védte meg? S most eminenciád személyében megkaptuk az új esztergomi érseket, az új magyar primást, aki, sajnos, a kommunista párt bizalmasa, kiválasztottja és reverendás vazallusa. E cikk eminenciádnak természetesen csak jót tesz. A pártbasák így láthatják, hogy eminenciád még négyszemközt is megvédte őket, s igencsak méltó a bizalmukra. *Az övékére mindenképpen.*”

⁹³⁸ Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak. Mindszenty bíboros titkárának visszaemlékezései. Pro Domo, Pécs, 1997. 301.; Herbert Boeck (Wochenpresse) interjúja Paskai László újonnan kinevezett esztergomi érsekkal „Wir büssen für Mindszentys Fehler” címmel. Wochenpresse 1987. március 13. 44. Az interjú magyar fordításban is megjelent „Mindszenty hibájáért bűnhődünk” címmel. Kurir 1994. április 29. 4. Ugyancsak a Wochenpresse lapban jelent meg Bulányi György piarista atya reflexiója „Glaube duldet keinen Kompromiss” – A hit nem tűr kompromisszumot címmel. Wochenpresse 1987. május 8. 39.

⁹³⁹ Herbert Boeck (Wochenpresse) interjúja Paskai László újonnan kinevezett esztergomi érsekkal „Wir büssen für Mindszentys Fehler” címmel. Wochenpresse 1987. március 13. 44. Az interjú magyar fordításban is megjelent „Mindszenty hibájáért bűnhődünk” címmel. Kurir 1994. április 29. 4. Ugyancsak a Wochenpresse lapban jelent meg Bulányi György piarista atya reflexiója „Glaube duldet keinen Kompromiss” – A hit nem tűr kompromisszumot címmel. Wochenpresse 1987. május 8. 39.

⁹⁴⁰ Mészáros Tibor: Akit övéi be nem fogadtak. Mindszenty bíboros titkárának visszaemlékezései. Pro Domo, Pécs, 1997. 320.

⁹⁴¹ Dunai Ákos: „Méltóztatik emlékezni, érsek úr?” Magyarok Vasárnapja 1995. szeptember 3. 8.

„Az Úr küldötte eszközeit és kiragadott (...) életfogytiglani rabságomból. És ellenségem várakozása semmivé vált.”⁹⁴²

Mindszenty József

Mindszenty bíboros boldoggá- és szentté avatásáért

Közi Horváth József alábbi megemlékezésében Mindszenty bíboros tiszteletére, a boldoggá-, illetve szentté avatás egyik értékmérőjére hívja fel a figyelmet, mindenki elé példaképül állítva a bíboros életszentségét.⁹⁴³

„A történelmi magyarság legbiztosabb értékmérője az idő. Az életükben égis magasztalt talmi nagyságok sírját hamarosan beledi a feledés pora. A hősök és szentek emlékét viszont a múltó évekkal egyre növekvő tisztelettel veszi körül a hálás utókor. Az <Istenért, Egyházért, Hazáért> való kiállást kora ifjúságától kezdve mindenek feletti kötelességének érző Mindszenty Józsefet már otthoni harcai, megkínóztatása, fogsága és belső emigrációja idején világszerte csodálták a szabadságszerető emberek. Ez a csodálat bensőséges szeretetté alakult át, amikor a számkivetésbe kényszerített és nyolc évtizeddel a vállán messze és fáradtságos missziós utakat vállaló vértanúbíborost személyesen is megismerhették. P. Werenfried van Straaten (Speck páter), az üldözött és inséget szenvedő egyházat segítő nagyszerű szervezet alapítója és lelke, már a máriacelli temetésen elmondott búcsúztató beszédjében kifejezést adott annak a reménységnek, hogy korunknak ezt a bátor hitvallóját és hivatásvállalásáért a legembertelenebb gyötrelmeket is vállaló vértanúját az Egyház a boldogok, illetőleg szentek sorába fogja iktatni. Speck Páter szavai⁹⁴⁴ nemcsak a gyászistentisztelet közönségének a szívében találtak együttérző visszhangra, hanem a tengeren innen és az óceánokon túl mindazoknak a lelkében is, akik - közvetlenül vagy közvetve, személyesen, emlékirataim vagy a világ minden kultúrnyelvén megjelent életrajzán keresztül - találkoztak ennek a modern hitvallónak és szentnek az életpéldájával. Már több országban is keletkeztek – egészen spontán módon, alulról és világi hívektől elindítva – mozgalmak, amelyek néha már türelmetlenül követelik Mindszenty bíboros boldoggá avatását.” „Amint tudjuk, a boldoggá-, illetőleg szentté avatás pere igen hosszú folyamat és benne fontos szerepet játszik annak a megállapítása is, hogy a szóban forgó személy halála után is vallásos tiszteletben részesült.” „Tegyük meg - egyháziak és világiak egyaránt - minden tőlünk telhetőt annak a demonstrálására, hogy Mindszenty József hősi és lélekbeható valóság az egész világon.”

Füzér Julián, a hazai változásokig az Amerikai Egyesült Államokban élő ferences szerzetes nagyon sokat tett és tesz Mindszenty bíboros szentté avatásáért. Detroitban mondott szentbeszédében így bíztat a nagy Főpásztorról való tanúságtételre, életpéldájának követésére: „Most kell a szent patrónus, mert most szenved, most van elnyomva, szabadságától most van megfosztva a haza. Most kell a szent főpap, mert béklyóban van magyar földön az egyház, és üldözik a keresztényeket. Most kell a magyar szent, mert alvilági hatalmak minden erővel a kereszténységtől akarják megfosztani a magyart. Mi vagyunk a tanúi Mindszenty életszentségének. Az utánunk következő nemzedékek nem lesznek annyira a hatása alatt, mint

⁹⁴² Mindszenty József: Emlékirataim. Weller Publishing Co. Ltd., Torontó, 1974. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 420.

⁹⁴³ Közi Horváth József: „Mindszenty boldoggá avatásáért”. Vasárnapi Levél, Wien, 1979. (7/9.) 90.

⁹⁴⁴ Werenfried van Straaten: „Szentet jöttünk temetni!” Füzér Julián: Szentnek kiáltjuk! Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1987. 163-165.

mi vagyunk. És ami a legfontosabb: kövessétek tanítását, utánozzátok példáját, legyetek hozzá hasonlóak, mint keresztények is és mint magyarok is.”⁹⁴⁵

Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek, Magyarország hercegprímása a magyar katolikus egyháztörténelem egyik legnagyobb főpapja. Minden erejével védte a Magyarországi Katolikus Egyházat és a hazát az istentelen szellem emberfeletti erővel támadó pusztításával szemben. A despotizmus nem tudta letörni és megsemmisíteni az emberi szellem e legnemesebbikét.

Devictus vincit – legyőzette is **ő győzött!**⁹⁴⁶

⁹⁴⁵ Füzér Julián: „Mint a kisemmizett Krisztus”. 1985. április 30. Detroit. Füzér Julián: Mindszenty bíboros, a szent. Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1989. 257-261.

⁹⁴⁶ Krajsovsky Gábor: Legyőzette is ő győzött! Szemelvények Mindszenty József bíboros írásaiból és beszédeiből. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest, 2008. <https://mek.oszk.hu/14700/14753/14753.pdf>

Végrendeletek

Mindszenty bíboros – tanúk írásos ellenjegyzése kíséretében – több alkalommal fektetett le végrendeleti megnyilatkozást, utólagos kiegészítésekkel, amelyek alább kerülnek ismertetésre.

*Mindszenty József végrendelete 1948-ból*⁹⁴⁷

Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében. Lelkemet ajánlom Teremtő, Megváltó és Megszentelő Istenemnek. Halálom után testemet legegyszerűbben tegyék pihenőre. Gyászkocsi, koszorúk nem kellene. Kispapjaim vigyék a Bazilikába. A koszorúmegváltás legyen a nagyobb családú esztergomi szegényeké. Gyászbeszéd mellőzendő, helyette énekeljék el: Jézusomnak kegyelméből. Megköszönöm vikáriusaimnak, főkáptalanomnak, udvari papjaimnak, espereseimnek, papjaimnak, híveimnek a segítséget és hűséget. – Megbocsátok mindenkinek. Isten kegyelmét kérem Egyházam és hazám ellenségeinek. Én is alázatosan bocsánatot kérek mindenkitől, ha akaratlanul bárkit megbántottam. A hercegprímási trónust 36 órás töprengés és vergődés, két főpap és gyóntatóm meghallgatása után vállaltam, hogy a nehéz viszonyok közt esetleg további félesztendőre ne késsék a betöltés és abban a tudatban, hogy vagy fogság- vagy gyalázatviselő kell most ide és erre - Isten segítségével - való vagyok. Hálát adok Istenemnek, hogy szent nevéért gyalázatot szenvedhettem, amit hazámért szívesen viseltem és ajánlottam fel. - A marxizmus és jelszótömkelege, ha célt érne, az ország veszne. A küzdelmet hagyom utódaimra és a püspöki karra. Hála Isten, ezt a veszedelmet 1945-ben oly tisztán láttam, mint ma. Ezen a téren nem kell annyi politikáért bűnvallomást tartanom. Szent István Magyarországaért, a nemzetiségekkel megbékélés, a Szent-István-gondolat jegyében, a Szent Korona és királyság az osztályok megbékélése útján kell biztosítani. A katolicizmus minden téren való egységét gondosan meg kell őrizni, hogy az idegen célokat szolgáló felekezések szerephez ne jussanak. Az engesztelés ne lanyhuljon, hanem inkább erősödjék a Nagyasszonyunk tisztelete szellemében. (...)

Esztergom, 1948. jan. 7.

Mindszenty József hercegprímás

Dr. Tóth Kálmán

Dr. Sigler Károly felkért végrendeleti tanúk

⁹⁴⁷ Balogh Margit közlése https://epa.oszk.hu/02900/02970/00597/pdf/EPA02970_vigilia_1990_05_382-387.pdf

Mindszenty József politikai végrendelete 1956-ból⁹⁴⁸

Mindszenty József politikai végrendeletének végrehajtására XII. Pius pápát és David Dwight Eisenhower, az Amerikai Egyesült Államok elnökét jelölte ki. A végrendeletet saját kezűleg írta, de sem az eredeti fogalmazvány, sem pedig a tanúk előtt aláírt példány nem ismeretes, csupán az alább közreadott gépelt másodlat.

Végrendelet⁹⁴⁹

Ha az oroszok az Egyesült Amerikai Államok budapesti követségéről elrabolnának, életemtől megfosztanának vagy bármi módon cselekvőképességemet megbénítanak, én, Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek, Magyarország hercegprímása azt hagyományozom nemzetemnek:

A szabad, független Magyarországhoz, októberi és novemberi hőseinek sírjához legyetek hűek.

Az oroszokkal és magyarnevű cselédekkel szemben rideg tartózkodással viseltessetek.

Húzódjatok vissza a véres, zord időkben a családi körbe, az legyen tiszta és evangéliumi. Apa, anya, gyermek eszményét Názáretben találja meg. Ilyen családokból épül újra hazánk.

Addig is mindig a magyar a magyart részvétellel szeresse, és ne ártson egymásnak.

Mindnyájan ragaszkodjatok a valláshoz, mert megtapasztaltátok, hogy mennyire felette áll a vallásos ember a vallástalannak. A katolikusok tekintsenek Rómára, a Szentatyára, a Kősziklára a nagy omlás között. Bízhatok gyermekien a mindenkor segítő Patrónában, a magyarok Nagyasszonyában, aki Isten Anyja s immár ezer éven át a mi édesanyánk is.

Sötét éjjel, irtózatossággal és ágyúzás mellett a fővárosi Szabadság téren vergődő lélekkel írok most, mikor orosz katonák által gyilkolt magyar nők halálsikolyait hallom.

Végrendeleti végrehajtókul, mint leghivatottabbakat, megnevezem és felkérem a Pápa őszentségét és az Amerikai Egyesült Államok elnökét, akik a közzététel idejéről és módjáról határoznak.

Ezt a végrendeletet saját kezűleg írtam, és felolvassván az aluljegyzett tanúk előtt, jelenlétükben saját kezűleg aláírtam.

Budapest, az Amerikai Egyesült Államok Követségén, 1956. november 6-án.

⁹⁴⁸ Szabó Csaba: Mindszenty József politikai végrendelete 1956-ból. Hűséggel az egyházhoz és a történelmi magyar hazához. Tanulmánykötet Mindszenty József pappá szentelésének 100., esztergomi érseki kinevezésének 70., valamint halálának 40. évfordulójára. Hittel a Nemzetért Alapítvány, Budapest 2015. 227. Szabó Csaba: Mindszenty József bíboros a budai várban, 1956.

⁹⁴⁹ Mindszenty József irathagyatéka a budapesti szalézi Majthényi-házban. 26. dosszié. Gépelt, hitelesítés nélküli másodlat. A politikai végrendeletet német fordításban közli Szabó Csaba: Die katholische Kirche Ungarns und der Staat in den Jahren 1945–1965. Verlag Ungarisches Institut, München 2003. 160–161. Magyarul megjelent: Mindszenty József politikai végrendelete 1956-ból. In: Rosdy Pál: (szerk.): A katolikus egyház 1956-ban. Budapest, Új Ember, 2006. 141–146.

Végrendeletek 1962-1975

„Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében!

70 és fél évvel a vállamon, a halál és örökkévalóság küszöbén, értelmem birtokában és akaratilag szabadsággal, halálom esetére a következő végrendeletet teszem fölökért végrendeleti tanúk közreműködésével.

Lelkemet Isten irgalmába, testemet a honi földnek ajánlom. Hűséggel az Egyház fejéhez és a történelmi magyar hazához, ellentmondok a frígyesült harcos Istentelenségnek, és a szinte mindent elöntő orosz és szláv imperializmusnak. Az Apostoli Szentszékét kérem a Szent István hierarchiája megőrzésére.

Szenvedő népemnek, a magyar püspöki karának, főegyházmegyém papjainak és híveinek, a bűnmezsgyéken innen és túl, a tengereken is túl a hontalanoknak, ez az üzenetem:

Gyötrelmes sorsotokban, amíg Isten végtelen könyörületéből – minden lehetséges hívőnek – jó a virradat – éljete hűségben Istenhez, Egyházhoz és történelmi hazatokhoz.

Akik ma a magyar népet boldognak mondják, megcsalják. A birodalmi és tartományi vezérekről sorjában megmondják a saját táborban, mik ők tudás, jellem és emberség dolgában. Elítélők se mások, hisz ama bélyegesek eszközei, önkéntes kiszolgálói vagy alkalmazói voltak.

A szocializmussá hamisított marxizmus-leninizmus, ami ellenmondás nélkül, sőt magasztalva huzamosan volt sztálinizmus, a magyar népnek méreg és halál, mert rablás, gyilkolás és hazugságözön, tatár és török világ. Minden hirdetett siker olyan, aminő Sztáliné, Rákosié volt. A rendszert a magyar nép megdönteni nehezen tudná – terrorizmussal és imperializmussal bebiztosította magát – de az elismerést a magyar nép sohasem adhatja meg lealjasodás nélkül, amit a gyászmagyarok, a tatár, török-, labanc és muszkavezetők jelentettek.

Ne engedjete a célzatos alkohol áradatnak. Ne engedjéte az orosz érdeket a magyar anyaméhig, orosz-bérenc, esküszegő »orvosok« és »gyógyszerészek« kezével. Aki teszi, engedi, megtagadja magyarságát, ártatlan magyar életek útonállója idegen bandák kötelékében silány szegődménnyel. Az egy és félmillió bevallottan kiírtott élet – hárommillió »szülő«, pár ezer »orvost« jelent és bélyegez.

Ha Isten ránk tekint, ne adjunk helyt a bosszúnak; csak a sietve visszaállítandó független és magyar bíróság lehet illetékes a számonkérésben.

Köszönöm a derék magyar népnek, hogy rabságomból 1956-ban kiszabadított. Büszke emlékként viszem a sírba azt a tudatot, hogy népem szabadított ki és nem az idegenből telepített, az elítélésből és rehabilitációból egyaránt taktikai játékot űző hatalom, amely véres, szennyestörét vakítóan fényesre akarja csiszolni az úgynevezett »megkegyelmezésben«.

Köszönöm az Egyesült Államok elnökeinek a nobilis befogadást és annak meghosszabbítását. Értem Eisenhower és Kennedy elnök urak gesztusát. A követség vezetőinek, Mr. Wailes miniszter, Mr. Barket, Mr. Lekeston és Mr. Horace Tosbert, itteni vezetőknek; a segítségemre beosztott Mr. Katome, Mr. Toplovsky, Mr. Csoroly, Mr. Papendorp, Mr. Sharek és Mr. Jazynka irányába; de a követség összes tagjainak is előzékeny jóságukért. Kérem az Egyesült Államok elnökét, ne hagyják elveszni a történelmi Magyarországot.

Dr. Szalay Jeromos és dr. Vecsey József, másokkal, a magyar ügy és az én ügyem fáradhatatlan külföldi apológétái voltak, Isten áldja őket, amiért, a szennyhullámokat nem engedték összecsapni és elborítani a két ügyet. Dr. Szabó János south-bendi plebános, protonotárius iránt is hálás vagyok azért, amit a hontalanokért és értem tett másokkal.

Vagyonom, amiről végrendelkezzem, nincs. Nem fáj. Kifosztottak, ahogy elszegényítették népemet.”⁹⁵⁰

Ha valami kis pénzt éppen találnának az íróasztal baloldali fiókjában, a fővárosban Sodalitas-vezető, orsolyita általános főnöknőhöz juttassák el. Ő tudja, mi a folyamatos rendeltetése (sic). Stipendiumokat kértem, Dr. Szabó Jánostól leginkább, ez ment az elérhető fővárosi és vidéki nyomor enyhítésére.

Teréz és Emma húgom, valamint József és István, illetőleg László fiaik és keresztlányom kapjanak valami nekik tetsző emléktárgyat. Gondolom szóba jöhet. vázák, rózsafüzér, óra, töltőtollak, képek, szobrok az asztalon, fiókokban. Az edények, amik ajándékok, legyenek a rokonságé.

Simonné takarítónő gondos volt ruhám körül. Ő is kapjon egy emléktárgyat.

Gyűrűje adassék vissza Dr. Mátrai Gyula irodaigazgatónak. Tőle kértem a lefogásom előtti napokban. Nem akartam, hogy értékesebb gyűrű jusson az ÁVO kezére.

Dr. Zakar András titkárom, akinek értem nehéz sors jutott, hagyom emléke a Mikes püspöktől kapott keresztet és nyakláncot. Ha elfogadja, talán egy reverendát, téli vagy tavaszi kabátot. A fel nem dolgozott leveleket, kéziratokat, ami itt az oltár baloldalán levő polcokon, az asztalban és egyebütt nem kis számmal vannak, valamint a budai és esztergomi házban, Reá és Ziska Zoltánra bízom.

Breviáriumok, imakönyvek, reverendák, felsőruhák Városi tanácsos kezén át jussanak új püspökök, papok számára. Egyéb ruhák, cipők a szegényeké, főként a fővárosban Városi plébános kezén át. Városi tanácsos és magyarul is beszélő egyik követségi úr talán elvitel előtt mindent pontos leltárba venne. Az elszállítás titokban és részletekben is történhetik. A szellemi vonatkozásúak. A chicagói, majd fegyházi misekönyv, amit használtam, amikor már engedtek misézni, legyen Esztergomé. Minden istentiszteleti felszerelés, ruha stb. a fővárosban majd épülő kápolnáé, templomé. A könyvek az esztergomi házi könyvtaré. Persze akkor, amidőn hivatalos rablók már nem lesznek Magyarországon. Addig helyet kérek a követségen. Ugyanez áll az újságokra. Megírtam Emlékirataimat, hogy az utókor lássa jobban a ferdítő manőverekkel szemben, mik és hogyan történtek. Angol nyelven (és esetleg más idegen nyelveken) jelenjék meg. Ha jobb időkben népem kívánja, nincs akadálya a magyar megjelenésnek, de az eredeti kéziratból és ne az angol fordításból. Papendorp titkár úr vállalta a kiadókkal az előzetes tárgyalást, a fordítást, gépelés ügyét, a kiadást. Ő kéri Spellmann bíboros segítségét nevemben. A State Department hozzájárult, hogy általam fölkerít, megnevezendő tisztségviselője véghez vigye a megbízatást. Az írói honorárium legyen elérhetően a legmagasabb, egy időben a legnevesebb vállalatoktól ajánlatok bekérésével, jogászi szerződéssel. A honorárium magyar és katolikus egyházi célokat szolgáljon, egyelőre a hontalan egyének, fuldokló magyar és iskolák segítésére; majd itthoni újjáépítésre. A bizottsági pénzkezelés fontos. A bizottság tagjai. Papendorp Tivadar, Dr. Szabó János south-bendi plébános, unokaöcsém, Légrádi József, és amikor a haza a „fölszabadulásból” megszabadul, az utódok által kinevezettek. A legépelés, fordítás, korrektúra nagyon fontos – minden késedelem nélkül. A jegyzetek mégis maradjanak a lapaljon, de petit-kel, bár korábban másként kívántam. Szeretném, ha a többi kézirat is megjelenhetne. Rengeteg könyv jelent meg a világ- és magyar bolsevizmusról, kevés tapintott rá a lényegre. Kézirataimban a meglátás nem szokványos, de megtagasztalt.

A címek:

- Arcképek a világ-bolsevizmusból (Marxtól Hruscsovig)
- Arcképek a magyar-bolsevizmusból (Rákositól Kádárig)
- Magyarország ipara, kereskedelme, mezőgazdasága és szellemi élete

⁹⁵⁰ Budapest, 1962. október 19. Carl. R. Sharek és Joseph Sherman végrendeleti tanúk előtt.

(1945-62)

- A Kádár-időszak Magyarországon (1956-)
- Gondolatok a rabkönyvtárban
- Hogy lesz a huszadik századi „demokráciából” „népi” demokrácia?
- Az Egyház és vallás a bolsevizmusban (történeti feldolgozás)
- Trianon és Magyarország

Ezek 3 pánccs szekrényben (1 szobai, 2 Mr. Lekeston 3 workroom) és nyitva a lakáson. Esztergomban lefogatásom előtt Brückner kanonokhoz küldtem legalább hét kötetre menő folytatását a nyomtatásban megjelent Édesanya c. művem I-II. kötetének. Ez, ha már lehet, magyarul elsősorban és aztán idegen nyelven is jöjjön. Igen sajnálom, hogy nem jelent meg már a nagy magzatellenes, szervezett kampány előtt. Amikor ez és esetleg régebbi műveim újból megjelenének, az előzetesen megállapítandó honorárium - gondos kezeléssel Dr. Zakar bevonásával - a katolikus magyar újjáépítésre fordítandó. A nagy családok segítése is idetartozik.

Amíg ez az alap fennáll, a szerző hetenként egy csendes szentmisét kér az ő lelkéért. Ugyanúgy lenne az amerikai kiadásnál is. A Memoirban vannak belpolitikai és külpolitikai fejezetek. Mindkettő elengedhetetlenül szükséges a döbbenetes magyar sors megértéséhez. A külpolitikai fejezet miatt lehet, hogy a hálátlanság vádja éri emlékemet vagy személyemet: hisz évek óta élveztem az US vendégszeretete felbecsülhetetlen jótéteményét. És nem tompítom a kritika életét. Amikor kértem az azylomot, nem tudtam, amit ma tudok. De úgy gondolom; egy elnök kritikája nem érintheti az US iránti személyi hálámat. És tompítottam az élt. A további tompítás az igazság rovására ment volna. Maga az US több fórumon élesebben bírált, mint én, a magyar. Nemcsak a szövetségi könyvtárt használtam, de a State Department-től is kértem ki hivatalos jegyzőkönyveket. Az azylum egyetlen, vagy egyik legnagyobb hátránya a Memoir és egyéb művek vesztégre. Amely pillanatban megszűnt az azylum, sürgős a művek megjelenése. A temetésre gondolok. Fáj, hogy a követségnek nehézsége lesz. Két húgom kapjon értesítést a halálról és temetésről. Dr. Zrínyi Miklós ny. kúriai bíró, unokabátyám (Bp., Benczúr u. 15. vagy 17.); budai házam (Úri u.), Esztergom (Primatia) Városi Ferenc, plébános (Krisztus Király Plébánia). 4 összefűzött 6 (hat) oldalon saját kezűleg írtam. Aláírtam a felkért magyarul is értő, együttesen jelenlévő Mr. Sharek és Mr. Sherman követségi tisztviselők előtt eme kijelentésem után: Ez az én végrendeleti akaratom. Én írtam és aláírtam.

Budapest, 1962. okt. 19. + Mindszenty József

bíboros

esztergomi érsek,

Magyarország hercegprímása

Előttünk, mint felkért végrendeleti tanúk előtt a fenti kijelentés megtörténte után

Kelt, mint fent.

Carl. R. Sharek

Joseph Sherman

felkért végrendeleti tanú

Az Atyának és Fiúnak és Szentlélek nevében

Pótvégrendelet

ahhoz, amit a követség vezetőjénél letettem ugyanazon aláírásokkal. Harcom nem a tőkéért és nagybirtokért, hanem Egyházért, hazáért folyt. Megbocsátok mindenkinek, azoknak is, akik a jövőben vétkeznek ellenem. Lemondásom hírének nem szabad hitelt adni: az vagy hamisítás, vagy érvénytelenítő, nagymérvű kínzás eredménye, illetőleg termelvénye. Budai, esztergomi könyveim, jegyzeteim, ruháim, cipőim felől ugyanaz a rendelkezésem, mint az I. végrendeletben. A családot illető emlékek után azok a primási házi könyvtárai, ezek a szegényeké. Ez az én végrendeleti akaratom.

Írtam és aláírtam két felkért, együttes tanú előtt.

Budapest, 1962. nov. 13.

Mindszenty József
hercegprímás
Carl R. Sharek Joseph Sherman

felkért, együttes végrendeleti tanúk

1967. október 4-én felbontottam a végrendeletet és pótlékát. Hozzáadom:

- 1.) a 3 gyűrű értéke a szegényeké,
- 2.) leghálásabb köszönetem a National Catholic Conference-nak az értem a követséggel szemben teljesített évi 1000 dollárért.
- 3.) halálomról a jelen apostoli kormányzó és a főkáptalan is értesítendő.

1967. okt. 12.

+ Mindszenty József

Előttünk, együttesen:

J. Theodore Papendorp

Helmut E. Wilf

Pótvégrendelet az I-III-hoz

Ép ésszel és szabad akarral ez a rendelkezésem:

1.) Nemzetemnek: maradjatok a romló világban hűek Istenhez, hitetekhez, hazátokhoz, a magyar múlthoz, történelemhez és a magyar nyelvhez. Ez természeti jogotok és kötelességetek. Ne járjatok haza, ne pénzeljétek elűzőiteket, a nemzetirtókat. Gondolkozzatok a vággyal szemben is: kikerülhetetlenül becsapnak benneteket. De térjete haza, ne olvadjatok be, amikor a hit és magyarság napja felkél otthon. Addig igen fontos a magyar iskola bérleményben és menekült tanítóval és a családlátogatás. Holttestemet egyelőre itt kerüljön a legegyszerűbben pihenőre, lehetőleg magyar papok sírja közelében és a hívek áhított imája közepette. Ha Mária és Szent István országa felett lehull a moszkvai pánszláv hitetlenség csillaga, vigyék testemet az esztergomi bazilikai sírboltba. Végrendeleti általános örökösöm a

Mindszenty Alapítvány, az általam megállapított szabályzat szerint. Dr. Vecsey József szerkesztőnek egyházi tanácsadóként bevonásával. A Stiftung székhelye Vaduz, FL.

Leltár szerint

1. Könyveim annak idején jussanak a primási könyvtárba, vagy ha szabad utódom úgy látja jónak, hagyja az újra papneveldévé válandó Pázmáneumnak.
2. A ruhanemű a szegényeké létesítendő bizottság révén
3. Értékeim (tárgyak)
4. Pénzértékeim, kevés arany és ezüst értékem.
5. Könyveim joga és hozama, maga a Stiftung az ország nemzeti és egyházi felépítésére a legnagyobb gondossággal, mint azt vagyonosabb elődeim, Széchenyi György és Simor János tették.
6. Emléktárgyat kapjanak bérmafiáim; utoljára működő gyóntatóm, udvari papjaim, szolgálattevőim, az utóbbiak fizetséget is; érdemes két rokoncsalád, Légrádi István unokája és Fukszberger László és két húga. A rokonok, ha rászorulnak, a Stiftung segítse őket a helyzet helyes mérvéig.

Az időleges temetés ügyében, a viszonyokhoz képest, a végrehajtó bizottság a helyi egyházi főhatóság tanácsa szerint járhat el.

Bécs, 1973. nov. 17.

+ Mindszenty József

Alulírt, felkért tanúk a végrendelező által saját kezűleg írt és ilyennek kijelentett végrendeletet együttesen aláírták.

Bécs, 1973. nov. 17.

Dr. Vecsey József

Msgr. Mészáros Tibor

Végrendeletemhez kiegészítésül a mai napon a következőket csatolom:

1. Ha számkivetésben halok meg, temessenek el ideiglenesen a máriazelli templomban. Lelkem üdvéért az első évben havonként végezzenek el egy szentmisét, s azután évenként halálom évfordulóján. A temetésem és a szentmisék költségeit viselje a Mindszenty Alapítvány.
2. Azt akarom, hogy a Mindszenty Alapítvány tanácsában állandóan foglaljon helyet három katolikus magyar pap, akik az emigrációban teljesítenek vagy teljesítettek magyar lelkipásztori szolgálatot. Az alapítványi tanácsban már most kapjon helyet Dr. Vecsey József /St. Gallen/ és Dr. Harangozó Ferenc /Kastl/. (Ezt az akaratomat ma közöltem az alapítványi tanáccsal.)

Halálom esetére az én helyemet foglalja el a tanácsban Dr. Közi Horváth József /München/ vagy az ő akadályoztatása esetén Dr. Fábián Károly /München/.

A Mindszenty Alapítvány egyik legelső feladatának tekintem, hogy azt a magyar nemzeti és katolikus célt szolgálja, amit életem feladatául tűztem ki, s amit Isten segítségével hazámban

és a számkivetésben is igyekeztem megvalósítani: megtartani magyarságában és hitében népünket s különösen annak felnövekvő ifjúságát.

Bécs, 1975. május 5-én

+ Mindszenty József

Igazoljuk, hogy Mindszenty József bíboros a fenti végrendelet kiegészítést magáénak ismeri el s azt aláírásával látta el.

Dr. Gianone Egon, Msgr. Mészáros Tibor, Dr. Soltész Elemér⁹⁵¹

368

Mindszenty bíboros szellemi végrendelete

„Az én 59 éves papi életemből 44 százalékot börtönben, azután félrabságban az amerikai követségen 15 évig és azután számkivetésben vagyok most itt, nálatok is, 71 óta. Ha még egyszer kellene kezdenem az életet, úgy kezdeném, ahogy kezdettem. És ha teljes nyíltsággal látnám azt, hogy mi lesz a következménye, hát akkor is ugyanazt tenném, amit tettem.”⁹⁵²

„Hűséggel az Egyház fejéhez és a történelmi magyar hazához, szenvedő népemnek, a magyar püspöki karnak, főegyházmegyéim papjainak és híveinek, s mezsgyéken innen és túl, a tengereken is túl a hontalanoknak, ez az üzenetem: gyötrelmes sorsotokban, amíg Isten végtelen könyörületéből jön a virradat, éljete hűségben Istenhez, Egyházhoz és történelmi hazátokhoz.”⁹⁵³ „Az Egyház mai mély válsága ne ijesszen meg bennünket. Túlságosan és sokáig ráhagyatkoztunk az ősi múltra épült, a családi és nemzeti folytonosságba beágyazott keresztény hitre. E beágyazottság azonban csak támasz lehetett, de nem volt sem maga a hit, sem annak záloga. Minden egyénnek, minden nép minden egyes nemzedékének újra és újra meg kell küzdenie a hitéért úgy, mint Jákobnak az Isten angyalával. Nem szabad elereszteni az alkalmakat, a lehetőségeket még halálos fáradtság miatt se, mindaddig, míg Isten meg nem áld bennünket. Ez az Isten akarata. Isten fiatal. Övé a jövő. Ő nemcsak a múlt, a hagyományok, a valamikori nagyságok tudója vagy féltékeny vigyázója, hanem az újnak, a fiatalnak, a holnapnak az előhívója egyénekben és népekben, akik nem adják föl magukat. Ezért nincs helye a csüggedésnek. A mi szívünk megremeghet a nehéztől, az ismeretlentől, a lehetetlennek látszótól, Isten azonban az egyének és nemzetek jövőjét sokszor a lehetetlennek látszó holnapba rejtette el: nekünk kell nekilátnunk, hogy azt előhozzuk. Százados, tragikus és hősies küzdelmekben hazát veszítettünk: majdnem csak talpalatnyi földünk maradt. Okait tudjuk. Több százados törökdulás ment át rajtunk és a nemzet testén hordta súlyos következményeit: az elernyedtséget, a betelepüléseket. 1849-ben saját dinasztáink tiport el bennünket orosz csizmával. A végzetes Trianont követte a még végzetesebb kiszolgáltatásunk Yaltában és 1956-ban a nemzetgyilkos kommunista rendszernek. Ebbe a minket perzselő tűzvészbe persze mi magunk is beledobtuk száraz és mindig újra meggyújtott gerendáinkat: hitetlenségünket Istennel, szöszegésünket és árulásainkat egymással szemben, káromkodásunkat, közéleti könnyelműségünket és legutóbb azt, hogy népünk kényelemszeretetből segédkezet nyújtott a magyarság termésének alattomos lekaszabolásához. 1956 és 1971 között pártsegédlettel hárommillió és százötvenezer magyart gyilkoltak le anyaméhben. Ez a csonkaország lakosságának egyharmada; 22 szultán nem tett

⁹⁵¹ <https://www.5mp.eu/web.php?a=ministransok&o=DxgvXqsvzU>

⁹⁵² Elhangzott Los Angelesben, 1974. június 14-én a Szent István plébánia templomban, pappá szentelésének 59. évfordulóján. Csonka Emil: Krónika Mindszenty bíboros amerikai útjának egyik jelentős szakaszáról. München, 1974 (kézirat) [1974. június 5-22.] Függelék 13.

⁹⁵³ Füzér Julián: Szentnek kiáltjuk! Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1987. 77-78.

ekkora kárt a magyar népességben, mint amekkorát tettek ezek az esztendők. És ki tudja, egyedül a jó Isten, talán még el sem értünk a vészkijárathoz.”⁹⁵⁴ „Akik ma a magyar népet boldognak mondják, megcsalják. A szocializmussá hamisított marxizmus-leninizmus a magyar népnek méreg és halál. A rendszert a magyar nép megdönteni nehezen tudná – terrorizmussal és imperializmussal bebiztosította magát –, de az elismerést soha nem adhatja meg lealjasodás nélkül. Ne engedjétek a szovjet érdekeket a magyar anyaméhig esküszegő orvosok és gyógyszerészek kezével. Aki teszi, engedi, megtagadja magyarságát, ártatlan magyar életek útonállója. Az egy és félmillió bevallottan kiirtott élet hárommillió »szülőt«, pár ezer »orvost« jelent és bélyegez. Ha Isten reánk tekint, ne hagyjunk helyt a bosszúnak; csak a sietve visszaállítandó független és magyar bíróság lehet illetékes a számonkérésben. Köszönöm a derék magyar népnek, hogy rabságomból 56-ban kiszabadított. Büszke emlékként viszem a sírba a tudatot, hogy népem szabadított ki, és nem az elítélésből és rehabilitációból egyaránt taktikai játékot űző, idegenből idetelepített hatalom. Köszönöm az Egyesült Államok elnökének a nobilis befogadást és annak meghosszabbítását. A követség vezetőinek, a követség összes tagjának is előzékeny jóságát. Vagyonom, miről végrendelkezsem, nincs. Nem fáj; kifosztottak, ahogy elszegényítették népemet. Nemzetemnek: maradjatok a romló világban hűek Istenhez, hitetekhez, hazátokhoz, a magyar múlthoz, történelemhez és a magyar nyelvhez. Ez természeti jogotok és köteleességetek. Ne járjatok haza. Ne pénzeljétek előzőiteket, a nemzetirtókat. De térjete haza – ne olvadjatok be – amikor a hit és magyarság napja felkél otthon. Addig igen fontos a magyar iskola és családlátogatás.”⁹⁵⁵ „Arra kérlek, arra figyelmeztetlek benneteket írásban, amire kérem élőszóval azokat, akikhez személyesen el tudok jutni: ha le is szakított nemzetünk életfájáról és messze világrészekbe sodort ez a legnagyobb történelmi vihar, ne váljunk örökre elhalt rügyei, elszáradt leveleivé ennek az annyira megtépázott magyar életfának. Találjunk egymásra a szétszórtságban és fogjunk össze, mert nemcsak »ősei«, de testvérei is vagyunk egymásnak. Ne csak anyagilag segítsük egymást, de lelkileg, szellemileg is, megmaradni magyarnak. Az, aki magyarságában erős és képzett, segítse azt, aki már ingadozik. Hozza vissza a magyar közösségbe! Mennyi mindent kellene és lehetne itt tenni, ha több lenne bennünk a magyar lélek, magyar szív és öntudat! Ez csak a kezdet, a felrázás, a magyar lélekébresztés! A többi azután jön. Fajtánk bátor, találékony és életrevaló. Miért nem tud az lenni a magyarság vonalán is?”⁹⁵⁶

„Életem feladatául tűztem ki, amit Isten segítségével hazámban is és a számkivetésben is igyekeztem megvalósítani: megtartani magyarságában és hitében népünket, különösen felnövekvő ifjúságunkat. Harcom nem a tőkéért és a nagybirtokért, hanem Egyházért, hazáért folyt. Megbocsátok mindenkinek, azoknak is, akik a jövőben vétkeznek ellenem. Ha számkivetésben halok meg, temessenek el ideiglenesen a mariazelli kegytemplomban. Ha Mária és Szent István országa felett lehull a moszkvai hitetlenség csillaga, vigyék testemet az esztergomi bazilikai sírboltba.”⁹⁵⁷ „Ez a végrendeletem azoknak, akikkel találkoztam, akik hallottak rólam, vagy akik elkerültek. Tegyétek félre a versengést, a mértéktelen személyi nagyravágyást, a ki-ha-én-nem magatartást. Nem nézve se jobbra, se balra, mindenki ott tegye meg a magáét, ahova az élet állította. Teremtsünk keresztény hitre épülő egyházi közösséget. Legyen a családban gyermek Isten akarata szerint. Ez áldás és jövő, bármit mond a világ. A gyermek kapjon a családban, a hétvégi iskolában, ha mindennapira sehogy sincs lehetőség, krisztusi hitet, magyar nyelven, magyar öntudatot. Fiatalságunk lelkében tegyük izzóvá a magyar Ígélet földjének megszerzését. Mindezt gyűlölet és ellenséges érzés nélkül, csak munkával, hitben és áldozatban. Tanuljuk meg és használjuk idegen népek gazdag

⁹⁵⁴ Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 229-230.

⁹⁵⁵ Füzér Julián: Szentnek kiáltjuk! Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1987. 77-78.

⁹⁵⁶ Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 300-302.

⁹⁵⁷ Füzér Julián: Szentnek kiáltjuk! Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1987. 78-79.

tapasztalatát és fordítsuk ezt a nagy célra. Csak az a lelkesedés helyénvaló, amelyet a munka nehézsége, a szenvedés hosszantartósága mindig újraéleszt: amelyet kiolt, az ártalmas és megront bennünket. Amit e sorokkal lelketekre akarok kötni, ezért éltem, ezért élek és imádkozom itt és az örökkévalóságban.”⁹⁵⁸

Reményeink szerint *Mindszenty bíboros* korszaka jön el!

⁹⁵⁸ Mindszenty József: Hirdettem az Igét. Mindszenty Alapítvány, Vaduz, 1982. 230-231.

Kovács Gergely okleveles posztulátor (Mindszenty József boldoggá avatása, Magyarországi Mindszenty Alapítvány) tanulmányai

Egy boldoggá avatás lebonyolítása

1. Egy közösség, egy jogi személy, egyházmegye vagy magánszemély is kezdeményezheti a boldoggá avatást. Lényeges, hogy a boldog jelöltet Isten népe szentnek tartsa. Ez a kezdeményező az ACTOR vagyis a felperes, aki az eljárás anyagi részét is biztosítja.
2. Az ACTOR kinevezi a POSZTULÁTORT, aki az összekötő szerepét tölti be Róma felé és irányítja az eljáráshoz szükséges munkát. Ezután már elsősorban a posztulátor lesz az ügyintéző a boldoggá avatásnál.
3. Az ACTOR felterjeszti az egyházmegye főpásztorának jóváhagyásra a posztulátor személyét. Ezután a posztulátor írásban kéri a főpásztort, hogy vezesse be a boldoggá avatást. Kéréséhez mellékel a jelöltről egy rövid életrajzot. Jelzi a jelölt életszentségének hírét. Mellékeli nyomtatott írásait vagy azoknak listáját és a tanúk névsorát.
4. A főpásztor megalapítja az Egyházmegyei Bíróságot, amely a következő tagokból áll: a főpásztor (kijelölhet maga mellé egy helyettest is), a promotor iustitiae (ügyésznek megfelelő beosztás) és a jegyző. A posztulátor mint tag, jelen lehet minden ülésen, de a kihallgatásokba nem szól bele.
5. A posztulátor javasolja a főpásztornak, hogy az eljáráshoz kérje Róma, vagyis a Szentté Avatási Kongregáció engedélyét (Nihil Obstat). Ez még nem jelenti a boldoggá avatás sikerét. A Kongregáció ezt az engedélyt megadja, ha a boldog-jelölt ellen, akit már nevezhetünk Isten Szolgájának (ha férfi) vagy Szolgálójának (ha nő), nincsen semmi előzetes terhelő feljelentés vagy alapos kétség.
6. Az Egyházmegyei Bíróság elkezdheti a gyakorlati munkát. Kijelöl még teológus- és történész szakértőket, gépírókat és fordítókat. Minden tisztségviselő esküt tesz a lelkiismeretes munkavégzésre és a titoktartásra.
7. A boldoggá avatás tényét a sajtóban ismertetni kell, és mindenkinek lehetővé kell tenni, hogy Isten Szolgája életéről tanúvallomást tegyen. Minden jelentkező tanút ki kell hallgatni, legyen a vallomása kedvező vagy kedvezőtlen.
8. A szemtanúk sorát ki lehet egészíteni olyanokkal, akik Isten Szolgájának életszentségéről elbeszélés útján szavahihető szemtanúktól értesültek.
9. Az eljárás lényeges része az is, hogy Isten Szolgájának összes írásait meg kell vizsgálni és azokat is, amelyeket mások írtak róla. A fontosabb írásokat olasz nyelvre kell fordítani.
10. Az eljárás menetéről a híveket tájékoztatni kell. Nagyon kell ügyelni, hogy egy Isten Szolgáját se részesítsék idő előtt a boldogoknak vagy szenteknek kijáró tiszteletben. Egyedül Isten a szent, a boldoggá és szentté avatottakban egyedül az ő dicsősége és hatalma nyilvánul meg. A boldogok és szentek csak közbenjárnak értünk Istennél.
11. Csodákra is szükség van az eljárás sikerességéhez. Kivételt csak a vértanúk képezhetnek. Egy csoda elismerése szintén egyházmegyei szinten kezdődik szigorú és tudományos formában. A főpásztor a csoda elismeréséhez külön bíróságot nevez ki.
12. Az említett dokumentumokat szabályosan érvényesíteni kell. Nálunk minden iratot olasz nyelvre fordítottunk le. A lepecsételt, viasszal lezárt anyagot a posztulátor viszi Rómába.

A római eljárás

1. Szükség van egy római posztulátorra is vagy legalább egy ott élő összekötő megbízottra.
 2. Az eljárási dokumentációt a Kongregáció iktatójában veszik át.
 3. Kérni kell az iratsomó felbontását.
 4. Szakemberek átnézik az iratokat és megállapítják azok hitelességét és érvényességét. Az esetleges hiányosságot pótolni kell. A tapasztalat azt mutatja, hogy nagyon fontos az egyházmegyei előkészítő munka, mert egy-egy visszakérdezés sok időt vesz igénybe.
 5. Az érvényesség elismerése után egy RELATOR által elkészül - az iratok alapján - a nagy összefoglaló munka, a POSITIO.
- Ennél a munkánál is előfordulhat, hogy még kiegészítő adatokat kérnek.
- Ezek elkészítése időigényes lehet.
6. A POSITIO előállítása csak a Vatikán által elismert nyomdákban készülhet. Egy-egy kötet 400-450 oldal terjedelmű lehet. Az ügyek nagyságától függően több kötet (4-5) is lehet a POSITIO.
 7. A nyomdából kikerült anyagot először hét szakteológus vizsgálja meg és véleményezi.
 8. A véleményezett köteteket most hét bíboros is átnézi és nyilatkozik az ügyben.
 9. A csoda megítélésénél segít egy orvos csoport. Feladatuk az, hogy nyilatkozzanak arról, hogy a gyógyulást tudományosan nem lehet megmagyarázni.
 10. Az erények hősiességéről és a csodáról szóló nyilatkozatot a Pápa elé terjesztik. Ő ismeri el azokat. A Szentatya egy külön-külön nyilvános ülésen kihirdeti az erények hősiességét és a csoda elfogadását. Egy vértanú esetében a hitért vállalt, gyűlöletből történt gyilkosságot és annak tudatos elviselését.
 11. Ha ezek a feltételek teljesültek, megállapíthatják a boldoggá avatás időpontját.
 12. A szentté avatáshoz az új boldog elterjedt tisztelete és egy újabb csoda szükséges.

Szentté avatások az Egyházban

Történeti áttekintés

A szentté avatások történetében három korszakot különíthetünk el egymástól:

- az I-V. századig tartott a népi- vagy spontán szentté avatások kora;
- a VI-XII. századig a püspöki kanonizációk időszaka;
- és végül harmadikként, a mindmáig érvényes pápai szentté avatások korszaka következett, aminek kezdeti időpontját a X-XIII. század közé tehetjük.

Mindegyik korszakból átörökölt valami fontosat a középkor végén rögzített és rendszerezett kanonizációs gyakorlat, ami 1588-ban a Szertartások Bizottsága keretében intézményesült.

373

Az első szakasz

Az első, ún. népi- vagy spontán korszak fő jellegzetessége, hogy a keresztényüldözés sújtotta egyházközösség a nyilvánosan lezajlott kivégzések során vértanúhalált halt tagjait magától értetődő természetességgel részesítette egyrészt a családoknál szokásos gyászszertartásokban, másrészt az ennek kereteit túllépő és a római forrásokban is dokumentálható kultikus tiszteletben. Ennek első keresztény forrása a II. századból való, lényegi eleme a földi születés helyett az égi születés napjának megünneplése, és a "gyémántnál értékesebb" földi maradványok megbecsülése.

Ebből a korszakból öröklődött tehát a szentté avatások mindenkori alapkövetelménye, a hívek egyre szélesedő táborában élő tiszteletnek, vagy későbbi kifejezéssel a szentség hírének szükségessége, ami nélkül senki nem avatható boldoggá vagy szentté. Ezekből az évszázadokból örököltük az ereklyék tiszteletét és a szentek emléknapjának alapvető meghatározási gyakorlatát is.

Látható tehát, hogy a szentek tiszteletét nemcsak, hogy nem a felsőpapság vezette be a keresztény gyakorlatba, hanem egyenesen a hívek spontán igényeit és tiszteletnyilvánítási formáit fogadta el, karolta föl, és amint ez elkerülhetetlenné vált, terjesztette ki rá a püspök főpásztori ellenőrzését és joghatóságát.

A második szakasz

A püspöki szentté avatások korának fontos újítása volt egy kezdetleges vizsgálat bevezetése a kanonizáció folyamatába, éppen a korábbi visszaélések kiküszöbölésére. Püspöki dekrétumok rendelték el az életrajz összeállítását éppúgy, mint a csodák kivizsgálását, és szintúgy ezek rendelkeztek a szentté avatás idejéről és módjáról, ami a nyilvános és közösségi tisztelet kezdetét jelentette. A püspöki kanonizáció elengedhetetlen szertartása volt a szent testének oltárra emelése (elevatio), vagy ha szükséges volt, akkor ezt megelőzően a méltó helyre, egy kiválasztott templomba szállítása (translatio).

Ennek a korszaknak jelentős öröksége az ekkor még általános, de később egyre aprólékosabbá váló vizsgálat szükségessége, valamint - ha ez lehetséges -, az ereklyék szerephez juttatása a kanonizáció szertartásai során. A jelenleg hatályos előírások ezenkívül ismét a szentté avatás fontos szereplőjévé tették a helyi püspököt, ha nem is a végső döntés meghozatalában, hanem

az eljárás megindítása és lefolytatása terén, de erről még szó lesz II. János Pál pápa kanonizációs jogalkotásának bemutatása kapcsán.

A harmadik szakasz

A pápai kanonizáció kezdeteit és kizárólagossá válását kettős körülmény tette indokolttá. Egyrészt Róma püspökének egyre jobban kibontakozó tekintélye, ami egyszerűen vonzóvá tette az általa végzett, rangosabbnak és fényesebbnek tekintett szentté avatást. Másrészt, sajnálatos visszaélések kényszerítették az Egyház legfőbb pásztorát először egyedi, majd egyre általánosabb közbelépésre a szentté avatások terén. Róma döntő szava, mint a kanonizáció kötelező feltétele, IX. Gergely pápa 1234-ben kiadott dekrétumgyűjteményében rögzült, majd folyamatosan bevett gyakorlattá vált. VIII. Orbán pápa 1625-ben kiadott rendelete ennek a folyamatnak a sikeres végét jelzi, ettől kezdve nincs szentté avatás pápai döntés nélkül. Ez a század, a XVII., a boldoggá avatások első százada, ennek az új intézménynek a bevezetésére lelkipásztori okokból azért került sor, hogy a túlságosan lassú kanonizációs eljárásokba egy belátható időn belüli eredmény iktatódjon, egy "fél szentté avatás". Érdekes tény, hogy a ma érvényes kanonizációs alaptörvényben, a II. János Pál pápa által 1983-ban kiadott *Divinus perfectionis* Magister kezdetű apostoli konstitúcióban ez a szó, hogy boldoggá avatás egyetlen egyszer sem szerepel, ennek ellenére egyházi életünknek továbbra is része. Ezt a jelenkori gyakorlatot szeretném ismertetni az utolsó részben.

A mai kanonizációs gyakorlat és XX. századi előzményei

Ma egy szentté avatási eljárás két fő részből áll: a vizsgálat egyházmegyei és római szakaszából. Ha Rómának nincs komoly ellenvetése egy adott ügyben, akkor az eljárás elindítására az a püspök jogosult, aki Isten Szolgája halála helyén illetékes. A megyés főpásztor felelőssége, hogy az egyházmegyei szakaszban összegyűjtésre kerüljön minden írott forrás (ha régi ügyről van szó), vagy minden szóbeli tanúvallomás és irat (ha új ügyet kíván bevezetni), és lelkiismeretesen kivizsgálásra kerüljön az Isten Szolgája közbenjárására történt feltételezett csodás esemény. A püspök munkatársai a posztulátor, a tanúkat kihallgató klerikusok és a fölkért teológusok, történészek és orvos-szakértők. Rómában ezt követően a Szentté Avatási Kongregáció vizsgálja meg az ügyet, az a hivatal, amit 1969-ben alakítottak ki a Szertartások Bizottságának egyik feléből. Itt több fórum előtt és több lépcsős eljárásban értékelnek minden beérkezett adatot, és szükség esetén újabb vizsgálatokat eszközölnek. Az elsődleges szempont minden esetben a teljes igazság kiderítése, hogy a pápa, mint legfőbb és egyedüli bíró, a kongregáció előterjesztett véleménye alapján lelkiismeretes döntést hozhasson életszentségről vagy vértanúságról, csodáról és boldoggá-, illetve szentté avatásról, és elvégezhesse az általa elrendelt kanonizálást.

Manapság, az ügyek sokaságát két fontos körülmény magyarázza. Egyrészt az ésszerűsített és áttekinthetőbbé vált új eljárás. Másrészt egy sokkal összetettebb lelki és teológiai folyamat, ami a XX. század során mélyült el, és amit a II. Vatikáni Zsinat ekképpen rögzített: "Minden keresztény meghívást nyer az életszentségre, az állapotának megfelelő tökéletesség elérésére, és ez egyben a kötelessége is (...) teljes értékű keresztény élet és tökéletes szeretet (...) ez az életszentség pedig a földi társadalomban is előmozdítja az emberhez méltóbb életmódot" (LG 40, 42).⁹⁵⁹

⁹⁵⁹ Kovács Gergely: A szentté avatások az Egyházban; Egy boldoggá avatás lebonyolítása. In: Vértanúink-Hitvallóink 2003. december IX. évfolyam 35. 8-16.

A boldoggá- és szentté avatás egyik volt hátráltató tényezője⁹⁶⁰

Szőke János atya a következőképpen írta le a Mindszenty-boldoggá avatási perében működött, de már menesztett relátor tevékenységét, amely – az egyéb tényezők mellett (amely leginkább a Vatikán keleti politikájának még mindig, bár talán már kisebb mértékben uralkodó szellemisége) – jelentősen hátráltatta Mindszenty bíboros boldoggá (és szentté) avatását.

„Alig lépek be idegen környezetbe vagy baráti körbe, máris nekem szegezik a kérdést: Mikor lesz már boldoggá avatva Mindszenty bíboros? Eddig még nem tudtam válaszolni. Annyit mondok mindig, hogy az iratokat már 1996. október 17-én személyesen vittem le Rómába. Erről a Vértanúink–Hitvallóink akkori számában fényképes beszámoló is tanúskodik. Általános a tapasztalat: tíz év vizsgálat után már kialakulhat a boldoggá avatás lehetősége.

A Szentszék minden boldoggá avatási ügyben körültekintő. Ez Mindszenty bíboros ügyében még érthetőbb. Kiváló egyénisége, világos tanítása egyértelmű. Az is tudott, hogy közbenjárására Isten már két csodával elfogadta tanúságtételét. Közel másfélmillió imádkozó magyar is szentnek tartja.

A Szentszék ilyen rendkívüli esetekben ki szokott nevezni egy megbízott relátort (ügyvizsgálót), aki jól ismeri Isten Szolgája életét, lehetőség szerint beszéli anyanyelvét, járatos a teológiában, egyházjogban és a történelemben. A Vatikán ennek a munkatársnak teljes mértékben betekintést biztosít minden aktába. Ez érthető, hiszen az ő nevében cselekszik.

A Mindszenty boldoggá avatási per is kapott egy ilyen relátort már 1999-ben, egy Rómában élő magyar szerzetes személyében (*Somorjai Ádám* bencés szerzetesről van szó – KG). Nagy bizalommal és segítőkészséggel álltunk mellé: könyvtárnyi dokumentummal és nem kevés pénzüsszeggel. Feladata lett volna a római posztulátorral karöltve összeállítani a nagy összefoglaló munkát az úgynevezett Positio.

Sajnos sem Róma, sem a boldoggá avatás dologi kiadásaiért felelősséget vállaló Alapítvány, nyolc év után sem kapott tőle egy sor ismertetést sem tevékenységéről. Visszaélt a Szentszék és a Mindszenty Alapítvány bizalmával? Amikor közölték vele, hogy megbízatását visszavonják, primitív módon, kapkodva, a boldoggá avatás szempontjából lényegtelen dolgokról publikálta egyik írását. A Bíboros erényes életéről szó sem esett ebben a kötetben. A nyolc év elherdált ideje nehezen pótolható. Az is világossá vált számunkra, hogy a munkájáért megszabott anyagi juttatásokat sem az adakozók szándéka szerint használta fel.

Hála a római felelős vezetőknek, kineveztek egy új relátort, egy jeles olasz történész személyében.⁹⁶¹ Amikor május végén Rómában jártam, hosszasan és eredményesen tárgyaltunk.

A hosszú évek alatt felgyülemlett feszültség kezd feloldódni és reméljük, hogy a nagy összefoglaló munka, a Positio, hamarosan befejeződik.

Biztos vagyok benne, Olvasóink közül sokan jogosan és méltatlankodva felteszik a kérdést: Lehetséges ilyen napjaink Egyházában? Igen, mint ahogy régen, ma is előfordulnak akár árulások is.

Ítélni nem akarok, azt Istenre bízom.

⁹⁶⁰ A további hátráltató tényekhez lásd még: Eördögh István: Krokodilkönnyek Rómából – Casaroli bíboros: A türelem mártírságáról. Új Hevesi Napló XI. évfolyam 8. szám – 2001. augusztus, 64., *A vatikáni keleti politika kritikája* című alfejezetet az abban szereplő hivatkozásokkal.

⁹⁶¹ 2011-től Criscuolo Vincenzo OFM. In: <http://www.magyarokurir.hu/hirek/felgyorsulhat-mindszenty-jozsef-biboros-boldoggaavatasi-eljarasa>

A tettet elítélem, a tettes számára az Úr kegyelmét kérem. Arra kérem Olvasóinkat, hogy tizennégy esztendő után is álljanak hűségesen Mindszenty bíboros boldoggá avatása mellett és a leírt tény ellenére is támogassák munkánkat. Szükség van az Önök imáira és anyagi támogatására.”⁹⁶²

⁹⁶² P. Szőke János: Hűtlenség? Vértanúink-Hitvallóink, Szentté avatások híradója, XIV. évfolyam 3. szám (54. szám); 2008. szeptember http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/SZJ_Mindszenty_88.html

Tartozás a hitvallók felé

„Nem az teszi az egyháznak a jó szolgálatot, aki annak történetét elhallgatja, hanem aki annak valóságát őszintén feltárja.”⁹⁶³

Adriányi Gábor

Szabó Gyula plébános nyilatkozata

Az alábbiakban a magyarországi jelenkori egyháztörténeti tényfeltáró kutatásokkal kapcsolatosan a Szabó Gyula plébánossal készített riportból olvashatók részletek.

„A rendszerváltás után több mint tíz évig vártuk, hogy a katolikus püspöki kar lépni fog. Arra számítottunk, hogy létrejön egy olyan szakértői csoport, amely jól átgondolt stratégia alapján, szisztematikusan, szakmai igényességgel feldolgozza a múltat. Ez elmaradt, ezért kénytelenek voltunk mi belevágni.”⁹⁶⁴

A Vatikán nyilván attól félt, hogy engedmények és kompromisszumok nélkül a megsemmisülés fenyegeti a magyar egyházat.

Ez a taktika kudarcot vallott. Annyit sikerült elérni, hogy egy idő után már nemcsak a templomokban, hanem a plébániákon is lehetett hitoktatást tartani. (...) Az 1964-es megállapodás olyan lélektani törést okozott, amit szerintem máig nem hevertünk ki. A klérusban sokan tényleg elhitték, hogy nincs más út, állandóan kompromisszumokat kell kötni a hatalommal. A Mindszenty József helyébe lépő Lékai László bíborosnak nem véletlenül volt az a jelmondata: "A megnyesett fa kiszárad." Lékai meghirdette a kis lépések politikáját, amihez magunk között mindig hozzátettük: kis lépések, nagy megalkuvások. Az a közösség, amelyik nem a tanúságtevőire építi a jövőjét, nem méltó a jövőre. A Szentírásban a hűségről több száz helyen olvashatunk, a túlélés viszont csak néhányszor szerepel benne, és Jézus akkor is pejoratív értelemben használja: "Aki meg akarja menteni az életét, az elveszíti azt." A Vatikán és a magyar katolikus egyházi hierarchia azonban nem a hűségre, hanem a túlélésre rendezkedett be. Kihátrált azok mögül, akik a Kádár-rendszerben is vállalták az üldöztetést. (...) Ha viszont minden marad a régiben, akkor ezzel azt üzenjük a következő nemzedékeknek, hogy ebben az országban nem érdemes becsületesnek lenni.”⁹⁶⁵

A vatikáni keleti politika kritikája

Az alábbiakban Adriányi Gábor írásából olvashatunk, amiben jogos kritikát fogalmaz meg a vatikáni keleti politikával szemben, egy közelmúltban megjelent könyv ajánlására reagálva.⁹⁶⁶

„Előre bocsátom, hogy 1961 szeptembere és 1963 júliusa között Rómában a Pápai Magyar Intézet tagja, Zágon József, Mester István prelátusok gondozottja voltam, és akit később, mint a bonni egyetem tanárát Mester Pistához, Csertő Sándorhoz barátság is fűzött. Ez még el is mélyült, mert római atyai barátomat, Nyisztor Zoltánt évenként rendszeresen felkerestem. Akkor ott megismertem az egész magyar római kolóniát, köztük Kada Lajost is, akit később

⁹⁶³ Adriányi Gábor: A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1939–1978. A Mindszenty-ügy. Kairosz Kiadó, Budapest, 2004. 8.

⁹⁶⁴ Szabó Gyula: A Pápai Magyar Intézet, mint a magyar hírszerzés előretolt bástyája (1963–1989). Püski Kiadó, Budapest 2011.

⁹⁶⁵ Ügynökök és vértanúk egyháza. Levéltári kutatásairól nyilatkozik Szabó Gyula plébános. Czene Gábor, Népszabadság Online, 2005. február 27.

⁹⁶⁶ Magyar Egyházi Hírek 1975-1984. Ahogy Mester István látta Rómából. METEM, Budapest, 2024

Bonnban, mint uditoret /vendéghallgatót – KG/ látogattam. Volt bőven alkalmam a Vatikán által képviselt keleti politikát /Ostpolitik/ megismerni.

Előre kell bocsátanom azt is, hogy én Nyisztor Zoltán nyomában különbséget teszek az apostoli Péteri Tanítóhivatal és a vatikáni kúria, vagyis az Egyház adminisztratív igazgatói hivatala között, ami utóbbiba a napi politika is beleszólhat. Hogy milyen mértékben mikor és hányszor, erre, mint egyháztörténész, egyetemi tanár számtalan példát tudok felhozni a középkortól a reneszánszon és a 18-19. századon át a jelenkorig. Más szóval a Vatikán /nem a Péteri Tanítóhivatal, még ha az Apostoli Szentszék nevében is/ keleti politikáját /Ostpolitik/ én egy teljesen félresikerült, szerencsétlen politikai döntésnek tartom, amit ugyan lehetett vallási érvekkel álcázni /„a hívek szükséglete kívánja, azaz lelki okok szólnak mellette”/, de lényegében kiszolgáltatta az Egyházat a kommunista egyházüldözésnek.

Mi is történt? A Vatikánnak meg kellett tapasztalnia, hogy az 1945 után keletkezett ún. szocialista államokban is, mint a Szovjetunióban, az állami hozzájárulás nélkül kinevezett és szentelt püspököket az államvédelem lefogta, elítélte és az Egyházból kikapcsolta. Így lépett a Vatikán kompromisszumra: hogy az egyházi hierarchiát életben tartsa, hajlandó volt a püspökjelölteket a kommunista államvezetéstől elfogadni. Hiába voltak tárgyalások, Miklós Imre, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke, a titkosrendőrség ezredese így nyilatkozott: »Ha a Vatikán 25 püspökjelöltet kér tőlünk, megteesszük, de a 25-ik jelölt is a mi emberünk lesz.«

Számításom szerint 1949 és 1989 /politikai fordulat/ között Magyarországon 58 püspök lett kinevezve. Ezek közül egyesek többször is, például Paskai háromszor /Veszprém, Kalocsa, Esztergom/. Az 58 püspök közül bizonyíthatóan 35 volt fedőnévvel ellátott, beépített ügynök, köztük három konkubinárius /ágyasságban élő – KG/ pap, hárman közülük ráadásul még az államvédelem titkos munkatársa is. Ezek az ügynök-püspökök azután készségesen végrehajtották egyházmegyéikben a kommunista párt egyházpolitikai határozatait, vagyis az egyházüldözés eszközeivé váltak. A katolikus Egyház kétezer éves története során ilyen mélyre még nem süllyedt: az egyházüldözést maguk a papok, a püspökök hajtották végre. és ebbe a Vatikán belement!

Fábián Árpád, Cheli érsek magyar tolmácsa beszélgetések során használta az államvédelemtől kapott lehallgató készüléket, sőt kijelentette, ha az érsek őt titoktartásra felelketi, nem tartja be esküjét.⁹⁶⁷ És Fábiánból még szombathelyi püspök is lett!

A magyar katolikus Egyház helyzete példátlan az egész ún. Ostblockban. Voltak a többi csatlós államban is – mint a Baltikumban, Lengyelországban, Csehszlovákiában, Romániában, Kelet-Németországban⁹⁶⁸ – kommunista állami beavatkozások az Egyházba, de nem olyan mértékben, mint Magyarországon. Nem véletlenül mondta egyszer Casaroli érsek, hogy a magyar részleges megállapodást a Szentszék nem tartja mintának más szocialista ország irányába.

Mint ismert, a Vatikán 1989-ben arra kérte a magyar államot, hogy az 1964-es részleges megállapodás iratait 75 évre zárolja. Kérdés: ha a Vatikánnak nincs mit eltitkolni, nincs mit szégyellni, akkor miért kell az iratokat titkosítani? Nyilván vannak benne olyan részletek, amelyek nem válnak a Vatikán dicsőségére. Amikor 1969-ben Csertő Sándor a Szent

⁹⁶⁷ Gabriel Adriányi: Der ungarische katholische Episkopat im Würgegriff des kommunistischen Staatssicherheitsdienstes – Die Kehrseite der vatikanischen Ostpolitik (1946-1989). In: Ungarn Jahrbuch – Zeitschrift für interdisziplinäre Hungarologie. Band 37 Jahrgang 2021. Verlag Friedrich Pustet Regensburg 2022. 217-244. Az eredeti német nyelvű közleményből magyarra fordította és további jegyzetekkel ellátta: Krajsovsky Gábor https://www.eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/KG_szemin_137.pdf

Adriányi Gábor: A magyar katolikus püspöki kar a kommunista állambiztonsági szolgálat szorításában A vatikáni Ostpolitik árnyoldala (1946-1989)

⁹⁶⁸ A kelet-német Püspöki Kar 1960. évi bátor hangvételű pásztorlevele: https://www.eucharisztikuskongresszus.hu/szemin_116.html

Officium főügyésze lett, a magyar kormány tiltakozott Csertő kinevezése ellen azzal a megokolással, hogy az egyezményben megállapodtak abban, hogy az emigrációs papság semmiféle vatikáni hivatalban nem érvényesül. Sőt, konzekvenciákkal fenyegettek. Így vált ismertté, hogy miért nem lett Mester István címzetes püspök vagy érsek, holott a Kongregációjában minden hivatali elődje és utódja az lett.

Érsek úr⁹⁶⁹ a könyv ajánlásában az akkori magyar főpásztorokat „fehér vértanúkra” vagy „gyenge, bukdácsoló, esetleg naiv, kis lépéseket próbáló” püspökök csoportjára osztja /8. oldal első bekezdés/.⁹⁷⁰ Ez a megállapítás téves. Mert a második csoportban voltak ugyan jóindulatú gyengék is, de a beépített ügynökök a kommunista egyházellenes intézkedések készséges, mindenre elszánt és mindenre hajlandó végrehajtói voltak. Őket nem lehet felmenteni és egy semleges csoportba osztani.

Azon kívül az Érsek úr az ügyet a diplomáciával menti /9. oldal első bekezdés/.⁹⁷¹ Erre én azt válaszolom: az üdvözítő az apostolokat az evangélium hirdetésére küldte /Mt 28,19./, nem pedig diplomáciai munkára. A vatikáni diplomáciának is van határa, meddig mehet el. Az Ostpolitik az azonban már átlépte a megengedhető tolerancia határait, lásd a konzekvenciákat.

Manapság az Ostpolitik védői képesek még XVI. Benedek pápa ítéletét is tagadni. Pedig ő 2016-ban így nyilatkozott:⁹⁷² <Világos volt, hogy Casaroli politikája [Agostino Casaroli bíborost tekintették a Vatikán keleti politikája tervezőjének XXIII. János és VI. Pál alatt; 1979 és 1990 között Karol Wojtyla bíboros államtitkára volt], bármennyire is jó szándékú volt, alapvetően kudarcot vallott. II. János Pál új irányvonala saját élő tapasztalataiból, az ezekkel a hatalmakkal és erőkkal való kapcsolatából eredt. Természetesen akkoriban nem lehetett abban reménykedni, hogy ez a rendszer hamarosan összeomlik. De világos volt: ahelyett, hogy

⁹⁶⁹ Pintér Gábor érsek, apostoli nuncius – a könyvhöz ő írta az ajánlást, névvel együtt szerepel benne.

⁹⁷⁰ „Ugyan ki vonhatná kétségbe Mindszenty József bíboros hősiességét, tökéletes önátadását, az Egyházhoz és a népéhez való hűségét, »fehér vértanúságát«? Ugyanakkor ki állíthatná, hogy más főpásztorok, akik emberileg kevésbé voltak képesek egy totális »ellenállásra«, fizikai, pszichés és lelki szenvedéseik közepette, sokszor talán bukdácsoló, esetlen, megalkuvó(nak tűnő), okos vagy éppen naiv »kis lépéseikkel«, ne járultak volna hozzá jelentősen, hogy a marxista-ateista ideológia diktatúráinak halálos támadásait Isten Egyháza túlélhette a kommunizmus minden országában.”

⁹⁷¹ „Agostino Casaroli bíboros, a Vatikáni Ostpolitik megalkotója, a »türelem vértanúságának« nevezte a »kis lépések politikáját«, az egykori szovjet blokk országaival kialakított viszonyt. Ezzel kapcsolatban a Reuters hírügynökségnek adott interjújában, 2022. július 4-én, Ferenc pápa a következőket mondta: »Sokan sok mindent mondtak XXIII. János, VI. Pál és Casaroli ellen, de a diplomácia ilyen. A zárt helyzettel szemben a lehetséges, nem pedig az ideális utat kell keresni. A diplomácia a lehetséges művészete, és a lehetséges valósággá tétele.«”

⁹⁷² Haben Sie die „Ostpolitik“ des Papstes aktiv begleitet?

Wir haben darüber gesprochen. Es war klar, dass die Politik von Casaroli [Kardinal Agostino Casaroli galt als Architekt der vatikanischen Ostpolitik unter Johannes XXIII. und Paul VI.; er war unter Karol Wojtyla von 1979 bis 1990 Kardinalstaatssekretär], so gut sie auch gemeint war, im Grunde gescheitert war. Die neue Linie von Johannes Paul II. kam aus seiner eigenen, lebendigen Erfahrung, aus dem Kontakt mit diesen Mächten und Kräften. Natürlich konnte man damals nicht hoffen, dass dieses Regime bald zusammenbricht. Aber klar war, dass man, anstatt zu versuchen, es mit Kompromissen versöhnlich zu stimmen, ihm stark gegenüberstehenden muss. Das war die Grundeinsicht von Johannes Paul II., die ich geteilt habe.

Benedikt XVI. Letzte Gespräche. Ed. Peter Seewald. Dromer Verlag 2016. 198.

Magyar fordításban:

Aktívan kísérte a pápa "keleti politikáját"?

Beszéltünk róla. Világos volt, hogy Casaroli politikája [Agostino Casaroli bíborost tekintették a Vatikán keleti politikája tervezőjének XXIII. János és VI. Pál alatt; 1979 és 1990 között Karol Wojtyla bíboros államtitkára volt], bármennyire is jó szándékú volt, alapvetően kudarcot vallott. II. János Pál új irányvonala saját élő tapasztalataiból, az ezekkel a hatalmakkal és erőkkal való kapcsolatából eredt. Természetesen akkoriban nem lehetett abban reménykedni, hogy ez a rendszer hamarosan összeomlik. De világos volt: ahelyett, hogy kompromisszumokkal próbálnánk ezt összeegyeztetni, határozottan szembe kell szállni vele. Ez volt II. János Pál alapvető felismerése, amelyet én is osztottam.

XVI. Benedek Utolsó beszélgetések Peter Seewalddal. Szent István Társulat, Budapest, 2016. 200.

kompromisszumokkal próbálnánk ezt összeegyeztetni, határozottan szembe kell szállni vele. Ez volt II. János Pál alapvető felismerése, amelyet én is osztottam.>”

A mai valós magyar katolikus élet

Az alábbiakban ugyancsak *Adriányi Gábor* professzor közlésében olvashatjuk a mai magyar, leírhatatlanul alacsony szinten levő vallásgyakorlat és vallási műveltség nyílt feltárását.

>A szeged-csanádi zsinat kíméletlenül feltárta a valós magyar katolikus életet. A püspök megnyitó prédikációjában ki is fakadt: „Jövök az én, a mi egyházmegyénkbe... körülbelül négyszázezer megkeresztelt... de hány résztvevő van vasárnaponként a szentmisén? Hány áldozó van? Hány papnövendék van? Kérdem, hol a hiba? A papokban? Túl önzők vagy klerikálisan uralkodók? A szekularizált világ? Vagy a negyvenéves üldözés? De hát ennek már öt éve vége!” A zsinati könyv bevezetésében is panaszkodott: „A »Viharsarok« most is jó talajnak bizonyult a népet félrevezetők részére. Nemcsak az egyház irányítása lett »államilag« irányított, de papjaink egymás közti viszonya is, a hívekkel való kapcsolata is gondokkal telítetté vált.” A zsinati dokumentum összesen 688 pontot tartalmaz. A zsinat, úgy, mint Esztergomban, előbb a teológiai megfontolásokat, elveket dolgozta ki, majd **felvázolta a reális helyzetképet**, közölte az ajánlásokat és 176 §-ban a püspöki határozatokat. Ha már az esztergomi zsinat is sokszor megdöbbenő képet mutatott a magyar katolikus valóságról, úgy a szeged-csanádi még inkább. A szentségekkel kapcsolatban megállapítja: csak a kisebbség kéri meggyőződésből, a többség csak társadalmi szokásból. **A szülők képtelenek a hitelveket továbbadni, hiszen maguk sem kaptak hitoktatást**, sőt még csak polgári házasságban sem élnek. A bérmlást a többség még elsőáldozó korban sem akarja felvenni, míg a kisebbség túl korán kíván hozzá járulni. A készület a szentáldozásra szinte kiveszett, vélemény szerint az oltárszolgálatot egyszerű férfiak, sőt nők is elláthatják. **Szentáldozáshoz mindenki járulhat, törvénytelen együttlétben élő is minden gátlás nélkül áldozik. A bűnbánati liturgia nem ment át a gyakorlatba, a betegek szentségét („utolsó kenet”) babonás félelem övezi.** Kevés a pap. 123 plébániából 84 betöltetlen, 32 kápláni hely üres, 71 lekipásztor hiányzik. **Magyarországon bizonyos antiklerikális hangulat uralkodik.** A 60 év feletti papok száma 39, a 30 év alattiaké 4. A házasság „a magyar társadalom egyik legnagyobb problémája. **A fiatal generációból hiányzik a képesség, hogy véglegesen elkötelezze magát.** Sok a házasság a megkereszteltek és meg nem kereszteltek között. A médiumok a szexet propagálják, a szüzességet kigúnyolják, a közvéleményt negatívan befolyásolják. **A felnőtt nemzedék legnagyobb része a törvényalkotóktól a pedagógusokig, az egyszerű emberekig az ateista-kommunista rendszer neveltje.**” A szent helyek elhanyagoltak. Sok helyen a templom még ma is romos (II. világháború), még rosszabb a helyzet a leányegyházakban és az „oldallagos” egyházakban. Sok a munkanélküli és a szegény, míg „a pártállam idején még a szegény vagy szegénység szót is tilos volt kimondani”. Viszont nem véletlenül mondta Gyulay püspök a zsinatot záró szentbeszédében: **„Bármennyire is meddőnek látszik a kornak és a benne lévő embernek lelki meddősége, fásultsága, kell, hogy valahogy új élet sarjadjon.”** A zsinati könyv bevezetésében pedig joggal írta: **„Vége a zsinatnak? Most kezdődik a nehezebb része.”**⁹⁷³

⁹⁷³ Adriányi Gábor: A tíz jelenkori egyházmegyei zsinat Magyarországon 1994-1999. Áttekintés.

In: Laboratur assiduus – A 70 éves Zombori István köszöntése. Szerkesztette: Somorjai Ádám OSB, Somorjai Gabi. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár. Budapest, 2019. 383-394. <http://real.mtak.hu/90689/>

Szeged–Csanádi Egyházmegyei Hatóság: A Szeged–Csanádi Egyházmegyei Zsinat könyve. Belső használatra. Nyomda nincs jelölve. Szeged, 1995. http://www.mtak.hu/zsinat/uploaded_files/klestenitz/252_1315483506.pdf

Adriányi Gábor: A magyar katolikus püspöki kar a kommunista állambiztonsági szolgálat szorításában

A vatikáni Ostpolitik árnyoldala (1946-1989)⁹⁷⁴

„A Kádár-korszak utolsó évei (...) már az erőviszonyok megváltozására és az Egyház nagyobb mozgásszabadságára utalnak. De mindezek a pozitív jelek (...) a magyar katolicizmuson belül nem tudták elfeledtetni, hogy a katolikus Egyház talajt veszített a társadalomban, és egyre gyorsabban, erőteljesebben zsugorodott. Úton volt afelé, hogy az egykor imponáló nagyságából kisegyházzá váljék. A Kádár-korszak végén el is érkezett ide.”⁹⁷⁵

381

I.

Az 1944 végétől tartó katonai megszállással a Szovjetunió megkezdte Magyarország kommunista állammá való átalakítását. Az 1944. december 21-i, 1945. november 4-i és 1947. augusztus 31-i nemzetgyűlési választásokat azonban még mindig a polgári-demokrata erők nyerték. A kommunista párt csak az 1949. május 15-i manipulált parlamenti választásokon biztosította az abszolút diktatúrát.

A szovjet hadsereg a kommunista párt specialistáit is behozta az országba, akik felvették a kapcsolatot azokkal a magyar szimpatizánsokkal, akik a magyar tanácsköztársaság 1919-es bukása után a Szovjetunióba menekültek, és most visszatértek Magyarországra. Ezek közé tartoztak a szovjet titkosszolgálat különleges egységei is, amelyek a vallási ügyekkel és az egyházakkal foglalkoztak. Letartóztatásokkal, kínzásokkal és zsarolással próbáltak kollaboránsokat, besúgókat és ügynököket toborozni. Ezzel kapcsolatban csak egy név kerüljön megemlítésre, Nyisztor Zoltán prelátus.⁹⁷⁶ 1945. április 3-án Budapesten letartóztatták, majd szabadon engedték.

Miután nem sikerült Ausztriába szöknie, a már baloldali magyar igazságügyi hatóságok átadták a szovjet államvédelemnek, és december 25-ig a legmostohább körülmények között, állandó kihallgatáson egy budapesti villában tartották fogva. A túlélés érdekében Nyisztor prelátus beleegyezett, hogy információkat szolgáltatson magyar intézményekről, mozgalmakról és személyiségekről és így ismét szabadon engedték. Mivel azonban Mindszenty bíborosról is bizalmasan kellett volna jelentenie, így 1946 áprilisában nyoma veszett. Júliusban sikerült Ausztrián keresztül Rómába menekülnie.⁹⁷⁷

⁹⁷⁴ Gabriel Adriányi: Der ungarische katholische Episkopat im Würgegriff des kommunistischen Staatssicherheitsdienstes – Die Kehrseite der vatikanischen Ostpolitik (1946-1989). In: Ungarn Jahrbuch – Zeitschrift für interdisziplinäre Hungarologie. Band 37 Jahrgang 2021. Verlag Friedrich Pustet Regensburg 2022. 217-244. Az eredeti német nyelvű közleményből magyarra fordította és további jegyzetekkel ellátta: Krajsovsky Gábor https://www.eucharistikuskongresszus.hu/pdf/KG_szemin_137.pdf

⁹⁷⁵ Adriányi Gábor: A Katolikus Egyház története a 20. században Kelet-, Közép-kelet és Dél-Európában. Kairosz Kiadó, 2005. 197-198. Lásd ehhez még: Elmer István: A magyar egyház a második világháború végén – előzmények és következmények. Beszélgetés Adriányi Gábor történezzsel. Új Ember Hetilap, 2015. szeptember 13. <http://ujember.hu/a-magyar-egyhaz-a-masodik-vilaghaboru-vegen-elozmenyek-es-kovetkezmények/>

⁹⁷⁶ Nyisztor Zoltán (1895-1979) újságíró, író, szerkesztő. A római Collegium Germanicum et Hungaricumban tanult, 1917-ben pappá szentelték, 1919-ben püspöki titkár, a szatmárnémeti (Satu Mare, Szatmárnémeti) teológia professzora. 1924-ben Romániából Magyarországra kiutasították, íróként tevékenykedett, 1945/1946-ban szovjet fogságba került, 1946-ban Rómába menekült, 1947-ben Dél-Amerikába emigrált, 1961-ben visszatért Rómába. Borbándi Gyula: Nyugati magyar irodalmi lexikon és bibliográfia. Budapest 1992, 276.

⁹⁷⁷ Nyisztor Zoltán: Vallomás magamról és kortársaimról. München 1974, 195-285.

Michael Belkin⁹⁷⁸ vezetésével a szovjet titkosszolgálat is együttműködött az új magyar honvédséggel. A szovjet megszálló hatalom árnyékában a Magyar Kommunista Párt 1950-ig fokozatosan kiiktatta a katolikus egyházat a közéletből.⁹⁷⁹ A szovjet megszálló hatalom már 1946-ban arra kényszerítette a polgári kormányt, hogy adja át a Belügyminisztériumot a Magyar Kommunista Pártnak. A Rajk László⁹⁸⁰ által vezetett Belügyminisztérium a szovjet mintát követve politikai rendőrséget hozott létre, amelynek fő célja a kommunista rendszer védelme és a rendszer ellenfeleinek üldözése volt.

Az Államvédelmi Osztály (ÁVO), 1948-tól Államvédelmi Hatóság (ÁVH) 13 alosztállyal rendelkező terrorszervezet lett. Az 1949-ben már 8760 alkalmazottja volt. Kínzási módszereit az egyház számtalan tagja, köztük Mindszenty bíboros is elszenvedte. Az ÁVH-t, amelynek rémuralma még a kommunista párt számára is túl sok lett, 1956-ban feloszlatták. A Magyar Állambiztonsági Szolgálat 1963 után főként belső ügynöki rendszer formájában létezett.⁹⁸¹

Miután a kommunista párt 1949-ben egyeduradalomra került, a kormány 1951-ben (május 15-i keltezéssel) az első törvénycikkelyben létrehozta az Állami Egyházügyi Hivatalt (AEH), a Nagy Péter cár által 1721-ben létrehozott Szent Zsinat mintájára. Hivatalos feladata a vallási közösségek által időközben érvényre juttatott – a reformátusokkal 1948. október 7-én, az evangélikusokkal 1948. december 14-én, a katolikus egyházzal 1950. augusztus 30-án kötött – megállapodások ellenőrzése és az egyházi ügyekben szükséges államigazgatási intézkedések végrehajtása volt. A hivatal tényleges feladata a magyarországi vallási közösségek elnyomása és végső soron felszámolása volt.⁹⁸²

Az Egyházügyi Hivatal, amelynek élén egy elnök állt, a minisztertanács közvetlen felügyelete alatt állt. Elnökei – 1989-es feloszlatásáig öt személy – magas párt- és kormányzati pozíciókat töltöttek be. Az utolsó közülük, Miklós Imre⁹⁸³ államtitkár, a Kommunista Párt Központi Bizottságának tagja és az állambiztonság titkos ezredese volt. Az Egyházügyi Hivatal minden felekezet számára fenntartott egy-egy osztályt. Szervezetét, hatáskörét és tevékenységét a Minisztertanács törvényerejű rendeletekkel szabályozta, a személyi és igazgatási költségeket pedig az állami költségvetésből fedezte.⁹⁸⁴

1951-ben az Egyházügyi Hivatal hét osztályból állt. A csúcson az Elnökség állt négy fővel, a második osztály négy fővel ellenőrző feladatokat látott el, a harmadik, a személyzeti osztály szintén négy főből állt, a negyedik, az egyházpolitikai osztály 17 főből állt, az ötödik, az

⁹⁷⁸ Mihail Iljics Belkin (1901-1996?), a szovjet titkosszolgálat altábornagya, 1945-1947 a Szovjet Ellenőrző Bizottság magyarországi vizsgálati osztályának vezetője. Vö.: Noel Field ügye. Ed. Bernd Rainer Barth. Bern 2005, 403.

⁹⁷⁹ Gabriel Adriányi: *Geschichte der Kirche Osteuropas im 20. Jahrhundert*. Paderborn 1992, 99-123; G. Adriányi: *Geschichte der katholischen Kirche in Ungarn*. Köln 2004, 282-284, további irodalmakkal.

⁹⁸⁰ Rajk László (1909-1949), 1931 az illegális Magyar Kommunista Párt tagja, 1937-1939 komisszár a spanyol polgárháborúban, 1946 Magyarország belügyminisztere, 1949 politikai kirakatperben halálra ítélték és kivégezték. Új magyar életrajzi lexikon [a továbbiakban: ÚMÉL] V. Kiadó: Markó László. Budapest 2004, 574-576.

⁹⁸¹ Kiszely Gábor: *ÁVH. Egy terrorszervezet története*. Budapest 2000; Moldova György: *Az elbocsátott légio*. Budapest 1989.

⁹⁸² Köpeczi Bócz Edit: *Az Állami Egyházügyi Hivatal tevékenysége. Haszonélvezők és kárvallottak*. Budapest 2004, 13.

⁹⁸³ Miklós Imre (1927-2003), 1946 kalauz, 1949 kommunista párttag, 1951 az Állami Egyházügyi Hivatal munkatársa, 1955 osztályvezető, elnök és államtitkár (1971-1989). Mikó Zsuzsa: *Az Állami Egyházügyi Hivatal megyei és püspöki megbízottainak tevékenysége Heves-megyében az 1950-es években*. In: *Egyháztörténeti Szemle* 18 (2017) 99-110, itt 105, 25. jegyzet.

⁹⁸⁴ Az 1951 és 1971 közötti időszak törvényerejű rendeletei német fordításban: Emmerich András – Julius Morel: *Bilanz des ungarischen Katholizismus. Kirche und Gesellschaft in Dokumenten, Zahlen und Analysen – Egyház és társadalom dokumentumokban, számokban és elemzésekben*. München 1969, 85-92. (Bécs 1984, 231-240).

állami biztosok osztálya 14 főből, a hatodik, a pénzügyi és számviteli osztály kilenc főből, végül az adminisztratív osztály 13 főből állt.

1972-től 1989-es feloszlataáig a hivatal két fő osztályra oszlott: a katolikus osztály élén maga Miklós elnök állt, míg a protestáns egyházakért és más vallási közösségekért felelős osztály élén az elnökhelyettes állt. A főosztály 1972-ben kiegészült egy tájékoztatási főosztállyal.⁹⁸⁵

Az Egyházügyi Hivatal legfontosabb és legjelentősebb intézkedése a miniszteri rangú állami biztosok kinevezése volt – későbbi nevükön miniszteri biztosok –, akik az összes püspöki székhelyen, valamint az összes megyei és járási közigazgatásban átvették az egyházi ügyek irányítását.

Az Állami Egyházügyi Hivatal 1951. november 24-én a következőket adta ki alkalmazottai számára: "Írányelvek a püspökségi és megyei megbízottak feladataihoz és tevékenységéhez" a vallási közösségeknek az állammal kötött megállapodásainak ellenőrzésére és az egyházi tevékenységek felügyeletére minden területen. A dokumentum meghatározta a megbízottak tevékenységi körét a püspöki székhelyeken, ahol a megbízottak székhelyüket és irodájukat rendezték be, valamint ellátást is kaptak. A biztosoknak napi jelentéseket kellett készíteniük és azokat szigorúan elzárva tartaniuk, valamint el kellett olvasniuk és jóvá kellett hagyniuk az püspökségekre beérkező és onnan kimenő összes levelet. A püspöki pecsétet használták. Különösen a püspöki hírleveleket, levelezést és határozatokat ellenőrizték, amelyek tartalmát még az állami egyházügyi hivatallal és a megyei kommunista pártbizottsággal is egyeztetniük kellett. Kötelesek voltak továbbá beszámolni a püspök minden tevékenységéről és utazásairól, különösen a bérmutakról. A püspök semmilyen döntést nem hozhatott a biztos jóváhagyása nélkül; az egész egyházmegyei adminisztráció, beleértve a papok áthelyezését is, a biztos engedélyétől függött. A biztosnak azt is ellenőriznie kellett, hogy a püspök eleget tesz-e az 1950-es megállapodásban vállalt kötelezettségének, miszerint az állammal szemben ellenséges papokkal szemben egyházi büntetéseket szab ki.

A biztosoknak kellett ellenőrizniük a szemináriumot, beleértve a felügyelőket, a professzorokat és a hallgatókat. Kötelességük volt kapcsolatot tartani a segítőkész békepapokkal, együttműködni velük, és értékelni az eseményekről vagy a békebizottságok üléseiről szóló jelentéseiket. A biztosoknak különös figyelmet kellett fordítaniuk a zarándokhelyekre és a zarándoklatokra, valamint minden lehetséges információt be kellett szerezniük az egyházmegye teljes papságáról, elsősorban annak lelkipásztori tevékenységéről.

A papok, mint állami ügynökök – a békepapok – beszivárgásával a püspöki ordinariátusokba a biztosok amúgy is mindent átfogó tevékenysége kiegészült a kollaboránsok jelentéseivel. Így 1951-ben a katolikus egyház teljes közigazgatása teljesen a kommunista államapparátus irányítása és ellenőrzése alá került.⁹⁸⁶

II.

1950. június 14-én a Kommunista Párt Központi Bizottsága titkos döntést hozott a katolikus papság megosztásáról és megnyeréséről a kommunista állam megteremtése, illetve a papok szervezetének megalapítása érdekében. "Mozgalom a világbékéért" fedőnéven Kádár János belügyminiszter⁹⁸⁷ a püspökök tiltása ellenére 1950. augusztus 1-jén megszervezte a katolikus papok nagyszabású gyűlését, és elhatározta a "Katolikus Papok a Békéért Mozgalom" megalakítását. Bár a mozgalom vezetőit a Szentszék név szerint kiközösítette,

⁹⁸⁵ Köpeczi Bócz: Az Állami Egyházügyi Hivatal, 21-24.

⁹⁸⁶ Mikó: Az Állami Egyházügyi Hivatal, 101-103; Szántó Konrád: Az Egyházügyi Hivatal titkai. Budapest 1990; Tomka Ferenc: Halálra szántak, mégis élünk. Budapest 2005, 96-99.

⁹⁸⁷ Kádár János (eredetileg Csermanek, 1912-1989), 1930-ban belépett az illegális kommunista pártba, 1948-1950 belügyminiszter, 1956 miniszterelnök, 1957-1989 a kommunista párt főtitkára. ÚMÉL III (2002) 660-663.

sajtóorgánukat, a Keresztet pedig indexre tették, az államilag támogatott szervezet erőteljesen fejlődött, és végül a papság nagy részét, köztük néhány püspököt is magába foglalt. A békepapokat – akár kényszerből, akár önként – aztán a kommunista egyházpolitika készséges munkatársaiként vezető pozíciókba juttatták.

1957. október 15-én az Egyházügyi Hivatal elnöke az egyházpolitika legfontosabb feladatát a következőképpen jellemezte: 1. a püspöki kar megerősítése a Vatikánnal szembeni politikai ellenállás érdekében, 2. a korábbi gyakorlat folytatása, miszerint az 1956-os felkelés idején a püspökök által kinevezett reakciós személyeket ki kell szorítani a hivatalukból, és helyükre haladó szellemű papokat kell kinevezni, 3. annak biztosítása, hogy az egyházi békebizottságok mindenütt hatékonyan működjenek.⁹⁸⁸ Az Állami Egyházügyi Hivatal 1958. június 14-i dokumentumában ez áll: "Összesen 606 katolikus kulcspozíciót – püspökök, általános helynökök, kancellárok, püspöki titkárok, kanonokok, apátok, főapátok, fődiakónusok, esperesek és az egyes egyházmegyék tíz legnagyobb plébániájának lelkipásztorai – tartunk nyilván. Ezek közül 257 tisztséget haladó papok töltöttek be az 1956-os felkelés előtt. Jelenleg 22 állást még mindig reakciós papok töltenek be, 19 állás betöltetlen, és 8 állást ismét progresszív papok töltenek be."⁹⁸⁹ 1957 májusában a püspöki kar kénytelen volt megalapítani saját szervezetét, az "Opus Pacis"-t és a "Nemzeti Béketanács Katolikus Bizottságát"; mindkettő azonban beolvadt a békepapok mozgalmába. A Katolikus Püspöki Konferencia csak 1989. november 20-án oszlatta fel a békepapok mozgalmát, amely annyi bajt okozott az egyházban.⁹⁹⁰

Mint kifejtettük, 1950-ben a teljes egyházi adminisztráció a kommunista állam teljes ellenőrzése és irányítása alá került.⁹⁹¹ Ezt a folyamatot egyházellenes intézkedések előzték meg: az egyházi tulajdon államosítása, az összes egyházi intézmény, az összes katolikus iskola megszüntetése, számos szerzetes vagy szerzetesnővér letartóztatása, hosszú börtönbüntetésre ítéltése, az összes egyházi szerzetesrend megszüntetése, az összes kolostor kisajátítása és férfi és női lakóinak deportálása. 1949-ben és 1951-ben Mindszenty József bíboros (1892-1975) és Grósz József érsek (1887-1961) ellen indított kirakatpercek célja a papság és a hívek megfélemlítése volt.⁹⁹² Ehhez jött még az állam és az egyház közötti 1950. augusztus 30-i⁹⁹³ megállapodás, amelyet a püspöki karon keresztül hajtottak végre, valamint az állambiztonsági ügynökök kinevezése az egyházmegyei vezetésbe.⁹⁹⁴

A legfontosabb, 1957. évi 22. számú rendelet az egyház évszázados legfőbb patronátusi jogáról való lemondást írta elő, és elrendelte, hogy az egyházi hatóságoknak a kinevezésekhez, áthelyezésekhez és elbocsátásokhoz a Magyar Népköztársaság Elnöki

⁹⁸⁸ Köpeczi Bócz: Az Állami Egyházügyi Hivatal, 79-80.

⁹⁸⁹ Tomka: Halálra szántak, 103.

⁹⁹⁰ Orbán József Gyula: Friedensbewegung katholischer Priester in Ungarn, 1950-1956 – A katolikus papi békemozgalom, 1950-1956. Budapest 1996.

⁹⁹¹ Kiszely: ÁVH, 141, 153.

⁹⁹² A két perről: Balogh Margit – Szabó Csaba: A Grósz-per. Budapest 2002; Kahler Frigyes: A főcsapás iránya Esztergom. A Grósz-perhez kapcsolódóan további nyolc tárgyalást tartottak, összesen 76 vádlottal. Tizenöt személyt halálbüntetéssel sújtottak és kivégeztek. A többiek börtönbüntetést kaptak – összesen több száz évet. Kiszely: ÁVH, 141, 153, 177. jegyzet.

⁹⁹³ A Grósz érsek által aláírt megállapodás a Szentszék figyelmeztetései és tiltásai ellenére garantálta a katolikus egyház korlátlan lojalitását a kommunista államhoz; a rendszerrel szemben ellenséges papokat az egyház is megrovásban részesítette. Az egyház visszakapott nyolc katolikus iskolát, amelyeket korábban államosítottak. A megállapodással párhuzamosan az egyháznak el kellett fogadnia az összes egyházi rend feloszlását. Német nyelvű dokumentumok a megállapodásról és a vallási rendek feloszlásáról: András – Morel: Bilanz, 81-85. Egyháztörténeti besoroláshoz lásd: Gergely Jenő: A katolikus egyház Magyarországon 1944-1971. Budapest 1985.

⁹⁹⁴ 1951. június 23-án az ÁVH Pétery, Shvoy és Hamvas püspököket házi őrizetbe helyezte, és arra kényszerítette őket, hogy az egyházügyi hivatal által javasolt kollaboránsokat alkalmazzanak általános helynökként és kancelláriaigazgatóként. Kiszely: ÁVH, 141.

Tanácsának előzetes hozzájárulását kell beszerezniük. A rendelet azt is előírta, hogy az egyházmegyes püspöktől függő tisztségek, így a főhelyeken a generális vikáriusok, kanonokok, dékánok és plébánosok, valamint a teológiai főiskolák valamennyi vezető személyisége, így a rektorok, igazgatók és professzorok kinevezéséhez, áthelyezéséhez vagy felmentéséhez a kultuszminiszter előzetes jóváhagyása szükséges.⁹⁹⁵

Ezt a rendeletet 1959. április 6-án módosították és szigorították.⁹⁹⁶ Ettől kezdve ez a rendelet előírta, hogy még az 1957-es rendeletben megnevezett álláshelyet sem lehet előzetes hozzájárulás nélkül meghirdetni. Az illetékes állami szerv átvette a jogot, hogy az egyházi állások megüresedése esetén intézkedéseket tegyen. Az 1957-es rendeletben megnevezett egyházi személyek számára 1950-ben előírt eskütételt is pontosította. Az 1971. évi 23. számú kormányrendelet csak annyiban módosította a korábbi rendelkezést, hogy az említett esetekben nem a kultuszminiszter, hanem az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének előzetes hozzájárulását kellett beszerezni.⁹⁹⁷

A veszprémi egyházmegyei levéltáros 1957-ből származó esettanulmánya mutatja be, hogyan állt egy egyházmegye az állambiztonság egyházi ügynökeinek megfigyelése és ellenőrzése alatt.⁹⁹⁸ Ebben az időben Badalik Bertalan OP⁹⁹⁹ volt az egyházmegye püspöke. A kommunizmus kérlelhetetlen ellenzőjeként szembeszállt az Állami Egyházügyi Hivatal számos utasításával, sőt a püspöki konferencián is határozottan lojális magatartást tanúsított az egyház iránt. Cserébe az Egyházügyi Hivatal megfigyeltette őt a helyi megbízottal és számos egyházi ügynökkel. Többek között ezek a jelentések is oda vezettek, hogy 1957. augusztus 15-én letartóztatták Badalik püspököt, és Hejcére – egy távoli északkelet-magyarországi nyugdíjas otthonba – deportálták, és házi őrizetbe helyezték. A püspöki tevékenység engedélyétől haláláig megfosztották.

Elvitele előtt Badalik püspöknek ki kellett neveznie általános helynökévé kancelláriaigazgatóját, O. Praem. Klempa Sándor Károlyt.¹⁰⁰⁰ Mint ma már tudjuk, Klempa – fogsága idején (1954. augusztus - 1955. február) – László fedőnéven az állambiztonság beszerzett ügynöke lett. Badalik 1956 nyarán nevezte ki kancelláriaigazgatónak, valószínűleg az Egyházügyi Hivatal nyomására. Klempának sikerült enyhítenie a püspök kezdeti tartózkodását és gyanakvását. Ennek eredményeként Badalik püspök letartóztatásakor általános helynökké nevezte ki. A Szentszéknek csak 1972-ben sikerült őt az egyházmegye vezetéséből eltávolítania azzal, hogy címzetes (tituláris) püspökké nevezte ki.¹⁰⁰¹ Klempa Sándor veszprémi egyházmegye vezetésével a püspöki ordinariátusban ügynöki és békepapok számára nyitott karrierutat. Csak az 1951 és 1958 közötti időszakra vonatkozóan a püspöki palotából tizenkét ügynök jelentett.¹⁰⁰²

⁹⁹⁵ Német nyelvű megfogalmazás: András – Morel: Bilanz, 89-90.

⁹⁹⁶ Uo. 91-92.

⁹⁹⁷ Uo. (Wien 1984), 237.

⁹⁹⁸ Karlinszky Balázs: Nyilvántartva. A veszprémi püspöki palota munkatársai a jelentések tükrében 1957 tavaszán. In: Egyháztörténeti Szemle 18 (2017) 4, 81-98.

⁹⁹⁹ Badalik Bertalan OP (1890-1965), 1908 belépés a domonkos rendbe, tanulmányok Grazban, 1918 felszentelés, 1925 plébános Budapesten, 1929 plébános Steinamangerben (Szombathely), 1934-1958 az Osztrák-Magyar Domonkos Tartomány provinciálisa Bécsben, 1938-1949 az önálló magyar tartomány provinciálisa, 1949 veszprémi püspök, 1957 internálás Hejcéen, házi őrizet, 1964 szabadulás Budapestre. Karlinszky: Nyilvántartva, 83, 3. jegyzet; Magyar katolikus lexikon. I. szerk. Diós István, Viczián János. Budapest 1993, 510.

¹⁰⁰⁰ Klempa Sándor Károly O. Praem. (1898-1995), 1916 belépett a premontrei rendbe, 1921 gimnáziumi tanár, a rendek feloszlata után plébános a veszprémi egyházmegyében, 1954-1955 börtönben, ügynöki tevékenységet vállalt, 1956 veszprémi kancelláriaigazgató, 1957 általános helynök, 1959-1972 apostoli adminisztrátor, 1972 címzetes püspök. Karlinszky: Nyilvántartva, 86, 93, 97.

¹⁰⁰¹ Uo. 86, 93.

¹⁰⁰² Uo. 82-84, 86, 93-95, 97.

Az Állami Egyházügyi Hivatal több évtizedes fojtogatását bizonyítja Szendi József veszprémi püspök bátor felszólalása¹⁰⁰³ 1988. március 14-én¹⁰⁰⁴ Grósz Károly miniszterelnök¹⁰⁰⁵ azzal a kéréssel hívta meg a püspököket és a vallási közösségek vezetőit a budapesti parlamentbe, hogy tegyenek javaslatot az állam és az egyház kapcsolatának újjászervezésére. A folyamatról Szendi püspök később részletesen tájékoztatta e sorok íróját. Szendi beszédében radikális reformokat sürgetett, például egy új, nemzetközi normákon alapuló vallásügyi törvényt, az egyház szabad tevékenységét a lelkipásztorkodásban, a tanításban és a médiában, a vallási rendek újrarendelését és a békepapi mozgalom megszüntetését.¹⁰⁰⁶

¹⁰⁰³ Szendi József (1921–2017) teológiai doktorátust szerzett Budapesten, 1944-ben szentelték pappá, 1945-től 1969-ig lelkipásztor, a stuhlweissenburgi (székesfehérvári) egyházmegye különböző helyein lelkipásztor, lelkipálybíró, szemináriumi tanár. Gran (Esztergom) 1969-től 1980-ig, 1982 címzetes püspök és apostoli ügyintéző Veszprémben, 1983–1993 egyházmegyes püspök, 1993–1996 érsek ott, 1996-ban vonult nyugdíjba. Emlékeit lásd: Szendi J.: Számvetés. Veszprém 2003.

¹⁰⁰⁴ Németül is megjelent: L'Osservatore Romano 1988. június 24.

¹⁰⁰⁵ Grósz Károly (1930–1996), 1945-ben csatlakozott a kommunista párthoz, 1951-ben a Magyar Honvédség politikai tisztje, 1954-től számos pártintézmény vezető munkatársa, 1987/1988-ban miniszterelnök. ÚMÉL II (2001) 1115–1116.

¹⁰⁰⁶ Tisztelt Miniszterelnök Úr!

Köszönöm meghívását a találkozóra. Bizalmával tisztelt meg minket, püspököket, hogy megossza velünk gondjait, és lehetőséget biztosítson gyümölcsöző együttműködésünkhöz.

Ahhoz azonban, hogy soha vissza ne térhessenek a most már mindenki által sajnálatosnak tartott múltbeli események, tisztelettel kérném egy olyan új megegyezésnek az Alkotmányba vételét és törvényerőre emelését az egyház és az állam viszonyáról, amit a katolikus egyház részéről nem egy megfélemlített kalocsai érsek ír alá, hanem ami méltó egy huszadik századi demokratikus államhoz, amely az Egyesült Nemzetek tagja. Szeretném kihangsúlyozni, hogy ezzel az egyház nem kiváltságokat kér, hanem olyan emberi jogok törvényerőre emelését, amelyek biztosítják biztonságát és békéjét ahhoz, hogy minden akadálytól mentesen hatékony partnere lehessen az állami szerveknek hazánk és magyar népünk felemelkedésének és gyarapodásának szolgálatában.

Tudjuk, hogy nagy gond a betegek, testi és szellemi fogyatékosok, az ifjúság, az alkoholizmus, a kábítószer-élvezet, az öngyilkosságok, a széthullott házasságok országos problémája. Szabadjon ehhez felkínálnunk szerzetesrendjeink szolgálatát, akik több évszázados tapasztalattal bizonyítják, hogy ezen problémák megoldásában mennyire hatékony és áldásos működésük. Ha manapság a peresztrojka, a glasznoszty és a desztalinizáció idején annyian részesülnek rehabilitációban, miért nem lehetne rehabilitálni az 1950-ben megszüntetett magyar szerzetesrendeket? Ma már a rádió és televízió is beismeri, mennyire szégyenletes és embertelen volt a szerzetesrendek szétszórása, miért kell megállni ennek a ténynek a beismerésénél, de semmit sem tenni annak orvoslására? Ha ui. ez elmarad, az annyit jelent, hogy a sajnálkozás csak kényszerű képmutatás. Ha ma hazánkban lehetőség van arra, hogy akár a homoszexuálisok egyesületi engedélyért folyamodjanak természetellenes hajlamaik csoportos kiélésére, miért kell nemzetközi ügyet csinálni abból, hogy néhány vallásos férfi vagy nő szerzetesi közösségben élje meg vallásos igényét imádságban, tisztaságban, igénytelen szegénységben, hogy természetes családi életükről lemondva a magyar nép nagy családjának szentelje tehetségét és munkáját. A fent jelzett országos problémák elleni eredményes küzdelemre a plébániák területéhez kötött világi papság képtelen. De a szerzetesrendek még ma, 38 évvel a feloszlásuk után is, sok jó szolgálatra lennének képesek, ha ezt számukra lehetővé tennék szerzetesrendjük helyreállításával.

Kérem, tessék odahatni, hogy az egyházak szabad működése ne csak a templom falain belül, hanem azokon kívül is biztosított legyen. Ne féljenek tőlünk: mi nem fegyverekkel és erőszakkal, hanem a szellem és szeretet erejével szeretnénk népünk javát előmozdítani. Szabadjon kérni, hogy az Egyház szabad kezét kapjon az ifjúsággal való foglalkozásra. Kérjük, hogy minden beiratkozási procedúra nélkül hitoktathassunk, és ahhoz tetszés szerint használhassunk szemléltető eszközöket. Szabadjon vallásos ifjúsági egyesületeket alakítanunk folyóiratokkal és összejövetelei lehetőségekkel. Kérjük, hogy senkit se érjen hátrányos megkülönböztetés azért, mert gyermekét hittanra járatja. Fájdalmas dolog, hogy intézményeink csak akkor adnak anyagi támogatást a lakodalomhoz vagy a temetéshez, és csak akkor tekintik magukénak a megholtat, ha nem kérnek számára egyházi szertartást. Kérjük annak is lehetővé tételét, hogy egyházi középiskoláink annyi osztályban taníthassanak, ahányra beiratkozájuk van.

Kérjük, hogy a sajtó, rádió és a televízió a vallásos lakosság arányának és igényének megfelelő műsorokat adjon, és hogy nyilvánvalóan, téves vagy rosszindulatú tömegkommunikációs megnyilvánulások megcáfolására vagy az ellenük való védekezésre az egyházak is megfelelő nyilvánosságot és lehetőséget kapjanak. Kérem, szüntessék be a papi békemozgalom tájékoztató jellegű, úgynevezett békegyűléseinek szorgalmazását, mivel azokon semmi több nem hallható, mint amiről már a sajtóból, a rádióból vagy a televízióból értesültünk.

Amikor Szendi elindult a találkozóra, elbúcsúzott a háztartását vezető apácáktól, mivel arra számított, hogy beszéde után letartóztatják. Beszédének szövege a világsajtóba is bekerült – soha nem tudta meg, hogyan –, és óriási visszhangot keltett. Nem ok nélkül: amit mondott, az 1989/1990-es politikai fordulat után a hivatalos egyházpolitika tárgyává vált.

Szendi püspök bizalmasan közölte a szerzővel, hogy a jelenlévők, köztük a püspökök között halálos csend uralkodott, miután beszédét felolvasta. Egyedül Gyulay Endre¹⁰⁰⁷ püspök azonosította magát előadásával, amikor felszólalt. Utána még a parlament épületében több püspök megvádolta Szendit, hogy felháborító módon a figyelem középpontjába került, és túlzó követeléseivel megzavarta az egyház és állam „jó” viszonyát. Szendi püspök 2003-ban megjelent emlékirataiban hozzátette: "A püspökök pedig azt kifogásolták, hogy miért nem közöltem előbb velük, hogy mit akarok mondani. Azt válaszoltam az akkor még többségben levő békepüspököknek, azért, mert ha ezt előre nektek elmondom, akkor másnap nem tudom elmondani, mert besúgásokra jön az ÁVO és elveszi a szöveget, ahogyan besúgásokra Udvardy püspök úr mondanivalóját is elvette, amikor ő az iskolai hitoktatás mellett a plébániai és templomi hitoktatás engedélyezését akarta kérni. Nem tudtak mit szólni."¹⁰⁰⁸

Kik voltak azok a békepüspökök, akik „még mindig többséget alkottak” a püspökségben? Szendi püspök soha nem nevezte meg őket sem írásban, sem szóban. Abból a ma dokumentált tényből lehet következtetéseket levonni, hogy 1988-ban a Püspöki Konferencia tizenkét ordináriusa közül nyolc ismert fedőnevű ügynök volt, három pedig az állambiztonsági szolgálat legmagasabb titkos alkalmazotti címével is rendelkezett.¹⁰⁰⁹

Szendi püspök 1993. szeptember 8-án a többi püspökkel való feszült kapcsolatáról is beszámolt a szerzőnek a püspöki konferencián, amikor egy kilenc dokumentumot tartalmazó borítékot adott át neki későbbi publikálás céljából. Nyílt levele is volt Paskai László bíboros

Megalázó annak még a látszata is, hogy amit egy segéd munkás a három hírközlő forrásból megérthet, azt a főiskolát végzett papoknak még egyszer meg kell magyarázni, időt és pénzt pocsékolva. Pedig most mindkettővel meg kell tanulunk takarékoskodni.

Ezzel szemben kérem, hogy hívjanak meg minket minden olyan megbeszélésre, ahol megtárgyalhatjuk, mit tehetnénk a szegényekért, a munkanélküliekért, az elhagyatottakért, a rászorulókéért, mert szerintem ez az igazán papoknak való, és nem mondvacsinált békemunka. Ehhez viszont tesszenek megengedni, hogy szabadon járassunk be a kórházakba, szociális otthonokba, nevelőintézetekbe, fegyházakba, hogy lelki beszélgetéseinkkel, valamint diszkrét szentség-kiszolgáltatásainkkal segítsük elő az emberek megbékélését Istennel és egymással.

Tisztelt Miniszterelnök Úr!

Meghívójában véleményemet és javaslataimat tetszett kérni. Én őszintén és félelem nélkül mondtam el azokat, mert tömegkommunikációs megnyilvánulásaival rokonszenvet és bizalmat keltett bennem.

Ezért remélem, hogy szavaimat nem negatív kritikának, hanem építő szellemű, segíteni akaró javaslatoknak veszi, amiket bizalommal terjesztek elő, alkalmas intézkedések meghozatalához magyar hazánk és népünk javára.

Őszinte tisztelettel:

Dr. Szendi József

veszprémi megyéspüspök

Budapest, Parlament. 1988. március 14.

In: Beszélő (szamizdat) 1988/2. <http://beszelo.c3.hu/cikkek/dr-szendi-jozsef-puspok-levele-grosz-karoly-miniszterelnokhoz> Szendi József: Számvetés. Veszprém, 2003. 94-96.

¹⁰⁰⁷ Gyulay Endre (1930-), a római Collegium Germanicum et Hungaricumban tanult, 1972-ben a szegedi szeminárium spirituálisa és tanára, 1987-ben szeged-csanádi püspök, 2006-ban nyugdíjba vonult. Szabó Gyula: A Pápai Magyar Intézet, mint a magyar hírszerzés előretolt bástyája (1963-1989). Budapest 2011, 161.

¹⁰⁰⁸ Szendi: Számvetés, 97.

¹⁰⁰⁹ Név szerint felsorolva fedőnévvel és a felvétel időpontjával: Tabajdi Gábor: A III/III. krónikája. Budapest 2013, 224-225. Az Állambiztonsági Szolgálat III/III. osztálya volt felelős az egyházi elhárításért. Szabó: A Pápai Magyar Intézet, 95, 97.

prímás felé¹⁰¹⁰ azzal a kéréssel, hogy azt továbbítsák az 1989. május 26-i Püspökkari Konferenciának. Ebben a levélben Szendi püspök 13 óhaját fejezte ki, illetve sürgető egyházi problémák megoldását kérte. A fő témakörök az előkészített vallástörvény pontosítása, a szerzetesrendek átszervezéséről szóló döntés, a békepapi mozgalom feloszlata, Mindszenty bíboros prímás rehabilitációja, a hozzá nem értők eltávolítása kulcsfontosságú egyházi pozíciókból, illetve a Püspökkari Konferencia titkárságának felállítása és egy új lelkipásztori koncepció kidolgozása.¹⁰¹¹

A levél széleskörű visszhangot váltott ki a magyar katolikus közvéleményben, a papság jelentős része üdvözölte a javaslatokat. De a püspökök egy része, különösen Paskai bíboros érintettnek érezte magát. Az 1989. június 6-i püspökkari konferencián a püspökök szenvedélyesen és összehangoltan támadták Szendi püspököt. A jegyzőkönyv szerint Paskai elnök határozottan elutasította Szendi püspök fellépését. Paskai László szerint Szendi püspök levele valótlanosságokat és bizonyítatlan vádakot tartalmaz, stílusa méltatlan a püspöki konferenciához és nem illik a katolikus egyház felelős testületéhez. Az elnök jelentené az ügyet a Püspöki Kongregációnak.¹⁰¹² Szendi püspök 1989. június 12-én négyoldalas levelet intézett Paskai bíboroshoz, amelyben megindokolta június 26-i reformjavaslatait és eljárását.¹⁰¹³

III.

Hogyan viselkedett az Apostoli Szentszék a katolikus egyházzal Magyarországon a kommunista diktatúra idején? Hogyan próbált segíteni az állambiztonság által fojtogatóvá váló egyházigazgatáson és lelkipásztorkodáson?

Mint ismeretes, XII. Pius pápaságát a kommunizmus következetes elutasítása jellemezte. Utóda, XXIII. János pápa egyházpolitikájában rugalmasabb magatartást tanúsított: új „keleti

¹⁰¹⁰ Paskai László OFM (1927-2015), 1965-1969 spirituális a Budapesti Központi Szemináriumban, 1967-1978 ottani professzor, 1973 rektor, 1978 címzetes püspök, apostoli adminisztrátor, majd veszprémi püspök, 1982-ben Kalocsa koadjutor érseke, 1987-ben esztergomi érsek, 1988 bíboros, 2002-től nyugdíjas. Uo. 166.

¹⁰¹¹ Szendi: Számvetés, 102-104. Részlet a levélből: „Eminenciás Bíboros, Érsek-Prímás Úr!

Magyar papi egység: Eminenciád már korábban meghirdette a magyar papi egység helyreállításának és megszervezésének szükségességét. Ennek legfőbb akadálya, a párt által létrehívott békepapi mozgalom, mely egyrészt azt sejtette jogtalanul, hogy az a pap, aki nem tagja mozgalomnak, az nem híve a békének, másrészt megosztotta a papságot, ahogy arra a múlt évi vatikáni *ad limina* látogatásunkkor hivatalos helyről figyelmeztetést kaptunk. Ez a mozgalom sem az Isten, sem a magyar Egyház, hanem csak a párt érdekeit szolgálta annyira, hogy még az előadók tiszteletdíját és a résztvevők útiköltségeit is a párt, illetve az általa irányított Hazafias Népfront fedezte. Kérem, hogy a magyar katolikus püspöki kar hozzon döntést arról, hogy erre a békepapi mozgalomra nincs szüksége, és mert megosztja a papságunkat, szólítsuk fel papjainkat, hogy lépjenek ki belőle. Minden katolikus pap Krisztustól kapott küldetése miatt a béke papja – természetesen nem azé a békéé, amit a világ ad, hanem az Úr Jézus békéjéé (Jn 14,27). Tegyük meg ezt annál is inkább, mert (...) ezeknek a gyűléseknek a kiadásai ablakon kidobott pénzek. Egyúttal azt is javaslom, hogy a püspöki kar is azonnal szüntesse meg Opus Pacis mozgalmának működését is, mert arra ugyanis csak látszatkeltés miatt volt szükség.

Mindszenty-ügyről: Eminenciád legutóbbi televíziós riportjában úgy nyilatkozott, hogy a katolikus ember nem áll ki becsületének megvédésére és ezért nekünk, katolikusoknak semmit sem kell tennünk Mindszenty József bíboros úr ügyében. Szabadjon ezzel kapcsolatban az Úr Jézus példájára hivatkoznom, hogy mikor kihallgatása alkalmával az egyik poroszló arcul ütötte, azt kikérte magának és nem fogadta bambán, bárgyú alázattal (Jn 18,21-24). Szerintem a püspöki karnak igenis kérnie kellene a magyar kormánytól Mindszenty bíboros úr ártatlanságának hivatalos elismerését, hisz a kormány megígérte a koncepciós perek felülvizsgálatát és a rádióban újra közölt 1956 novemberében elmondott beszéde fényes cáfolata volt az őt ért rágalmaknak. Tegyük ezt meg annál is inkább, mert ő már nem tudja megvédeni magát, és mert hite mellett tanúságot tevő hősie vértanúsága miatt ő a magyar katolikus egyház büszkesége.”

¹⁰¹² Az 1989. június 6-i püspöki konferencia jegyzőkönyve a szerző birtokában.

¹⁰¹³ Szendi: Számvetés, 105-107.

politikát” kezdeményezett.¹⁰¹⁴ Ez VI. Pál pápa pápasága alatt (1963–1978) valósult meg, Monsignore Agostino Casaroli¹⁰¹⁵ segítségével. Ezt a célt szolgálta a folyamatos kapcsolattartás, a kommunista uralkodókkal folytatott párbeszéd, az újabb püspöki kinevezések és a tárgyalások eredménye: a magyar kormánnyal 1964-ben megkötött részleges megállapodás, az Agrément.¹⁰¹⁶

A részleges megállapodás 1964. szeptember 15-én született meg a magyarországi kommunista rezsimmel való kétéves tárgyalás után.¹⁰¹⁷ Hamar kiderült, hogy ez a Vatikán keleti politikájának legsúlyosabb hibája: megszilárdította az egyház teljes függőségét az állammal szemben a *status quo* elismerése által, anélkül, hogy ez bármilyen pozitív hatást is eredményezett volna a magyarországi egyház számára. Maga a Szentszék 1972-ben elismerte, hogy a Magyarországgal kötött megállapodást nem tekintti mintának a keleti blokk többi államával folytatott tárgyalásokhoz.¹⁰¹⁸

A megállapodásban tett szóbeli ígéreteket soha nem hajtották végre. Míg a Szentszék további tárgyalásokat remélt, a magyar kormány lezártnak nyilvánította az ügyet.¹⁰¹⁹ Az egyház továbbra is a kommunista állam szorításában maradt. A kívánt enyhülés vagy a remélt fokozatos normalizálódás helyett az egyházüldözés folytatódott. A püspöki kar egyre inkább az állambiztonságtól függött. 1965-ben, 1966-ban, 1967-ben, 1970-ben és 1972-ben letartóztatták és hosszú börtönbüntetésre ítélték azokat a papokat, vallásosokat és laikusokat, akik elsősorban az ifjúsági pasztorációnak szentelték magukat.¹⁰²⁰

Casaroli bíboros emlékirataiban felhívja a figyelmet arra, hogy a Szentszéknek a részleges megállapodás értelmében sikerült a püspöki rezidenciákról eltávolítani a megbízottakat.¹⁰²¹ Azt azonban elhallgatja, hogy a biztosok csak a hivatalaikat költöztették át. Valamennyi püspöki városban és megyeközpontban kialakították munkahelyüket, és a fent felsorolt tevékenységeket korlátozás nélkül végezték. Az állam annál is könnyebben járult hozzá a biztosok kivonulásához a püspöki rezidenciákról, mert az oda bejuttatott kollaboránsok, például irodaigazgatók vagy fővikáriusok most ott dolgoztak.

Casaroli bíboros emlékirataiban „fontos eredményként” méltatja a római Pápai Magyar Intézet (PMI) magyar püspöki kar hatáskörébe kerülését is.¹⁰²² Az egyház számára azonban fontos eredmény volt az új pozíció. Az intézet nem a magyar emigrációs papság kezében van, hanem a magyar állambiztonságában. Amint azt az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának terjedelmes dokumentumgyűjteménye a közelmúltban kimutatta, a római Pápai

¹⁰¹⁴ Adriányi Gábor: Die Ostpolitik des Vatikans 1958-1978 gegenüber Ungarn – A Vatikán keleti politikája és Magyarország 1958–1978. Mindszenty bíboros ügye. Herne 2003, különösen a 19-30.

¹⁰¹⁵ Agostino Casaroli (1914-1998), 1940-tól a pápai államtitkárság alkalmazottja, 1967-ben címzetes érsek, 1979-ben államtitkár, bíboros. Szabó Csaba – Soós Viktor Attila: »Világosság.« Az Állami Egyházügyi Hivatal és a hírszerzés tevékenysége a katolikus egyház ellen. Budapest 2006, 14.

¹⁰¹⁶ Adriányi: Ostpolitik, 43-100.

¹⁰¹⁷ A megállapodás szövegét soha nem tették közzé, csak sajtóközlemény jelent meg (L'Osservatore Romano 1964. szeptember 17. és 19.). Ismertté vált azonban, hogy a szöveg két részből állt: egy megállapodás öt püspök kinevezéséről és a Pápai Magyar Intézetnek a Magyar Püspöki Konferencia hatáskörébe történő felvételéről, valamint egy jegyzőkönyvből, amelyben a tárgyalópartnerek egyéb megtárgyalandó ügyeiket rögzítették. A Szentszék 1998-ban arra kérte a magyar kormányt, hogy további 75 évre zárolja le a megegyezés aktáit.

¹⁰¹⁸ Frankfurter Allgemeine Zeitung 1972. november 7. Részletesen: Adriányi: Die Ostpolitik, 43-151.

¹⁰¹⁹ Carlo Navalis (*alias* Fábán Károly): Béke a békepapokon keresztül? Würzburg 1972, 105.

¹⁰²⁰ Adriányi: Ostpolitik, 55.

¹⁰²¹ Agostino Casaroli: Il martirio della pazienza. La Santa Sede e i paesi comunisti (1963-1989). Torino 2000. Magyar kiadás: Casaroli A.: A türelem vértanúsága. A Szentszék és a kommunista államok (1963-1989). Budapest 2001, 138.

¹⁰²² Uo.

Magyar Intézet „a magyar hírszerzés előretolt bástyájaként” működött 1963 és 1989 között.¹⁰²³

Az intézetet 1964-től az 1989-es magyarországi politikai fordulatig hat rektor vezette; Mindannyian a Magyar Állambiztonsági Szolgálat ügynökei voltak, fedőnevekkel és részletes utasításokkal.¹⁰²⁴ Feladataik a következők voltak: 1. Minden olyan vatikáni szervezet, iroda és intézmény feltárása, amely Magyarország és a többi szocialista állam ellen tevékenykedett; tevékenységük, céljaik, terveik, kapcsolataik, információs hálózataik és pénzügyi forrásaik felderítése. 2. Információk gyűjtése a magyar papi emigrációról, annak kapcsolatairól és tevékenységéről. 3. Ismeretek szerzése az egyházi szervezetek vezetőinek politikai és erkölcsi magatartásáról. 4. A tartótiszt tájékoztatása a Vatikánnak a magyarországi egyházi ügyekkel kapcsolatos szándékairól és terveiről. 5. Írásos dokumentumok beszerzése az egyházi emigráció és a Vatikán kapcsolatáról. 6. Az Intézet tagjainak megfigyelése és beszámoló készítése tevékenységükről. 7. Kapcsolattartás a tartótiszttel. Cserébe az ügynöknek – itt Zemplén György¹⁰²⁵, mint Karl Wittmann, a többi egyházi titkosszolgálati alkalmazott képviselőjében – titoktartást, a fenti feladatokkal kapcsolatos anyagi költségek megtérítését és Magyarországra való visszatérése után egyházi karrierjének előmozdítását ajánlották fel.¹⁰²⁶

Valójában az intézet hat rektora közül három később egyházmegyes püspök és két segédpüspök lett. Bagi István rektor¹⁰²⁷ csak 1972-ben 25 jelentést készített tartótisztjének, amelyek összesen több kötetet tettek ki.¹⁰²⁸ Fábíán Árpád rektor titkosszolgálati tevékenységével¹⁰²⁹ – „Beron” fedőnévvel¹⁰³⁰ – a megbízó annyira elégedett volt, hogy az intézet rektoraként távozva és szombathelyi püspökké történt kinevezésekor arany karórát kapott.¹⁰³¹ Fábíán nemcsak a vatikáni tárgyalópartner, Giovanni Cheli érsek¹⁰³² hivatalos magyarországi tárgyalásain vett részt, hanem Cheli és a magyar papok közötti egyéb találkozók alkalmával is bekapcsolta a titkosszolgálati felettesétől ilyen alkalmakra kapott lehallgató készüléket.¹⁰³³

Az intézet ösztöndíjasként megnevezett tagjait az Állami Egyházügyi Hivatal és az Állambiztonsági Szolgálat nemcsak Rómába engedte ki tanulmányokra, hanem gyakran kifejezetten Magyarországról küldték oda őket, mint beszervezett ügynököket. Részletes feladatokkal is megbízták őket, és kötelesek voltak szabadságuk alatt megfigyelni a többi munkatársat és jelentéseket készíteni róluk. 1965-től 1970-ig összesen 29 ösztöndíjas

¹⁰²³ Szabó címében: A Pápai Magyar Intézet: »a magyar hírszerzés előretolt bástyája«.

¹⁰²⁴ Nevek, életrajzok, fényképek és titkosszolgálati szerződések uo. 71-103 és 247-311, 54., 55., 60., 72., 87. sz.

¹⁰²⁵ Zemplén György OCist (1905-1973), 1921-ben belépett a Ciszterci Rendbe, 1965-1968 a Római Pápai Magyar Intézet rektora, 1968-1973 a budapesti Központi Papnevelő Intézet rektora, 1969-ben arénai címzetes püspök és esztergomi szentelőpüspök. Biographia Cisterciensis. Online ciszterci életrajzi szótár. http://www.zisterzienserlexikon.de/wiki/Zemplén,_György (2022. május 3.).

¹⁰²⁶ Zemplén György Karl Wittmannként történő megbízása alapján összefoglalva: Szabó: A Pápai Magyar Intézet, 254-257, 55. sz. Lásd az 1. számú mellékletet.

¹⁰²⁷ Bagi István (1931-1986), 1968-ban teológiaprofesszor Esztergomban, 1972-1979-ben a Római Pápai Magyar Intézet rektora, 1979-ben esztergomi segédpüspök, 1972-től a Magyar Állambiztonsági Szolgálat ügynöke. Uo. 88-94.

¹⁰²⁸ Uo. 287.

¹⁰²⁹ Fábíán Árpád (1926-1986), 1951-ben pappá szentelik, premontrei szerzetes, 1965-1969-ben a Római Pápai Magyar Intézet rektora, 1972-ben olimpiai címzetes püspök és a szombathelyi egyházmegye apostoli adminisztrátora, 1975-től ugyanitt az egyházmegye püspöke. Uo. 80-88.

¹⁰³⁰ A Magyar Állambiztonsági Szolgálatnak végzett munkájáról válogatott akták a 2-5. szám alatti mellékletben találhatók.

¹⁰³¹ Szabó: A Pápai Magyar Intézet, 279-280, 70. sz. Lásd az 5. számú mellékletet.

¹⁰³² Giovanni Cheli (1918-2013), vatikáni diplomata, 1971-től többször Magyarországon is, 1973-ban érsek, New York-i nuncius, 1986-ban a Rendkívüli Egyházügyi Kongregáció titkára, 1998-ban bíboros. Szabó – Soós: „Világosság”, 31-32.

¹⁰³³ Szabó: A Pápai Magyar Intézet, 280, 70. sz. Lásd az 5. számú mellékletet.

tartózkodott az intézetben, akik közül 17-en bizonyítottan a Magyar Állambiztonsági Szolgálatok III/III. főosztály (egyházi elhárítás) megbízottjai voltak. Az ösztöndíjasok száma 1971 és 1980 között 28 fő volt; közülük 14 személy bizonyítottan kapcsolatban állt az Állambiztonsági Szolgálatokkal. Összességében az ösztöndíjasok 64 százaléka a magyar titkosszolgálat munkatársa volt.¹⁰³⁴

A Vatikán és a Pápai Államtitkárság semmit sem tudott a rektorok és ösztöndíjasok kémtevékenységéről? Fogalmuk sem volt az ügynökök információ iránti igényéről? VI. Pál pápa és Casaroli titkár egyáltalán nem voltak ilyen naivak. Mert pontos információkat kaptak a nyugati elhárító hatóságoktól, főleg az olasztól. Ezen túlmenően már számos jól értesült magyar pap is volt, akik ismereteiket a Szentszéknek tovább adták. De a Vatikán ezt semmibe vette azért, hogy ne veszélyeztesse a magyar kormánnyal fennálló kapcsolatokat.

Abból a téves meggyőződésből kiindulva, hogy Kelet-Európában még nagyon sokáig fennmarad a kommunista, egyházüldöző, ateista rendszer, a vatikáni keleti politika tervezői és támogatói a hierarchia fenntartásával próbálták lehetővé tenni az egyház túlélését. Éppen ezért a püspöki kinevezések voltak a keleti politika legjellemzőbb vonásai. A titkos püspökök kinevezése Romániában és Csehszlovákiában meghiúsult, mert az ottani titkosszolgálat leleplezte és likvidálta őket.¹⁰³⁵ A magyarországi vatikáni tisztviselők tehát a kommunista állammal való bizonyos kiegyezés útját választották. Következésképpen az 1950 és 1989 közötti püspöki kinevezéseket hónapokig tartó tárgyalások előzték meg az.

A *modus procedendi* (eljárásmod) szerint egy-egy egyházmegye megüresedése vagy új kinevezés esetén a magyar kormány – konkrétan az Állami Egyházügyi Hivatal – javasolta a megfelelő személyeket, akiknek többségéről végül a Szentszék magyarországi küldötteivel egyeztettek Magyarországon. A Szentszék ezután felhatalmazást kapott arra, hogy egy listát átadjon magának a magyar kormánynak. Természetesen a listán szereplő valamennyi személyt a kormány már jóváhagyta, így a kormány végső döntése csupán formalitás volt. Közismert volt Miklós Imre, az Állami Egyházhivatal elnökének dokumentált mondása: „Ha a Szentszék azt akarja, hogy 27 püspökjelöltet állítsunk, az rendben van, de a 27. is a mi emberünk lesz.”¹⁰³⁶ Így 1964 és 1987 között a rendszernek sikerült elérnie, hogy a püspökké kinevezett 52 papból (címetes püspök, segédpüspök, egyházmegyes püspök, érsek) 35-öt az állambiztonsági szolgálat ügynökeiként, álnéven juttattak a püspöki székbe.¹⁰³⁷ Hivatalukban ezek az Állami Egyházügyi Hivatal készséges végrehajtóinak bizonyultak.

A Szentszék nem tudott vagy nem gyanított semmit erről? De igen, tudott a helyzetről. De annak érdekében, hogy az egyházmegyek igazgatását lehetőség szerint felszentelt püspökökkel (mint egyházmegyes püspökök vagy apostoli adminisztrátorok) biztosítsák, VI. Pál pápa és Casaroli bíboros elfogadta a püspökök összefonódását az Állami Egyházügyi

¹⁰³⁴ Uo. 69-70.

¹⁰³⁵ Adriányi: A kelet-európai egyház története, 88, 133-134.

¹⁰³⁶ Adriányi: Ostpolitik, 52.

¹⁰³⁷ Tabajdi lista: A III/III. krónikája, 224-225, dátummal, a kinevezettek és ügynökök számával, fedőnevükkel. 1964-ben az öt kinevezettből három ügynök: Bánk József, Brezanóczy Pál, Ijjas József; 1969-ben tíz kinevezettből hat ügynök: Bánk, Brezanóczy, Ijjas, Kisberk Imre, Kacziba József, Zemplén György; 1972-ben négy kinevezettből három ügynök: Fábián Árpád, Kádár László, Klempa Sándor; 1974-ben négy kinevezettből két ügynök: Kádár, Kisberk; 1975-ben a kinevezett tízből hét ügynök: Fábián, Kacziba, Kádár, Keresztes Szilárd, Pataky Kornél, Pálos Iván, Timkó Imre; 1978-ban a három kinevezettből két ügynök: Kádár, Paskai László; 1979-ben négy kinevezettből három ügynök: Bagi István, Paskai, Szakos Gyula; 1981-ben négy kinevezettből három ügynök: Dankó László, Konkoly István, Seregély István; 1982-ben öt kinevezettből három ügynök: Paskai, Póka György, Szakos Gyula; 1987-ben három kinevezettből mindhárom ügynök: Dankó, Paskai, Seregély. – Az ismételt említések címzetes püspöki, egyházmegyes püspöki és érseki kinevezésekre utalnak. Lásd Magyar Katolikus Almanach. II: A magyar katolikus egyház élete 1945-1985. Ed. Turányi László. Budapest 1988, 42-62.

Hivatallal, bár erre nemcsak kívülálló, hanem néha maguk az érintettek is felhívták a figyelmet.

Ebben az összefüggésben csak két fontos dokumentumot kell megemlíteni. Az első Mester Istvánnak, a Püspöki Kongregáció munkatársának¹⁰³⁸ Jean-Marie Villot bíboros államtitkárhoz intézett, 1974. február 9-i beadványa.¹⁰³⁹ Ebben a prelátus Mindszenty bíborosnak, mint esztergomi érseknek az 1974-es, érseki tisztségéből való felmentésével foglalkozott; leveléhez három mellékletet csatolt: az első és a második a bíboros kirakatperét és a jelenlegi magyarországi püspöki hatásköröket elemezte, a harmadik pedig rendkívül éles kritikát fogalmazott meg az 1964 után a Szentszék által végrehajtott püspöki kinevezésekkel kapcsolatban. Ezek presztízsveszteséget okoztak a Szentszék számára, és a püspöki méltóság lebecsüléséhez vezettek.

Mester prelátus négy pontban foglalta össze kritikáját: 1. Egyes kinevezések, mint például Hamvas püspök kalocsai érsekké és Brezanóczy püspök egri érsekké történő kinevezése politikai érdekek alapján történt. 2. Püspököket erkölcsi vétségek ellenére neveztek ki, mint például Brezanóczy, Ijjas és Kacziba. Felmerül a kérdés, hogy ezekben az esetekben hogyan zajlott a *processus informativus*, és miért nem tudtak a pápai tárgyalók semmit a vétségekről, holott azok az adott egyházközségekben jól ismertek voltak. 3. Mentálisan terhelt személyeket neveztek ki, mint például a súlyos beteg Fábián püspököt és a komplexusokkal terhes Bánk érseket. 4. Érdemeik jutalmaként tiszteletbeli püspöki kinevezések történtek, mint Klempa Sándor és Zemplén György címzetes püspökök esetében.

Mester prelátus nem kapott választ Villot bíborostól. Ugyanezt tapasztalta Mindszenty bíboros is, amikor két hónappal száműzetése után (1971. szeptember 28-án) elküldte "Az Apostoli Szentszék és a magyar kommunista rendszer kapcsolatairól"¹⁰⁴⁰ című memorandumát a vatikáni államtitkárnak és a Rendkívüli Egyházi Ügyek Kongregációja bíborosainak 1971. november 24-én. E levél 4. pontjában a bíboros élesen bírálta a Vatikán püspöki kinevezését. Ezek a nyilatkozatok teljes fényt vetnek a helyzetre, és ezért megérdemlik, hogy szó szerint idézzük őket:

»[...] 4. Úgy tűnik, hogy a szentszéki diplomácia főcélja a hierarchia életben tartása, a püspöki székek betöltése, minél több segédpüspök kinevezése. Távol áll tőlem, hogy a hierarchia jelentőségét lebecsüljem, sőt: éppen a püspök jelentősége késztet arra, hogy a szentszéki diplomáciát a kellő óvatosságra kérjem a kinevezések terén.

Püspöki kinevezésnek csak akkor van értelme, ha vagy már biztosítva vannak működésének lehetőségei; vagy olyan kiváló egyéniségről van szó, aki kedvezőtlen körülmények között is érvényt tud szerezni a püspöki méltósággal egybekötött elveknek.

Magyarországon a 22/1957. számú törvényerejű rendelet előzetes állami consensushoz köti a püspökök kinevezését. Ez lehetetlenné teszi a Szentszék számára, hogy saját kritériumai szerint nevezzen ki püspököket. A rendszer által prezentált vagy elfogadott jelöltek, amint a gyakorlat mutatja, egész kevés kivétellel, nem válnak az Egyház javára.

Égetően szükséges, hogy a Szentszék alaposabb vizsgálatnak vesse alá a kandidátusokat. Ha a legkisebb erkölcsi vagy jellembeli defectus mutatkozik, a Szentszék óvakodjék őt kinevezni. Nagyobb súlyt kell helyezni a jelöltek természetes jellemvonásaira. A mai Egyháznak férfiakra van szüksége, nem effeminált (elnőiesedett), félénk megalkuvókra, alkalmazkodókra.

¹⁰³⁸ Mester István (1917-1984), 1936-ban Budapesten tanult és teológiai doktorátust szerzett, 1947-ben Rómában tanult jogot, majd a Püspöki Kongregációnál dolgozott. Szabó – Soós: „Világosság”, 146.

¹⁰³⁹ Német fordítás: Adriányi: Die Ostpolitik, 126-132. Olasz eredeti példány ott, 178-185.

¹⁰⁴⁰ Az eredeti példány másolata a szerző birtokában. Német fordítás: Adriányi: Die Ostpolitik, 93-99.

Elengedhetetlenül szükségesnek tartom, hogy a *Szentszék a püspöki kinevezés terén hagyjon fel a kompromisszumos politikával* (azaz egy jó püspök kinevezéséért a kommunisták is kapjanak jutalmat egy kevésbé alkalmas egyén promóciójával). Ne szolgáltatassunk ki egy püspököt a kommunisták gúnyjának, akik szívesen kihasználják jelöltjük emberi gyengeségeit, de megvetik, mint embert és mint püspököt! Máris túlságosan lejárattuk a püspöki tekintélyt a papság és a nép előtt.

A püspökök szaporításánál fontosabb, hogy a Szentszék igyekezzék előbb az egyházkezelés szabadságát biztosítani. A mai körülmények között, körülvéve az állam által ráerőszakolt munkatársakkal, a püspök nemcsak tehetetlen, hanem olyan intézkedéseket kell tennie, melyek ellenkeznek az Egyház jól felfogott érdekeivel.

Ha nem sikerül ezeket a személyi és tárgyi előfeltételeket biztosítani, a Szentszék elégedjék meg apostoli adminisztrátorok kinevezésével, püspöki jelleg nélkül. [...]»¹⁰⁴¹

IV.

1949-1989 között a magyarországi kommunista egyházpolitika a katolikus egyházat szervei (Állami Egyházügyi Hivatal, Allambiztonsági Szolgálat, III/III. egyházi elhárítás) és engedelmes egyházi kollaboránsok (békepapok, békepüspökök) segítségével teljes mértékben irányítása és ellenőrzése alá vonta. A Szentszék belenyugodott ebbe a helyzetbe, hogy elérje fő célját, a hierarchia fenntartását az egyházmegyéik igazgatásában. A Vatikán a Magyarországgal 1964-ben kötött részleges megállapodásban elismerte a *status quo*-t, sőt vállalta, hogy nem tiltakozik a hatalmon lévők korlátozó intézkedései – azaz az egyházüldözés – ellen. Agostino Casaroli, a Vatikán keleti politikájának építőmestere emlékiratainak főcímében "a türelem vértanúságának" nevezte ezt a diplomáciát.¹⁰⁴²

Szabó Ferenc jezsuita pap, a Vatikáni Rádió munkatársa, aki 1964 és 1984 között tolmácsként működött közre a Magyarország és a Vatikán képviselői – köztük VI. Pál pápa, II. János Pál pápa és Casaroli bíboros államtitkár – közötti tárgyalásokon, és aki ennek következtében belülről ismerte meg a Vatikán keleti politikáját, Casaroli emlékiratainak egyik méltatásában tömören így foglalta össze azt: "Az 1989-es váratlan fordulat néhány hónap alatt több eredményt hozott, mint a negyedszázados keleti politikai kísérletek."¹⁰⁴³

¹⁰⁴¹ Uo. 95–96. Kiemelés az eredetiben. Mindszenty bíboros helyzetértékelése 1971 őszén. Távlatok 1995/23-24, 404-411. <https://www.tavlatok.hu/38elottiek/tavlatok23-24.htm>

¹⁰⁴² Casaroli: Il martirio. Ehhez kritika: Szabó Ferenc: A Vatikán keleti politikája közelről. Az Ostpolitik színe és visszaja. Budapest 2012.

¹⁰⁴³ Szabó Ferenc: Az Ostpolitik – Casaroli bíboros szemszögéből. Szeljegyzetek Casaroli bíboros emlékirataihoz. In: Távlatok 2000/49, 436-442, itt 442.

1.

Dr. Zemplén György – „Wittmann Karl” fn. ü. és a BM. III/I.

Csfség közötti megállapodás¹⁰⁴⁵

MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG

BELÜGYMINISZTERIUMA

SZIGORUÚAN TITKOS!

MEGBÍZÁS

394

Ön, Dr. Zemplén György a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériumával 1962. május óta áll titkos kapcsolatban. Az eltelt időszakban munkájával hozzájárult a Magyar Népköztársaság ellen irányuló illegációk felszámolásához, jelentéseivel lehetővé tette egyes személyek és csoportok ellenséges tevékenységének dokumentálását.

A Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma állambiztonsági szervei tevékenységének elismerésen túlmenően alkalmasnak tartják Önt felelősségteljesebb feladatok elvégzésére, ezért külföldön végzendő munkával bízzák meg.

Figyelembe véve, hogy római viszonylatban Ön az egyetlen olyan személy, akit e fontos és felelősségteljes feladattal bízunk meg, e nagyfokú bizalom ellenében elvárjuk, hogy a szervünkkel folytatott további együttműködés során teljes odaadással végezze munkáját, kapcsolattartójával minden esetben legyen őszinte, soha ne feledkezzen meg a Magyar Népköztársasággal és szervünkkel szemben fennálló kötelezettségéről.

A Magyar Népköztársaság Belügyminisztériuma az Ön kinevezését támogatva, előzetes megbeszélések alapján vállalt kötelezettségei ellenében engedélyezi külföldre utazását és ott tartózkodását.

Feladatai meghatározásánál figyelembe vettük, hogy Önt az alábbi témákról tájékoztattuk:

- Olaszország társadalmi, politikai, gazdasági, operatív helyzete;
- a Vatikán politikai tevékenysége;
- a magyar papi emigráció és a PMI helyzete;
- információszerző munkájának iránya és módszerei;
- az ellenséges elhárítás módszerei, az ellene való védekezés;
- az összeköttetés formái.

Ennek megfelelően feladatait az alábbiakban határozzuk meg:

- A hivatala átvétele után eleget kell tennie a szokásos formai előírásoknak. Tájékozódnia kell a helyzetről, fel kell mérnie az Intézet beindításával, rendeltetésének megfelelő működtetésével kapcsolatos teendőket.
- A kezdeti időszakban hivatali munkáján keresztül el kell nyernie a vatikáni illetékesek teljes bizalmát és támogatását. Tevékenységével, magatartásával el kell érnie, hogy a magyar papi emigráció nem ellenséges beállítottságú tagjai közeledjenek a PMI-hez, a cisztercita szerzetesrend vezetői pedig támogassák Önt munkájában.

¹⁰⁴⁴ Az itt közölt dokumentumok az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára Budapesti Történeti Levéltárából valók. Szabó: A Pápai Magyar Intézet.

¹⁰⁴⁵ ÁBTL 3.2.1. Bt-741 55-58. Uo. 254-257, 55. sz.

- Legális lehetőségeit kezdettől fogva fel kell használnia széles ismeretségi kör kialakítására, a megismert személyek, az operatív lehetőségek és a saját biztonsági helyzetének tanulmányozására. Kapcsolatot kell létesítenie az illetékes vatikáni hivatalokkal, a PMI-hez hasonló intézményekkel, és mindazon tanintézetekkel, ahol a hallgatók tanulnak.
- Mindezek után a kiépített kapcsolatokból és az Intézetben folytatott legális tevékenységből adódó lehetőségeket hasznosítania kell az információszerző munka érdekében.
- Fel kell derítenie azokat a vatikáni hivatalokat és intézményeket, melyek hazánk és a szocialista tábor országai ellen tevékenykednek. Meg kell ismernie azok
 - politikai és illegális tevékenységét,
 - konkrét célkitűzéseit, terveit,
 - illegális csatornáit, kapcsolatait,
 - állományát és információs hálózatát,
 - anyagi forrásait és eszközeit.
- Információkat kell szereznie a magyar papi emigráció és a cisztercita szerzetesrend római központjának hazánk ellen irányuló illegális tevékenységéről, anyagi eszközeiről, Magyarország felé kiépített kapcsolatairól, az emigrációban élő személyek tevékenységéről, szándékáról, tartózkodási helyükről.
- Adatokat kell gyűjtenie politikai szempontból fontos egyházi objektumok vezetőiről, befolyásos tagjairól, tanulmányozni kell tevékenységüket, politikai, erkölcsi beállítottságukat, jellemüket, szokásaikat.
- Kapcsolattartóját folyamatosan tájékoztatnia kell a Vatikán hazánkkal kapcsolatos egyházpolitikai, politikai terveiről, várható állásfoglalásairól, a függőben levő problémák megoldását – a magyar egyházi kérdéseket, a papi utánpótlást, az egyházi kinevezéseket, a vallásoktatást, a szerzetesrendek visszaállítását, a Mindszenty-kérdést, a PMI további helyzetét, stb. – illetően.
- Törekednie kell olyan fontos dokumentumok (jegyzőkönyvek, jelentések, határozatok, stb.) megszerzésére, melyek a Vatikán és az ellenséges papi emigráció titkos tevékenységét tartalmazzak.
- Biztosítania kell az Intézetben lakó hallgatók zavartalan továbbtanulását, az Intézet alapszabályaiban foglaltak megtartását, gondoskodnia kell hazafias nevelésükről. Figyelemmel kell kísérnie a hallgatók tevékenységét, kapcsolataikat, tanulmányi eredményeiket, és vélemény-nyilvánításait.
- A találkozókön megbízottunknak részletesen be kell számolnia végzett munkájáról, tapasztalatairól, problémáiról, az általa meghatározott feladatokat fenntartás nélkül végre kell hajtania. A hivatali hatáskörével összefüggő fontosabb kérdéseket – még a szükséges intézkedések megtétele előtt – meg kell beszélnie kapcsolattartójával.

Magatartási vonalát az alábbiak szerint javasoljuk kialakítani:

Az eddig követett magatartásán nem szabad változtatnia, számolnia kell azzal, hogy itthoni magatartását, egyházi tevékenységét mind vatikáni, mind emigráns papi körökben jól ismerik. Az ÁEH felé tanúsított lojalitást „taktikai” okokkal magyarázza. A magyar követség és az Akadémia dolgozóival a hivatalos teendőin túlmenően ne érintkezzen, velük szemben a papi funkciójának megfelelő magatartást tanúsítson.

A vatikáni körökben kialakult ideológiai, politikai nézetekkel mindig a szükséges mértékben azonosítsa véleményét. A magyar egyház helyzetéről, saját hazai tevékenységéről, politikai,

gazdasági kérdésekről a valóságnak megfelelő és ellenőrzést is kibíró tájékoztatást kell adnia, vélemény-nyilvánításai alkalmával azonban tartózkodjon a túlzásoktól.

Mivel a Vatikán varhatóan az Ön teljes megnyerésére és érdekeinek megfelelő használására fog törekedni, megnyilvánulásaiban, intézkedéseiben ne szerepeljenek olyan kérdések, melyek Önt hazájával szemben kompromittálnák, vagy a Magyar Népköztársaság törvényeivel szembeállítanák, mivel Önre az MNK törvényei vonatkoznak. Az emigrációval és azok vezetőivel való érintkezésnél beosztásának és méltóságának megfelelő magatartást tanúsítson, közeledésük előtt ne térjen ki. rendtársaival és a rend vezetőivel való érintkezésnél juttassa kifejezésre a rendhez való hűségét és jóindulatát.

A hallgatókkal szemben ne legyen elnéző, de túlságosan szigorú sem. Magatartásából a feljebbvaló szigorán túlmenően érezzék az Ön atyai gondoskodását és emberségét.

Gondosan leplezzen minden olyan körülményt, tájékozottságot, ami a Belügyminisztériummal való titkos együttműködésre utalhat. Ha provokációs céllal a velünk való kapcsolattal gyanúsítanak meg, a gyanúsítást, mint durva sértést, határozottan utasítsa vissza.

Az ellenséges elhárítás részéről személyével szemben tapasztalt érdeklődés felfedését ne árulja el, nyugodtságot, közömbösséget tanúsítson, majd a legrövidebb időn belül számoljon be kapcsolattartójának tapasztalatairól.

Magatartásának, tevékenységének tükröznie kell az Ön valóságos hivatás-szeretetét és azon törekvését, hogy munkájával a magyar állam, a magyar római katolikus egyház, valamint a Vatikán közötti kapcsolatok fejlesztését igyekszik előmozdítani és azt a látszatot, hogy egyházi hivatásán kívül más megbízatása nincs.

Kapcsolattartás: Önnek Rómában megbízottunk útján rendszeres találkozók keretében személyes összeköttetést tartunk fenn.

A kapcsolatfelvétel az Ön megérkezése után bármely helyen és időpontban megbízottunk kezdeményezésére az alábbi jelszó alkalmazásával jöhet létre.

Jelszó: Budapesten úgy hallottam, hogy Ön a csillagászat és a matematika professzora.

Válasz: Az erkölcsan tanára vagyok, de szívesen és sokat foglalkozom a természettudományokkal is.

A beszélgetés magyar nyelven történik.

Az összeköttetés további módjára, a találkozók rendszerére, helyére es idejére vonatkozóan megbízottunk a helyszínen részletes tájékoztatást fog adni.

A Magyar Népköztársaság Belügyminisztériumának Önnel szemben vállalt kötelezettsége:

Vállaljuk, hogy szervünkkel fennálló kapcsolatát szigorú államtitokként kezeljük, gondoskodunk teljes biztonságáról, és szükség szerint erkölcsi támogatásban részesítjük.

Külföldi tartózkodása idején operatív feladatai végrehajtásával járó indokolt kiadásait teljes mértékben fedezzük.

Megbízatásának eredményes teljesítése és hazatérése után gondoskodunk arról, hogy továbbra is, megfelelő egyházi beosztást kapjon, ezen kívül elősegítjük a tudományos munkájának folytatásához szükséges feltételek biztosítását.

Amikor Önt útjára bocsátjuk, bízunk abban, hogy velünk szemben vállalt kötelezettségeiről soha nem feledkezik meg, és küldetése idején is hazája érdekében fogja gyümölcsöztetni elismert képességeit.

Dátum: Budapest, 1965. I. hó 23. nap.

Fenti megbízatást áttanulmányoztam, a benne foglaltakkal egyetértek, és a végrehajtást vállalom.

Dr. Zemplén György

2.

„Beron” fn. ü. jelentéseiből¹⁰⁴⁶

[...] 5/9. D. sz. jelentés

Mell: 2 old. fotó

Szigorúan titkos!

Palotás elvtársnak

Budapest

Tárgy: Beron ügye

JELENTÉS

Róma, 1967. április 10.

[...]

Itt kell felvetnünk a vatikáni hivatalok felmérésének kérdését, mely munkatervi feladatunk is. Beron lehetőségei e tekintetben egyre szélesednek, hivatalos megbízatásai alapján is mind több alkalommal keresheti fel a Vatikánt, így nem látjuk akadályát annak, hogy Beron megkezdje az általa látogatott hivatalok pontos feltérképezését, a hivatal pontos elhelyezkedése, elnevezése, rendeltetése, hivatali órák, eljárási rend, vezetők, beosztottak, stb. személyét illetően.

¹⁰⁴⁶ ÁBTL 3.2.1 Bt-1307/1 98-101, 129-130. Uo. 269-272, 64. sz., itt 272. „Ludwig Beron” vagy „Alfonz” volt Fábíán Árpád fedőneve. Róla lásd a jelen dolgozatban szereplő 56-os lábjegyzetet.

3.

„Beron” fn. ügynök lehallgatja Giovanni Chelit¹⁰⁴⁷

BM III/I Csfség

4 Osztály

Engedélyezem:

Rácz Sándor r. vezérőrnagy

Szigorúan titkos!

Különösen fontos!

Tárgy: „Beron” fn. ügynök
3/e labdarendszabállyal
történő ellátására

399

JAVASLAT

Budapest, 1969. november 9.

Giovanni Cheli a Vatikán Államtitkárságának magyar ügyekkel foglalkozó tanácsosa 1969. november 11-én Magyarországra érkezik. Cheli a magyar püspökök magánjellegű meghívására tett látogatását saját kérésére egybeköti vizitáció folytatásával, így tárgyalásokat kíván folytatni számos püspökkel és más egyházi személyiségekkel.

Magyarországi útjának célja – eddig szerzett ismereteink szerint – esetleges újabb püspöki kinevezésekhez jelöltek kiválasztása és a kinevezések előkészítése, a pápai dekrétummal sújtott egyházi személyiségek ügyének, valamint a papi békemozgalom helyzetének megvilágítása.

Cheli „Beron” fn. ügynökünket – a római Pápai Magyar Intézet rektorát – választotta kísérőjének és tolmácsának. Az ügynököt több éve ismeri és bizalommal van irányában.

Javasoljuk „Beron” fn. ügynököt Cheli magyarországi tartózkodásának idejére 3/e labdarendszabállyal ellátni, mert így közvetlen és ellenőrzött információkat szerezhetünk Chelinek a nem állami szervekkel vagy személyekkel folytatott tárgyalásairól, konkrét érdeklődési köréről, a püspökjelöltként felmerülő személyekről, véleményéről, állásfoglalásairól, az állami szervek felé általa felvetni szándékozott témákról. A rendszabály segítségével lehetőség nyílik arra, hogy „Beron” naponta meghatározott időben – személyes találkozók lefolytatása nélkül – tájékoztatást nyújtson Cheli tárgyalásairól és személyes tapasztalatairól.

„Beron” fn. ügynök 1964-ben hazafias alapon lett beszervezve és a római főrezidentúra 1965. ősze óta foglalkoztatja. Az ügynök az eltelt időszakban számos értékes információt szerzett és több jelentős, operatív értékkel bíró kapcsolatra tett szert. Szervünkhöz való viszonya kifogástalan, ügynöki munkáját lelkesen, odaadással végzi, az nem okoz lelkiismereti problémát számára. Tisztában van azzal, hogy további egyházi előre jutása tőlünk függ és ezért is igyekszik minél hasznosabbá válni számunkra. Rendszerünkhöz lojális, a modernista egyházi irányvonal híve. Vatikáni és egyházi körökben megbecsülésnek örvend. Biztonsági helyzete jó, dekonspirálódására utaló körülményekről nincs tudomásunk.

„Beron”-t – aki már Budapesten tartózkodik – Cheli megérkezése előtt fogjuk feladataira részletesen eligazítani és a rendszabállyal ellátni.

A fentiek alapján kérem a javaslat jóváhagyását.

¹⁰⁴⁷ ÁBTL 3.2.1 Bt-1307/1 238-239, 254-255, 261, 264. Uo. 272-275, 65 sz., itt 272-273.

Földes György r. alezr.
osztályvezető

Egyetértek:

Rajnai Sándor r. vör. gy.
főcsoportfőnökhelyettes

Geréb Sándor r. alezr.
osztályvezető

Baranyai György r. ezr.
főcsoportfőnökhelyettes

4.

Jelentés „Beron” ügyében¹⁰⁴⁸

[...]11-4/69. sz. utasítás

4-től

Szigorúan titkos!

Mell: 1 boríték /pol-ban/

KÉSMÁRKI ELVTÁRSNAK!

RÓMA

1969. december 1.

Tárgy: Beron ügye

Amint arról már táviratban röviden tájékoztattuk az elvtársakat, Beron Cheli magyarországi útja során rendkívül hasznos és eredményes munkát végzett. A rezidenturától kapott utasítás szerint megérkezése után jelentkezett és fenntartás nélkül vállalta, hogy Cheli útjáról, tárgyalásairól, egész tevékenységéről részletesen tájékoztat bennünket akkor is, ha Cheli megesketi. Felvetésünkre azonnal vállalta 3/e „labda” rendszabály átvételét is, majd a szükséges ismeretre kioktattuk és feladatait meghatároztuk.

Beron a feladatokat jól, nagy lelkiismeretességgel, operativitással és nem egyszer bátorságot igénylő leleményességgel hajtotta végre.

Elutazása előtt 100 dollár jutalomban akartuk részesíteni, de azt udvariasan visszautasította, kijelentvén, hogy a számunkra végzett munkáját meggyőződésből végzi. Ekkor megjegyeztük, hogy azért nem ajándékot, hanem pénzt akartunk átadni, mert Chelivel együtt utazik, és az ajándékhoz magyarázatot kellene fűznie, de megtaláljuk a módját, hogy valamilyen formában kifejezzük figyelmességünket áldozatkész, eredményes munkájáért. Javasoljuk az elvtársaknak, hogy karácsonyra ajándékozzák meg egy Ronzon öngyújtóval, 10 katonai jó minőségű cigarettával és néhány üveg általa kedvelt itallal.

Beronnak sikerült Cheli szimpátiáját és bizalmát meg jobban megnyerni, amit bizonyít az a körülmény is, hogy Beron is szerepel a püspökjelöltek között. Chelivel kialakult jó kapcsolatát a jövőben is kamatoztatni kell és törekedni annak elérésére, hogy a magyar vonatkozású ügyekben Beron legyen a konzultánsa.

A most lezárt akció bizonyította, hogy az ügynök teljes odaadással, nagy akarattal, és egyre nagyobb operativitással végzi munkáját. Javasoljuk, hogy az akcióban végzett eredményeiért és magatartásáért az elvtársak is dicsérjék meg Beront.

Pusztai

Tarnai h

¹⁰⁴⁸ Uo. 272-275, 65 sz., itt 274-275.

5.

„Beron” fn. ü. megjutalmazásának oka¹⁰⁴⁹

3/45/4672.

Szigorúan titkos!

PALOTÁS ELVTÁRSNAK!

Budapest

Tárgy: BERONNAL FOLYTA- TOTT TALÁLKOZÓRÓL

JELENTÉS

Róma, 1972. február 19.

Jelentem, hogy Beron ügyében kapott futárutasításnak megfelelően Jávor elvtárssal együtt 100,000 Lira /kb. 35%-os árengedménnyel/ megvásároltunk egy LONGINES gyártmányú, négyszögletes, automata, naptáros arany karórát, amit ugyanezen a napon egy ebéd keretében adtam át Beronnak.

Az ajándék átadását megfelelő bevezetővel készítettem elő. Beron az ajándékot a szó szoros értelmében a meghatottságtól könnyezve vette át. Kihangsúlyoztam, hogy mindaz, ami most vele történik, kinevezése több lépcsőben, egy évek óta tartó következetes és sikerrel kivitelezett kombinációsorozat, amit a hírszerző szerv igen gondos előkészítő munkával, más szervek /ÁÉH/ felhasználásával munkált ki.

[...] Beron azt mondta, hogy püspöki funkciója alkalmas terület lesz, hogy méginkább bebizonyítsa a hozzánk való feltétlen hűségét, készségét, és mindent, amit a jövőben tesz, érdekeink és céljaink szerint teszi, méginkább, mint eddig.

Ilyen őszintének, meghatottnak és készségesnek Beront meg soha nem láttam.

/Dér/

[...] Beron nagyszámú és közöttük sok értékes, felhasználásra került operatív /objektumokat és személyeket tanulmányozó, feldolgozó/ és egyházpolitikai információt adott a vatikáni hivatalokról, kongregációkról és ott dolgozó személyekről, a magyar papi emigrációról, a Vatikáni Rádió magyar szekciójának tevékenységéről, melyek tanárai közül sokkal épített ki hasznos, jó kapcsolatot. Eredményesen működött közre több célszemély tanulmányozásában és feldolgozásában. Kiemelkedő eredményei köze tartozik Giovanni Chelivel, a Vatikán Államtitkársága magyar ügyekkel foglalkozó tanácsosával kialakított bizalmas kapcsolata, mely operatív módon nagyon hasznos volt számunkra. Több esetben volt Cheli kísérelője, annak magyarországi útjai során és ilyenkor azt is vállalta, hogy operatív technikai eszközzel lássuk el.

¹⁰⁴⁹ ÁBTL 3.2.1. Bt-1307/2 125-126, 141. Uo. 279-280, 70 sz.

Tollas Tibor: Mindszenty¹⁰⁵⁰

Lassú tűzhalál lett magányod,
törpék fölé nőtt óriás.
Fáklyánk voltál, látványos fárosz,
ma hamuban izzó parázs.

Kétoldalt szítják majd a lángot
kegyetlen inkvizítorok:
Róma-Bizánc közt állsz, mint vádlott,
máglyádból néma vád lobog.

Diplomaták és börtönőrök
tanácsa, kegyes püspökök
ármányán átlátsz Mesteredre:
nem Róma, csak Krisztus örök.

Kenyér és cirkusz kell a népnek,
a vértanúk veszélyesek.
– Hitetlenek, vagy keresztények,
készül az alku, féljete! –

Üzennéd fogoly társaidnak,
Mária népe tetszhalott.
Szobrodat kősziklából vésik,
igazolnak a századok.

¹⁰⁵⁰ Füzer Julián: Szentnek kiáltjuk! Katolikus Magyarok Vasárnapja, Youngstown, Ohio, USA, 1987. 429.

Dr. Krajsovsky Gábor PhD (*1966) gyógyszerész, a Semmelweis Egyetem Gyógyszerésztudományi Karának Szerves Vegytani Intézetében *egyetemi docens*:

http://semmelweis.hu/telefonkonyv/?emp_id=378

1984-ben érettségizett Budapesten, a Piarista Gimnáziumban. A gimnáziumi érettségi évében, 1984-ben felvételt nyert a Semmelweis Orvostudományi Egyetem Gyógyszerésztudományi Karára, ahol 1989-ben *gyógyszerész* oklevelet szerzett. Ugyanebben az évben állt munkába a Szerves Vegytani Intézetben, ahol jelenleg is dolgozik.

Vallása római katolikus. Nős, három gyermek édesapja. Egyháztörténelemmel, többek között Mindszenty bíboros élettörténetével *három és fél évtizede*, magánúton, érdeklődésből foglalkozik:

http://www.eucharisztikuskongresszus.hu/pdf/KG_Mindszenty_5.pdf

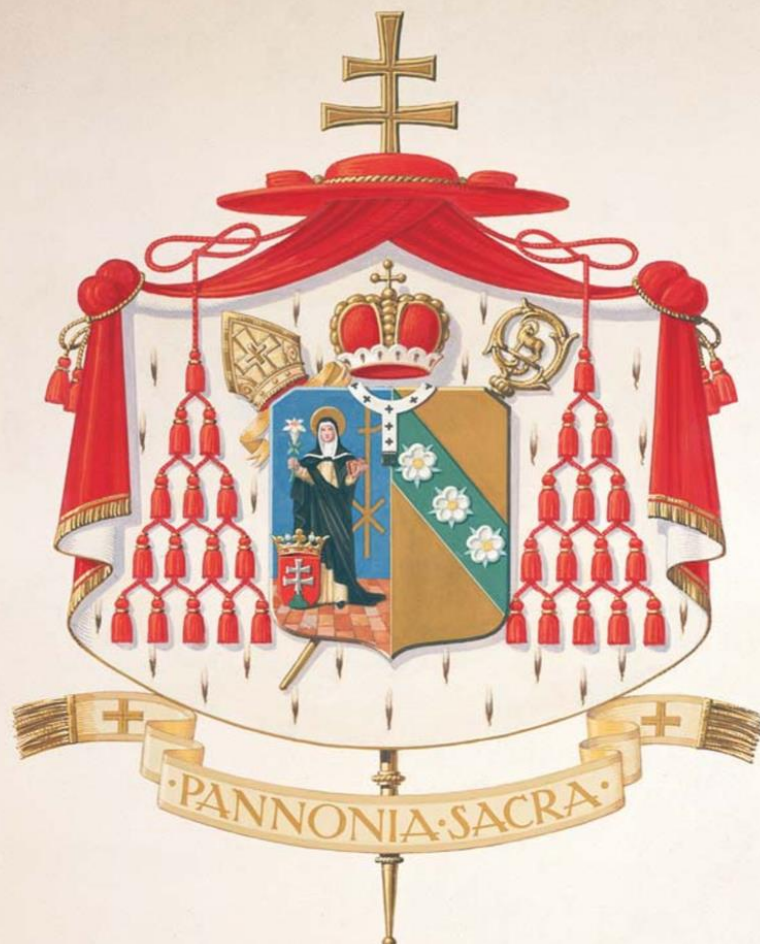
Mindszenty Józsefet néhai plébániai hittantanárán, *Bölcsvölgyi Zoltán* atyán keresztül ismerte meg és a bíboros általa vált példaképévé. Ezen túlmenően, ugyancsak Bölcsvölgyi atya megnyilatkozásainak hatására kereste fel Erdős Mátyás atyát Esztergomban, először az *1985-ös papszentelés* alkalmával és attól kezdve – nagy korkülönbségük ellenére – 18 esztendeig tartó baráti kapcsolatban volt vele. A vele folytatott beszélgetéseiből (spekulatív teológia, dogmatika és erkölcsstan) két könyvet szerkesztett, amelyek a Világhálón is olvashatók. *Erdős Mátyás atya az 1940-es években Mindszenty bíboros közeli munkatársa volt.*

2012 óta tudományos kutatási engedéllyel rendelkezik az *Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában*, „**A magyar történelmi egyházak helyzete a kommunista diktatúra korában, illetve az egyházak és az emigrációban élők kapcsolata 1945 és 1990 között**” témában. Ezen túlmenően több más magyarországi levéltárban is végzett, illetve végez tudományos kutatómunkát (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár, Budapest Főváros Levéltára, Veszprémi Érseki és Főkapitányi Levéltár, Esztergomi Prímási Levéltár), azon kívül Bécsben, a Collegium Pazmanianum Könyvtárában is végzett történelmi kutatásokat.

Valamennyi releváns közleménye megtalálható az MTMT (Magyar Tudományos Művek Tára) adatbázisban az alábbi weboldalakon:

<https://m2.mtmt.hu/gui2/?type=authors&mode=browse&sel=10055534&view=simpleList&paging=1;1000> ***Katolikus teológia és egyháztörténet***

<https://m2.mtmt.hu/gui2/?type=authors&mode=browse&sel=10022276&paging=1;100> ***Szerves- és gyógyszerkémia***

• FŐMAGASSÁGÚ •
• DR. MINDSZENTY JÓZSEF •
• ESZTERGOMI ÉRSEK •
• MAGYARORSZÁG BIBOROS-HERCEGPRIMÁSÁNAK •
• CIMERE •